

NOTITIA **HUNGARIAE** NOVAE
HISTORICO GEOGRAPHICA

ELABORAVIT
MATTHIAS BEL.

COMITATUM INEDITORUM
TOMUS PRIMUS
IN QUO CONTINENTUR
COMITATUS ARVENSIS ET TRENTSINIENSIS

NOTITIA
HUNGARIAE
NOVAE
HISTORICO GEOGRAPHICA,
DIVISA IN PARTES QUATUOR,
QUARUM

PRIMA, HUNGARIAM CIS-DANUBIANAM; ALTERA, TRANS-DANUBIANAM,
TERTIA, CIS-TIBISCANAM, QUARTA, TRANS-TIBISCANAM:

Universim XLVIII. Comitatus designatam,
EX PROMIT.

*Regionis Situs, Terminos, Montes, Campos, Fluvios, Lacus, Thermas, Caeli, Solique ingenium, Naturae
munera & prodigia; Incolas variarum Gentium, atque harum mores; Provinciarum Magistratus; Illustres
Familias; Urbes, Arces, Oppida, & Vicos propemodum omnes; Singulorum praeterea, Ortus & Incrementa,
Belli Pacisque Conversiones, & Praesentem Habitus;*

Fide optima, Adcuracione summa,

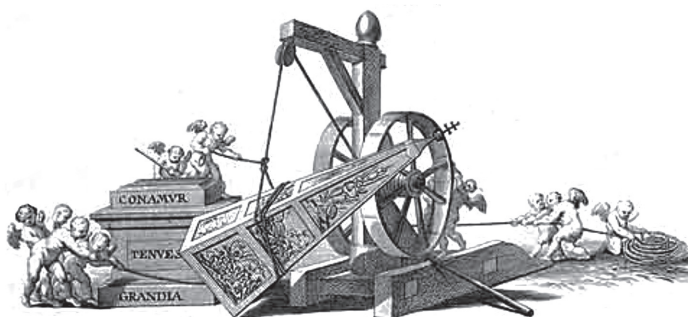
EXPLICAT.

OPUS, HUCUSQUE DESIDERATUM, & IN COMMUNE UTILE.

ELABORAVIT

MATTHIAS BEL.

COMITATUUM INEDITORUM
TOMUS PRIMUS
IN QUO CONTINENTUR COMITATUS ADHUC IN MSS. HAERENTES
PARTIS PRIMAE CIS-DANUBIALIS,
HOC EST,
COMITATUS ARVENSIS ET TRENTSINIENSIS.

BUDAPESTINI

SUMPTIBUS INSTITUTI HISTORICI ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
AC ARCHIVI HUNGARIAE REGNICOLARIS

ANNO MMXI

OPERI EDENDO PRAEFUIT ET PRAEFATUS EST

GREGORIUS TÓTH

TEXTUM RECENSUERUNT NOTISQUE INSTRUXERUNT

**LADISLAUS GLÜCK
ZOLTANUS GÖZSY
GREGORIUS TÓTH**

INDICES CONCINNAVERUNT

**LADISLAUS GLÜCK
GREGORIUS TÓTH**

PRAEFATIONES IN LINGUAM ANGLICAM CONVERTIT

URSULA VARGA

NOTAS EXPLICATORIAS IN LINGUAM LATINAM CONVERTIT

GREGORIUS TÓTH

TEXTUM SECUNDIS CURIS RECENSUIT

BLASIUS DÉRI

LIBRUM IN HANC FORMAM REDEGIT

GEORGIUS DOMOKOS

ISBN 978-963-631-212-1

© Magyar Országos Levéltár, Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete,
Glück László, Gözsy Zoltán, Tóth Gergely, Varga Orsolya, 2011

TARTALOMJEGYZÉK & CONTENTS

BEVEZETÉS	9
I. Út a kiadásig	10
II. A kiadás felépítése	11
Bél tervezetei a Notitia kiadására	11
Az általunk megállapított kötetbeosztás	14
III. A szövegközlés módszere és az egyes kötetek felépítése	15
A vármegyeleírások kéziratának filológiai vizsgálata: Az egyes leírások el írt bevezetők	15
1. A családfa (sztemma)	15
2. A vármegyeleírás elkészítésének folyamata	17
3. A kéziratok ismertetése	17
4. Összefoglaló adatok	17
A szövegközlés elvei és a szövegkritikai jegyzetek	18
Tárgyi jegyzetek	19
A szöveg tipográfiája	20
Irodalomjegyzék és mutatók	20
INTRODUCTION	23
I. Road to the complete edition	24
II. The structure of the edition	25
Bél's plans for the edition of Notitia	25
Our division of the work into volumes	28
III. Method of the text edition and the structure of each volume	29
Philological study of the manuscripts of the county descriptions: Introductions written before the descriptions	29
1. Stemma of the manuscripts	30
2. Process of the creation of the county description	31
3. The presentation of the manuscripts	31
4. Summary	32
Principles of the text edition and text critical notes	33
Explanatory notes	33
Typography of the text	34
Bibliography and indexes	34
Acknowledgments	35
RÖVIDÍTÉSEK – ABBREVIATIONS	37

COMITATUS ARVENSIS	39
Árva vármegye – Bevezetés	41
Árva county – Introduction	49
COMITATUS ARVENSIS	57
PARS GENERALIS	57
Membrum I. Physicum	57
Membrum II. Politicum	67
PARS SPECIALIS	79
Membrum I. De Processu Comitatus Arvensis Inferiore	79
Sectio I. De arce Processus Inferioris Arva	80
Sectio II. De oppidis Processus Inferioris	127
I. Oppidum Alsó-Kubin	127
II. Oppidum Nagy-Falu	130
Sectio III. De vicis Processus Inferioris	131
Membrum II. De Processu Comitatus Arvensis Superiore	140
Sectio I. De oppidis Processus Superioris	140
I. Oppidum Twrdossinium	141
II. Oppidum Tersztená	142
III. Lokcza	142
IV. Námestowo	142
V. Jablonka	142
VI. Oráwky	142
Sectio II. De vicis Processus Superioris	143
Tabula Itineraria Comitatus Arvensis	146
 COMITATUS TRENTSINIENSIS	 147
Trencsén vármegye – Bevezetés	149
Trencsén county – Introduction	159
COMITATUS TRENTSINIENSIS	169
PARS GENERALIS	169
Membrum I. Physicum	169
Membrum II. Politicum	187
PARS SPECIALIS	210
Membrum I. De Processu Superiore	211
Sectio I. De arcibus Processus Superioris	211
I. Arx Óvár	212
II. Arcis Sztrecsno rudus	215
III. Arx Budetin	216
IV. Arx Byttscha	220
V. Arx Vágh-Besztercze	223
VI. Arcis Hrischow rudus	225
VII. Arx Lietawa	225
VIII. Arcis Rohács rudus	227

Sectio II. De oppidis Processus Superioris	228
I. Oppidum Kiszutza-Ujhely	229
II. Oppidum Varyn	230
III. Oppidum Solna	230
IV. Oppidum Byttscha	233
V. Oppidum Predmér	234
VI. Oppidum Rayetz	234
VII. Oppidum Vágh-Besztercze	234
Sectio III. De vicis Processus Superioris	235
Articulus I. De vicis Processus Superioris Trans-Vaganis	235
Articulus II. De vicis Processus Superioris Cis-Vaganis	241
Membrum II. De Processu Comitatus Trentsiniensis Medio	248
Sectio I. De Libera regiaque urbe Trentsiniensi	248
Sectio II. De Arcibus Processus Medii Comitatus Trentsiniensis	288
I. Arx Trentsinium	289
II. Arx Lednicza	294
III. Arx Cassa	298
IV. Arx Illawa	299
V. Arx Oroszlánykő	301
Sectio III. De Oppidis Processus Medii, quae sunt privilegiis donata	301
I. Puchovium	302
II. Ledniczium	303
III. Cassa, seu Caszsza	303
IV. Illawa, sive Illavia	303
V. Belussium	304
VI. Pruszká	304
VII. Domanicza	304
VIII. Dubnicza	305
Sectio IV. De vicis Processus Medii	305
Articulus I. De vicis Processus Medii Cis-Vaganis	305
Articulus II. De vicis Processus Medii Trans-Vaganis	310
Membrum III. De Processu Comitatus Trentsiniensis Inferiore	315
Sectio I. De Arce et oppido Processus Inferioris Betzko	315
I. Arx Betzko	315
II. Oppidum Beczkow	318
Sectio II. De vicis Processus Inferioris	319
Articulus I. De vicis Processus Inferioris Cis-Vaganis	319
Articulus II. De vicis Processus Inferioris Trans-Vaganis	321
Membrum IV. De Processu Comitatus Trentsiniensis Transmontano	326
Sectio I. De Arcibus et oppidis Processus Transmontani	326
I. Arx Zay-Ugrócz	327
II. Oppidum Bán	329
Sectio II. De Vicis Processus Transmontani	330
Tabula Itineraria Comitatus Trentsiniensis	335

BIBLIOGRÁFIA – BIBLIOGRAPHY	337
A Bél által (is) idézett művek – Works cited (also) by Bél	337
Kiadott források, szakirodalom – Sources and literature	341
 MUTATÓK – INDEXES	 345
Helynévmutató – Index of geographical names	345
Személynévmutató – Index of personal names	376

BEVEZETÉS¹

Bél Mátyás (1684–1749) nagy országleíró műve, a *Notitia Hungariae novae historico-geographica*² ismert és megbecsült kútforrás a történettudomány és más tudományágak, így a néprajz, művészettörténet, vagy éppen a régészet hazai és külföldi képviselői számára.³ Fő értékét a XVIII. század eleji Magyarország vármegyék szerinti, gazdag és sokoldalú bemutatása adja, így az egyes vármegyék természetföldrajzáról, nemzetiségeiről, azok népszokásairól, továbbá a városok, várak, kastélyok, falvak korabeli állapotáról szóló adatai. Bél helyben lakó ismerőseitől, vagy az országot bejáró, képzett munkatársaitól szerezte be ismereteit, az általa összeállított kérdőívek segítségével;⁴ ezekből alkotta meg a vármegyeleírásokat, amelyeket nagyszerű stílus, a szerző minden területen megnyilatkozó tájékozottsága és tudós kíváncsisága, emellett erős történeti és kritikai érzék jellemez. A több ezer oldalt kitevő hatalmas mű egyedülálló, ma is csodálatot kiváltó alkotás.

A teljes *Notitia* megjelentetése Bél életében nem valósult meg. Csupán 11 vármegye leírása látott napvilágot nyomtatásban: Szepes vármegye leírása mintaként Bél 1723-as *Notitia*-tervezetében, a *Prodromus*ban,⁵ a másik tíz leírás – Pozsony, Turóc, Zólyom, Liptó, Pest-Pilis-Solt, Nógrád, Bars, Nyitra, Hont, Moson – a *Notitia* öt kinyomtatott kötetében.⁶ A többi 37 vármegyeleírás és a jászkun kerületek leírása az ellenőrzést végző vármegyei hatóságok nemtörődömsége vagy ellenszenve, és a

1 Tanulmány formájában megjelent kiadás-tervezetünknek jelentősen módosított és kiegészített változata. Vö. TÓTH 2008.

2 *Bel, Matthias*: *Notitia Hungariae novae historico geographica, divisa in partes quatuor, quarum prima, Hungariam Cis-Danubianam; altera, Trans-Danubianam, tertia, Cis-Tibiscanam, quarta, Trans-Tibiscanam: universibus XLVIII. Comitatus designatam, expromit. Regionis Situs, Terminos, Montes, Campos, Fluvios, Lacus, Thermas, Caeli, Solique ingenium, Naturae munera & prodigia; Incolas variarum Gentium, atque harum mores; Provinciarum Magistratus; Illustres Familias; Urbes, Arces, Oppida, & Vicos propemodum omnes; Singulorum praeterea, Ortus & Incrementa, Belli Pacisque Conversiones, & Praesentem Habitus; Fide optima, Adcuracione summa, explicat. Opus, hucusque desideratum, & in commune utile... elaboravit ----. Accedunt Samuelis Mikovinii Mappae, singulorum Comitatum, Methodo Astronomico-Geometrica concinnatae. Viennae Austriae, I–IV. 1735–1742. A kötetek előzéklapján: *Matthiae Belii Notitia Hungariae novae geographico historica (!). Partis primae, Cis-Danubianae, Tomus primus (secundus stb.). Az ötödik, csupán Moson vármegyét tartalmazó, véleményünk szerint Bél halála után (1749-ben?) megjelent kötetnek csak előzéklapi címe van: Matthiae Belii Notitia Hungariae novae geographico historica (!). Pars secunda Trans-Danubiana. Tomus quintus. [S. l., s. a.] (az öt kötet hivatkozása a továbbiakban: BÉL 1735–1749?)**

3 Bél Mátyás életművének első, máig is alapvető feldolgozása: HAAN 1879. Fontosak Wellmann Imre Béllel kapcsolatos tanulmányai, különösen Bél és a hatalom viszonyára, valamint a *Notitia* keletkezésére (WELLMANN 1979., WELLMANN 1984.). További jelentős magyar nyelvű összefoglalások: TARNAI 1984.; ZOMBORI 1984.; SZELESTEI 1989. 62–76. A szlovák kutatás is lényeges eredményeket ért el, főként a nyolcvanas években. Bél nyomtatásban megjelent műveiről, valamint a róla szóló (főként a szlovák) szakirodalomról (1984-ig) készített bibliográfiát Blažej Belák (BELÁK 1984.). Ján Tibenský nagyszabású monográfiát írt Bélről és életművéről, bár éppen a *Notitia* tekintetében látásmódja beszűkült, s főként a mai szlovák területekre koncentrált (TIBENSKÝ 1984.). Kiváló tanulmányokat tartalmazó, de főként szlovák szempontok szerint összeállított tanulmánykötet: MATULA 1987. Legújabban megjelent a *Notitia* kinyomtatott vármegyeleírásainak néhány szövegrészlete eredetiben és szlovák fordításban, kísérelő tanulmányokkal. L. ŠKOVIERA–JURÍKOVÁ 2010.

4 Az adatgyűjtést és a helyi lakosokkal, intézményekkel való együttműködést Nagyszombat példáján bemutatja JURÍKOVÁ 2009.

5 BÉL 1723. 69–124.

6 L. BÉL 1735–1749? A kiadás körülményeire – főként Bél Mátyás levelezése alapján – l. KOLLAROVÁ 2006. 29–40.

nyomdával való gondok következtében kéziratban maradt; e vármegyeleírások példányai számos levéltárba, gyűjteménybe szóródtak szét. Bár sok vármegyeleírás megjelent azóta magyar (és néhány szlovák) fordításban,⁷ ezek nagyon egyenetlen színvonalúak. Számos esetben nincsenek tárgyi jegyzetek, vagy tudományos igényű bevezetés, a fordítások sokszor kivonatosak, vagy éppen nem a megfelelő kézirat alapján készültek. Emellett egy-két kivételtől eltekintve nem szerepel bennük az eredeti latin szöveg, noha kéziratok forrásnál elvárható lenne az eredeti textus megjelentetése, különösen egy ilyen jelentős mű esetében. A problémák ezzel nem érnek véget: itt most csak a súlyos fordítási hibákat említjük meg, amelyek abból adódnak, hogy a fordító nem ismeri eléggé Bél stílusát, nem mélyedt el Bél egyéb műveiben, csupán saját „penzumára” koncentrál.

Bél Mátyás *Notitiája* tehát nyomtatásban ma sem hozzáférhető teljes egészében, s a fordításban közölt vármegyeleírások is sok aggályt vetnek fel. Ezért van szükség a kéziratban maradt leírások megbízható kritikai kiadására. A teljes kiadás révén ugyanis nemcsak a *Notitia* ismert „erényeit” (a 18. századi állapotokról szóló értékes adatokat) lehet maradéktalanul kiaknázni, hanem végre lehetővé válik majd a *Notitia* teljes tartalmi elemzése, egyben Bél Mátyás történészi, földrajztudósi arcélének megrajzolása is. Bél ugyanis nem csupán egy szorgalmas adatgyűjtő volt, hanem vármegyeleírásokon messze átívelő Magyarország- és történelemképpel, világos és nagyszabású történetírói koncepciókkal bíró historikus, akinek *opus magnum*-a, a *Notitia* sokkal több, mint amit eddig a gyarló fordításokon keresztül megtudhattunk róla.

I. Út a kiadásig

Habár az elmúlt két és fél évszázadban többször felmerült a teljes *Notitia* kiadásának terve, ezek a kezdeményezések rendre meghúsultak.⁸ A folyamatos kudarcban véleményünk szerint három fő tényező játszott szerepet:

1. Bél kéziratok hagyatéka számos helyre szóródott szét, s éppen a legfontosabb részét, a Batthyány József kalocsai, majd esztergomi érsek által 1769-ben megvásárolt kéziratokat – amelyek között ott volt a vármegyeleírások zöme – jelentős vízkár érte a Dunán való szállításkor.⁹ Ezek a mostoha körülmények már eleve megnehezítették a kiadást tervezők munkáját.
2. Akadályozta a kiadás megvalósítását a vármegyeleírások rendkívül szerteágazó szöveghagyományának problémája is. Egy-egy leírásnak akár egy tucat példánya is lehet, mivel Bél folyton javígtatta őket, s a javított változatokról újabb és újabb tisztázatot készíttetett. Növelte a példányok számát, hogy Bél köteles volt ellenőrzésre elküldeni a leírásokat a Magyar Udvari Kancelláriának, illetve a Helytartótanácsnak keresztül a vármegyéknek is, amihez újabb tisztázatok kellettek. Gyakran másolatot készítettek a leírásról a vármegyei hatóságok, illetve magánemberek. Emellett természetesen Bél halála után is másolták a vármegyeleírásokat. Így a leírások kiadását, lefordítását alapos filológiai munkának kell(ett volna) megelőznie, hogy a fennmaradt példányok vizsgálata után meg lehessen

7 Ezek listáját legújabban l. TÓTH 2007. I. 171–175., ill. még l. a II. kötetben az egyes vármegyeleírás-ismertetők összefoglaló adatait.

8 E kiadási kísérletekre l. SZELESTEI 1984. 7., 10–11., 16–17. Legutóbb 1979-ben tűzte napirendre az MTA Történettudományi Intézete „Bél Mátyás műveinek, hagyatékának gyűjteményes kiadását”, s a feladattal Wellmann Imrét bízták meg. L. WELLMAN 1979. 381. (l. a szerkesztő megjegyzését ugyanezen a lapon). Ám ez a kezdeményezés sem valósult meg.

9 L. SZELESTEI 1984. 8–16.; TÓTH 2007. I. 13–15.

állapítani a legkésőbbi, legteljesebb, de még Bél életében készült, Bél által jóváhagyott változatot, amely a szövegkiadás alapjául szolgálhat.

3. A filológiai vizsgálathoz azonban szükséges ismerni Bél kapcsolati hálóját is, különösen levelezését, mind ismerőseivel, mind a hatóságokkal. Az egyes példányok funkciójának, a bennük levő javítások szerzőségének, a Bél számára küldött adatgyűjtések készítőinek, illetve a hatóságok leírásokkal kapcsolatos kifogásainak felderítéséhez csak a Bél-korrespondencián keresztül vezet az út. A levelezés azonban sokáig feltáratlan, kiadatlan volt.

Ezek az akadályozó tényezők a közelmúltban hárultak el a kiadás elől. Szelestei N. László 1984-ben elkészítette Bél Mátyás kéziratos hagyatékának katalógusát:¹⁰ ezzel a hatalmas és szétszóródott kézirattömeg végre áttekinthetővé és ezzel kutathatóvá vált (Szelestei a pozsonyi evangélikus líceumban őrzött anyagot – rajta kívül álló okok miatt – nem tudta feltárni, ezt a munkát a jelen sorok írója végezte el 2006-ban¹¹). Ugyancsak Szelestei N. László 1993-ban kiadta Bél Mátyás levelezését – amely 919 iratot tartalmaz –, így a tudós munkatársainak, adatközlőinek köre, hatóságokkal való kapcsolattartása is ismert lett a kutatás számára.¹² Ami pedig a *Notitia* kéziratainak filológiai vizsgálatát illeti, a katalógus és a levelezés segítségével magam vállalkoztam (2008-ban megvédett) disszertációmban a *Notitia* összes vármegyeleírásának – tehát a nyomtatott és kéziratos leírásoknak egyaránt – a szövegkritikai vizsgálatára, azzal a határozott céllal, hogy a mű kéziratban maradt részének kiadását lehetővé tegyem.¹³ Jelen szövegkiadásban az egyes vármegyeleírásokhoz írt bevezetők, amelyek a leírások keletkezésének folyamatát követik végig, a disszertációban kidolgozott módszert követik, illetve kisebb-nagyobb kiegészítéssel a dolgozat kutatási eredményeit teszik közzé. A bevezetők felépítéséről az alábbiakban még bővebben szólok.

II. A kiadás felépítése

Dolgozatom elkészítése után határoztam el, hogy az eddigi eredményekre támaszkodva elkészítem a kéziratban maradt vármegyeleírások kritikai kiadását. A kiadás megtervezésénél azonban nagy hangsúlyt helyeztem arra, hogy lehetőleg Bél eredeti elképzelései szerint járjak el. Ehhez tartottam magamat a kiadandó vármegyeleírások sorrendje, csoportosítása, vagyis a *Notitia* szerkezete tekintetében is.

Bél tervezetei a Notitia kiadására

Bélnek a *Notitia* teljes szerkezetével kapcsolatos elképzeléseit leginkább abból a levélből lehet meg tudni, amelyet 1732. júl. 9-én írt, minden bizonnyal a Helytartótanács részére. A levélből csak a függeléknek szánt *Notitia*-vázlat autográf piszkozata maradt meg. A vázlatban az egyes vármegyék mellett Bél megjegyezte, hogy leírásukkal milyen mértékben készült el, illetve, hogy a leírás hol tart a hivatalos – vármegyei és kancelláriai – ellenőrzés folyamatában. Fő célja az lehetett, hogy rámutas-

¹⁰ SZELESTEI 1984.

¹¹ TÓTH 2006.

¹² BÉL 1993.

¹³ TÓTH 2007.

son: a vármegyei ellenőrzés, illetve adatszolgáltatás akadozása rendkívül lelassítja munkáját.¹⁴ A mi szempontunkból viszont az a fontos a tervezetből, hogy Bél pontosan bemutatta, milyen csoportosításban kívánja kiadni a vármegyeleírásokat. Láthatóan ez is célja volt, hiszen világos szerkezetet vázolt fel, s az egyes leírások kötetbeosztását is jelezte. A szerkezet a következőképpen foglalható össze:

I. rész: „Dunán inneni Magyarország” (*Hungaria Cis-Danubiana*)

1. Pozsony, 2. Nyitra, 3. Trencsén, 4. Turóc, 5. Bars, 6. Komárom, 7. Pest-Pilis-Solt, 8. Nógrád, 9. Hont, 10. Zólyom, 11. Liptó, 12. Árva (a tervezet szerint három kötetben adható ki)

II. rész: „Dunán túli Magyarország” (*Hungaria Trans-Danubiana*)

1. Moson, 2. Sopron, 3. Vas, 4. Zala, 5. Veszprém, 6. Győr, 7. Esztergom, 8. Fejér, 9. Tolna, 10. Somogy, 11. Baranya, és 12. a szlavón vármegyék (*Comitatus Sclavoniae*): a.) Pozsega, b.) Verőce, c.) Valkó, d.) Szerém (a tervezet szerint egy kötetben)

III. rész: „Tiszán inneni Magyarország” (*Hungaria Cis-Tibiscana*)

1. Szepes, 2. Sáros, 3. Zemplén, 4. Ung, 5. Bereg, 6. Abaúj, 7. Gömör, 8. Torna, 9. Borsod, 10. Heves és Külső-Szolnok, 11. Csongrád, 12. Bács-Bodrog (a tervezet szerint egy kötetben)

IV. rész: „Tiszántúli Magyarország” (*Hungaria Trans-Tibiscana*)

1. Temes, 2. Csanád, 3. Arad, 4. Zaránd, 5. Békés, 6. Bihar, 7. Kraszna, 8. Kővár, 9. Közép-Szolnok, 10. Szatmár, 11. Szabolcs, 12. Ugocsa, 13. Máramaros. (nem ír kötetbeosztást)

Bél tehát négy nagy egységet, „részt” tervezett, amelyek sorrendben a Dunán inneni, a Dunán túli, a Tiszán inneni, illetve a Tiszán túli Magyarországot mutatták volna be. Ez a felosztás, illetve sorrend látható a nyomtatott kötetek címében is. Bél a főcímben négy részt, és a fenti sorrendben „Dunán inneni” stb. Magyarországot ír, a kötetek előzéklapján lévő címben pedig „Dunán inneni részt” (*Pars Cis-Danubialis*) stb.¹⁵ Bél csoportosítása nyilvánvalóan a négy kerületre megy vissza, amelyeket az 1722–1723. évi országgyűlésen határoztak meg pontosan. Ekkor állították fel ugyanis a „kerületi tábla” elnevezésű bírói testületeket, melyek illetékessége a törvényben meghatározott vármegyéből álló kerületekre, a „Dunán inneni”, „Dunán túli”, „Tiszán inneni”, és „Tiszán túli” kerületre terjedt ki.¹⁶ A Bél-féle beosztás és a kijelölt kerületek közötti egyezés nemcsak az elnevezésben van, hanem a vármegyék csoportosításában is, igaz, Bél nem teljesen követte a törvényekben leírtakat.¹⁷

Bél beosztása más részletekben is eltért az akkori hivatalos közigazgatási beosztástól, illetve Magyarország-fogalomtól – vagy éppen együtt alakult vele. Tervezete szerint nem szándékozott

14 L. BÉL 1732. A tervezetre még l. TÓTH 2006. xvii–xviii.

15 L. a 2. jegyzetet.

16 A törvénycikk: 1723: XXXI. A törvényszöveget l. CJH 1657–1740. 592. Megjegyzendő viszont, hogy e kerületeknek, mint csoportosításnak már korábban is volt némi szerepe az országgyűlés alsótábláján, bár valóságos funkciót csak az említett diétán kaptak. BAK 1997. 77–78.; SZÁNTAY 2008. 314–316.

17 Esztergom vármegyét a „Dunántúli Magyarországhoz” sorolja, noha az a Dunán inneni kerülethez tartozott, míg a Dunán túli kerületbe tagolt Komárom vármegyét éppen fordítva; továbbá Bereg és Csongrád vármegyét a „Tiszán inneni Magyarországhoz” tartozónak tekinti, jöllehet azt a törvény a Tiszán túli kerülethez csatolta. BÉL 1732. 74–75. E vármegyék „hovatartozásánál” azonban más forrásokban is megfigyelhető némi bizonytalanság. L. SZÁNTAY 2008. 315.

Erdélyről írni (amely ekkor közjogilag nem volt Magyarország része), viszont leírást kívánt készíteni a partiumi, tehát ekkor (1732-ben) joghatóságilag az erdélyi kormányshékek alá tartozó vármegyék-ről – Kraszna, Kővár, Közép-Szolnok, Máramaros, Zaránd vármegyék –, amely leírások aztán meg is születtek. Emellett Arad és Békés vármegyét, illetve a Temesi Bánságot (nála „Temes vármegye”, de az egész Bánság területére értve) is bevette tervezetébe, amelyek azért érdemelnek figyelmet, mert Arad és Békés vármegyei igazgatása ekkor még nem szerveződött újjá, míg a Bánság katonai igazgatás alatt állt. Bél ezeket, illetve a partiumi vármegyéket értelemszerűen a „Tiszán túli Magyarország” alá osztotta be. Ugyancsak szeretett volna leírást készíteni a szlavón vármegyékről (Pozsega, Verőce, Valkó, Szerém), ám ezekről később maga is lemondott, nyilvánvalóan a nagy távolság, illetve ama tény miatt, hogy a terület véglegesen horvát báni fennhatóság alá került.¹⁸

A vármegyék sorrendjével kapcsolatban megjegyzendő: Bél kifejezetten törekedett arra, hogy a vármegyeleírások kiadásában egyfajta földrajzi logika érvényesüljön, vagyis egymással határos vármegyék következzenek egymás után. A nyomtatott kötetekben erre többször utalást tesz, pl. a Pozsony vármegye után következő Turóc bevezetőjében éppen azon sajnálkozik, hogy a földrajzi sorrendet itt nem sikerült megvalósítania, hiszen Pozsony után Nyitrának kellett volna következnie, de az utóbbi leírásának elbírálása elhúzódott, így kénytelen volt a helyére Turóc ismertetését beilleszteni.¹⁹ Ugyanígy panaszkodik Bars vármegye leírásának elején: Nógrád vármegye leírása után Hont vármegyének kellene jönnie „szomszédos fekvésük miatt” (*ob situum adfinitatem*), de minthogy sokáig nem kapott adatokat a vármegyéről, kényszerűségből Bars vármegyével kell folytatnia a leírást.²⁰ Az 1732-es tervezetben ez a földrajzi sorrendiség még maradéktalanul megvalósul, így ott valóban Nyitra következik Pozsony vármegye, illetve Hont Nógrád után.²¹ Ha végigtekintünk a tervezeten, végig látható ez a tudatos, földrajzi alapú szerkesztés; nem véletlenül vannak az eredeti szövegben is beszámozva a vármegyék.

Bél valamikor halála előtt, de bizonyosan 1742 után készített egy újabb tervezetet a *Notitia* kiadására.²² Ám e tervezet furcsa módon sokkal kezdetlegesebb, mint az 1732-es: hiányoznak belőle a korábbi tervezetben már kidolgozott elvek, módszerek. A földrajzi logika szerinti elrendezésnek szinte nyoma sincs, a vármegyék ötletszerűen következnek egymás után; sőt, a Tiszán inneni és Tiszán túli kerület egybemosódik, vagyis a kerületek szerinti felosztásról is lemondott az idős szerző. Emellett tollát a kényszerűség is vezette, ugyanis Árva és Trencsén vármegye leírását, jöllehet azok eredetileg, az 1732-es tervezet szerint az első, Dunán inneni részben kaptak volna helyet, a kiadásban a leghát-

18 BÉL 1732. 76–78. p. A *Notitia* földrajzi „kiterjedésére”, Bél ezzel kapcsolatos elgondolásaira s azok módosulásaira bővebben l. TÓTH 2007. I. 55–62.

19 „Poscebat id sane, cum totius ordo scriptionis, tum situum in primis cognatio, ut Comitatum Posoniensem emensi, ad Nitriensem pedem proferremus: quippe, inde a Moraviae collimitio, usque ad fines Comaromiensium, perpetuo latere provinciam eam, corniculantis lunae instar, circumscribentem. Sed, cum nescio, quo nostro fato, concinnatam dudum, Nitriensis Comitatus historiam, ob recognitionis inexpectatam tarditatem, nequiverimus hucusque, curis secundis, elaboratiorem reddere; operae autem typographicae, nequeant, sine exstanti, & impensarum, & temporis iactura, feriari: dandum id fuit necessitati, ut Thúrócziensem hunc, magna & libenti provincialium cura, emendatum quidem, locupletatumque, illius loco, substitueremus.” BÉL 1735–1749? II. 291–292.

20 Uo. IV. 155–156.

21 L. a fenti összefoglalást, ill. BÉL 1732. 73.

22 A tervezet Miller Jakab Ferdinándnak, Batthyány József esztergomi érsek titkárának a feljegyzésében maradt fenn, amelyet Bél kéziratos hagyatékának rendezése után készített, mintegy pótlásul az akkor megjelent Horányi-féle *Memoria Hungarorum*-hoz, illetve annak Bél Mátyás-életrajzához. A titkár átmásolta feljegyzésébe a tervezetet, említve, hogy ezt maga Bél írta a *Notitia* kéziratos köteteihez mellékelte lapon. L. MILLER 1775. 214. Bél rendelkezését l. uo. 214–215.

rőbb sorolta. Az ok, hogy Árva leírásának ellenőrzését a vármegyei hatóság hosszas halogatás után elhárította magától, Trencsén leírása pedig valószínűleg már nem fért bele a 4. kötetbe:²³ így Bél úgy döntött, hogy inkább a dunántúli vármegyékkel folytatja (egyedül Moson leírása jelent meg belőle), hiszen a két „lemaradt” északi vármegye már amúgy sem tett volna ki egy önálló kötetet. Árva és Trencsén leírását tehát e tervezetben a sorrendben hatodik – meg nem valósuló – „óriáskötetbe” szán-ta, ott is a legutolsó helyre, olyan vármegyék után, mint Békés, Arad, Csanád.²⁴

Az általunk megállapított kötetbeosztás

Ahogy azt a fentiekben láttuk, az 1742–1749-es Bél-féle tervezetből jórészt hiányoznak a *Notitia* eredeti szerkesztési alapelvei, amelyeket a nyomtatott kötetek címei is tartalmaznak,²⁵ tehát a „részek” szerinti tárgyalás, és a földrajzi szempontú sorrendiség. Ezért azt gondoltuk, hogy úgy járunk el helyesen, ha a fentebb tárgyalt, és Bél eredeti elképzeléseit tartalmazó, 1732-es autográf *Notitia*-tervezetet részesítjük előnyben a kiadásnál, amelyet Bél még nagy munkakedvvel, a sikeres lebonyolításban bizakodva vetett papírra. Ennek megfelelően elsőként kívánjuk közölni a két „kimaradt”, a Dunán inneni részhez tartozó vármegyét (Árva, Trencsén), majd a többi rész vármegyéit (Dunántúli, Tiszán inneni, Tiszántúli), az 1732-es *Sciagraphiában* felállított sorrend szerint.

A plánumtól csak néhány esetben kell eltérnünk (illetve részben Bél maga volt az, aki a tervének egyes pontjait nem tudta megvalósítani). Az első ilyen Komárom vármegye leírása, amelyet Bél az 1732-es vázlatában a Dunán inneni kerülethez kötött, mi azonban a dunántúli részben fogjuk közölni. Ennek oka egyrészt az, hogy később Bél is tudatosan a dunántúli vármegyékhez sorolta Komáromot,²⁶ másrészt pedig a kézirat súlyosan károsodott, így a „hátrább” sorolással mi is időt nyerünk, hogy a rekonstrukció nehéz munkáját elvégezhessük. A Dunántúli részhez tartozik még, hogy Bél nem készítette el a tervezetben szereplő „szlavón vármegyék” leírását, így azokat nem áll módunkban közölni. Hasonló a helyzet Szepes vármegye leírásával. Mint említettük, Bél megjelentette a *Prodromus*-ban,²⁷ de 1732-es tervezetében azt írta, hogy kiegészítésekkel és térképpel újra ki kívánja adni, a harmadik, Tiszán inneni rész elején.²⁸ Csakhogy Bél kézíratos hagyatékában sehol sem találtunk olyan kéziratot, amely a *Prodromus*-ban kiadott szöveghez képest egy javított, bővített változat lett volna, s Bél sem utal máshol arra, hogy dolgozna a leírás kiegészítésén.²⁹ Így nem adjuk ki újra, hiszen csak a *Prodromus*-ban lévő nyomtatott változatot tudnánk reprodukálni. Végül ugyancsak eltértünk a tervezettől akkor, amikor a jász és kun kerületek leírását elhelyeztük a Tiszán inneni részben. Azért döntöttünk így, mert a leírás a *Notitia* vármegyeleírásainak szerkezete szerint épül fel, s bár sem az 1732-es, sem a későbbi, 1742–1749-ben készült tervezetben nem kapott helyet, Bél véleményem szerint bizonyosan közölni akarta, csak éppen nem önállóan, hanem valamely vármegyeleírás részeként.

Mindezeket mérlegre téve állítottuk össze a vármegyeleírások kiadásának tervét, amely tehát az 1732-es tervezeten alapul. A leírások terjedelmét is figyelembe véve tíz kötetben látjuk kivitelezhető-

23 L. kötetünkben a vármegyeleírások bevezetőit.

24 Az 1742–1749-es tervezetre még l. TÓTH 2008. 433–435.

25 L. az 2. jegyzetet.

26 L. TÓTH 2008. 436.

27 L. a 5. jegyzetet.

28 BÉL 1732. 76.

29 A leírásra bővebben l. TÓTH 2007. I. 159., II. 211–216.

nek a kéziratban maradt leírások kiadását. A köteteket igyekeztünk úgy összeállítani, hogy Bél beosztásának megfelelően, illetve azon túl is egy jól körülhatárolható területet öleljenek fel.

I. *Dunán inneni rész*

1. kötet: Trencsén, Árva vármegyék leírásai (jelen kötet)

II. *Dunántúli rész*

2. kötet: Sopron, Vas, Zala, Veszprém
3. kötet: Győr, *Komárom*, Esztergom
4. kötet: Fejér, Tolna, Somogy, Baranya

III. *Tiszán inneni rész*

5. kötet: Sáros, Zemplén, Ung, Bereg
6. kötet: Abaúj, Gömör, Torna, Borsod
7. kötet: Heves és Külső-Szolnok, Csongrád, Bács-Bodrog, *jászkun kerületek*

IV. *Tiszántúli rész*

8. kötet: Temes, Csanád, Arad, Zaránd, Békés
9. kötet: Bihar, Kraszna, Kővár, Közép-Szolnok
10. kötet: Szatmár, Szabolcs, Ugocsa, Máramaros

III. A szövegközlés módszere és az egyes kötetek felépítése

A vármegyeleírások kézíratainak filológiai vizsgálata: az egyes leírások elé írt bevezetők

Amint azt fentebb már említettük, a vármegyeleírások kiadásánál elengedhetetlen a leírás példányainak és a hozzá kapcsolódó iratoknak (levelezés, hivatali revízió stb.) a vizsgálata, hogy a keletkezés-történet átlátható legyen, s megállapítható legyen a még Bél életében a legjobban kidolgozott példánynak (vagy e példány másolatának) a kiléte, amely a szövegkiadás alapjául szolgálhat. Ezt a fajta vizsgálatot minden vármegyeleírás esetében elvégeztük.

Minden vizsgálat négy fejezetből áll. Az első fejezet a kéziratok családfája; a második a vármegyeleírás elkészítésének folyamata; a harmadik a kéziratok ismertetése; a negyedik az összefoglaló adatok. Az alábbiakban e fejezetek felépítéséről, a benne alkalmazott jelölésekről adunk tájékoztatást.

1. *A családfa (sztemma)*

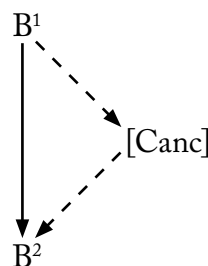
Az egyes vármegyeleírások vizsgálatának első fejezetét a leírással kapcsolatos kéziratok családfája (sztemma) képezi. Ez annyiban nem szabályos, klasszikus értelemben vett családfa, hogy itt az egyes műveknek nem (csak) a későbbi, nagyrészt a szerző halála utáni másolatait, variánsait vizsgáltuk, hanem még a szerző keze alatt formálódó, a különböző újabb küldemények, revíziók folytán gyarapodó vagy éppen megkurtított szövegnek az útját is, amely természetesen számos javított példányban, majd

azok tisztázataiban öltött testet. Természetes, hogy e folyamat bemutatásánál feltüntetjük az egyes adatközléseket, ill. revíziókat is, amelyek befolyásolták a mű tartalmát.

Magukat a kéziratokat a következőképpen jelöltük: a vármegyeleírás egyes példányait az ABC betűivel, alfabetikus sorrendben tüntettük fel (**a**, **B**, **c**), vagyis a legkorábbi ismert példány kapta az „a” betűt, az azt követő a „b” betűt, és így tovább. Ha a kézirat, amelyről szó van, fennmaradt, akkor nagybetűvel (**A**), ha elveszett, kisbetűvel (**a**), ha elkészülte kérdéses, kisbetűvel és kurzívval (*a*) jelöltük. A javítatlan példányt 1-es felső indexszel (**A**¹), a javított szövegállapotokat (több is lehet, ha több kéz más-más időben javított bele az iratba) további indexekkel jelöltük (**A**², **A**³ stb.).

A Bélnek küldött adatgyűjtéseket, leveleket stb. a szerző vagy a cím kezdőbetűivel, szögletes zárójelben tüntettük fel (**[Bu]**, **[Re]**, **[Ad]** stb.). A szögletes zárójellel azt akartuk érzékeltetni, hogy e kéziratok a szöveghagyományba nem tartoznak szorosan bele. Ugyanígy egységesen szögletes zárójellel tüntettük fel a hivatali ellenőrzéseket. A vármegyei ellenőrzéseket egységesen **[Com]** jellel (a „Comitatus”-t rövidítve), míg a kancelláriai cenzúrát **[Canc]** jellel jelöltük (a „Cancellaria”-ból). Vármegyei ellenőrzésből – mint arról disszertációnkban írtunk³⁰ – kettő is lehetett, egy „nemhivatalos” és egy „hivatalos”: ilyenkor **[Com]^a**, illetve **[Com]^b** jelölést kellett alkalmaznunk. Előfordult az is, hogy Bél a leírás egyes részeit más-más időben ellenőriztette a Kancelláriával; ebben az esetben a két (vagy több) kancelláriai revíziót hasonló módon különböztettük meg (**[Canc]^a**, **[Canc]^b** stb.).

A kéziratok egymáshoz való viszonyát nyilakkal jelöltük. A folyamatos nyíl a vármegyeleírás egyes kéziratok példányai közötti leszármazást jelöli. A szaggatott nyíl azt mutatja, hogy egy-egy kézirat példány miként viszonyul valamely „járulékos” dokumentumhoz – adatgyűjtés, a leírással kapcsolatos megjegyzések –, vagy valamely hivatalos ellenőrzéshez (**[Com]**, **[Canc]**). Ha a leírás valamely kézirat példányáról egy ilyen dokumentumra mutat a nyíl, az azt jelenti, hogy az adatgyűjtő, a megjegyzések készítője, vagy az ellenőr azt az iratot látta; a „járulékos” dokumentumról, ill. az ellenőrzésről valamely kézirat példányra mutató nyíl pedig azt jelenti, hogy a mondott dokumentum, ellenőrzés befolyásolta annak a kézirat példánynak a tartalmát. Lássunk egy példát:

A fenti ábra azt jelenti, hogy Bél a vármegyeleírás adott példányát, pontosabban annak javítatlan változatát (**B**¹) elküldte kancelláriai ellenőrzésre (**[Canc]**); a Kancellárián megjegyzéseket fűztek az irathoz, amely megjegyzéseket Bél ugyanazon kéziratba jegyezte bele, s ezzel egy javított szövegváltozatot hozott létre (**B**²). Ha hiányzik a „visszacsatolás”, vagyis az ellenőrzésről nincs visszamutató nyíl valamelyik példányra, az egyrészt azt jelentheti, hogy az ellenőrző hivatal nem fűzött megjegyzést a leíráshoz (ez a Kancelláriával gyakran megtörtént – sajnos, tegyük hozzá, mivel ezáltal nehezebb a kéziratok azonosítása), vagy azt is jelentheti, hogy a kéziratot az ellenőrző hatóság „elnyelte”, tehát nem küldte vissza (ez a vármegyei ellenőrzés során fordult elő sokszor). Ha a nyilakon kérdőjel van, az

30 L. TÓTH 2007. I. 139–141.

a viszony kérdésességét, bizonytalanságát jelöli. A családfa természetesen nem áll meg önmagában, s nem is ezért készült, hiszen a kéziratokról alapos leírást is készítettünk; csupán a keletkezéstörténet átláthatóságát, jobb megértését szolgálja.

2. A vármegyeleírás elkészítésének folyamata

Ebben a fejezetben előadjuk az adott vármegyeleírás keletkezéstörténetét, amely a leírás kéziratának vizsgálatán alapul. A szóba kerülő kéziratok és egyéb dokumentumok betűjeleit az azonosíthatóság érdekében mindig megadjuk zárójelben. Teljes körű képet adunk a szöveg folyamatos alakulásáról, a segítőkről, különböző küldeményekről, adatgyűjtésekről, a hivatalos ellenőrzésekről, a leírás megjelentetéséről, vagy gyakoribb esetben megjelentetésének elmaradásáról. Esetenként e fejezeteket további alfejezetekre bontottuk, ha ezt a keletkezéstörténet összetettsége megkívánta.

3. A kéziratok ismertetése

Itt mutatjuk be – a betűjelek sorrendjében – az egyes kéziratok példányokat, illetve a hozzájuk tartozó egyéb dokumentumokat. Ha egy dokumentum (pl. adatgyűjtés) előzménye egy kézirat példánynak, azt előtte tüntettük fel; ha utólag módosította tartalmát, akkor utána. Ami az ellenőrzéseket illeti ([Com], [Canc] vagy magánúton történő egyéb ellenőrzések), a következőképpen jártunk el. A vármegyei és egyéb ellenőrzések esetében csak akkor kapott saját leírást az ellenőrzés, ha az egy külön irat formájában valósult meg; ha viszont a javító magába a leírás kézirat példányába írta bele kifogásait, akkor a javítást a kézirat példány ismertetésén belül tárgyaljuk. A kancelláriai ellenőrzésnél csak akkor készítettünk külön leírást, ha az döntően befolyásolta a leírás tartalmát; egyébként ezt is ama kézirat példánynál tárgyaltuk, amely az ellenőrzésen járt.

Az egyes példányok ismertetésénél egy sajátos leírási módszert alkalmaztunk. A sorok, számok jelentése a következő:

1: *A kézirat levéltári (kézirattári) jelzete.*

2: *A kézirat címe.* (Bizonyos esetben tartalom alapján adtunk latin címet, vagy zárójelben hipotetikus címet, ha feltételezett kéziratról van szó.)

3: *Fizikai jellemzők.* Ha a kézirat szerepel a Szelestei N. László által készített katalógusban, akkor többnyire az ő adataira hagyatkoztunk (l. SZELESTEI 1984).

4: *A kézirat tartalma.*

5: *Egyéb jellemzők:* A kézirat készítője; a kéziratnak a munkafolyamatban betöltött szerepe (mi alapján, illetve kinek készült); a benne levő javítások, kiegészítések vizsgálata.

6: *A kézirat datálása.*

Természetesen ugyanezt a módszert alkalmaztuk a „járulékos” dokumentumok (adatgyűjtések, levelek stb.) esetében is.

4. Összefoglaló adatok

E fejezetben a leírással kapcsolatos legfontosabb információkat tekintjük át. Elsőként az *adatközlőket* soroljuk fel, zárójelben az adatgyűjtésük betűjelével, vagy a vármegyeleírás ama kézirat példányá-

nak a betűjelével, amelyhez adatgyűjtésük kapcsolódik. Majd azt közöljük, hogy a vármegyeleírás milyen *ellenőrzésen* (kancelláriai, vármegyei) esett át: itt is jelöltük ama kéziratokat zárójelben, amelyek az adott ellenőrzésen voltak. Nagyon fontos a *szövegkiadás alapját képezendő kézirat* megadása (itt is a kézirat betűjelét adjuk meg). Az itt megadott irat a legkésőbbi, még Bél által kidolgozott, vagyis a legteljesebb szöveg, amely a keletkezéstörténet rekonstruálása alapján, jelenlegi ismereteink szerint megállapítható. *Ez az irat képezi szövegkiadásunk alapját.* Ezután jelöljük, ha elkészült a vármegyeleírás *fordítása* (magyar, szlovák egyaránt); végül a leírással kapcsolatos *irodalmat* hozzuk.

A szövegközlés elvei és a szövegkritikai jegyzetek

A vármegyeleírások szövegét betűhűen közöltük. Ez alól kivétel a szó eleji *u v*-nek írása, illetve a szó belsejében lévő *v u*-nak írása: ettől a mai szem számára igen zavaró eljárástól kiadásunkban eltekintettünk. Ezt javasolják a közelmúltban megjelent, az újkori latin forrásszövegek kiadásával kapcsolatos ajánlások is.³¹ Nem követtük viszont eme ajánlásokat abban, hogy az *i* és *j* betűt kiejtés szerint kell alkalmazni.³² Ez ugyanis azt jelentené, hogy ahol az *i j*-nek ejtendő (pl. iam, maiestas etc.), ott mindig *j*-t kellene írni. Bél azonban soha, semmilyen formában nem írt latin szövegben *j*-t – ezzel egyébként nyilván az európai gyakorlathoz igazodott –,³³ így nem lenne szerencsés, ha ezt a láthatóan következetes írásmódot utólag önkényesen megváltoztatnánk.

Megtartottuk a sajátságos, vesszőket igen sűrűn alkalmazó Bél-féle központosítást. Az egyik indokunk éppen eme interpunkció sajátsága, egyedisége: biztosan Béltől származik, hiszen saját kezű kézírataiban következetesen alkalmazza,³⁴ s láthatóan írnokainak is meghagyta, hogy azt kövessék, mivel a másolatokban, és a kinyomtatott szövegekben is érvényesült ez a módszer.³⁵ Másrészt Bél eljárása logikus, amennyiben az egyes mondatrészeket választja el – egészen a jelzős, igeneves szerkezetekig – egymástól, így akár a megértést is könnyítheti.

Ezenkívül két fontosabb sajátossága van még a Bél által írt szövegeknek, már ami az ortográfiát illeti. Az egyik, hogy egyes igekötőknél, különösen az *ad* igekötő esetében a gyakorlattal ellentétben nem jelöli a *d* hasonulását (pl. *affero*, *appello* helyett *adfero*-t, *adpello*-t ír).³⁶ Még szokatlanabb, hogy bizonyos, két tagból (általában előljárószóból és valamely más szóból) a gyakorlat során összeolvasztott kötőszavakat, vagy névmásokat (*imprimis*, *quidquid*, *quocirca* etc.) következetesen külön ír le (*in primis*, *quid quid*, *quo circa*).³⁷ Bár ezek a megoldások nem szokványosak, meghagyásuk mellett döntöttünk, mert jól érzékeltetik Bél purista, a nyelvi pontosságra törekvő, egyben kissé tudálékos latin stílusát.

31 OBORNI 2000. 73.; SOÓS 2000. 86.

32 OBORNI 2000. 73.; SOÓS 2000. 86. (Bár az utóbbi csak arra az esetre javasolja a *j* használatát a kiadásban, ha az eredetiben is az áll.)

33 FAZEKAS 2000. 78.

34 Ezt lehet látni pl. Bars vármegye leírásának általa írt piszkozatában: „Barchiensem Comitatum, olim, a civitate Barch, ita adpellavere, nostri illi homines, qui regionem, in Comitatus primi dispertiverunt.” Bél Mátyás: *Historia Comitatus Barchiensis*. LK 427. kt. 241.

35 Az előző jegyzetben szereplő mondat a nyomtatásban ugyanígy szerepel, sőt, a *Comitatus* után is áll egy vessző. L. BÉL 1735–1749: IV. 157.

36 A jelenségre l. az előbb idézett mondat *adpellavere* alakját (l. a 34. jegyzetet).

37 Az *in primis*-re l. pl. Árva vármegye leírásában a mi kiadásunkban 59, 60, 61. etc. A *quid quid*-re l. uo. 61. A *quo circa*-ra l. BÉL 1735–1749: III. 361.

A szöveget, ha szükség volt rá, gondoztuk, javítottuk. Korrigáltuk a másoló, írnoki hibákat, az elírásokat, szóismétléseket, kihagyásokat. Javításaink részben a korábbi kéziratokon alapulnak, amennyiben rendelkezésünkre állt ilyen, és ha a hiba nem éppen a korábbi kéziratban, vagy még korábban keletkezett. Javításainkat mindig jeleztük, vagyis szövegkritikai jegyzetben megadtuk az eredeti hibás alakot (pl. „corr. ex *obertas*”). A szövegkritikai jegyzetek a Bél-féle textus (illetve Bél saját jegyzetei) alatt futnak, oldalanként újra kezdődő arab számozással, sortörés nélkül, vagyis a jegyzetek egymás után következnek.

Ha Bél valamilyen nyomtatott vagy kéziratoss műből idézett, az általa citált szöveget mindig összevetettük az eredeti művel. Nyomtatott művek esetében nagy gondot fordítottunk arra, hogy a Bél által használt kiadást használjuk mi is; kéziratok esetében – legtöbbször okleveleket idéz Bél –, ha nem volt meg az általa használt eredeti kézirat vagy másolat, akkor az irat legjobb, legmodernebb kiadását vetettük össze a Bél által idézett szöveggel. Tapasztalatunk azt mutatja, hogy erre az aprólékos összevetésre szükség is volt. Ezekben az idézett szövegekben ugyanis sok a hiba, kihagyás, elírás az eredeti forrásukhoz képest, aminek az oka részben az lehetett, hogy Bél sokszor az írnokaira hagyta egy-egy hosszabb szövegrészlet átmásolásának fáradságos munkáját.³⁸

Nem javítottuk azonban a Bél által idézett szövegnek az eredetitől való eltéréseit abban az esetben, ha láthatóan Bél *tudatos* módosításairól volt szó. Ezek legnagyobb része ortográfiai jellegű. Bél sokszor nem követi a forrását a tulajdonnevek írásában, hanem a saját gyakorlatához tartja magát. Például ő mindig *Trentsiniensis*-t ír, s ezt az alakot alkalmazza egy forrás idézésében is, tekintet nélkül arra, hogy a forrásban máshogy szerepel. Gyakori még, hogy fentebb már taglalt sajátos helyesírási elveit az idézett források szövegében is érvényesíti: így pl. az *assero*, *affero* stb. típusú hasonulásokat *adf*-, *ads*-ra javítja vissza. Modernizálja emellett az oklevelek helyesírását, voltaképpen a „humanista” ortográfiát alkalmazva rájuk (pl. *nostra donacionis* h. *nostrae donationis*). Emellett olykor attól sem riad vissza, hogy a forrásban olvasott és neki nem tetsző szórendet megváltoztatassa, vagy éppen külön jelzés nélkül kihagyjon szavakat, félmondatokat. Ezekben az esetekben tehát – ha az eltérések mögötti szándékosság felől bizonyosak vagyunk – nem korrigáltuk Bél művét, csupán szövegkritikai jegyzetben hívtuk fel a figyelmet arra, hogy itt az eredeti forrásban eltérés van.

Tárgyi jegyzetek

A tárgyi jegyzetekben főként Bél idézeteinek, hivatkozásainak a pontos helyét adjuk meg, amennyiben ezt a szerző nem tette meg. Itt közöljük azt is, ha a Bél által idézett forrásnak van modern kiadása. A tárgyi jegyzetekben foglalkozunk továbbá a bonyolultabb szövegproblémákkal, mint pl. a szöveg bizonyos hiányosságai (Bél hivatkozik a leírásban lévő címerrajzra, amely azonban nem készült el). A személy- és helynevek azonosítását, magyarázatát nem a tárgyi jegyzetekben, hanem a mutatókban végeztük el. A tárgyi jegyzetek a szövegkritikai jegyzetek alatt találhatók, csillaggal jelölve (*, **, stb.), kurzív betűtípussal.

38 Így tett pl. Visegrád leírásának fogalmazványában (Pest-Pilis-Solt vármegye leírásában), ahol Oláh Miklós *Hungaria* c. műve egyes részeinek lemásolását írta elő a szöveget letisztázó írnokok. L. [Belius, Matthias:] *De Buda Libera Regiaque Urbe et Metropoli Hungariae* (a szöveg elején lévő, nem a teljes tartalmat felölelő cím.) LK Fragm. IX. pp. 29–30.

A szöveg tipográfiája

Ami a szöveg nyomdai szedését illeti, értelemszerűen a már nyomtatásban megjelent kötetek szolgáltak mintaként. Az azokban megvalósított módszerek követésére könnyen lehetőség nyílt, hiszen Bél – illetve őt másolva az írnok – a nem publikált vármegyeleírások kézírataiban is jelölte, hogy egyes szavakat, illetve szövegrészeket milyen betűtípussal akar szedetni. Így a kurziválandó szövegrészeket (személy- és helynevek, idézetek) szimpla aláhúzással, a kiskapitálissal szedendő részeket (fontosabb személy- és helynevek, feliratok) két aláhúzott vonallal jelölte; hosszabb idézeteknél pedig kurziválást, vagy a sorok elején elhelyezett felső macskakörmök (”) alkalmazását hagyta meg a tipográfusnak. Emellett Bél minden saját maga által írt kéziratában elkészítette a szöveg tematikáját röviden közlő margószövegeket. Vagyis a kiadáskor nem kell tennünk mást, mint a kéziratokban előírt tipográfiát megvalósítani.³⁹

Kérdés persze, hogy érdemes-e vesződni egy 21. századi szövegkiadásban a 18. századi tipográfiával. Mindenképpen a Bél-féle nyomtatott szöveggel megtartása mellett szól azonban annak praktikussága: a margók könnyen áttekinthetővé teszik a szöveget, és szintén a könnyű keresést segítik elő a kurzívba, kiskapitálisba tett személy- és helynevek. Emellett a már Bél életében kinyomtatott kötetek – amelyekben ezek az elvek érvényesülnek – bizonyos fokig kötelező minták számunkra, hiszen kiadásunkkal az akkor megkezdett munkát folytatjuk. Azt is fontolóra kellett vennünk, hogy a tipográfia kidolgozása és a szövegben való alkalmazása Bél saját munkája, s mivel a kiemelések használata bizonyos jelentéstartalommal bír, valójában a mű tartalmi részének tekintendő. Ezért úgy véljük, hogy a kiadó részéről nem lenne helyénvaló ignorálni. A szöveget Caslon betűtípussal szedtük, mivel ez áll a legközelebb a *Notitia* nyomtatott köteteinek a betűtípusához.

Irodalomjegyzék és mutatók

Kétféle irodalomjegyzék szerepel a kötetben. Az első a Bél által (is) idézett munkák jegyzéke. Úgy véljük, hogy e munkák külön csoportosítása nem haszon nélküli, hiszen ezáltal láthatóvá válik, hogy Bél milyen apparátussal dolgozott művén. Fontos megjegyezni azonban, hogy az e jegyzékben szereplő könyvek jelentős részét természetesen mi is használtuk a jegyzetekben, vagyis ez nem csupán Bél bibliográfiája, hanem a kiadóké is. A második jegyzék tartalmazza a Bél által nem használt, illetve a halála után kiadott forrásokat, továbbá a szakirodalmi tételeket.

A kötet végén található a mutatók. Külön mutatóban közöljük a személyneveket, és az igen nagy számú helynevet. A mutatókról, azok felépítéséről, használatáról az egyes mutatók elején adunk bővebb felvilágosítást.

***

A bevezető végén munkatársaim, Glück László és Gőzsy Zoltán nevében is szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik segítettek munkánkat. Hálásak vagyunk az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár munkatársainak, akik mindig barátságosan fogadtak, és gyorsan előkerítették a kért kéziratokat. Köszönet illeti a Biccsei Állami Levéltár munkatársait – különösen Jana Kurucarovát, az

39 Így közöltük Sopron vármegye leírásának latin szövegét (és magyar fordítását) is. L. BÉL 2001–2006.

intézmény igazgatóját –, a Szlovák Tudományos Akadémia Könyvtárához tartozó, egykori pozsonyi evangélikus líceumi könyvtár munkatársát, Ivona Kollarovát, és az Országos Széchényi Könyvtár kéz-irattárának munkatársait is. Köszönjük a szakmai tanácsokat egykori tanárainknak, Bak Borbálának, Kalmár Jánosnak, illetve Déri Balázsnak – az utóbbinak úgy is, mint Bél Mátyás kiváló fordítójának és a kötet lektorának. Intézeti kollégáink közül Pálffy Géznak és Soós Istvánnak szeretnénk hálánkat kifejezni a szakirodalmi és egyéb segítségért. Szintén hálásak vagyunk Kincses Katalin Máriának, a Hadtörténeti Múzeum munkatársának a segítségért. Végül, de nem utolsó-, hanem inkább elsősorban köszönjük Glatz Ferencnek, az MTA Történettudományi Intézete igazgatójának, illetve Reisz T. Csabának, a Magyar Országos Levéltár főigazgatójának, hogy a kezdeményezés mögé álltak, és lehetővé tették, hogy a kötet ebben a formában, a két intézmény közös kiadványaként megvalósuljon.

Székesfehérvár, 2010. január 6.

Tóth Gergely

INTRODUCTION¹

Mátyás Bél's (1684–1749) *Notitia Hungariae novae historico-geographica*,² the great geographical description of Hungary, is a well known and renowned resource for the historical science and other scientific disciplines such as folkloric science, art history or even archeology and their Hungarian and regional representatives.³ Its main value is the rich and various presentation of Hungary by counties in the beginning of the 18th century. He wrote about each county's natural geography, nationalities and their folkloric costumes as well as towns', castles', palaces', villages' contemporary state and data. Bél received his information from acquaintances living in the given region or from trained collaborators who gathered data travelling all around the country and using Bél's questionnaires.⁴ He thus created the county descriptions that are characteristic for their exquisite style, the author's overall knowledge and scientific curiosity, and besides strong historical and critical sense. The gigantic work of several thousand pages is still one of its kind that requires our admiration.

The *Notitia*'s complete edition could not be achieved during Bél's lifetime. Only eleven county descriptions were issued in print: Szepes county's description as a specimen was published in Bél's plan for the *Notitia*, the *Prodromus* in 1723,⁵ the other ten county descriptions – namely Pozsony, Turóc, Zólyom, Liptó, Pest-Pilis-Solt, Nógrád, Bars, Nyitra, Hont, Moson – were published in five volumes

1 Significantly modified and completed version of our plan for edition already published as study. Cf. TÓTH 2008.

2 *Bel, Matthias*: *Notitia Hungariae novae historico geographica*, divisa in partes quatuor, quarum prima, Hungariam Cis-Danubianam; altera, Trans-Danubianam, tertia, Cis-Tibiscanam, quarta, Trans-Tibiscanam: universibus XLVIII. Comitatus designatam, expromit. Regionis Situs, Terminos, Montes, Campos, Fluvios, Lacus, Thermas, Caeli, Solique ingenium, Naturae munera & prodigia; Incolas variarum Gentium, atque harum mores; Provinciarum Magistratus; Illustres Familias; Urbes, Arces, Oppida, & Vicos propemodum omnes; Singulorum praeterea, Ortus & Incrementa, Belli Pacisque Conversiones, & Praesentem Habitum; Fide optima, Adcuratone summa, explicat. Opus, hucusque desideratum, & in commune utile... elaboravit ----- Accedunt Samuelis Mikovinii Mappae, singulorum Comitatum, Methodo Astronomico-Geometrica concinnatae. Viennae Austriae, I–IV. 1735–1742. On the volumes' page preceding the title page: *Matthiae Belii Notitia Hungariae novae geographico historica* (!). *Partis primae, Cis-Danubianae, Tomus primus* (secundus etc.). The fifth volume containing Moson county alone was published, in our opinion, after Bél's death (probably in 1749) and it only has a preceding page title: *Matthiae Belii Notitia Hungariae novae geographico historica* (!). *Pars secunda Trans-Danubiana. Tomus quintus*. [S. l., s. a.] (The quoting of the five volumes henceforth: BÉL 1735–1749?)

3 Mátyás Bél's oeuvre's first and till now fundamental study: HAAN 1879. Imre Wellmann's articles about Bél are also important, especially regarding the relationship between Bél and the authorities and the creation of the *Notitia* (WELLMANN 1979., WELLMANN 1984.). Further important Hungarian comprehensive studies: TARNAI 1984.; ZOMBORI 1984.; SZELESTEI 1989. 62–76. The Slovak research has also achieved significant results, mainly in the 1980's. Blažej Belák has prepared a bibliography about Bél's printed works and the reference literature about him until 1984 (BELÁK 1984.). Ján Tibenský wrote an extensive monography about Bél and his oeuvre, nevertheless it is a little insufficient in the matter of *Notitia* since it concentrates only on actual Slovak regions (TIBENSKÝ 1984.). A collection of remarkable studies respecting mainly Slovak-oriented approach: MATULA 1987. Recently certain parts of the printed county descriptions of *Notitia* were published in the original Latin and in Slovakian translation, alongside with studies attached to each text. See ŠKOVIERA–JURÍKOVÁ 2010.

4 See about the data gathering and the collaboration with the local habitants and authorities as presented by the example of Nagyszombat (Trnava) in JURÍKOVÁ 2009.

5 BÉL 1723. 69–124.

of the *Notitia*.⁶ The remaining 37 county descriptions alongside with the Jász-Kun districts' description were left in manuscripts due to the revising county authorities' negligence or hostility, and the problems with the printery. These manuscripts have been scattered to several archives or collections. Although since Bél's time many of the county descriptions have been published in Hungarian (and some in Slovak) translation,⁷ their scientific standards are uneven. In many of the cases there aren't any notes or scientific introduction, the translations are often abridged or based unfortunately on a manuscript that is not the fullest version. Most of them, with some exceptions, don't include the Latin text, even though in the matter of sources left in manuscript the publishing of the original text can be expected, especially in the case of such a significant work as the *Notitia*. Unfortunately the problems are not thus ended, but we limit ourselves to name the most important of them: the grave errors in translation, due to the translator's insufficient knowledge of Bél's style or because he was not familiar with Bél's other works and concentrated only on his duty in a limited sense (without external context).

Thus Mátyás Bél's *Notitia* is still not fully accessible and the printed and translated county descriptions are often objectionable. Therefore it is necessary to make a reliable critical edition of the descriptions remained in manuscripts. An entire edition will make it possible to fully benefit from the values of *Notitia* (the valuable data about Hungary in 18th century) but will also allow the overall analysis of the *Notitia*'s content as well as setting up Mátyás Bél's profile as a historian and geographer. Bél was far more than a diligent collector of data, he was a historian in possession of a sense of history and of an image about Hungary that points a lot further than the scale of the county descriptions, and he had a clear and gigantic historiographical concept, whose *opus magnum*, the *Notitia* hides more interest than what we could learn about it based on the few translations not worth of its merits.

I. Road to the complete edition

Although in the past two and a half centuries the project of the complete edition of *Notitia* emerged many times, these initiatives somehow all came to nothing.⁸ According to us, there are three main factors resulting in this continuous failure:

1. Bél's legacy of manuscripts was scattered away to different places and the most important part of it that contained the major part of the county descriptions – that József Batthyány, archbishop of Kalocsa and later Esztergom, bought in 1769 – was badly water damaged during the transport on the Danube.⁹ These unlucky circumstances made it difficult to plan the complete edition.
2. It is a difficulty for the edition that the county descriptions exist in several different versions and the manuscripts' philological systematisation is complicated and problematic. A certain description

6 See BÉL 1735–1749? As for the circumstances of the edition see KOLLAROVA 2006. 29–40. (Her researches are chiefly based on the correspondence of Matthias Bél.)

7 For the newest list of translations see TÓTH 2007. I. 171–175., and also the summarising data after each county description's presentation in the 2nd volume.

8 About these initiatives see SZELESTEI 1984. 7., 10–11., 16–17. The last time The Institute of History of the Hungarian Academy of Sciences put on its agenda the edition of collected works and legacy of Mátyás Bél in 1979. The task was entrusted to Imre Wellmann (see WELLMAN 1979. 381. and the editor's note on the same page), however it was never accomplished.

9 See SZELESTEI 1984. 8–16.; TÓTH 2007. I. 13–15.

may exist in a dozen copies since Bél was continuously correcting them and he got them copied again and again. It also contributed to the large number of copies that Bél was obliged to send the descriptions for revision to the Hungarian Royal Chancellery and to the county authorities through the Locotenetial Council (*Consilium Regium Locumtenentiale*) for which he needed extra copies. Very often the county authorities or private individuals made copies for themselves. Besides after Bél's death there were obviously some more copies made. Consequently the descriptions' edition or translation should be (should have been) prevented by exhaustive philological work in order to find, after having analysed all the existing copies and related documents, the latest, fullest text but that was still created during Bél's lifetime and approved by him. Only this version is to be the basis of a text edition. 3. For the philological study it is necessary to know Bél's network of relations, especially his correspondance with his acquaintances and the authorities. The correspondance is the only way to understand the function of each copy, to find out the authorship of the corrections they include and the persons collecting data on behalf of Bél, and also to learn the authorities' censures to the description. The correspondance remained however unexplored and unedited for a very long period.

These obstructive factors only disappeared recently from the way of the edition. László Szelestei N. prepared the catalogue of Mátyás Bél's manuscripts in 1984.¹⁰ Hence the vast and scattered mass of manuscripts became perspicuous and researchable. (Szelestei could not explore – due to reasons beyond his power – the documents kept in the Evangelical Lyceum of Pozsony. This work was accomplished by us in 2006.¹¹) It was also László Szelestei N. who published in 1993 Mátyás Bél's correspondance, that contains 919 documents. Consequently Bél's collaborators, data collectors, his contact with authorities became known for future study.¹² As far as the *Notitia*'s manuscripts' identification and their philological research are concerned, I undertook to accomplish it in my PhD dissertation (defended in 2008) based on the catalogue and correspondance at disposal. This work consisted of the philological study of all the county descriptions (manuscripts and printed versions included) in order to make it possible to get the work's major part that remained in manuscripts published.¹³ In our critical edition the introductions of the county descriptions presenting the creation history of the description, follow the same method as used in the dissertation, and they are based on, with some additions, the results of our research published in our dissertation. About the content and structure of these introductions we'll write more in depth below.

II. The structure of the edition

After finishing our dissertation we decided to prepare the critical edition of the county descriptions remained in manuscripts, based on the results of the research up to this date. When planning the edition, however, we took great care to respect Bél's original conceptions. We followed them regarding the county descriptions' order of publishing and categorization, briefly in the matter of the structure of *Notitia*.

---

¹⁰ SZELESTEI 1984.

¹¹ TÓTH 2006.

¹² BÉL 1993.

¹³ TÓTH 2007.

Bél's plans for the edition of Notitia

We mostly know about Bél's conceptions regarding the structure of the *Notitia* from his letter dating of 9th July 1732 that he most probably intended to the Locotenential Council. From the letter it is only the appendix that subsisted which is an autograph draft for the structure of *Notitia*. In this draft Bél noted for each county to what extent its description was ready and also how it stood in the process of official control (either by the county authorities or the Chancellery). His main purpose must have been to point out that the county authorities' revision and data providing were extraordinarily slowing down his work.¹⁴ From our point of view the most important feature of the draft is that he explained exactly in what categorisation he wished to publish the county descriptions. It must have been one of his goals as well, since he gave a clear structure and he also indicated the volume-arrangement for each description. The structure can be summarised as follows:

Part I: „Cisdanubian Hungary” (*Hungaria Cis-Danubiana*)

1. Pozsony, 2. Nyitra, 3. Trencsén, 4. Turóc, 5. Bars, 6. Komárom, 7. Pest-Pilis-Solt, 8. Nógrád, 9. Hont, 10. Zólyom, 11. Liptó, 12. Árva (according to the draft it takes 3 volumes)

Part II: „Transdanubian Hungary” (*Hungaria Trans-Danubiana*)

1. Moson, 2. Sopron, 3. Vas, 4. Zala, 5. Veszprém, 6. Győr, 7. Esztergom, 8. Fejér, 9. Tolna, 10. Somogy, 11. Baranya, and 12. the Slavonic counties (Comitatus Sclavoniae): a.) Pozsega, b.) Verőce, c.) Valkó, d.) Szerém (all in one volume according to the draft)

Part III: „Cistibiscan Hungary” (*Hungaria Cis-Tibiscana*)

1. Szepes, 2. Sáros, 3. Zemplén, 4. Ung, 5. Bereg, 6. Abaúj, 7. Gömör, 8. Torna, 9. Borsod, 10. Heves és Külső-Szolnok, 11. Csongrád, 12. Bács-Bodrog (all in one volume according to the draft)

Part IV: „Transtibiscan Hungary” (*Hungaria Trans-Tibiscana*)

1. Temes, 2. Csanád, 3. Arad, 4. Zaránd, 5. Békés, 6. Bihar, 7. Kraszna, 8. Kővár, 9. Közép-Szolnok, 10. Szatmár, 11. Szabolcs, 12. Ugocsa, 13. Máramaros. (no volume's specification mentioned)

Bél planned 4 major parts that would have presented the Cisdanubian, Transdanubian, Cistibiscan and Transtibiscan Hungary consecutively. This subdivision and order can be seen in the titles of the printed volumes. Bél in the main title uses four parts of Hungary („Cisdanubian Hungary” etc.) while in the titles on the preceding page he writes simply „Cisdanubian Part” (*Pars Cis-Danubialis*) etc.¹⁵ Bél's categorisation obviously goes back to the four districts defined in details on the Diet of 1722–1723. The judiciary corps called „district courts” (*tabulae districtuales*) were then set up and their jurisdiction was defined based on districts of given counties, namely „Cisdanubian”, „Transdanubian”, „Cistibiscan” and „Transtibiscan”.¹⁶ Bél's division and the accordance in the appointed districts exist

¹⁴ See BÉL 1732. For the plan also see TÓTH 2006. xvii–xviii.

¹⁵ See note 2.

¹⁶ The article: 1723: XXXI. For the text of the article see CJH 1657–1740. 592. To be noted that these districts and groupings were actively used previously in the work of the Lower House of the parliament (*Tabula Inferior*; alsótábla), though they only got real function on this mentioned Diet. BAK 1997. 77–78.; SZÁNTAY 2008. 314–316.

not only in their names but also in the system of categorisation, even though Bél did not follow entirely the text of the act.¹⁷

Bél's division is different from the contemporary official administrative division or from the Hungary-concept of the time in other aspects as well – or was just shaping along with it. According to his plan he did not intend to write about Transylvania (that was not subject to Hungarian public law). On the other hand he wished to prepare a description about the counties of Partium that belonged to the jurisdiction of Transylvanian dicasteria – Kraszna, Kővár, Közép-Szolnok, Máramaros, Zaránd counties – which descriptions were actually prepared. He took in to his plan Arad and Békés counties, in which regions the county administration had not yet been reorganised. Furthermore he also included the Banat of Temes (in Bél's terms it's called Temes county but he means by it the whole territory of the Banat), which was at that time still under military administration. Bél evidently put these counties – alongside with the counties of Partium – in the category of Transtibiscan Hungary. He would have liked to include and describe the Slavonic counties (Pozsega, Verőce, Valkó, Szerém), however he later abandoned this plan obviously because of the great distance and also due to the fact that this territory had been annexed definitively under the supremacy of the Croatian Ban.¹⁸

About the order of the counties it is to be noted that it was Bél's utmost intention for a certain geographical logic to prevail, that is to deal with neighbouring counties after one another. He mentions this intention several times in the printed volumes, e.g. he complains in the introduction of Turóc county's description following Pozsony, that he couldn't keep the geographical order, since Nyitra should have followed after Pozsony but its description's revision was delayed, therefore he was obliged to replace it with Turóc's description.¹⁹ He complains about the same thing at the beginning of Bars county's description: after Nógrád county's description Hont should have followed because of „their neighbouring position” (*ob situum adfinitatem*) but since he had not received data about the county for long, by necessity he continued by the description of Bars county.²⁰ In the plan of 1732 this geographical order is fully accomplished, meaning Nyitra follows Pozsony there and Hont follows Nógrád.²¹ Looking through the draft, this intentional geographical structure is obvious from the beginning till the end. It is not by chance that the counties are numbered in the original text as well.

17 He categorises Esztergom county to „Transdanubian Hungary”, even though by law it belonged to the Cisdanubian part, while he did the reverse for Komárom county. In the same time he classified Bereg and Csongrád counties to the Cistibiscan Hungary although the article rates them to the Transtibiscan district. BÉL 1732. 74–75. However in this kind of counties' categorisation there is inconsistency in other sources as well. See SZÁNTAY 2008. 315.

18 BÉL 1732. 76–78. p. About the geographical extent of the *Notitia* and Bél's related ideas with their modification in time see more in depth TÓTH 2007. I. 55–62.

19 „Poscebat id sane, cum totius ordo scriptionis, tum situum in primis cognatio, ut Comitatum Posoniensem emensi, ad Nitriensem pedem proferremus: quippe, inde a Moraviae collimitio, usque ad fines Comaromiensium, perpetuo latere provinciam eam, corniculantis lunae instar, circumscribentem. Sed, cum nescio, quo nostro fato, concinnatam dudum, Nitriensis Comitatus historiam, ob recognitionis inexpectatam tarditatem, nequiverimus hucusque, curis secundis, elaboratiorem reddere; operae autem typographicae, nequeant, sine exstanti, & impensarum, & temporis iactura, feriari: dandum id fuit necessitati, ut Thúróczyensem hunc, magna & libenti provincialium cura, emendatum quidem, locupletatumque, illius loco, substitueremus.” BÉL 1735–1749? II. 291–292.

20 Ibidem IV. 155–156.

21 Cf. the summary above. Also see BÉL 1732. 73.

Some time before his death but certainly after 1742, Bél prepared another plan for the edition of *Notitia*.²² However this draft is strangely less elaborate than the one dating from 1732 since it lacks the principles and methods already elaborated in the previous version. The arranging according to the geographical logic has no trace, the counties follow each other randomly. The Cistibiscan and Transtibiscan districts are melted together, which means that the division by districts was equally abandoned by the old author. Beside he was constrained by circumstances because the description of Árva and Trencsén counties had to be ranked at the last place in order, eventhough they should have been placed in the first part (*Pars Cis-Danubialis*) according to the 1732 draft. The reason for that is that Árva's description was not to be revised by the county authority, since they finally rejected the demand after years of delay on their part; concerning Trencsén's description, most probably it could not be fitted in the 4th volume.²³ Therefore Bél decided to continue with the Transdanubian counties (out of which only Moson got to print) because the two remaining Northern counties would have not filled up a volume on their own. So in this latter plan he meant to place Árva's and Trencsén's descriptions in the 6th gigantic volume (finally not materialized), and even in that volume to the last place, after counties like Békés, Arad, Csanád.²⁴

Our division of the work into volumes

As we have seen above, Bél's plan of 1742–1749 mostly lacks the original editorial principles of the *Notitia*, suggested by the titles of the printed volumes as well,²⁵ namely the presentation by „parts” and the geographical order. Consequently we thought it appropriate to favour in our edition the firstly presented autograph plan of 1732 including Bél's initial conceptions, because it was written with Bél's immense motivation for the work, still trusting the undertaking's successful accomplishment. In this respect we wish to firstly publish the two „remaining” counties belonging to the Cisdanubian part (Árva, Trencsén) and afterwards the other parts' remaining counties (Transdanubian, Cistibiscan, Transtibiscan) according to the order established in the plan of 1732.

We only have to diverge from the plan in a few cases (or it was partly Bél who could not keep to certain points of his plan). The first such an exception is Komárom county's description that was in Bél's plan of 1732 linked to the Cisdanubian part but we will publish it in the Transdanubian part. The main reason for that is that Bél later consciously categorised Komárom to the Transdanubian counties,²⁶ on the other hand we are also gaining some time from this categorisation, since the manuscript was badly damaged and we can devote more time on the difficult reconstruction of the text. From the Transdanubian part the Slavonic counties will be missing since Bél didn't make them according to his plan and we are therefore unable to publish them. The situation of description of Szepes

22 The plan remained in the note by Ferdinánd Jakab Miller, secretary of József Batthyány, archbishop of Esztergom. He prepared this note after arranging Bél's manuscript legacy and he wished to complete with it the just published *Memoria Hungarorum* by Elek Horányi and its biography about Bél. The secretary copied into his note the plan and he mentioned that it was written by Bél himself on the page attached to the manuscript volumes of the *Notitia*. See MILLER 1775. 214. See Bél's plan *ibidem* 214–215.

23 See the introductions to the counties in our volume.

24 About the plan of 1742–1749 see TÓTH 2008. 433–435.

25 See note 2.

26 TÓTH 2008. 436.

county is very similar. As we have already mentioned above, it was published in the *Prodromus*²⁷ but Bél writes in his plan of 1732 that he wishes to republish it with supplements and a map in the beginning of the third volume, the Cistibiscan part.²⁸ However we have not found anywhere in Bél's manuscript collection a manuscript that would be an improved version compared to the one published in the *Prodromus* and Bél himself never again alluded to working on the completion of Szepes county.²⁹ Therefore we won't include it in our edition because we would only be able to reproduce the version in the *Prodromus* already published in print. Finally we will again diverge from the draft when we place the description of the Jász and Kun districts in the Cistibiscan part. We decided to do so because the description is based on the same structure as used in the *Notitia* and even if it is not listed in either the 1732 nor the 1742–1749 plan, Bél must have wanted it to be printed, perhaps not on its own but as part of one of the other county descriptions.

Considering all the factors above we set up the plan of the county descriptions' edition based on the plan of 1732. Calculating the length of the descriptions we find it achievable to publish all the descriptions left in manuscript in ten volumes. We tried to set up the volumes respecting Bél's categorisation and within that also to place in each volume counties covering a well discernable geographical area.

I. *Cisdanubian part*

Volume 1: Trencsén and Árva counties's descriptions (present volume)

II. *Transdanubian part*

Volume 2: Sopron, Vas, Zala, Veszprém

Volume 3: Győr, *Komárom*, Esztergom

Volume 4: Fejér, Tolna, Somogy, Baranya

III. *Cistibiscan part*

Volume 5: Sáros, Zemplén, Ung, Bereg

Volume 6: Abaúj, Gömör, Torna, Borsod

Volume 7: Heves and Külső-Szolnok, Csongrád, Bács-Bodrog, *Jászkun districts*

IV. *Transtibiscan part*

Volume 8: Temes, Csanád, Arad, Zaránd, Békés

Volume 9: Bihar, Kraszna, Kővár, Közép-Szolnok

Volume 10: Szatmár, Szabolcs, Ugocsa, Máramaros

²⁷ See note 5. above.

²⁸ BÉL 1732. 76.

²⁹ About the description more in depth see TÓTH 2007. I. 159. p., II. 211–216. p.

III. Method of the text edition and the structure of each volume

*Philological study of the manuscripts of the county descriptions:
Introductions written before the descriptions*

As already mentioned above, before editing the county descriptions it is necessary to study the description's copies and its related documents (correspondance, official revisions etc.) in order to fully understand the creation history, and to determine which copy was the best elaborated still in Bél's lifetime (in some cases this fullest version remained in a later copy), which is to be the basis of the edition. This study was taken for each county description.

Each study consists of four chapters. The first one is the stemma of the manuscripts; the second is the demonstration of the process of creating the county description; the third is the presentation of the different manuscripts and the fourth is the summarizing data. Below we give some short information of the structure of these chapters and the signs used therein.

1. Stemma of the manuscripts

We start the examination by the geneological tree (stemma) of the manuscripts that relate to the actual county description. It is not a regular stemma in its classical sense, since we examined not (only) the posthumous copies and variants, but also the process of the text grown or shortened by new information or revisions in the author's lifetime, thus resulting in many corrected versions. Naturally, we indicated the different data input or revisions in the stemma that influenced the final content of the work.

The manuscripts are signed in the following way: the different copies of the county descriptions are signed with ABC in alphabetical order (**a**, **B**, **c**), meaning that "a" stands for the first made version and "b" for the second version etc. If the manuscript in question remained we signed it with a capital letter (**A**), consequently when it was lost we used small letters (**a**). If we speak about a copy that's existence is dubious we marked it with Italics (*a*). The uncorrected version is marked by 1 in the upper index (**A**¹) and the corrected copies (there can be several of them, if the manuscript was corrected by different hands or in different periods) we signed with consecutive indexes (**A**², **A**³ etc.).

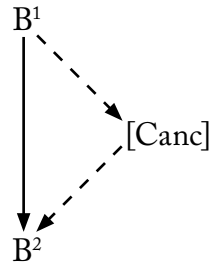
The materials e.g. data collections, letters etc. sent to Bél are marked by the initials of the author or of the title in square brackets (**[Bu]**, **[Re]**, **[Ad]** etc.). Square brackets indicate that these manuscripts don't belong directly to the lineage of the descriptions. Similarly, official revisions are generally marked within square brackets. The county authorities' revision is uniformly signed with **[Com]** (abbreviating "Comitatus") while the censorship of the Chancellery is signed with **[Canc]** (from "Cancellaria"). There was eventually two different revisions made by the county authorities (an unofficial and an official) – as we have written in our thesis³⁰ – in these cases we had to apply **[Com]**^a and **[Com]**^b signals to differentiate them. It also happened that Bél sent different parts of the description to the Chancellery at different times in which cases the two (or more) revisions of the Chancellery will be differentiated in the same way (**[Canc]**^a, **[Canc]**^b etc.).

The relations of the manuscripts were signed by arrows. A continuous arrow means descendance between two manuscripts of the county description. A dashed arrow shows how a manuscript is related

---

30 See TÓTH 2007. I. 139–141.

to an additional document – for example a data collection or commentaries on a description – or to one of the official revisions ([Com], [Canc]). If a dashed arrow points from a manuscript copy of the description to such a document, it means that the data collector, the commentator or the censor has seen the given document. If a dashed arrow points from the additional document to the manuscript copy it means that this document or correction influenced the content of that copy. Let's see an example:

The stemma above means that Bél has sent an uncorrected copy (B¹) of a county description to the Chancellery to be controlled; at the Chancellery the documentum was commented ([Canc]) and Bél inserted those comments in the very same manuscript thus creating a corrected version of the text (B²). If there is no “feedback” to the copy sent to the authorities it can mean two different things. Either it was sent back without any comment (it happened often with the Chancellery that unfortunately makes it more difficult for us to date and place the manuscript within the creation process) or it can also mean that the copy was absorbed by the controlling authority, meaning it wasn't even sent back (it usually happened with the county assemblies, quite often actually). If there is a question mark indicated on the arrow, it means that we suppose a relation between the two states of text but it is dubious, questionable. The stemma doesn't stand in itself, it only helps to understand the creation process. We always prepared a thorough and detailed presentation for each manuscript that will be illustrated by the stemma.

2. *Process of the creation of the county description*

In this chapter we explain the genesis of the county description in question, based on the examination of its manuscripts. We always indicate in brackets the letter used in the stemma for the mentioned manuscripts or documents so that they can be easily identified by the reader. We give an overall view about the continuous changing of the text, about the helpmates, different additions, data collections, official revisions and also about the publication of the description or even more often about the lack of publication. Eventually, when the complexity of the genesis made it necessary we used sub-chapters.

3. *The presentation of the manuscripts*

Hereby we present – in alphabetical order – one by one the manuscriptal copies or other related documents. If a document (e.g. data collection) is an antecedent of a copy, we treated it first; if it modified the content of a copy, its presentation followed that. Regarding the corrections ([Com], [Canc] or other private corrections) we proceeded as follows. We present the revision of the county authorities (or others') separately only when it was done in a new document. When they were carried out by remarks written in the manuscript of the county description, then the revision is dealt with within the

presentation of the copy itself. In the case of the Chancellery's revision we only made a separate presentation when it significantly influenced the content of the county description; otherwise they were treated together with the manuscript that had been sent to revision.

When presenting each of the manuscripts we followed the same rule of examination. The meaning of numbers and lines is as follows:

1: *The manuscript's signature.*

2: *The title of the manuscript.* (In some cases we gave a Latin title based on the content, or dealing with hypothetical copies, we invented a title, written in brackets.)

3: *Physical characteristics.* If the manuscript can be found in the catalogue prepared by László Szelestei N., we mainly kept his data (see SZELESTEI 1984).

4: *The content of the manuscript.*

5: *Other characteristics:* the identity of the person who made the manuscript, its role in the creation process (e.g. it is based on which antecedent copy, and it was prepared for whom); the examination of corrections and additions that it contains.

6: *Dating of the manuscript.*

Naturally we followed the same procedure in the case of related documents (data collections, letters, etc.).

4. Summary

In this chapter we reviewed the most important information about the whole of the county description. Firstly we enumerated the *data providers*, with the letter of their data collection in brackets (e. g. [Re]), or with the letter of the manuscript of the county description to which they are related (e. g. B). Then we added, what kind of *official revision or correction* the county description had gone through: we also marked here in brackets the manuscript that had been sent to the correction in question. It is very important that *we suggested which copy to be used as the basis of future text editions* (here as well we gave the letter sign of the manuscript, e. g. E). The suggested manuscript in all of the cases will be the latest one elaborated by Bél himself, that is the fullest version of the text according to our present knowledge after the reconstruction of the creation process. *This manuscript is the basis of our text edition.* After this we indicated if there is a *translation* of the county description (to Hungarian or to Slovak language equally). And finally we enlisted the *literature* about the county description.

Principles of the text edition and text critical notes

The texts of the county descriptions are published *literatim*. Exception to this rule is the initial *u* written as *v* and the intermittant *v* written as *u*: this can be very annoying for a reader nowadays therefore we did not respect it in our edition, in accordance with what recent articles suggest about the edition of neo-Latin source texts.³¹ We didn't follow however these suggestions about the use of the letters *i* and *j* according to their pronunciation.³² It would then mean that in cases where the *i* is pronounced

³¹ OBORNI 2000. 73.; SOÓS 2000. 86.

³² OBORNI 2000. 73.; SOÓS 2000. 86. (This latter only suggests to use *j* in the edition when it also stands in the original.)

j (e.g. *iam*, *maiestas* etc.) we should always write *j*. However Bél never, in any case, writes in the Latin text the letter *j*, so being evidently conform with the European standard of the time,³³ and subsequently it would be unfortunate if we changed arbitrarily this consequent orthography.

We kept the peculiar punctuation of Bél that uses comma rather often. Our first and main reason is this punctuation's peculiarity and character: it is surely originated from Bél since he consequently uses it in the manuscripts by his own hand,³⁴ and he apparently instructed his copyists to follow this practice, as it appears in all the manuscripts and in the printed texts as well.³⁵ Secondly Bél's pursuit is logical since he always separates with comma the syntactic parts within the sentence (down to the attributive or participial constructions), hence – eventually – making the understanding easier.

Besides there are two more orthographical peculiarities in the texts by Bél. The first is that in case of some prefixes – especially with the prefix *ad* – contrarily to the common use, he does not mark the assimilation of the *d* (e.g. he writes *adfero*, *adpello* instead of *affero*, *appello*).³⁶ It's even more unusual that he is consequent on writing separately some compound conjunctions and pronouns contracted in common use (*in primis*, *quid quid*, *quo circa* instead of *imprimis*, *quidquid*, *quocirca* etc.).³⁷ Although these practices are not standard, we decide to keep them because they represent very well Bél's purist and meticulous approach to grammar and also – allow us to remark – his didactic Latin style.

We revised and corrected the text, when it was needed. We corrected the errors of copyists and scribes: the mis-spellings, repeated words, omissions. Our corrections are based on previous manuscripts when we had them at disposal (and if the error did not originate in them or earlier). We always indicated those corrections, meaning we put the incorrect form in text critical note (e.g. „corr. ex *obertas*”). The text critical notes run below Bél's text (and Bél's own notes) with Arabic numbers restarting in each pages, consecutively, without linebreak.

When Bél quoted from a printed work or manuscript, we always compared the citation with the original text. In the case of printed works we took great care to use the same edition as Bél did. As for the manuscripts, Bél usually quotes from letters; if we couldn't find the original letter or the copy he used, we used the best and most modern edition to compare with the quotation cited in Bél's text. According to our experience this meticulous comparison was necessary. In these quoted texts there are a lot of errors, omissions, mis-writings compared to their original source. The main reason for that could possibly be that Bél often confided it to his scribes to do the tedious work of copying a long piece of text.³⁸

We did not correct in the quoted text however the difference from the original when it was apparently the *intentional* modification of Bél. The major part of these modifications are orthographi-

33 FAZEKAS 2000. 78.

34 To take an example let's see the draft of Bars County's description in his handwriting: „Barchiensem Comitatum, olim, a civitate Barch, ita adpellavere, nostri illi homines, qui regionem, in Comitatus primi dispertiverunt.” Bél Mátyás: *Historia Comitatus Barchiensis*. LK 427. kt. 241.

35 The sentence in the previous note shows the same in print, furthermore there is an extra comma after *Comitatus*. See BÉL 1735–1749? IV. 157.

36 For this phenomenon see the form *adpellavere* in the quoted sentence above (see note 34.).

37 See *in primis* in Árva county's description, in our edition pp. 59, 60, 61. etc. For *quid quid* cf. *ibidem* p. 61. For *quo circa* see BÉL 1735–1749? III. 361.

38 This is how he proceeded for example in the first version of the description of Visegrád (as part of the description of Pest-Pilis-Solt county), where he instructed the scribe to copy certain parts of Miklós Oláh's *Hungaria*. See [Belius, Matthias:] *De Buda Libera Regiaque Urbe et Metropoli Hungariae* (title at the beginning not corresponding to the whole content) LK Fragm. IX. pp. 29–30.

cal. Bél often did not follow its source in the spelling of proper names but kept himself to his own practice. For instance he always writes *Trentsiniensis* and he also keeps this form in quoting a source regardless that it's different in the source. It is also frequent that he implements his peculiar orthographical principles (presented above) when quoting from other sources: e.g. he corrects the assimilations as *assero*, *affero* etc. back to *adf-*, *ads-*. Besides he modernizes the orthography of the medieval letters according to the humanist orthography (e.g. *nostrae donationis* instead of *nostrae donacionis*). Furthermore he does not hesitate to change the word order written in the source when not liking it. Or he can omit words, half-phrases without notice. In these cases, when we were sure about the intentionality of the alteration, we did not correct Bél's work, we only gave notice in a text critical note that in the original source there is a difference.

Explanatory notes

In the explanatory notes we mainly refer to the exact place of Bél's citations and references, when the author did not do so himself. Hereby we reveal if Bél's source has a modern edition. In the explanatory notes we will also treat complicated textual problems, for instance eventual deficiency of the text (e.g. Bél refers to a drawing of coat of arms but it has never been prepared). The identification of proper and geographical names and their explanations are placed in the indexes instead of the notes. The explanatory notes are found under the philological notes in italics, signed by stars (*, **, etc.).

Typography of the text

As for the typographical setting of the text, we evidently took the volumes edited by Bél (BÉL 1735–1749?) as an example. It was easy to follow the methods used in Bél's edition since Bél (or his scribe copying him) always indicated in which typographical font a certain word or passage should be printed, even in the manuscripts of the county descriptions he could not publish in his lifetime. To name a few examples: he indicated by a simple underline the texts to be printed in italics (proper or geographical names, citations); and with a double underline the parts to be typeset in small capitals (important proper or geographical names and inscriptions); by longer citations he instructed the typographer to use italics or to put quotation marks at the beginning of the lines. In addition Bél prepared a short summary of content on the margin of the text in every manuscript he wrote. Therefore in the edition we should do nothing else but to respect the typography indicated in the manuscript.³⁹

One can object whether it is worth bothering with the typography of 18th century in a modern critical edition in the 21st century. We think it is, because Bél's typography is practical: the margins make the text easy to follow and the proper and geographical names in italics or small capitals make it easy to search. Further to that, we consider obligatory to follow the example of the volumes edited in the lifetime of Bél, in which these principals prevailed, since we continue with our edition the work begun by the author. We also had to consider that the elaboration of the typography and its application in the text is Bél's own work and the underlinings can be looked upon as part of the content as

³⁹ This is how we published the Latin text of the description of Sopron county (along with its Hungarian translation). See BÉL 2001–2006.

it is significant to a certain extent. Therefore we think that these should not be ignored by the editor. We used the font Caslon when printing the text since it is the closest to the font of the printed volumes of the *Notitia*.

Bibliography and indexes

There are two different types of bibliography in the volume. The first one is the works cited (also) by Bél. We believe this is useful to sort them separately since it makes it apparent with what materials Bél worked on his masterpiece. However it is important to mention that most of the books in this list were equally used by us when writing our text critical and explanatory notes. Consequently it is not only Bél's bibliography but also the editors'. The second list consists of the sources not used by Bél, or published after his death and also of the reference literature.

The indexes can be found at the end of the volume. There are separate indexes for the proper names and for the vast number of geographical names. We give more detailed information about the indexes, their structure and their use at the beginning of each of them.

Acknowledgments

Finally I would like to end the introduction by thanking – on behalf of my collaborators, László Glück and Zoltán Gőzsy as well – to all those who have helped us in our work. We are grateful to the staff of the Primatical Library of Esztergom, for always receiving us friendly and searching quickly for the asked manuscripts. We owe thanks to the staff of the National Archive of Bytča, especially to its director Jana Kurucarová. Thanks to Ivona Kollarová, the co-worker of the Library of the Evangelical Lyceum of Pozsony (belonging to the Library of the Slovak Academy of Sciences), and also thanks to the staff of the Manuscript Collection of the National Széchényi Library. We are very thankful to our former professors – Borbála Bak, János Kalmár and Balázs Déri – for their professional advice, special thanks to the latter – who is an excellent translator of Bél's works – for the proofreading of the present edition. Amongst our colleagues from the Institute we would like to express our gratitude to Géza Pálffy and István Soós for helping us in the literature and other matters. We are also grateful to Katalin Mária Kincses, co-worker of the Museum of Military History, for her help. Last but not least (we shall say first of all) we are obliged to Ferenc Glatz, the director of the Institute of History of the Hungarian Academy of Sciences; as well as to Csaba Reisz T., the director-general of the National Archives of Hungary, for their support to our initiative and for making it possible that the present book get published as the joint edition of the two institutes.

Székesfehérvár, 6th January 2011

Gergely Tóth

RÖVIDÍTÉSEK & ABBREVIATIONS

1. A szövegkritikai és tárgyi jegyzetekben előforduló rövidítések

Abbreviations in the text-critical and explanatory notes

add. *addit, additum, addidi*

cf. *confer*

corr. *correx*

del. *deletum, deleui*

etc. *et cetera*

f. *folium*

ff. *folia*

insert. *insertum*

l. c. *loco citato*

lin. *linea*

ms. *manuscriptum*

nr. *numero*

om. *omisit*

p. *pagina*

pp. *paginae*

sec. *secundum*

sq. *sequens*

sqq. *sequentes, sequentia*

suppl. *supplevi*

transl. *translatum*

2. Intézmények rövidítései

Abbreviations of Institutes

EFK	Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, Esztergom <i>Primate's Library of Esztergom</i>
LK	Lyceálna Knižnica, Bratislava <i>Lyceum Library, Pozsony</i> <i>Library of the Evangelical Lyceum of Bratislava</i>
MOL	Magyar Országos Levéltár, Budapest <i>Hungarian National Archives, Budapest</i>
OSZK	Országos Széchényi Könyvtár, Budapest <i>National Széchényi Library, Budapest</i>
ŠA Bytča	Štátny archív, Bytča <i>Állami Levéltár, Biccse</i> <i>State Archives, Bytča</i>

**MATTHIAS BELIUS:
COMITATUS ARVENSIS**

TEXTUM RECENSUIT NOTISQUE INSTRUXIT
ATQUE PRAEFATUS EST

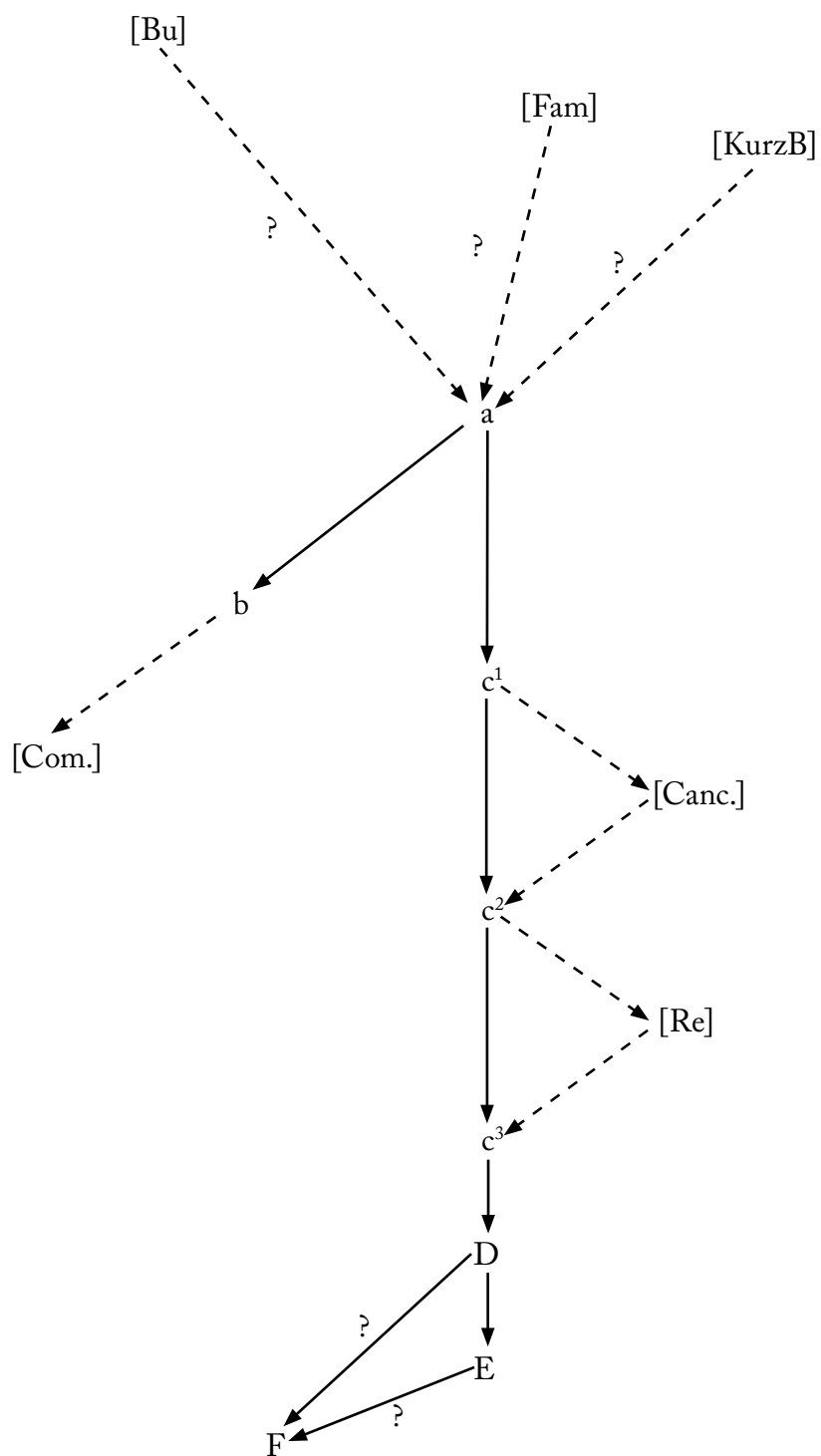
GREGORIUS TÓTH

BEVEZETÉS

I. A kéziratok családfája

II. A vármegyeleírás elkészítésének folyamata

Bél meglehetősen korán segítséget kapott Árva vármegye leírásához. Buchholtz György ugyanis már 1719-ben elküldött neki egy leíráskezdeményt, amelyet minden bizonnyal Bél útmutatása alapján állított össze (l. [Bu]). Bél azonban nem lehetett elégedett a kapott anyaggal, ugyanis még 1732-ben is azt írta a Helytartótanácsnak, hogy nem tudott elegendő adatot gyűjteni a vármegye leírásához (l. a). Időközben azért láthatóan dolgozott a leíráson, két ismeretlen eredetű feljegyzés is fennmaradt hagyatékában a vármegyéről (l. [Fam], [KurzB]). Ennek ellenére csak 1736-ra készült el a leírás első változatával (a), amelyet letisztázva ugyanezen év augusztusában elküldött a Helytartótanácsnak keresztül a vármegyének (b), majd szeptemberben egy másik példányt a Kancelláriának (c¹). A vármegyével nem volt szerencséje, a tisztikar 1738-ig halogatta a dolgot, majd elhárította magától a szöveg ellenőrzését (l. b). A Kancellária azonban egy hónapon belül átnézte és megjegyzéseivel együtt visszaküldte a szöveget; e megjegyzéseket Bél figyelembe vette (c²). Ezután valamikor 1737-ben elküldte – vélhetően ugyanezt a példányt – Reviczky János Ferencnek, aki külön lapokra jegyezte le terjedelmes megjegyzéseit a szöveggel kapcsolatban (l. [Re]). Bél nagymértékben figyelembe vette Reviczky javításait, és eszerint módosította a szöveget (c³), és levélben is köszönetet mondott régi barátjának. Erről a módosított szövegről (c³) készült – 1739. febr. 12., vagyis Reviczkynek Bél által a szövegben említett halála után, vagy esetleg már 1742, a negyedik *Notitia*-kötet megjelenése után – egy másolat (D), majd a benne végzett csekély módosítás után a pozsonyi tudós (vagy valaki más) ezt is lemásoltatta (E). E két másolat valamelyikéről készítettett másolatot Gyurikovits György (F).¹

A leírás nem jelent meg a *Notitia* IV. kötetében. Az okokat csak találgatni lehet. Valószínű, hogy a vármegyei ellenőrzés elmaradása áll a háttérben. Nem is annyira azért, mert a leírás a vármegyeiek kiegészítéseire szorult volna – hiszen elég részletes, gazdag alkotás –, inkább talán arról lehet szó, hogy Bél nem akarta a vármegyeiek jóváhagyása nélkül kinyomtatni a szöveget.

III. A kéziratok ismertetése

[Bu]

1: -

2: [Descriptio Comitatus Arvensis.]

3: [A kézirat nem található]

4: Árva vármegye leírása.

5: Buchholtz György, a nagypalugyai, majd késmárki evangélikus gimnázium rektora, Bél szorgalmas segítőtársa² 1719. febr. 14-én kelt levelében azt írta Bélnek, hogy bizonyára már megkapta a leírást, amelyet ő, vagyis Buchholtz készített Árva vármegyéről, Kheberitsch Ádám (Buchholtz barátja) segítségével.³ A leírás nem maradt fenn, így nem ismeretes, Bél mennyire használta fel; min-

1 Megjegyzendő, hogy Gyurikovits maga is készített Árva vármegyéről egy leírást (*Notitia Historico-Geographica Comitatus Arvensis... opus... per Georgium Gyurikovits elaboratum Posonii anno MDCCCV. auctum et emendatum anno MDCCCXIII.*, OSZK Kézirattár Fol. Lat. 3220.; kiegészítések, adatgyűjtés: uo. Fol. Lat. 3804. I. köt. ff. 90–155.), ám a címen és a szerkezeten kívül csak igen kis mértékben támaszkodott Bél munkájára. Még l. MINÁRIK 2001. 19.

2 Személyére l. BOGÁR 2009., Bélnek nyújtott segítségére l. uo. 106–110.

3 „Qualem descriptionem Comitatus Arvensis administra opera Perillustris Domini Kheberitsch (a quo faceta de pastinacae virtutibus adjecta) concinnaverim, scio missam a Domino Doctore Mollero accepit Claritas Tua...” L. Buchholtz fent említett levelét Bél Mátyásnak. In: BÉL 1993. nr. 49. A levélre még l. TIBENSKÝ 1987. 219.

denesetre, Bél „kérdőíve” alapján készülhetett, ugyanis Buchholtz ugyanebben a levélben ír arról is, hogy „vármegyéje” (Liptó) leírásán is dolgozik, az „előírt rovatok szerint” (*juxta rubricas praescriptas*).⁴ Emellett Buchholtz egyik 1718. évi naplóbejegyzéséből kiderül, hogy Árva vármegye leírásához nem csak ő gyűjtött információkat, hanem Petrovicz Illés lestinei rektor is küldött anyagot.⁵

6: 1719 előtt (l. fent).

[Fam]

1: EFK Hist. I. kkkk/1.

2: **Familien, so die Herrschaft Arva besitzen. Ex Coll. Matth. Bel.**

3: 1. p. [p. 195.] 320x210 mm.

4: Rövid ismertetés a nevesebb Árva vármegyei birtokos családokról (Esterházy, Illésházy, Czobor, Jakusich). Töredék (?).

5: Ismeretlen kéz írása. Nem vehető biztosra, hogy Bél felhasználta a benne írtakat (vö. **D**, **E**).⁶

6: Feltehetőleg az 1720-as, 1730-as években készült (még l. **D**, **E**).

[KurzB]

1: EFK Hist. I. kkkk/2.

2: **Kurtzer Bericht von der Herrschaft Arva. Ex Coll. Matth. Belii ubi de Templariorum origine.**

3: 2 pp. 330x235 mm.

4: Árva várának eredetéről, a templomosokról és a Thurzó család egyes tagjairól szóló jegyzetek.

5: Ismeretlen kéz írása. Bél valószínűleg felhasználta a benne írtakat.⁷

6: Feltehetőleg az 1720-as, 1730-as években készült (l. **D**, **E**).

a

1: -

2: **[Comitatus Arvensis.]**

3: [A kézirat nem található]

4: Árva vármegye leírása.

5: Bél Mátyás viszonylag későn készítette el Árva vármegye leírását. Ezt bizonyítja, hogy a Helytartótanácsnak címzett, 1732. júl. 9-én kelt levelében azt írja: nem tudott elégséges információt gyűjteni a vármegyéről, s ezeket akkor reméli megkapni, amikor majd Mikoviny Sámuel oda-utazik térképkészítés végett.⁸ Úgy tűnik, hogy végül csak 1736-ra tudta megírni a szöveget, ugyanis ekkor küldte el gyors egymásutánban a Helytartótanácsra keresztül a vármegyének (l. **b**), illetve a Kancelláriának (l. **c**) a leírást. E két elküldött példány nyilvánvalóan egy eredetire megy vissza: ezt az elveszett példányt – vélhetően Bél első fogalmazványát – jelöltük **a** betűvel.

6: 1736.

⁴ L. BÉL 1993. nr. 49.

⁵ BOGÁR 2009. 107.

⁶ Bél főként a Thurzókról ír, ill. azok leszármazottairól (**D** pp. 31–35, **E** pp. 31–35.): a közös adat igen kevés.

⁷ A szövegben idézet olvasható egy ismeretlen műből, amely szerint Árva várát a templomosok építették volna (p. 1.). Erről Bél is ír Árva várának ismertetésekor, de kételkedik az állítás hitelességében. L. **D** pp. 41–42, **E** p. 42.

⁸ „Arvensem, denique, in iis referendum, cuius notitias sufficientes hucdum nequivi habere, tunc spero obtinendas, cum Dominus Mikoviny ad designandam mappam eo proficiscetur.” L. Bél levelét a Helytartótanácsnak. Pozsony, 1732. júl. 9. In: TÓTH 2006. Függ. IV. (= BÉL 1732.)

b**1:** -**2:** [Comitatus Arvensis.]**3:** [A kézirat nem található]**4:** Árva vármegye leírása.

5: Bél Mátyás 1736. aug. 13-án küldte el többek között Árva vármegye leírását a Helytartótanácsnak, hogy azt a hivatal továbbítsa a vármegyének ellenőrzés, kiegészítés végett.⁹ A vármegye késlekedett a feladat elvégzésével. Az 1736. augusztus 30-i közgyűlésen foglalkoztak a Helytartótanács által továbbított vármegyeleírással, de rögtön el is odázták a munkát, fontosabb közügyekre hivatkozva.¹⁰ Bél 1738-ban kétszer is (jan. 20. körül és szeptember 2-án) kérte a Helytartótanácsot, hogy sürgesse a vármegyeiket.¹¹ Árva vármegye 1738. március 26-án – a hivatal sürgetésére – írt egy válaszlevelet. Ebben az áll, hogy eddig hivatalos teendőik miatt nem tudták átnézni a szöveget, mert a tisztségviselők nagyon elfoglaltak, napidíjat pedig nem tudnak fizetni az esetleges lektoroknak; ezért azt javasolják, hogy a szerző várja meg, amíg a tisztviselők kissé felszabadulnak, vagy – amint az tudomásuk szerint más vármegyénél megtörtént – magánúton lépjen kapcsolatba a vármegyei lakosokkal, és ellenőriztesse velük a szöveget (!).¹² Habár a Helytartótanács úgy döntött, hogy csak 3 hónap haladékot ad a vármegyének a leírás visszaküldésére,¹³ valószínűnek tartjuk, hogy ezzel a vármegyei ellenőrzés ügye végleg megakadt. Más hivatalos irat ugyanis nem található az ügyben, de a legfontosabb bizonyíték erre az, hogy a leírás nem jelent meg nyomtatásban.¹⁴

6: 1736 (aug. 13. előtt).**c****1:** -**2:** [Comitatus Arvensis.]**3:** [A kézirat nem található]**4:** Árva vármegye leírása.

5: Bél Mátyás 1736. szept. 12-én küldte el Árva vármegye és a Kishonti járás leírását a Kancelláriának.¹⁵ Árva vármegye leírásának eme elveszett példányát jelöltük **c** betűvel. A Kancellária nem sokkal később, ugyanazon év október 5-én küldte vissza a két leírást megjegyzései kíséretében.¹⁶ Néhány meg-

⁹ L. BÉL 1993. nr. 628.

¹⁰ „Penes Intimatorias Excelsi Consilii Regii die 17. mensis Augusti Anni currentis, Posonii emanatas, adnexum et Comitatus huius submissum Matthiae Beell [!], opus historicum eo fine est, ut reviso eodem reflexiones suas circa statum et situm Comitatus huius occurribiles adnotare, emendanda emendare, ac novis etiam additamentis (si quae occurrerent) Opus hoc Comitatus hicce adaugere velit: verum cum magis Publica occurrant, quorum in finem fienda deductio multum temporis praerequireret, negotii praeinserti [?] revisio, et accomodatio a fine et eventu praeinsertorum Publicorum praestolanda.” Prothocollum I. Comitatus Arvensis M (1733–1738.). ŠA Bytča, Oravská župa I. Inv. č. 19. p. 498.

¹¹ BÉL 1993. nr. 699, 730a.

¹² A vármegye levelét l. MOL C 42 Miscellanea Fasc. 95. nr. 33. ff. 29–30. Hasonló értelmű határozat olvasható a közgyűlési jegyzőkönyvben a levéllel megegyező időben tartott közgyűlésen, válaszul a Helytartótanács levelére. Prothocollum I. Comitatus Arvensis M (1733–1738.). ŠA Bytča, Oravská župa I. Inv. č. 19. pp. 781–782.

¹³ Ez Lotharingiai Ferenc helytartó bécsi irodájának jegyzőkönyvéből derül ki. L. BÉL 1993. Függ. IX. nr. 26. (Tévesen „de Beregh” Árva helyett, az elírás a vármegye levele alapján egyértelmű.)

¹⁴ Vö. BÉL 1735–1749(?).

¹⁵ A levelet l. BÉL 1993. nr. 635.

¹⁶ Uo. nr. 638. A hivatal csak Árva vármegye leírásával kapcsolatban írt megjegyzéseket.

jegyzés le van húzva a levélben – ezeket esetleg egy, a hivatal által felkért személy készítette, ugyanis két megjegyzése végén is a Kancelláriára bízta a végső döntést az adott szöveghelyben jelölt problémánál.¹⁷ A fennmaradó két megjegyzést Bél figyelembe vette, s ennek megfelelően javította a szöveget (c²).¹⁸

Bél 1738. szeptember 17-én köszönetet mondott Reviczky János Ferenc kancelláriai hivatalnoknak, gyakori segítőtársának, amiért magánszemélyként átnézte Árva vármegye leírását (tehát ez nem keverendő össze az 1736. évi hivatalos kancelláriai revízióval!).¹⁹ Kézenfekvőnek tűnik, hogy a Kancelláriánál járt és hozzá már 1736 októberében visszaérkezett példányt, vagyis az általunk c-vel jelölt példányt küldte el neki is. Reviczky külön papíron készítette el megjegyzéseit, kiegészítéseit (l. [Re]), amelyeket azután Bél nagyrészt beépített a leírásba (ezt a szövegállapotot jelöltük c³ jellel).

6: Alapszöveg: 1736; javítások: 1736–1738.

[Re]

1: EFK Hist. I. kkkk/4.

2: **Observationes in Historiam Comitatus Arvensis.**

3: 10 pp. [pp. 185–194.] 325x220 mm.

4: Megjegyzések Árva vármegye leírásához.

5: A megjegyzéseket Reviczky János Ferenc készítette. Ennek nyilvánvaló jelét adja, amikor Reviczky Jánosról, mint saját nagyapjáról, valamint Reviczky Sándorról, mint apjáról beszél.²⁰ Reviczky igen sok kiegészítést írt, főként saját családjáról, de sok másról is. Bél hálás volt az elvégzett munkáért (l. c), s Reviczky megjegyzéseinek nagy részét beemelte a leírásba.²¹ Több helyen név szerint is hivatkozik rá, illetve megjegyzéseire.²²

6: 1736. október–1738. szeptember (l. c).

D

1: EFK Hist. I. i.

2: **Comitatus Arvensis.**

3: 168 pp. 360x235 mm.

4: Árva vármegye leírása.

17 L. uo. a zárójelben levő első és harmadik megjegyzést.

18 A Kancellária első megjegyzése szerint Lehotánál azt írja a szerző, hogy nemesi kiváltságnak örvend, amit törölni kell (l. BÉL 1993 nr. 638.), s ennek megfelelően a fennmaradt két kései példányban már nincs benne ez a kitétel (l. D p. 163., E pp. 163–164.). A Kancellária arra figyelmeztet továbbá, hogy Felsőkubin településen nem a Kubinszki, hanem a Kubinyi család birtokos (l. BÉL 1993 nr. 638.), amit Bél szintén korrigál (D p. 154., E p. 154.).

19 L. BÉL 1993. nr. 733.

20 „Benyó Lehota... villa rustica, Joannis olim Reviczky avi mei, quae nunc quoque hypothecae jure propter nomina Patris mei Alexandri, per successores Andreae Reviczky tenetur, non contemnendus vicus.” L. [Re] p. [190.]. A leszármazásra l. NAGY 1857–1868. IX. *Reviczky család (Reviznyei)* II. tábla. Még l. SEDLÁK 1987. 321.

21 Így pl. Benyólehótánál is pontosan követte Reviczky előbb idézett megjegyzését (l. előző jegyzet): „Benyó Lehota... insignis vicus est, et villa rustica, Iohannis olim Rewiczkyi memorabilis. quam hodie successores Andreae Rewiczkyi, ob Alexandri itidem Rewiczkyi, nomina, possident.” L. D p. 140., E p. 140.

22 „Opportune heic nos admonuit, laudatus nunc Ioannes Franciscus Rewiczky, exempli Mariae reginae, Ludovici II. viduae. Quam, Ferdinandus I. A. MDXXVIII. feria proxima, post festum B. Lucae, castro Owár, et supremi comitis axiomate donavit.” D p. 33. Reviczky vonatkozó megjegyzése e szövegrészhez: „...Nam honor Comitatus Mosoniensis cum castro Owár et appertinentiis per Ferd. I. fuit collatus Mariae reginae viduae Lud. II. Viennae feria 5. proxima post festum B. Lucae A. 1528.” L. [Re] p. [187.]

5: Ismeretlen (de más leírásokból ismert) kéz tisztázata. A szövegben egy helyen valószínűleg Bél Mátyás kiegészítése látható,²³ egy másik lapon idegen kéz (esetleg az **E** másolójáé) javított egy szót.²⁴ A szöveg egyébként bizonyosan 1739 februárja után készült, ugyanis Bél megemlékezik benne szorgalmas segítőtársa, Reviczky János Ferenc 1739. február 12-én bekövetkezett haláláról.²⁵ Egyébként, ahogy fentebb utaltunk rá, Bél nagyrészt átvette Reviczky jegyzeteit, ahogy ebben a kéziratban is látható.²⁶ **Ez a példány képezi szövegkiadásunk alapját, mert ez a legkésőbbi változat, amelyet Bél még bizonyosan látott és javított.**

6: 1739. febr. 12. utáni (Reviczky halála); de valószínűleg még később, 1742 után készült, mivel Bél a leírás előszavában már utalni látszik a *Notitia* négy elkészült kötetére,²⁷ s a negyedik kötet 1742-ben jelent meg.

E

1: EFK Hist. I. h.

2: **Comitatus Arvensis.**

3: 168 pp. 360x235 mm.

4: Árva vármegye leírása.

5: Ismeretlen (de más leírásokból ismert) kéz tisztázata. A **D** szöveg igen pontos másolata, még oldalszámban is megegyezik vele. A **D**-ben lévő két módosítás (l. a 22. és 23. jegyzetet) itt már alapszövegben található. Két helyen jelek, tervezett beszúrások láthatók a szövegben (pp. 30, 32.), esetleg Bél Mátyástól.²⁸

6: Mint a **D** másolata, 1739. febr. 12. után,²⁹ vagy még inkább 1742 után készült (l. **D**).

F

1: OSZK Kézirattár Fol. Lat. 3782.

2: **Mathiae Belii Notitia geographico-historica Comitatus Arvensis a Georgio Gyurikovits descripta.**

3: 66 ff. 380x240 mm.

4: Árva vármegye leírása.

5: Gyurikovits György által készítettett másolat. Nehezen dönthető el, melyik fennmaradt példányról készült. A **D**-ben végrehajtott két javítás szerepel benne,³⁰ az **E**-ben levő egyetlen átvehető javítás (p. 30.) nem, de annak értelme is elég kétséges. A két példány (**D**, **E**) között egyébként olyan kicsi a különbség, hogy a kérdés nem is lényeges. Összességében elmondható, hogy a **D** javított változatáról, vagy az **E**-ről készült.

6: 19. sz. első fele.

23 Egy szó beszúrása köthető hozzá: „...filiam enixa Susannam, Iohannis Lengyel <postea> consortem.” L. **D** p. 102.

24 „Colitur Processus hic, oppidis duobus, sed... neque ita instructis, ut **probatam** (?) <idoneam> scribendi materiam, sufficient.” **D** p. 130.

25 „Obiit anno MDCCXXXIX. XII. Febr. Vindobonae febris acuta consumtus [sc. I. F. Reviczky].” **D** p. 145.

26 L. a 20., 21. és a 22. jegyzetet.

27 „Ventum est tandem, ad terminum *Hungariae Cis-Danubianae*, quam Tomis quatuor, ita complexi sumus hucusque, ut, quidquid citeriori amnis parte Comitatum fuit obvium, summa, id omne, exaggerataque adcuracione designaremus.” L. *Belius, Matthias*: Comitatus Arvensis, Prooemium. L. **D** p. 1.

28 Horvát István szerint nincs benne Béltől bejegyzés. L. HORVÁT 1812 f. 8r.

29 A Reviczky ekkor bekövetkezett haláláról szóló megjegyzést l. **E** p. 145.

30 L. **F** f. 42r, 52r. Még l. a 23–24. jegyzetet.

IV. Összefoglaló adatok

Adatközlők: Buchholtz György ([Bu]), Kheberitsch Ádám ([Bu]), Petrovicz Illés ([Bu]), Reviczky János Ferenc ([Re])

Ellenőrzés: vármegyei (b; nem hajtották végre); kancelláriai (c)

A szövegkiadás alapjául szolgáló kézirat: D

Fordítás: BÉL 2001. (szlovák)³¹

Irodalom: SEDLÁK 1987, MINÁRIK 2001.

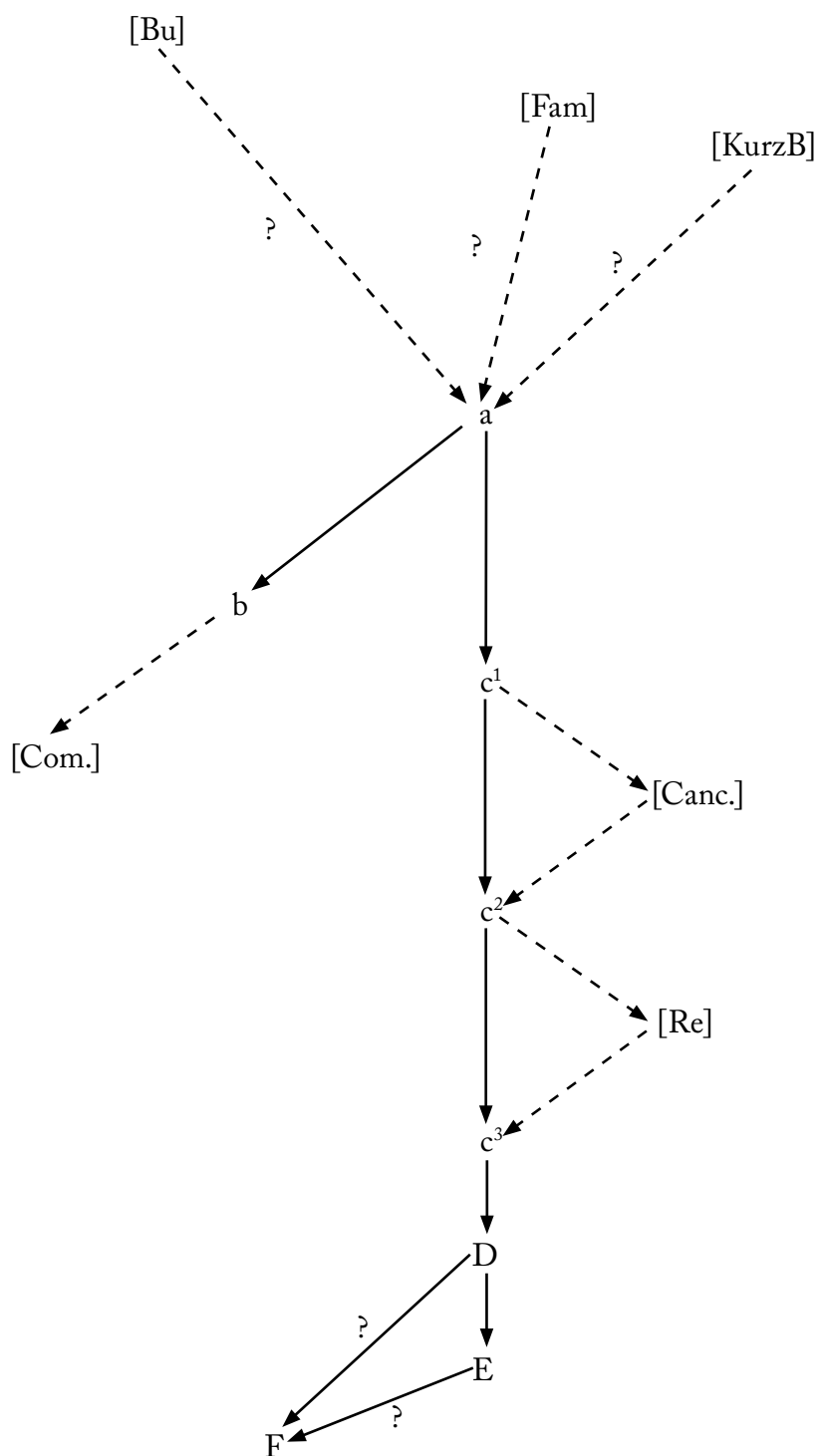
³¹ A szlovák fordítás az E kézirat alapján készült (a kézirat fénymásolatát Alsókubinban őrzik), amely, mint láttuk, a teljes szöveget tartalmazza, viszont valószínűleg posztumusz, és jóval több benne a hiba, mint a D kéziratban.

INTRODUCTION

I. Stemma of the manuscripts

II. Preparation process of the county description

Bél received help relatively early for the description of Árva County. György Buchholtz sent him a draft of description presumably compiled according to Bél's instructions as early as in 1719 (cf. [Bu]). Nevertheless Bél must not have been satisfied with the received material, because he wrote even in 1732 to the Locotenential Council (*Consilium Regium Locumtenentiale*) that he could not have collected enough material for the county description (cf. a). In the meantime apparently he must have been working on the description since two notes of unknown origin about the county were to be found in his legacy (cf. [Fam], [KurzB]). However it was no sooner than in 1736 that he finished the first version of the description (a), that he got copied and sent in August of the same year to the county authority through the Locotenential Council (b), then in September another copy to the Chancellery (c1). He didn't have much luck with the county authorities since the officials delayed the matter till 1738 only to decline the revision of the text in the end (cf. b). The Chancellery on the other hand revised it and sent the text back provided with observations that Bél took into consideration (c2). Afterwards somewhere in 1737 he sent supposedly this very same copy to János Ferenc Reviczky who noted his extensive comments regarding the text on separate pages (cf. [Re]). Bél largely considered Reviczky's corrections and accordingly modified the text (c3), also thanking in a letter to his old friend. Another copy (D) was made of this modified version (c3) after Reviczky's death on 12th February 1739, mentioned by Bél in the text – or maybe later, after the 4th volume of *Notitia* had been published in 1742 (see D). After further slight modifications the scientist (or somebody else) made this version copied again (E). From one of these latest copies György Gyurikovits¹ got another copy made later (F).

The description finally was not published in the 4th volume of *Notitia*. One can only guess the reasons. Most probably the rejection of the revision by the county authorities' is to blame. None that it would have needed the county superiors' supplement since it is altogether a very detailed and opulent work. Rather Bél didn't want to print the description without the county authority's permission.

III. Presentation of the manuscripts

[Bu]

1: -

2: [Descriptio Comitatus Arvensis.]

3: [Manuscript cannot be found.]

4: Description of Árva County.

5: György Buchholtz, the headmaster of the Lutheran Gymnasium in Nagypalugya and later of the Lutheran Gymnasium of Késmárk, was Bél's diligent helpmate.² In his letter to Bél dating of 14th

1 It is to be noted that Gyurikovits also made a description about Árva county himself (*Notitia Historico-Geographica Comitatus Arvensis... opus... per Georgium Gyurikovits elaboratum Posonii anno MDCCCV. auctum et emendatum anno MDCCCXIII.*, OSZK Manuscript Collection Fol. Lat. 3220.; supplements, collected data: ibid. Fol. Lat. 3804. vol. I. ff. 90–155.), but he used Bél's work only to a small extent, except for the title and the structure. Also see MINÁRIK 2001. 19.

2 About Buchholtz see BOGÁR 2009., within regarding his help to Bél see pp. 106–110.

February 1719 Buchholtz wrote that Bél must have received his description that he had prepared about Árva County with the help of his friend Ádám Kheberitsch.³ The description didn't remain, consequently it is impossible to know to what extent Bél used it. However it must have been prepared according to Bél's „questionnaire” since Buchholtz wrote in the same letter that he was also working on the description of „his county” (Liptó) „in agreement with the prescribed rubrics” (*juxta rubricas praescriptas*).⁴ To be further noted that according to a comment in the diary of Buchholtz in 1718, he was not the only one to collect information for the description of Árva, since Illés Petrovicz, headmaster of the school in Lestina, had also sent materials.⁵

6: Before 1719 (cf. above).

[Fam]

1: EFK Hist. I. kkkk/1.

2: **Familien, so die Herrschaft Arva besitzen. Ex Coll. Matth. Bel.**

3: 1. p. [p. 195.] 320x210 mm.

4: Short presentation of the notable landowner families in Árva County (Esterházy, Illésházy, Czobor, Jakusich). Fragment (?).

5: Unknown handwriting. It is not certain that Bél used its contents.⁶

6: It was made supposedly in the 1720's or 1730's (see **D**, **E**).

[KurzB]

1: EFK Hist. I. kkkk/2.

2: **Kurtzer Bericht von der Herrschaft Arva. Ex Coll. Matth. Belii ubi de Templariorum origine.**

3: 2 pp. 330x235 mm.

4: Notes about the origin of the Castle of Árva, about the Templars and about some member of the Thurzo family.

5: Unknown handwriting. Bél supposedly used its contents (cf. **D**, **E**).⁷

6: It was made supposedly in the 1720's or 1730's (see **D**, **E**).

a

1: -

2: **[Comitatus Arvensis.]**

3: [Manuscript cannot be found]

4: Description of Árva County.

5: Mátyás Bél prepared the description of Árva County relatively late. It is proved by a letter sent to the Locotenential Council dating of 9th July 1732 where he writes that he could not gather suffi-

3 „Qualem descriptionem Comitatus Arvensis administra opera Perillustris Domini Kheberitsch (a quo faceta de pastinacae virtutibus adjecta) concinnaverim, scio missam a Domino Doctore Mollero accepit Claritas Tua...” Cf. Buchholtz's above mentioned letter to Mátyás Bél. In: BÉL 1993. nr. 49. About the same letter see also TIBENSKÝ 1987. 219.

4 See BÉL 1993. nr. 49.

5 BOGÁR 2009. 107.

6 Bél mainly writes about the Thurzos and their descendents (**D** pp. 31–35, **E** pp. 31–35.): the coinciding data are scarce.

7 The text includes a citation from an unknown work that states the Castle of Árva was built by the Templars (p. 1.). Bél also writes about that when presenting the Castle of Árva but is incredulous about the veracity of the statement. See **D** pp. 41–42, **E** p. 42.

cient information about the county. He adds that he hopes to get some from Sámuel Mikoviny who will travel to the spot in order to draw a map.⁸ It seems he could only finish the text by 1736 when he sent it in a big haste through the Locotenential Council to the county authority (cf. **b**) and to the Chancellery (cf. **c**). These two copies obviously derive from one original: this lost copy, supposedly Bél's first draft, is hereby indicated **a**.

6: 1736.

b

1: -

2: [Comitatus Arvensis.]

3: [Manuscript cannot be found]

4: Description of Árva County.

5: Mátyás Bél sent the Description of Árva County amongst others to the Locotenential Council on 13th August 1736 so that the Council could forward it to the county authority in order to be corrected and completed.⁹ The county authority lingered with the completion of the task. It dealt with the county description forwarded by the Locotenential Council on its general assembly (*generalis congregatio*) on 30th August 1736 but immediately decided to defer the work, referring to more important public affairs.¹⁰ In 1738 Bél asked the Locotenential Council twice (around 20th January then again on 2nd September) to urge the county authorities.¹¹ Árva county sent a reply on 26th March 1738 following the pressing from the Council. It states that till the present they have not been able to review the text due to their official duties because their deputies are very busy. It also mentions that they cannot pay daily fee for the eventual revisers therefore they suggest for the author to wait till the deputies are less overloaded or – as they reckon it has already happened with other counties – he should get in private contact with the inhabitants of the county and make them revise the text (!).¹² Eventhough the Locotenential Council decided to give no more than 3 months for the revised county description to be sent back,¹³ it seems probable that the case of the revision by the county authority

8 „Arvensem, denique, in iis referendum, cuius notitias sufficientes hucdum nequivi habere, tunc spero obtinendas, cum Dominus Mikoviny ad designandam mappam eo proficiscetur.” See Bél's letter to the Locotenential Council on 9th July 1732 from Pozsony. In: TÓTH 2006. Appendix IV. (= BÉL 1732.)

9 See BÉL 1993. nr. 628.

10 „Penes Intimatorias Excelsi Consilii Regii die 17. mensis Augusti Anni currentis, Posonii emanatas, adnexum et Comitatus huic submissum Matthiae Beell [!], opus historicum eo fine est, ut reviso eodem reflexiones suas circa statum et situm Comitatus huius occurribiles adnotare, emendanda emendare, ac novis etiam additamentis (si quae occurrerent) Opus hoc Comitatus hicce adaugere velit: verum cum magis Publica occurrant, quorum in finem fienda deductio multum temporis praerequireret, negotii praeinserti [?] revisio, et accomodatio a fine et eventu praeinsertorum Publicorum praestolanda.” Prothocollum I. Comitatus Arvensis M (1733–1738.). ŠA Bytča, Oravská župa I. Inv. č. 19. p. 498.

11 BÉL 1993. nr. 699, 730a.

12 See the letter from the county assembly, MOL C 42 Miscellanea Fasc. 95. nr. 33. ff. 29–30. A decree of similar order can be read in the general assembly's protocol (*Prothocollum*) dating of the same time as the letter answering the Locotenential Council's letter. Prothocollum I. Comitatus Arvensis M (1733–1738.). ŠA Bytča, Oravská župa I. Inv. č. 19. pp. 781–782.

13 This is revealed from the protocol of the Governor's (Francis of Lorraine) Office in Vienna. See BÉL 1993. Appendix IX. nr. 26. (In the citation „de Beregh” can be read instead of Árva, but this mistake is evident knowing the letter from the county authorities.)

finally got stuck there. Other official document cannot be found regarding the matter, but the most important evidence is that the description didn't get published.¹⁴

6: 1736 (before 13th August).

c

1: -

2: **[Comitatus Arvensis.]**

3: [Manuscript cannot be found]

4: Description of Árva County.

5: Mátyás Bél sent the descriptions of Árva County and Kis-Hont district on 12th September 1736 to the Chancellery.¹⁵ We indicated this lost copy of Árva's description by letter **c**. The Chancellery sent them back with their comments shortly later, on 5th October of the same year.¹⁶ Some remarks are crossed out in the letter. These crossed parts were probably made by the responsible assigned by the Council since at the end of two of his comments he entrusted the decision to the Chancellery about the actual problematic part of the text.¹⁷ Bél took into consideration the two comments that finally remained in the letter and modified the description accordingly (**c**²).¹⁸

On 17th September 1738 Bél thanked the Chancellery's official János Ferenc Reviczky, his recurring aid, for revising the description of Árva County on his own (which revision is not to be confused with the official revision made by the Chancellery in 1736.).¹⁹ Most probably Bél sent him too the copy revised by the Chancellery, received back in October 1736, that is the copy we signed **c**. Reviczky prepared his comments and supplements on a separate paper (see **[Re]**) that afterwards Bél in most part built in to the description (we marked this state of the text with **c**³).

6: First version: 1736; corrections: 1736–1738.

[Re]

1: EFK Hist. I. kkkk/4.

2: **Observationes in Historiam Comitatus Arvensis.**

3: 10 pp. [pp. 185–194.] 325x220 mm.

4: Observations on the description of Árva County.

5: Observations were made by János Ferenc Reviczky. His authorship becomes evident when he mentions János Reviczky as his own grandfather and Sándor Reviczky as his father.²⁰ Reviczky added

14 Cf. BÉL 1735–1749(?).

15 See the letter in BÉL 1993. nr. 635.

16 Ibid. nr. 638. The Chancellery commented only on the description of Árva County.

17 Ibid. the first and third comment between brackets.

18 In the first remark the Chancellery ordered Bél to erase the passage that says Lehotka has noble privileges (cf. BÉL 1993 nr. 638.), what Bél seems to have accepted, because in the two latter copies there is no such observation to be read in the description (see **D** p. 163., **E** pp. 163–164.). Secondly the Chancellery warned that Felsőkubin town was owned by the Kubinyi family, instead of the Kubinszki family (cf. BÉL 1993 nr. 638.), that was also corrected by Bél (**D** p. 154., **E** p. 154.).

19 See BÉL 1993. nr. 733.

20 „Benyó Lehotá... villa rustica, Joannis olim Reviczky avi mei, quae nunc quoque hypothecae jure propter nomina Patris mei Alexandri, per successores Andreae Reviczky tenetur, non contemnendus vicus.” See **[Re]** p. [190.]. About the descent see NAGY 1857–1868. IX. *Reviczky család (Revisnyei)* table II. Also see SEDLÁK 1987. 321.

plenty of supplements, mostly regarding his own family but also about others. Bél was grateful for the work done (see **c**) and he incorporated most of Reviczky's remarks into the description.²¹ He quotes him and his observations with name on several occasion.²²

6: Between October 1736 and September 1738 (cf. **c**).

D

1: EFK Hist. I. i.

2: *Comitatus Arvensis*.

3: 168 pp. 360x235 mm.

4: Description of Árva County.

5: The copy was made by an unknown hand (however, there are copies of other descriptions by the same hand). In the text a supplement can be seen, that was probably made by Mátyás Bél (?),²³ on another page a strange hand (probably the copyist of manuscript **E**) corrected a word.²⁴ The text dates certainly after February 1739 since Bél pays a tribute to the death of his diligent helpmate János Ferenc Reviczky (he died on 12th February 1739).²⁵ As we have already mentioned, Bél has mostly accepted Reviczky's comments as can also be observed in this manuscript.²⁶ **Our edition is based on this copy since this is the latest version that was surely seen and corrected by Bél.**

6: It was made after 12th February 1739 (Reviczky's death), but it is possible that even later, after 1742, since in the preface of the description Bél seems to write about four *finished* volumes of the *Notitia*,²⁷ and the 4th volume was published in 1742.

E

1: EFK Hist. I. h.

2: *Comitatus Arvensis*.

3: 168 pp. 360x235 mm.

4: Description of Árva County.

5: Copy by an unknown hand (however, there are copies of other descriptions by the same hand). A truthful copy of manuscript **D**, it even accords in the number of pages. The two modifications on

21 For example he followed precisely the above cited remark in the case of Benyólehota (cf. preceding note): „Benyo Lehota... insignis vicus est, et villa rustica, Iohannis olim Rewiczkyi memorabilis. quam hodie successores Andreae Rewiczkyi, ob Alexandri itidem Rewiczkyi, nomina, possident.” See **D** p. 140., **E** p. 140.

22 „Opportune heic nos admonuit, laudatus nunc Ioannes Franciscus Rewiczky, exempli Mariae reginae, Ludovici II. viduae. Quam, Ferdinandus I. A. MDXXVIII. feria proxima, post festum B. Lucae, castro Owár, et supremi comitis axiometate donavit.” **D** p. 33. Reviczky's commentary relating to this part of the text: „...Nam honor Comitatus Mosoniensis cum castro Owár et appertinentiis per Ferd. I. fuit collatus Mariae reginae viduae Lud. II. Viennae feria 5. proxima post festum B. Lucae A. 1528.” See **[Re]** p. [187.]

23 He added one word: „...filiam enixa Susannam, Iohannis Lengyel <postea> consortem.” See **D** p. 102.

24 „Colitur Processus hic, oppidis duobus, sed... neque ita instructis, ut **probatam** (?) <idoneam> scribendi materiam, sufficient.” **D** p. 130.

25 „Obiit anno MDCCXXXIX. XII. Febr. Vindobonae febris acuta consumtus [sc. I. F. Reviczky].” **D** p. 145.

26 Cf. notes 20., 21. and 22.

27 „Ventum est tandem, ad terminum *Hungariae Cis-Danubianae*, quam Tomis quatuor, ita complexi sumus hucusque, ut, quidquid citeriori amnis parte Comitatum fuit obvium, summa, id omne, exaggerataque adcuracione designaremus.” L. *Belius, Matthias*: Comitatus Arvensis, Prooemium. L. **D** p. 1.

manuscript **D** (cf. notes 22. and 23.) are already implemented in this text. At two places signs of planned insertions can be seen, eventually by the hand of Mátyás Bél (pp. 30, 32.).²⁸

6: Likewise to copy **D** it must have been made after 12th February 1739²⁹ or even later than 1742 (cf. **D**).

F

1: OSZK's Manuscript Collection Fol. Lat. 3782.

2: *Mathiae Belii Notitia geographico-historica Comitatus Arvensis a Georgio Gyurikovits descripta.*

3: 66 ff. 380x240 mm.

4: Description of Árva County.

5: Copy made by Gyurikovits György. It is hard to decide based on which existing version this copy was made. It contains the two modification applied to copy **D**³⁰ but it doesn't include the only correction made on **E** (p. 30.) (its sense is rather dubious anyway). The difference is so insignificant between copies **D** and **E** that the question is not really relevant. On the whole it can be stated that it is a copy of the corrected **D** or of **E**.

6: First half of 19th century.

IV. Summary

Data providers: György Buchholtz ([**Bu**]), Ádám Kheberitsch ([**Bu**]), Illés Petrovicz ([**Bu**]), János Ferenc Reviczky ([**Re**])

Revisions by: county (**b**; not accomplished); Chancellery (**c**)

The manuscript to publish: **D**

Translation: BÉL 2001. (Slovakian)³¹

Literature: SEDLÁK 1987, MINÁRIK 2001.

28 According to István Horvát the version doesn't contain entry from Mátyás Bél. See HORVÁT 1812 f. 8r.

29 For the remark upon Reviczky's death on 12th Febr. 1739 see **E** p. 145.

30 See **F** f. 42r, 52r. Also see notes 23, 24.

31 The Slovakian translation is based upon the manuscript **E** (its xerox copy is served in Dolný Kubín), which, as we saw, contains the whole text, but it is probably posthumous and there are much more errors in it, than in manuscript **D**.

COMITATUS ARVENSIS, PARS PRIOR, GENERALIS.

PROOEMIUM.

Ventum est tandem, ad terminum *Hungariae Cis-Danubianae*, quam Tomis quatuor, ita complexi sumus hucusque, ut, quidquid citeriori amnis parte Comitatum fuit obvium, summa,¹ id omne, exaggerataque adcuratone designaremus. Crevit, sub manu, ad eam molem, opus, quam ne animo quidem poteramus praecipere, dum ad scribendum accederemus. Neque eam diligentiam, temere quisquam accusaverit, nisi rerum patriae fastidiosus: quando id nobis negotii, haud sane inviti conscivimus, ne, quantum eius fieri potuit, sicco pede transiremus quidquam, cuius notitiam, necessariam utilemve, aut iucundam lectoribus futuram, cum ratione opinabamur. Sed de his viderint, iusti conatum nostrorum existimatores. Nos iam, quod est, *Cis-Danubiana Hungariae* parte hac, longinqui nostri laboriosique itineris, residuum, in *Arvensi* ista, ad quam delati sumus, provincia, conficiamus; flexuri demum peregrinationem, in regionem Hungariae Trans-Danubianam.

MEMBRUM PRIUS PHYSICUM

De

*Situ, Natura et Opportunitatibus
Comitatus Arvensis.*

---

¹ corr. ex *suma*

[p. 2.]

S Y N O P S I S.

Comitatus Arvensis nomen: non est a dictorio Matthiae Corvini petendum: origo vocabuli Sarmatica est: nequiquam ab Arabiae¹ denominatione arcessenda

§. I.

Regionis amplitudo: limites circumquaque montosi, Carpathus cum propaginibus: Baba-Hora: et Beszkid: Rowna Hora: Bubow: Rozudecz: Chots: Szesztrecz ... §. II. Montium ferae: ursorum venatus rusticus, nobilem, multo attentior: captura caprearum difficilis, et parca: luporum occidio varia: vulpium calliditas: martes, praestantium pellium: leporum copia: aquilarum in leporibus intercipiendis robur: avium silvestrium genera: Arvensium in aucupando industria

§. III.

Fluvii Arvenses: Arvae ortus, decursus, ingenium: ex Timone, eius loculenta descriptio: exitus in Vagum: Parnicza: Oravicza: Studena: Réka

§. IV.

Fontium, toto Comitatu, ubertas: horum

salubritas: caret acidulis: atque thermis: fons salsus: a quadruplatore quodam ereptus plebi

§. V.

Opportunitates Arvensium tenues: diversus earum habitus: Processus inferioris ingenium felicius: malignius superioris: huius caussae: annonae tenuitas

§. VI.

Hortorum cura, difficilis, ac neglecta: herbarum et radicum, qualiscunque proven-tus: oleris condendi, ut acescat, foeda ratio: a Polonis forte accepta: cannabis, et lini studium

§. VII.

Rei pecuariae modus: boum et vaccarum: equorum: ovium: casei huiatis, laus: porcorum foetura exilis: aves domesticae: apum studium

§. VIII.

Latumiae Arvensium: lapidis earum natura: quorsum evehantur

§. IX.

Materia medica, Liptoviensi suppar: arbores montanae: nemorum: frutices: tubera: metal-la ignorantur

§. X.

§. I.

*Comitatus
Arvensis
nomen:*

Nomen Comitatus, Arx ARVA, huic fluvius impertivit, *Arva-vize* Hungaris, *Orawa* Slavis, dictus. Nam, antiquiora omnino fluviorum sunt, quam arcium vocabula; tametsi ab istis potius, quam ab illis, *Comitatus* denominarint, primi eorum designatores: quemadmodum diximus^{a.)} alibi. Haec plana sunt; non item, *Arvae* etymon. Quibus, vox ea, *Hungarica* est, *Arva* id est *Orphanus*, insigne ei denominationi, praesidium conciliari posse, autumant, ex MATTHIAE Corvini dictione [p. 3.] illo, quo *Petrum*^{b.)} Archiepiscopum Colocensem, huc, in vincula detrusum, persecutus est. *Arva fuisti*, inquebat, PETRE!

^{a.)} Operis nostri Tomo II. in *Historia Comitatus Thurócziensis* Parte Priori Membro I. §. I. p. 293.

^{b.)} Fuse, de Petri huius fati, egimus in *historia Archiepiscoporum Colocensium*, Tomo Operis III. p. 555. sequi. Aliter de virtutibus Petri Philip. Beroaldus Bononiensis sensit, quam de iis in litteras retulerunt scriptores Hungarici. Neque enim dubitavit, in nuncupatoria ad eum epistola, qua Apuleium, notis a se illustratum, Petro dedicaverat, eundem omnibus eius aetatis praesulibus Hungariae antepone. quod monendum putavimus; tametsi non sit ad manus liber.

¹ corr. ex *Arabia* sec. notam marginalem in p. 4.

* Vide BEROALDUS 1501. in *epistola nuncupatoria*.

Arva eris, et in Arva morieris. Lusit, nimirum, vocabuli Hungarici significatu, arcis item adpellatione, ei synonyma. *Arva* enim, hoc est, *orphanus*, et tenuium natalium *Petrus*, fuerat; quodque fortunam, quae homini obrepserat, postea reverenter non habuit; *Arva* iterum, hoc est, *miser* et orbus ab honoribus, regia indignatione, in arce *Arva*, diu in vinculis detentus est. Facete haec, non minus, quam mordaciter, in *Petrum*, a rege, dicta fuerunt; sed anne etymi etiam rationem prorsus expromant? ambigo. Neque tamen displicet, eorum, seu iocus, seu argutatio, qui revera, *Hungaricam* illam notionem, vocant in subsidium. Aiunt, nimirum, metatores Comitatum, *Scepusiensis*, et *Liptoviensis*; cum illum, *Szép ez*, quasi *pulchrum*, atque *amoenum*; istum, *Lu-bý to*, id est, *gratum acceptumque* adpellassent, hunc nostrum montibus horridum, silvisque *Arva*, sive *orphanum* et opportunitatibus orbum, vocitavisse. Ac, concordat sane regionis habitus; ita enim partem maximam effoetus est, et, cum solo, tum coelo, asper; vix tamen credo, istud in mente habuisse, priscos illos homines. *Sarmatici* vocabuli sunt natales, quod monti, et deiecto hinc fluvio *Orawae*, indiderunt, veterrimi incolae. Horridam silvis, et montibus, regionem contemplati, cum rusticationi minus idoneam cernerent, eam, in primis oram adamaverunt, quam amnis ille perluit: quod, et planiores vallium convexitates haberet; et utroque latere, multo <magis>,¹ quam alibi, exarari, atque subigi posset in agros frumentarios. Eam ob rem, flumen *Orawa*; eo, quod ora eius arabilis esset; nam id omnino vox *Slavica* significat; adpellaverunt. quod postea nomen, non monti tantum, ac fluvio, sed arci etiam, adhaesit, inque *Comitatum* universum, propagatum est. Atque ex eo Hungaricum *Arva* enatum fuisse, nemo non videt; ut iam [p. 4.] *Arva-Vár-Megye*, dicatur Slavis *Orawská Stolice*. Certe qui *Arvam* quasi *Arabiam*^{c.)} ob petrosos regionis positus, denominatam credunt, plus dant ingenio, quam rationi; dum saxosa licet sit regio, cum *Arabia* tamen *petrosa*, haud quaquam conferri possit.

*Non est
a dicterio
Matthiae
Corvini
petendum:*

*Origo vocabuli
Sarmatica est:*

*nequaquam,
ab Arabiae
denominatione
arcessenda.*

§. II.

Ipsa regio, longior est, quam latior. Nam, qua longa est, ad milliaria octo procurrit; qua maxime lata, milliariis sex; passim quinque; quin et quatuor, tribusve, definitur. Limites ita se habent, ut ab aquilone quidem et oriente, *Polonia*, et territorio arcis *Arva*; ab occasu *Trentsiniensi*, et *Silesia* superiore, a meridie *Liptoviensi* et *Thurocziensi* Comitatu, circumscribatur. Finium singuli, celsis montibus, quod undiquaque *Carpathus* propagavit, constant. Ergo, difficiles aditus habet provincia, et ita comparatos, ut, si necesse esset, paucorum insessu, armata multitudo, posset arceri. Sunt vero montes, Comitatum obsidentes, ab oriente quidem, *Carpathici* illi, qui *Scepusium*, a regione nostra disternant, et vulgo *Tatri* dicuntur. Non est opus, nova adumbratione: dictum est de iis alibi.* Septemtrionem vasti montes, *Babá Hora* et *Beszkid* designant. *Carpathi*, excelsioris illius

*Regionis
amplitudo:*

*Carpathus cum
propaginibus:*

*Baba-Hora et
Beszkid:*

^{c.)} Hinc ludicrum illud, in peregrinum viatorem quendam commentum, qui, iter, per *Thurocziensem* et *Liptoviensem* Comitatum, forte, ad *Arvenses* emensus; per *Turciam* et *Livoniam* in *Arabiam* se penetravisse, gloriatus est: puta, comitatum nominibus, uti mos exterorum est, male detortis. nam, ex *Thuróc* *Turciam*; ex *Liptovia* *Livoniam* fecit; *Arvam*, cum *Arabia* commutavit.

¹ *magis* a nobis textui insertum

* De montibus *Carpathicis* vide BÉL 1723. 71–72, BÉL 1735–1749(?) II. 371–380, 511–520.

subolem dixeris, quod et parallelo tractu, procurrunt, et hic potissimum nomen retinet, toto eo collimitio, quod ab *Arvensium* termino, in *Moldaviam* usque, *Poloniam*, ab *Hungaria* disterrimantes. Vasta his sunt iuga, et saltuosa partim, partim intersertis calvitiebus, laeta. Picarum, isthic arborum genus in primis regnat, puta: abietes, pini, pinastri, *limbi*, et nulla non species alia. Ab occidente *Rowna Hora*, *Bubow*, *Rozudecz*, et plures alii, obscuri incertique nominis, montes, obsident. Idem et hic, arboris viget seminum; sed per declivia, betula, et genere alio, interstinctum. Celsa haec sunt iuga, illud, tamen quod ad meridiem provinciae adsedit, celsissimum omnium. *Chotsch*, monti nomen est, quem ea regione, qua *Liptoviae* imminet; illic memoravimus.* Qua mitiora ei sunt latera, vastae arbores increverunt; [p. 5.] quod ultra est, *falcata pinus*, quam *Kosodrewina*, vulgus adpellat, investit. Itaque, hieme, non minus, quam aestate, virescit mons, estque iucundi obtutus, si soles sint aprici. Eiusdem naturae est et mons *Szesztrcs*, silvas, et nemora, quibus, consertam regionem videas, qui explicare vellet, nae ille, laborem sibi conflaturus esset, non eum quidem exsuperabilem; sed discrepantem tamen, ab instituto nostro.

§. III.

Montium ferae: Regionem ita comparatam, lustra feris praeberere opportuna, nemo non videt. Hospitantur inibi, ursi, maiores illi; et exiliores. quorum venatus, qui, aut fortuito, aut destinata opes fieri, lacertos rusticorum, non raro, exercent. Vidit superior, et nostra haec aetas, inusitati adeo roboris agrestes, ut, sine telo, glandeve, tenui armati securicula, cum immanibus belluis, nihil dubitarint congregari. quibus tandem deiectionis, detraxere exuvias, quas tanquam in triumpho, magna sui ostentatione, per vicos circumgestabant. Adcuratiores sunt venatus, quos viri nobiles instituunt, tunc potissimum, cum est opportuna, his eiusmodi oblectamentis, tempestas. Nam, et insidias rite instruunt, et, nullum non venatici instrumenti genus, scite adhibent. Eadem, quin maiori adtentione, *caprearum* instituitur captura. Vafurum ferae genus est, et quod fallit insidiantes, tum etiam, cum in casses impulsus credas. Ergo sive iaculatores rustici, sive nobiliores quique, quibus venationis, hoc genere volupe est tempus fallere, adparatum, ad eam rem, adferunt, quem minime reris. Raro tamen plures intercipi videas, etiam solertissima indagatione. *Lupi*, sanguinolentes grassatores illi, et frequentes sunt, et ovium gregibus, damnosi. Ergo, quacunque datur, arte, tolluntur e medio. Observatum est non raro, *vulpes*, pascentibus ovibus, tamquam pabula et ipsae sectarentur, immixtas, correptis clam hic et illic, agnellis, in pedes se coniecisse. Quare adtentos, ad gregem pastores oportet esse, ne iniquissimae animantes, damna, in tenella pecude, edant. Pelles profecto, huiatium vulpium, quin et ursorum, luporumque, in pretio [p. 6.] sunt ob pilorum praestantiam, et densitatem, quod et de *martibus*, quae, per opaca silvarum magno numero inerrant, accipiendum, enimvero saepissime, et heic:

Venator capta marte superbus abit.**

* Vide BÉL 1735–1749(?) II. p. 516.

** Cf. *Martialis Epigr. XII. 37. 18.*

Lepores ea sunt copia, quae facile possit fatigare, etiam solertissimos venatus. Certe, proclivius hic nihil, est, quam a *subsessore*, non imperito, numerosiores lepores, brevi admodum adtentione deici. quae avocamenta, viros in primis nobiles, cum habent, a severioribus curis, vacationem; habent vero creberrime; extra modum oblectant. Relatum accepimus, *aquilas Carpathicas*, quas apud *Scepusios* descripsimus, praecipue insidiari leporibus, et elisis, ante omnia, oculis, nunc humi concerpere, nunc in tactis in ilia, unguibus, per aera in nidos suos, deferre. Haec ferarum erant genera. Neque minor, avium silvestrium, foetura est. Nidificant nimirum, per densos saltus, passim, tetraones, perdices, attagentes, palumbes, maiores minoresque, et species turdorum variae. Nam, oscines meminisse, haud iuvat. Industrii autem sunt *Arvenses*, in aucupando, non minus, quam eos, in venando esse diximus. Singula autem, et heic, ex lege patria fiunt, quando arcentur a ferarum et avium captura, agrestes; nisi forte, aut ab heris aere partam habeant libertatem, aut iubeantur feris avibusque, ex tributiarum operarum more, insidiari. Quid quid rei sit, quantumvis proficiant, seu venatione, seu aucupiiis, *Arvenses*, lucelli inde parum referunt; quando praeda omnis vel ad heros adtinet, vel, consumitur domi, cum non sint, qui aes, possint velintve in ferinam prodigere.

leporum copia:

aquilarum, in leporibus interceptiendis, robur:

avium silvestrium genera:

Arvensium in aucupando industria:

§. IV.

Montanam regionem, frequentes rivi, per convalles delapsi irrigant, ac, si vel imbris nimis, vel diffugientibus nivibus, increverunt, late pessundant. Pater horum est, an consumptor

Fluvii Arvenses:

1.) ARVA, Hungaris *Arva-vize*, Slavis *Orawa*. Sunt ei fontes, in aquilonari *Carpatho*, et uberes, et varii. Ex his, per saxosas valles deiectus, simul corrivari coepit in eundem alveum, amnis molem accipit, fitque eundo validior. Quia tortuosus, per mediam provinciam fertur, *Maeandrum* [p. 7.] diceret. Enimvero^{d.)}

Arvae, ortus, decursus, ingenium:

*Non secus, ac liquidus, Phrygiis Maeander in arvis
Ludit, et ambiguo lapsu, refluitque fluitque*

nisi istud forte contraeat, quod *Maeander* quidem, lentus sit Claudiano,^{e.)} noster velox, ac fere praeceps; ille per arva feratur, montes hic vallesque, interluat. Quantumvis autem, et streperus labitur, et vehemens, *Vágo* tamen multo est lenior. Si imbres diutini, et copiosi cadant, aut liquescant, ad vernos soles, nives Carpathicae, increscit ultra modum, et qua eluvionibus incubuit, strages edit multorum damnorum. Fert autem rates, qua manat copiosior, sic satis commode, evehitque cum materiam omnis generis, tum in primis sectos lapides, quorum est aliquis apud Arvenses proventus. Qua vadosus manat, traiectus habet expeditos, pontibus instructos, qua fit undosior: navigiis certe rarius superatur. Sed, iuverit celebrem amnem, verbis TIMONIS^{f.)} descripsisse; *Fontes* inquit,

eius, ex Timone loculenta descriptio:

^{d.)} OVIDIUS VIII. Metamorphos. v. 162.

^{e.)} In Eutropium II. v. 291.

^{f.)} In TIBISCI, Hungariae Fluvii, Notione §. XVII. p. 127. Prodiit libellus Cassoviae, A. MDCCXXXV. forma duodec.

- ARVAE, sunt in Babia-Gora, monte Hungariae aquilonari extremo, et in Poloniam protruso. Sub fontibus, inter meat Orawkam et Jablonkam pagos. Exin, ex parte orientali, accipit rivum Polonicum Avernalem, (Pekelujk)* a pago cognomine fluentem, apud quem propter pastionem, sunt inexplicabiles, duarum nationum dissensiones. Sub ostio eius rivi, Ustia, infra Terstena oppidulum: dein ostium Oraviciae (Orawicza) rivi, qui in quodam Carpathi iugo ortus, a Wita nowa pago manat. Post longius spatium inferior villa, (Nizná-Wes) ultra quam ad orientem versus est Dedina. Inde ad amnem, Longa Villa (Dluhá-Wes) remotiusque ab ea Mocradum (Mokrágy) castellum et pagus; denique geminum Cubinium (Kubin) superius pagus, inferius oppidulum. In parte vero occidentali, et ex adverso ostio Oraviciae, Twardoschinum (Twardoschin¹) [p. 8.] oppidulum, subter Medweddia (Medweczke) et Crasna super inferiorem villam sita. Tum ostium Gelidi (Studena) rivi, qui primum fonticulum habet apud Zuberium (Zuberecz) et augetur aquulis apud Habrowam, et Album Rivum, (Bjly Potok) pagum amni non appositum. Deinceps, Podbela e regione Longae Villae posita; inter quam, et Mocradum, Indirecta Villa (Kriwa-Wes) Dubowa, Lehota, pagus et castellum. Deinde Arx Arvensis, adiacens amni. Infra quam, ab amne, disiunctior Rewissnia, (Rewissnye) cuius caussa hae designationes factae sunt. Denique Longa Villa, (Weliczna) oppidulum, situ superans utrumque Cubinium sub quo Arva amnis, percursis mille passibus, ruit in Vágum flumen; et homines, et plaustra meantia, devexans. Apud ostium eius, concurrunt limites Comitatum, Arvensis, Liptoviensis, et Thurocziensis. Hactenus, diligentissimus TIMON. ex quibus, non capita modo, et accessiones ARVAE; sed cursum etiam, atque vicos, et quae adluit, oppida condiscas. Fit autem ratium patiens, ad Twardoschinum, misceturque Vágo, inter vicos Kralowany, et Stankowany. Minores fluvioli tot fere sunt, quot depressae inter montium iuga convalles. In his famam merentur:
- exitus in Vagum:
- Parnicza: II. PARNICZA in montibus, supra vicum Terchová ortus, et aquis et piscibus saxatilibus, nominatim vero trutis, eximio illo genere in primis uber. Evolvitur in Arvam ad cognominem vicum ripae adsitum orientali; eo simul memorandus, quod ex Comitatu Trentsiniensi adventantibus, et montem Rowná-Hora, emensis quadragies pene, vado transmittendus est; ob angustiarum, et convallis, per quam deiicitur, et qua via militaris ducit, ingenium. Ergo difficile reddit iter, si, vel tumescat pluviis, atque nive diffugiente, vel, dubia glacie, neque ferente quadrigas, coeperit concrecere.
- Orawicza: III. ORAWICZA, ex orientali Carpatho deiectus, et quod meminimus, adverso Twardoschino ripa, in Orawam immissus. Dives aquarum est, cum sunt tempestates uvidae, exundans, si diutius compluat, et cum^{g.)}

Diffugere nives, redeunt iam gramina campis.

- Studena: [p. 9.] IV. STUDENA, quem Timon supra Gelidum Rivum dixerat: nam hoc significat, vocabulum Slavicum. Eadem et hic Carpathi regione, qua prior, ad vicum Zuberecz, editus, cum plures rivos, intra alveum, collegisset, undosior factus ruit, infra Bjly-Potok,

^{g.)} Q. HORATIUS, Carm. Lib. IV. O. VII. v. I.

¹ corr. ex Twardoschin

* Vocabula signis ( ) inclusa a Belio textui sunt inserta.

in *Arvam*. Est cursus praecipitis, ac si contingat exundare, orae, per quam pernix fertur, ac sonorus, ultra, quam reris, noxius. Superari certe tunc, nisi cum vitae discrimine, nequit: quando, iumenta non minus, quam oneraria plaustra, subruit hauritque.

V. RÉKA, occidentali e Carpatho, delapsus, fertur in meridiem, tanta rapiditate, quam quae potest, esse maxima. Amnis, si quis alius, ad exundandum facilis; maxime, quum ad eam rem proclives sunt tempestates.

Réka:

§. V.

Fluviales haec fuerunt aquae. *Fontium* ingens, et numerus est, et ubertas,¹ ut, qui designare singulos occiperet, laborem sibi conscisceret non facile consummandum. Vix est iugum, etiam siticulosissimum,² quin fonticulis scateat, non minus perennibus, quam salubribus. Qua vero devexa sunt montium, passim limpidissimum gelidissimumque laticem, hic petrae et saxa, alibi, apertae venae, resudant. De aquarum salubritate, inde capi argumentum potest, quod, aut nulli, aut rarissimi sint, inter *Arvenses*, strumosi. quod alias vitium aquae ingenerare solent, si, aut effluviis turgescant mineralibus, aut limum secum vehant, limphae inimicum. Sed, quod mirere, *Acidulis fontibus*, destituuntur *Arvenses*. quorum ingentem, et copiam, et praestantiam, apud vicinos *Liptovienses*, habuimus.* Arguas hinc, minerarum inopem esse regionem, ex quarum connubio, aquas fieri acidas, et salutare, naturae consulti, adfirmant. Huc, et *Thermarum* penuriam retuleris: nam, et hoc munere, carent *ARVENSES*. Nimirum, non erat opus, uti his beneficiis luxuriaret, [p. 10.] parens natura, in regione, cui aër obtigit, expers contagionis, et alienus a vitio; salubritatis autem maximae. Ergo, vigescunt incolae, sine his medicationibus, an morborum administris? *Fontem* interim *salsum* ad *Babahorae* pedem, in *Polhhorae* territorio, pridem detexere istarum rerum curiosi. Scatet aquis, sic sale ubere subactis, quasque olim, insigni compendio accolae, pinsendo pani, et excoquendis cibis, adhibebant; dum lucripeta quidam, ante hos quinquaginta annos, sibi faceret peculiarrem. *Wilhelmus Thori* nomen, patria homini *GEDANUM* fuit. Prae se is ferebat, indagandarum salis venarum peritiam. Huc ergo delatus, cum de fonte hoc *Polhorensi* accepisset, experimentum eius, ritu suo fecit, cumque sale, gravidatam aquam reperisset, non ante quievit, quam, impetrato a *LEOPOLDO M.* privilegio, arcere posset vulgus, ab usura fontis utilissimi. Tunc vero, fonte profundius depresso, ut iam gradibus adiri debeat, scrutari venas incipit; sed imperite adeo, ut fere orbarit fontem ipsum salsugine; salem autem fossilem reperit nusquam: non quod non esset proclive, hunc quoque retegere; sed quod, homo ipse insulsus, conceptam opimorum reddituum, spem, nepotabundus, ante prodegerit, quam certa eius indicia, comperta haberet. Satis illi erat, veru adacto, humum pertentavisse, etiamne sale substructa esset; puteos, ex eius artis praescripto, deprimebat nunquam. Nam, ita omnino sal fossilis indagari solet; ut scrobs eo loco, ubi eius est suspicio, unius duarumve orgyarum, humi defodiatur; agantur in montis latera cuniculi, nunc recto, nunc decussato tramite, dum se prodant quaecunque salis indicium. Quod si fieret adhuc, nullum mihi dubium est, fore, ut *Carpathi* hac regione, sal,

Fontium, toto Comitatu, ubertas:

horum salubritas:

caret acidulis:

atque thermis:

fons salsus:

*a quadruplato-
tore quodam,
plebi ereptus:*

¹ corr. ex *obertasa* ² corr. ex *saticulosissimum*

* Vide BÉL 1735-1749(?) II. 532-534.

Polonico illi similis, erueretur. Nam, pertinet hoc sane, ad *Carpathi* naturam, ut qua metallorum inops est, sale turgescat. quod in *Marmatia* docebimus.* Ceteroquin [p. 11.] fontem hunc salsum, de quo agimus, non est integrum amplius vulgo haurire, ne quid inde, publicis redditibus, detrahatur.

§. VI.

Opportunitates, Arvensium, tenues:

diversus earum habitus:

Processus Inferioris ingentium felicius:

malignius superioris:

huius caussae:

annonae tenuitas:

Ex *Comitatus* situ, arbitrari possis, de eius opportunitatibus. Aspera nimirum, et ex *frequentia* montium, diutius item nivibus, horrida atque longarum hiemum regio, tenuioris est agricolationis, quam eam, apud vicinos *Trentschinienses* videbimus. Duum, scilicet, generum agrum observant, rusticationis gnari, uti natura multum discrepantem, ita, non operarum modo, sed reddituum etiam, longe diversissimorum. Enim vero, *Processus inferior*, ultra, quam possit credi, et coelo mitiori est, et solo; quam *superior* alter; quod hic quidem, in aquilones recedit, et perpetuis montibus, ac silvis, horret; ille, in meridiem repressus, mitescentibus iugis, et solibus fruitur apricioribus, et gleba gaudet subactiore.¹ Itaque laetatur meridionalis ora haec, nullo non sementis, genere, fertque benigne satis, triticum, siliginem, hordeum, avenam, et pannicum. quod contra est, in septentrionali *Comitatus* regione, quippe quae, tritico et siligini, propemodum inimica, vix quidquam, praeter hordeum, et steriles avenas, patitur. Solum effoetum, et impeditum saxis hi, illi, aëris iniurias, accusant; nos, utrumque, in causis sterilitatis, habemus. Nam, etsi acceptam sementem, ager, largiori provocatus laetamine, cum foenore redditurum spondeat; fit tamen, creberrime, ut nunc herbescentes, nunc adultas iam segetes, et in messem pronas, frigus intempestivum, aut amburat, aut pessundet penitus. Evenit non raro, ut messes, nivibus obrutae, prorsus fraudent² colonum. Quin, si favit etiam annus, serius tamen, quam reris, cogi possunt fruges, ac fere tunc, cum gelu rigere incipit aër. Itaque nihil heic insolentis est, inter metendum, ignes componere, ad quos refoveantur operarii, intempestivo stupentes frigore, tum maxime, cum sunt curandi [p. 12.] corporis tempora: ientaculi puta, prandii, et merendae. Iisdem, cum iniuriis et legumina conflictantur, pisa nimirum, lentes, fabae: panico³ tamen amicior est ora. Fit autem his rebus, ut parciore fere, apud *Arvenses*, annona proveniat, quam, quae sustentandae multitudini, possit sufficere. Panis certe avenaceus, agrestibus, fere in deliciis est; ea cum primis *Comitatus* regione, quae ad *Processum Superiorem* illum, refertur: nam *Inferiore* isto, et seritur metiturque benignius, et vivitur lautius.

§. VII.

Hortorum cura, difficilis, ac neglecta:

Hortorum cultura, vix alibi, aut difficilior est, aut negligentior; sive id demum regionis ingenio tribuas, sive consuetudini incolarum. Patiens interim est solum, nullius non arboris fructiferae, si cum cura deponatur. Proficiunt sane poma, pyra, atque pruna,

¹ corr. ex *subactore* ² corr. ex *fraudet* ³ corr. ex *pannico*

* In descriptione scilicet *Comitatus Máramarosiensis*, ubi montium viscera sale abundare constat. Vide BELIUS, Matthias: *Historia Comitatus Maramarusiensis*. Ms. EFK Hist. I. hb. pp. 37–52., in quibus paginis de sale et salinis Maramarusiensibus disserit. Ceteroquin hanc *Comitatus Máramarosiensis* descriptionem in volumine ultimo X. seriei comitatuum ineditorum publicaturi sumus, de quo vide etiam praefationem nostram generalem.

proveniuntque meridionali potissimum ora, sic satis copiose, si annus respondit arbori. At, praecoces fructus, rarius adoleſcunt, maturescunt autem omnium rarissime; quod, nunc florem depascat gelu, nunc increscentes fructus, frigus, et id genus iniuriae, corrumpant. Ergo, careant oportet, incolae, eximio illo proventu, quo alibi per *Hungariam*, non victitat modo, rustica multitudo; sed facit etiam lucelli quidpiam. Herbae contra radicesque hortenses, melius, se habent, eo quod poterunt uberiori laetamine confoveri. Serunt autem rapam, siserem, raphanum utrumque, petroselinum, allia, cepasque. In primis, pastinacam amant rustici, quam ideo per apertos sterilesque campos, magna copia, educant eduntque, etiam crudam, longe avidissime, hibernis mensibus praecipue, et cum sunt noctes diutinae. Tunc enim, maturius, sive curandi pecoris, sive operarum aliarum, caussa, surgentes de furnis, plures radices derodunt, dum excoquantur aliae. Habent, oleum quoque, curam praecipuam, quae *inferioris Processus* incolae, [p. 13.] vasis, ut acescant, vulgato more recondunt; non item *Processus Superioris* petrones illi. Scrobem, scilicet, humi, tantae capacitatis, deprimunt, quantam, oleribus oppleri posse, sperant. In hanc demum, brassicas suas, concisas partim, partim capitatas, iniiciunt, pedibus consolidant, et pondere, superne imposito, sinunt acescere. Foedum hunc, condendorum olerum modum a *Polonis* accepisse *Arvenses*, reor. Nam, per *Poloniam*, ante sex lustra, iter facienti, idem in oculos incurrit. Quidquid eius sit; reposita sic olera, promunt ad escam, nostri, neque non tanta gustus adprobatione edunt, quam quae potest esse maxima. Accidit frequenter, ut vere ineunte, ranae, in his brassicarum scrobibus, nidulentur, perreptentque, quod est ab operculis nudum. quo tamen obtutu, adeo non sibi fastidia cieunt, cynici isti; ut accendant potius adpetentiam. *Cannabi* et *lino* foeminae student eo diligentius, quo familiarior eis est vestis lintea. Utriusque tamen proventus, vix sufficit multitudini.

herbarum,
et radicum,
qualiscunque
proventus:

oleris conden-
di, ut acescat,
foeda ratio:

a Polonis forte
accepta:

cannabis et
lini studium:

§. VIII.

Res pecuaria memoranda iam est. Universim, exile est pecus *Arvense*, neque ita copiosum, ut, seu rusticationi, seu alendo populo sit sufficiens. *Boum* moles, parva est, pilus fere versicolor; cornua, indecore contorta. Suppar et vaccarum genus, sed lactis tamen, quam pro statura, copiosioris. Videas, tenuiorum fortunarum rusticellos, unius vacculae lacte victitare. Atque, adfirmatum nobis est omnino, haud raro, patrem, et matrem familias, cum septenis octenisve liberis, ab uberibus, vaccae istiusmodi, spiritum trahere; sed evenire etiam, ut si solvendi necessitas tributi, incumbat, promum hunc condum, vendere cogantur. quod, quam sit triste in paupere plebe, illi existimabunt, quibus has istiusmodi calamitates, spectavisse contigit. *Equi* pro montium ingenio, graciles [p. 14.] et heic sunt, idonei tamen agrestibus operis. Sunt, in nobilibus cum primis, quibus *Polonicum* seminium placet. Procerius id est, et compage solidiore, atque laborum patientia, insigne. Educatur autem, genus utrumque, non tam caussa mercatum, quam, ut ne desit, seu agricolationi, seu usibus aliis. Frequentiores sunt *greges ovium*, qui per montanas stabulationes, ad eum modum aluntur, quem apud *Zolienses*,^{h.)} atque *Liptovienses*^{i.)}

rei pecuariae
modus:

boum et
vaccarum:

equorum:

ovium.¹

^{h.)} Tomo Operis II. p. 398.

^{i.)} Inibi, p. 537.

¹ add. sec. synopsis in p. 2.

*casei huiatis
laus:*

memoravimus. Istud damnaveris circa utilissimae pecoris curam, quod tenelli foetus, multum damni accipiant a serotino frigore. Alioquin, caseus huias¹ tametsi aequari nequit *Briznensi* illi, aut *Liptoviensi*; non est tamen fraudandus laude sua. Fit is heic quoque copiosus, sed evehitur tamen rarius, quando sunt, qui eum domi exedant. Nam, si-cubi, apud *Arvenses* profecto, valet medicum illud axioma:

Caseus et panis sunt optima fercula sanis.^{k.)}

*porcorum foe-
tura exilis:*

Denique, *porcorum* foeturam, suffecerit, non siluisse. Tenuis illa est, et, ob speciei natu-ram degenerem, minus fructuosa. Vix tamen rusticum repereris, cui non sit, qualiscun-que sabellicorum numerus. Aluntur aestate, apricis pascuis, hieme, partim glande, per silvas, partim farre, et ad saginam, domi. Ergo, habere succidiam, in lucris *Arvensibus* est; farciminibus autem victitare, in deliciis. Res *aviaria* domestica, neque uber est ni-mium, neque arcta. Educantur, nimirum, anseres, anates, gallinae; parcius Indicae illae, ob diutinum, et perniciosum avi, frigus. Apum studium, quod in hac *Poloniae* vicinia, mirari possis, remissius haberi, accepimus. Haud tamen desunt, qui et hanc rei familia-ris partem, adtente administrent. [p. 15.]

*aves
domesticae:*

*apum
studium:*

§. IX.

*Lautumniae
Arvensium:*

*lapidis earum
natura:*

Non est silendum, *Lautumniis* quoque lapidariis, proficere *Arvenses*. Quatuor earum praecipue, operis frequentari, accepimus, puta, ad vicos: *Mezybrodya*, *Bziny*, *Putzow*, et *Biely Potok*. Et hic quidem, molares lapides potissimum excinduntur, praestantes ii quidem, nescio tamen, an supparet *Geletnekiensibus*: saltem, saxum huias, *porosum* esse, magis *Geletnekiensi*, satis constat. Utuntur molaribus his, praeter *Arvenses*, *Liptovienses*, quoque *Thuróczienses* et *Trentschinienses*. Lautumniarum reliquae, lapide instructae sunt fissili, et qui natura, ita compositus est, ut *stratum super strato*, non secus incum-bet, tamquam si humana opera, dolatae saxorum laminae, in strues coaluissent. Itaque, levi labore, grandes tabulae revelli poterunt. quarum aliae, in maiores minoresque cotes, excinduntur; aliae, tegulis, mensis, sepulchralibus monimentis, et id genus plura, ada-ptantur. Quod lapis, suoapte ingenio, glaber est, nullo negotio levigatur. Columnis tamen tabulatis, et substructionibus aliis, minus idoneum reperere architecti. Quia enim, in la-minas abit, vix unquam, ultra palmae crassitiem findi potest. Quidquid autem hoc sit la-pidum, possunt tamen, in iis rebus conseri, quae sunt *Arvensibus* peculiare. Evehuntur vero, secundo amne *Arva*, in *Vágum*, et hinc, non in proximos *Comitatus* tantum, sed remotiores etiam.

*quorum
evehantur:*

^{k.)} Ita est profecto, nam et alit et auget vires, caseus. quod in *Arvensibus* satis adparet: quippe quibus, athletarum sunt vires. De his PAUSANIAS Lib. VI. caso ex calathis, ea propter victitasse, ut robustiores in palaestram descenderent: dum a *Dromeo* ex *Symphalo* oriundo, ad carniam escam, quod magis roborarent vires, traducerentur.*

¹ *caseus huias* a nobis textui inserta sec. notam marginalem

* Vide Pausanias VI. 7. 10.

§. X.

Quae de *Materia*, quam vocant, *Medica*, possent dici, in *Liptoviensi Comitatu*, breviter expromsimus.* Quia enim, adfines sunt, et situ, et naturae indole, regiones, non possunt non, iisdem rebus adfluere. Nempe, montes, silvosi, abietes, admirandae proceritatis [p. 16.] crassitieque, primos item, Carpathicae indolis, larices, et *limbos* educant. Nemora, per declivia montium, fagos habent, passim robora, et quercus. *Fruticum*, infinita sunt genera, quae non est operae pretium recensere. *Radicum* medicatarum, tanta copia, quantam ne definire quidem possis. *Gentiana*, ad *Zuberecz* vicum, inexhausti proventus est. *Tubera*, quae nostri, *Fungos Cervinos*, vocant, cum alibi, tum in *Geczelfalvensi* nemore, reperias, uti praecipui incrementi, ita saporis, odorisque, efficacissimi. *Metalla*, si *Zubreblawenses* ferri venas, neglectas eas, demseris, aut non insunt montibus nostris, aut indagata sunt nondum. quod disputent alii. Ceteroquin, cum a multis rebus aliis, quae beatam reddunt *Hungariam*, destituitur *Comitatus Arvensis*, tum a vite in primis, et huius fructu, vino. Ergo, aliunde id invehi necesse est; puta, ex Hungaria inferiore, quando verum est illud Poëtae:

Non omnis fert omnia tellus.**

Materia medica Liptoviensi
suppar: arbores
montanae:

nemorum:
frutices:

tubera:
metalla
ignorantur:

MEMBRUM POSTERIUS POLITICUM

De

*Incolis, Magistratibus, et Illustribus Familiis, Comitatus
Arvensis.*

S Y N O P S I S.

Slavi, *prisci Comitatus incolae*: Polonis, quam Bohemis lingua et moribus similiores: Hungarice, *praeter nobiles, vix quisquam loquitur*

§. I.

Ingenium Arvensium, litterarum amans, et capax: rustici, latine docti: faceta, historia, ab Georgio Thurzone, filii Emerici caussa, Vittebergae procurata

§. II.

Iam parcius latina condiscunt, Arvensium agrestes: sunt in his, viri graves, et agendis rebus [p. 17.] idonei: reliquum vulgus, extra modum rusticum: corporis habitus: vestes: pectore, rigente bruma, aperto incedunt: qua utantur potione adversus tussiculam: morborum reliquorum medicatio

§. III.

* Vide BÉL 1735–1749. II. 542–543.

** Cf. Verg. *Ecl.* IV. 39.; Ovid. *Ars amat.* I. 757.

Ratio victus dura: robur inde, et firma Arvensium valetudo, perpetuo labore durata: plebis mira foecunditas: educatio liberorum: somni capiendi modus: cibi, post nocturnam quietem, aviditas: casearium ferculum, quomodo parent: foeminarum ingenium, castitatis earum laus §. IV.

Populi, apud Arvenses,¹ multitudo, et eius caussae: demigrationes, ad locandas passim operas: laeti plebis mores, inter labores durissimos: pudicitiae iactura, in summis probris habetur: latrocinii oblectantur antea... §. V.

Nobilitatis indoles, vere Hungarica; litterarum amor: huius praemia: lingua nobilium: fata vetera, cum Liptoviensibus, fere eadem: hodierna felicitas §. VI.

Provinciae magistratus, cum aliorum Comitatum concordant: vaga hic Supremo- rum Comitum dignitas est: fuit olim

Castellanorum arcis propria: Hyppolitus sub Carolo I. et Ludovico §. VII.

Hyppoliti successores incerti: Baluszky: Bolicz: Petrus de Komárom: Iohannes² de Dubovecz: Thurzones: Franciscus I.: Georgius: Emericus §. VIII.

Mortuo Emerico, mater sua, Elisabetha Czobor, fit Supremus Comes §. IX.

Thurzonum successores: Casparus Illésházy: Iohannes Draskovits: Stephanus Thököly: Nicolaus Draskovith: administratores Erdődi: iterum Supremi Comites Iohannes Szunyogh:³ hodie Emericus Zichy §. X.

Proventus Arvensium modici: vivunt, non raro, pane aliunde importato: reditus, ex re pecuaria, nulli: pauci ex silvis: non plane nulli ex cotibus: casei pretium tenue: Comitatus fere in ditione arcis est totus: dominationis eius administrator hodiernus §. XI.

§. I.

Slavi, pri-
sci Comitatus
incolae:

Polonis, quam
Bohemis lin-
gua et moribus
similiores:

Hungarice,
praeter nobi-
les, vix quis-
quam loquitur:

Colunt provinciam, inde a retrusissima aetate *Slavi*. de quorum, in regione illapsu et fatis reliquis; quin et *Germanicae* civitatis populis, qui *Slavos* antecesserunt; quia in historia, vicinissimi *Comitatus Liptoviensis*, plus satis,^{a.)} diximus, supervacaneum fore diligentiam remur, si, quae isthic sunt expromta, heic recoleremus denuo. Non siluisse sufficeret, huiates [p. 18.] *Slavos*, plus a *Polonis*, quam a *Bohemis*, aut *Moravis*, contagii, in sermone non minus, quam moribus, trahere. Quod dum aio, de plebe promiscua, non de nobilitate me loqui, intellectu primum est. Scilicet, qua ad *Poloniam* vergit regio, corrupta agrestibus lingua est, et ex *Slavico*, atque *Polonico* idiomate, ita conflata, ut neutris satisfaciatur. Molestum est enim *Polono*, voces, *Slavici* oris, dictioni suae commixtas, audire: quippe qui, amant, in omni sermonis genere, et elegantiam, et puritatem. quod idem *Slavis* evenit, sibilos locutionis *Polonicae*, auribus graves, aversantibus. Qui in meridiem degunt, plane loquuntur *Slavica*, *Kubinenses* potissimum, et qui sunt horum vicini; tametsi ne hi quidem careant, idiotismis minus acceptis, minusque solemnibus, apud *Trentschinienses*. *Hungarice*, praeter nobiles, et quandoque horum famulitia, sermocinatur nemo; nisi opifices forte, qui artificii caussa, diutius, interiorum *Hungariam*, incoluerunt. Quin et istud adversum est, raros, et in nobilibus esse, quibus, nativa, in pronuncian- do sermone *Hungarico*, sit indoles. quod, non tam eorum ingenio tribuendum est, quam

^{a.)} Operis Tomo II. p. 546. seqq.

¹ *Arvenses* corr. ex *Arvensis* sec. notam marginalem in ms. p. 26. ² corr. ex *Petrus*, quod sine dubio ob nomen prius „Petrus de Komárom” a copista vitiose pro Johanne scriptum; adde, quod in §. VIII. quo hoc pertinet, recte de „Johanne de Dubiowecz” agitur. ³ corr. ex *Szunyogh*

inveteratae consuetudini, fandi *Slavice*. At, qui semel, pro eo, ac res poscit, *Hungarica* imbibebunt, tam sunt facundi, quam qui maxime. Enim vero, novi, ex longa familiaritate, viros, quibus flumen orationis *Hungaricae* suppetebat, *Transtibiscano* illi, suppar.

§. II.

Universim, *Arvensibus* ingenium a natura datum est, non amans tantum; sed capax etiam litterarum. Vix est rusticus lautior, quin adierit scholas, ineunte adolescentia, didiceritque illic latina, usque ad confabulandi copiam. [p. 19.] qui olim mos, cum *Thurzones*, arce, et huius ditione, potirentur, nimium quantum inoleverat. Raro ad hos, de rebus suis, referebant agrestes, nisi latino sermone. Immo stivam, et reliquas agricolationis operas, tractantibus, solemne fuit, latine sermones coniungere. Saepius recordari subit, inusitati, non minus, quam faceti actus, quem *Arvenses* rustici, ediderunt, apud *Vittebergenses* in Saxonia. Illic, in elegantiores litteras, incumbibat, *Comes Emericus Thurzo*, GEORGII Palatini Regni Hungariae, filius. Hunc, uti Academiae proceres, ex dignitate honorarent, habito senatu, anno MDCXV. unanimi consensione, *Magnificum Academiae Rectorem*,^{b.)} creaverunt. Laetatus, ea *Vittebergensium* benevolentia, parens, admonuit filium officii, uti, Ordines Academicos, adparato, pro Hungarica magnificentia, epulo, acciperet, eaque testificatione profiteretur, quam sibi grata acciderit, decreti sibi honoris illa accessio; adfuturos propemodum *Arvenses* suos, qui adparatum omnem, sumptuosissimo convivio idoneum, secum advehant, pompamque eam, sua praesentia, pro eo, ac decet, honestent. Nec mora. Cogit GEORGIUS Palatinus rusticorum centuriam, quorum singuli expedite latina loquebantur; quin non plane nulli, argutari etiam, ex Logices praeceptis, noverrant. Selecto manipulo huic, chorus saltatorum additus, eorum scilicet, qui vibrata, in gyros, securicula, et nunc divaricatis, nunc contractis pedibus, modo subsul[p. 20.]tim, modo caesim, choreas,^{c.)} *Hajdonibus* alibi, opilionibus hac regione familiares, agere didicerant. Singulis arma data, ut militarem suscepisse profectionem, crederentur. Vestis omnibus, e cilicio, laxa, eaque, ex *Arvensium* more, nigra, pilei, ad coni modum, alti et sine umbraculo, fissi tamen, ut cornu, referrent altera parte. Iter, cum onerariis currubus, emensi, *Vittebergam* veniunt, et pro porta, quasi castra metantur. Diditur, extemplo, per urbem fama, insolens quoddam hominum genus, idemque atrum armatumque, cum impedimentis, fere moenia subiisse: cum urbis praefectus, missis nunciis, unde gentium venirent, quo tenderent, quidque vellent occipere? Respondit, manipuli ductor, praeter opinionem, latine: *EMERICI THURZONIS, Rectoris Academiae Magnifici, subditos se esse; venire salutatum, herum suum, ut ei, novos honores, faustos felicesque gratularentur*. Forte, disputantium collegio, in auditorio maiori, ex muneris praescripto, *Emericus*

Ingenium Arvensium, litterarum amans et capax: rustici latine docti: faceta, in eam rem, historia, ab Georgio Thurzone, filii Emerici causa, Vittebergae procurata:

^{b.)} Sunt in adparatibus nostris, administrati, summa cum laude, magistratus eius, insignia monumenta, publicis typis, Anno MDCXVI. Wittebergae procusa, et ad hunc modum inscripta: RECTORATUS ACADEMICUS, id est: ORATIONES, quas *Comes Emericus Thurzo* de Arva, etc. RECTOR hactenus Academiae Vittebergensis, etc. officii causa publice habuit.*

^{c.)} Chorearum hoc genus, Hajdú Tántz, Hungari, Slavi, Hajdukowat, hoc est, more Hajdonum peditum Hungarorum, saltare, nominant.

* Vide THURZÓ 1616.

intererat, cum adesse homines suos, et in herum inquirere, nunciatur. Iussi, urbem subire, omnium in se oculos convertunt, admirationem his, stuporem illis, neque paucis, metum, incutiunt. Virum statura insignis, robur indomitum, insolens vestis armaque, et longum impedimentorum †turma†,¹ neminem non adtonitum fecit. Pervenere, hoc ordine, usque in regionem collegii; neque loco digressus fuit *Emericus*, ut praemeditatum facinus, per suos istos, ederet eo opportunius. Ergo, uti venerant, collegium subeunt, *Rectorem Magnificum*, latina, pro se quisque, adlocutione, honorant; nunciatam, a patre salutem, comprecantur, advectum commeatum, conclamant. Nemo erat, quin novo hoc viso, limphato fieret similis. Subsellia capere iussi, aurem [p. 21.] aliquantisper, disputantibus commodavere. Mox, ex admirantium stupore, facti animosiores, nunc opponentes iuvare, nunc expedire respondentes, nunc iterum monere praesidem. Itaque, facto subito silentio, ut hospitibus, nunquam visis, honor haberetur, solemnibus ritu, in palaestram disputatoriam, provocantur. Neque segniores Arvenses, post tacitum murmur, aliquot, e tribulibus, deligunt, disputationem exordiuntur. Fit clamor, fit risus, in stuporem hi, in plausus alii rapiuntur, dum, sollemnis consessus ille, numquam postea visus amplius, magna, cum singulorum, tum omnium, adprobatione, solveretur. quod antequam fieret, *EMERICUS THURZO*, proceribus Academiae, pubique studiosae, ad praestitutum diem, epulum pronunciavit, tanta demum copia, et adparatu, instructum, qui regiam pompam, aemulari posse videretur. Panis, ferina, vinum, et quod erat cupedium reliquum, mensaeque secundae, ex *Hungaria* advectae. Dum, per plura triclinia discumbebatur, *Arvensium* hi, cibum, illi ministrabant pocula, fidium cantu, et tibiis utricularibus, convivantium aures, implebant alii. Sublatis mensis, saltus edebatur a nostris, ea pedum artuumque agilitate, idque ad numeros, auditos nunquam, ut satyros lascivire iurasses. Nunc enim, securiculis, nunc frameis, vagina nudatis, instructi, choros ducebant. quas mira celeritate, et sine noxa, iam complodebant invicem, iam intra divaricatos pedes, iterumque super capita, sine ullius, in densissimis saltantium ordinibus, noxa, huc et illuc vibrabant. Tandem, ubi, pluribus diebus, spectaculorum editum satis est, dimissi ad suos *Arvenses*, ingens sui desiderium post se reliquere.

§. III.

Iam par-
cus lati-
na condiscunt
Arvensium
agrestes:

sunt in his
viri graves, et
agendis rebus
idonei:

Atque haec quidem, ipsis *Wittebergensibus*, [p. 22.] ex patrum narratione, haud ignota, in litteras retulisse placuit; partim, ut de *Arvensium* ingenio constet; partim,² ne ignoret posteritas, *Thurzonum* magnificentiam. Nunc, parcius, latina adfectare agrestes, ferunt; sive id suapte culpa faciunt; sive temporum difficultate, quae hominum istud genus, a mansuetioribus musis, ad *Cereris*, aut *Panis* obsequia, perpetuo avocat. Neque tamen in rusticis desunt hodieque, viri graves, et usu rerum pollentes, quique, et consilio prompti sint, et in agendo, cura atque studio singulari. In his praecipue censueris, *Scultetos*, sive perpetuos illos vicorum praetores, quibus, seu a regibus priscis, seu ab arcis dominis sua sunt iura pecuniaria. Mirareris, quanta eis, apud suos, auctoritas, estimatio apud vicinos. In administrandis certe negotiis, circumspectione et constantia, utuntur, quam, procurationi, etiam summarum rerum, suffecturam possis credere.

¹ corr. ex *firma* (?) ² corr. ex *partem*

Reliquum vulgus, pro montanae regionis natura, asperum est, et prorsus agreste. Hinc dicterium illud, ut *Orawecz*, quod *Arvensis* nomen est, inconditi moris hominem, significet, dicaculis. Statura, fere omnibus, inter proceram et humilem, media, rotundum caput, micantes oculi, obfirmata cervix, lati humeri, pectus thorosum, artus agiles, tota denique corporis compages, ad laboris patientiam, et nullum non molestiae genus perferendum, facta. Vestis, e cilicio fere omnibus. quod, album caligis, nigrum gausapae, adhibent. Utrumque, vestis genus, ita laxum est, ut gemino facile corpori, amiciendo sufficeret. Et gausape quidem, multis per pectus, nodis adstringunt, reste, per lumborum regione, vel si cultiores sint, cingulo qualicunque [p. 23.] succinxisse, satis putant. Itaque, aperto sunt, et rigidissima hieme, pectore, quod quia hirtum plerisque est, accidit, ut tempestate gelida, stiriis increseat, ad crystallorum modum, pendulis, et sonorum quid constrepentibus. Idem, mystacis, capillique habitus est, cum hieme ruri agunt. Prorsus, uti de Scythis suis OVIDIUS:^{d.)}

*reliquum
vulgus, extra
modum
rusticum:
corporis
habitus:
vestes:*

*pectore, rigente
bruma, aperto
incedunt:*

*Saepe sonant moti glacie pendente capilli,
et nitet inducto, candida barba gelu.*

Neque tamen *catarrho*, tentantur; tussicula rarissime. quam et ipsam, factitii vini, quod *causticum* vocant, sorbillatione, natura sciunt tollere. Mel, nimirum, quantum putant suffecturum ad dulcorem, fictili patinae iniiciunt, liquore illo, largius superfuso. Hunc demum, accendunt; nam *spiritum vini*, quem dicunt pharmaceutae, aemulatur; tamque diu cochleari ardens¹ concutiunt, dum, liquefacto melle, potio inde fiat, mulsi, dulcedine similis. Qui lautiores sunt, anisum, quoque addunt, et piper, atque zingyber. Ita, praeparatam medicinam, cochleari,² tam diu sorbent, e patina, dum sudore incipiant diffuere. quod eis salubritatis indicium est. Si aegrotatio gravior incidat, *theriacam*, eodem permixtam *caustico*, hauriunt, sudantque liberaliter. Quibus ea deest, veterem, rancidumque adipem, substituunt, quem, cum adusto illo vino, eodem modo, sicuti de melle diximus, liquefactum, ebibunt avide, posteaque, ad quietem se componunt. Haec de agrestium medicina.

*qua utantur
potione
adversus
tussiculam:*

*morborum
reliquorum
medicatio:*

§. IV.

Victus ratio, dura est, et simplex. Quia enim, agrum sunt nacti asperum, et multo subigendum labore, quique, quod accepit, reddit, [p. 24.] iniquius. Raro eis, panis e siligine, aut hordeo, coctus, sufficit: avenaceo victitent necesse est. Ex eodem farre et cibi genus parant, quod *Gulassa* vocant. Subigunt, nempe farinam, in grandem massam; quam demum, capaci olla, ad modum glutinis, excoquunt, inque grandiore patinam ligneam, egerunt, ac permittunt tepescere. Id, simul factum est, lac crudum, quale sors obiicit, dulce, acidumve, infundunt, atque patinae circumfusi, tanta adpetentia comedunt, quanta, delicatioris palati homines, transmarinas dapes. Qui adparati vivunt, pul-tes, e panico,³ eodem ritu coctas, istis ferculis adhibent. Ne autem careant, ciborum

*Ratio victus
dura:*

^{d.)} Tristium Lib. III. Eleg. X, 21.

¹ malim *ardentem* ² corr. ex *cobleari* ³ corr. ex *pannico*

interpolamentis, pastinacam agrestem, his istiusmodi deliciis, interserunt, aqua percoctam simplici. Edunt hanc quoque, non minus avide, quam largiter. Reliquum victus, lacte constat, varie incocto; carne bubula rarissime. Amant et caseum, si oviles tabernas habeant. Potus, aqua est; sin conviventur, uti fit in encaeniis, nuptiis, et id genus solemnibus, cerevisia, et *causticum*, cum simplex illud, tum melle subactum. Sunt, qui victus hanc simplicitatem, caussam esse aiunt, cum roboris *Arvensium*, tum firmae illius, qua perpetim fruuntur, valetudinis. Ego, laborum agrestium, qui hic, et difficiles sunt, et in tanta regionis asperitate, concatenati, patientiam addiderim: quando palam est, nulla re alia, dispelli efficacius, noxios humani corporis humores, quam motu, constanti eo, et suscepto ad fatigationem. Torpescit enim, sanguis, et qui hunc, seu alunt, seu depurant, succi alii; nisi moveantur perpetuo. Id mirere, in hac cibi, [p. 25.] et potus tenuitate, et nulla non difficultate, qua sunt obsessi, alia, foecundum tamen esse, *Arvensium* vulgus. Nam, ubi maturas nuptias celebrare, vix eis lustrum, sine terna prole, abit. Qua re fit, ut, si decennio convivant, aut paullo ultra, obrutos liberis videas. Hos demum, vix alia cura adhibita, quam ut materna ubera, solerter exinaniant, educant segniter. Si hiems sit, circa furnum illoti, incomtisque reptant infantes, fuligine, ad terrorem insucati; sin aestas, apricantur in sole, nudi plerumque, tamquam animalcula, quae forte matres deseruerint. Lectus, senibus, et iuventae, vix ullo strato constat. Dant se enim somno, viri, cum aestas est, per foeni, aut straminum congeries, sub tecta ingestas; cum viget bruma, per furnorum dorsa, scamna, et focos. Feminis, id datum est, lactantibus, fere tantum, ut in lectulo, cui tenues pulvilli insternentur, recubent. Ergo, surgunt, nec moniti, neque tamen ad operas abeunt, nisi caligantibus adhuc, ex somno, oculis, aut pastinacae elixae, aut subacti farris avenacei, patinam exinaniverint. Alii, quibus unctiores sunt culinae, caseario iusculo, ne id quoque sileamus, matutinam famem, sedant. Cibi genus est,^{e.)} quod ex inciso pane fit, caseoque. Panem scilicet, ex avenae retrimmentis, scindunt in lamellas tenues, et in patina laxa profundaue, per strues, disponunt, quas presso caseo, prouti valent copia, largius parcusve, interspergunt. Expletam, in eum modum, patinam, fervente aqua, perfundunt, et ne dissipetur vapor, operculo contegunt. Ut pervasit humor, congestum sic adparatum, cibus maturuit, neque indiget [p. 26.] condimento alio, quam fame vescentium: quae, nunquam non, et acuta satis est, et pertinax. Ita pasti, abeunt, quo quemque, operarum necessitas, vocat: feminae, pecus primo domesticum curant; tum, aut rus adeunt, aut muliebris quidpiam muneris obeunt. Gnavum, et ipsae sunt, genus, et quae pauxillum a viris, sive ad victum, sive in vestes, impensae requirunt. Cibi enim, eadem sunt adsuetudine, qua viri: veste amiciuntur lintea. cui hieme, aut pelliceum induunt, panno nudum, aut gausape: aestate vestis tota, pectorali superne, infra praecinctorio antrorsum, succinctorio retrorsum, absolvitur. quae, si aura ventillet, honestos oculos facile offendunt. Sunt tamen casti moris et fidei, quam maritis obstrinxere, ultra, quam reri possis, tenaces. quod quidem, in cynico illo, an stoicum malis dicere, vitae genere, et admirationem meretur, et laudem.

*robur inde,
et firma
Arvensium
valetudo, per-
petuo labore
durata:*

*plebis, mira
foecunditas:*

*educatio
liberorum:*

*somni capiendi
modus:*

*cibi, post no-
cturnam quie-
tem, aviditas:*

*casearium fer-
culum, quo-
modo parent:*

*feminarum
ingenium:*

*castitatis ea-
rum laus:*

^{e.)} Vocabulo Slavico, *Demikat*, adpellant; voce, uti fere adparet, ex latino, *Mica*, *micatus*, et barbare, *demicatus*, facta: quod et panis, et caseus, in *micas* redigatur, dum *demicatum* evadat.

§. V.

Quae hactenus diximus, satis condocent, *Arvensem Comitatum*, maiore, quam pro regionis habitu, copia hominum, abundare. Quia enim, senes longaevi sunt; viri, firma valetudine, ac foecundis matrimoniis; adolescentia, contra, militiae ignara; vix potest fieri aliter, quam, ut increseat numero, plebeia multitudo. At profecto, vix suffectura esset, alendo populo regio, nisi, agminatim, per utramque *Hungariam*, vere iam adulto, sexus utriusque pubes, agrestium operarum caussa, dissiparetur. Nempe, digrediuntur, facta demigrationis societate, hi quidem *Tibiscum* versus; illi, ad *Danubium*; in intimiorem¹ *Hungariam*, alii. Horum globi singuli, ex viris constant, et feminis. qui, ubi ad destinata [p. 27.] loca pervasere, diurnam stipem, falcatione, messe, colligendo foeno, et operis vineaticis, tam diu merentur, dum suspicio sit, domesticas messes, inituras. Tunc vero, redeunt ad suos, gruum instar, quodque lucelli, ex operis peregre locatis, retulerunt, in hibernos usus, reponunt; femellae impendunt mundiori amictui. Dum extus versantur, agunt hilariter. Certe, diurnas operas, ferventissimis interdiu, solibus tosti, choreis, non raro, terminant; stupentibus, qui hanc gentis indolem, nondum habent cognitam. Quin, difficillimos etiam labores, cantu, hilaribus dicteriis, et qua non rustica lascivia alia, totos dies, mitigant. Coniici hinc potest, quemadmodum, cum sunt domi, et cum est a laboribus vacatio, vitam degant. Amant omnino, sacris diebus potissimum, choreas, quas ad fidium qualemcunque stridorem, ac tibiae utricularis fremitum, et hilariter institunt, et tanta virium contentione, ut credi posset, mercede conductos, in orchestram prosiliisse. Haec desultorie fiunt; exquisitius omnia, in nuptiis, et cum se dat, lasciviendi, quaedam occasio. Nam, ubi salios eiusmodi ludos, exeunte hebdomade, exorsi sunt, non ante cessant instituere, quam dies *Veneris*, mortis DOMINICAE memoria sacer, ingruat. Illud mirare, in hac saltandi licentia, raro tamen, femellas, pudicitiae iacturam facere. Id enim si accadat, probrosum, uti est omnino, ducunt et intolerabile. Nuptiarum certe his spes, quae se eo crimine contaminaverunt, nulla; fortunae melioris, superest pauca. Reliquum vitae, vivunt, sic satis naturae convenienter: nisi essent quandoque, quos latrocinandi libido, [p. 28.] in transversum ageret. quo tamen scelere, pauciores se obstringunt hodie, quam id olim factum fuisse, accepimus.

*Populi, apud
Arvenses,
multitudo, et
huius caussae:*

*demigrationes,
ad locandas
passim operas:*

*laeti plebis
mores, inter
labores
durissimos:*

*pudicitiae iactura, in sum-
mis probris
habetur:*

*latrociniis
oblectabantur
antea:*

§. VI.

Fuit haec agrestis turbae indoles. Nobililum ingenium prorsus *Hungaricum* est, et cum natura ad omne decus factum, tum institutum ad virtutes civiles. Nimirum, vivunt domi, pro fortunarum modo, continenter, remque familiarem, in ea regionis asperitate, tam curant diligenter, quam qui diligentissime. Itaque, pulchrum ducunt, et armenta in numerato habere, et, ovium, si quos alunt, greges. Adire frequentius agrum, recognoscere operas, incrementa, decrementaque rei familiaris, curate subducere, pro vectigali habent. Agunt mutuo concorditer, nisi litium, de fundis atque herediis, seminia, familiare *Hungariae* malum, hos illosve, dissociarint. Si quid, aut epuli, aut solemnitatis edendum publice est, ultra regionis indolem, sunt opipari et magnifici. Quod illi trahunt,

*Nobilitatis
indoles, vere
Hungarica:*

¹ sic!

*litterarum
amor:*

a communi nobilitatis *Hungaricae* indole; sed dubium tamen haud est, quin acceperint, per maiorum instituta, ex *Thurzonum* aetate. in quorum id more positum fuit, ut iam tum, et liberaliter viverent, et pompa exquisita. Amant litteras, quam reris, impensius, sive, suoapte ingenio; sive, quod ad emergendum, vix dari viam expeditiorem, maiorum exemplis, condidicerunt. Quid, quod augescentibus familiis, arctiora fiant patrimonia. qua demum re, excitari, ad praeclaros actus, oportet, quibus

de meliore luto finxit praecordia Titan.*

huius praemia:

*lingua
nobilium:*

*fata vetera,
cum Liptovi-
ensibus, fere
eadem:*

*hodierna
felicitas:*

Enim vero, qui id, minus cum natalibus suis credunt quadrare, spreto stilo, tractare stimulam, necessum habent. Hac *Arvensium* [p. 29.] solertia, et prona in virtutem indole, factum est, ut, ad opes hi, ad honores dignitatesque illi, gradus sibi straverint. Sane, quod de *Thúróczyensibus*^{f.)} adfirmatum a nobis est, id de Arvensibus dicamus licet; vix esse *Comitatum*, qui in celebritate versetur, nisi nobilem *Arvensem*, ad publica munia, saltem, in contubernium admiserit. Hinc, enim vero, *Dedinszkii*, *Kubinii*, *Medveczkii*, *Meskoii*, *Reviczkii*, et illustria nomina alia, prodire. Lingua eis, praeter *Slavicam*, *Hungarica* est, quod supra diximus. Amant et *latine* confabulari, privatim et publice. Alioquin, nobilitatis fata, eadem heic, quae apud *Liptovienses*, retro acta aetate, fuere.** Non ausim adfirmare tamen, *Tartaros*, qui anno MCCXLI. et sequentibus, evastaverant *Hungariam*, isthuc perrupisse. Quin et illud in dubiis habeo, ane ad *Arvenses* etiam, dominationis, an tyrannidis fines, *Matthaeus* ille *Trentsinensis*, protulerit. Plus regioni, et in ea nobilitati, a Polonis, semel atque iterum, inflictum damni est. quod iam longum foret recognoscere. Sed et *Hussitarum* furor, adflixit nostros, SIGISMUNDI, et sequutorum regum, temporibus. Hodie, quae est temporum felicitas, degunt tranquille, remque suam curant, hi illis, prout sunt possessionum modi, lautius feliciusque: quippe, ignari molestiarum, quae manent *Comitatus*, regiis itineribus pervios celebresque. *Arabiam petrosam*, non usque quaque infelicem diceres secretam, distinctamque, altissimis montibus, regiunculam; in qua, sic satis commode vivitur, quia, sine data, acceptaque offensa.

§. VII.

*Provinciae
magistratus,
cum aliorum
Comitatum,
concordant:*

*vaga hic
Supremorum
Comitum di-
gnitas est:
fuit olim Ca-
stellanorum
arcis propria:*

Ad magistratus provinciae, quod adinet, [p. 30.] sunt et hic prorsus ex more reliquorum *Comitatum*, atque legum patriarum praescripto, instituti. Summa rerum, penes *Supremum Comitem* est. Hunc, rex deligit, praeficitque provincialibus, quoties vacationem eius muneris, fata fecerunt. Certe, dignitas ea, nondum hic, iure haereditario, sicuti passim per *Comitatus Hungariae*, uni alicui familiae, adtributa est. Olim, arcis *Castellanos*, simul eo munere perfunctos fuisse, aiunt. Fuere autem, sub priscis regibus *Castellani*, non quales sunt hodie: sed praecipuae auctoritatis viri. quos reges nominabant, simul bonorum, quae arcis erant, obnoxia, usura, eis adtributa. Universim nimirum, arces, regum fuerunt propriae, limitanae potissimum, qualis est hodieque *Arvensis*. Has illi,

^{f.)} Operis huius, Tomo II. in Historia eius Comitatus, Partis Gener. Membr. II. §. I. p. 304.

* Cf. *Iuvenalis Sat. XIV. 34-35.*

** Vide BÉL 1735-1749? II. 552-553.

per *Castellanos* administrabant, temporarios partim, partim etiam diuturniores. Istiusmodi fuit, cuius decretum CAROLI I. meminit,^{g.)} Magister HIPPOLITUS, *Castellanus de Arva*, Comes Camerae de Cremnitz. qui idem *Hippolitus*, superabat LUDOVICI quoque aetate; sicuti ex diplomate gentis *Rewiczki*anae, quod anno¹ MCCCXLVIII. perscriptum est, condidicimus. Id vero, ne frustra, lector, antiquitatis studiosus, requirat, professa opera, interserendum heic, putavimus.* LUDOVICUS, *DEI Gratia*,² *Rex Hungariae*, *Fideli suo Comiti Hippolito*,³ *Castellano de Arva*,⁴ *salutem et gratiam*.⁵ *Dicitur nobis in personis*, Ioannis⁶ et Benedicti filiorum⁷ Lowdany⁸ de Arva;⁹ *quod tu, quoddam pratum ipsorum sub alpibus Walch existens*,¹⁰ *quod temporibus magistri Donch, potentialiter*,¹¹ *et indebite ab iisdem fuisset ablatum; et quia in exitu*¹² *nostro ante Viked*,¹³ *per te, verbo nostrae*¹⁴ *Maiestatis, dicto Benedicto fuisset re*[p. 31.]*stitutum*,¹⁵ *ab ipsis alienare intenderes*. Igitur, *fidelitati tuae*¹⁶ *firmiter damus sub praeceptis*,¹⁷ *quatenus dictum pratum, prout nobis vigore litterarum suarum, pleno modo*¹⁸ *declararunt, praedictis*¹⁹ *filiis Lowdani, reddere debeas et resignare, et ipsos, in possessione Rewisna vocata, pacifice et quiete debeas conservare*. Hoc idem, caeteris²⁰ *Castellanis, in Arva*,²¹ *pro tempore constitutis, iniungimus firmiter sub praecepto*.²² *Datum Budae*,²³ *in vigilia Festi Beatorum Petri et Pauli Apostolorum, Anno Domini, Millesimo tercentesimo quadragesimo octavo*. En honorificam, gentis *Rewiczki*anae, vetustamque mentionem! Ceteroquin, colligis, ex regiis hisce litteris, fuisse, *Donckium*,²⁴ ante *Hippolitum*, Arvae Castellani: neque enim, nisi ea occasione abusus, potuisset *Rewiczkiis*, pratum illud eripuisse.

§. VIII.

Quis *Hippolito* illi, surrogatus sit, nondum reperi. Ad annum MCCCCXXVI. ANDREAE BALUSZKY, arcis Arvae olim domini, filiorum *Iohannis*, et *Procopii* mentionem, eius aetatis schedae, et monumenta alia, exhibent. Fallor, an non *Baluszky* ille, *Bohemus* fuerit, idemque *Hussita*, eo quod in eorum tempora, et tumultuationes, aetas viri incidit. Sed, anno MCCCCXXX. NICOLAUM de BOLICZ Comitem fuisse constat,²⁵ non *Araniensem* modo, (nam ita scriptum legas in litteris *Scultetorum de Parnicza*), sed *Thúrócziensem*

Hippoliti successores incerti:
Baluszky:

Bolicz:

^{g.)} In Decretis Regni Hung. ad an. MCCCXLII.²⁶ p. 45.**

¹ corr. ex annno ² REVICZKY 1878. p. 6. *gracia* ³ EFK Cur. XXV. a. 14. et REVICZKY 1878. l. c. *Ipolito*
⁴ REVICZKY 1878. l. c. *Arwa* ⁵ REVICZKY 1878. l. c. *graciam* ⁶ REVICZKY 1878. l. c. *Iohannis* ⁷ add. sec.
EFK Cur. XXV. a. 14. et REVICZKY 1878. l. c. ⁸ REVICZKY 1878. l. c. *Lowdani* ⁹ REVICZKY 1878. l. c. *Arwa*
¹⁰ REVICZKY 1878. l. c. *existentem* ¹¹ REVICZKY 1878. l. c. *potencialiter* ¹² REVICZKY 1878. l. c. *exercitu*
¹³ REVICZKY 1878. l. c. *Bybed* ¹⁴ REVICZKY 1878. l. c. *nostre* ¹⁵ REVICZKY 1878. l. c. *restituendum*
¹⁶ REVICZKY 1878. l. c. *tue* ¹⁷ REVICZKY 1878. l. c. *preceptis* ¹⁸ pro pleno modo REVICZKY 1878. l. c. *plenius*
¹⁹ REVICZKY 1878. l. c. *predictis* ²⁰ REVICZKY 1878. l. c. *ceteris* ²¹ REVICZKY 1878. l. c. *Arwa*
²² REVICZKY 1878. l. c. *precepto* ²³ REVICZKY 1878. l. c. *Bude* ²⁴ corr. ex *Donckiu* ²⁵ constat insertum a nobis
²⁶ corr. ex MCCCXLII.

* *Huius diplomatis copia inter manuscripta Belii inveniri potest (EFK Cur. XXV. a. 14.), quae copia a Johanne Francisco Reviczky facta Belioque missa est. Cf. [Re] p. 186. Diploma originale publicatum est a REVICZKY 1878. nr. 3.*

** *Vide CJH 1696. II. p. 45.*

Petrus de Komárom: etiam.* quae eadem litterae, ad annum MCCCCXXXIV. PETRUM *de* KOMÁROM, Castellatum *Arvae* exstitisse, memoriae prodiderunt. Inde seculum integrum, una cum *Castellanis*, seu *Supremis Comitibus* nos latet: dum, ad annum, MDXXXIV. IOHANNES *de* DUBOWCZ, in diplomatibus iterum occurrit. Atque hos quidem, IOHANNES FRANCISCUS REWICZKY [p. 32.] de *Rewissne*, Caesari a consiliis Hungaro-aulicis, eruderavit; cui, cum multa alia, in nostris lucubrationibus passim, tum castigatiorem in primis patriae suae, *Comitatus*, nempe, *Arvensis*, historiam hanc, in acceptis referimus. THURZONIBUS postea, arce, et eius ditione, potitis, adtributa simul *Supremorum Comitum* dignitas fuit. Atque in his quidem, FRANCISCUS I. primo omnium, axiomate eo gavisus est, ex episcopo *Nitriensi* maritus factus. Eo, rebus humanis exemto, filius suus, GEORGIUS Regni Hungariae Palatinus, praecipue emicuit. Hunc EMERICUS filius, excepit. De illo Georgius ZÁWODSKY:^{h.)}*** *Hoc, inquit, anno puta MDCVI. ob servatam,² in Suam Maiestatem Caesaream et³ Regiam, atque patriam Hungariam, fidem integritatemque debitam, tum ob alia multa praeclara facinora, in diplomate Suae Maiestatis, specificè expressa, ac declarata, titulo ac⁴ honore, liberi perpetuique Comitibus de Arva, sua magnificentia, Comes Georgius Thurzo, cum omnibus haeredibus suis, ornata est; bonaque, et castrum Arvense, iure perennali, suae magnificentiae, per Suam Maiestatem, collatum. Decennio is rebus prae-fuit: quippe anno MDCXVI. die XXIV. Decembris, in arce Bicsensi, fato suo functus.*

§. IX.

Gravidam post se, reliquerat coniugem, *Christianam Nyari*, EMERICUS. Atque vocabantur, omnino, in eam spem, qui erant genti Thurzonum obnoxii, fore, uti haeredem masculum, eun[p. 33.]demque, aemulum futurum paternarum virtutum, in lucem edat, *Christina*. quod tamen, praeter opinionem, cecidit aliter. Ita ZÁWODSKYUS:*** *Anno MDCXXII. die XXV. Martii, enixa est domina Christina Nyáry, relictæ, condam Domini Comitibus Emerici Thurzo, partum posthumum, cui Christinae,⁵ in sacro baptismo, nomen inditum est. Ergo, duae filiae, ex Christina sunt natae: Elisabetha, natu maior, et Christina, de qua nunc diximus. quarum, quod Elisabetha Czobor, avia, tutelam optimo iure sibi debitam, suscepit, eamque, et tunc administratum voluit, cum Christina, anno MDCXXIV.⁶ die XXV. Iulii, commutata simul religione, ad vota secunda, et in manus Comitibus Nicolai Eszterházy*

^{h.)} Fuit is Georgio, et huius filio Emerico, a secretis reliquitque, *Diarium Rerum Memorabilium*, ab A. MDLXXXVI. usque ad ann. MDCXXIV. quod in Adparatu nostro ad Historiam Hung. Decadis I. Monum. VIII. esse volumus.

¹ nota marginalis add. sec. synopsis in ms. p. 17. ² *ob servatam* ZÁWODSKY 1743. p. 363. *ob observatam* ³ ZÁWODSKY 1743. l. c. ac ⁴ ZÁWODSKY 1743. l. c. & ⁵ ZÁWODSKY 1743. p. 378. add. *Thurzo* ⁶ corr. ex XXIV.

* *De his litteris Scultetorum de Parnicza Iohannes Franciscus Rewiczky in observationibus suis in Historiam Com. Arv. factis mentionem fecit, informationibus in iis repertis cum Belio communicatis (vide [Re] p. [187–188.]). Rewiczky ibidem adnotavit se in epistola sua d. 24. Febr. 1730. Belio missa de litteris illis Scultetorum iam disseruisse. Nec vero epistola illa Rewiczkyana, nec litterae Scultetorum de Parnicza a nobis reperta sunt.*

** *Vide* ZÁWODSKY 1743. p. 363.

*** *Vide* ZÁWODSKY 1743. p. 378.

de Galantha, concesserat; datum est molestiarum nonnihil, publico regni decreto, sopiendum. Elisabetha interim, quam laudavimus, inusitato,^{i.)}¹ quod sciam, apud Hungaros, exemplo, vacuefactam, inopina filii morte, *Supremi Comitis Arvensis*, stationem, virili excelsoque animo, capessivit. Derogarem, narrationi fidem, nisi adfirmaret eam ZÁVODSKYUS: * *Anno MDCXXII. inquit, post peractas, die XIX. Ianuarii*³ *praeordinati Domini Comitis Emerici Thurzo, funebres ceremonias, Illustrissima Domina Comitissa, Elisabetha Czobor, relicta Illustrissimi Domini Comitis Palatini, Georgii Thurzo, vidua, die XXII. eiusdem,*⁴ *per Comitatum Arvensem, nemine reluctante, in SUPREMAM ET PERPETUAM COMITEM,*⁵ *electa, et confirmata est.* Mirere, insolens facinus! Credo aemulari voluisse *Arvenses*, Ordinum illud exemplum, quo MARIAM, Ludovici I. filiam, coniugem postea SIGISMUNDI, regem crea[p. 34.]verant. Suspicerer equidem, ex tumultu *Bethleniano*, hoc, quidquid inexpectati erat, actus promanavisse, nisi, eadem illa provincialium congregatione, pacis *Nickolsburgensis*, tabulas promulgatas, ZÁVODSKYUS meminisset. An vero, ratam haberit electionem illam, FERDINANDUS II. tunc rerum potitus, non habeo dicere. Id tamen reri possis, in eum eventum temporariam hanc electionem *Arvenses* occepisse, ut si *Christina* ab *Emerico* gravidata, filium ederet, dignitas ea intemerata nascituro adservaretur. quas tamen consilii rationes, si quae erant, irritas postea fecit nativitas *Christinae*.

*Mortuo
Emerico,²
mater sua,
Elisabetha
Czobor, fit
Supremus
Comes:*

§. X.

Condiscas hinc, tres tantum, e *Thurzonibus*, *Supremos* ac *perpetuos* fuisse *Arvensium Comites*: avum *Franciscum*; filium *Georgium*; et *Emericum* nepotem. Sequuti postea sunt ILLÉSHÁZII, atque inter hos CASPARUS praecipue trium Comitatum, *Trentschiniensis, Liptoviensis* perpetuus, *Arvensis Supremus Comes*. Illésházyum, IOHANNES DRASKOVITH de *Trakostyán*, Regni Hungariae Palatinus: istum, STEPHANUS iunior TÖKÖLY, de *Késmark*: hunc, NICOLAUS DRASKOVITH, excepit. qui tamen, A. MDCLXXIV. eo magistratu ultro lubensque, abiit. Inde, per *Administratores*, *Arvensis* provincia procurari coepit. Primus, eo munere, GEORGIUS senior, *Comes Erdődy de Monyorókerék*, functus est; dum anno MDCLXXXI.⁶ eo honore decederet. Mansit tamen dignitas ea, penes *Erdődios*, nam, eodem illo anno, *Comes* ADAMUS LADISLAUS ERDŐDY, tunc *Iauriensis Canonicus*, postea anno MDCCIX. *Nitriensium* pontifex; atque post hunc *Comes* [p. 35.] GEORGIUS iunior ERDŐDY, in eiusdem muneris procurationem adhibiti sunt. Mortuo demum, anno MDCCXIII. *Erdődio*, *Comes* IOHANNES SZUNYOGH

*Thurzonum
successores:
Caspasus Illésházy:
Iohannes
Draskovith:*

*Stephanus Tökölly:
Nicolaus
Draskovith:
administratores
Erdődi:*

*iterum Supremi
Comites,
Iohannes
Szunyogh:*

i.) Opportune heic nos admonuit, laudatus nunc IOHANNES FRANCISCUS REWICZKY, exempli MARIAE reginae, LUDOVICI II. viduae, quam, FERDINANDUS I. A. MDXXVIII. feria 5.⁷ proxima, post festum *B. Lucae*, castro ÓWAR, et SUPREMI COMITIS axioma donavit. Tantum est, in historia, ad momenta rerum, adtentum animum, praestare!

¹ littera notae corr. ex l.) ² *Mortuo Emerico* add. sec. synopsis in ms. p. 17. existentem. ³ *post peractas, die XIX. Ianuarii* ZÁVODSKY 1743. p. 377. *die XIX. Ianuarii post peractas* ⁴ ZÁVODSKY 1743. l. c. huius ⁵ ZÁVODSKY 1743. p. 378. add. *eiusdem Comitatus Arvensis* ⁶ corr. ex MDCLI. ⁷ suppl. sec. [Re] p. 187. Vide etiam praefationis nostrae notam 22. in p. 45., aut 54.

* Vide ZÁVODSKY 1743. pp. 377–378.

** Vide ZÁVODSKY 1743. p. 378.

hodie Emeri-
cus Zichy.

de Budethin et Jeszenicze, *Supremus* item *Comes Arvensis*, creatus est. Fato suo, anno MDCCXXI. functus, Comiti EMERICO ZICHY de Vásonykő, locum fecit, dignatione ea, a CAROLO VI. honestato. Praeest hodieque rebus. *Feliciter!* Vicariam, post Supremum Comitem, potestatem habet *Vice-Comes*, non secus, quam id dictum alibi est. Idem et de *Tabula Iudiciaria*, et huius Consessoribus, *Iudicibus Nobilium*, atque magistratibus aliis tenendum. *Insignia Comitatus*, in galea quidem, leonem erectum, eundemque coronatum, et bifurca ludentem cauda, referunt; scutum, stantem intra duas arbores, ursum. quem auctor *Cerographiae*¹ Hungaricae,^{k.)} *agnellum facit, geminas inter palmas, pacificum. Scuti apicem, casside et corona illustrem, leo medius coronatus, tenet.* Nos, icona, ex sigillo depromptam, in fronte commentationis huius, more nostro, exstare volumus.*

§. XI.

Proventus
Arvensium
modici:

vivunt non ra-
ro, pane aliun-
de importato:
reditus, ex
re pecuaria,
nulli:
pauci ex silvis:

non plane nul-
li ex cotibus:

casei pretium
tenue:

Comitatus fere
totus in arcis
est ditione:

dominatio-
nis eius ad-
ministratores
hodiernus.

Cognitis incolis, et horum magistratibus, superest, ut, quemadmodum regionis se proventus habeant, recognoscamus. Modicii ii sunt, et vix sustentandae regioni, nedum lucro faciendo pares. Tametsi enim, *Inferior Processus*, fertilitate valet, circa *Alsó* et *Felső-Kubin*, atque horum vicinia, fertque, nullum non, frumenti genus, sic satis benigne; tamen, ea est incolarum, tum multitudo, tum pauperies, [p. 36.] ut raro annonam habeat, vertenti anno suffecturam. Itaque, importato aliunde pane, vivant, necesse est: in primis Superioris Processus incolae, quorum messes, subinde corrumpi frigoribus, supra questi fuimus. Pecus, praeterea, *Arvense*, ad nundinas propellitur nunquam: quia, et tenue est natura, neque pinguioribus macellis aptum. Posset, silvarum reditus locupletare, colonum, nisi et hae, ab herili penderent arbitrio. Tantum enim licet deiicere rustico, quantum ei indulgetur, a rerum procuratoribus. Hanc demum materiam, prouti est, aut in asseres findunt, ridicasque, aut trabibus, in rates compaginatis, secundo amne *Arva*, in *Vágum*, et per huius profluentem, in *Danubium* devehunt. Est non nihil lucelli, his, qui sunt ad rem adtenti, ex cotium fissura, et lapidis caesi, de quo supra meminimus, mercatu. Nam, et his vicini indigent; ad quos ideo, pro anni tempestate, nunc amnis beneficio auferuntur, nunc trahis, cum sunt altae solidaeque nives. Ex caseo vix quidquam *Arvensibus* reditus est, quam quod familiae, quomodocunque alendae, sufficit.² Quod eius *Neosolium* defertur, famam non meretur. Ceteroquin, *Arvensis Comitatus* fere omnis, arcis, quae eius caput est, ditione continetur. Pertinuit ea, ultimo, quod dictum est saepius, ad *Thurzones*. quorum ante hoc seculum, stirpe mascula emortua in potestatem sexus feminei heredum venit, administraturque iam a *Comite Georgio Erdődi*, Camerae Hungaricae praeside, et Coronae duumviro. Quod ab arcis iu[p. 37.]ribus est residuum, et vix, ac ne vix quidem tricesimam *Comitatus* partem absolvit, viri id nobiles, eo cum onere, obtinent, ut tributorum *partem decimam octavam*, bona eorum cogantur pendere. Sed de his satis; iam porro pergendum.

k.) Pag. 131. ubi, et icona, inciso expressam aere, videas, num. III.

¹ corr. ex *Cereographia* ² corr. ex *sufficiunt*

* In manuscripto frustra imaginem insignium quaesiveris. In tomis autem typis publicatis (BÉL 1735–1749(?) I–IV.) icones insignium comitatensium aeri incisae in frontibus descriptionum, sicuti Belius scribit, posita sunt; et satis constat Belium etiam insignia Arvensia ibidem fuisse positurum, nisi morte esset praeventus.

PARS POSTERIOR SPECIALIS

De

Processibus Comitatus Arvensis

PROOEMIUM.

Natura regionis, et huius incolis, atque administratione, cognitis, residuum est, ut eius partitionem condiscamus. Designavere *Comitatum*, prisci illi metatores, in *Processus* duos, ex situs habitu, ita dispertitos, ut, qui in aquilonem vergit, superior dicatur; *Inferior*, qui in austrum. Iste, quia illo potior est, habetque in sinu arcem, quae toti *Comitatui* nomen impertivit, videndus primo est; alter postea; prout nos, arces, oppida, vicique, invitaverint.

MEMBRUM I.

De

*Processu Comitatus Arvensis
Inferiore*

Dedimus nunc rationem, cur ad eum modum dicatur Processus Inferior; quia nimirum secundo amne *Arva* arcis co[p. 38.]gnomini circumfusus, in meridiem, quinque, plus minus, milliarium, intercapedine decurrit; ab oriente *Liptoviensium*; *Trentschiniensium* ab occidente collimitio, definitus; dum, circa *Arvae* et *Vági* confluentem, in *Thurócziensium* finibus, desinat. Hunc iam ita videbimus, ut primo quidem *Arcem* ipsam; tunc *Oppida*; vicos denique singulos, adeamus.

SECTIO I.

DE

Arce Processus Inferioris Arva

S Y N O P S I S

Etymon Arvae: an fuerit arx Templariorum, auctoris dubitatio: opus forte Sarmaticum est

§. I.

Arcis situs arduus: moles triplex: infimae opportunitates ac portae: arcis mediae praetorium: fons saliens: aedes sacra: inscriptio, quae in media visitur: interioris insignia Thurzoiano-Czoboriana: puteus, aquarum perennium: supremae arcis moles: aditus scalarum lignearum: Templariorum, si qui erant, olim sedes: propugnaculum, summo cacumine, positum

§. II.

Fuit Arva, regum, prisca illa aetate, propria, et adversus Polonos limes: arcis sub Carolo I. et sequutis regibus, fata

§. III.

Matthiae Corvini, arcis observatio: nobilitatur Petri Archiepiscopi carcere: huius monumentum hodiernum

§. IV.

Mansit Arva, Tartaricis et Turcicis bellis intemerata: quid ei, civilibus bellis evenerit? sub Tökölö patre: filio Emerico

§. V.

Arvae, per eam seditionem fata: Sparrii, in perduelles, hic interceptos, severitas: enormia suppliciorum genera

§. VI.

Res arcis post Tökölum pacatae: turbantur a Rákóczianis: fit factiosorum horreum: recipitur a Caesarianis¹

§. VII.

Arva, quos ab aetate retrusa, heros habuerit:

datur a Ferdinando pignori, Bohemis proceribus: Iohanni de Dubowé, et Nicolao [p. 39.]

Kosztka, de Szedlec: fit Francisci Thurzo, iure, ex nuptiis forte, quaesito

§. VIII.

De gente Thurzonum dissertatio: Philippi Iacobi Speneri, de eius origine, opinatio: ex Polonia, in Austriam, hinc in Hungariam, propagatio: Iohannis Thurs, in rebus Austriacis, frequens mentio: incertus Thurzonum in Hungariam adventus: eorum, ex Spenero, genealogia

§. IX.

Auctoris, de natalium Thurzonianorum ordine, commentatio: parens familiae Georgius I. genuit Iohannem, et Theophilum: Iohannes Cracoviensis dictus cur: eius filii quinque: Alexii I. natu maximi fortuna, et laudes: fuit, cum fratre Georgio, metallorum studiosissimus: Hieronymi Balbi, in eam rem, ad Iacobum Fuggerum epistola:² Fuggerorum, et Thurzonum divitiae, ex metallis partae

§. X.

Alexio, munus thesaurarii regni delatum: gratus fuit Ludovico regi, et coniugi Mariae: Budam, absente rege, cum collega Bornemisza, custodit: reginam, post occasum Ludovici, Posonium comitatur: diadema, inaugurando Ferdinando, a Perénio indispicitur: intimat se, his officiis, in gratiam novi regis

§. XI.

¹ corr. ex *Caesarianeis* ² *Hieronimi... epistola* add. sec. notam marginalem textui §. X. appositam (in ms. p. 6o.)

Alexii, *ad summos honores, et opes, gradus: fit Iudex Curiae Regiae: postea Locumtenens regius: irritas preces admovet Ferdinando, Perénii liberandi causa: testamento condito, moritur, anno 1543: eius epitaphium* §. XII.

Iohannes, *Wratislaviensis Episcopus: parentes eius fratresque: fit episcopus: et Silesiarum praefectus: coronat Ludovicum puerum, in regem Bohemiae: ingenio fuit miti, et doctrinae amanti: eius encomium a Velio, carmine decantatum: amabat poëtas in primis* §. XIII.

Habuit, *cum Erasmo, litterarum commercium: epistolae Roterodami, ad Iohannem exemplar: Iohannis, ad Erasmum multae elegantiae, ac pietatis responsio: atque iterum Erasmi, ad Iohannem: moritur Iohannes* §. XIV.

Epitaphium ei positum: vitam agebat iucunde, et liberaliter: eius, de episcopatu merita: exsangue corpus, incendio ambustum, cryptae emortuali, infertur Wratislaviae §. XV.

Georgii, *fratris, mentio honorifica: insigne eius facinus, metallorum discernendorum causa, patratum: artem eam conductus, creatur a Wladislao, rei metallica, per Hungariam, praefectus: nummi, eius artificio lucrefacti, modus: et facies utraque* §. XVI.

Laus diligentiae Georgii, in re metallica: [p. 40.] eius posteris, usque in generationem quartam: exstinguuntur in Michaële ... §. XVII.

Senioris huius, Thurzonum lineae duratio: Stanislai III. Thurzonis res: fit Palatinus: eius de Protocathedria, cum Petro Pázmány, concertatio §. XIIX.

Stanislai, *laudatissimi praesulis memoria recolitur: quibus rebus Episcopatum Olomucensem meruerit: Catalogus Episcoporum Olomucensium, Stanislao, cum egregia auctoris monitione, dedicatus: quomodo eam acceperit Thurzo* §. XIX.

Laudes Stanislai a Dubrawio, compendio expressae: Erasmi ad Stanislauum, epistola: Stanislai, ad Erasmum §. XX.

Iohannis III. *nativitas, et opes: fuit Plesnae Dominus: eius tituli et munia: annus emortualis* §. XXI.

Iunioris lineae, ex Theophilo propagines: Iohannes claudus, et Sigismundus: Iohannis filii: Georgius IV. qui et senior: Franciscus, ex Episcopo Nitriensi, maritus, eius munera et opes: coniuges: filii et filiae §. XXII.

Georgii VI. *res: vitae curriculum a Záwodszy, in compendio datum* §. XXIII.

Actus, bello et pace, a Georgio editi: prima militiae rudimenta: propemodum exitiosa tyroni fuere: monomachiam cum Turcis ex pacto initam, foedat cum sociis Georgius §. XXIV.

Felix adversus Turcas, cum Pálffy impressio: Georgii laudes bellicae: fit Ujvárini praefectus: ad Albam Regalem pugnantis virtus: abdicat se praefectura Georgius §. XXV.

Qualem se praestiterit pacis studiis: tumultuante Botskaio mansit in fide Caesaris: reducit, mortuo Botskaio ad obsequium Hungaros: eius vigilantiae praemia:¹ Tokaium, et insignium accessio, a Rudolpho data: horum descriptio §. XXVI.

An vitio dandum sit Georgio, quod Matthiae Archiduci, foverit contra Rudolphum: eius, in ea re, studia: gradus sibi ad summas dignitates sternit: creaturque Palatinus §. XXVII.

Georgii, *in eo magistratu administrando dexteritas: Coronam a Turcis, Botskaio donatam, vestigat, et ad regem defert: cum Transilvanis pacem confocillat: iudicio octualii interest: in Elisabetham Báthori [p. 41.] severe animadvertit* §. XXIIX.

Arcem Arvensem sacello ornat: Eperiesini, iudicia octualia concelebrat: iterumque pacem Transilvanicam instaurat: de praefectura

¹ corr. ex proemia

Ujvárini, Germano tradita, consultat: Neosoliensium civium lites mutuas componit: Turcas a grassationibus, qua consilio, qua ostentatis armis, reprimat §. XXIX.

Ultima Georgii, cum proceribus aliquot, de republica consultatio: mors summi viri: funebris pompa: monumentum a Závodszkyo perscriptum §. XXX.

Emericus, unicus filius, patri Georgio, succedit: eius nativitas: studia adolescentiae domi, et Wittebergae: surrogatur mortuo genitori in officio Supremi Comitis: utitur consiliis matris Elisabethae Czobor: celebrat

nuptias, cum Christina Nyári: sequitur partes Bethlenii: moritur Niklsburgi: epitaphium, quod ei deposuit Závodszkyus §. XXXI.

Viri desiderium: existimatio apud externos: in laudes eius carmen: sepelitur in Arvensi crypta §. XXXII.

Filiae Thurzonis Palatini, octo: earum nuptiae: Martini, tertio geniti: Georgii I. breve genus: Tabula genealogica gentis universae §. XXXIII.

Commentationis, de Thurzonibus caussa: auctoris, de civibus suis gaudentibus tenebris querelae §. XXXIV.

§. I.

Etymon
Arvae:

an fuerit arx
Templario-
rum, auctoris
dubitatio:

opus forte
Sarmaticum
est.¹

De vocis ARVA, etymo, tunc fuimus solliciti, cum de nomine *Comitatus*, disquirebamus. Iam, perinde habemus, sive ab *Arva* quis velit derivare, quod *orphanum* Hungaris significat; sive a Slavorum *Orawa*, quo situm notant, habilem arationibus, et sementis patientem. Quidquid autem de nomine statuas, origines arcis, et primos conditores, vix possis vestigando erudere. Vulgi est opinio, *Templariorum*, et opus fuisse, et sedem. quod, si vel diplomatibus posset doceri, vel historicorum monumentis, equidem in lucris deputarem. Nam dubium est mihi omnino, [p. 42.] fuisse *Templarios*^{a.)} in Hungaria: quando nihil quidquam de iis, decimi quarti et decimi quinti ineuntis seculi historia, meminit. Ego ita reor, *Sarmaticum* opus esse; tametsi nequeam definire, qua id aetate posuerit, gens bellicosissima. Auguror tamen, inter *Abarorum* et *Hungarorum*, qui ultimi regionem subiugavere, tempora, arcis initia, collocari oportere: adversus quos, *Sarmatae*, montana istiusmodi castella excitavisse, censendi sunt. Sed, idemne iam tum arcis, quod est hodie, nomen fuit? si notionem spectes *Sarmaticam*, ita credo; ex qua, contractis elementis, *Arva* fecerunt Hungari; *Orawa*, in *Orva*, et istud demum, in *Arva*, commutantes.

^{a.)} Si coniectationes sequere, pronum erit, de *Templariorum*, in *Hungaria*, sedibus, opinari, ob eorum temporum indolem; sin, diplomatum fide standum sit, atque historiarum monumentis, impeditum fuerit, opinationi illi fidem conciliare. Nam, diplomata quidem nemo adhuc protraxit in lucem, quae *Templariorum*, saltem mentionem haberent; historia autem *Hungarica*, muta est, in re momentosa adeo, et infinitis scriptoribus celebrata. Nempe, cum anno MCXVIII. et sequenti, institutus ordo, ad annum usque MCCCXI. perduravit, qui potuisset sileri a nostris scriptoribus, in tantarum opum possessione, criminum praeterea, quae iis impingebantur, abominanda iniquitate? Ergo provocamus iterum iterumque, civium diligentiam, eruderandis *Templariis*, necessariam: sed rogamus etiam, ne nostram nobis dubitationem, vitio vertant; dum docuerint certiora.

¹ add. sec. synopsis in ms. p. 38.

§. II.

Situs est maxime ardui. Petrae enim incumbat, hinc, qua aditur acclivi, praeruptae, qua in altum surrigitur. Triplici mole instructa est, *infima*, *media*, et *summa*. quarum singulae, ita sunt coaedificatae, ut se sustentare possint mutuo, si arx, adversus obsidionem sit defensanda. Et infima quidem, quam *Arva* subluit, multarum est opportunitatum. Portis aditur tribus, validi operis. quarum extrema, viae obiicitur, ad arcem ducenti. Acclivis inde adscensus est, ad alteram. Connectitur ea cum vasto illo propugnaculo, cui for[p. 43.]nices^{b.)} substructi sunt, hospitiiis militaribus destinati. Huc admissis, tertia porta obiicitur, turriti et ipsa operis. qua demum superata, arx subiicitur. Et porta quidem extrema, nihil, sive insignis, sive inscriptionis refert. Media, inciso lapide characteres, I. Z. G. et anni 1543. indicium ostendit, cum insigni quodam, praeter morem, ex quadratis, et coeuntibus in angustum lineis, compositum; dum post, erectam quasi columnam, in litterae T. simulacrum, desinat. Quid sit ostenti, nemo nos docuit; nisi quod litteras I. Z. G. ita sit nonnemo interpretaturus, ut crederet, IOHANNES SZEDLICZKY GROFF, iisdem significari. quo nomine *Nicolai Szedliczky* nepos, *Wenceslai* filius, adpellatus fuerit.* Porta tertia, luculentiora ostendit monimenta. Gemino ea insigni superbit, altero, quod a dextris est, *Thurzoiano*, *Czoboriano*,^{c.)} a sinistris, cum symbolo: OPTIMA CUSTODIA, PIETAS. et quae istud excipit, huiusmodi cum inscriptione:**

*Arcis situs
arduus: moles
triplex:*

*infimae
opportunitates
ac portae:*

*inscriptio,
quae in media
visitur:*

*interioris
insignia
Thurzoiano-
Czoboriana:*

SACRATISSIMO PRINCIPE AC D. D. MATTHIA II.,¹ DEI GRATIA ELECTO ROMANORUM IMPERATORE, SEMPER AUGUSTO, GERMANIAE, HUNGARIAE, BOHEMIAEQUE REGE, FELICITER REGNANTE.

OPUS HOC RECENS

ILLUSTRISSIMUS COMES AC D. D. GEORGIUS THURZO DE BETHLENFALVA, REGNI HUNGARIAE PALATINUS, ET IUDEX CUMANORUM, N. N. DE ARVA ET P. P. EIUS DOMINUS, COMITATUS SUPREMI ET PERPETUUS COMES, S. C. REGIAEQUE MAIESTATIS INTIMUS CONSILIARIUS, ET PER HUNGARIAM LOCUMTENENS, SUMTIBUS PROPRIIS, ERIGI CURAVIT.

A. M.D.CXVI. [p. 44.]

^{b.)} Hos, STEPHANUS THÖKÖLY, ante fertur construxisse, quam novarum rerum studia, quae animo coquebat, palam fierent: nam, possedit omnino, arcis portionem quandam, iure *hypothecario*, sibi obstrictam.

^{c.)} Nam ELISABETHAM CZOBOR, votis secundis, in matrimonio habuit. qua de re dictum est satis.

¹ add. sec. textum in KUBINYI 1890. p. 19. publicatum. Vide etiam notam **

* Errat Belius, aut magis qui litteras illas portae incisas denotavit: non enim J Z G, sed J Z D inibi leguntur, quae autem „Johan z Dubovce” sive „Jan z Dubovca” significant. Cf. KUBINYI 1890. 17–18. (ubi in p. 17. etiam delineationem insignium scite factam conspiciere possis), PIECKOVÁ 2008. 26. De Johanne z Dubovce vide §. VIII.

** Insignia haec inscriptionemque in incendio quodam saeculo XVIII. periisse testatur epigraphe nova ab arcis restauratore Francisco Zichy pro loco prioris Thurzonianae anno 1800. posita. Cf. KUBINYI 1890. 18–19., qui etiam inscriptionem priorem Thurzonianam a quodam manuscripto depromptam in libro suo prodit (ibidem 19.). Quo textu cum eo, qui a Belio datur, comparato nemo est, quin viderit Belianam lectionem Zichiana multo meliorem esse plenioraque.

*Nil valet humanus labor excubiaeque inanes,¹
Nos DEUS omnipotens, ni regat atque tegat.*

arcis mediae praetorium: Neque portam modo hanc, GEORGIUS eduxit, sed etiam, arcis mediae, integram molem, aut restauravit, aut substruxit a fundamentis. Est huic praetorium, elegantibus hypocaustis, coenaculis, et commoditatibus aliis, ritu vetere, instructum. Isthic olim heri lubenter hospitabantur; quod, et accessus erat minus ardui, et habitari poterat, laxe commodeque. Fons, qui in area salit, aquae ductibus, perennibus iis, et exundantibus, laticem debet. Praetorio, aedes sacra adhaesit, haud quidem magnae concionis capax; sed quam tamen *Emerici Thurzonis* cripta emortualis, *Stephani*, item, *Tökölíi*, conditorium, nobilitant. Opus est, Georgii Thurzonis, quem nunc laudavimus, non tam ad pompam factum, quam, ut praeberet divino cultui, opportunitatem. Ultra, arcis mediae moles, altiore iam, et praerupto magis situ, consedit. Sua, et huic porta, sua sunt propugnacula. Praetorium ritu prisco, exaedificatum, angulosum est, et multarum habitationum. Inter praecipuas arcis commoditates, iure optimo, puteum retuleris, per solidam celsamque petram, ea depressum altitudine, quae praeterlabenti *Arvae* fluvio, respondeat. Perennes huic aquae, earumque venae, inexhaustae et salubres. Ergo, si toleranda sit obsidio, non militi modo sufficit, sed pecudi etiam, adaquandae. Hinc, excelsa arduaue rupes, adtol- litur, cui, suprema arx incubat. Vetusti eam operis esse, educti, praeter regulam, muri [p. 45.] et inaedificata his conclavia, plane condocent. Aditur e media illa, scalis ligneis, longiore tractu, ad portam usque instructis. Eo valuisse credunt institutum, ut, si inferior moles, utraque in hostium veniat potestatem, rescisso ligneo hoc accessu, tutari se possit, adversus obsidionis pericula, secretus ita vertex. Et facta sane est, ad eum modum, ne facile possit intercipi. Isthic aiunt, *Templarios* coluisse. Ac superat omnino hodieque sacellum, in quo rem sacram fecisse perhibentur, abruptae petrae crepidini, impositum. Quod inde circuit habitationum, cellis monasticis, quam herorum cultui, similis est. Id vero fidem posset facere, a sacro quodam ordine insessum olim fuisse castrum, si aequae expedita essent reliqua. Putei loco, cisterna est, laxa ea, et multae aquae tenax, atque praestructo valido propugnaculo, tuta. Petrae, quae inde adtol- litur, cacumini, vastam munitionem incubare videas, despectus liberi, situs autem eius, qui evibrandis tormentis, in obsidentes, plurimum opportunitatis habet.

puteus, aquarum perennium:

supremae arcis moles:

aditus scalarum ligneorum:

Templarium, si qui erant, olim sedes:

propugnaculum, summo cacumine, positum.

§. III.

Fuit Arva, regum, prisca illa aetate, propria, et adversus Polonos limes: arcis, sub Carolo I. et sequentis regibus, fata. Ergo, ita comparata fuit, inde a prisca illa aetate, arx *Arva*, ut, et tolerare potuerit obsidiones, et retundere. Quia enim, regum olim fuit propria, et, adversus *Poloniam*, limes, dedere operam, ne inermem reperirent, illapsi saepius *Poloni*. Eam, ob rem, *Castellanis* credebatur custodienda, cum imperio, et in admensam arcis ditionem, qualicunque potestate: id quod, de *Hyppolito*, supra monuimus, ad CAROLI I. aetatem. [p. 46.] Et fas est omnino, ita existimare, si alios, *Carolus* certe et huius filium *Ludovicum*, multum ad arcis incrementa contulisse: ille, quod nuptiis *Polonicis* innexus, habuit subinde huc et illuc

¹ KUBINYI 1890. l. c. *perennes*

commigrantes hospites *Polonos*; ille, quia materna successione *Rex Poloniae* fuit, et semel atque iterum illuc, montano hoc itinere, commigravit. Quid? quod *Polonorum* comitia *Budae* partim, partim *Vetusolii* habuerit. quae res, limitaneam arcem, hospitibus vicinae gentis frequentatam, et celebriorem reddebant, et adparatibus instructiorem. Postea, *Sigismundo* rerum potito, quemadmodum ora haec omnis, ab *Hussitarum* illuvione insessa fuit; sic et arcem, suis munitam praesidiis tenuisse, cum ratione existimarim. Certe, praecipuum Arvae robur, tunc fuisse conciliatum, tam est pronum arbitrari, quam quod maxime. Quia enim, inde ab anno MCCCCXX. late per *Hungariam* aquilonarem grassabantur, infestissimi homines, et loca idonea castellis sollicitissime communiebant; non poterant non, arces simul occupavisse, quarum praesidiis, et se tutarentur, et quam illuc cogebant, praedam. Duravit haec eorum libido, annis propemodum sexaginta; dum, partim ductu, partim auspiciis MATTHIAE *Corvini*, partim regione depellerentur, partim cogarentur, mandata facere.

§. IV.

Recuperatam arcem, quin, vetere illo regum more, *Castellanis* dederit administrandam MATTHIAS, eo minus ambigo, quo magis eius [p. 47.] intererat, uti, et praesidiario milite instructa esset arx, et nullo non munitionis genere: quando, *Casimiri* Poloniae regis factione, quae eum pene solio excusserat, admonitus est, obfirmari oportere fines, adversus gentem, paci *Hungariae*, et felicitati regis, nunc insidiantem, nunc vi aperta, imminuentem. Meminimus, sub ipsa, commentationis huius exordia, illustratam a MATTHIA fuisse *Arvam*, custodia *Petri* Archiepiscopi. quod iam non est necesse recognoscere; maxime, quod rem omnem, prolixa diligentia excussimus in historia^{d.)} *Archiepiscoporum Colocensium*. Istud, ex Matthiae illo facinore colligas, et tunc habitu fuisse arcem, ut digna ei videretur, quae tantum captivum, intra sinum custodiret; sive id arcis robori tribuerit; sive retruso eius, ab hominum celebritate, situi. Ostenditur hodieque carcer ille, in suprema arce, nisi fallat indicium, sic satis teter arctusque: quippe qui, pennariae tenebrosaeque cellae, modum referat.

Matthiae
Corvini, arcis
observatio:

nobilitatur,
Petri
Archiepiscopi
carcere:

huius
monimentum
hodiernum.

§. V.

Alioquin, *Tartaricis* illis, et *Turcicis* bellis, quae late depascebant *Hungariam*, intemerata superabat *Arva*, retinuitque eundem fortunae, qui et a MATTHIA datus fuit, tenorem, usque ad *Botskaii* aetatem; hoc est annis centum quindecim. Tunc vero, quod *Georgius Thurzo*, Arvae dominus, [p. 48.] fidem, RUDOLPHI constanti animo sequutus, obicem positurus putabatur, novarum rerum studiosis, armis territam arcem ferunt: anne vero interceptam? nihil reperio in litteras relatum. Opinor tamen, perdurasse, in RUDOLPHI iuxta et heri *Thurzonis*, fide, eo quod, ne tunc quidem rapuisse abstinerunt *Botskaiani*, cum iam pax *Viennae* coaluerat: credo, ut constantiam ulciscerentur

Mansit Arva,
Tartaricis et
Turcicis bellis
intemerata:

quid ei
civilibus bellis
evenit?

^{d.)} Tomo, Operis huius, III. p. 558. sequi.

sub Tökölío
patre:

filio Emerico.

Arvensium. Meminit grassationes ZÁVODSZKY: ¹ *Anno* inquit, MDCVI. ² *manipulus Haydonum, quibus praefuit capitaneus Hayda Gergel vocatus, vice-capitaneusque, Váczy Nagy István dictus, in ipsa statim aestate, Comitatum Arvensem ingressi, eundem miserabiliter populabantur; donec tandem, die XXVII. Decembris, per colonos Arvenses, Capitanei primum, tum ceteri Haydones, circiter numerum³ CCCC misere caesi, trucidati, et in fluvium Arva, proiecti, iustas sui latrocinii dederunt poenas.* En plebis *Arvensis*, in propulsandis iniuriis, fortitudinem! *Bethlenio* postea, res novas ciente, una cum hero, *Emerico Thurzone*, victas manus dedisse, certum est. quam dein facilitatem, mors summi viri, tristem fecit. Quid vero *Rákócziano* bello, priore illo, arci evenerit, iam pridem *Thurzonum* praesidiis orbatae, non est proclive dicere. Funestiora accidere omnia, cum seditionem molitus *Tökölíus*, Hungariam omnem, pervasit. Pater *Stephanus*, Frangipanianae, Zrinianae, et Nádasdianae coniurationis [p. 49.] socius, infestam primo, regionem fecit: eoque mortuo, filius suus *Emericus*, in *Arvensi* arce, perfugium aliquantisper habuit; dum convasata suppellectili paterna, ad Polonos evaderet. WAGNERI,^{c.)} hanc in rem verba sic habent. *Strenue bellum promovebant Arvensi, Liptoviensi que Comitatu: montes inter, qui a Morava amne, ingenti tractu, in Valachiam funduntur, ubi Slavos, aut Pannonum reliquias, lingua, moribus, multum ab Hungaris⁴ discretos, consedisse diximus. Immissus ad persequendos Heisterus, pleraque regione vastata, in arcem Kusensem⁵ fugitivos adegit. Valida oppugnatione arx invaditur; nec minus strenue salutem illi suam propugnabant: donec extincto vi morbi⁶ Tökölío,⁷ animis collapsi, praecipiti fuga sibi consulerent. Arce, a praesidiariis data, Tökölíus⁸ iunior paternorum olim scelerum haeres, fax patriae, ac probrum futurus, cum Ketzero⁹ quopiam, evasit. Inde Arvam, et imminente undique Heistero, Likavam, nec ignobile, nec¹⁰ immunitum oppidum se recondunt.* Ambigue haec, a scitissimo auctore, dicuntur: quippe, non satis gnaro situum. Praeluserant civili bello, *Stephanus Petróczy, Matthias Suhay, Paullus Szepesi, Gabriel Kendi*, alique, anno septuagesimo secundo, supra mille sexcentos; iamque omnem regionem, quae inter *Patissum*, et *Hernádum* sita est, secum traxerant, dum per Sarosienses et Scepusios, in Liptoviensem, et *Arvensem*, Comitatus omnino montanos, illapsi, in Trentsiniensem, ob praedae [p. 50.] cupiditatem, palantibus similes, effunderentur. Hic vero, obviatum sparsis est, a ducibus Caesarianis, *Paullo Eszterházy, Heistero, et Coppio* refractariis, in *Cassensem* arcem, ditionis *Petroczianae*, se iniicientibus: dum interim *Stephanus Tökölí*, in arce *Likava* (non oppido) vita decederet: filio *Emerico*, hinc *Arvam*, altius intra montes aquilonares, et ad limites *Poloniae* propius, re undiquaque trepida, quasi ex testamento, fugere iusso. Hic, quantum sciam, ordo fuit, repressae tunc perduellionis.

c.) [WAGNER 1719–1731. I. 248.]**

¹ *Anno* MDCVI. ZÁVODSZKY 1743. p. 363. eodem anno ² add. sec. ZÁVODSZKY 1743. p. 363. ³ add. a Belio

⁴ WAGNER 1719–1731. I. 248. *Ungaris* ⁵ corr. ex *Kosensem* sec. WAGNER 1719–1731. I. c. ⁶ *vi morbi* add. sec. WAGNER 1719–1731. I. c. ⁷ WAGNER 1719–1731. I. c. *Töckelio* ⁸ WAGNER 1719–1731. I. c. *Töckelíus*

⁹ WAGNER 1719–1731. I. c. *Kezero* ¹⁰ *ignobile, nec* add. sec. WAGNER 1719–1731. I. c.

* *Vide* ZÁVODSZKY 1743. pp. 363–364.

** *Nota deest, tantum loco eius in textu a copista designato. Ubi cum sine dubio locum Wagnerianum a se citatum adnotare Belius voluisset, illum in editione nostra addendum esse duximus.*

§. VI.

Caesarianis, nec tentata tunc *Arva*, per *Liptoviensem* Comitatum in Superiorem Hungariam, ubi focus rerum novarum instructus fuerat, sese immergentibus, arx nostra, clam palamne, vel a factiosis tenebatur adhuc, vel certe sustentabat factionem; eo id quidem sollicitius, quo commodior eius situs videbatur, ad consilia, cum exulibus, qui in *Poloniam* evaserant, secure communicanda: dum anno MDCLXXIV. *Sparrius*, vir, ultra militarem disciplinam, severus, arce, iam ante intercepta, durius in captivos animadverteret. CHRISTOPHORUS PARSCHITIUS:^{f.)} Caspar¹ Pika, qui *Arvenses*, ad arma capienda,² concitaverat,³ per fraudem a suis circumventus, iubente Sporkio (Sparrio)⁴ palo transfixus, ceteri⁵ adseclae,⁶ vel gladio, vel fune, vita privati. Et paullo aliter, in manu exarata, Comitatum Regni Hungariae historia:^{*} [p. 51.] Anno MDCLXXI. haec arx per Stephanum Petróczy,⁷ Matthiam Suhay,⁸ et Gabrielem Kendi, capta, praesidium impositum, Casparo Pika praefecto declarato. quae postea, per Generalem Spork, anno MDCLXXXI.^{g.)} obsidione cincta, miro stratagemate deditionem fecit. Casparus Pika, praefectus arcis, a praesidiariis, pecunia inescatis, circumventus, captus, et oppugnantorum manibus, adsignatus,⁹ mox palo transfixus, interiit. Ceteri,¹⁰ vel gladio, vel fune, vitam suam amiserant.¹¹ Neque diffitetur severitatem WAGNERUS.^{**} Durius, inquit, in perduelles Arvae captivos a Sparrio animadversum. Spikoius¹³ (Pika), nuper loci praefectus, palo, per medium corpus adacto, sublatus; alii fune, rota alii, fracti, quidam e ferrato unco suspensi. Explicat postea, supplicii genus, quo sublatis medio sunt *Arvenses* praesidiarii.^{***} Consuetum hoc Ungaris^{h.)} ac saevum supplicii genus, hoc modo peragitur. Ferreus uncus, in anchorae formam recurvus, cavo, infra costarum septum, corpori, impetu infigitur, atque ita pendulus e trabe reus, sibi longaeque morti relinquitur. Et quia, sine viscerum, aut¹⁵ vitalium noxa, vulnus est, multos saepe dies, iocantes ac ludibundi supersunt; donec invalescente cruciatu, ac dira imprimis siti, magnae instar gratiae habent, si miseratus quispiam, plumbea glande, vitam abrumpat. Est et aliud, haud¹⁶ paullo atrocius supplicii genus. Ferrum, palmi longitudine, [p. 52.] parte altera¹⁷ hamatis, e chalybe, pinnulis, damnati ano inseritur. Relictae sibi, intra miseri corpus, pinnulae, latius se explicant; nec ulla arte, evelli pestis¹⁸ valet. Confixi in hunc modum diu saepe oberrant, foedo lentoque mortis

Arvae, per eam
seditionem,
fata:

Sparrii, in
perduelles, hic
interceptos,
severitas:¹²

enormia
suppliciorum
genera.¹⁴

f.) In Tabella Regni Hungariae p. 191.

g.) Manifestus error chronologicus.

h.) Non *Hungaris* tantum, sed gentibus etiam aliis familiare, supplicii genus: ab *Hungaris* certe inventum non est: nam, et SEIANUS ducitur unco. IUVENALIS Satyra X. versu 66.

¹ PARSCHITIUS 1702^b p. 191. Casparus ² PARSCHITIUS 1702^b l. c. arripienda ³ PARSCHITIUS 1702^b l. c. concitaret ⁴ add. a Belio ⁵ PARSCHITIUS 1702^b l. c. caeteri ⁶ PARSCHITIUS 1702^b l. c. asseclae ⁷ PARSCHITIUS 1702^a p. 216. Petroci ⁸ PARSCHITIUS 1702^a l. c. Suhai ⁹ PARSCHITIUS 1702^a l. c. assignatus ¹⁰ PARSCHITIUS 1702^a l. c. caeteri ¹¹ PARSCHITIUS 1702^a l. c. amiserunt ¹² corr. ex in una severitate (?) sec. synopsis in ms. p. 38. sitam ¹³ WAGNER 1719–1731. I. p. 342. Spikojus ¹⁴ add. sec. synopsis ¹⁵ corr. ex et sec. WAGNER 1719–1731. l. c. ¹⁶ add. sec. WAGNER 1719–1731. l. c. ¹⁷ parte altera add. sec. WAGNER 1719–1731. l. c. ¹⁸ evelli pestis corr. ex pestis revelli sec. WAGNER 1719–1731. l. c.

* Vide PARSCHITIUS 1702^a p. 216.

** Vide WAGNER 1719–1731. I. p. 342.

*** Vide ibidem 342–343.

genere conficiendi. Haec WAGNERUS. quae, si Poëta, inventorem gladiatorum indignatus, legeret, occineret credo iterum iterumque:

*Quis fuit horrendos primus qui protulit (uncos)¹ enses?
Quam ferus et vere ferreus ille fuit.**

Quod subtextit, scriptor alioquin scitus, mitius, vellem, sonarent, et, sine gentis *Hungaricae*, iniuria. *Gens dura, et pervicax, non nisi atrocioribus suppliciis, et, quae alibi saeva viderentur, coërceretur.*** Neque enim, gens universim; sed qui se in ea, maleficio contaminaverunt, ad haec supplicia amandandi fuissent.

§. VII.

*Res arcis post
Tökölum
pacatae:²*

Ita se tunc *Arvensium* res habuere. Quae inde sequuta sunt tempora, pacata, uti provinciae toti, sic et arcis, evenere. Tenebatur interim *Caesarianorum* praesidio, haud secus, quam si proximum fuisset bellum, quod gerebatur, *Turcicum*. Nimirum, quidquid militaris instrumenti, defensandis, adversus obsidiones, arcibus, necessarium existimabatur, omne id, iustis adparatibus, in annos singulos, invehebatur. Pace demum, *Carlovitzii*, aequis, uti se dabat occasio, legibus, conciliata, non tantum negligentius *Arva* habebatur; sed inermis fere, et modico admodum praesidio, insessa [p. 53.] relinquebatur: dum *Rákóczius*, ciendae seditioni, signa, per superiorem Hungariam, adtolleret. Inerat tunc in arce, *Ludovicus Schafflerus*, cum gregarii militis tenui manipulo; ceteroquin, vir impiger, et adtentus ad arcis, cui praefuit, custodiam. Ergo dum urbes castraque, cis et ultra *Tibiscum*, a seditiosis intercipi, iamque *Scepusio*, immanem eorum multitudinem, ingruere, audit; consilii bellici proceres, de periculo suo, deque rei tormentariae, inopia, semel iterumque admonet, suppetias obnixè rogat, atque impetrat. LEOPOLDUS enim, qua erat providentia, tercentos primum sclopos manuarios, mox et tormenta curculia, *Comaromio*, ARVAM devehi iubet. Exstant, in eam rem, CAESARIS, quae ad plures *Comitatus* dedit, mandata. quorum prius, sic habet: LEOPOLDUS. *Quandoquidem ex benigna ordinatione nostra, Canisiensis¹⁾ antehac armamentarii praefectus, cum pixidariis suis, sine mora, in fortalitia, Arva et Likava, se conferre, et trecenta sclopetata secum advehere debeat. Eapropter, pro celeriori, eiusdem praefecti, transitu, et praeattactorum sclopetorum, transportatione; Fidelitatibus vestris, hisce benigne committimus, et mandamus, quatenus, dum et quando huius Comitatus fines adtigerit, confestim, necessarios currus eidem praestare, et ad vicinum Comitatum promoveri velint, neque ullo pacto, intermittant: Vobis in reli[p. 54.]quo,*

¹⁾ Nempe, cum arces Hungariae utriusque alias, tum CANISAM quoque, solo aequandam, anno superiore, iusserat LEOPOLDUS, ne, praesidiis muniri, atque exercitum, Gallico, quod exarserat, bello, necessarium, ea re, diminui oporteret: dum interim, deducti illinc, cum tormentis, bellici adparatus, *Comaromii* partim, partim *Iaurini*, per apothecas reponerentur.

¹ insert. a Belio ² add. sec. synopsis

* *Tibullus Eleg. I. 10. 1-2.*

** *Vide WAGNER 1719-1731. I. 343.*

gratia nostra Caesareo regia, benigne propensi manentes. Datum, in civitate nostra, Vienna, d. XVII. Aug. Anno MDCCIII. LEOPOLDUS m. pr. *Ladislaus Matyassowszky*, Episcopus Nitriensis, *Ladislaus Hunyadi*. Vix, iussa haec, ad provinciales dimissa fuere, cum repetitis, *Schlafferi*, praefecti *Arvensis*, precibus, excitatus Caesar, machinas simul grandiores, et bellicos adparatus alios, *Arvam* deportari iubet iterum. LEOPOLDUS. *Moderni temporis ratione sic exigente, benigne resolvimus, ut certa tormenta, et alia requisita bellica, in praesentibus inclusa cysta specificata, ex fortalio nostro Comaromiensi, in arces Arva, Likava et Lietava, confestim transportarentur et transvehantur. Idcirco, vobis, harum serie firmiter praecipientes, committimus et mandamus, quatenus seposita omni mora, etc.* Viennae, die XX. mensis Augusti, anno MDCCIII. Atque fuit sane providentia isthaec usui, cum seditio erumperet *Rákócziana*. Diutius enim in fide permansit *Arva*; dum fame, an molestia alia, fracti, qui inerant, victas manus darent obsessoribus. Meminit deditionis WAGNERUS,^{k.)} sed loco alieno. *Inde, inquit (de Leutschovia intercepta dixerat), capta per iter Arrava, auriferam in vallem infunditur Bertsénus.*¹ Nam, neque a *Bertsenio* sub iugum arx missa fuit; neque ille hac iter fecit, cum se ad *Vetusolium*, anno MDCCIII. XV. Novembris intra metalliferos montes, iniiceret. Emissarii fuere, qui, cum rustica plebe, interceptae arcis laudem, propriam sibi fecerunt. [p. 55.] Vertit postea in rem suam *Rákóczius*, limitaneae adversus *Poloniam*, arcis positionem. Quia enim, per eam regionem, belli fomenta, quae sufficebat *Gallia*, invehebantur in Hungariam, *Arvam* tunc, horreum quasi quoddam bellicum fuisse, accepimus. Pessum euntibus *Rákóczii* rebus, diuturniore opus fuit obsidione, donec edomaretur, *Winklerus*, arcis praefectus. Facta demum anno MDCCIX. mense *Aprili*, deditione, quidquid adparatus in arce latuit, in rationes bellici fisci, relatum est, suaque regioni tranquillitas, quasi consopita procella, ante reddita est, quam id poterat sperari. Iam, alta undiquaque pace, segnius arx custoditur; tormentis autem muralibus, propemodum nudatam meminimus.

turbantur a
Rákóczianis:

fit factiosorum
horreum:

recipitur a
Caesarianis.²

§. VIII.

Hucusque, factorum legebamur vestigia, quae arcem, inde a prisca aetate illa, ursisse constat: iam postea, de heris eius, et horum vicissitudine, dicendum in compendio erit. Fuisse olim, regibus propriam, nunc diximus. Duravit iuris haec successio, usque ad *Ludovici* II. cladem. Tunc vero demum FERDINANDUS, uti necessarios bello sumtus, quacunque posset ratione, conquireret, anno MDXXXV. arcem hanc, et alias, *Bohemis* magnatibus, donationis titulo, pignori opposuit. Erant hi *Iohannes de Dubové*, et *Nicolaus Kosztka de Szedlec*. Inter utrumque ita demum convenit, ut arcibus aliis *Kosztkae* permissis, *Arva*, in potestate esset *Iohannis de Dubové*. At eo brevi post mor[p. 56.]tuo, arx, cum universa ditione, ad fiscum regium, denuo recidit, a *Venceslao Kosztka, Szedlenszky*, Nicolai filio, iure, quod *hypothecarium*³ dicunt, redempta iterum, possessaque: dum a FRANCISCO THURZONE, nuper Episcopo Nitriensi, et Camerae Hungaricae praefecto,

Arva, quos, ab
aetate retrusa,
heros habuerit:

datur a
Ferdinando
pignori,
Bohemis
proceribus:
Iohanni de
Dubové,
et Nicolao
Kosztka, de
Szedlec:

k.) Lib. XVIII. p. 748.*

¹ WAGNER 1719-1731. II. p. 748. *Berczenius* ² corr. ex *Caesarianeis* ³ corr. ex *hypothecarum*

* Vide WAGNER 1719-1731. II. p. 748.

*fit Francisci
Thurzo, iure,
ex nuptiis for-
te, quaesito.*

iure¹ quaesito ex nuptiis (habebat enim in matrimonio priore *Barbaram Kosztka de Szedlec*, Nicolai, cuius nunc meminimus, filiam) relueretur. Atque adfirmavit omnino arcis possessionem FERDINANDUS, non *Francisco* tantum, sed haeredibus etiam suis, sed iure tantum hypothecario; donec a *Georgio*, quod supra memoravimus, prorsus inter gentis suae haeredia, referretur.

§. IX.

*De gente
Thurzonum,
dissertatio:*

*Philippi Iacobi
Speneri, de
eius origine,
opinio:*

*ex Polonia,
in Austriam,
hinc, in
Hungariam,
propagatio:*

*Iohannis
Thurs, in rebus
Austriacis, fre-
quens mentio:
incertus
Thurzonum in
Hungariam,
adventus:*

*eorum, ex
Spenero,
genealogia.*

Admonemur iam, posteaquam in mentionem *Thurzonum*, honorificam non minus, quam necessariam, ventum est, uti liberaliter promamus, id quod nobis, de illustri praeclaraque gente, cognitum est. Et ad origines quidem familiae, quod adinet, ita eas PHILIPPUS IACOBUS SPENERUS¹⁾ designat, ut habeamus sane, quod diligentius indagemus. *Perillustis familia Thurzoniana,*² *Baronum et Comitum dicitur ex Tartaria, in Poloniam, et Hungariam venisse: unde linea una in Germaniam transiit, sede Augustae Vindelicorum, sumta; sed in Hungariam rediere et in Austriam, ubi sub Ferdinando I. a Comitibus Hardecciis emere dynastiam, Gravenek*³ *infra Cremsium*⁴ *ad Danubium.* De *Tartarica* gentis origine, [p. 57.] est cur dubites; nisi fidem adfirmant diplomata. Proclivius ad credendum est, ex *Polonia* soli caelique benignitate, illectos, in *Austriam* abiisse, indeque in *Hungariam* venisse, posuisseque apud *Scepusios* sedes, vico *Bethlenfalva*, quem in cognomen retulerunt postea, sive aere parto, sive regum beneficio. Ac reperio sane, IOHANNIS THURS *ab Rauchenek*, mentionem in rebus *Austriacis*^{m.)} ad annum MCCCLXIII. et postea. *Iohannis* huius, pater fortassis fuit OTTO THURS, cuius epitaphium, in Viennensi quodam coenobio, nota anni MCCCXX. insignitum hodieque superesse aiunt; tametsi id frustra indagaverimus hucusque. *Ottonis* interim, haec et *Iohannis* successio, licet a nemine vocata fuerit in dubium; tamen, quomodo se *Hungariae* intimaverint, eorum posterum, repertum erit difficile. Nam, cum *Ottonis* quidem aetas, in CAROLI I., *Iohannis* autem in LUDOVICI, eius filii, tempora incidat, adhuc in *Austria* tunc rerum potiebantur *Thurzones*. Proinde, sub SIGISMUNDO rege, exterarum familiarum in primis amante, accessisse in *Hungariam*, censendi sunt. At enim, quis ille fuerit, qui primus subiit *Hungariam*, non facile dixeris: nisi GEORGIUS ille sit, cuius SPENERUS meminit.* *Vixit ex ea gente*, inquit, anno MCCCCXLVI. GEORGIUS,⁵ *pater IOHANNIS,*⁶ *quo nati sunt*⁷ *IOHANNES*⁸ *Episcopus Wratis*[p. 58.]*laviensis,*⁹ *STANISLAUS Episcopus Olomucensis et*¹⁰

¹⁾ [SPENER 1717. 372.] **

^{m.)} Adi Commentarios pro Historia ALBERTI II. Ducis Austriae, scriptos, ab ANTONIO STEYERER S. I. Lipsiae A. 1725. fol. in Additionibus ad Cap. III. p. 335. et p. 377. denique p. 427. ubi Diplomatum Ducum Austriae RUDOLPHI, FRIDERICI, ALBERTI, et LEOPOLDI, testis subscribit.

¹ add. sec. notam marginalem (*iure, ex nuptiis forte, quaesito*) ² SPENER 1717. p. 372. *Turzon* ³ SPENER 1717. l. c. *Gravenek* ⁴ SPENER 1717. l. c. *Cremsium* ⁵ SPENER 1717. p. 372. add. *Turzo de Bethlem falva* ⁶ SPENER 1717. l. c. *Joannis* ⁷ add. a Belio ⁸ SPENER 1717. l. c. *Joannes* ⁹ SPENER 1717. l. c. *Vratislaviensis* ¹⁰ add. a Belio

* Vide SPENER 1717. p. 372.

** Nota haec, quae a Belio (aut minus veri similiter a copista) non est confecta, a nobis composita est uncis [ ] conclusa, denotato loco Speneriano a Belio citato.

Sigismundus an Franciscus,¹ *Episcopus Nitriensis, et Vratislaviensis*,² *quorum frater GEORGIUS, Banus*³ *Hungariae*,⁴ *gentem propagavit*. Ita Spenerus. quae sane, in errore cubant, iusta serie, a nobis reponenda.

§. X.

Fuere GEORGI⁵ I. quod ex prisca *Thurzonum* tabula^{n.)} genealogica, quae est in manibus nostris, didicimus, filii duo, IOHANNES I. alter, alter THEOPHILUS. De IOHANNE II. in Silesiographia HENNELII^{o.)}* renovata, ad *Iohannis II.* Episcopi Wratislaviensis mentionem, haec reperio: *Patrem habuit* (episcopus) IOHANNEM⁶ THURZONEM, *Hungarum, eum puta, qui ex fodinis metallicis in Hungaria, immensas opes collegit, posteaque Cracoviae domicilium collocavit, et Comitatus dignitatem adeptus est*. Ita res habet omnino. Corrasit *Iohannes*, ingentes divitias, sed haud sine aerarii regii intertrimento. Itaque, ut repetundarum actionem, quae ei intentabatur, tempestive declinaret, convasatis clam thesauris, *Cracoviam* concessit: unde *Cracoviensis* ei nomen adhaesit. Eluisse tamen labem eam, inde possis arguere, quod filios suos, nihil dubitarint reges *Hungariae*, summis honoribus exornare. Quid? quod redux ipse in *Hungariam*, anno MDVIII. diem obierit, sepulchro, in *D. Iacobi*, templo, *Leutschoviae*, [p. 59.] illatus. Quinque ei filios fuisse, cum laudata nunc tabula, tum monumenta alia nos docuerunt. In his primogenitus *Alexius I.* Locumtenens regius fuit. quem *Iohannes II.* Episcopus Wratislaviensis; hunc *Georgius II.* universae rei metallica, per *Hungariam*, praefectus, istum *Stanislaus I.* antistes Olomucensis, ordine nascendi, excepit. quem denique *Iohannes III.* Comes Comitatus Scepusiensis clausit. Iuvat nunc singulorum exaggeratius meminisse. Et ALEXIUS quidem, uti natu maximus, ita primus omnium fuit, qui se regibus *Hungariae* penitus intimavit. Uno quasi fasce, laudes eius complectitur, ISTVANFFYUS:^{p.)} *Fuit, inquit, vir, prudentia et gravitate summa, priscique et integri moris. A WLADISLAO⁷ primum ad honores evectus, deinde liberalitate LUDOVICI, dignitatibus bonisque auctus, postremo maiores opes et divitias, a FERDINANDO consequutus, et inter primos amicorum adscitus; tum commendatione ANNAE reginae, cuius gratia florebat; tum, quod Germanica et Polonica lingua facundus, fide incorrupta, et pacis artibus clarus habebatur*. Et WLADISLAO quidem, peritia rei metallica, in primis innotuisse *Alexium*, reor: quippe, qua, et pater *Iohannes* valuit, et *Georgius* uterinus suus. Haec demum gratiae initia, tantopere increvere, ut vix quidquam occiperet WLADISLAUS, quod erat necessarium ad metallorum procurationem, nisi *Alexio*, et *Georgio Thurzone*, consciis. De *Georgio*, dicemus postea, nunc quae in hoc genere, *Alexii*

Auctoris, de natalium Thurzonianorum ordine, commentatio: parens familiae Georgius I. genuit Iohannem, et Theophilum:

Iohannes Cracoviensis cur dictus:

eius filii quinque:

Alexii I. natu maximi fortuna, et laudes:

fuit cum fratre Georgio, metallorum studiosissimus:

^{n.)} Tabula ingens, e linteo est, pictoris manu adumbrata, sed quam petulantia militum praesidiariorum foedavit. Nam, in uno coenaculorum arcis pependisse aiunt, qui nos monumento illo, ditarunt.

^{o.)} Cap. VIII. §. 45. p. 128. nota a.) editionis FIBIGERI Anno 1704. for. quadrip.

^{p.)} Libro XV. p. 236, 35.

¹ SPENER 1717. l. c. add. *A. 1504.* ² corr. ex *Varadiensis* sec. SPENER 1717. l. c. ³ SPENER 1717. l. c. *Bannus* ⁴ SPENER 1717. l. c. *Ungariae* ⁵ corr. ex *Georgius* ⁶ HENELIUS 1704. II. p. 128. *Joannem* ⁷ *A Wladislao* ISTVANFFY 1622. p. 236. *Ab Vladislao*

* Vide HENELIUS 1704. II. p. 128.

Hieronymi
Balbi, in eam
rem, ad Iaco-
bum Fugger-
um epistola:

Fuggerorum
et Thurzonum
divitiae,
ex metallis
partae:

laus fuerit, memo[p. 60.]randum est. quod eo tutius, suo loco^{q.)} faciemus, quia episto-
la nobis suppetit, ab *Hieronymo Balbo*, Poseniensi dein Praeposito, ad *Iacobum Fugger*,^{r.)}
Augustanum, de *Alexii*, in rem metallicam, meritis, perscripta.* Coaluerant, nempe, fra-
tres *Thurzones*, *Alexius*, *Georgius*, et *Iohannes*, in eandem, cum *Fuggeris* societatem: cuius
id fuit providere, ut, et metalla, solerter eruerentur, et curate liquefacta, vel signarentur
in monetam, uti est aurum et argentum, vel per *Venetos*, et institores *Germanos* vulga-
rentur passim, per orbem Europeum. Qua negotiatione, *Fuggeri* mercatores, non solum;
sed et *Thurzones*, ultra omnem modum pecuniosi facti sunt.

§. XI.

Alexio munus
thesaurarii re-
gni delatum:

gratiosus fuit
Ludovico regi
et coniugi
Mariae:

Budam, absen-
te Rege,
cum collega
Bornemisza,
custodit:

Atque, istud fuisse reor, ut difficillimis temporibus, *Thesaurarius* regni, a LUDOVICO cre-
aretur *Alexius*; nimirum, ut esset, qui publicam paupertatem, suo quandoque aere de-
pelleret: neque timendum foret, peculatus crimen, his istiusmodi magistratibus, fami-
liare. Aperte, et ex vero, idem *BALBUS*^{s.)} ad Pisoniense sacerdotum collegium: *De sub-*
sidio, inquit, *regio, et temporum iniquitate, et eorum, qui in magistratu hactenus exstitere,*
avaritia effectum est: ut ex Tricesima nihil admodum, ex taxis vero, vix [p. 61.] dimidia-
tum vectigal acceperimus. Sed, nisi me animus fallit, huius novi Thesaurarii tempore, ad in-
tegrum, quae hactenus praetermissa sunt, consequemur. Tanta, et spei, et existimationis
fuit *Alexius*, dum iam ante gratiosus LUDOVICO, totum se MARIAE reginae, intima-
rat. Enim vero, vix unquam ab urbe, seu expeditionis militaris, seu comitiorum gra-
tia, aberat LUDOVICUS, quin MARIAE cura, *Alexio* castigatissimi moris viro, crederetur.
Atque est, cur existimes, eius instinctu, subinde monitum^{t.)} a regina fuisse *Ludovicum*,
uti animum a rebus ludicris, quas *Georgius*, *Marchio Brandenburgicus*, ultra comicam li-
centiam, suggerebat, advocatum, ad severiores regni administrandi, averruncandi item
hostis curas adplicaret. Diserte *ISTVÁNFFYUS*^{u.)} cum abitum *Ludovici* ad turbulenta co-
mitia, *Hatvani* a seditiosis habita, meminit: *Adductus consilio suorum, rex,¹ Hatvanum²*
est profectus, arce, ac urbe Budensi, et Regina, Iohanni Bornemiszae³ ac ALEXIO THURZONI,⁴
quem aerario praefecerat, commendata. Sed, et tunc, inter custodes reginae fuit *Alexius*,

^{q.)} In Comitatu Hontensi, in descriptione SCHEMNICII §. XII.

^{r.)} Meminit, *IACOBI* huius *FUGGERI*, ipse *ALEXIUS THURZO*, in proluxioribus testamenti sui tabulis: *Rogo*, inquit, *sororium meum DOMINUM ANTONIUM FUGGER, tamquam fratrem meum, et praeterea nepotem meum, Dominum IOHANNEM IACOBUM FUGGER: nempe, ex sorore sua CATHARINA, consorte RAYMONDI FUGGERI natum.* Vide, *CHRONICON CONSTANTIENSE*, Tomo III. *Rerum German.* edente *IOH. PISTORIO*, p. m. 778.

^{s.)} Vide *Operis Tomum I.* p. 554.

^{t.)} *Istvánffyus Lib. VII.* p. 100., 40.

^{u.)} *Libro VIII.* p. 114., 48.

¹ add. a Belio ² *ISTVÁNFFY 1622.* p. 114. *Hathvanum* ³ *ISTVÁNFFY 1622.* l. c. *Bornemissae* ⁴ *ISTVÁNFFY 1622.* l. c. *Thurzoni*

* *Epistolam Hieronymi Balbi vide BÉL 1735–1749? IV. 585–586. Addendum est epistolam non in §. XII. – sicut Belius hic in nota „q.)” ait –, sed in §. XIV. historiae Urbis Schemnitziensis contineri; cuius erroris causa haud alia fieri potest, quam quod Belius, postquam notam hanc q.) descripsisset, historiam Schemnitzii duobus paragraphis auxerit.*

cum *Ludovico*, ad Mohácssum occumbente, de unius *Mariae* salute, in primis trepidatum fuit. Iterum noster:^{v.)} *Regina, cum Iohanne Antonio Burgio, legato Pontificio, ac Thoma, Episcopo Vesprimii*,¹ *ALEXIO THURZONE*,² *ac Iohanne Bornemisza*,³ *nondum quidem sa[p. 62.]tis comperto regis interitu, sed id, quod erat, multis indiciis suspicata; trepide*⁴ *se Posonium recepit*. Comitibus postea, eodem anno, a regina et Palatino Pisonium promulgatis, praecipuam *ALEXIUS* operam navavit, uti sacrum diadema, *Perénianae* aviditati, tunc obnoxium, inaugurando *FERDINANDO*, quibus posset, artibus, indispiceretur. *PETRUM PERÉNIIUM*,⁵ inquit historicus^{x.)} *cui coronae regiae conservandae munus erat concreditum, et qui eam nuper Iohanni tradiderat, pristina inconstantis animi ambitione atque avaritia laborantem, promisso ei, Alexii Thurzonis*⁶ *opera, oppido, et arce Sáros Pataco*⁷ *(quod ille vehementer expetebat, ut ab utroque*⁸ *rege consequeretur, eaque de causa,*⁹ *talem quaestum foede*¹⁰ *exercebat), ac simul Transilvaniae*¹¹ *praefectura, regina et Palatinus, ad FERDINANDI partes pertraxerunt*.¹² Atque, hac ille adsiduitate, et in *FERDINANDUM* fide atque obsequio, facile adsequutus est, uti, penitus se, novo regi, insinuaret, commendante in primis sorore *MARIA*, in cuius ille comitatu, *Ferdinandum*^{y.)} *Óvarini* salutaverat.

*reginam,
post occasum
Ludovici,
Pisonium
comitatur:*

*diadema,
inaugurando
Ferdinando,
a Perénio,
indispicitur:*

*intimat se, his
officiis, in gratiam
novi regis.*

§. XII.

His ergo rebus, non animis modo, trium, mutuo se excipientium, regum, prorsus se intinavit *ALEXIUS*: sed etiam gradus sibi [p. 63.] constravit, cum ad dignitates amplissimas, tum ad opes lautiores, perennesque. Praeterquam¹³ enim, quod in complurium arcium, oppidorumque possessionem venit; anno quidem MDXXVII. *Iudex Curiae Regiae*, ac postea, MDXXXV. *Locumtenens* regius, cessante *Palatini* dignitate, renunciatus a *FERDINANDO* est. Id mirere, cum unus omnium maxime graciosus *FERDINANDO* fuisset, nequivisse tamen, eius animum inducere, uti *Perénius*, adfinitate sibi iunctus, tametsi vadem se pro eo sisteret,^{z.)} e captivitate liber dimitteretur. Adeo, ne hi quidem possunt, apud principes, omnia, qui eos habere creduntur in potestate. Atque, incussit omnino sollicitudinem *Alexio*, ista *FERDINANDI*, sive durities, sive alienatio; ut sint, qui opinentur, contractum inde moerorem, fatum, summo viro, accelerasse. De hoc *ISTVÁNFFYUS*:^{a.)} *Insequentis anni (MDXLIII.)*¹⁴ *principio, Alexius Thurzo*,¹⁵ *postquam ad Ferdinandum libertatis Perénio obtinendae causa*¹⁶ *profectus, nullum operae pretium fecisset, domum reversus, in morbum incidit. quem, quum sustinere non posset, divisa*

*Alexii, ad
summos
honores et
opes, gradus:
fit Iudex
Curiae regiae:
postea Locum-
tenens regius:
irritas preces,
Ferdinando
admovet, Pe-
rénii liberandi
causa:*

*testamento
condito
moritur, anno
1543:*

v.) Ibidem p. 132., 25.

x.) Libro IX. p. 137, 11.

y.) Vide inibi *Istvánffyus*.

z.) *ISTVÁNFFYUS* Lib. XV. p. 254, 6. ubi eum, virum clarissimum, et *FERDINANDO* charum vocat.

a.) Ibidem p. 256., 31.

¹ *ISTVÁNFFY* 1622. p. 132. *Besprimii* ² *ISTVÁNFFY* 1622. l. c. *Turzone* ³ *ISTVÁNFFY* 1622. l. c. *Bornemissa*

⁴ corr. ex *trepido* sec. *ISTVÁNFFY* 1622. l. c. ⁵ *ISTVÁNFFY* 1622. p. 137. *Perenium* ⁶ *ISTVÁNFFY* 1622. l. c.

Turzonis ⁷ *Sáros Pataco* *ISTVÁNFFY* 1622. l. c. *Sarospataco* ⁸ corr. ex *utroque* ⁹ *ISTVÁNFFY* 1622. l. c. *causa*

¹⁰ *ISTVÁNFFY* 1622. l. c. *faede* ¹¹ *ISTVÁNFFY* 1622. l. c. *Transsilvaniae* ¹² *ISTVÁNFFY* 1622. l. c. *traduxerant*

¹³ corr. ex *Praterquam* ¹⁴ add. a Belio ¹⁵ *ISTVÁNFFY* 1622. p. 256. *Turzo* ¹⁶ *ISTVÁNFFY* 1622. l. c. *causa*

testamento^{b.)} *inter filias, et patrueles*^{c.)} *opulentissima haereditate, e vita migravit, ac Leucoviam*¹ *deductus, avito sepulchro, singulari funeris*² [p. 64.] *pompa, illatus est. Iste optimi ALEXII fuit exitus. Nactus est a coniuge elogium, ait scriptor nuperus, quia toto regno pater audierat, ut saltem marmor donaret vitam, quam patriae aeternam facere non valuit.** SPECTABILI AC MAGNIFICO D. D. COMITI ALEXIO THURZONI A BETHLENFALVA, INCLYTI HUNGARIAE REGNI³ IUDICI CURIAE, SERENISSIMIQUE ROMANORUM⁴ HUNGARIAE BOHEMIAE ETC.⁵ REGIS FERDINANDI LOCUMTENENTI, ET CLARISSIMAE EIUS GENTIS⁶ MARITO DILECTISSIMO, AC⁷ AFFINIBUS SUIS⁸ CHARISSIMIS, GENEROSA ET MAGNIFICA DOMINA MAGDALENA ZEKEL AB ORMOSD PIA MOESTISSIMAQUE CONIUNX.⁹

*eius
epitaphium.*

F. F.

Θ¹⁰ Comes Alexius Thurzo. Anno Salut. humanae¹¹ MDXLIII. Aetatis suae LIII. ipso die convers. B.¹² Paulli Apostoli. Hactenus de *Alexio*.

§. XIII.

De IOHANNE,^{d.)} Wratislaviensium praesule, dicendum iam est. Multa de eo clientes sui in litteras retulere, quae iam compendio recognoscemus. Fuit, in episcoporum Wratislaviensium numero, XXXV. Ita de eo laudatus HENNELIUS:^{**} IOHANNES V. *Thurzo dictus, Nobilis Polonus, electus MDVI. obiit anno MDXX.*

*Iohannes,
Wratislaviensis
episcopus.*

b.) Geminum id condidit, brevius alterum; alterum fusius, atque istud ita factum, ut documentum praebeat, pietatis ALEXII. Utrumque, in *Adparatibus* nostris adservamus.^{***}

c.) Superabat tunc e fratribus, quorum quatuor fuere, natu minimus, IOHANNES, nominatim arcis *Bajmócz* et *Scepusiensis*, haeres dictus. quod illic prolixè meminimus.^{****}

d.) Natalium, inter quinque fratres IOHANNE Cracoviensi genitos, ordinem ALEXIUS sic desinit, in testamenti sui tabulis, ut IOHANNEM hunc primo, *Stanislaum* Olomucensem episcopum, secundo, tertio *Georgium*, ultimo denique loco se ipsum nominet. nisi id dignitati potius episcoporum dedisse putandus sit, quam geniturae.

¹ ISTVÁNFY 1622. I. c. *Levociam* ² add. sec. ISTVÁNFY 1622. I. c. ³ *Hungariae Regni* corr. ex *Regni Hungariae* sec. BÉL 1723. p. 89. et LUDIKOVÁ–MIKÓ–PÁLFFY 2006. 343–345. ⁴ add. secundum locos eosdem ⁵ *Bohemiae etc.* corr. ex *Bohemiaeque* sec. locos eosdem ⁶ corr. ex *genti* sec. locos eosdem ⁷ add. sec. locos eosdem ⁸ corr. ex *meis* sec. locos eosdem ⁹ corr. ex *coniux* sec. LUDIKOVÁ–MIKÓ–PÁLFFY 2006. I. c. ¹⁰ corr. ex *obiit* sec. locum eundem ¹¹ add. sec. locum eundem ¹² corr. ex *S.* sec. locum eundem (p. 343.)

* *Quisnam „scriptor ille nuperus” fuerit, nescitur. Quod ad epitaphium adinet, textus eius in Prodrogo (1723) a Belio iam proditus est, qui textus multo exactius est, quam qui hic publicatur. Vide BÉL 1723. p. 89. Fieri quidem potest, ut textus hic a Belio datus ex opere Samuelis Timon transcriptus sit; iisdem enim fere mendis, ac qui apud Timonem legitur, ille laborat. Cf. TIMON 1737. p. 143. Photographiam epitaphii transcriptionemque vide LUDIKOVÁ–MIKÓ–PÁLFFY 2006. pp. 343–345.*

** Vide HENNELIUS 1704. II. p. 128.

*** *Habentur quidem inter manuscripta Beliana testimonia duo Alexii Thurzó, quae autem non originalia, sed transcripta sunt, eorumque brevius (?) est mancum. Longius (?) vide MOL I 7. 47. pp. 939–943. (quod datum „in vigilia Festi Beati Andreae Apostoli A. D. 1542.”), brevius autem ibidem 951–954. (pars ultima testamenti datumque deest).*

**** Vide BÉL 1735–1749(?) IV. 416., in historia arcis *Bajmóc*.

THURZO favens doctis, doctrina praeditus ipse.
Sacratam rexit cum pietate domum.

Satis iam adparet, cur *Nobilem Polonum* adpellet: nimirum, quod ab exsule patre, *Cracoviae* fuit genitus. Reliqua prosequamur, quae [p. 65.] HENNELII scholiastes, *Michaël Iosephus Fibiger*, liberali manu, adgessit. Ac, de patre quidem, quae adtulit, supra in rem nostram vertimus. De fratribus pergit: * *Habuit...*¹ *fratres*² *STANISLAUM episcopum Olomucensem, magni illius ERASMI, amicum; GEORGIUM Comitem, Camerarium montium Hungariae; nec non ALEXANDRUM Thurzonem,*³ *Hungariae proregem.* Lapsus est in Alexandri nomine, quod in tota gente *Thurzonum* non exstat, ut adeo *Alexius* sit substituendus; addendus autem *Iohannes III.* Nunc, quemadmodum episcopem indeptus sit, audiamus.** *IOHANNI*⁴ *ROTH*⁵ *cum adiutor datus fuisset, coniurati quidam malevoli, duce Adamo Suevo celebri latrone, nocte Natalis Christi domi suae opprimere eum decreverunt;*⁶ *sed, singulari providentia divina, tanta tunc fuit, ex pluvia glacie concreta, stratorum lubricitas, ut multi homines lapsi, crura et brachia fregerint,*⁷ *et ascendere in insulam*^{e.)} *quam vocant, sive summum, siccarii non possent. Episcopale pedum, eodem, quo antecessor obiit, anno accepit, ac per Opitium Colo canonicum*⁸ *inthronisatus, per Stanislaum Thurzo*⁹ *vero fratrem germanum, Iohannem fratrem Bernhardinianum,*¹⁰ *episcopum quondam Varadiensem, atque Henricum de Fullenstein suffraganeum, Dominica, quae Laetare dicitur, usitato more, consecratus, et in dignitatis possessionem immissus, in subsequuta paullo post festivitate, quae CHRISTI in utero* [p. 66.] *virginis Mariae concepti memoriae dicata est, primitias celebravit, maxima principum Silesiae, ac nobilium frequentia: idem haud multo post, supremam quoque Silesiarum praefecturam nactus.* Ista *FIBIGERUS*; ex vero singula. Nam, harum quidem *Wratislaviensem*, anno MDVI. X. Calendas Apriles; summam vero *Silesiarum praefecturam* anno MDVII. XVIII. Calendarum Maii, capessivit, posteaque, anno MDIX. V. Idus Martii, *LUDOVICUM* puerum, *Wladislai* filium, iam tum *Hungariae regem*, cum fratre *Stanislao*, episcopo *Olomucensi*, *Pragae*, diademate *Bohemico*, ritu solemnii, redimivit. Mite illi ingenium, cum a natura obtigit, tum in primis, ab optimarum artium studiis, quae et ipse excoluit, et qui eruditionis laude pollebant, magni semper habuit. Itaque admittebat in familiarium numerum, doctos; admissos, mirifice diligebat; prorsus *Maecenatem*¹² aemulatus, qui iniucundam eius diei usuram putavit, qua non ediderit quidpiam erga litteratos, beneficii. Discas id ex *Casparis Ursini*¹³ *Velii* poematibus. qui, cum apud praesulem, singulari gratia, et auctoritate floret, non obsequiis dumtaxat, quibus posset, sed venustissimis etiam carminibus, eum sibi

parentes eius
fratresque:

fit episcopus:

et Silesiarum
praefectus:¹¹

coronat Ludo-
vicum puerum,
in regem
Bohemiae:
ingenio
fuit miti et
doctrinae
amanti:

^{e.)} In qua est templum Cathedrale, et Canonorum aedes, *Wratislaviae*, ad orientem, obsita: Germani, *Auff dem Sand*, vocant.

¹ Verbum *habuit* apud HENELIUS 1704. II. p. 128. nonnullis lineis superius positum a Belio huc transl.

² HENELIUS 1704. I. c. add. *vero* ³ HENELIUS 1704. I. c. add. *de Bethlemlalva* ⁴ HENELIUS 1704. I. c. add. *Joanni* ⁵ HENELIUS 1704. I. c. add. *Episcopo* ⁶ HENELIUS 1704. I. c. *decreverant* ⁷ HENELIUS 1704. I. c. *frangerent* ⁸ add. sec. HENELIUS 1704. I. c. ⁹ add. a Belio ¹⁰ corr. ex *Bernhardianum* sec. HENELIUS 1704. I. c. ¹¹ *et...* *praefectus* add. secundum synopsis ¹² corr. ex *Mecaenamem* ¹³ corr. ex *Ursinii*

* Vide HENELIUS 1704. p. 128.

** Vide. *ibid.* pp. 128–129.

demereri celebrareque, connisus est. Dabimus, deditissimae eius, erga praesulem, voluntatis, specimen, a FIBIGERO expromptum.^{f.)}* [p. 67.]

*eius enco-
mium a Velio,
carmine
decantatum:*

*Terque quaterque pater felix, cui contigit uni
Pontifices vidisse duos, sua pignora, magno
In populo, veste aurata, lituumque ferentes
Sacra Deum, manibus puris ostendere: quorum
Alter erat primus, natuque novissimus alter.
Namque Silesiacis IOHANNES praefuit oris
Sacrificus. Quicumque estis, quorum infula frontem
Ambit, et in populis summi Iovis ora refertis
Parcite dicturo verum: quippe, omnibus anteit
Insigni pietate, et¹ purae tramite vitae
Innocuo. Positis post summa negotia curis,
Utitur ingenue studiosus Apolline dextro,
Et castas tetrica miscet cum Pallade Musas.
Nec decus eloquii, nec tersae gloria linguae
defit, seu doctis orator pectora flectit,
seu mentes hominum cultissima littera mulcet.
Quaeque est principibus virtus vel maxime sanctis,
Largitur melius nemo, atque uberrima dona,
Confert, sed meritis tantum, sed munere dignis.
In primis sapiens se ante omnia nosse laborat.
Hos quidem, atque alios mores in principe raros,
Una omnes miremur, et omni laude feramus
Possedis virum. Nec vero segnior alter,
Inferiorque est ille² frater, qui praesidet oris,
Qua MORAVUS tacito proserpit leniter alveo,
Piscifer, unde solo nomen manavit opimo.*

*amabat poëtas
in primis.*

Solida, oppido laus et digna, quam concupiscant, viri praesules. Amabat vero, cum nulum non litteratorum genus, tum in primis poëtas, sive, quod et ipse, in arte ea excelluit, sive, quod gestiebat ab iis laudari. Iterum URSINUS:**

*THURZO, sic vates colis eminentes,
Et beas vultu bene liberali:
Qui soles larga, mea munerari
Carmina dextra: [p. 68.]*

^{f.)} Ex Libro II. Silvarum, in Thurzeidos Praeludio.

¹ HENELIUS 1704. p. 129. ac ² pro est ille HENELIUS l. c. illo est

* Vide HENELIUS 1704. II. pp. 129–130.

** Vide HENELIUS 1704. II. p. 130.

*Quippe, non numis inbias, nec auro
Nec studes Gazae nimium repostae,
Sed Tibi nullo peritura saeculo
nomina quaeris.*

§. XIV.

Lautius haec, forte a poëta dicta crederes, quam verius: quod hominum istud genus, ad fingendum natum, comminiscitur subinde res, ultra veri similitudinem, grandes: dabimus proinde ERASMI ROTERODAMI, summi viri, et alieni ab adsentatione, epistolas, cum THURZONE nostro, permutatas: ut constet, et de ERASMI indicio et de facundia IOHANNIS. Provocatus, a praesule ROTERODAMUS, sic respondet:^{g.)} *Litteras Tuas, ornatis- sime praesul, non minus bonae mentis, quam doctrinae, quam eloquentiae, quam humanitatis, prae se ferentes, plane dignas iudicabam, quae in tui nominis gloriam <ederentur, ni meam glo- riam>¹ immodice praedicarent. Nec ita multum abfuit, quin me nitore suo a rescribendo deter- ruerint; sed malui famae detrimentum accipere, quam parum humanus videri. Essem autem inhumanissimus, si a tanto praesule, talibus litteris provocatus, prorsus obticuissem. Tantum autem abest, ut pudeat me vinci a minoribus,² ut vehementer, et gaudeam, et glorier, seculum nostrum, priscae barbariei, veternum exuere, et in optimis litteris feliciter reflorescere. Neque hic, ullam laudis partem, mihi vindico, nisi, si quos nostrae lucubrationes expergefecerunt ad meliora studia; ne me putes agnoscere laudes, quas mihi, candide magis quam vere, tribuis. Porro, novum non est, apud Hungaros esse praeclara ingenia, [p. 69.] quando IANUS ille PANNONIUS, tantum laudis meruit, in carmine, ut Italia, ultro herbam illi porrigat. IACOBI PISONIS, cuius memoriam mihi refricas, tam iucunda est recordatio, quam olim Romae iucun- da fuit consuetudo: quid enim illo doctius, aut quid festivius? Ego, hunc praeceptorem, magis gratulor, serenissimo regi vestro, quam regnum ipsum. Fuerunt et hic, qui me FERDINANDO principi, praeceptorem dare vellent. Et est adolescens prorsus indole divina, docilitate incredi- bili, probitati virtutisque natus; adhaec amabili quadam morum gravitate; sed erat, cur me nollem aulae committere. Is tamen (ut ipse mihi retulit) libellum, de Principis Institutione, semper habet in manibus. VELII carmen legens, quod proxime mihi redditum est, Lucani tu- bam audire videor: dignus ille, qui magnos reges decantet, non Erasmum. Numquam autor tibi fuero, ut, quemadmodum scribis, octo dierum itinere, ad homuncionis huius spectaculum accu- ras: nam, sat scio, et te poeniteret itineris, et ego nonnullam existimationis meae iacturam apud te facerem. Si quid Erasmi visendum, id in libellis nostris conspicatus es. Ceterum, nec ego sum Livius, nec tu, Gaditanus quispiam barbarus. Quod autem insuper munus adornas? Annon haec tua epistola, qua mihi pectus istud tuum dicas, amplissimum est munus? Mihi certe, nul- lum tui pignus exhiberi potuit charius, maxime, [p. 70.] quod non gravata sit tua celsitudo tam prolixam epistolam, propriis digitis, describere. Bene vale. Lovanii, duodecimo Calend. Maias, anno MDXIX. Quam haec, cum in Thurzonis, tum in Hungarorum etiam laudes, Iacobi, in primis, Pisonis (quem Hungari, Posony Jakab, credo, dicebant) prona sunt*

*Habuit, cum
Erasmo,
litterarum
commercium:*

*epistolae
Roterodami,
ad Iohannem
exemplar:*

^{g.)} Lib. V. Epistolarum p. 237. editionis Basil. anni MDXL. fol. ex officina Frobeniana.

¹ *ederentur... gloriam* add. sec. ERASMUS 1541. p. 237. ² corr. ex maioribus sec. ERASMUS 1541. l. c.

Iohannis, ad
Erasmum
multae elegan-
tiae, ac pieta-
tis responsio.¹

omnia. Utinam exstaret epistola, qua primus *Erasmum* ad commercium hoc litterarum, IOHANNES illicuit. Reparabimus tamen eam iacturam, responsorio *Thurzonis*, ne sit, de eloquentia viri, deque summo eius ingenio, dubitationi locus. Est vero^{h.)} istiusmodi:
*Explicari nequit, ERASME doctissime! quantum me tuae litterae oblectarunt, licet vix septimo, tandem mense, ad me pervenerint: quibus sane, ut antea nihil mihi fuit optatius, ita revera, nec acceptius quicquam evenire poterat. Proinde, eas ipsas, obviiis (ut aiunt) manibus, excepi, exceptas, et legi cupide, et lectione earum, etiamnum obsaturari, neutiquam possum. Fuerant, fateor, saepissime, magnae admodum, tum admirationi, tum delectationi, ERASMI doctissimi, ad alios scripta doctissima, formulis litterariis, alienaque manu excusa: iam vero, voluptati, et gaudio nihil reliqui factum est, ubi autographum, eruditissimi, ac omnibus dotibus ornatissimi viri, conspicatus sum. [p. 71.] Erunt itaque tuae litterae, mihi selectissimi ac preciosissimi muneris loco. Non est autem, charissime ERASME! quod meas litterulas, verius quam litteras tantopere collaudes: novi egomet me, <atque intra meam perquam libenter me>² pelliculam continere. Veruntamen, quam inhumanus, optimo iure valeam iudicari, nisi tibi, pro ea, etiam re gratias agerem: tam essem impudens, si tuas praedicationes agnoscerem. At, tu quomodo tibi non iniurius videri possis, qui laudes, quibus te universus propemodum orbis, verissime prosequitur, nimia (ni fallor) hac in parte huius modestia, tantum abest, ut admittas, ut contra maxime averseris declinesque. Debentur profecto tibi, longe maiora, praesertim cum tui unius patrocínio, omnium honestissimarum disciplinarum nitor, multo iam barbariei situ, et squalore, obtenebratus, resplendescat: tum sinceræ quoque illius theologiae puritas, et sanctissima studia, prope ad interitum redacta, te parente, te duce, veluti renata, toto orbe reflorescant. Quod ad me adtinet, tuae nimirum litterae, totque tui vigilantissimi, iuxta ac³ sanctissimi, labores, me tibi obstrictum efficiunt; atque nullo non momento tui, ingerunt memoriam, quantumvis nihil prorsus mei apud te sit, quod huius hominis⁴ recordationem, vicissim tibi possit afferre. Igitur, ut amoris, et observantiae meae singularis in te studium, tibi, etiam, atque etiam, magis fiat cognitum, atque iterum ob oculos [p. 72.] obversetur *Thurzonis*⁵ tui memoria, munus tibi mitto, non magni sane pretii, quatuor inquam horologia, vitreis vasculis exigua, pulvisculoque paulatim⁶ delabente, horas dimetientia. Quorum usus, opinor, clepsydræ, nostro seculo aequat: haec sane crebro obversatu, atque tractatu, te nostri in horas poterunt admonere. Adiunxi praeterea, auri puri nativique, quatuor particulas, sive ramenta, e subterraneis specubus, adeoque ex ipsis terrae visceribus, in ditione meae dioeceseos, qualia vides, nuper eruta; nempe, ut auri vivax vis, te immortalitate dignissimum declaret: ad haec, tegmentum sacro tuo capiti ex murium ponticorum exuviis, quas nostrates, Sabellinas pelles, etiamnum usurpata voce, cognominant. Debebunt equidem hae pelles, dum caput hoc tuum, et grata mollitie⁷ demulcebunt, et fovebunt caloris temperie, meum in te amorem, aut testari, aut comprobare. Ego, adeo haec tibi mitto, non quia te, qui regum, et potentissimorum principum, muneribus exornaris quotidie, similibus longeque parestantioribus carere arbitrer: sed, ut amoris mei, et propensissimae*

^{h.)} Lib. XV. p. 472.

¹ add. secundum synopsis ² atque... me add. sec. ERASMUS 1541. p. 472. ³ corr. ex et sec. ERASMUS 1541. l. c. ⁴ corr. ex nominis sec. ERASMUS 1541. l. c. ⁵ ERASMUS 1541. l. c. *Turzonis* ⁶ ERASMUS 1541. l. c. *paulatim* ⁷ ERASMUS 1541. l. c. *mollicie*

* Vide ERASMUS 1541. p. 472.

observantiae studium, quemadmodum praemonui, tibi fiat compertius. Verum, quicquid est huius, quod mitto, ut lubens, et grato animo accipias, vehementer oro. Id quod futurum confido, si animi mei benevolentia, atque profusissima, in te, propensione, non pretio, munusculum aestimaveris. Nam, si pro tuis meritis ornandus sis, vix certe [p. 73.] totius orbis opes et copiae, nedum dynastae cuiuspiam facultates, tuae dignitati satis sunt facturae. Quod superest, charissime ERASME! maxime omnium opto, me¹ ut coepisti, amare pergas, beneque ac felicissime valeas. Datum Wratislaviae,² calendis Decembris, Anno MDXIX. IOANNES THURZO³ episcopus Wratislaviensis,⁴ manu propria scripsit.⁵ Vide! quam eloquenter, docte, ingenue, et liberaliter omnia. Verum, nemo ERASMO ipso, epistolam IOHANNIS, dilaudarit, aut apertius, aut verius. Nam, in hunc modum^{i.)} respondit: Cur ita visum est superis, ut tanto intervallo, disiungant montes et flumina, quos tanta copulat charitas animorum? Epistola tua post sextum demum mensem mihi reddita est, una cum munusculis. Quorum nihil non fuisset gratissimum, etiamsi minimi pretii fuisset, vel hoc nomine, quod a tali praesule, sed multo magis, quod a tali animo, proficisceretur. Nunc, et pretii magnitudine, et ipsa novitate, et autoris titulo, commendabantur; sed in his tamen nihil mihi tam charum est visum, quod epistola tua non superaret. quam iam alteram accepi, tuis istis articulis descriptam, tuo isto ingenio conditam, quo magis etiam refert, imaginem animi tui: Deum immortalem, qualis? Faxit DEUS, ut istud pectus imitentur complures episcopi, procuresque, et imaginibus [p. 74.] suis, tam eximium decus, adiungant, et auctoritatem suam bonitatis, ac sapientiae, cumulent accessione. Quam ardentem virtutis amorem, spirant illae tuae litterae, quantam sitim eruditionis Christianae? Adhaec quantum candoris, quantum modestiae, prae se ferunt. Quis credat haec, a tanto praesule, a tanto principe, scribi? Nihilo enim minus, mirabilis est mihi tuus iste animus, quod me praeter meritum admiraris, siquidem hic error in persona est, non in re. Hoc erras, quod ERASMUM esse credis id, quod non est; sed non in hoc erras, quod ea veneraris, et expetis, quae falso tibi persuades in nobis esse. Adnisi⁶ sumus, mundum, nimis ad scholasticas argutias prolapsus, ad veterum fontes revocare, ac plus satis fidentem, Iudaicis ceremoniis, ad verae pietatis studium accendere. Atque, utinam hic meus conatus, tantum fructus attulerit aliis, quantum nobis attulit invidiae. Meum incommodum multo levius ferrem, si, cum multorum commodo, viderem coniunctum; sed hoc viderit ipse CHRISTUS, qui nisi⁷ fallor, certe hunc animum probaturus est. Iam, ut in tuis munusculis nonnihil philosopher, gratulor tuae ditioni, e cuius venis, aurum tam elegans ac purum, eruitur; sed tu beatior, qui e divinorum voluminum, longe felicioribus venis, tam [p. 75.] avidae scruteris, aurum evangelicae sapientiae; quo locupletes gregem tuae fidei concreditum, velut opulentus quispiam pater familias, e divite thesauro, proferens nova ac vetera; multum dissidens, ab episcopis plerisque, qui pulcherrimam functionis suae partem, in sordidos quosdam relegant, nec probatos nec exploratos, quum ad id muneris neminem oporteat admitti, nisi quem eruditio Christiana, quem morum integritas, quem rerum usus, ac prudentia non vulgaris commendat. Duobus horologiis inscriptum erat: Festina lente, atque hanc quidem inscriptionem, audit pulvisculus ille, per minutissimum foramen, lente defluens haec me scribente: sed magna celeritate vita nostra avolat, et advolat

*atque iterum
Erasmi, ad
Iohannem:*

^{i.)} Ibidem p. 473.

¹ add. sec. ERASMUS 1541. l. c. ² ERASMUS 1541. l. c. *Wratislaviae* ³ ERASMUS 1541. l. c. *Turzo* ⁴ ERASMUS 1541. l. c. *Wratislaviensis* ⁵ corr. ex *scripset* ⁶ ERASMUS 1541. l. c. *adnisi* ⁷ ERASMUS 1541. l. c. *ni*

*moritur
Iohannes.*

mors nihilo segnius, etiamsi non defluat harenula. In altero superne inscriptum erat, festina lente, et inversum horologium ostendebat, mortis imaginem: quae utinam tibi, mi THURZO! lenta veniat, digno profecto qui sis immortalis, non tantum longaeuus, nisi haec esset fortunae invidia, ut si quid extiterit in rebus humanis eximium, id quam ocysime tollat e medio. Quod omen abs te, velim, quam longissime abesse, quem et ex tuis litteris, et ex aliorum praedicatione, tam multis ac raris animi dotibus praeditum esse [p. 76.] video, ut generis claritudo, ut opes, ut pontificia dignitas, minima portio sit tuorum ornamentorum. Pileus non poterit mihi esse usui, nisi¹ domi. Nam, et magnificentius est, quam ut conveniat homini tenui: <nisi forte et hic erras, ut putes Erasmus esse aliquid: et alienus a more huius regionis>.² Olim, iuxta proverbium, bonos viros decebant omnia, nunc non nisi potentes omnia decent: tamen servabitur et in hoc potissimum, ut THURZONIS memoriam mihi refricet. Aureum numisma multos exercuit, aliis coniectantibus, esse tres Noae filios, ex arca revertentes, et ex altera parte, columbam, olivae ramum deferentem: aliis duces duos, qui medium captum ducerent, et aquilam lauri ramum in coronam deflexum gestantem: subscriptionem nullus adhuc legere potuit, neque Graecus, neque Latinus, neque Hebraeus. Video quam sim ingratus, qui pro tot donariis proque epistola, tam eleganti, tam amica, praeter frigidum epistolium, nihil rependam, sed alias dabitur occasio: interim, cura, ut recte valeas, praesul optime! Lovanii, pridie Calend. Sept. Anno MDXX. Mirere, tantam in praestantissimis viris animorum coniunctionem, eo potissimum tempore, quo motis, de religione, dissidiis, non sacer modo; sed profanus etiam orbis, concuti, et in diversa studia, trahi coepit. Ceterum, IOHANNES, divini argumenti epistolam hanc, neque accepit, neque legit: [p. 77.] quippe, IV. Nonarum Augusti, eodem illo anno, Nissae, pht<h>ysi consumtus: ut et heic habeas, cur meditationes, non minus, quam vota ERASMI, quae THURZONIS caussa, nuncupavit, admirare: quippe qui, mortuo iam praesule, fati nescius, id divinabat, quod evenerat, diebus aliquot ante, quam epistolam exararet, ὃ πόνυ.

§. XV.

*Epitaphium,
ei positum:*

Mortem optimi praesulis, eo dolentius, et fratres tulere, et eruditi, quos ad amicitiam admiserat; quo maior fuit, tanti viri, iactura. Ergo, nemo non, qui suus fuit, dum viveret, mortuo parentavit. Et fratres quidem, STANISLAUS atque IOHANNES, hoc ei posuerunt epitaphium: IOHANNI THURZONI,³ VRATISLAVIENSI EPISCOPO, ET PROVINICAE SILESIAE ALIQUAMDIU⁴ PRAEFECTO, PRINCIPI OPTIMO, RELIGIONE ET PIETATE IN DEUM, IUSTITIA IN OMNES, SINGULARI DOCTRINA IPSI EXQUISITA, ET DOCTORUM, QUOS MAGNA GRATIA, ET LIBERALITATE PROSEQUEBATUR, UNICO PATRONO, STANISLAUS THURZO,⁵ OLOMUCENSIS EPISCOPUS, ET IOHANNES THURZO,⁶ <PLESNAE DOMINUS,>⁷ FRATRES, FRATRI CHARISSIMO EX TESTAMENTO MOESTI P. P. Breve sane, sed magnarum laudum, epitaphium. quod idem luculentius faciunt, versus additi:**

¹ corr. ex quam sec. ERASMUS 1541. l. c. ² nisi... regionis add. sec. ERASMUS 1541. l. c. ³ HANKIUS 1707. p. 369. *Thursoni* ⁴ HANKIUS 1707. l. c. *aliquandiu* ⁵ HANKIUS 1707. l. c. *Turso* ⁶ HANKIUS 1707. l. c. *Turso* ⁷ Plesnae dominus add. sec. HANKIUS 1707. l. c.

* Vide HANKIUS 1707. p. 369.

** Vide HENELIUS 1704. II. pp. 130–131, HANKIUS 1707. p. 369.

*Hoc Thurzo¹ Tibi Pontifex sacellum
 Ianus condidit agnifer, beate
 In quo post obitum est² situs. Meretur
 Si caelum pietasque et alma virtus
 Si Musae, innocue et³ peracta vita
 Si fecisse bonis benigne,⁴ tecum [p. 78.]
 Celsi nunc sacer incola ille⁵ Olympi
 Caeli perfruitur bonis beati.*

OBIIT NISSAE MDXX. II. AUG. AETATIS S. ANNO LVI. G. LOGUS S. T. 1537.^{k.)} Haec in emortuali sacello, legi accepimus. Idem ille LOGUS, qui superiora posuit, ita praeterea cecinit:*

*THURZONIS⁶ cineres Magni et mortalia membra
 Iste habet et sacri Principis ossa locus.
 Pro meritis superum sedes caelumque beatum
 Mens habet, immenso vivit in orbe decus.*

Atque eiusdem, vel recentioris aevi fama posthuma, in *Thurzonis* insignia, erectum leonem, et rosas tres, gerentia:**

*Surge Leo, flores spinis horrescite ad arma,
 Islebio advolitat vespa, petitque rosas.*

MARTINUM LUTHERUM, Islebiae natum, iam tum vero inclarescentem, pungit. *Alioquin, vitam omnem, Episcopo acerbam fuisse visam, quam non hilaritate, sumtuosis conviviis, et iucunda conversatione, transigeret; sed, ut interea, ecclesiae commoda, minime negligeret,⁷ laudatus FIBIGERUS, auctor est.**** *Nam, et curias aliquot episcopales, structuris ornavit, et per cuniculos, solo aequata, dirutaque arce Kaldenstein, ex ea materia, castrum antiquum S. Georgii, prope Iavernik, bellorum iniuria collapsum, restauravit, atque ex CHRISTI praecursoris, et suo nomine, D. IOHANNIS montem, adpellari voluit. Ius cudendae [p. 79.] monetae^{1.)} aureae, a Maximiliano Imperatore, impetravit, eiusdem seculi, anno XV. ea tamen lege, ut in uno*

*vitam agebat
 iucunde ac
 liberaliter:*

*eius, de
 episcopatu,
 merita:*

k.) Confer HANKII Siles. Indig. Cap. XII. p. 369.⁸ POLII Hemerolog. p. 109. 139. 163.

1.) Icona numi, et eius historiam, vide in Silesia numismatica GODEFRIDI DEWERDECK Scena II. Cap. II. §. I. Tab. 2. num. 3. p. 184. et 189. seqq.

¹ HENELIUS 1704. II. pp. 130–131. *Thurso* HANKIUS 1707. p. 369. *Turso* ² add. sec. Henelium l. c. et Hankium l. c. ³ *innocue* et corr. ex *et innocue* sec. Henelium l. c. et Hankium l. c. ⁴ HANKIUS 1707. l. c. *benigna* ⁵ *incola ille* corr. ex *ille incolae* sec. Henelium l. c. et Hankium l. c. ⁶ apud Henelium l. c. *Thursonis* ⁷ *alioquin...* negligeret cursiva a nobis facta, cum sunt e Henelio citata (HENELIUS 1704. II. p. 130.) ⁸ corr. ex 389.

* Vide HENELIUS 1704. II. p. 131.

** Vide HENELIUS 1704. II. p. 131.

*** Vide HENELIUS 1704. II. p. 130.

*exsanguis cor-
pus incendio
ambustum,
cryptae emor-
tuali, infertur
Wratislaviae.*

*aureorum latere, S. IOHANNIS BAPTISTAE effigies conspiciatur, cum inscriptione: MUNUS CAESARIS MAXIMILIANI, in altero, insignia episcopatus, quae sunt lilia, sex, addito episcopi nomine, qui tum, rebus sacris moderatur.*¹ Exsanguis corpus, incendio fortuito, culpa coorto lucubrantium, quadam parte ambustum, Wratislaviam invectum, funesta pompa, a sacerdotum et scholarum grege, per urbem deductum, atque a Canonicis, in ipso insulae ponte, acceptum, sacello, solemni cerimonia edita, illatum est.* Imaginem prae-sulis emortualem, atque MATTHAEI LAMPRICHT, clientis sui, his versibus, incertus auctor honestavit:

*Aspice patronum, pie lector! cerne clientem,
Quos iunxit vera, picta tabella, fide.
Tempore, quo rabies hominum convelleret aras,
Atque sacras Christi, dispoliaret opes:
Hi duo ab empyreo, creduntur sidere missi,
Ut struerent rursum, templa, sacella, focos.
Quorum vel dextras largas sensere miselli,
Qui capiunt dura conditione stipem.
Hisce Tuis Christe, meritis placatus adesto,
Nec² sine per stygios hos volitare lacus.*

§. XVI.

*Georgii, fra-
tris, mentio
honorifica:*

Detinuit nos, IOHANNES, neque invitos, neque, quod confidimus, ludentes operam: quippe qui, id nobis sumsimus laboris, ut tantarum [p. 80.] laudum gentem, tenui hoc scriptionis genere, in vitam revocarem. Iam, fratres eius reliquos videamus. GEORGIUS II. in genealogica designatione occurrit, metalliferorum montium, per Hungariam, praefectus. Nihil de eo relatum in litteras reperio. Is est tamen, de quo, notae in vulgus sunt narratiunculae. quas, ne sileamus, inusitata viri solertia, facile a nobis impetrat. *Iohannes*, pater suus, *Cracoviensis*, ab exilio dictus, multos ex metallis reditus, acceperat, atque tantopere rem auxerat, suam, ut tota *Hungaria*, facile pecuniosissimus haberetur. Et crevissent sane, immensae *Iohannis* opes, in maius, si artem auri, argentique ex aere discernendi, calluissent³ liquatores sui. Questus, de damnosa ignorantia, pater, facile accendit filium, *metallurgices*, et amantem, et sic satis peritum, uti in eam artem, ubi addisci posset, strenue indagaret. Bifariam tunc, aes *Cyprium Hungariae*, ex pacto, vendebatur; Augustam Vindelicorum, *Fuggeris*, tunc institoribus extra modum, divitibus; et *Venetis*. Utrique, demensum tollebant, ex horreis, destinatis temporibus; sed *Venetae* tamen, et crebrius, et copiosius, quam *Fuggeri*. Mirabatur, *Iohannes* non minus, quam filius, GEORGIUS, eam *Venetorum* aviditatem, diuque caussam rimatus, comperit tandem, artifices esse *Venetos*, auri et argenti, ex aere Cyprio Hungarico, eli[p. 81.]quandi discernendique. quo compendio, tantundem fere, nobilissimi metalli educere, quanto aes,

*insigne eius
facinus, me-
tallorum se-
cernendo-
rum caussa,
patratum:*

¹ nam... moderatur a nobis cursiva facta, de quo vide notam 7. in p. priore ² corr. ex neque metri causa
³ corr. ex coalluissent

* Cf. HENELIUS 1704. II. p. 130.

a *Thurzzone* redemptum, constitit. Irrequietum, nuncius ille, *Georgium* fecit, inflammatumque artis eius desiderio, sive largitionibus addiscendae, sive clam observandae, in eius consilii rationes perpulit, ut nihil dubitarit, lucrosae rei caussa, peregrinationem, conscio tamen patre, suscipere. Venit, longis ante per *Italiam*, ambagibus superatis, *Venetias*, at nomine dissimulato, fuitque ei, et tempore opus, et multa indagatione, dum rescisceret, ubi liquatoria haec, et clam habita officina esset. Comperto demum, quod unum optabat, in vasta urbe, resciscere, tacite, machinas omnes admonet, uti cognoscendae artis occasionem, sibi conciliaret: verum, non operam modo omnem, sed aurum etiam *Hungaricum*, in clandestinos emissarios profusum, nullo fructu alio, prodegit, quam quod a *Venetis*, penes quos artis utilissimae fuit procuratio, observatus, difficiliorem postea aditum, heic et illic, habuerit. Ergo, relictis *Venetis*, ad *Styrios*, hinc ad *Tyrolenses*, abit, metalla, quae illic scrutantur, liquandi item modum, et instrumenta, lustrat, observat: cum nova eum cupido incessit, repetendarum *Venetiarum*, dolo, quem comminisci parabat, id adsequuturus, quod [p. 82.] nequiverat largitionibus. Huc ut venit, positu habitu, mystace et barba horridus, fatuum se simulat, neque alibi saepius oberrat, quam ad naves carbonarias. Visus illic ab liquatoribus, carbones coementibus, otiabundo similis, ad atras merces, tractandas baiulandasque, aequa mercede, conducitur. Acceptat *Georgius* conditionem, lubens ac hilaris, utque se commendaret heris, pergit quidem fatuitatem simulare, operas interim carbonarias, tanta solertia tractat, ut unus ille, plurium ministeria, exsequeretur. Ergo, hac fatui hominis, uti rebantur, diligentia laetati, atratos ministros alios, uti sumtus facerent compendium, abrogant, *Georgium*, ad furnos interiores admittunt. Gnarus ille, tractandorum moderandorumque, in liquandis metallis, ignium iam ante fuit; simulavit tamen, nunc se id quoque ministerii, addiscere. Successit dolus, induxitque artifices, ut fatuo servo, curam fornacis crederent, ubi manus suprema, auro argentoque eliquando, imponebatur. Incuriosum, sed et sanae mentis impotem rati, *Georgium*, nihil clam, aut famulo submoto, palam illi faciunt omnia: dum noster, ad rem adtentus, compendio observat, fornacis, et instrumentorum modum, carbonum item, ignisque mensuram, et, quidquid in arte fuit reconditum, arcanum[p. 83.]que, penitus addiscit. Annus fere, inter haec ministeria *Georgio* abierat, cum satis se iam profecisse, ratus, igniariae illi officinae, simulatus hic carbonarius, clam se subducit, atque relictis *Venetis*, in *Hungariam* redit, artem quam condidicerat, in rem, non tam suam, quam regis et regni, translaturus. Quod et facit omnino, meruitque, ea sua diligentia, ut a *WLADISLAO*, metallorum *Hungariae* omnium, praefectus crearetur. quo ille munere, quam sit functus diligenter, et qua cum adcuracione, schedae eius aetatis, acceptorum, item, datorumque tabulae, per *Archiva Camerarum* metallicarum, latentes, nos docerent, si essent, qui id genus notitiarum, vellent, a situ blattisque, vindicare. Loquuntur tamen hanc *GEORGII* solertiam, nummi, *WLADISLAI*, aurei partim, partim argentei, iique, ad *Vallensium* fere modum, maiusculi; quos ex eo auro argentove, conflatos fuisse, fama accepimus, quod, fructuosa illa, compendiariaque arte, *GEORGIUS*, ex aere nostrate, educebat. Id doleas, in paucorum manibus superare nummi genus, ideo, cum primis dignum memoratu, quod *THURZONIS* nomen referunt adscriptum pone regia insignia. Nos, utraque facie, exsculptum adcurate, Tibi, Lector erudite! spectandum sistimus.*

artem eam con-
ductus, creatur
a Wladislao,
rei metallicae,
per Hungari-
am, praefectus:

nummi,
eius artificio
lucrefacti,
modus:

et facies
utraque.

* Hic in ms. circulus vacuus visitur, unde apparet faciem illius nummi non esse exsculptam.

[p. 84.] En! *Thurzonianae* diligentiae, iuxta et dignitatis, monimentum, aere illo suo, perennius. Nuper, hanc *Thurzonis* incomparabilem diligentiam, poëta quidam celebravit; tametsi alieno loco:*

*A Venetis THURZO, didicit confusa¹ metalla
secernendi artem, qua regno commoda multa
adtulit.²*

§. XVII.

Laus, diligentiae Georgii, in re metallica:

eius posterius, usque in generationem quartam:

Honorifica isthaec, GEORGII mentio fuit, quam habuimus eo diligentius, quo inusitatius erat facinus, patriae caussa, ab eo susceptum, patratumque. Ecquis enim, praecipuae adeo dignitatis, opum autem tantarum, fuerit hodie, id qui vellet, rei publicae consulturus, ea cum molestia occipere, exsequique? GEORGIUS hic II. duos ex *Anna*, Ulrici XIX. *Fuggeri*, nata, genuit filios, BERNHARDUM^{m.)} THURZO, a *Graffeneck*; et CHRISTOPHORUM I. Et *Bernhardi* quidem brevior fuit propago: quippe qui, filias duas, *Barbaram*, Iohannis a Fünffkirchen, et *Mariam*, Hortensi a Tyriachich, uxorem, suscepit. Medius inter utramque filiam, natu IOHANNES V. fuit, et huic filia *Benigna*, Martino a Starenberg, in matrimonium data. At, *Christophorus* natu minor, laxius propagavit genus. quod iam expromemus. Habuit, nempe [p. 85.] in matrimonio, *Thomae Erdödy*^{n.)} filiam, *Susannam*. Ex hac ei, ALEXIUS II. item *Stanislaus* II. et *Magdalena*, Erasmi de Geza postea coniux, nati sunt. Et *Alexius*^{o.)} quidem II. ex *Barbara*, Nicolai Zrinii filia (nam *Stanislaus* II. genus haud propagavit) *Magdalenam*, Francisci Dersffy consortem, STANISLAUM III. atque NICOLAUM genuit. Ergo, non propagandae tantum, sed illustrandae etiam genti, STANISLAUS, quem diximus III. in primis commodus exstitit. Triplex ei matrimonium fuisse, edocti sumus; sed ignoratis uxoribus prioribus. Ultimam, *Annam*

^{m.)} Meminit successorum eius sexus feminei Decretum anni MDCXXXVIII. Artic. XXV.** De ANNA uxore GEORGII, consule, Chronicon Constantiense, Scriptor. Rer. German. Tomo III. edit. Struvianae p. 777.

^{n.)} Confer, Anni MDCXXII. Artic. LXIX.

^{o.)} Habes eius mentionem, in Decreto anni MDLXXVIII. Artic. XXIV.*** Epitaphium autem, in Historia Urbis Leütschoviensis.****

¹ corr. ex *non fusa* sec. SINAPIUS 1728. II. 260. Vide etiam WAGNER 1774–1778. IV. p. 62. ² SINAPIUS 1728. I. c. add. *Hungariae*

* *Hi versus citati sunt a Sinapio* (SINAPIUS 1728. II. p. 260.). Ideo vero versus „loco alieno” esse Belius scribit, quia Hankius Iohannem, Georgii scilicet patrem illis versibus celebrari putat.

** Vide NOVELLAE 1698. p. 175.

*** Vide CJH 1696. II. p. 596.

**** Sub „historia Urbis Leütschoviensis” eam descriptionem intellexisse videtur Belius, quam ipse in Prodomo de urbe scripserat, epitaphiis Thurzonianis, quae in templo urbis inveniuntur, inibi publicatis. Vide BÉL 1723. p. 89. Epitaphium Alexii II. Thurzonis in photographia expressum ac scrupulose transcriptum, ibidemque vitam eiusdem in compendio datam vide in LUDIKOVÁ–MIKÓ–PÁLFFY 2006. pp. 353–355.

Rosinam Lystiam^{p.)} decretum regni vocat. Nati ei sunt e priori matrimonio, *Stanislaus* IV., *Adamus*, *Eva*, *Michaël* et *Susanna*, Sigismundi Forgács, Regni Hungariae Palatini, consors. Filiorum, nullus propagasse genus potuit: MICHAËL autem, quod impense doleas, totius gentis ultimus, exstitit. In matrimonio altero, *Mariam* suscepit STANISLAUS, Iohanni a Rothal, nuptiis collocatam: ex qua, *Iohannes*, et *Andreas* [p. 86.] a Rothal, tum *Catharina*, Francisci Sándor, denique *Susanna*, Iulii Fitter, consors nascebantur.

*exstinguuntur
in Michaële.*

§. XVIII.

Diximus nunc, desiisse, in MICHAËLE, Thurzonum gentem, quod de ea propagine, sicuti palam est, accipi volumus, quae ex IOHANNE Cracoviensi, per *Georgium* II. *Alexium* II. et *Stanislaum* III. in *Michaëlem*, adeoque a GEORGIO I. Thurzone, in sextam usque generationem, producta est. Emicuit vero STANISLAUS, cum virtutibus aliis, tum fide, in reges Hungariae. Ad *Botskaium* certe, tum demum transiit, ubi iam desperata erant omnia, atque id tumultuantium, quasi indagine quadam conclusus. Id de eo, et fratre *Christophoro*, memoriae prodidit, ISTVÁNYFUS:^{q.)} STANISLAUS THURZO,¹ inquit, *eo tempore* Sintaviae commorans,² *Tyrnaviaque*³ et *Nitria*, duobus locis velut indagine inclusus,⁴ ut subditis suis, ne ferro et igne vastarentur, consuleret, deditione facta, ad eam factionem transiit. Eius exemplo Christophorus quoque frater eius, quem *Barbianum* excepisse hospitio, ac⁵ cum eo, in arce *Scepusiana*, obsidionem pertulisse^{r.)} narravimus, post multa accepta detrimento, ad illum se *Cassoviam* contulit, [p. 87.] a quo ibi falso dicterio, perstrictus est, ut eum, postquam, longis et diuturnis imbribus, madefactus esset, tandem *paenulam*⁶ induisse diceret. Ac Christophorus quidem THURZO, Anno postea MDCXIV. VII. Aprilis, aetatis XXXI. rebus humanis exemptus^{s.)} est: STANISLAUS contra, cum insignem, in pacificatione Viennensi, operam, et regi navasset, et patriae, post varias honorum accessiones, alter

*Senioris huius,
Thurzonum
lineae duratio:*

*Stanislai III.
Thurzonis, res:*

p.) Anni MDCXXV. Artic. XLVII.*

q.) Libro XXXIV. p. 826, 48.

r.) Libro XXXIII. p. 816, 26. ubi CHRISTOPHORUM, flexibilis ingenii iuvenem, adpellat: cum antea p. 815, 33. propensum ei in Caesarem animum, cum laude, adtribuisset.

s.) De eius morte GEORGIUS ZÁWODSZKY: ** Anno MDCXIV. VII. Aprilis, Spectabilis ac Magnificus Dominus CHRISTOPHORUS THURZO, longa physis extenuatus, et contabescens, pie obiit, sepultus Leüchoviae XXVI. Maii, ubi, et epitaphium eius exhibebimus.*** Fit eius mentio Decr. A. MDCIX. Art. LXX. Migraverat religionem, cui a puero fuit innutritus, Evangelicam, quam morti proximus, iterum recoluit.

¹ ISTVÁNYFFY 1622. p. 826. *Turzo* ² corr. ex *commoratus* sec. ISTVÁNYFFY 1622. l. c. ³ ISTVÁNYFFY 1622. l. c. *Tyrnaviaque* ⁴ ISTVÁNYFFY 1622. l. c. *interclusus* ⁵ corr. ex a sec. ISTVÁNYFFY 1622. l. c. ⁶ ISTVÁNYFFY 1622. p. 827. *penulam*

* Vide NOVELLAE 1698. p. 119.

** Vide ZÁWODSZKY 1743. p. 370.

*** „Ubi... exhibebimus” non a Záwodszkyo, sed a Belio scriptum. Forte aliquis credet Belium sub verbo „ubi” descriptionem urbis Leutschoviae in Prodomo suo publicatam intellexisse, sicut supra (vide notam **** in p. 104.; epitaphium Christophori Thurzó vide BÉL 1723. p. 89.). Cum vero tempore futuro („exhibebimus”) usus sit, vero similis est eum de descriptione Comitatus Scepusiensis in Notitia suo loco denuo publicanda loqui; Belium enim descriptionem in Prodomo datam auctiorem exactioremque reddere ac in Notitia in Parte Cis-Tibiscana publicare voluisse alibi demonstravimus. Vide TÓTH 2007. I. 159.

fit Palatinus: e *Thurzonum* gente, Palatinus creatus est. de quo decretum anni MDCXXII. sic habet: *Quia*¹ *Sua Sacratissima Maiestas comperta, per mortem et decessum, Illustrissimi quondam Domini Comitis Sigismundi a*² *Forgách*³ *de Ghymes, alias Palatini*⁴ *Regni etc. piae memoriae, officii Palatinalis vacantia, statim in initio Dietae praesentis, ante alios omnes tractatus, iuxta conditionem VII. in dicto diplomate comprehensam (denominatis ad id sufficientibus idoneisque personis) in electionem Palatini benigne consenserit, ex eiusmodique annuentia, communibus regnicolarum suffragiis, in praetactam dignitatem Palatinali, Illustrissimus Dominus*⁵ *STANISLAUS THURZO de Bethlehemfalva*⁶ *ob prae*[p. 88.] *clara ipsius, erga Suam Maiestatem, et Patriam, benemerita,*⁷ *clarumque prosapiae decorem, electus sit. Pro eo, Suae Maiestati Status et Ordines, condignas agunt gratias, omnino secure sibi pollicentes, quod Sua Maiestas, praetitulatum Dominum Palatinum, iuxta conditionem allegatam, in ipsius auctoritate,*⁸ *iurisdictione et officio, conservare, deque salario ipsius, et contentatione, cum ipso*⁹ *convenire dignabitur. Ita*^{t.)} *decretum. Durantibus adhuc comitiis, litis ei quidpiam, cum Petro Pázmány Archiepiscopo Strigoniensi, de protocathedria intercessisse, alibi*^{u.)} *memoravimus. Ac fuit omnino, cum legum, tum immunitatum patriae unus omnium observantissimus, dignus vita diuturniore, nisi eam fata, anno MDCXXV. ipsis Calendis Maii, rebus humanis exemissent. Loquitur, id summi viri epitaphium, eidem, in D. Iacobi aede Leutschoviae positum, atque illic recensendum.* Posuere id, Stanislaus, Adamus et Michaël, filii, matris simul exuvias, cuius nomen ignoramus, honoraturi.*¹⁰

eius de Protocathedria, cum Petro Pázmány, concertatio.

§. XIX.

*Stanislai, laudatissimi praesulis memoria recolitur:*¹⁰

Hactenus *linea*, quam vocant, *senior*, gentis *Thurzonum* fuit, ab *Iohanne Craco*[p. 89.] *viensi*¹¹ deducta. Duo, eiusdem propaginis fratres supersunt, quos commemoremus, STANISLAUS alter, alter IOHANNES III. Et *Stanislaus* quidem, post varios ac fructuosos sacerdotiorum gradus, ultimo episcopen *Olomucensem*, in *Moravia* obtinuit, eiusdem WLADISLAI Poloni beneficio, qui familiae *Thurzonum* in primis favit. Vir fuit, multarum laudum, ideoque dignus existimatus, regum non minus familiaritate, quam doctissimorum quorumvis hominum, praeconio. In episcopatu, certe, suo, eum se praestitit, ut habeant successores, cur eius memoriam, reverenter, sancteque colant. Venerat,

^{t.)} Artículo III.*** Incidit electio ea in III. Iunii.

^{u.)} Tomo I. Operis nostri, Historiae Urbis Poseniensis, Cap. V. Artic. VI. §. XXVI. p. 512. seqq.

¹ NOVELLAE 1698. p. 81. add. *porro* ² NOVELLAE 1698. l. c. om. ³ NOVELLAE 1698. l. c. *Forgáts* ⁴ NOVELLAE 1698. l. c. add. *huius* ⁵ NOVELLAE 1698. l. c. add. *comes* ⁶ NOVELLAE 1698. l. c. *Bethlehemfalva* ⁷ NOVELLAE 1698. l. c. *bene merita* ⁸ NOVELLAE 1698. l. c. *authoritate* ⁹ NOVELLAE 1698. l. c. add. *benigne* ¹⁰ *Stanislai... recolitur* add. secundum synopsis ¹¹ corr. ex *Cracoviense*

* Vide BÉL 1723. p. 89. (vide notam **** in p. 104., et notam *** in p. 105.) *Epitaphium aliaque monumenta sepulchralia eius vide in LUDIKOVÁ-MIKÓ-PÁLFFY 2006. pp. 373-379.*

** *Errat Belius, quia etiam epitaphium Stanislai erronee transscripsit, pro „D(omino) Parenti b(ona)e memoriae iucundiss(imo) marmor hoc fieri curavere” scripto „Dn. Dn. Parentibus aeternae memoriae marmor hoc fieri curavere” (BÉL 1723. p. 89.). Qua lectione erronea adductus in sepulchro etiam uxorem Stanislai esse conditam credidit. Photographiam epitaphii rectamque lectionem vide in LUDIKOVÁ-MIKÓ-PÁLFFY 2006. pp. 374-376.*

*** Vide NOVELLAE 1698. p. 81.

post longam vacationem, *Episcopatus Olomucensis*, in Pontificis maximi potestatem, iamque eius arbitrato, duos episcopos tulerat; cum *Stanislaus* id effecit, uti capituli suffragiis, praesulum electio, permetteretur iterum. Discas, rem momentosam ex *Catalogo Episcoporum Olomucensium*,^{v.)} quem AUGUSTINUS, eiusdem ecclesiae Praepositus, et WLADISLAW ab arcanis epistolis, *Budae* conscriptum, STANISLAW, sacrum nuncupavit. IOHANNES¹ inquit^{x.)} (Varadiensi Episcopo, permissu MATTHIAE Corvini, Olomucensis Ecclesiae laudatissimo administratore)² *non multo post Francisci familiae adscripto*,³ *cum*⁴ *episcopatus, ad sedem [p. 90.] Apostolicam, devolutus fuisset, Innocentius VIII. Pontifex maximus, Cardinali Allerienti, hunc contulit, eoque extincto*,⁵ ALEXANDER VI. *ad eum rursus episcopatum, Cardinalem Montis Regalis suffecit; quousque impensa, ac fidelissima opera, STANISLAI THURZONIS*,⁶ *(qui ecclesiae nunc sancte*,⁷ *integre, ac religiose praesidet) libertati pristinae restitutus est, capitularique rursus*⁸ *electioni permissus. Ita meritus fuit, Stanislaus de episcopo Olomucensi. Elegans est, et plena bonae mentis, AUGUSTINI, epistola, qua seriem episcoporum, THURZONI sacram dedicat. Istud momenti habet plurimum, quod aperte monet STANISLAW: "Ita*,⁹ *inquit, optime ac sanctissime praesul, eorum, quorum et ordinem, et sedem tenes, exempla oculis tuis subiice, ut ad bonorum veluti ideam quandam, te (quod hactenus fecisti*¹⁰ *) componas et formes; pravorum autem sacrilega opera, ut pestem quandam, declines. Vale, ex Buda, VII. Nonas Decembris. Habuit THURZO, monitionem eam, gratam acceptamque. Nam, litteras, quibus pro munusculo, gratias egit Augustino, in hunc modum claudit: "Quod*,¹¹ *inquit, me tua eleganti praecursoria epistola, hortaris, et invitans, ut maiorum meorum, (qui rectam vitae sequuti*¹² *sunt viam) documen*[p. 91.]*ta et vestigia, imiter et sequar, agis iterum probi et integerrimi fratris, et amici officium. Atque, utinam tui, simillimos complures fratres haberemus, staret sponsa mea (quae coelesti providentia adhuc benignissime fovetur) longe illustrior, pretiosior*¹³ *ornatiorque. Ut igitur, tuis salutaribus consiliis obsecundem, enitar, dilecte Augustine! et elaborabo maxime, ut ad eorum pontificum consuetudinem, et morem me praestem, qui ampliorem, et magis gratam sui memoriam, reliquerunt: tuoque recto consilio confirmatus, libenter ea praestabo, quae in mea potestate fuerint; non ignarus, eum, qui gloriam virtutis, et bonarum rerum gestarum memoriam, reliquerit, meliorem haereditatem et praestantius patrimonium, relinquere non posse. Vale feliciter, et praesulem tuum diligit, qui mori potius cum virtute, quam vivere cum dedecore*,¹⁴ *pridem animo*

*quibus rebus
Episcopatum
Olomucensem
meruerit:*

*Catalogus
Episcoporum
Olomucensi-
um, Stanislaw,
cum egregia,
auctoris
monitione,
dedicatus:*

*quomodo
eam acceperit
Thurzo.*

v.) Adtextus is est, IOHANNIS DUBRAVII Historiae Bohemicae Libris, ad p. 277. edit. Wecheliana, folio.

x.) In Catalogi Epilogo, p. 286. ***

¹ pro Iohanne AUGUSTINUS 1602. p. 286. eo ² Varadiensi... administratore add. a Belio ³ pro non multo post Francisci familiae adscripto AUGUSTINUS 1602. l. c. Familiae divi Francisci non multo post ascripto ⁴ AUGUSTINUS 1602. l. c. quum ⁵ AUGUSTINUS 1602. l. c. extincto ⁶ AUGUSTINUS 1602. l. c. Thurzonii ⁷ corr. ex sante ⁸ AUGUSTINUS 1602. l. c. rursus ⁹ AUGUSTINUS 1602. p. 277. add. ergo ¹⁰ AUGUSTINUS 1602. l. c. existi ¹¹ AUGUSTINUS 1602. p. 278. add. autem ¹² AUGUSTINUS 1602. l. c. secuti ¹³ AUGUSTINUS 1602. l. c. preciosior ¹⁴ AUGUSTINUS 1602. l. c. add. iam

* Epistolam vide in AUGUSTINUS 1602. p. 277. (unde Belius sumpsit); novissime cum commentariis fusissimis in ROTHKEGEL 2007. pp. 100–102.

** Epistolam vide in AUGUSTINUS 1602. p. 278. (unde Belius sumpsit); novissime in ROTHKEGEL 2007. pp. 103–104.

*** Vide AUGUSTINUS 1602. p. 286.

constituit. Datum Olomucii, XI. Ianuarii.* Habent heic, quod intueantur superioris, et inferioris ordinis, praesules.

§. XX.

*Laudes
Stanislai a
Dubravio,
compendio
expressae:*

*Erasmi ad
Stanislaum,
epistola:*

In compendio laudes viri expressit, IOHANNES DUBRAVIUS,^{y.)} quas eo minus silere fas est, quod ab successore suo, episcopo itidem *Olomucensi*, profectae sunt: raro admodum exemplo, ut laudari videas [p. 92.] mortuos ab his, qui eorum opportunitates, et munia, succedere. *Per idem tempus*, inquit, (cum WLADISLAUS rex Olomuci diversaretur)¹ STANISLAUS THURZO, *Roma Olomucium veniens, regem suum, qua decuit, reverentia, salutavit, pontificatumque Olomuciensem² iniit, aliquamdiu³ pontifice vacuum: eoque gratior adventus eius omnibus fuit, auxitque ipse gratiam, in tantum ornatus cunctis⁴ dotibus, pontifice dignis, in quantum ornari cupit⁵ humana <vita pastoris casti, sobrii, pii, atque ea>⁶ simplicitate simplicis, quam cum prudentia, Dominus miscuit, inquiens. Estote simplices sicuti⁷ columbae et prudentes sicut serpentes. Merito itaque, non solum apud domesticos fidei, sed etiam apud eos, qui extra domum DEI, in speluncis versantur, ob vitae innocentiam gratio-
sus fuit. Haec ille. Sed, cum sit character animi, epistola, ut inquit sapiens, addo, eruditionis etiam, non possum mihi impetrare, quin ERASMI, ad STANISLAUM, et huius, ad illum, litteras heic interseram, ut sit, quo se, ingenuae mentes, ad parem amicitiae cultum, exstimulent. Et ERASMI quidem epistola^{z.)} ad THURZONEM, sic habet: *Miro quodam affectu prosequer bar germanum tuum, THURZONEM episcopum Wratislaviensem,⁸ illius litteris amantissimis, ad amicitiam provocatus, quum [p. 93.] neuter alterum in vita vidisset: imo, quum ille nostram imaginem conspexisset, in meis lucubrationibus, ac vicissim mihi sui pectoris ideam in unis atque alteris litteris, expressisset: quo⁹ mihi fuit¹⁰ acerbior, eius viri mors, non tantum, ob id quod ipse tantum patronum et amicum amisisset: etiamsi nullam ego iacturam in rebus humanis gravio-rem esse iudico, quam amici probi: verum multo magis, quod tantum ornamentum ecclesiae, mors praematura terris eripuisset. Ut olim, πολλοὶ μὴν ναρθηκοφόροι παῦροι δὲ τῶν βέλκων¹¹ ita hisce temporibus, non omnes episcopi sunt, qui mitras gerunt. Atqui hinc certissima spes est, fore ut floreat Christi regnum, quod quotidianis votis, ut adveniat optamus omnes, si viri tui similes, non solum maiorum imaginibus, verum etiam Christi dotibus insignes, admoti gubernaculis ecclesiae, quidquid habent, vel fortunae, vel dignitatis, vel ingenii, id omne conferant in commoda gregis concrediti, et in lucrum eius, cuius reddituri sunt omnem rationem. Hunc moerorem mihi, si non ademit, certe leniit,**

^{y.)} Historiae Bohemicae Lib. XXXII.¹³ p. 260, 56.

^{z.)} Lib. XVII. p. 533.^{**}

¹ cum... diversaretur add. a Belio ² DUBRAVIUS 1602. p. 260. *Olomucensem* ³ DUBRAVIUS 1602. l. c. *aliquamdiu* ⁴ add. sec. DUBRAVIUS 1602. p. 261. ⁵ DUBRAVIUS 1602. l. c. *capit* ⁶ verba *vita... ea* ob errorem copistae ommissa add. sec. DUBRAVIUS 1602. l. c. ⁷ DUBRAVIUS 1602. l. c. *sicut* ⁸ ERASMUS 1541. p. 533. *Vratislaviensem* ⁹ corr. ex eo sec. ERASMUS 1541. l. c. ¹⁰ corr. ex *fuisse* sec. ERASMUS 1541. l. c. ¹¹ corr. ex *διέτε* ¹² corr. ex *βέλκων* ¹³ corr. ex XXXI. sec. DUBRAVIUS 1602. p. 260.

^{*} *Epistola scripta est anno 1506. Vide ROTHKEGEL 2007. p. 103.*

^{**} *Vide ERASMUS 1541. pp. 533–534. Litterae novissime publicatae sunt in ROTHKEGEL 2007. pp. 175–178.*

tuae celsitudinis epistola, quae declarat, te velut alterum THURZONEM,¹ doctrinae morumque similitudine, vere germanum fratri demortuo, in ERASMI amandi vices, successisse. Laetor, utcunque, sartura damni: sed utinam contigisset, eam possessionem, [p. 94.] longe pretiosissimam, conduplicari, ut nec tu, fratrem optimum desiderares et ego pro uno patrono duobus fruerer. Primus illius obitum obnunciavit Bruxellae, Hieroslaus Lascanus, Polonorum legatus. Aegre credebam, licet affirmanti. Mox Zanderus, praepositus Wratislaviensis, mihi reddidit animum; confirmans, se ex amicorum litteris certo scire THURZONEM² convaluisse. Sed idem paullo post, diversis acceptis litteris, ex falso gaudio, me in verum ac certum luctum coniecit. Sed haec est, non ignota iam fatorum invidia, quae pulcherrima quaeque, tantum ostendunt terris, deterioribus, ad taedium usque relictis. Quod operam suam mihi tam propense offert, tua benignitas, magis convenit, ut meam tibi offeram, tantulus cliens, patrono³ tanto. Favorem ac studium amplector, quo mihi nunc sic opus est, ut numquam alias aequae, adversum⁴ quosdam odiose coniuratos in bonas litteras, ac repullulare gestientem veterem illam ac germanam theologiam. Quorum tanta est improbitas, ut me nonnunquam, mearum vigiliarum propemodum poeniteat. VELIUM, mihi multis modis optatissimum, nondum videre licuit. Is epistolam reliquit apud amicos, munusculum, quod animi in me tui pignus esse voluisti,⁵ ipse traditurus, cum dabitur congregari. Pro sacris tuis ma[p. 95.]nibus, epistolam saepius exosculatus sum, tua manu, ut testaris, descriptam. Christus opt. max. celsitudinem tuam, nobis servet incolumem.* Tanta ERASMI, cum THURZONIBUS animi fuit coniunctio. Sed STANISLAUM respondentem audiamus, ut constet, qua mente fuerit, quaque eruditione.^{a.)}** Non possum non confiteri, mi doctissime ERASME! incredibili me cumulari, tum voluptate, tum gaudio, quoties in mentem venit, venit autem saepissime tuae erga me, eximiae caritatis beneficium, in quo tam benigne te exhibes, ut me eundem in sinum tuum dulcissimum recipias, quo germanum meum, Episcopum Wratislaviensem,⁷ morte mihi nimis matura, ereptum, sancte et amanter complexus fueras: quemadmodum litterae, tuae candidissime ad me recens scriptae, abunde testificantur. Quas ego, tanti aestimo, ut nullum munus, quantumvis pretiosum, magis. Nam, quid mihi carius obvenire potuit, quam, ut me ille magnus seculo nostro ERASMUS, ille adeo ERASMUS, omnium disciplinarum linguae utriusque, sine ulla exceptione, facile princeps, in amorem suum volens ac lubens admiserit, nulla plane mei notitia, nullo etiam digno officio, praecedentibus, sed sola, CASPARIS VELII persuasiuncula motus, aut verius, ingenita illa humanitate sua, qua ex [p. 96.] aequo, pene in omnes, bonis litteris deditos utitur. Quid igitur non gestiam, quid mihi ipsi non magnopere gratuler, tantum boni, quantum nunquam meruerim, sponte evenisse. Iam dudum certe ego ERASMUM, quasi numen quoddam, caelitus nobis missum, colo, observo, admiror. Et quoquo proficiscor, comitem semper ad latus habeo, ut cuius doctissimis pariter et sanctissimis lucubratiunculis, non doctior solum, sed etiam quotidie melior fio. Nunc vero postquam ad illa omnia amor quoque mutuus accessit, sic me maximus ille servator, salvum

Stanislai, ad
Erasmum.⁶

^{a.)} Libro Epistolarum XXVII. p. 1103.

¹ ERASMUS 1541. l. c. *Turzonem* ² ERASMUS 1541. l. c. *Turzonem* ³ corr. ex *tantulo* (!) sec. ERASMUS 1541. l. c. ⁴ corr. ex *adversum* sec. ERASMUS 1541. l. c. ⁵ corr. ex *potuisti* sec. ERASMUS 1541. l. c. ⁶ *Stanislai ad Erasmum* add. sec. synopsis in ms. p. 41. ⁷ ERASMUS 1541. l. c. *Vratislaviensem*

* *Epistola ab Erasmo scripta est d. 22. Nov. 1521. Vide ROTHKEGEL 2007. p. 175.*

** *Epistolam novissime publicavit ROTHKEGEL 2007. pp. 182–184.*

esse, velit, ut nesciam, ullis verbis, quantum nomini tuo faveam, exprimere: verum, hoc tamen petere non omittam (scis enim quantum sollicitus est amor), ne me per oblivionem, ex tuo sinu dimittas. Vicissim ego diligentem, charitate complectar immortalis, faciamque promptissime, tui nominis gratia omnia, quae gratus quispiam et amori constans, facere posset ac debet. CASPAREM nostrum VELIUM, mihi iam olim diu, ob ingenium litterasque, et ob multa item officia, unice commendatum, cum tu quoque commendatione diligenti prosequeris, adiciam libenter, ad priora, corollarium, ut intelligat, quam non sterilis fuerit, tam magni et gravissimi viri, commendatio. Mitto in praesentia Amplitudini tuae exiguum pignus [p. 97.] meae erga te observantiae, quod pro tua humanitate grato accipies animo. Nomismata videlicet quatuor, aurea, bonorum imperatorum. Sic enim accepi, te plurimum eiusmodi rebus, ex vetustate nobis relictis oblectari. Si quid praeterea est, in quo tuae charitati gratificari possem, exige, aut fac, ut, intelligam, et factum puta. Vale feliciter! Datum X. Aprilis MDXXII. Tantum, ea aetate eruditio valuit, ad existimationem, et conciliandos, versantium, in summa dignitate virorum, animos, his, qui vitam debebant umbraticam. Hodie illud poëtae occinas:

*Ipse licet venias Musis comitatus HOMERE,
Si nihil adtuleris, ibis HOMERE foras.**

Eo quod, ex elegantis, in quo agimus, seculi more

Nunc est barbaries grandis habere nihil.**

Supervixit STANISLAUS fratri, annis XX: quippe, anno demum MDXL. XV. Calendas Maii, humanis rebus exemptus. Breve ei epitaphium sui posuere: quod istiusmodi est.***

STANISLAUS THURZO,¹ EPISCOPUS OLOMUCENSIS, OBDORMIVIT IN DOMINO: HIC POST SOMNUM TUMULATUS, REQUIESCIT.

Additi praeterea versus, neque phalerati, neque ieiuni:

*Quis² sub hoc saxo positus? Viator!
Scire si gestis? brevibus monebo:
Pontifex THURZO, pius ac modestus:³
Cetera⁴ nosti.*

¹ PAPROCKÝ 1593. 182^r Turzo ² PAPROCKÝ 1593. l. c. qui ³ PAPROCKÝ 1593. l. c. benignus ⁴ PAPROCKÝ 1593. l. c. caetera

* Ovidius *Ars amat.* II. 279–280.

** Ovidius *Amores* III. 8, 4.

*** Hoc epitaphium atque poema inferius citatum, quae quondam monumento Stanislai Thurzó in ecclesia Cathedrali Olomucensi posito erant insculpta, hodie iam non exstant. Textum eorum publicavit PAPROCKÝ 1593. 182^r. Vide ROTHKEGEL 2007. p. 340., qui epitaphium poemaeque ex Paprockio edidit ibidem. Quo opere Paprockii Belium usum esse haud veri simile est, cum textus poematis ab eo citatus in pluribus locis a textu Paprockiano discrepat; nisi credas has differentias a Belio sive eius copista esse ortas.

§. XXI.

Nascendi ordine, IOHANNES III. excepit STA[p. 98.]NISLAUM. Fuit nimirum, ultimogenitus IOHANNIS *Cracoviensis*, tantarum opum vir, ut *Ducatum Olaviensem* apud *Silesios*, repraesentato aere, a CAROLO I. Münsterbergensi, et Olsnensi Duce, anno MDXVII. die, qui *Maximiliani* Confessoris feriam^{b.)} excepit, emisse potuerit. Septem annis ditione ea perfruitus est IOHANNES, dum, sive refractaria subditorum obstinatione, sive invidia vicinorum, sive, quod non redderet *Ducatus*, impensarum sortem, permotus, eundem FRIDERICO II. Duci Lignicensi, anno MDXXIV.* pari, quo emerat, iure pretioque, vendidit. Ne vero, nihil possideret in *Silesia*, quam amore fratris *Wratislaviensis*, coeperat incolere, utque vicinus esset fratrum alteri, *Stanislao Olomucensi*, oppidum *Plesnense*, cum universa ditione, redemit, indeque *Plesnae Dominus* adpellari voluit. quae demum dominatio, post fata IOHANNIS, anno MDXLII. a *Balthazare Promnitzio*, episcopo *Wratislaviensi*^{c.)} redempta, hodieque in *Comitum*, eius nominis, ditione est. In tabulis, quibus perscribebantur emtionis ac venditionis condiciones, praeter avitos titulos, *Iohannes Thurzo de Bethlenfalva, Supremus Camerae Cremnitziensis Comes, et rei* [p. 99.] *per Hungariam metallica administrator* vocatur. Fallor? annon fratrem Georgium, fato maturiore functum, in eius muneris procuratione exceperit *Iohannes*.¹ Quia enim privatim, et auctitandae rei familiaris caussa, scrupuliosiore diligentia, metalla, longa retro aetate, excolebant *Thurzones*, ut sint, qui credant, eorum unice caussa habitatum venisse in *Hungariam*; scientissimi semper artis metallurgicae habiti sunt; atque, ea propter idonei, quibus, cura metallorum totius regionis, crederetur. Emortualem *Iohannis* annum MDLVIII. fuisse certum est; diem nusquam reperio: epitaphium *Leutschoviae*, dabimus.” Denique, silenda haud est, CATHARINA,² quinque fratrum quos memoravimus, soror, unica, item, IOHANNIS *Cracoviensis*, filia. Nupsit ea, RAYMUNDO FUGGARO³ *L. B. in Kirchberg et Veisenborn*, fuitque tredecim liberorum; nempe, sex filiorum: *Iacobi, Iohannis Iacobi, Christophori, Georgii, Ulrici, Raymundi*; filiarum septem, *Reginae I., Reginae II., Sybillae, Veronicae, Susannae, Barbarae* atque *Ursulae*, foecunda mater. Et ex filiis quidem, *Iohannes Iacobus*, heros magnificus, et *Georgius II.* genus *Fuggarorum*, propagavere, sicuti est in *Chronico Constantiensi*.^{d.)} Ad cuius mentionem, non possumus non, cum illustri [p. 100.] *Fuggarorum* genti, tum docto lectori, pudendum errorem,

Iohannis III.
nativitas et
opes:

fuit Plesnae
Dominus:

eius tituli et
munia:

annus
emortualis.

b.) Sic habent tabulae *Olsnae* signatae.

c.) Vide Lucae p. 799. et IOHANNIS SINAPII, *Curiositatum Silesiac.* Parte I. p. 977. *seqq.* quem et ipsi nos consulimus: denique HENNELIUM, Cap. VIII. p. 136. nota a.).

d.) Tomo III. *Scriptorum Rerum German.* IOHANNIS PISTORII, edit. STRUVIANAE Ratisbonae, Anno MDCCXXVI. fol. p. 778. initio.

¹ corr. ex *Iohannis* ² unica tamquam supervacua (in linea sequenti denuo descripta) del. a nobis ³ sic

* correximus ex MDXXII.; praeterquam enim, quod apud Sinapium, quo hic Belius usus est, annus MDXXIV. reperitur (SINAPIUS 1720. p. 979.), etiam Belius septem annis Iohannem ducatum illum anno 1517. emptum possedisse asserit.

** Vide BÉL 1723. p. 89. (vide notam **** in p. 104., et notam *** in p. 105.) In epitaphio etiam dies quo Ioannes mortuus erat visitur: „die 29. Martii”. Vide LUDIKOVÁ–MIKÓ–PÁLFFY 2006. pp. 349–350. quod autem Belium, sive eum qui epitaphium Belio denotaverat, praeteriisse videtur.

quem in tabula *Fuggarorum* genealogica, adnotavimus, cum cura indicare. Ita enim, coniugis *Raymundi*, quem nunc laudavimus, mentionem habet tabulae illius conditor:^{*} CATHARINA, filia Iohannis¹ Thurzonis² a *Bethlehem*, fatua, *Ungari Baronis filia*. Quis ferat, cognomen, cum insigni totius gentis, quae ex *Catharina* prognata est, iniuria coniunctum? Nempe, ignoratione linguae *Hungaricae*, ex unico vici, *Bethlemfalva*, vocabulo, duo, eaque interstincta commate procudit miser. quorum posterius, *falva* ita corrumpit, ut elemento *l*, in *t* commutato, fatua, inde confieret. Est vero, *Bethlemfalva*, tantundem ore Hungarico, ac si Germanice diceret: *Bethlems-Dorff*; cum, *falva*, seu *falv*, lingua nostra, vicum significet. quod quidem advertisse, et nostra interfuit, et eorum, quos, fatuus ille error, poterat offendisse.

§. XXII.

Iunioris lineae, ex Theophilo propagines: Iohannes claudus, et Sigismundus:

Iohannis filii: Georgius IV. qui et senior:

Franciscus, ex episcopo Nitriensi maritus:

eius munera, et opes:

coniuges:

Et hucusque quidem, *Linea*, quam vocant *Senior* fuit; *Iunior* nunc, explicanda est, quam ex GEORGIO I. *Thurzone*, medius natus filius, THEOPHILUS, in quintam usque generationem propagavit. Duos huic filios, non tabula tantum genealogica, quam supra laudavimus; sed diplomata etiam, et, schaedae familiae, adscribunt: IOHANNES [p. 101.] IV. cognomento *Claudum*, credo, a corporis vitio, ita dictum; SIGISMUNDUM^{c.)} duorum episcopatum, in quibus resedit, tiara, pedoque, insignem. Nam, primo quidem *Nitriensi* Ecclesiae cum laude moderabatur, inde, ab anno MDVI. dum illinc, WLADISLAI beneficio, anno MDXIV. ad sedem *Varadiensem* translocaretur. Valedixit rebus humanis, biennio post, hoc est, anno MDXVI. IOHANNES interim, *Claudus*, pulchre genus propagavit. Doleas, non expressisse tabulas, uxoris nomen. Suscepit autem, filios duos, GEORGIUM IV. puta, et FRANCISCUM I. Non habeo dicere, coelibemne vitam exegerit, GEORGIUS IV. an matrimonio usus fuerit sterili: genus profecto propagavisse, neque tabularum genealogicarum indicio, neque monumentis aliis, possis definire. Quidquid eius sit, morte praeventus ante est, quam relinqueret successorem, opimae haereditatis. Quae res in caussa fuit, ut frater suus FRANCISCUS I. ex *Transilvanensi*, episcopus *Nitriensis*, sacra ea dignitate, se abdicarit, nempe, ut, et avitis ditionibus potiretur, neque pateretur genus suum intercidere. Adhuc, tiaram *Nitriensem* gerebat, cum ab FERDINANDO I. sub annum MDXLIX. *Camerae Hungaricae* praefectus, crearetur. qua ille dignitate, [p. 102.] magna regis adprobatione, toto octennio, perfunctus est. Adit, eximiam haereditatis eius partem, quam ALEXIUS, inter filias, et patruales, testamento fuerat partitus. In his, arces fuisse perhibentur, *Nitria*, cum episcopatus ditione, *Liethava*, et *Bitsche*. Certe, suis de rege, et patria bene meritis, eo induxit *Ferdinandum*, ut eum, *Arvam*, uxoris iure indeptum, *Supremum Comitem* eiusdem provinciae, nihil dubitarit creare. Matrimonium ei geminum obtigit; alterum, cum *Barbara, Nicolai Kosztka de Zedlec*; alterum, cum *Catharina, Nicolai Zrinii* filia: ex qua posteriore nati ei sunt

^{c.)} Diximus de eo, in Historia Comitatus NITRIENSIS, Parte Spec. Membr. I. Sect. I. §. V. **

¹ CHRONICON 1726. p. 778. *Joannis* ² CHRONICON 1726. l. c. *Turzonis*

^{*} *Tabulam illam genealogicam vide in CHRONICON 1726. p. 778.*

^{**} *Vide BÉL 1735-1749(?) IV. p. 320.*

FRANCISCUS II. sine haerede mortuus; GEORGIUS VI. *Anna, Catharina, et Ursula.* *fili et filiae.* Filiarum primogenitam *Annam, Stephano Perényo* primum nupsisse constat. ex quo matrimonio, *Michaël Perény* natus est. *Perényo* decedente, nupsit *Michaëli Czobor, Emericum Czobor* enixa. *Catharina* in manus *Gabrielis Révay* venit, ex qua, felici traduce, *Franciscus Révay, Révaorum, Petri* puta, *Michaëlis, et Paulli*, abavus, natus est. Ursula denique, *Stephano Gyulaffy de Ratthót*, in matrimonium data fuit; quo mortuo, votis secundis, *Francisco Getzy de Ablantz Kürth*, nupsit, filiam enixa *Susannam, Iohannis Lengyel*, postea consortem.

§. XXIII.

GEORGIUS iam, ordine VI. meretur nominari, [p. 103.] insigne, per fastos Hungaricos, nomen, expendendum, eo maiore diligentia; quod, et belli, et pacis studiis, atque in regem ac patriam fide, unus omnium, sua aetate, maxime excelluit. Vitae, summi viri curriculum, GEORGIUS ZÁVODSZKY, Thurzoni a secretis, ideoque rerum eius plane conscius, compendio, expressit.*

Georgii VI.
res:

Natus est GEORGIUS THURZO, in arce Léthava, *Francisco Thurzo, et Catharina*, Comite¹ a Zrinio, parentibus: anno CHRISTI MDLXVII. die II. Septembris.

*vitae
curriculum a
Závodszkio,
in compendio
datum*

In aulam ERNESTI Archiducis² traditus,³ anno MDLXXXIV.^{f.)}⁴

SOPHIAM FORGÁCH, duxit in consortem, anno MDLXXXV.⁵ circa feriam⁶ *Martini*.

ELISABETHAM CZOBOR, alteram consortem, anno⁷ MDXCII. d. II. *Februarii*.

Consiliarius RUDOLPHI II. Imperatoris creatus anno⁸ MDXCVIII. mense⁹ *Martio*.

PINCERNARUM *Regalium*, per Hungariam, Magister et Baro, anno MDXCIX.

GENERALIS, partium cis-Danubianarum et Supremus *Ujvariensis Capitaneus* factus, anno MDCII. die XII. Septembris.

DAPIFERORUM *Regalium* per Hungariam¹⁰ Magister, anno MDCIV.

COMITIS perpetui de *Arva* titulo insignitus per RUDOLPHUM II. anno MDCVI. [p. 104.]

INSIGNIUM, seu armorum auctione, per eundem Imperatorem decoratus, anno MDCVII.

^{f.)} Caussam, cur eodem hoc anno, ERNESTI Archiducis aulam deserere coactus sit, ISAACUS ABRAHAMIDES HROCHOTIUS, in oratione funebri p. 19. & 20. expressit: *Praeter spem, inquit, et expectationem*¹¹ *accidit, ut aulicum hoc, elegantiorum morum, Heroicarumque exercitationum emporium, suae Celsitudini, diuturnum esse non potuerit, istam occasionem quodammodo intercipiente et interpellante*¹² *luctuoso obitu, Illustrissimae Comitissae, et Dominae Genitricis desideratissimae, ut ab hoc unico, post Deum, materni solatii praesidio, et curatela depulsus invitus tandem cogeretur, Archi Ducis*¹³ *aulae studiis atque officiis*¹⁴ *valedicere, ditionum suarum unicus haeres, administrationem suscipere. cetera.*

¹ ZÁVODSZKY 1743. p. 372. *comitissa* ² ZÁVODSZKY 1743. p. 373. add. *Austriae* ³ ZÁVODSZKY 1743. l. c. *traditur* ⁴ corr. ex MDLXXV. sec. ZÁVODSZKY 1743. l. c. ⁵ corr. ex MDLXXV. sec. ZÁVODSZKY 1743. p. 373. ⁶ add. a Belio ⁷ add. a Belio ⁸ add. a Belio ⁹ pro mense ZÁVODSZKY 1743. l. c. in ¹⁰ per Hungariam deest apud ZÁVODSZKY 1743. l. c. ¹¹ ABRAHAMIDES 1617. p. 19. *expectationem* ¹² corr. ex interpolante sec. ABRAHAMIDES 1617. p. 20. ¹³ pro *Archi Ducis* ABRAHAMIDES 1617. l. c. *Archi Ducalis* ¹⁴ atque officiis add. sec. ABRAHAMIDES 1617. l. c.

* Quae hic sequuntur („Natus est... suae XLIX.”), vide in ZÁVODSZKY 1743. pp. 372–373.

CORONAM Regni Hungariae, cum MATTHIA Archiduce, *Praga* feliciter reportavit, anno MDCVIII. quo thesaurarii¹ etiam regni officium ei deferebatur.

PALATINUS, et Locumtenens regius creatus, anno MDCIX. in qua dignitate, per² annos septem, laudabiliter et viriliter³ perstitit.

Tandem, Domino DEO sic moderante, ultimam vitae suae periodum, pie admodum placideque clausit, in arce sua *Bicsensi*, die XXIV. Decembris, circa horam noctis nonam, anno Domini MDCXVI. aetatis suae XLIX.⁴

§. XXIV.

Actus, bello et pace, a Georgio editi:

prima militiae rudimenta:

propemodum exitiosa tironi fuere:

Haec, in compendio *Záwodszkyus*. Iam actus GEORGII promendi sunt, quos, et fortiter gessit, et magna prudentiae significatione; tum, ut prodesset patriae; tum, ut se regibus suis adprobaret. Prima militiae rudimenta, sub *Nicolao Pálffy*, summo, arcis *Ujvár*, praefecto, posuit *Georgius*, magno sui sociorumque periculo. GEORGIUS THURZO,⁵ Francisci, olim, aerario praefecti, filius, verba sunt ISTVÁNFII⁶) *summae spei ac virtutis adolescens, cum sub duce Pálffy*⁶ in arce nova Archiepiscopali, ad Nitriam flumen sita, ordines equitum duceret, cum CCCC equitibus, fortunae aleam periclitaturus, Strigonium versus profectus fuit: ibique, cum se et suos, in insidiis collocasset, Matthiam [p. 105.] Huszárium,⁷ et quosdam alios, qui se in conspectum hostium darent, eosque elicerent, praemisit. Quos, cum Memis praefectus, validiore Turcarum agmine insequutus, adeo premeret, ut res in extremum adducta periculum esset, evenit, ut iter aliorum flectere cogerentur, quam eo, quo a Thurzone⁸ expectabantur.⁹ Itaque hostes, captis ac¹⁰ trucidatis nonnullis, ex eorum numero, qui praecurrerant, Thurzonem¹¹ etiam, et socios, in silva latentes¹² adgressi, eodem prosperi eventus tenore, fustos et fugatos, quamquam diu et acriter repugnantes, terga dare coegerunt. Quo in certamine, plures¹³ ex nostris, claro loco nati, summaeque spei adolescentes, in manus hostium inciderunt. inter quos, Andreas, et Laurentius Zaii, Francisco patre, olim magni nominis viro geniti,¹⁴ compluresque alii fuere.¹⁵ Thurzo¹⁶ meliore usus fato, generosique equi pernicitate fretus, periculum vitavit, ac cum palantibus ac dispersis sociis, domum reversus est. Memorat rem infelicitate gestam ZÁWODSZKYUS^{h)} quoque: Anno MDXC. die XXV. Aprilis, spe melioris fortunae iuveramus sub Strigonium, potituri illic praeda Turcarum. At longe res diverse, ac¹⁷ opinati sumus, accidit: quippe, in Turcas, [p. 106.] (qui longe maiori numero, certiores alioquin antea, de adventu nostro, facti, nos praestolabantur) temerarie invecti, ab iisdem, cognita nostrorum paucitate, misere victi sumus: ubi, plus minus LX nostrorum interiere, quorum praecipua

g.) Libro XXVI. p. 586, 32.

h.) In Ephemeridibus *Thurzonianis*, initio.*

¹ ZÁVODSZKY 1743. l. c. erronee *Thesarii* ² ZÁVODSZKY 1743. l. c. add. *integros* ³ ZÁVODSZKY 1743. l. c. *utiliter* ⁴ ZÁVODSZKY 1743. l. c. XXXIX. ⁵ ISTVÁNFY 1622. p. 586. *Turzo* ⁶ ISTVÁNFY 1622. l. c. *Pálffy* ⁷ ISTVÁNFY 1622. l. c. *Hussarium* ⁸ ISTVÁNFY 1622. l. c. *Turzone* ⁹ ISTVÁNFY 1622. l. c. *expectabantur* ¹⁰ ISTVÁNFY 1622. l. c. *et* ¹¹ ISTVÁNFY 1622. l. c. *Turzonem* ¹² add. sec. ISTVÁNFY 1622. l. c. ¹³ ISTVÁNFY 1622. l. c. *complures* ¹⁴ ISTVÁNFY 1622. l. c. add. *ac Emericus... Hussarius* quae Belius ex industria omisisse videtur ¹⁵ ISTVÁNFY 1622. l. c. add. *Iohanni... effugit* (vide notam priorem) ¹⁶ ISTVÁNFY 1622. l. c. add. *etiam* ¹⁷ ZÁVODSZKY 1743. p. 354. *atque*

* Vide ZÁVODSZKY 1743. p. 354.

pars, in captivitatem ducta, paucis in conflictu desideratis. Haec erant *Georgii Thurzonis* ti-rocinia, non infelicia tantum, sed funesta etiam, toti regno futura: nisi *Pálffy* prudentia antevertisset calamitatem. Nostri enim acceptam ignominiam deleturi, cum occasione imminent, reddendae vicis, monomachiam, *Borii*, Bacabanensis legati, cum *Ibrahim*o *Palancano*, cuius prolixè inibi meminit *ISTVÁNNFFYUS*,* contra datam fidem, Turcarum caede, foedant. Aderat heic quoque *Georgius Thurzo*, sed quem *Pálffyus*, insontem dixit; contemeratae fidei auctoribus, in vincula coniectis, atque praeda captivisque omnibus, ad *Calendas Augusti*, iussu Caesaris^{i.)} restitutis.

*monomachiam
cum Turcis ex
pacto initam,
foedat cum so-
ciis Georgius.*

§. XXV.

Feliciores anni sequentis, *Pálffy*, ac *Thurzonis* fuit expeditio, et plane ita comparata, ut cladem superiorem, insigniter ulcisceretur. Anno MDXCI. die XXXI. [p. 107.] *Augusti*, inquit *Záwodszyus*,** *fuimus cum Generali Capitaneo, partium cis-Danubianarum*,¹ *sub Strigonio, numero circa bis mille, ubi cum universo exercitu, pene ad ipsas portas Turcarum pro-* *vecti sumus*,² *propter hostium abacta pecora, feliciterque*³ *cum iisdem confliximus; vivos quippe septem*,⁴ *et*⁵ *aliquot hostium capita, domum adtulimus.* Postea, vix belli quidquam suscipiebatur, quin, cum turmis suis^{k.)} adesset *Georgius*. Quibus rebus, non minus scientia militari, quam civilium dignitatum accessione, crevit *Thurzo*, eum in modum, ut cum *Nicolaus Pálffyus* praematura morte, anno MDC. diem suum obiisset, nihil dubitavit Caesar, tyronem olim *Pálffy*, postea etiam legatum, *Georgium*, Ujvariensi praefectura, honestare, idque, tempore omnium difficillimo, et ob tumultuantem *Transilvaniam*, Turcarum praeterea per Hungariam inquietem, ultra modum, suspecto. Aperte *ISTVÁNNFFYUS*:^{l.)} *Eo fatis functo*⁶ (de *Pálffy*o dixerat) *Caesar*,⁷ *Novae Arcis praefecturam, cum nobilitatis iurisdictione, Georgio Thurzoni, administrandam dedit. quibus ille antea vivens praefuerat.* Functus est eo munere, severe non minus, quam vigilanter. Istud, cum [p. 108.] saepius, tum in irrita *Canisae*^{m.)} liberatione in primis adparuit. Profecto, in ea pugna, quae anno MDCI. in obsidione *Albae Regalis*, contracta fuit, eum se gessit *Georgius*, ut dubium reliquerit, ducisne magis, an militis munere sit defunctus. Ea de re *ZÁWODSZKYUS*:*** *Anno MDCI. d. XIV. Octobris, sub Alba Regali, toto die, usque ad crepusculum, cum Turcis continuatum praelium, in quo Budensis Bassa, et Tihaja, Vezirii, cum aliis septem Begis*,⁹ *cecidere. Imo et Dominus Comes GEORGIUS THURZO, ibidem lapsus cum equo, inter multa millia globorum,*

*Felix adversus
Turcas, cum
Pálffy im-
pressio:*

*Georgii,
laudes bellicae:*

*fit Ujvarini
praefectus:*

*ad Albam
Regalem
pugnantis
virtus.*⁸

i.) Meminit turpe facinus *ZÁWODSZKYUS*, ad an. MDXC. d. XII. Maii.

k.) *ISTVÁNNFFYUS* Lib. XXVII. p. 612, 15.

l.) Libro XXXII. initio.****

m.) Libro eodem, p. 773, 48.

¹ *ZÁWODSZKY* 1743. p. 354. *Cis-Danubianarum* ² *ZÁWODSZKY* 1743. l. c. add. et ³ *ZÁWODSZKY* 1743. l. c. *feliciter* ⁴ *septem* add. sec. *ZÁWODSZKY* 1743. l. c. ⁵ *ZÁWODSZKY* 1743. l. c. ac ⁶ *ISTVÁNNFFY* 1622. p. 747. *concedente* ⁷ *ISTVÁNNFFY* 1622. l. c. add. *Strigonium Adolpho Althamo* ⁸ *Ad Albam...* *virtus* add. secundum synopsin ⁹ *ZÁWODSZKY* 1743. p. 359. *Beghis*

* *Vide* *ISTVÁNNFFY* 1622. pp. 587–588.

** *Vide* *ZÁWODSZKY* 1743. p. 354.

*** *Vide* *ZÁWODSZKY* 1743. p. 359. (in editione erronee 356.)

**** *Vide* *ISTVÁNNFFY* 1622. p. 747.

*abdicat se
praefectura
Georgius.*

satis acriter veste dissecta, porro salvus evasit. Eodem die Matthias Ostrosith, a Turcis decollatus, III. Novembris, Illaviae sepultus est. Quae postea in obsidione Budae, quam ductu Archiducis Matthiae, anno MDCII. Christiani susceperant, partes, quae virtus fuerit, Georgii, longum foret^{n.)} explicare. Illud mirere, cum in summa laude versaretur Thurzo, essetque inter duces Hungaros, facile, et manu, et consilio, promptissimus, praefectura tamen Ujváriensi maturius, quam optassent Ordines, se abdicavisse. Iisdem¹ Comitibus, puta, anni MDCIV. inquit ISTVÁNNFYUS[p. 109.]^{o.)} Georgius Thurzo,² praefectura regni ultra Danubiana,³ qua in locum Pálffy⁴ suffectus, non sine laude functus fuerat, sese abdicavit, inque eius locum, Sifridus Colonitschius,⁵ iam pridem in Hungariae⁶ civem receptus, ipso commendante Thurzone,⁷ successit: quamquam non deessent, qui, ex indigenis creandum aliquem, censerent.

§. XXVI.

*Qualem se
praestiterit
pacis studiis:*

*tumultuan-
te Botskaio
mansit in fide
Caesaris:*

*reducit, mor-
tuo Botskaio,
ad obsequium
Hungaros:*

Posteaquam, bellico hoc magistratu, sese expeditur GEORGIUS, totum se pacis studiis tradidit. Itaque, frequens ei atque intimior cum MATTHIA Archiduce, qui tunc pro fratre RUDOLPHO, Hungariam gubernabat, consuetudo intercessit. Fidem profecto, et tunc Caesari intemeratam servavit, cum tota, ductu Stephani Botskaii, tumultuaretur Hungaria. qua sua constantia, id meruit, ut inter pacis arbitros, de qua cum Stephano Illyesházio, Botskaii legato, Viennae agebatur, Hungarorum consiliariorum, primus^{p.)} censeretur. Quin, et in concilianda, cum Turcis, pace Zitvá-Torokensi, praecipua Thurzonis opera fuit. Triumviris,⁸ inquit historicus^{q.)} Iohanni Molardo,⁹ Adolpho Althano, et Nicolao Istvánffy,¹⁰ princeps alios adiunxit, quo solemnior¹¹ esset tractatio, Georgium Thurzo[p. 110.]nem,¹² Franciscum Battyánium,¹³ Sifridum Colonicium, Christophorum Erdődium,¹⁴ Thomae filium. Nusquam tamen Georgii, seu in Caesarem fides, seu in patriam amor, magis eluxit, quam cum sublato e vivis Botskaio, cum collega Sigismundo Forgách, Hungariam superiorem, Caesaris iussu, atque ex praescripto pacis Viennensis, ad obsequium Caesaris, reduxit. Prolixè rem omnem narrat ISTVÁNNFYUS^{r.)} et haud sine laude Thurzonis. Pacatis,¹⁵ inquit, in hunc modum, in superiore Pannonia, rebus, Thurzo,¹⁶ ad

^{n.)} Lege ISTVÁNNFYUM Lib. XXXIII. p. 790. seqq.

^{o.)} Eodem Libro p. 806.

^{p.)} Vide ISTVÁNNFYUM Libro XXXIV. p. 840, 34. et pag. 842, 28. p. 844. 16. Adde Pacificationis Viennensis Prologum, item Epilogum.

^{q.)} Ibidem p. 844, 36.

^{r.)} Loco cit. p. 848, seqq.*

¹ ISTVÁNNFY 1622. p. 806. *Hisdem (!) in* ² ISTVÁNNFY 1622. l. c. *Turzo* ³ *ultra Danubiana* ISTVÁNNFY 1622. l. c. *ultradanubiana* ⁴ ISTVÁNNFY 1622. l. c. *Pálffy* ⁵ ISTVÁNNFY 1622. l. c. *Colonicus* ⁶ ISTVÁNNFY 1622. l. c. *Ungariae* ⁷ ISTVÁNNFY 1622. l. c. *Turzone* ⁸ ISTVÁNNFY 1622. p. 844. add. *qui... susceperant* ⁹ *Iohanni Molardo* add. a nobis sec. ISTVÁNNFY 1622. l. c. ¹⁰ ISTVÁNNFY 1622. l. c. *Isthvannffio* ¹¹ ISTVÁNNFY 1622. l. c. *solemnior* ¹² ISTVÁNNFY 1622. l. c. *Turzonem* ¹³ ISTVÁNNFY 1622. l. c. *Battianium* ¹⁴ ISTVÁNNFY 1622. l. c. *Erdodium* ¹⁵ ISTVÁNNFY 1622. p. 849. add. *igitur* ¹⁶ ISTVÁNNFY 1622. l. c. *Turzo*

* Vide ISTVÁNNFY 1622. p. 849.

Caesarem Pragam venit, Forgáchio Cassoviae relicto, auctorque fuit, ut iis, quae Cassoviae acta erant, confirmandis, Posonium comitia indicerentur. quod necessarium videretur, ut tota undique nobilitate conveniente, dissidiis, et pravis quorundam opinionibus, finis imponeretur. Nec Caesar alieno fuit animo, Thurzonemque,¹ pro re bene gesta, et discordiis sublati, arce Tokaio² remuneratus est, ea conditione, ut cum ei LXX. millia Tallerorum solverentur, arcem restitueret. Závodszkyus, Georgio tunc ab epistolis, simul insignia Thurzonis aucta tunc a Caesare fuisse memorat.* Anno MDCVII. inquit, die XX. Maii, ocyslime³ vocata sua magnificencia⁴ primum [p. 111.] Viennam, mox XXIX. huius, Pragam versus, profecta est. quo die XXX.⁵ pervenit, et XXXI. audientiam habuit: ubi Insignium, seu armalium suarum, optatam auctionem, et bonorum Tokaiensium⁶ collationem, nacta; postquam de pace, atque induciis, cum Turca fiendis, secundum conclusionem iam ante factam, diu multumque, (utinam non frustra) laborasset. Nimirum, avita Thurzonum insignia scutum referebant, in duas areas divisum, cuius pars inferior, lutea, tribus rubentibus rosis; superior rubra, leone luteo, inguine tenuis, sinistrorsum erecto, decorabatur: qui idem leo, et e casside prominebat, lemniscis luteis hinc, illinc rubris, fluitantibus. Haec ergo, ita RUDOLPHUS auxit, ut scutum quadripartitum, totidem areis instrueretur. quarum dextra superior, et inferior sinistra, vetera insignia, rosas puta et Leonem ostentaret; sinistra superior, et dextra inferior, coloris caerulei, argenteum utrobique unicornu, referret, cum Leone illo, mutuo sibi obversis. In primis, ad dignitatem insignium augendam adtinuit, Aquila biceps nigra, peculiari, eique aureo scuto, in maioris illius medio, cum diademate, conspicua. Scuto, gemina cassis [p. 112.] incubabat, ex quarum dextra Leo aureus, ex sinistra medius unicornu argenteus exsurgebant; lemniscis, illinc aureis et rubris, hinc argenteis et caeruleis, defluentibus. Ista, eorum caussa iuvit adscripsisse, qui arte *Heraldica* oblectantur.

eius vigilantiae praemia, Tokaium, et insignium accessio, a Rudolpho data:

horum descriptio.

§. XXVII.

In tantis laudibus, quas sibi praeclaris actibus proprias fecerat, id vitio dabatur GEORGIO, a quibusdam, quod, tametsi infinitis a RUDOLPHO beneficiis excultus fuit; tamen, non modo non abstinerit se a MATTHIAE Archiducis destinationibus; sed foverit eas etiam, qua ope, qua consiliis. Verum, ita tunc erant res, ut vix potuerit, in illa fratrum similitate, aliter consuli⁷ patriae. Neque diffitemur, multum cura et studio GEORGII, profecisse MATTHIAM, cum, in ineundo, cum Hungaris, Austriis, et Moravis, foedere; tum, in Corona Regni Hungariae, a RUDOLPHO fratre, recuperanda. Praeterquam enim, quod inclinatis civium, erga MATTHIAM, studiis, multam, in cogendo milite, operam manavit; in ea certe expeditione, qua Bohemiam invadere visum fuit, dux exercitus, GEORGIUS erat, tantae, et dexteritatis, et vigilantiae, ut, cum res ad bellum spectare videretur, eius providentia emol[p. 113.]litus per legatos RUDOLPHUS, Coronam redderet Hungaris, facta simul potestate, fratrem MATTHIAM, ritu patriae, ea, in regem Hungariae,

An vitio dandum sit Georgio, quod Matthiae Archiduci faverit, contra Rudolphum:

eius, in ea re, studia:

¹ ISTVÁNYFY 1622. l. c. *Turzonemque* ² ISTVÁNYFY 1622. l. c. *Tokaio* ³ ZÁVODSZKY 1743. p. 364. *ocyslime*
⁴ ZÁVODSZKY 1743. l. c. add. *Comes Georgius Thurzo* ⁵ ZÁVODSZKY 1743. l. c. add. *Maii* ⁶ ZÁVODSZKY 1743. l. c. add. *certo iuris titulo* ⁷ corr. ex consuli

* Vide ZÁVODSZKY 1743. p. 364.

gradus, sibi,
ad summas di-
gnitates ster-
nit; creaturque
Palatinus.

inaugurandi. Multus est, in exploranda hac conversione PETRUS DE REWA:^{s.)} quippe, eius fabulae, pars haud postrema. Quin, et ad recipiendum a RUDOLPHO, sacrum diadema, *Georgius*, cum tercentis baronibus, et nobilibus, *Pragam* immissus fuisse legitur. Quae inde, in comitiis Pisoniensibus, eligendo Palatino, *Stephano Illésházy*, inaugurando MATTHIA, et recondendis regni clenodiis, partes fuerint *Georgii*, prolixum narratu, et alienum foret ab instituto. His ille interim curis, atque, in percolendo MATTHIA officiis, gradum sibi, ad dignitatem, quae summa est in Hungaria post regem, instruxit: quando, mortuo *Illésházio*, communibus Ordinum suffragiis, et rege adprobante, iis comitiis, quae anno MDCIX. celebrata sunt, in *Palatinum* sublectus est. Rem gestam, ex eius anni sanctionibus^{t.)} addiscas: *Quoniam¹ Maiestas Sua regia, in propositionibus suis, ad Palatini electionem benigne annuit, non defuerunt fideles Status et Ordines sibimet ipsis,² quin muneri suo satisfacerent. Atque ad hoc officium, communibus votis [p. 114.] et suffragiis, natalitiorum splendore clarus, rerumque gerendarum dexteritate peritus, Spectabilis ac Magnificus Dominus Comes GEORGIUS THURZO, invocato numine divino, pari voluntate, electus et confirmatus est. ZÁVODSZKYUS diem quoque adnotavit: Illustrissimus, inquit, Comes,³ Georgius Thurzo, summo cum desiderio regnicolarum, et applausu,⁴ die VII. Decembr. in Regni Hungariae Palatinum, legitime electus est, tandemque sequenti mox die, in arce Poseniensi, coram Sua Maiestate⁵ solemne, ad hoc officium, praestitit, iuramentum: cum antea die V. Maii, Illustrissimus Dominus Stephanus Illésházy, R. H. Palatinus, inter V. et VI. horam vespertinam, supremum clausisset diem, Viennae Austriae: tandem die V. Augusti, in Bozin honorifice tumultatus anno aetatis LXX.*

§. XXVIII.

Georgii, in
eo magistratu
administran-
do, dexteritas:

Simul, dignitatis hanc arcem occupavit, GEORGIUS, tanquam de specula, quaquavorsum prospectans, curas omnes, eo intendit, ut res patriae, quas, dissociata, annorum superiorum, studia perturbaverant, redintegraverat autem pax *Viennensis*, ex nupera *Matthiae* inauguratione, penitus consolidaret.⁶ [p. 115.] Sanciverant, eodem illo comitio,^{u.)} quo *Georgius* Palatinus creatus fuerat, Status et Ordines, uti in coronam, quam *Vezirius*, in campis *Rákos*, anno MDCV. *Botskaio*, dono dederat,^{v.)} ubi esset inquireret; repertam ad

^{s.)} Centuria VII. p. 118.⁷ seqq.

^{t.)} Articulo I. fine.^{**}

^{u.)} Articulo XX. ^{***}

^{v.)} Dedimus rei gestae memorabilem historiam Tomo III. p. 72. usque ad p. 85.

¹ NOVELLAE 1698. p. 18. add. vero ² sibimet ipsis NOVELLAE 1698. l. c. sibimetipsis ³ ZÁVODSZKY 1743. p. 366. add. Dominus ⁴ ZÁVODSZKY 1743. l. c. adplausu ⁵ ZÁVODSZKY 1743. l. c. add. Regia ⁶ corr. ex consolidinaugu (error copistae, qui verbum inauguratione iterum describere voluit); ms. E consolidaverunt, quod autem coniectura est erronea. ⁷ corr. ex 110. sec. RÉVAY 1659. p. 118. sqq.

^{*} Vide ZÁVODSZKY 1743. p. 366.

^{**} Vide NOVELLAE 1698. p. 18.

^{***} Notas u.) et v.), quae a copista perperam confusae videntur, haud iniuria commutavimus; in nota enim v.) numerus articuli huc convenit, locus vero Notitiae erronee in hac nota citatus, ubi de congressu Stephani Bocskai cum Vezirio Turcico in campo *Rákos* agitur, sine dubio in nota v.) ponendus. Ceteroquin articulum vide in NOVELLAE 1698. p. 23.

se reciperet; tandemque ad Regem Hungariae, referret. Proinde, non cessandum ratus *Palatinus*, in Superiorem Hungariam concedit, coronam spuriam, adcurate, atque solícite, scrutatur, et,¹ apud orphanorum, *Valentini Hommonay*² tutores, deprehensam, recipit. Adnotavit rem gestam, in ephemeridibus suis, *ZÁVODSZKYUS*:^{*} *Anno MDCX. die XXX. Iunii, inducticia corona Turcica, olim principi BOTSKAIO*,³ *donata, in arce Sáros Patak, ad manus Illustrissimi Domini Comititis Palatini, per curatorem*⁴ *orphani D. Comititis*⁵ *Valentini de Hommona, tradita est et resignata; tandemque, per Suam Celsitudinem, Viennam, ad Suam Maiestatem Regiam, praemissa solemniori oratiuncula, deportata, et exhibita est. Quid vero, ad Hommonayii haeredes, coronae huius possessio adtinuit? Nimirum, supremus, belli Botskaiani dux, Valentinus fuit, vir, uti excelsi animi, ita, plenus spei, fore, ut, sive Turcarum patrocínio, sive clientelis suis, rerum, per Transilvaniam, aliquan[p. 116.]do potiatur. Itaque pignus hoc, seu ex industria detinuit, seu forte fortuna, ut haberet, quo se, rerum tunc arbitris, penitus insinuaret. Dum Cassoviae moras agit Georgius Palatinus, adsunt ex pacto, ad d. XII. Augusti, principis Transilvaniae legati, cum quibus refocillata, quomodocunque, pace, tranquillitatis quidpiam Hungariae partum est. Hinc re-dux THURZO, Pisonium accessit, Iudiciis octavalibus interfuturus. quae simul exivere, in facinora^{x.)} Elisabethae Báthori, viduae, summi viri, Francisci Nádasdy, cognitione habita, eandem, Csejtae deprehensam, pro eo, ac meruerat, in carceres perpetuos compegit; complicibus, Iohanne Ficzkó, famulo, Helena item, et Dorothea, scelerum administris ad supplicium raptis.*

Coronam a Turcis, Botskaio donatam, vestigat, et ad regem defert:

cum Transilvanis pacem confocillat:

iudicio octavali interest: in Elisabetham Báthori severe animadvertit.

§. XXIX.

Cum haec procurat, ex summi, post regem, magistratus, praescripto, *Arvensi* in arce, sacellum, superiorum annorum operis, eductum, cultui TRIUNIVS DEI, Anno MDCXI. ad XV. Maii diem, ritu solemniori, consecrat, dedicat: mox *Octavalia* Iudicia *Eperjesini*, ut caussis Hungariae superioris velificaretur, concelebrat, tandemque, pacem *Transilvanicam* ultro citroque contemeratam, ad V. Calendas Ia[p. 117.]nuarii, anni eiusdem *Cassoviae*, iterum iterumque, confocillat. Multum postea sollicitudinis *Georgio* peperit, quod MATTHIAS, Ujvarino, anno MDCXIII. *Rudolphum a Tieffenbach*, cum imperio, et Germanorum praesidio, immisit. Itaque, convocatis, ad diem XVII. Augusti, *Tyrnaviam*, magnatibus, rem, ex praescripto legum, disputat, regemque postea, quid in eo negotio, statuerint Ordines, missis litteris edocet. Vix haec peregerat; cum ad sopiendas *Neosoliensium* lites, quae, civibus *Germanis*, cum *Hungaris*, et *Slavis*, acerbae tenacesque, intercedebant, ad eam urbem accessit. *Conventu*⁶ *finito*, inquit *ZÁVODSZKY*,^{**}

Arcem Arvensem sacello ornat: Eperjesini, Iudicia octavalia concelebrat: iterumque pacem Transilvanicam instaurat: de praefectura Ujvári, Germano tradita, consultat:

^{x.)} De his supra, in *Historia Comitatus Nitriensis*, Parte Spec. Memb. IV. Sect. I. Num. II. in Hist. Arcis CSEJTE, §. II. seqq.^{***}

¹ scrutatur, et corr. ex et, scrutatur ² malim Homonnay ³ ZÁVODSZKY 1743. p. 366. Botskayo ⁴ ZÁVODSZKY 1743. l. c. curatores ⁵ ZÁVODSZKY 1743. l. c. om. ⁶ ZÁVODSZKY 1743. p. 368. quo

^{*} Vide ZÁVODSZKY 1743. p. 366.

^{**} Vide ZÁVODSZKY 1743. pp. 368–369.

^{***} Vide BÉL 1735–1749(9) IV. p. 469–472.

Neosoliensium
civium, li-
tes mutuas
componit:

Turcas a gras-
sationibus,
qua consi-
lio, qua osten-
tatis armis,
reprimit.

*sua Celsitudo in Montanas Civitates, divertit, ac controversiam inter cives Neosolienses, iam pridem vigentem, certis sub conditionibus, tranquillavit, et accommodavit.*¹ Detrectabant, nimirum, Germani Neosolienses, ad ius civitatis, et publicorum munerum Hungaros, et Slavos, admittere. quae res, quia prolicuit querelas Ordinum,^{y.)} legeque^{2 z.)} elaborandum fuit Palatino, uti perlatae legi satisfaceret. Tametsi vero, exsequutus est, quod ad muneris sui partes spectabat, Georgius, Neosolienses tamen, obstinato animo, priscis, quae habebant, iuribus, pergebant inhaerere; dum multa [p. 118.] proposita, emollirentur penitus. Inter haec pacis studia, parum abfuit, quin ad bellum subitaneum, Georgius provocaretur a Turcis, circa Lévam et Ujvarinum, contra quam id leges pacis ferebant, infestis armis, grassantibus. Iterum ZÁVODSZKY: * Anno MDXIII. d. XXIII. Septembris, Turca,³ pagorum deditiorum, negotium, urgente, et contra pacis initae⁴ formulam, excursiones faciente, circa Ujvár, et Léva, ac alia vicina coadiacentia loca; ad removenda eiusmodi facinora, sua Celsitudo ipsamet, bonis auspiciis descendit, ac in possessione Soporny constituta, qualemcunque exercitum, ex vicinis Comitatus, collectum, in omnem eventum praesto habuit. Adeo tunc Palatino, nulla, a publicis negotiis, dabatur cessatio: in primis, si is erat, cui regis et patriae amor, legumque custodia, intimioribus medullis inhaesit.

§. XXX.

Ultima
Georgii,
cum proceri-
bus aliquot,
de republica
consultatio:

mors summi
viri:

funeris
pompa:

Atque his curis, quas, percensere longum foret, perpetuo distinebatur Georgius, dum solertissimo viro, morbus primo, tunc et mors, obreperet. Ne tunc tamen abstinebat se a reipubl. administratione, cum adversa valetudo, vacationem, a solitudine, videbatur indulgere. Anno MDCXVI. inquit ZÁVODSZKY, ** die V. Decembris, plurimis regni huius difficultatibus, et gravaminibus exigentibus, [p. 119.] advenerat, huc in arcem Bitsche,⁵ a sua Maiestate cum credentialibus ad suam Celsitudinem Palatinalem expeditus, Petrus Pazmany, archiepiscopus,⁶ cum adiuncto sibi Domino Petro Balassa. Eodem supervenerat, et Spectabilis ac Magnificus Dominus Comes Sigismundus Forgách, ac Magnificus Dominus Sigismundus Rákóczy, qui postremum vale, Domino Comiti Palatino, dixerunt. Ita est: eodem enim mense, die XXIV. hora noctis nona, pientissime animam Servatori suo, reddidit, aetate ultra annum XLIX. nondum producta; anno dein, MDCXVII. d. XVIII. Febr. digna principe viro pompa funebri, in ecclesia Bitschensi, emortuali cryptae illatus. Doluere summi viri occasum, rex non minus, quam Ordines: quippe, omnium

y.) Vide, Anni MDCVIII. Artic. XIII. ante Coronationem.***

z.) Lege anni MDCXIII. Artic. XL.**** et Operis nostri Tom. II. p. 422. seqq. ubi, controversiae huius historiam expromsimus.

¹ ZÁVODSZKY 1743. p. 369. composuit ² corr. ex legesque ³ add. sec. ZÁVODSZKY 1743. p. 369. ⁴ add. sec. ZÁVODSZKY 1743. l. c. ⁵ ZÁVODSZKY 1743. p. 372. add. Petrus Pázmány ⁶ Petrus Pazmany archiepiscopus ZÁVODSZKY 1743. l. c. om.

* Vide ZÁVODSZKY 1743. p. 369.

** Vide ZÁVODSZKY 1743. p. 372.

*** Vide NOVELLAE 1698. p. 6.

**** Vide NOVELLAE 1698. pp. 52–53.

iudicio digni existimati, cui nestorea aetas obtigisset. ZÁWODSZKYUS, tale ei monumentum scripsit:^{*}

*monumentum,
a Závodszkyo
perscriptum.*

SOLSTITIUM BRUMALE FUT, CUM PANNONIAE SOL,
THURZO PALATINUS, PATRIAE PATER OCCIDIT: EHEU!
INSTAT NAUFRAGIUM, SERVA NOS, CHRISTE REDEMPTOR!

Tumbam vero, his versibus honestare voluit:^{**}

THURZO GEORGIUS, *Arvensis Comes inclytus orae,
Atque Palatinus Regni Prorexque peremptus
Morte immatura, tali requiescit in urna.
Huic sanctae pietatis iustitiaeque tuendae
Ac bene Caesarea de Maiestate mereri,
Optata et patrios servare in pace penates, [p. 120.]
Praesidio esse bonis, sontes punire severe
Maxima cura fuit. Tali labente columna
Orba flet Hungaria, et fidi tristantur amici.*

Ista, de GEORGIO commemoranda fuerunt, ne ignorent, poster, quantos Hungariae viros, dederit gens *Thurzonum*. Reliquas viri laudes oratione^{a.)} funebri, quam in publico luctu, ad emortualem cryptam, dixit, ISAACUS ABRAHAMIDES HROCHOTIUS, fuse explicuit.

§. XXXI.

Patri Georgio, *Emericus* successit, quem ille, anno MDXCVIII. d. XI. Septembris, ex *Elisabetha Czobor*, suscepit, futurum, ni aliter in fatis fuisset, inclutae gentis, firmamentum. Ab ineunte pueritia, praeclara, optimae indolis specimina, edidit *Emericus*. Nam, et obsequio parentes coluit, et litteras, ad eum modum adamavit, ut positis domi, meliorum

*Emericus,
unicus filius,
patri Georgio,
succedit: eius
nativitas:*

^{a.)} Prodiit LEÜTSCHOVIAE, Anno MDCXVII. forma quadripart. estque in nostris adparatibus: olim, si DEUS volet, et vixerimus,¹ lucem, cum pluribus aliis Palatinorum Reg. Hung., panegyricis adspectura. Adde GREGORIUM PETHŐ in Chronico Hungarico, lingua vernacula scripto.^{***} *Moritur inquit, GEORGIUS THURZO, magno fatiscientis Regni Hungariae damno. Fuit enim vero, insignis Hungariae libertatis defensor, cuius ideo iustum apud Hungaros est desiderium.**** Certe, si supervixisse diutius, belli civilis motus, qui mox consequuti sunt, et horrenda illa regni vastitas, numquam fuisset eventura.*

¹ *et vixerimus* corr. ex *ex vixerimus*

^{*} *Vide ZÁVODSZKY 1743. p. 373.*

^{**} *Vide ibidem.*

^{***} *Textum originale Hungaricum, quem Belius in Latinum converterat, vide PETTHŐ 1660. f. G g [4]v, ad annum 1616.*

^{****} *E conversione Beliana – utrum forte an industria, nescitur – omitta sunt verba, quae ita Hungarice sonant: „ez len Karácson estin”, id est, „hoc (sc. mors Georgii Thurzó) factum est vigilia Nativitatis Domini.” Vide PETTHŐ 1660. l. c.*

*studia adole-
scentiae, domi,
et Wittebergae:*

*surrogatur
mortuo ge-
nitori in of-
ficio Supremi
Comitis:*

*utitur con-
siliis matris
Elisabethae
Czobor:*

*celebrat nu-
ptias, cum
Christina
Nyári:*

*sequitur partes
Bethlenii:*

*moritur
Niklsburgi:*

studiorum, rudimentis, *Vittebergam*, anno MDCXV. septimo Iulii, mitti potuerit, uti, quae exorsus fuerat, optimarum artium studia, penitius illic percoleret. Quae res, et honori cessit Emerico, et coniuncta sane fuit, cum insigni, divini humanaeque eruditionis [p. 121.] incremento. Erat supra locus, commemorandi, quid ab *Emerico*, spectaculi sit editum Vittebergae. Inde Anno MDCXVI. die XI. Iunii redux, multum se patri adprobavit; tum, ob morum, quam inbiberat, elegantiam; tum, singularem, quam retulit, eruditionem. Sed brevis, paterni convictus, usura fuit, *Emerico*. Ne autem, sive ipse, suo se iure fraudaret, sive provinciam *Arvensensem*, orbam sineret magistratu, Supremi Comitis dignitatem, RUDOLPHI indulgentia, patri *Georgio*, perenniter et in posteros transcriptam, adolescens, anno MDCXVII. Idibus Martii, capessivit. Iterum ZÁVODSZKYUS: *Anno MDCXVII. die XV. Martii, Illustrissimus Dominus Comes*,¹ *Emericus Thurzo, in generali congregatione, iuravit in Nagyfalú, publice, ad officium supremi et perpetui Comitis, in Comitatu Arvensi*. Non poterat non, grata evenisse provincialibus, haec, summarum virtutum adolescentis, in paternos honores successio. Superabat tunc in vivis *Emerici* mater, *Elisabetha Czobor*, virilis mulier animi. Itaque, dedit operam, ne, quid, per filii iuventutem, in administranda republica, erroris admitteretur. Qua quidem providentia, atque *Arvensium* inprimis studio, curaque, primum erat, et consilio invalescere *Emericum*, et rerum administrandarum peritia. Firmata, in hunc modum, muneris procuracione, ad nuptias [p. 122.] animum adiecit noster: de quibus ZÁVODSZKYUS: *Anno MDCXVIII. die XXV.*² *Novembris, Illustrissimus Comes Dominus, EMERICUS THURZO, cum illustri ac magnifica virgine, Christina Nyári, magna illius olim Hungariae Achillis, Paulli*³ *Nyári de Bedegh, supremi praesidii Varadiensis Capitanei,*⁴ *filia, in oppido Helmeck, nuptias feliciter celebravit; tandem die*⁵ *XXVIII. Novembris ad Bicse, sospes rediit*. Neque, sterile futurum erat, matrimonium, si vitam diuturniorem, fata EMERICO voluissent admetiri. Nam, anno quidem MDCXXI. die XIV. Februarii, filiam suscepit, quam ad sacrum fontem, *Elisabetham*, ex aviae nomine, vocavere. At enim, idem ille annus, emortualis fuit *Emerico*. Partes nimirum *Gabrielis Bethlenii*, tunc, per *Hungariam*, imis summa miscentis, seu necessitate coactus, seu praecipiti consilio ductus, *Thurzo* sequebatur: functusque est, legatione, ea ad *Bohemos*, qua foedus^{b.)} utrique genti exitiosum, conflatum ante, penitus adfirmatum est. Illinc reduci, honorem habuit *Bethlenius*, sed profecto, aut supervacuum, aut coniunctum cum perniciem viri, ex se optimi. quod tunc adversum est, cum ad pacificationem *Nicklasburgensem*, iussu *Bethlenii*, profectus, [p. 123.] rebus humanis, nec opinato, eximeretur. Aperte KHEWENHILLERUS,^{***} *Bethlenium*^{c.)} propinati *Emerico* veneni, insinulat: neque equidem excusare ausim, ab eo facinore, hominem ex dominandi libidine, ferum; sed habeo tamen, quo me coniectura ducat: nempe, erat, saltem esse potuit, alter

b.) Legationis historiam dedimus, Tom. I. Operis nostri, in Historia Urbis Pisoniensis. Cap. IV. §. XXVIII. p. 237.

c.) Ibidem §. XXXIII. p. 247.

¹ *Dominus Comes ZÁVODSZKY* 1743. p. 374. *Comes Dominus* ² *ZÁVODSZKY* 1743. p. 374. *XV.* ³ *ZÁVODSZKY* 1743. l. c. *Pauli* ⁴ *ZÁVODSZKY* 1743. p. 375. add. etc. ⁵ *ZÁVODSZKY* 1743. l. c. om.

* *Vide ZÁVODSZKY* 1743. p. 374.

** *Vide ZÁVODSZKY* 1743. pp. 374–375.

*** *Vide KHEWENHÜLLER* 1721–1726. IX. p. 1345.

aliquis *Cornelius*, qui praematurum fatum, EMERICO, immensae spei, neque non studioso Caesarianarum partium viro, acceleravit. De eo ZÁVODSZKYUS:^{*} *Anno MDCXXI. mense Augusto,¹ tractatus in negotio² pacis Nicolsburgi³ institutus est:⁴ ad quem feliciter continuandum, Illustrissimus Comes⁵ Emericus Thurzo, a parte principis Bethlen, designatus, profectus Nicolsburgum,⁶ ibidem die XIX. Octobris hora quinta matutina, annum aetatis XXIII. egressus, immatura morte e vivis sublatus, tandem in sacello arcis Arva, die XIX. Ianuarii, anni sequentis MDCXXII. sepultus est.⁷ Cui ego hoc epitaphium⁸ posui.⁹*

In spe et silentio^{d.)10}
Exuvias EMERICE Tuas, haec excipit urna
Mens paradisiacis laeta perennat agris.
Maxima Thurzonum generis lux, gloria moestae
Solamen matris, coniugis atque piae.
Nutantis columen patriae, et velut alter Achilles
Concidit heu! propera morte, dolete pii!
Templa, scholas, cives, hunc deseruisse dynastam,
Laetitia omnis abest, luctus ad omnis adest. [p. 124.]

epitaphium,
quod ei
deposuit
 Závodszkyus.

§. XXXII.

Fuit omnino, digna deploratu, mors adolescentis viri; quippe, artibus pessimis, procurata. Enim vero, superaturus credebatur patrem, et consilio, et manu. Utriusque certe virtutis, praeclara specimina, bello *Bethleniano* edideret; ut dolendum fuerit omnino, alienam, ab aequo et iustitia, palaestram *Emerico* obtigisse, ubi primum sui documentum fuerat edendum. Nam, spes erat, si patris inveterato more, in partibus Caesaris, perseverasset noster, et a veneno intemeratum, et laudis praecipuae compotem futurum fuisse. Quidquid sit rei, magni, non apud *Hungaros* tantum; sed apud externos etiam, habitum fuisse, ex iis libris constat, quos ei sacros nuncupavere, viri eruditi. Habet eorum aliquid, DAVID ZWITTINGERUS;^{e.)} nos, eas laudes inseremus in commentarium hunc nostrum,

Viri
desiderium:

existimatio
apud externos:

d.) Erat id EMERICI symbolum, quod ille, memorialibus peregrinantium libellis solebat inscribere, qua[p. 124.]lem quidem chartam, scite depicta insignia referentem, possidemus, cum emblemate, sua manu adscripto. CONSERVATUR DIGNITAS, CLEMENTIA, ARTE, ET MARTE. Nimirum, librum apertum pingi curavit, aurea corona redimitum, et a dextris quidem, sceptro, gladio a sinistris, praemunitum; ut corona quidem, dignitatis, clementiae sceptrum, apertus liber, artis, Martis denique, iudicium esset, nudus vagina gladius.

e.) In Specimine Hungariae Eruditae, p. 383. seqq.**

¹ ZÁVODSZKY 1743. p. 377. *eodem mense* ² *in negotio* add. sec. ZÁVODSZKY 1743. l. c. ³ ZÁVODSZKY 1743. l. c. *Nicolsburgi* ⁴ ZÁVODSZKY 1743. l. c. om. ⁵ ZÁVODSZKY 1743. l. c. add. *Dominus* ⁶ ZÁVODSZKY 1743. l. c. *Nicolsburgum* ⁷ ZÁVODSZKY 1743. l. c. om. ⁸ ZÁVODSZKY 1743. l. c. *epit.* ⁹ ZÁVODSZKY 1743. l. c. om. ¹⁰ ZÁVODSZKY 1743. l. c. *In silentio et spe*

* *Vide* ZÁVODSZKY 1743. p. 377.

** *Rectius* CZWITTINGER 1711. p. 384. *sqq.*

quas ei SEBASTIANUS VELUMIUS, artis salutaris doctor, aperte circumposuit, eo carmine, quo, insignia, EMERICI, honoraverat:^{*}

*in laudes eius
carmen:*

*Regis Alexandri decus immortale coloni
Emathiae¹ celebrant, et nomen Roma Quirini
Laudat. Creta Iovem memorat, miratur et arma
Herculis et gestas bene res; Amphiona Thebae [p. 125.]
Laude vehunt; urbes aliae vatunque ducumque
Plausibus aeternis resonant, illisque trophaea,
Erecta esse volunt, structosque ex arte² colossos.
Et TE magne Comes THURZO³ quoque nonne celebrat
Tellus Pannonia,⁴ ac fama super aethera tollit?
Virtutisque tuae⁵ vis, multis memoratur in oris.
Vivit dexteritas Tua bello saepe probata,
O Te divinum! divinaque pectoris ausa!^{f)}
Magnus es arte, manu maior, sed maximus armis.
Quae, non ulla dies memori unquam eximet aevo!
Laetare Hungaria,⁶ o felix insignibus armis!
Ne timeas ferrum, gladios, et tela Getarum.
Armis ecce vales, firmis, et praeside firmo.*

Ista VELUMIUS, non ex poëtica fingendi licentia; sed profecto ex vero cecinit. Commentaria ei dedicaverat^{g.)} de vitandis, averruncandis, et curandis venenis; animo, uti eventus docuit, praesago, venenato mortis genere, *Thurzonem* interiturum. Sepultus est

^{f)} Insignia vult, quae supra descripsimus, §. XXVI.

^{g.)} Titulus et partitio libri haec fuit: MEDICORUM TETRAS OPERUM, ex doctissimorum Medicorum assiduis vigiliis, et accurata Theoriae et Praxis observatione, elucubrata; non solum Medicis et Philosophicis, verum etiam omnium hominum generi, maxime vero Principibus et Magnatibus divitibus, et qui inimicos habent, ad praecavendum utilis, ac summopere necessaria. Aget vero, Liber I. de natura Venenorum Lib. II. Praecepta Polyhistorica exhibebit, de praeservatione a venenis, per victus rationem. Lib. III. Alexiacus, de praeservatione a veneno, per medicamenta, Lib. IV. Fuga bestiarum, virus eiaculantium, seu, de praeservatione universali a venenis, quae extrinsecus ab animalibus fiunt. Cracoviae A. MDCXIX. for. octav.

¹ VELUMIUS 1618. p. [2.] *Emathiae* ² pro *structosque ex arte* VELUMIUS 1618. l. c. *arte structosque* ³ VELUMIUS 1618. l. c. *Drugeth* (vide notam *) ⁴ VELUMIUS 1618. l. c. *Pannonia* ⁵ pro *Virtutisque tuae* VELUMIUS 1618. l. c. *Virtutis tua* ⁶ VELUMIUS 1618. l. c. *Ungaria*

^{*} *Editio operis Velumiani anno 1619. publicata, in qua insignia Emerici Thurzó ab auctore laudari Belius in nota sua g.) memorat, frustra a nobis fere ubique orbis terrarum quaerebatur. Invenimus vero in Bibliotheca Artis Medicinae Nationali Marylandiana editionem libri huius rarissimi anno 1618. proditam, ubi vero non quidem Emerico Thurzó, sed Georgio Drugeth de Homonna poema idem – nonnisi in loco „Thurzo” „Drugeth” posito – a Velumio dedicatum est. Vide VELUMIUS 1618. p. [2.] Quae cum ita sint, Velumium, ut ab Emerico tamquam novo patrono subsidium pecuniamque conquireret, opus suum primo in 1618. publicatum anno sequenti nominibus in titulo versuque 8. poematis dedicatorii commutatis denuo in prelum submisisse putandum est. Editionis vero huius secundae nullum exemplar indagare potuimus.*

anno sequente, MDCXXII. die XIX. *Ianuarii*, pompa exquisitissima, in sacello arcis *Arvensis*, quod *Georgium* excitavisse diximus. *sepelitur in Arvensi crypta.*

§. XXXIII.

Iam, quod ad filias *Thurzonis* Palatini, ad[p. 126.]tinet, octo earum, ex gemino matrimonio, suscepit. quae singulae, pro sui generis dignitate, in illustrium virorum manus, iusta matrimonii lege, devenere. Et SUSANNA quidem, primogenita, quaternis votis, ob maritorum fata maturiora, *Stephani Prény*, primum; postea *Michaëlis Czobor*; tunc *Stephani Amade, de Varkony*; denique, *Friderici Woyszko*, obnoxia fuit. IUDITHAM, secundo genitam, *Emericus Jakuschitz, de Orbowa*, BARBARAM^{h.)} *Christophorus Erdődy de Monyorókerék*,¹ in matrimonio habuit. Haec est, *Erdődiorum*, lineae iunioris, qui florent hodieque, et mater, et *Thurzonianae* haereditatis, in *Erdődios* translatae, origo. Natus est enim ex ea, *Gabriel Erdődy*; ex hoc, et consorte *Iuditha Amade, Georgius*, Iudex Curiae Regiae, et *Christophorus Erdődy*, Camerae Hungaricae Praeses. Huic ex *Maria Susanna Pálffy, Adamus Ladislaus*, Episcopus Nitriensis, et Regni Hungariae Cancellarius Aulicus; *Georgius*, ultra haec quinque lustra Camerae Hungaricae itidem praefectus; et Sacrae Coronae custos; *Gabriel Antonius*, Pontifex Agriensis; *Emericus* item et *Iosephus*, nati sunt: genus, laudato Georgio in *Antonium, Iohannem* et *Christophorum*, ex *Theresia*, Principis PAULLI [p. 127.] *ESTERHÁZY* filia, propagante: quorum decora, quia expendimus alibi, non est necesse, heic recognoscere denuo. Isto interim traduce, *Erdődii*, et qui sunt feminini sexus successores alii, in partem haereditatis *Thurzonianae* venerunt. Sed HELENA, quarto genita *Casparo Illésházyo*; MARIA, quae eam nascendi ordine consequuta est, *Michaëli Viszkeleti de Szeptencz Ujfalu*; CATHARINA, septogenita *Stephano Tököly*; ANNA, *Iohanni Szunyogh*, nupsere: ANNAM denique, secundi connubii, natu minimam, et *Emerici* germanam, *Franciscus Prény* duxit; *Georgio*, et *Gabriele* filiis, ex ea genitis. Tres GEORGIO I. filii fuere: *Iohannes I.* cognomento *Cracoviensis*; *Theophilus*; et *Martinus*. Hactenus, seniore illam *Iohannis*, et iuniorem alteram, *Theophili*, lineam, descripsimus; diplomatum fidem plerumque, tum et historicorum monumenta, sequuti. De *Martino*, ultimo genito, restat non tam scribere, quam iudicium facere; eo, quod ultra nepotem, haud propagavit genus. Genuit vero, *Georgium III.* iste, *Georgium V.* qui, ob *Georgium IV. Iohannis* Claudii primogenitum, *seniorem* dictum, *iunior*, vocatur, in tabulis, cum regum, tum *Alexii*, quibus testamentum suum consignavit. Atque in hoc

Filiae
Thurzonis
Palatini, octo:

earum
nuptiae:

Martini, tertio
geniti Georgii
I. breve genus:

^{h.)} De hac, in Ephemeridibus eius aetatis reperio: Anno MDCXXVI. pridie Calendas Aprilis, qui fuit dies Martis, Illustrissima heroina et Comes, olim Illustrissimi et praestantissimi D. GEORGII THURZO de Bethlenfalva, coniux D. ELISABETHA CZOBOR inter IX. et X. vespertinam obiit, in Smolenitz, apud filiam suam, BARBARAM ERDÖDIANAM.

¹ corr. ex *Monyorókerék*

Tabula genealogica gentis universae.

quidem *Georgio iuniore*, [p. 128.] prosapia *Martini*, esse desiit.^{i.)} Ceterum, ut,¹ tota haec, quam de *Thurzonibus*, instituimus, commentatio, et luculentior fieret, et captu expeditior, TABULAM GENEALOGICAM, non unis curis, ex ipsis familiae, quae habere poteramus, monimentis, post *Arvense* illud exemplar, designatam, en, exhibemus tibi, Lector benevole!*

§. XXXIV.

Commentationis, de Thurzonibus caussa.²

auctoris, de civibus suis gaudentibus tenebris, querelae:

Atque haec quidem fuere, quae de gente THURZONUM potuimus in commentaria nostra, referre. Quod eo fecimus hilarius, quo magis optaremus, uti pari compendio, illustrium gentis nostrae, familiarum nomina, dignitates, actus, fataque et propagines, referri possent in litteras. Neque enim diffitemur: quippe, iure quodam accusantibus exteris; opprobrio id cedere *Hungaris*, quod sua decora, non modo ipsi nolint expromere; sed, hos etiam, in familiarum suarum, proditoribus censere, qui conquisitis undecunque notitiis, id facere sustineant. Qua in re, absumus omnino, ab cultissimarum nationum ingenio, quae maiores suos, non modo non patiuntur tenebris obsideri; sed, dant etiam operam, ut ortus eorum, in[p. 129.]crementa, sparsas varie propagines, initas adfinitates, et quae hinc consequuntur, consanguinitatis iura, res item gestas, administratos magistratus, praeclara, de rege, et patria, merita, tanquam opes, auro contra cariores, publicis scriptis, exponunt, et felici honestoque conatu, transmittunt ad posterum. Vix est una alterave, per *Hungariam*, familia, de qua id apud externos constet, quod satis sit, ad pernoscendam eius, cum antiquitatem, tum laudes reliquas; ut ideo, non male ferendum sit, si illustraria quaeque nomina, ne scribere quidem possint, nisi corrupte, et depravate. Et tamen, his nostris opprobriis, ita gaudemus, tamquam *Romani*, ovationibus editis, aut deductis triumphis. Quid? inquit, non plane nulli, ad *Germanum*, *Gallum*, *Italum*, *Anglum*, *Suecum*, *Danum*, *Polonum*, reliquos, gentis meae ortus, incrementa, honores, adtineant? Perditus est, aiunt labor ille, qui vanitati huic impenditur, *cetera*. Ita est omnino, nihil ad cultissimas gentes adtinet, quo loco, quibusque maioribus, per quos honorum gradus, prodierimus in lucem; at, nostra interest plurimum, ne in antro *Caci* porro delitescamus, hac in primis aetate, qua vix est gens tam obscura, quin *Minerva* propitia; aut illustrata iam sit; aut certe cupiat illustrari; summis ingeniis, in re honestissima, solertissime elaborantibus. At enim quid iuvat, littus arare? proinde pergamus, ad id, quod in historia *Comitatus Arvensis* est residuum. [p. 130.]

i.) Excute, si potes, quos laudat, memoratus supra, ISAACUS ABRAHAMIDES.** Qui plenam, praeterea inquit, historiam³ de THURZONUM, heroicis in rempub. meritis, cognoscere cupit, consulere potest⁴ inter alios, ingeniosissimos illos poetas, et historicos, elapsi annorum centenarii: IOHANNEM DUBRAWIUM, URSINUM VELIUM, IOACHIMUM VADIANUM, UDALRICUM HUTTENUM, equitem Germanicum,⁵ sicut et Caesareum historicum, IOHANNEM⁶ SAMBUCUM in Appendice Bonfinii; BEATI RHENANI praefationem in TERTULLIANUM.

¹ corr. ex tot ² Commentationis... caussa add. secundum synopsis ³ add. sec. ABRAHAMIDES 1617. p. 16.

⁴ corr. ex potes sec. ABRAHAMIDES 1617. l. c. ⁵ ABRAHAMIDES 1617. p. 17. *Germanum* ⁶ ABRAHAMIDES 1617. l. c. *Ioannem*

* Tabula illa genealogica in mss. nusquam reperitur; unde coniectare licet eam a Belio non esse concinnatam.

** Vide ABRAHAMIDES 1617. pp. 16–17.

SECTIO II.

DE

Oppidis Processus Inferioris

PROOEMIUM

Colitur *Processus* hic, oppidis duobus; sed iis etiam, ex regionis indole, neque copiosis extra modum, neque ita instructis, ut idoneam, scribendi materiam, sufficiant. Dicemus tamen, quod in comperto habemus, quodque, sine famae dispendio, sileri nequit; hoc est, breviter, et ex vero.

S Y N O P S I S

I. Alsó Kubin. *De origine vocabuli* Kubin, *coniectatio: oppidi positio: aedium habitus: rivus, opportune interlabens* §. I.

Oppidi partitio, et vici: forum et curia: magistratus: adductius iam habentur: oenopolium: aedes sacra, infima oppidi parte posita §. II.

Civium ordines et ingenium: eorum occupatio: insunt in oppido nobiles §. III.

Ruris admensi habitus: silvarum egeni sunt oppidani §. IV.

II. Nagy-Falu. *Nomen oppidi: situs Arvae haerescens: dividitur trifariam: templum cryptis instructum: frequentatur oppidum comitiis provincialium: civium labor et victus: ager planus et commodae arationis: frumenti huiatis, et Arvensis universim laus: agri reliquum, montosum est, ac silvestre* §. V.

I. *Oppidum* ALSÓ-KUBIN

§. I.

ALSÓ-KUBIN, metropolis vice est, *Processui Inferiori*, diciturque *Slavis*, Hun[p. 131.]garorum, imitatione, *Dolný Kubin*, seu *Kubinum Inferius*; ut discriminetur, a vico, supra oppidum sito, quem *Felső Kubin*, hoc est, *Kubinum Superius*, adpellavere. Nominis rationem vix possis reddere. Fuit amicorum non nemo, neque is quidem ignarus rerum *Arvensium*, qui a *Iacobo* nomen arcessi oportere, plane adfirmabat. *Iacobus*, nempe, *Kubo*, crasso *Slavorum* ore, dicitur, nam culti, *Iakub* malunt enunciare. Poterat ergo, sive primus vicorum conditor, sive possessor, *Kubo* vocari, ex quo dialecto eius aetatis, *Kubowý*, ac demum, *Kubin* factum sit, quasi dicas, *Iacobi* vicus, seu possessio. Sed, mittamus haec. Insedet oppidum orientalem *Arvae* marginem, eo positu, ut ad centum circiter passus, ab amne seiungatur. Duo eidem colles imminet; alter orientem prospectans, idemque praeruptus, et dumis obsitus; alter, atque is quidem humilior, occidenti oppositus, totus glaber, et agris frumentariis excultus. Collium utrique, sua sunt nomina; nam prior *Strava*, *Dubrava* posterior adpellatur; a situ illi, huic, a querceto. Arctato, ad canal

*De origine
vocabuli
Kubin,
coniectatio:*

oppidi positio:

*aedium
habitus:*

*rivus, op-
portune
interlabens.*

modum, sinu, oppidum, ad passus circiter sexcentos decurrit, gemino aedium ordine instructum, quorum, qui occidenti obiacet, longior, magisque confertus est; brevior, qui orienti terga obvertit, ab interlabente [p. 132.] amniculo, trifariam, diremtus. Rivus, nimirum perennis, ex *Felső-Kubinensi*, et *Mezyhradnensi*, ultra oppidum, coadunatus, eadem adfunditur. Bifariam eum, prisci incolae, in superiore oppidi parte divaricavere; ut altero quidem alveo, ad rotandam molam frumentariam, derivetur; altero, cui *Ustupa* (secessio) nomen, in orientalem oppidi partem, subducatur: dum, ad aedes sacras, cum molari illo corrivatus, eam oppidi regionem, quasi in insulam cogat, posteaque, ex oppido elapsus, in *Arvam* incurrat.

§. II.

*Oppidi partiti-
tio, et vici:*

forum et curia:

magistratus:

*adductius iam
habentur:*

oenopolium:

*aedes sacra,
infima oppidi
parte posita.*

Dividitur oppidum tripartito. Nam, pars quidem altera, finis superior, Slavis *Horný-Koniec*; altera, finis inferior, *Dolný-Koniec*, dicitur: quod inter utrumque finium medium, interiacet, forum est rerum venalium, Slavis, imitatione Germanorum *Ring* vocitatum. Ac forum^{a.)} quidem, curia ornat, novem columnis lapideis inaedificata; ad eum modum, ut inferne merces quotidianae, venundentur; superiore autem aedium parte, buleuterium sit, et conclave, oppidanae multitudinis, si cogi eam contigat, capax. Adductius enim, quam reris, cives reguntur, cum ab heris arcis *Arvae*, ad cuius ditionem oppidum pertinet; tum ab [p. 133.] oppidanis magistratibus. Constant hi, ex praetore, quem iudicem dicunt, et duodecim iuratis, seu consessoribus. Sua his, et pro modulo oppidi, praecipua auctoritas est. Instaurabantur olim *Calendis Ianuariis*, iam die *S. Michaëli Archangelo*, sacro. qui mos, herorum iussu, per singula *Arvensium* oppida, receptus iam est. Antehac, suis vivebant institutis *Kubinenses*: dum, anno MDCCXXXIII. ob male administratam rempublicam, falso accusatus praetor, permoverit *Comitem Georgium Erdödy*, supremum totius ditionis moderatorem, *Inspectorem* dicunt, uti novas oppidanis, tota provincia, leges perferret. Est, praeter curiam hanc, in foro positam, aliud quoque aedificium, quod *Domum Publicam* vocant, ea oppidi ora excitatum, quam ad insulae modum, circumfluere amniculum, diximus. Heic, vinum, cerevisia, et *causticum*, illud potus genus, quod damnavimus alibi, venire, vel, uti loquuntur nostri, *educillari* solet; redditibus, qui inde fiunt, oppido potissimum attributis. Denique, infimae oppidi regioni, qua ad *Arvam* vergit, aedes sacra plurimum dignitatis conciliat. Est sic satis laxa, et frequentis capax concionis. Turris certe, quae coaedificata ei est, et celsissima, toto *Comitatu*, habetur, et fastigata elegantissime. Intus cryptae sunt nobi[p. 134.]lium familiarum, *Messkoiorum*, *Okolicsaniorum*, *Zmesskaliorum* aliorumque. Ceterum, templi huius parochia in iis censetur, quae ditissimam apud *Arvenses*, dotem habent.

§. III.

*Civium or-
dines et
ingenium:*

Ordines civium varii sunt, atque ita comparati, ut *Arvensium* moratissimi habeantur; aedo, et vivunt decore, et rerum suarum satagunt diligenter. Cum heri, *Arvensem* arcem insidebant, lauta iis fuisse omnia, accepimus: quod, et in conspectu eorum versabantur,

^{a.)} Anno MDCCXXX. delapsus caelo fulmen, aedes fori complures, incendio deleverat.

securi iniuriarum, quas, suo quodam more, procuratores, *provisores* dicimus, inferre solent promiscue; et mercatibus, non una se dabat opportunitas. qua ita fruebantur *Kubinenses*, ut vix esset domesticae mercis quidpiam, quod ii, secundo amne, in *Vágum*, et huius ministerio, passim atque in *Danubianam* usque oram, non deveherent. Hodie, angustiore sunt re, quam id credi possit; sive id fata oppidi ferunt; sive, promiscua temporum difficultas. Neque tamen se ipsos deserunt, boni illi. Sunt, qui mercaturae studiis, si non proficiunt, saltem sustentantur quomodocunque. Merces his, intra provinciam partae; quadrati lapides, cotes, asseres, ridicae, et nullum non materiae genus aliud. Sed, butyrum etiam et caseum, doliolis impactum, per ratiarios partim, partim per equestres baiulos [p. 135.] aestate per cursores traharios, hieme, venum, huc illucve efferunt. Post hunc sustentandae vitae modum, agricolatio in praecipuis est. Vix reperias civem, cui non sit agelli quidpiam admensum. Ergo, mercaturae studiis, distineatur, vel occupetur arte quacunque sellularia, rusticationem non modo non negligit; sed singulari etiam cura, administrat. Tenuiores, satis habent, si tantum frugis cogant, quantum sufficiat vitae, sine exstanti querela, tolerandae. Quibus opes sunt exaggeratiores, et latifundia fructuosiora, messes accipiunt, si anni indoles sementi congruit, haud sane parcas, ut suppetat, quo, et ipsi victitent, et, quod in fora invehant. cuius tamen generis cives, pauciores sunt, et fere ii tantum, quorum maiores, felicitatem superiorum temporum, in rem suam verterunt. Colunt inter oppidanos, nobiles quoque, et quibus liber quidam possessionum modus est, pridem, ab heris *Arvensibus*, aut mutuata aere, aut dono acceptus: in quos, nihil praefecturae *Arvensi*, iuris est.

*eorum
occupatio:*

*insunt in
oppido nobiles*

§. IV.

Rus, oppido admensum, ex regionis habitu, sic satis foecundum est. Et ager quidem frumentarius, fere omnis, per apertos colles spargitur: rarius, depressis planisque locis colitur. Quocunque autem sit positu, laetaminis est indigus. quod, si largius ad[p. 136.] spergatur, nullum frumenti genus fuerit, cuius non sit benigne patiens. Sola agrorum ea regio, sterilitatis culpam fert, quam *Krnács* adpellant, quaeque, per celsos colles, longissime, in ortum solis, procurrit. Cum enim alibi, triticum et siligo, egregie proficiant; heic hordeum, et avenam, malignius provenire videas. quod situum asperitati alii; alii, laetaminis inopiae, adtribuunt. Id, importunum maxime est incolis, quod, tametsi late patente rure circumfundantur; silvarum tamen, et ligni caedui inopia laborent. Certe, alendo foco, et instruendis aedibus, necessariam materiam, ex alienis silvis, parent necesse est; haud sine ingenti, et temporis iactura, et operarum fatigatione. Describitur autem *Kubiniensium* ager: ab occidente *Gaczeliensium*; a meridie *Felső-Kubinensium*; *Medzibradnensium*, *Lestinensium*, *Putzowiensium*, atque *Bzinensium*, ab oriente; denique *Zaskaliensium* ab aquilone, circumfusus territoriis. Ista, de *Alsó Kubinensibus*.

*Ruris admensi
habitus:*

*silvarum,
egeni sunt
oppidani.*

II. *Oppidum* NAGY-FALU

Nomen oppidi: NAGYFALU, nomen ex Slavico *Welicsná* seu *Welká-Wes*, natum, quod *magnum vicum*, significat; ut condoceamur sane, ex hac oppidi adpellatione, vicum olim fuisse, solito copiosiore, atque ita compara[p. 137.]tum, ut meruerit omnino hac, qua est hodie, praerogativa donari. Adhaesit oppidum, *Arvae*¹ fluvio, loco, non modo commodo ad rusticandum; sed ita simul amoeno, ut positum, toto Comitatu iucundiolem, vix possis designare: quippe, quod undiquaque planitie offundatur, cum ex se hilari, tum ad agricolandum idonea. Moles oppidi trifariam dividitur, cuius partes duae mutuo sibi opponuntur; tertia, sub collem, ad occidentem reducta est, qui ei, septingentorum circiter passuum altus, imminet. *Mrziatschka*, huic nomen forte, ob situm retrusum: nam vox ea, molestum quid, et dignum aversatione, *Slavis* significat: nobilitatur interim, templo, quod ei proximum adsedit: egregie enim, et laxis fornicibus, substructum est. Insunt ei, cum plurium nobilissimarum familiarum, tum *Rewiczki*anae, cryptae emortuales. Adtinet in primis ad oppidi celebritatem, quod istuc, comitia provinciae, seu *congregationes*, adulto more, an lege, moris est cogere. Non est diu, cum publica aedes, e cocto latere, educta in eum finem est, et praeter morem regionis, facta commode. Civium eadem hic ratio, obtinet, quam apud *Kubinum* dedimus. Pauci mercatu, plures opificiis, agricolatione plurimi, vitam tolerant: nam istud posse id vero in lucris, hac in primis tempestate, deputant *Arvenses*. Dives hic est, qui non [p. 138.] propudiose pauper; opulentus, qui sine exstanti querela, vitam trahit; opimus, cui plusculum est, quam quod vicinus possidet. Ager, qui ad oppidum pertinet, contra regionis ingenium planus est, et facile exarabilis. qui, si demensum laetamen, in annos singulos accipiat, frumenta procreat, pingua, et farinae ditia. Nam est universim, frumentum *Arvensium*, si ob iniurias aëris potuit maturescere, compacto grano, gluma tenui, et farina proba: quod contra est, si aestates incidant, vel calentes remissius, vel tempestuosae, et prae in pruinas: tunc enim, exile fit granum, et furfuris, quam farinae, fertilius. Quod ultra frumentarios agros est, in montes abit, silvosos eos, et lustris ferarum idoneos. Alioquin, nundinis annuis, iuxta et hebdomadariis, frequentatur oppidum.

situs Arvae haerescens:

dividitur trifariam:

templum cryptis instructum:

frequentatur oppidum, comitiis provincialium:

civium labor et victus:

ager planus et commodae arationis: frumenti huius, et Arvensis universim, laus: agri reliquum, montosum est, ac silvestre.

¹ corr. ex *Arva*

SECTIO III.

DE *Vicis Processus Inferioris*

Opimiores *Processu Inferiori* sunt vici, quam erunt in *Superiori*, quod, cum situum benignitati, qua est ora haec, tum incolarum frequentiae, et cultis moribus, possis tribuere. Bifariam, et hos, amnis *Arva*, dispertitur, suntque alii occidentali, ori[p. 139.]entali latere alii, varie, sed illi his, fere commodius positi. Dabimus hoc arcis dignitati, ut prius citeriores, ulteriores postea peragremus.

1.) *Medzibrodia*, si vocis significationem, *Slavicam* existimes, a gemino traiectu, cui intersitus est vicus, nomen adeptus. Adsedit enim *Arvae* medio, infra arcem, milliari, prorsus eo loco, ubi vorticosus in primis est amnis. Et habent sane incolae, egregiam ad piscandum commoditatem.

2.) *Knicsa*, infra hunc est, inde

3.) *Jelschaŕwa*, vicus uterque *Arvae* haerescens, ideoque, si aquis increseat, eluvionibus obnoxius.

4.) *Zászkalie*, uno, infra arcem, milliari, amni adpositus, ea serie aedium, ut pars, *Arvae* immineat, pars, in lentam collem, sensim adsurgat. Utramque *Okolitsániorum* domus, medio quasi loco posita, discriminat. Bipartito vicus dividitur: cuius oram alteram, rustici colunt; nobiles alteram. In his praecipui sunt, iidemque antiquissimi, *Skrabacii*; post hos *Trnkótzii*, denique ex *Scepusiis* huc delati, *Záborszki*. Adde, quos nunc meminimus, *Okolitsánios*, e *Liptoviensium* provincia, *Arvensi* huic, accensos. In his *Georgius Okolitsány* senior, Vice Comitatus dignitate, ante haec tria lustra, emicuit, cuius filii, *Michaël* et *Georgius*, partitis invicem haerediis, ita cum patre et mutuo convenere, ut maior natu, *Zászkaliensia*; *Lipto*[p. 140.]*viensia* *Georgius*; pater *Isztebnensia* bona, sibi haberent propria. Ager vici, sic satis amicus est segeti, si laetamine, et debitis arationibus, subigatur.

5.) *Nagy-Biszterecz*, Slavis *Welký Biszterecz*, rusticorum est colonia.¹ Contra ea

6.) *Kis-Biszterecz*, seu *Malý Biszterecz*, a nobilibus aliquot familiis insidetur. Recedunt, sesqui milliari, ab arce, eadem ripa fluminis insidentes, iidemque mutuo, ad milliariis quartam partem, diremti, et oppido *Nagyfalu* seu *Welicsná*, vicini. Hinc,

7.) *Benyo-Lehota*, milliariis fere intervallo, in occidentem subducitur. Insignis vicus est, et villa rustica, *Iohannis* olim *Rewiczki* memorabilis. quam hodie successores *Andreae Rewiczki*, ob *Alexandri* itidem *Rewiczki*, nomina, possident.

8.) *Rewissnye* inde occurrit, amoenis collibus obsessus, et rivulo, qui ex convallibus montium deiicitur, ita fissus, ut geminam aedium seriem, pulchre discriminet. Est inclusae gentis *Rewiczki* haeredium, quorum plures isthic colunt, habentque in titulis, agnomen de *Rewissnye*. Vicum universum, veterem *Rewiczkyorum* esse possessionem, regum nos diplomata² condocuerunt. Primus, qui *HOCIMERO* familiae parenti, terram *Rewissnye* donavit, *LADISLAUS* Cumanus fuit. Tabulae, ne eas invidisse lectori

¹ corr. ex *coloni*   ² corr. ex *diplomate*

existimemur, sic habent: ¹ LADISLAUS, ² DEI GRATIA, ³ Hungariae, ⁴ Dal[p. 141.]matiae, ⁵ Croatiae, ⁶ Ramae, ⁷ Serviae, ⁸ Galliciae, ⁹ Lodomeriae, ¹⁰ Comaniaeque Rex. Omnibus Christi fidelibus, praesentibus¹¹ pariter et futuris, praesentes¹² litteras inspecturis. Salutem in omnibus Salvatore. Ad universorum notitiam, ¹³ tenore praesentium, ¹⁴ volumus pervenire. Quod cum HOCIMER, ¹⁵ quandam particulam terrae, ¹⁶ Rewissnye¹⁷ vocitatum, ¹⁸ ad usum duorum aratorum, in Arva existentem, ad restaurationem¹⁹ mortis filii sui, a nobis sibi dari petierat; ²⁰ sed quia de facto veritas illius terrae²¹ nobis non constabat, Michaëli Comiti de Zólyom, ²² dilecto ac fidei nostro, dederamus in mandatis, ut terram eandem statueret HOCIMERO²³ supradicto, nullius iustitiae²⁴ derogando: qui nobis suas litteras, in hunc modum²⁵ destinavit: Excellentissimo et Beneficentissimo²⁶ Domino Suo, LADISLAO, ²⁷ Dei gratia²⁸ regi Hungariae, ²⁹ Michaël Comes de Zólyom³⁰ inclinationem cum servitio³¹ fidelitatis. Litteras Vestrae³² Dominationis³³ recepimus, continentes, quod terram Rewissnye³⁴ in Arva existentem, sub metis et terminis³⁵ antiquis HOCIMERO³⁶ statuerem perpetuo possidendam: cuius quidem terrae metae³⁷ distinguuntur, reliqua. Quod, terra Rewissnye, in restaurationem mortis filii Hocimeri, eidem, data donataque dicitur; indicio est, in expeditione bellica, occubuisse forte filium Hocimeri: cuius mortem, uti facilius traderet oblivioni, regio hoc munere fuisse percultum. Postea, ipsa [p. 142.] donationis verba, ita sunt, in diplomate perscripta: *** Unde nos consideratis fidelibus servitiis, ³⁸ eiusdem HOCIMER, ³⁹ quae⁴⁰ nobis impendit, et impendere promittit⁴¹ in futurum, praedictam⁴² terram Rewissnye, ⁴³ sub praedictis⁴⁴ metis et terminis, dedimus, contulimus et donavimus supradicto HOCIMERO, ⁴⁵ et per eum suis haeredibus⁴⁶ heredumque suorum successoribus iure perpetuo et irrevocabiliter

¹ REVICZKY 1878. nr. 1. p. 3. *Ladizlaus* ² REVICZKY 1878. l. c. *gracia* ³ REVICZKY 1878. l. c. *Hungarie*
⁴ REVICZKY 1878. l. c. *Dalmacie* ⁵ REVICZKY 1878. l. c. *Croacie* ⁶ REVICZKY 1878. l. c. *Rame* ⁷ REVICZKY
 1878. l. c. *Servie* ⁸ corr. ex *Galliae* sec. REVICZKY 1878. l. c. ⁹ REVICZKY 1878. l. c. *Lodomerie* ¹⁰ RE-
 VICZKY 1878. l. c. *Cumanieque* ¹¹ REVICZKY 1878. l. c. *presentibus* ¹² REVICZKY 1878. l. c. *presentes*
¹³ REVICZKY 1878. l. c. *noticiam* ¹⁴ REVICZKY 1878. l. c. *presencium* ¹⁵ REVICZKY 1878. l. c. *Hotimer*
¹⁶ REVICZKY 1878. l. c. *terre* ¹⁷ EFK Cur. XXV. a. 13. *Rewissne*, REVICZKY 1878. l. c. *Rivisne* ¹⁸ REVICZ-
 KY 1878. l. c. *vocatam* ¹⁹ REVICZKY 1878. l. c. *restauracionem* ²⁰ EFK Cur. XXV. a. 13. et REVICZKY
 1878. l. c. *petiverat* ²¹ pro *veritas illius terrae* REVICZKY 1878. l. c. *eiusdem terre veritas* ²² EFK Cur. XXV.
 a. 13. et REVICZKY 1878. l. c. *Zolym* ²³ REVICZKY 1878. l. c. *Hotimero* ²⁴ REVICZKY 1878. l. c. *iusticie*
²⁵ pro *in hunc modum* EFK Cur. XXV. a. 13. *in haec verba*, REVICZKY 1878. l. c. *in hec verba* ²⁶ REVICZ-
 KY 1878. l. c. *benefactori* ²⁷ REVICZKY 1878. l. c. *Ladizlao* ²⁸ REVICZKY 1878. l. c. *gracia* ²⁹ REVICZKY
 1878. l. c. *Hungarie* ³⁰ EFK Cur. XXV. a. 13. et REVICZKY 1878. l. c. *Zolym* ³¹ REVICZKY 1878. l. c.
servicio ³² REVICZKY 1878. l. c. *vestre* ³³ REVICZKY 1878. l. c. *dominacionis* ³⁴ EFK Cur. XXV. a. 13.
Rewissne, REVICZKY 1878. l. c. *Rivisne* ³⁵ corr. ex *terris* sec. EFK Cur. XXV. a. 13. et REVICZKY 1878.
 l. c. ³⁶ REVICZKY 1878. l. c. *Hotimero* ³⁷ *terrae metae* REVICZKY 1878. l. c. *terre mete* ³⁸ REVICZKY 1878.
 p. 4. *servicijs* ³⁹ REVICZKY 1878. l. c. *Hotimer* ⁴⁰ REVICZKY 1878. l. c. *que* ⁴¹ REVICZKY 1878. l. c. *pote-
 rat* ⁴² REVICZKY 1878. l. c. *predictam* ⁴³ EFK Cur. XXV. a. 13. *Revissne*, REVICZKY 1878. l. c. *Rivisne*
⁴⁴ REVICZKY 1878. l. c. *predictis* ⁴⁵ REVICZKY 1878. l. c. *Hotimero* ⁴⁶ REVICZKY 1878. l. c. *heredibus*

* *Diplomatis copia invenitur inter manuscripta Belii in EFK, sub nota Cur. XXV. a. 13. Quae copia sine dubio a Iohanne Francisco Reviczky parata est, de quo vide infra in hoc paragrapho, ac vide etiam recensionem manuscripti [Re] in praefatione nostra. De diplomate vide Reg. Arp. II./2. nr. 2319. Textus diplomatis ex originali transcriptus ac publicatus est in REVICZKY 1878. nr. 1.*

** *Descriptionem metarum a Belio omissam vide EFK Cur. XXV. a. 13. et REVICZKY 1878. l. c.*

*** *verba „quod... perscripta” a Belio inserta non pertinent ad diploma.*

possidendam. Ut igitur nostrae donationis¹ series, robur perpetuae² firmitatis obtineat, in cuius rei documentum³ praesentes⁴ eidem HOCIMER⁵ concessimus litteras, sigilli nostri duplicis munimine⁶ roborando. Datum per manus Magni⁷ Nicolai Albensis Ecclesiae⁸ Transilvanensis⁹ Praepositi, Aulae nostrae¹⁰ Vice Cancellarii, dilecti et fidelis nostri, Anno Domini Millesimo Ducentesimo Septuagesimo Secundo, regni autem nostri anno primo. Inde Praelatorum et Baronum nomina, ex more, sequuntur, quae non adscripsisse, fa-mae putamus dispendium. Venerabilibus, Philippo Strigoniensi, perpetuo Comite eius¹¹ loci, Stephano Colocensi,¹² et Iohanne Spalatensi,¹³ Archiepiscopis, Lamberto,¹⁴ Agriensi, Iob¹⁵ Quinque-Ecclesiensi Comite Musiniensi,¹⁶ Wriccio¹⁷ Csanadiensi,¹⁸ Philippo Váciensi,¹⁹ Aulae sacratissimae²⁰ Maiestatis²¹ nostrae Cancellario,²² Paulo Veszprimiensi,²³ Aulae nostrae²⁴ Cancellario, Timotheo Zagrabiensi, Lodomerio [p. 143.] Váradiensi,²⁵ Dionysio²⁶ Iauriensi, et aliis Episcopis, Ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Laurentio²⁷ Palatino, Comite Suproniensi,²⁸ Ioachimo Bano totius Sclavoniae,²⁹ Nicolao Vajvoda³⁰ Transylvano, Comite Zonugh,³¹ Ladislao³² Comite Poseniensi, Erneyi³³ Magistro Tavernicorum,³⁴ Comite Várasdiensi,³⁵ Alexandro Bano Iudice Curiae nostrae,³⁶ Emerico, Comite Simegiensi,³⁷ Paulo Bano de Zewriny,³⁸ Ponich³⁹ Bano Comite Szaladiensi,⁴⁰ et aliis quam plurimis,⁴¹ Comitatus regni nostri tenentibus et honores. Hucusque diploma. Atque, tenuere omnino, Hocimeri posterius, terram Rewissnye, iure intemerato; dum per Hyppolitum, Castellatum Arvensem, atque, ante hunc, Magistrum Donch, pratum quoddam alpibus Walch, subsitum a Iohanne et Benedicto, filiis Lowdany de Arva, <ablatum, LUDOVICUS rex>⁴² adse-ruit iterum; quemadmodum id, ex suis litteris, supra intertextis, liquido constat. Quid? quod MATTHIAS Corvinus, ne quid iniuriarum possit Rewiczkiis intentari, peculiaribus tabulis, Rewissnye, novae donationis titulo, eis adfirmavit.* Consideratis, inquit, fidelitate,

¹ nostrae donationis REVICZKY 1878. l. c. nostre donacionis ² REVICZKY 1878. l. c. perpetue ³ pro in cuius rei documentum REVICZKY 1878. l. c. incrementum ⁴ REVICZKY 1878. l. c. presentes ⁵ REVICZKY 1878. l. c. Hotimer ⁶ add. sec. EFK Cur. XXV. a. 13. et REVICZKY 1878. l. c. ⁷ REVICZKY 1878. l. c. Magistri ⁸ REVICZKY 1878. l. c. ecclesie ⁹ REVICZKY 1878. l. c. Transylvani ¹⁰ Aulae nostrae REVICZKY 1878. l. c. aule nostre ¹¹ EFK Cur. XXV. a. 13. et REVICZKY 1878. l. c. eiusdem ¹² EFK Cur. XXV. a. 13. et REVICZKY 1878. l. c. Colocensi ¹³ EFK Cur. XXV. a. 13. Spaltensi, REVICZKY 1878. l. c. Spalatiensi ¹⁴ REVICZKY 1878. l. c. Lamperto ¹⁵ REVICZKY 1878. l. c. Joob ¹⁶ REVICZKY 1878. l. c. Musuniensi ¹⁷ EFK Cur. XXV. a. 13. Wriccio, REVICZKY 1878. l. c. Briccio ¹⁸ REVICZKY 1878. l. c. Chanadiensi ¹⁹ EFK Cur. XXV. a. 13. Vaciensi, REVICZKY 1878. l. c. Vaciensi ²⁰ REVICZKY 1878. l. c. carissimae ²¹ REVICZKY 1878. l. c. Matris ²² EFK Cur. XXV. a. 13. et REVICZKY 1878. l. c. Cancellarijs ²³ EFK Cur. XXV. a. 13. Veszprimiensi, REVICZKY 1878. l. c. Veszprimiensi ²⁴ Aulae nostrae REVICZKY 1878. l. c. aule nostre ²⁵ EFK Cur. XXV. a. 13. et REVICZKY 1878. l. c. Váradiensi ²⁶ EFK Cur. XXV. a. 13. et REVICZKY 1878. l. c. Dionysio ²⁷ REVICZKY 1878. l. c. Laurencio ²⁸ REVICZKY 1878. l. c. Supruniensi ²⁹ totius Sclavoniae REVICZKY 1878. l. c. totius Sclavonie ³⁰ REVICZKY 1878. l. c. Woyvoda ³¹ EFK Cur. XXV. a. 13. de Zonugh, REVICZKY 1878. l. c. Zonuk ³² REVICZKY 1878. l. c. Ladislao ³³ EFK Cur. XXV. a. 13. et REVICZKY 1878. l. c. Erney ³⁴ REVICZKY 1878. l. c. Tavernicorum ³⁵ EFK Cur. XXV. a. 13. Várasdiensi, REVICZKY 1878. l. c. Vorosdiensi ³⁶ Curiae nostrae REVICZKY 1878. l. c. curie nostre ³⁷ REVICZKY 1878. l. c. Simegiensi ³⁸ EFK Cur. XXV. a. 13. Zewrinyio (lectio incerta), REVICZKY 1878. l. c. Zewrinio ³⁹ REVICZKY 1878. l. c. Ponyth ⁴⁰ REVICZKY 1878. l. c. Zaladiensi ⁴¹ REVICZKY 1878. l. c. pluribus ⁴² textus, ut apparet, ob errorem copistae vitiosus a nobis sic suppletus sec. diploma superius in §. VII. Membr. II. Pol. Partis Gen. citatum.

* *Diplomatis copia invenitur inter manuscripta Belii in EFK, sub nota Cur. XXV. a. 15. Quae copia, sicut copiae duorum aliorum diplomatum ad familiam Reviczkiam pertinentium, a I. F. Reviczky parata est. Vide notam * in p. 75. et notam * in p. 132. Textus diplomatis integer publicatus est in REVICZKY 1878. nr. 18. pp. 23–24.*

et servitiis¹ fidelibus, fidelium nostrorum Nobilium IOHANNIS et MATTHIAE² filiorum quondam Benedicti de Rewissnye,³ per eos primum Sacrae⁴ dicti nostri regni⁵ Hungariae Coronae,⁶ et tandem Maiestati nostrae,⁷ iuxta ipsorum possibilitatis exigentiam⁸ exhibitis, possessio[p. 144.]nem ipsorum Rewissnye⁹ vocatam, in Comitatu Arvensi existentem, in cuius pacifico dominio iidem progenitores ipsorum ab antiquo perstitisse¹⁰ seque persistere adserunt¹¹ etiam de praesenti.¹² item totum et omne ius nostrum regium, si quod in eadem etiam aliter¹³ qualitercunque¹⁴ haberemus,¹⁵ memoratis IOHANNI et MATTHIAE¹⁶ ipsorumque haeredibus¹⁷ et posteritatibus universis, novae nostrae donationis¹⁸ titulo, dedimus, donavimus et contulimus, imo damus, donamus et conferimus, iure perpetuo et irrevocabiler tenendam,¹⁹ possidendam²⁰ pariter et habendam.²¹ Budae²² MCCCCLXXV. Ista, de Rewissnye, in litteras referre habuimus, ut gentis inclutae natales, quae hinc tulit cognomen, in luce collocaremus. Si quae est enim nobilium familiarum, per Hungariam, quae numeroso traduce, in immensum fere propagata est; Rewiczkiānam, in eo censu, suo quodam merito, retuleris. A Hóczimero, nimirum sati, in arborem excreverunt, late spargentem rivos: quippe, per Comitatus, quod mirere, quatuordecim, propagatos. Nam, praeter Arvensem hunc, colunt, Liptoviensem, Thuróczyensem, Trencsiniensem, Nitriensem, Pósoniensem, Scepusiensem, Sárosiensem, Abaujvariensem, Zemplinensem, Borsodiensem, Bihariensem, Pestensem, et Krasznensem: idque passim, cum publicorum munerum, laudatissima administratione. Apud Arvenses certe, non raro [p. 145.] evenit, ut quini simul senive, e Rewiczkiis, in provinciae magistratibus, censeantur. Adversum est vero, cum familiae univerae interesset, virilis sexus propagines, omnes, anno MDCCXXX. recensere, sexaginta plus minus, in tabulas relatos fuisse. Erant in his, qui sacrum vitae genus, fuere, qui militiam, praecipue vero, qui forum sequebantur. In his, IOHANNES FRANCISCUS, insigne, totius gentis decus, memorandus cum primis est: quippe qui, praeter exaggeratam domestici iuris, scientiam, nullum non eruditionis genus, ita animo complexus fuerat, ut in singulis, inde a puero unico innutritus²³ credi potuisset. Veterum certe eloquentiam, ingeniam illam, virilemque, sive pangendum fuerat aliquid, sive dicendum scribendumve, tam feliciter aemulabatur, quam qui felicissime: raro, inter hos exemplo, qui inter nostros, fori studiis distinerentur. Accedebat, in iudicando,²⁴ consulendoque, singularis

¹ REVICZKY 1878. p. 23. *servitiis* ² EFK Cur. XXV. a. 15. et REVICZKY 1878. l. c. *Mathie* ³ EFK Cur. XXV. a. 15. *Rewissnye*, REVICZKY 1878. l. c. *Rewissne* ⁴ REVICZKY 1878. l. c. *sacre* ⁵ nostri regni EFK Cur. XXV. a. 15. et REVICZKY 1878. l. c. *regni nostri* ⁶ REVICZKY 1878. l. c. *corone* ⁷ REVICZKY 1878. l. c. *nostrae* ⁸ REVICZKY 1878. l. c. *exigentiam* ⁹ REVICZKY 1878. l. c. *Rewissne* ¹⁰ REVICZKY 1878. l. c. *perstitisset* ¹¹ EFK Cur. XXV. a. 15. et REVICZKY 1878. l. c. *asserunt* ¹² REVICZKY 1878. l. c. *praesenti* ¹³ REVICZKY 1878. l. c. *taliter* ¹⁴ EFK Cur. XXV. a. 15. *qualiter cunque* ¹⁵ verba hic sequentia aut nostram... habentibus a Belio omitta, de quo cf. EFK Cur. XXV. a. 15. et REVICZKY 1878. pp. 23–24. ¹⁶ EFK Cur. XXV. a. 15. *Mathiae*, REVICZKY 1878. p. 24. *Matthie* ¹⁷ REVICZKY 1878. l. c. *heredibus* ¹⁸ novae nostrae donationis REVICZKY 1878. l. c. *nove nostrae donationis* ¹⁹ REVICZKY 1878. l. c. *tenendum* ²⁰ REVICZKY 1878. l. c. *possidendum* ²¹ REVICZKY 1878. l. c. *habendum* ²² REVICZKY 1878. l. c. *Bude* ²³ corr. ex *innutritus* ²⁴ corr. ex *iudicando*

* Verba „salvo... datum” quae in diplomate hic sequuntur (vide REVICZKY 1878. l. c.), a Johanne Francisco Rewiczky non sunt transscripta (vide EFK Cur. XXV. a. 15.); quamobrem etiam in textu Beliano desunt.

** Pars reliqua diplomatis a Johanne Francisco Rewiczky omitta, solo anno transscripto (vide EFK Cur. XXV. a. 15.), qua re factum est, ut etiam hic desit. Textum omisum vide REVICZKY 1878. l. c.

ingenii vigor. Omnia illi quaesita, audita, lecta, disputata, tractata, agitataque fuerunt, longiore usu. Quibus rebus, meruit sane, ut inter hos, a sapientissimo Caesare, rege-que post edita sui, in procuratione fisci, documenta, referretur, qui sibi a consiliis erant *Hungariae* aulicis. Obiit anno MDCCXXXIX. XII. Febr. *Vindobonae*, febri acuta consumtus. Ergo:

Dignum laude virum, Musa vetet, mori!^{*}

Sed ad vicum redeamus. Tenent eius partem aliquam et Mattheidesiani. Rustici huiates, [p. 146.] praeter tributarias operas, quas in colendo agro heris praestant, nihil in commune conferunt. Gaudet rure, agricolationi peropportuno, nam, et agros habet, frumenti omnis generis, feraces, et tantum pratorum, quod sufficit rei pecuariae sustentandae. Ligna, cum aedibus contignandis, tum alendo foco, et fornacibus, montes, spissa abiete consiti, affatim sufficiunt. Neque deest nobilibus viris, venandi, si eam sectari volupe est, commoditas. Ultra huiates montes

9.) *Zázřriwa*, in occidentem aestivum, ad duo circiter milliaria reprimitur. Vicus haud spernendus, si montosam circum positionem excipias. quae habet sane multum asperitatis. Iter, quod *Trentschinienses*, per ardua silvosorum montium, transmittit; nam in eorum collimitio consedit; latronum malignitate olim fuit infame. Interluitur copioso amniculo, quem ei mons *Priszlop*, et huius valles, suffundunt. Molam is versat frumentariam, insigni molitoris, quem ab eventu eo, *Létarwecz*, postea adpellavere, artificio nobilitatam. Fuit ille, uti fere genus istud hominum solet, ad fingendum, varia instrumenta, natura, et exercitio, factus. Ut ergo insoliti quidpiam moliretur, artem comminiscitur *Daedalaeam*, seque ipsum alis ad volandum instruere parat. Multum, et temporis, et operae im[p. 147.]pendit, dum ex anserum pennis, ingens alarum par, ita fabrefacit, ut inde ab humeris adcubitus, hinc ad palmos protensae, et fibulis scite adplicatae, non secus vibrari per aëra potuerint, quam id alites facere videas. Atque dedit omnino, longa exercitatione, quaecunque artis documentum, dum verberato, expansis alis aëre, ad pedis fere altitudinem, humo se adtolleret. Saepius repetito experimento, factus animosior, ex alto, in volatum se dare constituit, exploraturus, annon *Daedalo*, maior sit futurus. Ergo, petram, sic satis altam praeuptamque conscendit, et porrectis late alis, in aëra prosilit, placido volatu, uti rebatur miser, in terram delapsurus. At enim volatus, quem ille remigio alarum, successurum optime, sperabat, pessime cecidit, praeterquam enim, quod corporis pondere, ante coeperat deprimi, quam semel iterumque, vibrare eas poterat; ita humi consedit infeliciter, ut artus fere omnes, aut luxaret, aut perfringeret; debuitque, concursantium ope, sublevari, pessime contusus artifex, et in officinam deportari. Restitutus, longa medicatione, volatum optime cessisse adseverabat, neque tam artem damnabat suam, quam quod non satis ab avibus didicerit, quemadmodum sine noxa considendum erat humi. Quin et istud accusare poterat, quod pro rostro obtusum, et gravius plumbo caput; pro cauda, quae volatui moderari debebat, male [p. 148.] dolatos pedes; denique plumarum toto corpore expers, viscere adhuc grandi, factus, fuerit. Haec enim cum omnia, tum singula, ex *Daedalo*, *Icarum* fecere: ut habeant

^{*} Cf. Horatius Carm. IV. 8, 18.

iam *Zázriwenses*, cur de gloria certent cum *Sicilia*, quam artificio suo illustravit ille, hic mare fecit famosum.

10.) *Isztebne*, supra *Velicsnam* situs, positu, ab amne, sub montes,¹ in occidentem, modice reducto. Gaudet opportunitatibus iisdem, quas ad *Rewissnye* meminimus. Est haeredium familiae *David*, sed in cuius partem aliquam, *Okolitsanii*, *Zmeskalii*, *Rakowszkii*, et *Parniczki*, admissi sunt. Habet ecclesiam A. Confessionem addictorum, quam vocant, *Articularem*, concionis oppido frequentis.

11.) *Parnicza* hinc est, ad *Arvae*, et *Zászriwiensis* amnis, uti nunc meminimus, longa convalle, aquis uberibus delapsi, confluentem, situs non plane importuni. Laxus ex se vicus est, et numerosorum colonorum. Pertinet ad vici decus, quod *Parniczki*, et origines dederit, et impertiverit nomen. Traiecta *Arva*,

12.) *Zaskow*, adversa amnis ripa, occurrit, vicus, nec infrequens, neque positionis iniquae. Infra hunc, versus *Thurócziensium* collimitia

13.) *Kralowany* insedit, eodem prorsus loco, ubi se *Arva*, *Vágo* intimat. Dissidet ab arce milliaribus quatuor, estque, ob com[p. 149.]missos isthic, trium Comitatum, *Arvensis*, *Thurócziensis*, et *Liptoviensis*, fines, opportuna colonia. Hinc, per limitem *Liptoviensem*, in orientem progressis,

14.) *Dubowá Valachorum*, fit obvia, haud sane confundenda, cum vico, superioris *Processus*, cognomine. Hac est *Kubino*, ad *Rosenbergenses* iter, iam sane, quam erat olim, ab latronum insessu, tutius. Altius hinc in caeciam, eodem *Liptoviensium* limine,

15.) *Lestin* consedit. Uti adparet, ab arbustis corylorum, vici nomen manavit. *Lyeska* enim, *corylum*, et *Ljestina*, arbustum eius generis *Slavis* notat. Bipartito vicus dividitur, in superiorem, et inferiorem. Utrique gens *Zmesskaliorum*, et meritis in patriam, et decoribus aliis, pridem incluta, iure haereditario, dominatur. Hanc ex *Silesiis* huc delatam, perhibent, regum munificentia, quinque vicorum possessione donatam. Crevit postea, haud spernendis incrementis, ut iam per plures *Hungariae* Comitatus sparsa, late propagatis germinibus, laetari queat. Emicuit, in his *Hieroslavus Zmesskal*, bello Bethleniano, metallorum *Hungariae* praefectus, cuius factam scitissime icona, possidemus. Ceterum, ager vico obtigit, in hac situum asperitate, sementi haud inimicus, tum maxime, cum laetamine adperso, gravidatus est. Ultra hunc, montes porriguntur, silvis obsiti, et ad *Oszádkensium* usque ter[p. 150.]minos, procurrentes. Ex his rivus deiicitur, qui medium vicum interluit, et cum utilitate alia, tum molari ministerio, incolis opportunus. Vicorum alter est, qui liberum Augustanae religionis exercitium, publica lege, obtinuit.

15.) *Szrnatzé*, priori, in septentrionem obsitus, itidem *Zmesskaliorum*, quorum, aliqui sedes heic posuerunt, iuribus accensus. Rure est sterili, et rusticationis scrupulosae, indigo. Credunt, damarum olim in eius agro, vivarium fuisse, forte, arcis opportunitatibus, destinatum. Nam *Szrna*, damam omnino *Slavis* significat.

16.) *Oszádka*, exilem coloniam significat; ut ex ipso vici nomine colligas, tenuem esse, oportere, saltem, tenuibus natum initiis. Atque, sic omnino perhibent, deducta a *Lesstinensibus* qualicunque colonia, habitari coeptum fuisse, traditamque incolis agri *Lesstinensis*, partem haud exigua. quod ita habere, mutua vicinitas adfirmat; vix enim *Lesstino*, milliaris quadrante, dirimitur, versus orientem. Mons, vico proximus, et silvosus

¹ corr. ex *montas*

egregie, argillam sufficit albicantem, quam ideo vicini, in crustandis aedibus, diligenter effodiunt. Est enim hoc in more positum, apud *Arvenses*, et per *Hungariam* universim, ut non calce, sed argilla, intus et extus, aedes illiniant rustici. Idem mons, saltum habet, nimia serpentum copia offertum, ut credatur vulgo, heic eos lapidem [p. 151.] *serpentinum* conflare. Rivus, pago, e montibus adlapsus, inferiore vici parte, molas versat frumentarias. Est, coloniola, eorundem, quos nunc meminimus, *Zmesskalliorum*, agri effoeti, et frequentis laetaminis indigi.

17.) *Malatina*, inde, eodem *Liptoviensium* collimitio, sed profundius ad orientem haerescit. Dirimitur ab arce, duobus, in meridiem milliaribus. Sub lite fuit olim, *Arvensiumne*; an *Liptoviensium* provinciae sit adscribendus. quam ideo, publica, anni MDCLIX. sanctione^{a.)} dirimendam, Status et Ordines, Comiti Palatino demandaverunt. Verba legis haec sunt: *Iuxta sensum articuli XIX, anni MDCXXXV. ibidemque citati Articuli LXXI. anni MDCXVIII. controversiam de possessione Malatina, in Arvensine, vel Liptoviensi Comitatu existat; similiter metas quoque inter eandem Malatina, et Szent-Anna, ac Proszek possessiones, occasione eorundem territoriorum in controversiam sumptas,¹ inter familiam Kubiny de Felső-Kubin, et in Nagy Olaszy ab una, et² parte vero ab altera, possessores Dominii Arvensis, per Dominum Comitem Palatinum, finaliter determinandas et exsequendas,^{3,4} decernunt Regnicolae.* Haec tunc sanciebantur. Sed quomodo lis ea terminata fuerit, nemo hucusque docuit: quam quod relatum acceperimus, rivo disternatum vicum, parte altera, quae interius spectat, ad *Arvenses* adtinere, altera, quae est exterior,⁵ *Liptoviensibus* adscriptum esse. Alioquin, territorio vicus circumfunditur, amplo eo qui [p. 152.] dem, sed, ob positionis iniquitatem, effoeto. Nam, qua montibus adpropinquat, sementi maligne patiens est, neque, praeter hordeum et steriles avenas, fert quidquam; mitius contra habet accepta semina, qua exporrigitur apricior, si laetamine, in annos singulos foveatur, redundantior. Arborum fructus, raro, messes ipsae, admodum sero, et fere circa diem *S. Michaëli* festum, heic maturescunt.

18.) *Pribisch*, reducitur a *Malatina*, arcem versus, estque medio fere itinere, rivo uberi adpositus, et ad agricolandum, neque iniquus, neque extra modum commodus. Dextrorsum huic,

19.) *Chlebnitze* sedet. Ex *Slavico*, nominis significatu, *panarium penum* diceret: nam *Chleb* illi *panem*; et voce *Chlebnicza* *panarium* adpellant. Habet opportunitates, quae sunt asperae regioni propriae. Sinistrorsum *Pribischo*,

20.) *Pokriwátsch* obsidet, loco itidem, ex regionis indole, effoeto, neque deserto tamen. Luctantur enim *Arvenses*, cum caeli solique asperitate, ut, quod negavit utrumque, industria partum habeant. quod contra est regione clementiore, cuius benignitate contenti, non raro, incolae, superficialia diligentia, in eius cultum incumbunt, satis fere habentes, eo posse victitare, quod exuberans natura, levi provocata labore, sufficit.

a.) Articulo LXV. *

¹ *inter... sumptas* a copista temere (ob praepositionem *inter* bis in textu currentem) omitta add. sec. NOVELLAE 1698. p. 329. ² NOVELLAE 1698. l. c. om. ³ NOVELLAE 1698. l. c. *exsequendas* ⁴ NOVELLAE 1698. l. c. add. *hac occasione... effectuum*, quod Belius ex industria omisisse videtur. ⁵ corr. ex *extimior*

* Vide NOVELLAE 1698. p. 329.

- 21.) *Putzow*, propius ad *Arvam* amnem accedit, vix ulla re alia, quam exilitate sua, memorandus. Ecclesiam, quae heic est, *Felső*–[p. 153.]*Kubinensi* accensam ferunt.
- 22.) *Bziny* supparis positionis, sed quae amni multo propior est.
- 23.) *Mokrágy* insignis vicus, orientali *Arvae* margini inaedicatus. Fuit olim gentis *Gužitzorum*; qua emortua, post mutatos, ex fisci regii rationibus, heros, in *Iosephi Okolitsany*, Vice Comitatus provinciae, dum haec scribimus, laudatissimi, potestatem iure haereditario, venit. Sedem, quam heic fixit, magnifica domo, quam coeperat excitare, honestandum voluit: a cuius tamen consummatione,¹ sive orbitatis, quam sibi videt imminere, sive rerum aliarum contemplatione, iam tum anno MDCCXXIX. destitit consulto. quam, si eduxisset prorsus, et instruxisset adparatu, saltem necessario, vix nobilius, toto Comitatu, domicilium superasset.
- 24.) *Mezybradnie*, non tam amplitudine, quam ortu nobilium *Mezybradszkyorum*, qui heic, et colunt, et possessores sunt haereditarii, memorandus. Agro est extra modum angusto, pascuis autem ita parcis, ut ea, necessum habeant aere a vicinis redimere. Nam, potior territorii pars, nemorosa est, et silvis increta. Multa *Mezybradniensibus* lis est, cum vicinis, de agri finibus herciscundis, atque cum *Alsó-Kubinensibus*² in primis: a quibus, medio admodum milliari, in orientem, seiungitur.
- 25.) *Felső-Kubin*, vicus, si quis, hoc *Processu*, alius, memoratu dignus. *Superior Kubin*³ dicitur, ut ab oppido, cui *inferioris Kubini* nomen adhaesit, discrimi[p. 154.]naretur. Hic ille est, qui latissime propagatae *Kubinyorum* genti, aut nomen dedit, aut ab ea mutatus est: de cuius origine, ad oppidi mentionem, diximus. Rivus, vicum interlabens, bipartitum facit. Hinc pars eius altera *inferior*, *superior* altera, dicitur. Incolae, plerique omnes, equestris sunt ordinis, in quinque domos, seu generationes, discreti. quibus victum, agricolatio, et exquisitum, rei domesticae, studium, sufficit. Omnes, eadem stirpe ortas perhibent, quae tres primum fratres progerminavit: *Kubinium*, *Messkonem*, et *Iwanowitzium*; ex quibus postea, fertili traduce, discretae hae familiae, pullularint. Post hos, *Gazdowitzii* et *Országii* vico insunt, et eius partem capiunt. Ac de *Orzágiis* quidem vulgo perhibetur, *Michaelis* illius esse propaginem, qui ab *Sigismundo* rege, memorabili ad posteritatem eventu, quem alibi^{b.)} dedimus, ad summos honores evectus, auctus ab *Alberto*, confirmatus a posthumo eius *Ladislao*, consummatus denique a *Matthia Corvino*, historicorum monumentis traditur: quod nos, neque negare habemus, neque adfirmare; facturos tamen operae pretium putamus, *Országios Felső-Kubinenses*, si hanc suam cognationem, vel diplomatibus docuerint, vel monumentis aliis, ad fidem faciendam, publice valituris. Est et *Koro*[p. 155.]*donum* familia, vico inferiore residens: ut *Okolitsanios*,^{c.)} partem eximiam heic capientes, sileamus. Vici situs, egregie cum ad habitandum, commodus est, tum ad rusticandum. Agro certe laetatur, vix ulli, tota provincia,

b.) Tomo II. Operis nostri in *Historia Urbis Modrensis* p. 102.

c.) In his cum primis, *Emericus Okolitsanius*,* memorandus est, qui post administratum *Notarii* munus, Camerae Hungaricae *Secretarius* fuit, iam ob fractam valetudinem rude donatus.

¹ corr. ex consumatione   ² corr. ex *Alsó-Kubinensibus*   ³ corr. ex *Kubini*

* *Corr. ex „Kubiny”; non enim E. Kubiny, sed E. Okolicsány in illo tempore secretarius Cam. Hung. fuit. Vide NAGY 1857–1868. VIII. 208.*

secundo, fertque nullum non frumenti genus, si laetamine, pro regionis ingenio, foecundetur. Mons vico obiacet, cui *Chotsch* nomen est, pascuorum non minus; quam ligni caedui, sed metallorum etiam, intra viscera, dives, si essent, qui ea rimarentur scrupulosius. Est et locus quidam, cui *Homuolka* nomen. Urnae heic, et ollae, priscae formae, leviter refossa humo, reperiuntur. quin et torrentium eluvione reteguntur passim, cinere et ossibus refertae. Id vero, an *Romanae* sit coloniae indicium, vel, quod velle aliquos inaudio, antediluviani orbis monimentum, tum demum disputabimus, cum urnarum nobis ossiumque facta fuerit copia. Et suppetit omnino, ad varie coniectandum, et caussa, et occasio. Nempe, adsita vico est a *Septentrione*, vasta celsaque petra, cuius cacumini arcem olim, laxae capacitatis inaedificatam fuisse, cum deiecta parietinarum rudera, tum depressae, in altum cellae, satis condocent. Arma hic, longa rubigine exesa, et supellectilis, factae ex orichalco, derasas situ reliquias, vestigatores saepiuscule reperere. Sed de hoc, illi dispiciant, [p. 156.] quibus, haec antiquitatum monumenta, praesentibus rimari datum est. Nos porro pergamus.

27.) *Jaszenowá*, vicus est, ad passus fere mille, *Felső-Kubino*, in meridiem, diremtus, atque eadem agri bonitate, praeditus. Trifariam is dispescitur; ut duae quidem eius partes, ab agrestibus cultae, ad *Arvensem* dynastiam adtineant; tertia, inde a *Caroli* I. temporibus, haeredium sit nobilium *Tsaplowitz*, ea lege, ut sexui utrique, par sit ad haerendum, ius. Cognati *Tsaplowitzii* sunt, *Szkubii*, nobile et ipsi genus, modum possessionis isthic habentes. Sed et *Sculteti* insunt vico, qui peculiari gaudent iure, ab heris olim suis, accepto. Nam, et iudices sunt perpetui, et a censu tributariisque operis, immunes. quinimmo, reditus etiam eis accensos meminimus. Lis *Jaszenowensibus* fere perpetua est cum *Felső-Kubinii*, heris, iuxta et incolis, ob territorii limites. Nam et hi montis *Chotsch*, partem sibi vendicant; quem ad se pertinere aiunt *Kubinenses*. Ergo, numquam eis cessatio est, ab altercationibus. qua re fit, ut minis se mutuo territent, quandoque propulsent etiam verberibus. Alioquin *Kubinensium* rivus, ex monte *Chotsch* delapsus, *Jaszenowam* quoque opportune interluit.

28.) *Poruba* hinc est, haud spernendae positionis vicus, dignus memoratu, eo quod *Porubszkyorum* gentem, aut edidit olim, aut denominavit.

29.) *Gaczel*, nobilium aliquot familiarum [p. 157.] sedes, ab arce, duobus in meridianum solem, pone amnem *Arva*, milliaribus diremtus. Castellum, vico inaedificatum, nobilium *Bajtsi* domicilium est atque haeredium.

30.) *Zábres*, orientali *Arvae* ripae, infra *Gatzel*, adhaesit, estque agro, pro regionis natura, haud incommodo, ad rusticandum; nisi, qua is amni propior est, eluvionibus subinde, corrumpetur. Tantum est.

MEMBRUM II.

De
Processu Comitatus Arvensis
Superiore

PROOEMIUM

Regio *Processus Superioris*, in aquilonem retrusa est, et montibus ad eum modum insessa, ut mirum sit, admisisse primitus incolas, in ea, et caeli, et soli iniquitate. Modus certe agricolationis, durus heic est, et, cum ex se, parvi fructus, tum dubii etiam, ob iniurias tempestatum. Colitur tamen, a durata laboribus plebe, sic satis scrupulose. Nostra iam interest, ut quidquid sit regionis, pro instituti ratione, diligenter explicemus.

SECTIO I.

DE
Oppidis Processus Superioris

[p. 158.]

PROOEMIUM¹

Plura, sed tenuia omnino sunt, *Processus* huius oppida. Praeterquam enim, quod aedibus coagmentata videas, e materia; ritu regionis, sine cultu factis, inermia sunt singula, et aperto circumquaque ambitu, pervia: si horrea, et consitos his hortos, tergis aedium haerentes, excipias, qui non tam homines arcent ab aditu, quam iumenta, et genus pecudis reliquum. Ad oppidanos, quod adtinet, degunt hi vitam, rusticanae prorsus supparem; tametsi adfectent, nescio quid, elegantiae, qua se ab agresti vulgo discriminant. Res interim, propemodum omnibus angusta est, et quam, agricolatione sola, aegre sustentant: nam, quominus auctitare eam possint, habitus regionis, vetat. Incolunt tamen et opifices: sed ii admodum, qui sunt, cum ad rusticationis instrumenta, tum ad vestes parandas, necessarii; fabri, puta, sutorum item, et sartorum genera. Proinde, pauca erunt, quae habebimus de singulis dicere.

---

¹ *Prooemium* add. a nobis

S Y N O P S I S

I. Twrdoschini *etymon*: *sedet, ad Arvae*,¹ *et Orawiczae, confluentem: Tricesima, et salis Polonici horreo, nobilitatur: castellum, tumultuario opere eductum, bello Rakocziano, a gliribus infestatum.*

II.² *Vocabuli Trsztená origo: oppidi habitus:*

civium paupertas, et huius caussae: annis superioribus igne exustum oppidum, lentius instauratur.

Oppida reliqua: III.³ Lokcza: IV. Names-towo: V. Jablonka: VI. Oráwky. [p. 159.]

I. *Oppidum* TWRDOSSINIUM

TWRDOSSINIUM, Slavis *Twrdossin*, seu Twrdoschin, nomen, a dura, et refractaria cer-vice, accipit: nam ita, e *Slavico* sermone compositum est vocabulum, ut *Twrdý* quidem, durum, *Schija* cervicem significet. Id vero, an ab priscorum incolarum moribus, qui primi coeperunt oppidum educere; an ab alia, seu caussa, seu eventu, petitum sit, haud facile definiveris. Alii, a duro vitae genere, malunt, hoc, quidquid est nominis, arcesse-re; ut sit Slavis *Twrdožii*, duriter et cum molestia vivere, unde fieri potuerit, *Twrdožin*, et hodie *Twrdoschin*. At enim, parum interest, quae res, denominationi dederit origi-nem. Dissidet ab arce, duobus, in aquilonem, milliaribus, positu haud importuno: quip-pe qui, et arationibus commodus est, et alendae pecudi domesticae. Isthic, amnicu-lus *Orawicza*, in *Arvam* influit, cuius illa undis facta uberior maiore demum aquarum mole defluit, fitque ratium patientior. Praecipuam oppido celebritatem, *Tricesima Regia*, a longa retro, et immemorabili aetate, conciliavit. Cui, ante hos viginti, et quod excur-rit, annos, *Salis Polonici Depositorium* accessit, redintegratae libertatis illius occasione, quae *Arvensibus*,^{a)} Liptoviensibus et Thuroczyensibus, publico anni MDCCXV. comi-tio de invehendo *sale Polonico*, adfirmabatur postliminio. Atque, esset omnino, institu-tum illud coniunctum, cum utilitate, non [p. 160.] oppidi tantum; sed totius etiam pro-vinciae, nisi arctaretur subinde, ab his, qui ex alienis damnis, sua compendia faciunt. Nupero tumultu *Rákotziano*, dum *Arva*, lenta obsidione, clausa teneretur, castellum, in colle, oppido vicino, ex materia et cespite, excitaverant, *Caesariani*, acri praesidio in-sessum; sed quod arce dedita, vacuefactum postea fuit, abiitque in vastitatem. Ferunt, hieme post hominum memoriam, saevissima, quae in annum MDCCIX. incidit, tan-to numero glires, castellum infestasse, ut vix durare potuerint praesidarii. Feles certe, quas iis necandis, innumeras intulerunt *Germani*, adeo nihil profecerunt, ut visi etiam sint glires, et copiosiores reddi, et ferociore. Vulgus, ad ominandum pronum, peculiare vindictae genus fuisse, nihil dubitavit adfirmare, ob male habitos agrestes, dum aggeres

Twrdoschini
etymon:

*sedet, ad Arvae,
et Orawiczae,
confluentem:*

*Tricesima, et
salis Polonici
horreo,
nobilitatur:*

*castellum,
tumultuario
opere, eductum,
bello Rakoczi-
ano, a gliribus
infestatum.*

^{a)} Meminimus eius rei, in *Historia Comitatus Liptoviensis*, Operis Tomo II. p. 550. Est vero Articulus, in eius anni decreto, XIII.*

¹ corr. ex *Arvae* ² numerus *II.* add. a nobis ³ numerus *III.* ut et *IV., V., VI.* add. a nobis

* *Vide ARTICULI 1715. p. 17.*

illi educerentur. Coacti enim ad tributarias operas, ne diffugerent, invalescente inter eos inedia, per singulas noctes, in laxas aedes compulsi, ritu captivorum, a milite, custodiebantur. quae durities, penu deficiente, multos fertur confecisse. Gaudet oppidum iure nundinarum, estque metropolis quasi quaedam *Processus Superioris*.

II. *Oppidum* TERSZTENÁ

- Vocabuli TERSZTENÁ origo:* TERSZTENAM, Slavi, ducto ab arundine vocabulo, *Trštená* adpellant; hoc est, *oppidum arundineum*, quod ideo, *Arundinopolim* non nemo dici posse, existimavit. Copiosum, *oppidi habitus:* est op[p. 161.]pidum, et *Twrdossino*, multo frequentius; sive aedium, sive incolarum numerum habitumque spectes. Certe, victus heic ratio paratior est, quam illic. Dum vini, et salis mercatu, rem poterant facere oppidani, *Polonos*, ad nundinas proliciebant: qui, invecto huc sale, evehebant vinum *Hungaricum*, lucrosa utriusque commutatione. Iam, quae est temporum difficultas, cessarunt pridem, hae, rei auctitandae occasiones, cum, ob nostrorum inopiam, tum ob *Poloniae*, quibus dudum adfligitur, calamitates. Insunt oppido, templa duo, veteris substructionis alterum, alterum recentis. Amplius vix fuerit, quod possis de oppido commemorare; quam quod, iisdem, quae totius meminimus, inopiae malis, urgeatur. Non est diu, cum pessimo fato, oppidum fere universum, coortis subito flammis, exureretur, difficilius, quam alias unquam, ex cineribus resurrecturum. Nam, sunt omnino, haec incendiorum, nostra regione, incommoda, ut, quod pes-
- civium paupertas, et huius caussae:* sundedere semel, raro, ad pristinum cultum refflorescat. Nundinae, quae heic statis anni temporibus, aguntur, uti multum remisere, a pristina celebritate; ita, pauci sunt reditus: praecipue, in hac pecuniarum, qua est regio universa, inopia, ubi vix quidpiam rusticae mercis, aere permutare poterunt exsucti agrestes. Secedit oppidum, quatuor milliaribus in septentrionem.
- Oppida reliqua:* Oppida reliqua, vix merentur famam, memoranda tamen, ne de silentio nostro, iure quis possit queri. Sunt autem [p. 162.]
- Lokcza:* III.) LOKCZA, ab arce, in aquilonem, ad tria milliaria cis *Arvam* submotum, iniqui, sicuti accepimus, atque sterilis positus. Proinde, non potest non, tenuium fortunarum incolas habere. Accedunt, ad augendam calamitatem, frequentia incendia, quorum illud, quod in annum MDCCXVII. incidit, omnium atrocissimum fuisse accepimus. Damna certe, quae inde fecere oppidani, toto hoc vicennio, vix potuerunt reparare.
- Namestowo:* IV.) NÁMESTOWO, adversa amnis ripa, milliari fere longius ab arce, resedit. *Slavicum* oppidi nomen, urbis habet notionem. De situs commoditate, ex viciniae habitu, aspero, et effoeto, possis coniectare. Sunt interim incolae, sic satis industrii. quod ni facerent, vix degendae vitae modus, miseris sufficeret.
- Jablonka:* V.) JABLONKA, a priori, in orientem abit, qualibuscunque nundinis, et salis *Polonici*, qui huc invehitur, mercatu, apud provinciales cognitum. Urgentur incolae, iisdem rerum difficultatibus, quas commemoravimus toties. Recedit ab arce, milliaribus sex, ad aquilones transamnanos.
- Oráwky.* VI.) ORÁWKY, oppidum est *Poloniae* limitaneum, cui nomen, ab minoris amnis *Oráwka*, seu *Arvula*, capitibus natum esse perhibent. Submovetur ab arce, ad septemtriones,

milliaribus <...>*, habetque iter in *Poloniam*. Cum erant feliciora tempora, capiebant, oppidani, emolumenti quidpiam, ex mutuis, cum *Polonis*, commerciis, quae iam, tametsi agantur nundinae, aut nulla fiunt, aut fructuosa minus. [p. 163.]

SECTIO II.

DE *Vicis Processus Superioris*

Vicos, qui *Processus huius* terminis continentur, pro situum ratione, ita designabimus, uti *Arvae* amni, hinc et illinc propius, remotiusve, adsederunt. Itaque occidentales primo, dein orientales, et qui in aquilonem secedunt, more nostro, lustrandi erunt, facto, a confinio arcis, exordio.

- 1.) *Lehuotka*, proximus ad arcem, in eandem plagam submotus. Ex *Slavico* vici nomine coniicias, quod *diminutivum* est, vicum, ex se exilem esse oportere; sed eo tamen insignem, quod inclutae *Abaffyorum*^{a.)} genti, sedem, praebeat, quam hic in castello habent positam.
- 2.) *Lebota*, longius paullo ab arce in aquilonem, *Arvae* adpositus, habitatu haud incommodus.
- 3.) *Dubowá*, uno ab arce, milliari ad ortum, seiunctus, nulla re magis, quam, instructo, super amne *Arva* ponte, insignis.
- 4.) *Dlhá*, longam vici seriem, vi vocabuli, notat, qui tamen, ob temporum calamitatem, pridem brevior factus est. Eodem intervallo, ab arce seiungitur.
- 5.) *Nižna-Wess*, quod vicum inferum significat. Distat ab arce, ad duo, sub ortum solis, milliaribus. Vicus est, ultra, quam reris, copiosus; ut sint, qui, non hoc tantum in *Processu*, sed toto etiam Comitatu, vicorum censeant optimum. [p. 164.]
- 6.) *Kraszna-Huorka*,^{b.)} elegantem montem significat. Tribus fere milliaribus, ab arce in septentrionem submotus, *Arvae* haerescens.
- 7.) *Medwedzia*, ab ursorum lustris nomen indeptus, originem, ac nomen etiam, nobilium *Medwedzky*, dedit. Eodem, quo prior, intervallo ab arce, in eandem plagam, pone amnem, remotus.
- 8.) *Dedina*, nomen ipsum, vicum significat, *Slavis*, estque *Dedinskyorum* nobilium denominatione insignis. Incolae, excoquendae cerevisiae operantur, laudabili, adeo successu, ut *Martialem*, quam vocant, *Neosoliensium*, aemulari posse videatur: ita, et sapore valet, et colore, ex nigro, rubicundo.
- 9.) *Jarky*, supra *Medwedzie* amni, e regione *Usztya*, adpositus. Hinc
- 10.) *Wawrecska*, altius in septentrionem, ea ora consedit, qua se *Arva*, ab occidente in orientem, ac demum, in meridiem, detorquet.

^{a.)} *ABAFFII*, non sunt, cum *APAFFIIS* Transilvaniae confundendi; quippe qui, ex *Abafalva*, Gömöriensis provinciae vico, iam deserto, prodire.

^{b.)} Diversus omnino est, a cognomine arce *Gömöriensi*: de qua illic.

---

* Quot milliaribus ab arce submoveretur *Oráwky*, Belius an copista describere omisit.

- 11.) *Tyapessow*, a priori, in occidentem repressus, quantaecunque opportunitatis.
- 12.) *Waszilow*, supra *Lokczam* oppidum, ad uberem amniculum, sepositus. Vicinus ei est, trans eundem fluviolum
- 13.) *Babin*,^{c.)} situs, et agri consimilis. Hinc, profundius in occidentem
- 14.) *Hrusstin* secedit, vicus exilis, et ab arce, ad duo milliaria, seiunctus. Inde,
- 15.) *Lomná*, medii milliarii intervallo, in aquilonem, recedit. In huius agro, corri[p. 165.]vatis hinc inde fluviolis, ea mole aquarum Arva esse incipit, quae ratibus ferendis sufficiat.
- 16.) *Zakamené*, retruso, intra montes, situ, cuius iniquitatem, ipsa vici, a lapidibus facta denominatio, indicat. Ultimus hic, citeriore *Arvae* latere vicus fuit. Nunc, traiecto, in collimitio *Poloniae*, amne, posteriores illos, adeamus. Sunt vero:
- 17.) *Nowoty*, quasi novam coloniam diceret. Vicorum primus est, qui *Arvae* adsedit, positus asperi, et intempestivis pruinis, obnoxii.
- 18.) *Krussetnicza*, priori, et situ consimilis, et amnis vicinitate.
- 19.) *Mytné*, longius in septentriones abit, positionis utique malignae. Eodem in *Poloniae* collimitio, ad orientem
- 20.) *Weselé* resedit, accepitque a situs qualicunque hilaritate, nomen. Profundius hinc in meridiem,
- 21.) *Breza* ad amnem adsedit, mitiori, et caelo, et solo. Postea
- 22.) *Jeszenicza* est, ad rivi *Weselensis*, cum *Arva*, confluentem. Ultra *Nameszto* oppidum
- 23.) *Klyn*, in aquilonem, subducitur. Vicus est laxè positus: quippe, cuius aedes tantis mutuo intervallis sunt discretæ, quantum rusticorum cuique, ad agricolandum sufficit. Nempe, admensam, aedes singulae, habent, ruris portionem, agris, pratis, et silvulis constantem; quam demum pro se quisque, excolunt, ut habeant, unde victitent. Non raro tamen, litigant invicem, de finibus. Altius hinc,
- 24.) *Szihelné* visitur, vicus ita positus, ut vix possit iniquius. [p. 166.]
- 25.) *Polhora*, confinis *Poloniae*, quorsum et iter transmittit, estque radicibus, praecepsi ac vasti montis, *Babá-Hora* subsitus. Infra huc sunt:
- 26.) *Rabcsa*, et
- 27.) *Nowá-Rábcza*, uterque, habitus fere eiusdem. Hinc, dextrorsum, et in orientem campi, qui vicos obsident, passim aquis salsis scatent.
- 28.) *Zubricza superior*, et
- 29.) *Zubricza inferior*, vici, neque infrequentes, neque, male positi.
- 30.) *Felső-Lipnicz*,¹ et
- 31.) *Alsó-Lipnicz*, nomen a tiliis sortiti sunt, quo genere arboris, montes ac silvae circumsitae, vel olim abundavere, vel abundant adhuc. Secedunt ab arce, ad quinque circiter milliaria.

^{c.)} Est et apud *Zolienses*, eiusdem nominis oppidum. Vide Tom. II. p. 500.*

¹ corr. ex *Felső-Lipnicz*

* Numerus paginae 500., quem *Belius* sive copista notare praetermisit, a nobis est additus. Ceteroquin *Belius* sine dubio oppidi *Bábaszék* lectores admonere voluit, quod in Comitatu *Zoliensi* situm est, *Slavisque* – ut et ipse *Belius* scribit – *Babina* (*Babin*) adpellatur. Vide BÉL 1735–1749(?) II. 500.

- 32.) *Zubrehlaw*a, in occidentem inde abit, minera ferri, si esset, qui rimaretur, liquaretque, insignis.
- 33.) *Farná*,¹ ultra oppidum *Orawky*, ad radices montium *Bezkydorum*, retrusus. Sunt inde
- 34.) *Harkalász*,
- 35.) *Bukowina*,
- 36.) *Suchá-Hora*; et situ, a limitibus in mediterranea reducto,
- 37.) *Bobrow*, atque ad *Arvam* amnem
- 38.) *Szlatnicza*, ut positus varii, ita agri, et opportunitatum, si quas tamen habent, diversarum. Hos excipiunt:
- 39.) *Hármí*²
- 40.) *Oszada*, atque in *Arvae* ripa [p. 167.]
- 41.) *Usztya*, atque infra hunc,
- 42.) *Felső-Stepánow*,
- 43.) *Alsó-Stepánow*, margini amnis penitus haerescens. Ad vicorum celebritatem adinet, quod nobiles *Stepanowszky* hinc denominantur. Remotus in orientem est:
- 44.) *Chyssne*, hinc
- 45.) *Sztara hora*, in orientali *Poloniae* limite uterque, positi. Represso hinc, ad mediterranea, positu
- 46.) *Hladnowka* est, postea
- 47.) *Witanowa*, inde
- 48.) *Csemhowá*
- 49.) *Lawkow*
- 50.) *Záwidow*
- 51.) *Breznicza*,³ et ad Liptoviensium limites repressi,
- 52.) *Zubrecz*, ad torrentem *Studená*
- 53.) *Habowka*, atque hinc versus *Arvam*
- 54.) *Bieli-Potok*, eo celebrandus, quod latomiam habeat insignem, molarium lapidum. quibus excindendis, utilem incolae navant operam.
- 55.) *Podbiel* amni *Arvae* ad confluentem *Studenae* proximus, inde insignis, quod in vicino colle, arcis superent⁴ rudera, quam *Hussitas* posuisse tenuisseque, aiunt.
- 56.) *Kriwá*, adsidet *Arvae*, modico a priori, in meridiem intervallo seiunctus. Haec, de *Processu Superiore*. [p. 168.]

¹ erronee pro *Sarna*   ² erronee pro *Hámri*   ³ erronee pro *Brezovicza*   ⁴ malim *superant*

TABULA ITINERARIA COMITATUS ARVENSIS

- I. In Comitatum *Trentsinensem*, ex oppido *Welicsná* seu *Nagy-falu*, per *Zázriwa* ad *Terchowam* ----- mill. 3.
- II. In Comitatum *Thurócziensem*, ex oppido *Welicsná*, per *Parniczam*, et *Kralowany*, ad *Ratko*, vel traiecto *Vágo* in *Kerpelyan* ----- mill. 1.
- III. In Comitatum *Liptoviensem*,
- 1.) Ex oppido *Alsó-Kubin*, per *Dubowam* *Valachorum*, ----- mill. 2.
  - 2.) Indidem, vel ex arce *Arva* per *Malatinam* in vallem *Bukowiensem*, in *Bukowam*, milliaria, illinc duo, hinc 3.
- IV. In *Poloniam*, triplex iter est:
- 1.) *Twrdoschino*, per *Polhoram* extremum, ea ora, Comitatus vicum, *Ziwtzinum*, seu *Saipuschinum* *Poloniae* oppidum ----- mill. 10.
  - 2.) Indidem, per *Suchá Hora* ad *Nowy-Tarh*, seu *Neoforum* *Poloniae* ---- mill. 8.
  - 3.) *Trstená*, per *Oráwki*, *Cracoviam* ----- mill. 12.

FINIS COMITATUS ARVENSIS.

MATTHIAS BELIUS:
COMITATUS TRENTSINIENSIS

TEXTUM RECENSUERUNT NOTISQUE INSTRUXERUNT

LADISLAUS GLÜCK

ZOLTANUS GŐZSY

GREGORIUS TÓTH

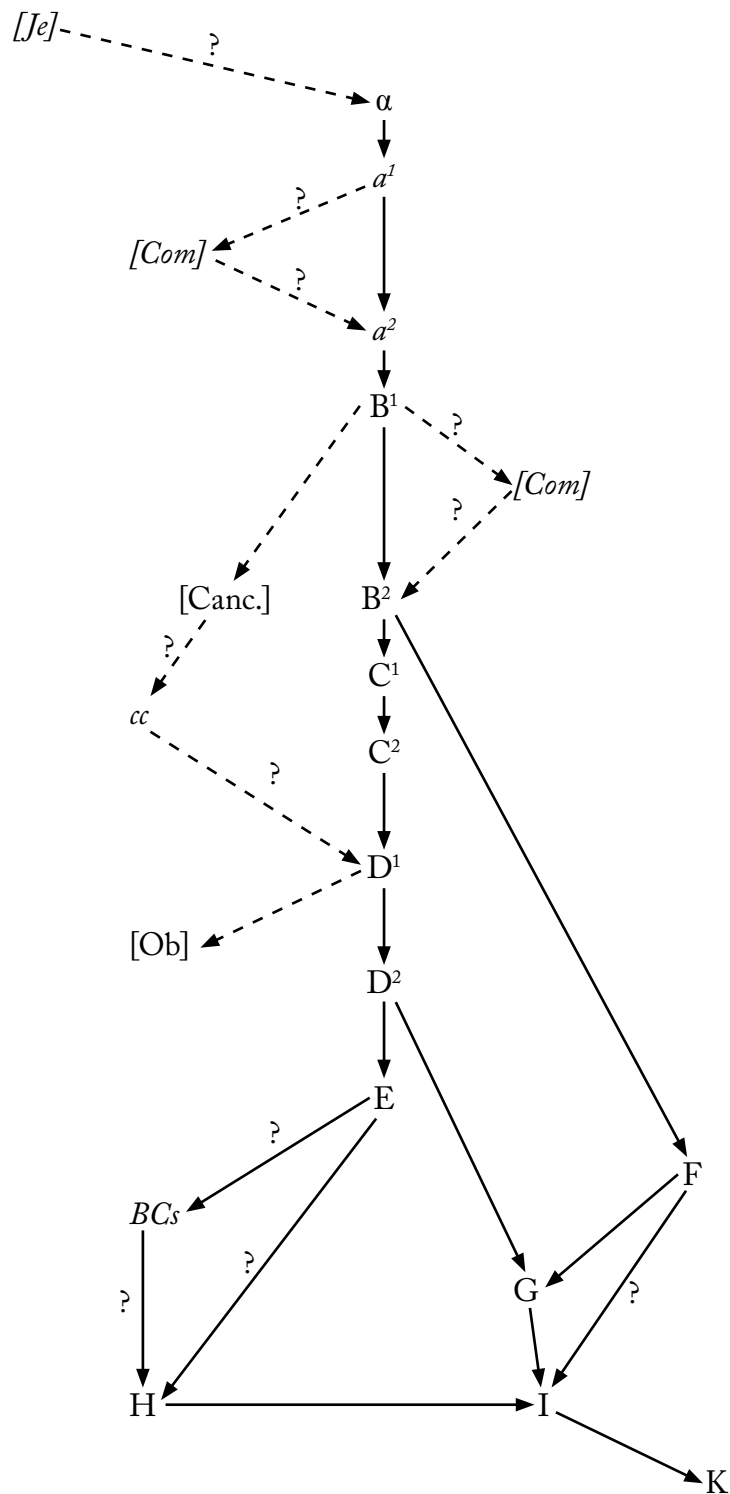
PRAEFATUS EST

GREGORIUS TÓTH

BEVEZETÉS

I. A kéziratok családfája

II. A vármegyeleírás elkészítésének folyamata

Bél Mátyás igencsak „elcsúszott” Trencsén vármegye leírásának elkészítésével: míg a többi, északnyugat-magyarországi (vagyis a *Notitia* első nagy egységét képező Dunán inneni kerülethez tartozó) vármegyék leírásával már az 1720-as évek második felében elkészült, addig Trencsén vármegyéhez még 1731-ben is csak adatot gyűjtött, amihez Jeszenák János, a jeles jogtudós segítségét kérte (I. **a**). Valószínűleg Thurzó János necpáli evangélikus lelkész, később trencsényi tanító is segítette az adatgyűjtésben.¹ 1732-ben Bél már „bőséges leírásról” beszél (I. **a**). Valamikor 1733-ban elküldte a vármegyeleírást revízióra a helytartótanácsra keresztül a vármegyéhez: kérdéses azonban, hogy ez a kézirat egy mára már elveszett példány volt (**a**), vagy egy ma is meglévő kéziratról van szó (**B**).

Bél valamikor 1738–1739-ben küldte el a kéziratot a Kancelláriára (**B**), ahonnan 1739. júl. 8-án érkezett vissza az észrevételekkel együtt. E kéziratról elkezdett készíttetni egy másik példányt (**C**); ám ez a másolat nem teljes, s csak egy töredékét használták fel a soron következő kéziratban (**D**). Valószínű, hogy a kancellária módosításait Bél egy másik kéziratban hajtotta végre (**cc**). Ezt a kéziratot letisztáztatta (**D**), majd ebben is jelentős javításokat hajtott végre, részben már 1746-ban, sőt 1748-ban, illetve utána, vagyis élete utolsó évében. Időközben valaki e kéziratot megkapta, és stiláris, illetve nyelvtani hibákat jegyzett fel a szöveggel kapcsolatban egy kis papírra (**[Ob]**). A mondott kéziratról (**D**) készült egy tisztázat, valószínűleg már Bél halála után (**E**). Később, valamikor 1766 után valaki a **B** kéziratról készített egy másolatot (**F**). Gyurikovits György két másolatot is készített, egyet (**G**) az említett 1766 utáni másolatról (**F**), a másikat (**H**) a legteljesebb kézirat (**D**) posztumusz másolatáról (**E**). Gyurikovits az utóbbi másolatban (**H**) említést tesz egy ismeretlen, Benczúr-Csaplovics-féle (Benczúr József, majd Csaplovics János tulajdonában lévő?) példányról is, amely a Gyurikovits által mondottak alapján alighanem egy kései változatról (esetleg az **E**-ről) készített kézirat lehetett (**BCs**). A Gyurikovits-másolatokról (**G**, **H**) készített Kerekes Antal egy újabb kéziratot példányt valamikor a 19. század első felében (**I**), amelyet aztán fia, Kerekes János korrigált; ezt 1951-ben lemásolta Aurél Rutsek (**K**).²

Bél Trencsén vármegyével kapcsolatban az 1740-es évek elejére végleg kifutott az időből. A ki nyomtatott első négy kötet, amely a Dunán inneni kerület vármegyéit tartalmazza, Trencsén, valamint a szintén késve elkészített Árva vármegye nélkül jelent meg.

III. A kéziratok ismertetése

[*Je*] lásd **a**.

a

1: -

2: [**Comitatus Trencsinensis**]

3: [A kézirat nem található]

¹ ŠIŠMIŠ 1987.

² A Kerekes Antal-féle másolatot l. Slovenská Národná Knížnica, Archív literatúry a umenia, C 653; Rutsek másolatát l. Slovenský Národný Archív, Filmotéka, Mf. II. B. 17. E kéziratok (**I**, **K**) igen késeiek, és a szöveghagyományban sincs jelentőségük, így a részletesebb tárgyalásuktól eltekintünk.

4: Trencsén vármegye leírása (feltételezett első fogalmazvány Béltől).

5: Bél Mátyás elég későn készítette el Trencsén vármegye leírását. Ezt bizonyítja, hogy 1731. május 18-án levelet küldött Jeszenák Jánosnak, amelyhez mellékelte Trencsén vármegye leírásának „tervét”, avagy „tervezetét” (*Ideam describendi Comitatus Trencsiniensis*)³ – ezt saját szavai szerint közölte „mindenki mással is, akik nyújtottak valamit” (*qualem cum omnibus reliquis, qui contulerunt aliquid, communicavi*) –, továbbá kérte Jeszenákot, hogy írja le a vármegyét, nyilván a mondott „terv” alapján. Ez egy olyasfajta, Bél által összeállított kérdőív lehetett, mint amely „Nagyhont vármegye” leírásával kapcsolatban is fennmaradt.⁴ Bél tehát még 1731-ben is az adatgyűjtésnél tartott, bár a levélben megjegyzi, hogy a Jeszenák által írtakat egyesíti majd az általa gyűjtött anyaggal,⁵ vagyis már ő is dolgozott a leíráson.

Bél 1732. júl. 9-én írt levelében közli a Helytartótanáccsal, hogy már Trencsén vármegyéről is „terjedelmes leírás készült, magánszemélyek által bőséges mennyiségben küldött adatok szerint” (*fuse et hic descriptus est, ex notitiis, per privatos ubertim submissas [?]*).⁶ Ebben az esetben feltehető, hogy Bél „magánszemély” alatt Jeszenák Jánost (is) értette, vagyis Jeszenák eleget tett Bél kérésének és küldött neki anyagot (ezt a lehetséges adatgyűjtést jelöltük **[Je]** jellel a családfán). Emellett az is lehetséges, hogy ekkorra Bél már elkészítette az első változatot.

6: Valamikor 1733-ban már elküldte az iratot a vármegyének (**a**, **B**): mindezek alapján valamikor 1731–1733 között készült.

a

1: -

2: **[Comitatus Trencsinensis]**

3: [A kézirat nem található]

4: Trencsén vármegye leírása (a Bél által küldött példány a vármegyének).

5: Azt, hogy Bél elküldte a kéziratot – a Helytartótanácsra keresztül – a Trencsén vármegyei hatóságoknak, bizonyítja Trencsén vármegyének a Helytartótanács részére címzett küldeménye valamikor 1781–1782-ből (!), Bél *Notitiájának* javítása és újbóli kiadása tárgyában.⁷ Eszerint a Helytartótanács „1733 körül” elküldte Bél leírását a vármegyének, s a leírást a vármegye „néhány jegyzettel megvilágítva” visszaküldte a kormányzatszervnek.⁸ A vármegye által látott és „megvilágított” kézirat azonosítása kérdéses: lehetséges, hogy nem maradt ránk (ezt az esetleg elveszett kéziratot jelöltük az **a** betűvel), de az is lehet, hogy a soron következő kézirat járt Trencsénben (**B**).

6: 1733 körül.

3 A levelet l. BÉL 1993. nr. 412.

4 L. TÓTH 2006. Függ. V.

5 „Combinabo meas notitias, cum his quae mittentur.” L. BÉL 1993 nr. 412.

6 L. BÉL 1732. 73.

7 A megfeneklett kísérletre l. REISZ T. 2002.

8 „E numero eorum est (sc. „Descriptio Comitatus Trenchiniensis”), qui a Matthia Belio inediti haerent, circa annum nihilominus 1733. eiusdem authoris descriptio Comitatus Trenchiniensis per Excelsum Regium Locumtenentiale Consilium cum Comitatu hocce communicata fuit, quae nonnullis notis illustrata, rursus Excelso Consilio remissa est.” OSZK Kézirattár, Fol. Lat. 3804. VII. köt. f. 94. A vármegyei közgyűlési jegyzőkönyvekben a vonatkozó időszakban nincs nyoma ennek a revízióknak.

B

1: EFK Hist. I. vvv.

2: **Comitatus Trentsinensis.**

3: 214 pp. 350x220 mm.

4: Trencsén vármegye leírása.

5: Ismeretlen kezek által készített tisztázat (első kéz: pp. 1–92, második: pp. 93–209.), a végén Bél Mátyás kiegészítésével (pp. 211–214.).⁹ Emellett Bél számos helyen javított a szövegben (pp. 38–42. stb.). A 39–46. lapokat más írta: az történhetett, hogy Bél átírta a vonatkozó részt, majd letisztáztatta az új szöveget és kicserélte a lapokat.¹⁰ A 124–125. lapok között egy kis papírlapon ismeretlen kéz által készített jegyzék található néhány egykori trencsényi főispán nevével.¹¹ Az utóbbi miatt lehetséges, hogy ez a kézirat járt a vármegyénél 1733-ban (vö. **A**), bár erre egyelőre nincs bizonyíték. Talán a jelzett rész átírása is ezzel függ össze, hiszen ott éppen a vármegyei főnemesi családokról esik szó.

Az viszont bizonyos, hogy Bél ezt a kéziratot küldte el – valamikor 1738–1739-ben – a Kancelláriára, ugyanis a hivatal 1739. júl. 8-án elküldött levelében lévő, a leírásra vonatkozó kifogások hivatkozott oldalszámai megegyeznek a kézirat oldalszámaival.¹² Emellett a javítást végző hivatalnok ceruzával megjelölte a kifogásolt részeket (l. **B** pp. 53, 88. etc.), sőt, a leírás végén (p. 209.) szintén ceruzával megjegyzést is fűzött a szöveghez. Az esetek nagy részében – mint általában a kancelláriai ellenőrzések során – arra utasította Bél, hogy ne említse, ha egy falu kuriális, vagyis „nemesi” kiváltsággal bír. Bél a kifogásoknak valószínűleg a következő kéziratban (**C**?) tett eleget.

6: Az alapszöveg elkészülte attól függ, hogy ez a kézirat járt a vármegyén, vagy sem. Ha igen, akkor valamikor 1733-ban, ha nem, akkor 1738–1739-ben készülhetett, a Kancellária javításai 1739-ben, Bél javításai, kiegészítései pedig értelemszerűen az iratnak a hivatalból való visszaérkezése, vagyis 1739. júl. 8. után.

C

1: EFK Hist. I. xxx pp. 41–48. [pp. 33–38 (! 40)] (töredék)

2: **[Comitatus Trentsinensis]**

3: 8 pp. (l. az 1-es pontot) 350x235 mm.

4: Trencsén vármegye leírása.

5: A kéziratnak egy töredéke maradt fenn, a **D** kéziratba illesztve (l. **D** pp. 41–48.). Eredeti oldalszámozása is látható a lapok felső sarkaiban (l. az 1-es pontot). A beillesztett rész előtt nem a lap alján ér véget a szöveg, vagyis „menet közben”, azaz a másolás alatt emelték be a régebbi kéziratból a mondott néhány lapot. Bél nyilvánvalóan azért illesztette bele a **D** példányba ezt a néhány lapot, hogy a másoló dolgát megkönnyítse.

A töredék alapján arra lehet következtetni, hogy a kézirat, amelyből származik, pontos mása volt a **B** példánynak. A kézirat azonban befejezetlennek tűnik: az utolsó lapon a másoló szándékosan

9 Az Illésházyakról szóló kiegészítés felé Bél a „§. XI.” számot írta, s a szöveg a soron következő **D** kéziratban már valóban a politikai tagozat 11. fejezeteként szerepel az általa írt szöveg (l. **D** pp. 65–70.).

10 A betoldás pótlás-jellegét mutatja, hogy utolsó oldala (p. 46.) üres, s az előző lapot sem tölti ki teljesen, de pontosan illeszkedik az eredeti kézirathoz (l. **D** p. 47.). Tehát nem más kéziratból lett átvéve.

11 Címe: *Comitatus Trentsinensis officium Supremi Comitatus tenuerunt.* L. **C** p. 124a.

12 A Kancellária levelét l. BÉL 1993. nr. 773. Az egyezésre l. pl. a hivatal első megjegyzését, amely, mint írják, a 120. (! 12.) paragrafusban, az 53. fólión lévő Sztrecsény várára s annak birtokosára vonatkozik, s amely a **C** kéziratban ezzel egyezően az 53. oldalon van. A hivatal összes többi oldalszám-hivatkozása is megfelel a **C** kéziratnak.

ugyanannyit ír a lapra, mint amennyi a **B** kézirat vonatkozó lapján van.¹³ Ennek nyilvánvaló oka az lehetett, hogy a **B** kéziratban a következő fejezeteket átírták, a lapokat cserélték (majd az átírt lapokat is jelentősen javította Bél), ami miatt az időközben készíteni kezdett tisztázattal (**C**) „leálltak”.

A töredéken Bél igen sok javítást hajtott végre. Pótolta a margójegyzeteket – a töredékben ugyanis ő írta oda utólag őket a lapok szélére. Ezek a margók a **B** kéziratban még nincsenek meg. De sok más, stiláris, tartalmi javítást is eszközölt. Emellett a töredékben megtalálhatók a **B** kézirat vonatkozó részeit apró – feltehetően nem Bél, hanem valaki más által készített – főleg stiláris, illetve nyelvtani jellegű – javításai is: ezeket Bél nyilván utólag átmásolta a **B**-ből a **C**-be.¹⁴

6: Az alapszöveg akkor készülhetett, amikor pontos eredetije (**B**); a javítások készítésének idejére sajnos nincs megfelelő támpont.

cc

1: –

2: [Comitatus Trentsinensis]

3: [A kézirat nem található]

4: Trencsén vármegye leírása.

5: A **D** kézirat alapszövegében olyan többletek vannak a **B** kézirathoz képest, amelyek a **B**-ben javítás formájában sincsenek meg.¹⁵ Vagyis feltételeznünk kell egy közbeeső kéziratot (**cc**), ahol ezek a javítások, kiegészítések végbementek. Nem kizárt, hogy e kézirat a **C** „folytatása” volt, csak elveszett, vagy megsemmisítették. Valószínűnek tartjuk, hogy Bél e kéziratban hajtotta végre a Kancellária által előírt javításokat is (l. **B**). A **D** kéziratban e javítások már alapszövegben szerepelnek (l. **D**). Bél tehát feltevésünk szerint a **cc** kéziratban folytatta a szöveg javítását, tökéletesítését, a Kancellária javításainak elkészítését, és erről készíttette a következő másolatot (**D**) is.

6: Amennyiben sejtésünk helyes, a **cc** kézirat a kancelláriai vizsgálat megérkezte (1739. júl.) után keletkezett (l. **B**).

D

1: EFK Hist. I. xxx.

2: Comitatus Trentsinensis.

3: 319 pp. 370x245 mm.

4: Trencsén vármegye leírása.

5: Egy kéz által készített tisztázat, Bél Mátyás javításaival és kiegészítéseivel. A 41–48. lapok egy korábbi kéziratból lettek átemelve (l. **C**). A 64–65. lapok között egy papírlapon egyes uradalmak és a hozzájuk tartozó néhány falu van felsorolva, idegen írással. A 118–119. oldalon egy ismeretlen személy írt néhány – főleg nyelvi, stiláris jellegű – megjegyzést a leíráshoz (l. [Ob]). A 168–169. lapok

13 L. **B** p. 38., illetve **C** p. 40. (l. **D** 48.). Pontosan ugyanazzal a szóval kezdődik az oldal (*palaestrae*), és ugyanazzal fejeződik be (*retinent*). Ráadásul a **C** készítője tévedésből még az oldalszámot is elrontotta, és a másolt kéziratot követve 38-ast írt. Az utolsó sorokat a **C** kézirat készítője szellősebben írta, s az utolsó sorban a szavakat is, vagyis szándékosan ott akarta befejezni a lapot, ahol a másik kézirat.

14 Az ismétlődő javításokra l. a **B** és a **C** vonatkozó részeit (**B** pp. 30–38., **D** pp. 41–48. [**C** pp. 33–40.]).

15 Vö. **B** p. 47. x.) és y.) jegyz., ill. **D** p. 58. u.) és v.) jegyz., ahol az utóbbi kéziratban jelentős kiegészítéseket írt Bél a jegyzetek szövegéhez. De a **B** kézirat cserélt lapjaihoz képest is van többlet, illetve módosulás a **D** kéziratban. L. **B** p. 39. o.) jegyzet, illetve **D** p. 50. n.) jegyzet.

között egy más kéz által készített úthálózati jegyzék van (*Tabella Itineraria*), de a szöveg végén, vagyis a 318–319. lapokon lévő Bél-féle *Tabula Itinerariá*-val nem mutat különösebb rokonságot.

A tárgyalt példány egy korábbi, elveszett példány (cc?) tisztázata. Egy másik korábbi kéziratból Bél átemelt néhány lapot, nyilván a másoló dolgának könnyítésére (még l. C). A Kancellária észrevételei ebben a kéziratban már alapszövegben vannak.¹⁶ Megjegyzendő, hogy a szerző által végrehajtott javítások és kiegészítések – legalábbis egy részük – igen késeiek, Bél ugyanis többször hivatkozik a Johann Georg Schwandtner által 1746–1748-ban kiadott *Scriptores rerum Hungaricarum* c. forrásgyűjteményre.¹⁷ **Ez a példány képezi szövegkiadásunk alapját, mert ez a legkésőbbi változat, amelyet Bél még bizonyosan látott és javított.**

6: Az alapszöveg 1739 után (de valószínűleg még később, az 1740-es években) készült, a javítások (egy része) pedig 1748-ban, vagy 1749-ben (Bél 1749-ben meghalt).

[Ob]

1: EFK Hist. I. xxx. p. 118a–b.¹⁸

2: *Observationes circa descriptionem Comitatus Trencsiniensis.*¹⁹

3: 1 f. 245x185 mm.

4: Főleg formai, illetve nyelvtani jellegű megjegyzések Trencsén vármegye leírásához. Ugyanez a kéz készített ilyen megjegyzéseket számos más vármegye leírásához is.²⁰

5: Ismeretlen kéz írása. A megjegyzések – amelyek az oldalszámot és a sort is feltüntetik, ahol a kifogásolt rész található – a **D** kéziraatra vonatkoznak.

6: 1739 után (l. **D**).

E

1: EFK Hist. I. uuu.

2: *Comitatus Trencsiniensis.*

3: 332 pp. 360x230 mm.

4: Trencsén vármegye leírása.

5: Ismeretlen kéz által készített tisztázat. Bizonyosan a **D** kézirat volt a mintája. Egyrészt minden, a **D**-ben szereplő javítás itt már alapszövegben van,²¹ másrészt formailag is követte az előző kéziratot. A 202. oldalon, valamint a 249–250. oldalon újabb javítások láthatók.

Valószínű, hogy már Bél halála után készült, hiszen már az előző kéziratot is közvetlenül halála előtt javíttatta Bél.

6: 1748–?.

16 A hivatal figyelmeztette Bél: Sztrecsény várának (uradalmának) birtokosánál elfelejtette megadni az illető családnevét (l. BÉL 1993. nr. 773.). A Kancellária által látott **B** iratban még valóban csak ennyi áll: „(dynastia Sztrecsiniensis) inter plures possessores distributa, in quibus Comes Georgius facile princeps est.” L. **B** p. 53. A **D** kéziratban viszont már a szöveg így szól: „...in quibus Comes Georgius *Erdödy*, facile princeps est.” L. **D** p. 75.

17 L. SCHWANDTNER 1746–1748. Az idézeteket l. **D** pp. 51, 135. Az utóbbi oldalon Bél a 3. kötetre hivatkozik, tehát 1748–1749-ben készülhetett a kiegészítés.

18 A 118–119. lapok közé bekötött kisméretű levél.

19 Tartalom alapján adott cím.

20 L. TÓTH 2007. II. 269 (*Arad vármegye [Ob]*), II. 274. (*Békés vármegye [Ob]*), II. 284. (*Csanád vármegye [Ob]*). Még l. TÓTH 2006. 7. nr. 10. (Moson, Somogy, Fejér vármegyék.)

21 Így pl. a *Scriptores Rerum Hungaricarum* c. műre (SCHWANDTNER 1746–1748) való hivatkozások. L. **E** pp. 53, 147. etc. Még l. **D**.

F

1: EFK Hist. I. uuu. (2.)

2: **Notitia Hungariae Novae Historico-Geographica... elaboravit Matthias Bel. Opus posthumum, auctum et notis illustratum. Tomus quintus complectens Comitatum Trenchiniensem.**

3: IV, 268 pp. 375x235 mm.

4: Trencsén vármegye leírása.

5: Ismeretlen kéz által készített tisztázat. A felső borító belső oldalán egy rövid megjegyzés olvasható arról, hogy a kézirat Ignatius Bärnkopf szenttamási prépost (valószínűleg az egykori tulajdonos) 1809-ben bekövetkezett halála után került az esztergomi primási könyvtárba.²² A másoló az első lapon a nyomtatott változatok mintájára²³ rövid címet készített,²⁴ ahol ötödik kötetnek (*Tomus quintus*) nevezi Trencsén leírását (eszerint nem tudott a valószínűleg posztumusz kiadott, csonka ötödik *Notitia*-kötetről, Moson vármegye leírásáról).²⁵ Ezt követi egy más kéz által készített mutató (p. III.), amelyet a lapalji megjegyzés szerint „G. P.” készített 1815-ben²⁶ – nyilvánvalóan a primási könyvtár alkalmazottja volt, aki a kéziratot 1809-es megszerzése után indexszel látta el. Ezután maga a másoló közli a terjedelmes *Notitia*-címet, amelyet szintén a nyomtatott változatokról másolt át (l. **F** p. III.), ugyancsak „ötödik kötetnek”, illetve posztumusznak nevezve a leírást. Megemlítendő még, hogy a másoló egy függeléket illesztett a szöveghez. Ez egy részlet Adami Pál doktor 1766-ban megjelent, Trencsén vármegye vízrajzát bemutató munkájából (annak 17–29. fejezetei),²⁷ amelyet a kézirat készítője teljes terjedelmében átmásolt.²⁸

Ami magát a leírást illeti, az **F** másolójának egy korai példány, a **B** javított változata volt a mintája. Ezt támasztja alá, hogy az **F** mindenben követi a **B** kéziratot,²⁹ de nincsenek benne a későbbi kéziratokban (**C**, **D**, **E**) lévő módosítások, javítások.³⁰ A másoló tehát hibás módon nem a legteljesebb szöveget (**E**) vette alapul.

6: Adami Pál 1766-ban készült munkájának idézése (l. fent) eme időpont utánra keltezi a másolat készítését.

BCs l. H.**G**

1: OSZK Kézirattár Fol. Lat. 3364.

2: **Comitatus Trencsiniensis.**

22 „Insertus Catalogo Manuscriptorum Biblioth. E. M. Strigon. Anno 1809. post fata Illmi Ignatii Bärnkopf Praep. S. Thomae.” L. **F** felső fedőlap belső oldala.

23 L. BÉL 1735–1749(?) I–V.

24 „Matthiae Belii Notitia Hungariae Novae Geographico Historica Partis Primae Cis-Danubianae Tomus Quintus.” L. **F** p. I.

25 L. BÉL 1735–1749(?) V.

26 „G. P. Anno 1815.” L. **F** p. II.

27 L. ADAMI 1766.

28 L. **F** pp. 241–268.

29 Így a **B** kézirat legfontosabb módosítását, a más kézzel írt, 39–46. lapokon lévő szöveget (l. **B**) is pontosan követi (l. **F** pp. 34–39.).

30 Nincsenek benne pl. a Kancellária utasítására végrehajtott módosítások, amelyeket Bél a **D** kéziratban végzett el. Említettük fentebb, hogy a sztrecsényi uradalomnál a szerző elfelejtette megjelölni a fő birtokos családnevét a **B** kéziratban, amire a Kancellária figyelmeztette, és ezért Bél később (**C**, **D**) pótolta is a hiányt (l. a 16. jegyzetet); az **F**-ben viszont még a hiányos szöveg szerepel (l. p. 47.), vagyis a **B** volt itt is a mintája.

3: 205 pp. 385x250 mm

4: Trencsén vármegye leírása.

5: Gyurikovits György másolata.³¹ Valószínű, hogy az előző kéziratról (F) készült, ugyanis a két szöveg azonosságán túl egy sajátos hibában is megegyezik vele.³² Gyurikovits a kézirat végén a másolatot kiegészítette még a D kéziratban lévő utolsó faluval;³³ de azt nem vette észre, hogy ennél jóval nagyobb a különbség a két kézirat között, így a D kézirat a mondott helyen 65 falut sorol fel, míg a B (és az azt másoló F) csak 56-ot³⁴. Feltételezhető, hogy Gyurikovitsot az F másolat hangzatos címe, cifra előzéklapja „csábította el”: ezért másoltatta a rossz kéziratot.³⁵

6: 1820-as, 1830-as évek.

H

1: OSZK Kézirattár Fol. Lat. 3781.

2: **Mathiae Belii Notitia Comitatus Trenchiniensis a Georgio Gyurikovits ex Exemplari Biblioth. Primat. descripta.**

3: 132 ff. 380x240 mm.

4: Trencsén vármegye leírása.

5: Gyurikovits György másolata a legkésőbbi (posztumusz?) változatot hozó szövegről (E), vagy legalábbis azzal megegyező szövegváltozatról.³⁶ Egy másik kéz szerint az eredeti javított példány Benczúr-Csaplovitsnál van (?).³⁷ A végén Gyurikovits is azt írja, hogy a Nemzeti Múzeumban lévő példányt – vagyis az előző másolatát – ki kell egészíteni a Csaplovits-Benczúr-féle példánnyal, vagyis a jelen példány többleteivel.³⁸ Ezt jól vette észre, hiszen, mint láttuk, az előző példány egy korai szövegváltozatról készült. Ezután felsorolja, hogy hol kell kiegészíteni az előző példányt: a hivatkozott oldalszámokból kiderül, hogy valóban az előző példányra gondolt (fol. Lat. 3364.).³⁹

31 Előzéklapon: „Matthiae Belii Notitia geographico-historica Comitatus Trenchiniensis a Georgio Gyurikovits de Ivanótz descripta.”

32 Az F készítője véletlenül kihagyta a Hegyen túli járás falvainak felsorolásából az 54-es sorszámú Brezolub falut (az eredeti kéziratban l. B p. 208.), és utána az 55-ös számú Pravoticz faluval folytatta (l. F pp. 239–240.). A G készítője szintén kihagyta a falu nevét, sőt, ő már javította az 55-ös számot 54-esre Pravoticznál (l. G p. 205.).

33 Gyurikovits kézírásával: „56. Csalticz exilis vicus varieque possessus.” L. G p. 205. A kézirat azonban már az előző, 55-ös számú falunál befejeződött (ismertetése végén: „Haec de Comitatu Trencsiniensi habuimus in litteras referre”), miként ez a B és F kéziratban is van (B p. 209, F p. 240.). Vagyis bizonyos, hogy a D kézirat 65-ös számú Csalticz leírását másolta, amely ott ugyanígy szerepel (l. D p. 318.).

34 L. D pp. 307–318.; ill. B pp. 202–209, F pp. 232–240.

35 Az előzéklapon lévő – nem Gyurikovits által írt – megjegyzés: „Exemplar orig. in Musaeo Nat. Hung”. Ám a másik OSZK-s (egykori nemzeti múzeumi) példány (H), amely fennmaradt, nem e kézirat eredetije.

36 Így pl. Trencsén város leírásának 18. fejezetében az E-ben helyesbítve van az Istvánffy-idézet („cumulum putabatur” helyett „cumulum videbatur”), valamint a hivatkozás is az n.) jegyzetben, amely szerint az oldalszám helyett egyszerűen „a 4. könyv vége körül”-re javította valaki a szöveget („Libro IV. circa finem”). L. E p. 202. A felsorolt javításokat az itt tárgyalt Gyurikovits-másolat is pontosan átveszi. L. H f. 80r–v.

37 A címlap verzőjén idegen kézzel, ceruzával: „Exemplar orig. emend. apud Benczur-Csaplovits.” L. H f. 1v.

38 „In Notitia Comitatus Trenchin Beliana ex Exemplari Csapl. Benczuriano completanda in Exempl. Musei Nat.” L. H f. 131.

39 Egyik jegyzete: „[p.] 41. §. 7. Stiborius.” L. H f. 131. Az előző kéziratban (G) tényleg a 41. oldalon van a 7. fejezet (pol. tag.), s valóban onnan hiányzik a Stiborra való utalás, amely az itt tárgyalt szövegben már benne van (l. H f. 25.). Mindegyik további pótlás is ráillik az előző kézira.

Magának a „Benczúr–Csaplovics példánynak” (családfán: **BCs**) a kiléte nem tisztázott. Nyilvánvaló, hogy amennyiben vele egészítette ki Gyurikovits az előző másolatát (**G**), akkor egy kései másolatról készített irat lehetett, esetleg az **E**-ről. Az is lehet, hogy Gyurikovits jelen másolatát (**H**) éppen erről az iratról (**BCs**) készítette.

6: 19. sz. első fele.

I, K

L. a II. fejezetet!

IV. Összefoglaló adatok

Adatközlők: Jeszenák János (? l. **a**, [*Je*]); Szulyovszky Gáspár (**D** p. 74, 110–111.); Engelbert Kempelin (**E** p. 92.)⁴⁰

Ellenőrzés: vármegyei (**a** vagy **B**), kancelláriai (**B**, **cc**)

A szövegkiadás alapjául szolgáló kézirat: **D**⁴¹

Fordítás: -

Irodalom: WATZKA 1987; ŠIŠMIŠ 1987.

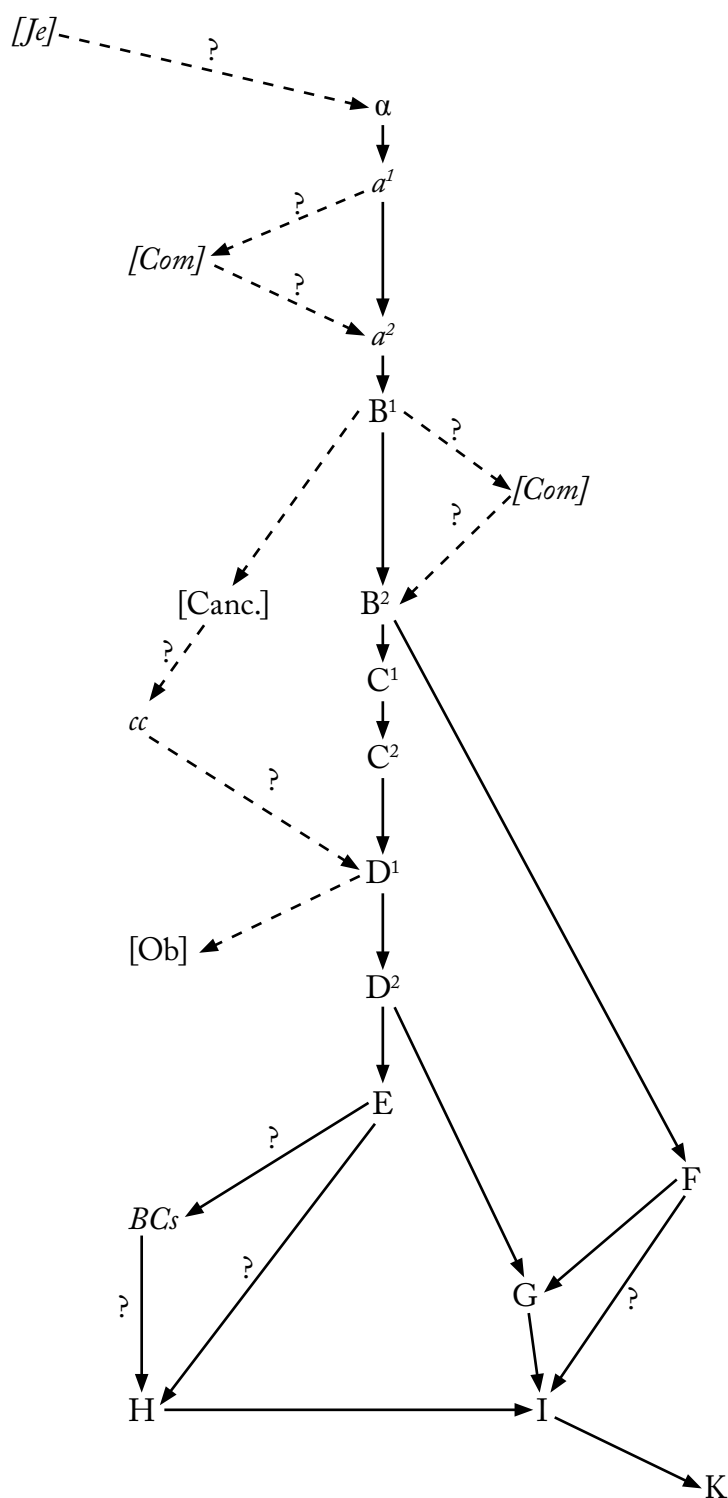
⁴⁰ Még l. TÓTH 2007. I. 115.

⁴¹ Ez az utolsó kézirat, amelyet Bél még biztosan látott, s személyesen javított (l. **D**); a következő kézirat (**E**) elkészítése már valószínűleg nem az ő utasítására történt, s a benne levő javítások sem tőle származnak.

INTRODUCTION

I. Stemma of the manuscripts

II. Creation process of the county description

Mátyás Bél got quite delayed with the description of Trencsén county. He was ready with the other North-Western Hungarian counties (belonging to the Cisdanubian district which was the first big unit of the *Notitia*) by the second half of the 1720's; meanwhile with Trencsén he was still gathering data in 1731 asking for the assistance of János Jeszenák, the notable jurist (see **a**). Probably János Thurzó, Lutheran pastor of Necpál and later teacher in Trencsén, also helped him in the collection of data.¹ In 1732 Bél already tells about an „abundant description” (see **a**). Sometime in 1733 he sent the description for revision to the county authorities. Nevertheless it is an open question if he sent a copy that is now lost (**a**) or a still existing copy (**B**) through the Locotenential Council to the authorities of Trencsén.

Bél sent the manuscript some time in 1738–1739 to the Chancellery (**B**), from where it came back on 8th July 1739 with the observations. He started to get a copy (**C**) made based on **B**, however this version is incomplete and only a fragment was used from it in the next copy (**D**). It is probable that the modifications by the Chancellery were implemented in another manuscript (**cc**). He later got this manuscript copied (**D**) and afterwards he made significant alterations in this latter one as well partly in 1746 and even in 1748 and after, that is in the last year of his life. In the meanwhile somebody received this manuscript and noted stylistic and grammatic errors about the text on a separate piece of paper ([**Ob**]). A new transcript (**E**) was made – probably after Bél's death – based on this above mentioned copy (**D**). Much later, some time after 1766 somebody had a copy (**F**) made from manuscript **B**. György Gyurikovits had two copies made, the first (**G**) based on the copy dated after 1766 (**F**), and another one (**H**) from the copy (**E**) of the most complete version (**D**). Gyurikovits mentions in the latter copy (**H**) an unknown manuscript (**BCs**) called „Benczúr-Csaplovics” (perhaps owned by József Benczúr and then János Csaplovics) that is another copy of one of the latest versions according to Gyurikovits (probably of **E**). Antal Kerekes made another copy from the copies by Gyurikovits (**G**, **H**) in the first half of the 19th century, that was later corrected by his son, János Kerekes (**I**); this is the manuscript that was copied in 1951 by Aurél Rutsek (**K**).²

Bél ran out of time with Trencsén county's description definitively by the beginning of the 1740's. The four firstly printed volumes containing the counties of the Cisdanubian district was published without Trencsén and the equally late in production Árva county.

III. Presentation of the manuscripts

[*Je*] see **a**.

a

1: –

2: [Comitatus Trencsinensis]

¹ ŠIŠMIŠ 1987.

² See the copy by Antal Kerekes in Slovenská Národná Knižnica, Archív literatúry a umenia, C 653.; for the copy by Rutsek see Slovenský Národný Archív, Filmotéka, Mf. II. B. 17. These manuscripts (**I**, **K**) are very recent and they are of no consequence in the text history therefore we will not deal with them in details.

3: [Manuscript cannot be found.]

4: Description of Trencsén county (hypothetically the first draft from Bél).

5: Mátyás Bél prepared the county description of Trencsén county relatively late. This is proved by the fact that he sent a letter to János Jeszenák on 18th May 1731 attaching the plan or „scheme” of the county description of Trencsén (*Ideam describendi Comitatus Trencsiniensis*).³ He also added that he had shared that plan with „everybody else who contributed with something” (*qualem cum omnibus reliquis, qui contulerunt aliquid, communicavi*); and he also asked Jeszenák to describe the county, evidently based on the mentioned „scheme”. This „scheme” must have been a kind of questionnaire compiled by Bél that subsisted concerning the description of „Nagyhont county” as well.⁴ Consequently Bél was still at the stage of data collection even in 1731. Nevertheless he remarks in the letter that he will unify the information written by Jeszenák with the material he has gathered himself,⁵ which implies that he also was working on the description.

Bél declares to the Locotenential Council in his letter dating of 9th July 1732 that about Trencsén county „an extensive description has been made based on data sent abundantly by private individuals” (*fuse et hic descriptus est, ex notitiis, per privatos ubertim submissas [!]*).⁶ In this case Bél supposedly meant by private person János Jeszenák (as well) which means that Jeszenák complied to Bél’s demand and sent him materials (this possible data collection is indicated by *[Je]* sign on the stemma). Besides it is also possible that Bél had been ready with the first version by this time.

6: Some time in 1733 Bél sent the document to the county authorities (**a**, **B**): consequently it must have been prepared sometime between 1731–1733.

a

1: -

2: [**Comitatus Trencsiniensis**]

3: [Manuscript cannot be found.]

4: Description of Trencsén county (copy sent to the county authorities by Bél)

5: Bél sent the manuscript to the authorities of Trencsén county through the Locotenential Council. It is proven by a document from Trencsén county to the Locotenential Council around 1781–1782 (!) in the matter of the revision and edition of the *Notitia* by Bél.⁷ According to the document the Locotenential Council sent Bél’s description to the county authorities „around 1733” and the description was sent back to the governmental institution „clarified by some notes”.⁸ The identification of the manuscript seen and „clarified” by the county authority is questionable: it is possible that it has not remained (this eventually lost manuscript is indicated by the letter **a**), but it is also possible that the next manuscript in order was the one to be sent to Trencsén (**B**).

6: Around 1733.

3 See the letter in BÉL 1993. nr. 412.

4 See TÓTH 2006² App. V.

5 „Combinabo meas notitias, cum his quae mittentur.” See BÉL 1993 nr. 412.

6 BÉL 1732. 73.

7 About the unsuccessful attempt see REISZ T. 2002.

8 „E numero eorum est (sc. „Descriptio Comitatus Trenchiniensis”), qui a Matthia Belio inediti haerent, circa annum nihilominus 1733. eiusdem authoris descriptio Comitatus Trenchiniensis per Excelsum Regium Locumtenentiale Consilium cum Comitatu hocce communicata fuit, quae nonnullis notis illustrata, rursus Excelso Consilio remissa est.” OSZK Manuscript Collection Fol. Lat. 3804. vol. VII. f. 94. There is no trace of this revision in the general assembly’s protocols (*Prothocolla*) of the related period.

B

1: EFK Hist. I. vvv.

2: **Comitatus Trentsiniensis.**

3: 214 pp. 350x220 mm.

4: Description of Trencsén county.

5: Copy made by unknown hands (first hand: pp. 1–92, second hand: pp. 93–209.), with a supplement by Bél at the end (pp. 211–214.).⁹ Besides Bél made corrections at many places in the text (pp. 38–42. etc.). Pages 39–46. were written by an entirely new hand: Bél must have rewritten this part and then made it copied in order to change the pages.¹⁰ Between the pages 124 and 125, on a separate piece of paper, there can be found a register of some former lord lieutenants' (*comites supremi, főispánok*) names by an unknown hand.¹¹ Consequently it is possible that this manuscript was sent to the county authorities in 1733 (cf. **a**) although there is no evidence yet for that. Maybe the rewriting of the part where the pages were changed is also related to the county authorities revision since it deals with the counties' noble families.

On the other hand it is certain that it was this manuscript that Bél sent to the Chancellery some time in 1738–1739, because in the Chancellery's letter dating of 8th July 1739 the related page numbers in the observations refer to the exact page numbers of this manuscript.¹² Furthermore the Chancellery official entrusted with the correction marked the objectionable parts with a pencil (cf. **B** pp. 53, 88. etc.), more than that, he added remarks to the text with pencil at the end of the description (p. 209.). In most of the cases – as it was usual in censorship by the Chancellery – he ordered Bél not to mention when a village was *curialis*, meaning it had noble privileges. Bél admitted these objections most probably in the next manuscript (**cc**?).

6: The dating of the basic text depends on whether this was the copy sent to the county authorities in 1733 or not. If so, the description must have been made some time in 1733, otherwise in 1738–1739. The corrections of the Chancellery were made in 1739 and Bél's related alterations in the text evidently after the reception back from the Authority on 8th July 1739.

C

1: EFK Hist. I. xxx. pp. 41–48. [pp. 33–38 (! 40)] (fragment)

2: **[Comitatus Trentsiniensis]**

3: 8 pp. (cf. point 1) 350x235 mm.

4: Description of Trencsén county.

5: Only a fragment of the manuscript remained, inserted in manuscript **D** (cf. **D** pp. 41–48.). It's original pagination also can be seen in the upper corners of the pages (cf. point 1). On the preceding page the text does not end at the bottom of the page, meaning that this fragment was intentionally

9 Above the supplement concerning the family Illésházy, Bél wrote the number „§. XI.”. The next manuscript in order (**D**) treats this text by Bél as the 11th chapter of the political segment (see **D** pp. 65–70.).

10 The fact that the insertion is a supplement and not the part of another manuscript can be proved by its last page (p. 46.). It is all blank and even the previous page of the insertion is not filled till its bottom, but in the same time it perfectly fits in context in the original manuscript (see **D** p. 47.). It shows it's not a section from another manuscript.

11 Its title: *Comitatus Trentsiniensis officium Supremi Comitatus tenuerunt*. See **C** p. 124a.

12 See the letter of the Chancellery in BÉL 1993. nr. 773. About the identical page numbers see e.g. the first remark of the institution. They hereby write about the castle of Sztrecsény and its owner in the 120th paragraph (! 12.) on the 53th folio and correspondingly in manuscript **B** the remark is to be read on page 53. All the Authority's page references match the page numbers of manuscript **B**.

inserted from a previous copy in the course of the transcription. Bél obviously fitted these few pages in to copy **D** in order to make things easier for the copyist.

From the fragment one can deduce that the manuscript was a truthful copy of manuscript **B**. However the manuscript seems unfinished: on the last page the copyist intentionally writes as much as can be seen on the related page of manuscript **B**.¹³ The obvious reason for that could have been that the following chapters in manuscript **B** were rewritten and the pages commuted (and later even the rewritten pages would be considerably corrected by Bél), therefore they left the meanwhile started copy **C** unfinished.

On the fragment there can be seen quite a few rectifications by Bél. He supplemented it with the notes on the margin, since these were written posteriorly by his own hand on the verge of the pages. These margins are yet missing in manuscript **B**. But he also implemented many other corrections in the style as well as in the content. Besides in the fragment one can observe the slight stylistical and grammatical changes executed on the related parts of manuscript **B**, carried out by a different hand than Bél's. Bél obviously copied them posteriorly from **B** to **C**.¹⁴

6: The basic version was perhaps made in 1738-1739 (as well as **B** that was its source); unfortunately there is not sufficient evidence for the dating of the corrections.

cc

1: -

2: [Comitatus Trentsinensis]

3: [Manuscript cannot be found]

4: Description of Trencsén county.

5: In the basic text of manuscript **D** there are such supplements compared to manuscript **B** that cannot be found in **B** in any way, not even in corrections.¹⁵ Therefore we have to presume an intermediate manuscript (**cc**), where these corrections and supplements were implemented. It is possible that this version was a „continuation” of manuscript **C** but it got lost or destroyed. We find it probable that Bél implemented the corrections imposed by the Chancellery in this manuscript (cf. **B**). Manuscript **D** contains these corrections in the basic text (cf. **D**). Bél presumably continued the correction and perfection of the county description and he prepared the corrections required by the Chancellery in manuscript **cc** and finally he got the next copy (**D**) made from this one as well.

6: As long as our presumption is correct, manuscript **cc** was made after the observation by the Chancellery had arrived (posterior to July 1739) (see **B**).

D

1: EFK Hist. I. xxx.

2: Comitatus Trentsinensis.

¹³ Cf. **B** p. 38. and **C** p. 40. (**D** 48.). The page begins (*palaestrae*) and ends (*retinent*) with the exact same words as in manuscript **B**. Furthermore the copyist made an error with the page number, writing 38 following the manuscript being copied (**B**). The last lines and the last words of the last line were written by the scribe of **C** with wide spacing in order to finish the text on the page exactly where the other manuscript ends.

¹⁴ About the repeated corrections see the relating parts of **B** and **C** (**B** pp. 30-38., **D** pp. 41-48. [**C** pp. 33-40.]).

¹⁵ Cf. **B** p. 47. notes x.) and y.) compared to **D** p. 58. notes u.) and v.) where Bél added significant supplements to the text of the notes. But manuscript **D** contains additions and modifications in comparison even to the commuted pages of manuscript **B**. Cf. **B** p. 39. note o.) and **D** p. 50. note n.).

3: 319 pp. 370x245 mm.

4: Description of Trencsén county.

5: The copy was made by one single hand with corrections and supplements by Bél. Pages 41–48 were taken originally from a previous manuscript (see **C**). Between pages 64 and 65 there is a separate paper inserted, written by a different hand, enlisting some manors with their few belonging villages. Between pages 118 and 119 two sheets of paper inserted with some grammatical and stylistical notes on the description by an unknown person (see **[Ob]**). Between pages 168 and 169 there is a register of road network by yet another hand (*Tabella Itineraria*), that does not show any particular similarity with the *Tabula Itineraria* by Bél at the end of the text (pp. 318–319).

This version is the copy of an earlier, lost copy (*cc?*). It contains some pages from another earlier copy, that Bél evidently took and used in order to make things easier for the copyist (also see **C**). The observations of the Chancellery can already be read in the basic text of this manuscript.¹⁶ To be noted that a certain part of the corrections and additions by the author are quite late since Bél refers often to a collection of sources, the *Scriptores rerum Hungaricarum*, published between 1746–1748 by Johann Georg Schwandtner.¹⁷ **Our edition is based on this copy since this is the latest version that was surely seen and corrected by Bél.**

6: The basic text was prepared after 1739 (or probably even later, in the 1740's) and part of the corrections in 1748 or 1749 (Bél died in 1749).

[Ob]

1: EFK Hist. I. xxx. p. 118a–b.¹⁸

2: **Observationes circa descriptionem Comitatus Trentsiniensis.**¹⁹

3: 1 f. 245x185 mm.

4: Mainly formal and grammatical comments on the description of Trencsén county. The same hand has prepared notes of the same kind to several other county descriptions as well.²⁰

5: Unknown hand's writing. The comments which indicate the page and line numbers of the criticized parts, refer to manuscript **D**.

6: After 1739 (see **D**).

E

1: EFK Hist. I. uuu.

2: **Comitatus Trentsiniensis.**

3: 332 pp. 360x230 mm.

16 The Authority warned Bél: he forgot to give the family name of the owner of the castle (estate) of Sztrecsény. (See BÉL 1993. nr. 773.). In manuscript **B** seen by the Chancellery it really only reads: „(dynastia Sztretsnensis) inter plures possessores distributa, in quibus Comes Georgius facile princeps est.” L. **B** p. 53. In manuscript **D** however the text says: „...in quibus Comes Georgius *Erdödy*, facile princeps est.” See **D** p. 75.

17 Cf. SCHWANDTNER 1746–1748. For the citations see **D** pp. 51, 135. On the latter page Bél refers to Volume 3, so the supplement must have been written in 1748–1749.

18 A small size letter bound between pages 118–119.

19 Title is given by us.

20 See TÓTH 2007. II. 269. (*Arad county [Ob]*), II. 274. (*Békés county [Ob]*), II. 284. (*Csanád county [Ob]*). Also see TÓTH 2006. 7. nr. 10. (Moson, Somogy, Fejér counties.)

4: Description of Trencsén county.

5: The copy was made by an unknown hand. Certainly it was copied from manuscript **D**. First of all every corrections made on **D** are implemented in this version,²¹ then it also follows the previous manuscript in its form. New corrections can be seen on pages 202 and 249–250.

Most probably it was made after Bél's death since Bél corrected and worked on the previous manuscript right before his death.

6: 1748–?.

F

1: EFK Hist. I. uuu. (2.)

2: **Notitia Hungariae Novae Historico-Geographica... elaboravit Matthias Bel. Opus posthumum, auctum et notis illustratum. Tomus quintus complectens Comitatum Trenchiniensem.**

3: IV, 268 pp. 375x235 mm.

4: Description of Trencsén county.

5: The copy was made by an unknown hand. On the verso side of the upper cover a short remark can be read that in 1809 the manuscript got to the Primatical Library of Esztergom after the death of Ignatius Bärnkopf provost of Szenttamás, its probable former owner.²² The copyist prepared a short title²³ on the first page and calls the description of Trencsén tome 5 (*Tomus quintus*), following the model of the printed versions.²⁴ One can conclude that he did not know about the posthumous edition of the unfinished volume 5 of *Notitia*, namely the description of Moson county.²⁵ The title page is followed by an index (p. III.) prepared by a different hand that was, according to the note on the bottom of the page, prepared by „G. P.” in 1815²⁶ – he was obviously the employee of the Primatical Library who provided it with an index after the manuscript arrived in 1809. Next the copyist reproduces the extensive *Notitia* title following the example of the printed versions (see **F** p. III.), and calls it once more tome 5 and posthumous. We should also mention that the copyist inserted an appendix to the text. This is an extract from the work of Doctor Pál Adami presenting the hydrography of Trencsén county published in 1766 (chapters 17–29),²⁷ that was copied in its full length by the copyist of the manuscript.²⁸

Concerning the description itself, the copyist of manuscript **F** used an early version, the corrected copy of **B** as a source. This is proven by the fact that **F** follows in every respect manuscript **B**,²⁹ but it

21 Thus for example the references to the work entitled *Scriptores Rerum Hungaricarum* (SCHWANDTNER 1746–1748). See **E** pp. 53, 147. etc. Also see **D**.

22 „Insertus Catalogo Manuscriptorum Biblioth. E. M. Strigon. Anno 1809. post fata Illmi Ignatii Bärnkopf Praep. S. Thomae.” See **F** on the verso side of the upper cover.

23 „Matthiae Belii Notitia Hungariae Novae Geographico Historica Partis Primae Cis-Danubianae Tomus Quintus.” See **F** p. I.

24 See BÉL 1735–1749(?) I–V.

25 See BÉL 1735–1749(?) V.

26 „G. P. Anno 1815.” See **F** p. II.

27 See ADAMI 1766.

28 See **F** pp. 241–268.

29 In this manner he exactly follows the most important modifications of manuscript **B**, that is the text on pp. 39–46. (see **B** and cf. **F** pp. 34–39.).

does not include the modifications and corrections of the later manuscripts (**C**, **D**, **E**).³⁰ Therefore the copyist made the mistake not to take the fullest text (**E**) as a source.

6: The citation of Pál Adami's work published in 1766 (cf. above) dates the creation of this manuscript later than 1766.

BCs see **H**.

G

1: OSZK Manuscript Collection Fol. Lat. 3364.

2: **Comitatus Trentschiniensis.**

3: 205 pp. 385x250 mm.

4: Description of Trencsén county.

5: The copy was made by György Gyurikovits.³¹ It was most probably copied from the previous manuscript (**F**) since the two texts are identical and they both contain the same particular mistake.³² Gyurikovits completed the copy at the end by the description of the last village in manuscript **D**,³³ but he did not realise that the difference was much bigger than that, for instance manuscript **D** at the point in question enumerates 65 villages while **B** (and **F** by copying it) only mentions 56.³⁴ Supposedly Gyurikovits was fascinated by the pompous title and richly decorated preceding page of copy **F** and this is why he made the wrong manuscript copied.³⁵

6: In the 1820's, 1830's.

H

1: OSZK Manuscript Collection Fol. Lat. 3781.

2: **Mathiae Belii Notitia Comitatus Trenchiniensis a Georgio Gyurikovits ex Exemplari Biblioth. Primat. descripta.**

3: 132 ff. 380x240 mm.

³⁰ For instance it does not include the modifications ordered by the Chancellery that were executed on manuscript **D** by Bél. We mentioned above that by the manor of Sztrecsény the author forgot to indicate the family name of the landlord in manuscript **B** that the Chancellery censured, therefore Bél later (**C**, **D**) completed the missing data (cf. note 16); in manuscript **F** however the text is still missing this piece of information (**F** p. 47.), consequently **B** must have been its original.

³¹ On the page preceding the title page: „Matthiae Belii Notitia geographico-historica Comitatus Trenchiniensis a Georgio Gyurikovits de Ivanótz descripta.”

³² The copyist of **F** incidentally left out the village no. 54 *Brezolub* from the listing of the villages of „Transmountain District” (*Processus Transmontanus*; in the original manuscript **B** see p. 208.). After skipping no. 54 he continued with village Pravoticz that's number is 55 (see **F** pp. 239–240.). Consequently the maker of manuscript **G** has also missed the village of Brezolub, furthermore he corrected Pravoticz's number from 55 to 54 (see **G** p. 205.).

³³ In the handwriting of Gyurikovits: „56. Csalticz exilis vicus varieque possessus.” See **G** p. 205. The manuscript however was ended after the preceding village, that is no. 55 (at the end of its presentation: „Haec de Comitatu Trencsiniensi habuimus in litteras referre”), similarly to manuscripts **B** and **F** (**B** p. 209, **F** p. 240.). Consequently it is sure that he copied village no. 65 from the manuscript **D** which is the village Csalticz in question with exactly the same text (see **D** p. 318.).

³⁴ See **D** pp. 307–318.; also see **B** pp. 202–209, **F** pp. 232–240.

³⁵ Remark on the page preceding the title page – not by the hand of Gyurikovits: „Exemplar orig. in Musaeo Nat. Hung”. Nevertheless the other extant copy (**H**) guarded in OSZK (where the manuscripts of the National Museum were transported in the 20th century) is not the original of this copy.

4: Description of Trencsén county.

5: György Gyurikovits's copy of the latest (posthumous?) version of the text (**E**), or at least of a version identical with it.³⁶ According to a note by a different hand the original corrected copy can be found at Benczúr-Csaplovits(?).³⁷ At the end of the manuscript Gyurikovits also writes that the copy in the National Museum – the copy of the previously presented manuscript – must be completed by the Csaplovits-Benczúr version, i. e. the additions of the present copy.³⁸ This is a right observation indeed, since we have seen that the previous copy (**G**) was made from an early text version. Afterwards he enumerates where exactly the previous copy should be completed. From the page numbers he refers to, it is evident that he meant the previous copy, presented above (**G**).³⁹

The identification of the „Benczúr-Csaplovics copy” (on the stemma: **BCs**) is still open to further research. If this was the copy that Gyurikovits used to complete his former copy (**G**), then obviously this must be a document made from a late copy, eventually from **E**. It is also possible that Gyurikovits made his present copy (**H**) from this very document (**BCs**).

6: First half of 19th century.

I, K

See Chapter II!

IV. Summary

Data providers: János Jeszenák (? see **a**, [**Je**]); Gáspár Szulyovszky (**D** p. 74, 110–111.); Engelbert Kempelin (**E** p. 92.)⁴⁰

Revision: county (**a** or **B**), Chancellery (**B**, **cc**)

Manuscript to be published: **D**⁴¹

Translation: -

Literature: WATZKA 1987; ŠIŠMIŠ 1987.

36 For example in Chapter 18 of the description of the city of Trencsén **E** contains a posterior correction of the Istvánffy citation („cumulum videbatur” instead of „cumulum putabatur”). Similarly in note n.) somebody corrected the page number to „somewhere at the end of Book 4” („Libro IV. circa finem”). See **E** p. 202. These corrections were exactly taken over in the hereby treated Gyurikovits version. See **H** f. 80r–v.

37 On the verso of the title page by an other hand with pencil: „Exemplar orig. emend. apud Benczur-Csaplovits.” See **H** f. 1v.

38 „In Notitia Comitatus Trenchin Beliana ex Exemplari Csapl. Benczuriano completanda in Exempl. Musei Nat.” See **H** f. 131.

39 Let us see one of his notes: „[p.] 41. §. 7. Stiborius.” See **H** f. 131. In the previous manuscript (**G**) Chapter 7 (political division) starts actually on page 41 and the reference to Stibor is in fact missing, which is already included in the text hereby treated (see **H** f. 25.). All the other supplements similarly fit the previous manuscript.

40 Also see TÓTH 2007. I. 115.

41 This is the latest manuscript that Bél certainly controlled and corrected himself. See **D**. The next manuscript (**E**) was not made on his request and the corrections therein are not from him either.

COMITATUS TRENTSINIENSIS

PARS GENERALIS

MEMBRUM PRIUS

PHYSICUM

De

*Situ, Natura atque Opportunitatibus
Comitatus Trentsiniensis*

S Y N O P S I S.

*Nominis ratio: designatio finium: longitudo et
latitudo regionis: eius habitus*

§. I.

Montes potiores

§. II.

*Trentsiniensium Fluvii: Vagus qua feratur, et
quae loca subluat: eius, in materia devehenda,
opportunitas: navigandi difficultas, ob scopu-
losum passim alveum: gemino ponte, in Tren-
tsinensium provincia, iungitur: eluvionum
Vági damna: pisces: quibus hac ora, rivis au-
gescat: fluvii, ac rivus tenuiores, alii*

§. III.

Fontes admirandi

§. IV.

*I. Thermae regionis geminae: Rayczenses:
Trentsinenses: earum descriptio, Thomae Ior-
dani: Thermarum nomen ab urbe Trentsiniensi
petitum: situs, aërisque¹ opportunitates, et
commoditates aliae: praedonum tunc iniquitas.*

*II. Aër, ex thermarum ingenio, sulphureus:
aedificia, male materiata: procerum hospi-
tia sub tentoriis: vulgi, sub frondibus et vi-
mineis,² et in tuguriis: annonae comparandae
ratio: aquae dulcis fonticulus.*

*III. Calidarum temperamentum: lavacra
duo: eorum habitus: pauperum alveus cali-
dior: frigidior procerum.*

*IV. Aquarum color thalassinus: sunt sulphu-
roso-aluminosae.*

*V. Thermarum eius anni, ignavia, unde ar-
cessenda?*

*VI. Auctoris, in hauriendis calidis, adcuratio:
experimenta ab eo facta.*

*VII. In possessorum incuriam invectio, et il-
lius caussae.*

VIII. Thermarum genuinus calor, laudatus.

*IX. Eius efficacia, incommodis habitationi-
bus diminuitur: calidae huiates, cur nequeant
stillicidiis adhiberi? atque bibi.*

X. Querelae, in eam rem.

*XI. Utilitates thermarum, ex sulphuris, alu-
minis, et gypsi in iisdem, communione: prae-
stant Viennensibus:³ cur sint nonnullis, no-
xiae.*

*XII. Prosunt calculosis: podagricis: paralyti-
cis: contractis: de hydropico observatio: utiles
mulierum utero: commendatio Thermarum
Trentsiniensium: hodiernae earum opportu-
nitates*

§. V.

Fontes acidi, et horum laudes

§. VI.

*Aeris, apud Trentsinenses, ingenium: soli
qualitas: vineta Trentsinensium⁴*

§. VII.

*Rei pecuariae rationes: ferarum genera: aves
sylvestres: piscationis modus*

§. VIII.

[p. 2.]

¹ add. sec. notam marginalem in ms. p. 20. ² et vimineis add. sec. notam marginalem in ms. p. 21.

³ corr. ex *Viennensibus* sec. notam marginalem in ms. p. 30. ⁴ *vineta Trentsinensium* add. sec. notam marginalem in ms. p. 36.

§. I.

Nominis ratio: Obtigit nomen Comitatus, ab arce, et urbe metropoli, TRENTSINIO, cuius infra dabimus historiam. Ob eam rem *Slavis* vocatur *Trentsinska-Stolitze*; *Germanis*, die *Trentschiner Gespanschaft*; *Hungaris* *Trentsén-Vármegye*. Tenet, regio haec, eos *Hungariae* fines, qui partim *Moraviae*, partim *Silesiae*, *Poloniaeque*; in occidentem illic; heic in aquilonem, cohaeserunt. Ab Oriente, vicinum habet Comitatum *Thúróczyensem*;¹ *Nitriensem* a meridie; a septentrione denique, *Arvensen*. A Polonia mons *Ratsá*; vallum *Jablonkow*, a Silesia, provinciam disterminant: sicuti a *Nitriensibus*, rivus *Klanecnicza*, et vici finitimi: *Mucsicze*, *Srnye*, *Morava*, *Liesko*, *Hrozenkow*, et *Strelné*. Versus *Thúróczyenses* sunt limitanei montes *Rowna-Hora*, *Hole*, *Strecánská-Hora*, et *Fatskow*, nec non fluvius *Cserny-Potok*: reliqua, rursus inclinant ad fines *Nitrienses*, obsidenturque vicis *Nagy-Ostraticze*, *Ribany*, *Csuklassovcze* et *Czimenná*: quibus accedunt mons *Inowecz* et fluvius *Higrina*. Scissum olim fuisse Comitatum, per *Podmaniczkyos*, leges patriae condocent. Comitatum inquit^{a.)} *Trinchiniensem*, per *PODMANICZKYOS*, *hactenus*² in duas par[p. 3.]tes scissum, in unionem remittant, et in locum sedis eiusdem³ Comitatus, tam ad iudicia, quam ad⁴ alia onera subeunda, libere congregari permittant. In diplomatibus, aetate SIGISMUNDI editis, tantum ad *Zilinensem* usque *Processum*, Comitatum hunc porrectum fuisse, legas; eo quod tunc, *Processus Ziliniensis*, et ipse, *Comitatus* nomine, insignebatur. Hodie, recepta in gremium, *Zilinesi* illa provincia, ad milliaria plus minus novem, a *Rowná-Hora*, usque ad *Vágh-Uj-Helyinum*, recta longitudine, procurrit. Latus autem est varie, nunc quatuor, nunc plura, nunc pauciora milliaria. Regionis habitus montanus quidem, sed ita distinctus est, ut inter montes, latae passim, et fertiles intermittantur planities. Nimirum, in campos laxè diffusa, asperatur iterum, celsioribus heic, depressioribus alibi, montibus; dum iterum, in planos situs deprimatur, adtollaturque denuo, in montanas positiones. Ergo, et crebris amniculis, quos montes emittunt, rigatur, et fontibus passim resudat, multae salubritatis.

designatio finium:

longitudo, et latitudo regionis:

eius habitus.

§. II.

Montes
potiores.

Atque montium quidem, qui regionem insident, potiores sunt:
I.) *BESKID*, pars *Carpathi*, qui *Moraviam*, in occasum; *Silesiam* et *Poloniam*, in septentrionem; mutuo dirimit, variisque et altis iugis, versus aquilonem, libratur.
II.) *RÁTSA*, mons peculiaris, ea regionis parte, qua a *Polonia* separatur. Vastissime is eminet, et procerarum arborum opacitate, lustra praebet latronibus perquam opportuna. [p. 4.]

^{a.)} Anno MDXLV. Art. XLVII. *PODMANICZKYOS* proscriptos, descriptosque, lege, Decreto A. MDXLII. Art. XLIV. et sequi.*

¹ corr. ex *Thúróczyensem* sec. ms. **B** p. i. ² pro *per ... hactenus* CJH 1696. II. p. 368. *hactenus per eos* ³ corr. ex *eius* sec. CJH 1696. II. p. 368. ⁴ verbum a Belio insertum, vide CJH 1696. II. p. 368.

* Vide CJH 1696. II. p. 368.

- III.) ROWNÁ-HORA, latine, montem perlibratum planumque dices. Tractum is nostrum, ab *Arvensi* separat, et ab ursis, attaginibus, et tetraonibus, frequentatur.
- IV.) STRETSSEN, Slavis, *Stretschenská-Hora*, seiungit *Thúróczienses*, a nostratibus, viamque regionem, et amnem *Vágum*, intermittit. Porrigitur, circiter milliaris amplitudine. Hospitalis et hic est, tetraonibus, et generi avium ferarumque alii.
- V.) MINTSOW, vicinus pago *Wischnowje*, in meridiem. Mons altissimus, nivibus, in adultam aetatem, non raro candens, et pariter, tetraonum, ursorum, et aprorum, patiens.
- VI.) HRADISZKO, non tam arboribus, quam dumis silvestris. Consurgit infra *Solnam*, versus *Hrischow*, et rudera arcis eius nominis, in sublimi olim exstructae, prope vicum *Strazow*, hodie ostendit.
- VII.) ROHÁTS, a variis saxorum formis, quae cornuum instar adtolluntur, nomen accepit, unoque sublimiori, arcem eius nominis, habuit. quae iam in rudus prona, noctuarum est lustrum. Petrarum, quae circa sunt, praecipuam, tantae dicunt opportunitatis esse, ut bellorum tempestate, accolis, saepe fuerit perfugio; sive, ob inaccessa praecipitia, sive, ob antra, a natura, commode impressa. Dedit petrae nomen, *Petrik* quidam, colonus *Szulowiensis*. Vulgi fabula est, repletum pecunia vas, a gallo et cane, tanquam gryphi essent, in petra hac custodiri. Est in monte eodem, ingens [p. 5.] antrum, quod vulgo, *speluncam draconum*, ex more, vocant. Huius cavitas humorem intime stillat, lacti haud dissimilem, *lythogalam*, naturae consultis, dictam.
- VIII.) RACHOVICZA, aliter *Rudinsky-Wrb*, mons asper, ac horridus, et ob altitudinem, continuis frigidisque aquilonibus, expositus. Olim, arce etiam insidebatur, altissimo vertici, supra *Divinkam*, instructa, cuius tamen hodie, praeter inane rudus, nihil superat.
- IX.) JAWORNIK, vicinus plane monti *Beskid*, sesqui milliari supra *Bittschaw*: nomen forte, ab arboribus indeptus, quod platanis vestiatur. Per aperta spatia, foeniseiis, utilis est dominio *Bittschensi*, scatetque creberrimis fontibus et amniculis.
- X.) MANIN, tanta est celsitate, ut usque in campos *Tyrnavienses*, per undecim milliarium spatia, prospectum, ex vertice, praebeat. Ostendit adhuc arcis cognominis vestigium.
- XI.) FATSKOW, milliare longus. Iter transmittit in provinciam *Nitriensem*, fagis opacum, et occultandis latronibus idoneum. quos tamen magistratuum severitas et vigilantia, dudum adtrivit.
- XII.) MALENICZA, priori, nihilo dissimilis: quippe, fagis, quercubus et roboribus silvosis; sed nobiliori solo.
- XIII.) MOJTYIN, iugum singulare, densissimis arboribus obsitum, ursorumque ideo lustrum opportunum. Habet fontem, amnis *Hlozensis*, de quo infra. [p. 6.]
- XIV.) TLSTÁ-HORA, quasi *mons densus*, ob arborum confertam densitatem, quibus pariter, copiosi ursi, damaeque, et apri nutriuntur. Ex huius summo cacumine, montes *Modrenses*, milliarium XII. intervallo diremtos, prospici posse, accepimus.
- XV.) HRADISSCO, dumosus magis, quam silvoscus, montique *Kalissco*, vicinus. Eminent, in formam pyramidis, ruderaque ostendit, claustrum, in quo olim, *Templarii* creduntur habitasse.
- XVI.) KEBLA, mediocri est mole, territorii *Sztrezenicensis*, idemque, silicis, et pyritidis, dives. Sedet infra oppidum *Puchoviense*.
- XVII.) STRAŽOV, monti *Samostriel*, vicinus, et *Nitriensibus* conterminus, altus satis, fontibus, et amniculis, frequentibus irriguus.

XVIII.) VAPECS, saxosus celsusque vertex, apertus tamen, et nudus, prope vicum *Kopecz*. Ex summitate eius, *Ujvarinum* despici potest.

XIX.) MACHNACH, viam in *Processum Transmontanum*, exhibet. Sinistro latere, arx *Podhradisco*, olim insidebat, parte tantum quadam, exstructa; quae tamen post, crebris latronum foedata perfugiis, corrui. Aiunt, thesauros harpyarum illarum, reconditos ibidem, a malis geniis adhuc custodiri. Sic vulgus fabulatur.

XX.) SKALKA, mons *Iesuitarum Trentsiniensium*, spissis quercubus vestitus. Distat *Trentsinio* quarta parte milliari in septentrionem trans *Vágum*. Montem hunc, praeter alia, nobilitat *Abbatia* de Rupibus *S. Benedicti* et *Andreae*, qua olim *P. P. Benedictini* potiebantur; hodie vero *Socii* Iesu possident, laxo ibidem domicilio, vulgo *residentia*, pollentes. cui duo adsunt sacella, totidem ornata aris. Eorum alterum, superius est, prostatque contra speluncam, vulgo *Eremum D. Benedicti*. Inde ad teli fere iactum, prope ad *Vágum* amnem, sacellum alterum visitur, et ante hoc CHRISTI, et latronum crucifixorum, simulacra.

XXI.) KRASZINA, mons saxosus. Adsurgit infra vicum *Szutschan*, monstratque adhuc ruinas arcis, olim, magnatum nomine, *de Podmanin*, seu *Podmaniczky*, insignis. quae alioquin, in litteris, vulgo *transumptionalibus*, quas *Trentsinienses* heri confecerunt, arx *Szatsa*, vocatur, referturque iam, ad arcis *Trentsiniensis*, ditionem. Notatur hodieque, callis, per silvas, ad arcis rudera, sinuoso tramite deductus, quem vulgus *Podmaniczky Chodnik*, hoc est, *Podmaniczkyanam Semitam*, vocant, qua illi, cum latrunculis suis, nunc ad praedas agendas erumpebant ex arce; nunc iterum redibant, in suum illud perfugium, post actas praedas.

XXII.) INOVECZ, mons altissimus, accedit *Trentsinio* a meridie, et usque *Beczkoviam*, integro fere milliari, protenditur. Alit apros, damas, ursos, et rariores lynces, viamque transmittit in *Processum Transmontanum*, quam *Jarky* vocant.

XXIII.) ROKOSS, mons peculiaris, materia et fruticibus rarioribus, animantibusque frequens, ac celebris. Alit enim pari copia, attagines, lynces, ursos, apros, et damas. Adtollitur in ditione *Ugroczyensi*.

§. III.

Trentsiniensium fluvii:

Vágus, qua feratur, et quae loca subluat:

[p. 8.] Ex his montium iugis, convallibusque, creberrimi demanant amnes, *Comitatumque*, gyratis varie alveis, interfluunt. In his est

I. VÁGUS, qui totum fere, quam longus est, Comitatum interfluit. Subit regionem, supra *Óvárur*, montana utrinque saxosaque ripa, strepens omnino, et praecipiti aquarum cursu, e *Thúrócziensi* provincia, deiectus. Ergo, subluto, a dextris, *Óváro*, rigat eadem parte, vicum *Nebuzlucskam*; deinde *Varinium*; mox *Moysium*; tum *Tépliczam*, et *Budetinum*. A sinistris vero, sunt, primo, infra *Óvárur*, arx *Sztreczen*, inde viculus *Zlatné*; tum alius *Moyslucska*; post, oppidum *Solna*. Hinc, porro provectus, eadem hac sinistra ripa, lambit vicos: *Hrichow*, *Dolné Hluboké*, *Hrabové*, et *Predmerinum* oppidum; dextra vero, *Divinkam*, *Marcsek*, *Swedernik*, *Oblazow*, *Kotessow*, atque *Bittscha* oppidum. Eodem ordine, subsequuntur vici: *Mikschowá*, *Benyow*, *Szturowecz*, *Sebastyanowá*, et arx *Besztercze*; atque iterum pagi, *Milochov*, *Udicsa*, *Nimnicza*, atque oppidum *Puchovia*. Sinistro autem latere est, post *Predmerinum*, vicus *Rassó*, *Plewnik*, *Wrtizer*, *Wázna Téplá*, atque

oppidum *Beszterczium*. Ultra eodem margine insident vici: *Noszicze*, *Horné-Kotskovcze*, et oppidum *Bellusium*. Hic, alveo paullulum reflexo, fertur in meridiem, pergitque, recurvo cursu, versus *Trentsinium*; postquam rursus a sinistris, *Kaszam*, et *Illaviam* oppida, vicosque *Prileszje*, *Opatoviam*; a dextris vero, vicos *Sztrezenics*, *Horenicze*, *Rowné*, *Horovcze*,¹ *Dulov*, *Savciam*, *Pruszkam*, *Ka*[p. 9.]*menicam*, *Boleszow*, *Liborcam*, *Klucow*, et *Ujfalú* subluit. Ex ea parte, qua *Trenchinium* reliquit, adlambit vicum, *Biskupicze*, post *Nozdrovcze*, tum *Opatavcze*, *Bodowkany*, *Beczkw*, *Kocsovche*; ex altera autem parte, ubi ad *Ujfalú* digressus est, offendit primum *Abbatiam D. Benedicti de Rupibus*, Slavis *Szkalkam*; deinde *Zabinecz*, mox *Kosztolnam*, inde *Chocholnam*, tum *Adamowcze*; ultra *Birowczeki*, *Iwanowcze*, *Bobuszlavicze*, et deinde *Mnessicze*. quae singula, tortuoso passim tramite, praetervectus, supra *Vágh-Ujhelyinum* ad *Nitrienses* elabatur. Quoad per *Trentsinensem* regionem cursum tenet, tametsi alveo haud sit profundo, ratium tamen ubivis patiens est. quibus incolae, materiam omnis generis, trabes, puta, asseres, ridicas, seu pedamenta vitium, scandulas item tectorias, trullas, cados, et id genus alia, deorsum vectant, in campestris, et indigos, horum adparatum, tractus. Id praecipuum fere, regiunculae beneficium est; quamvis neque hoc, seu periculis careat, seu intertrimentis. Nam, quod subinde in petrosa incurrit amnis, et scopulis impedita, discerpit rates, scissisque trabibus, opes submergit, ipsis subinde ratiariis, cum reliquo comitatu, non uno gurgite absorptis. Haec, eiusmodi impedimenta, passim occurrunt, ac primo quidem, sub monte *Streczen*, ex quo prominens rupes, ratibus, immane, quam sit noxia, vocaturque *Beszná-Szkala*, quod *rabiosam rupem*, significat. Qui hanc *Charybdim*, declinare, nisi cautos habeant gubernatores, in *Scillam* incidunt, nihilo amiciorem navigantibus. Nempe, ad tor[p. 10.]menti iactum illinc delapsis, rupes alia *Margetiná-Szkala*^{b.)} se obii-cit. Infamis et haec naufragiis est, vitaturque ideo a ratium rectoribus, eo studiosius, quo est facilius, in concitatissimo amne, in eam impingere. Prona inde, et expedita fit navigatio, ad *Puchoviensium* usque oram. Locus isthic est, ubi lapidum congeries, ad catara-ctarum modum, amnem exasperat, magna saepe, deviantium ratium, calamitate. Hinc eluctatis, vix superat quidquam navalis periculi; si petram excipias *Trenchiniensem*. quae et ipsa, damnis frequenter datis, nobilitata est. Bis, hoc comitatu, pontibus coniungitur, *Solnae* nimirum, et *Trenchinii*: quos tamen non raro, diluviis infestat. Quovis enim vehe-mentiore imbre, facile intumescit, ripasque dein excedens, premit valles, innatat campis; quaque planum solum est, latissime vagatur. Quid? quod rivulos, quos alias solet accipe-re, aquarum mole retro cogit, atque percussis undis, adiacentes vicos offundit, subruit domos, et secum rapit; quin montes etiam cavat, et quidquid, vel pratorum offendit, vel segetum, foedum in modum, perluit. Alioqui, piscibus scatet generis varii; trutis rarius, et salmonibus; [p. 11.] frequentius alburnis, barbis, mustellis, capitonibus, et †arschiis†.²

*eius, in mate-
ria devehenda,
opportunitas:*

*navigandi
difficultas, ob
scopulosum
passim alveum:*

*gemino ponte,
in Trentsini-
ensium provin-
cia iungitur:
eluvionum
Vági damna:*

pisces:

b.) Inditum id nominis petrae illi ferunt, quod nescio, quis *Cornelius*, saevus oppido, et extra modum ferus, pronam, in convitia et rixas, uxorem, *Margitam*, seu *Margaretam*, praecipitem hinc, in profluentem amnem dederit. In quod facinus, nonnemo, cum hac praeterveheretur, limphato similis, trepidaque Musa, sic cecinit:

*Nomen huic³ Margeta loco est, quam silice coniux
Durior, e dura, praecipitavit aquis.*

¹ corr. ex *Hortovcze* sec. B p. 7. ² ms. B p. 9. *aschiis* ³ corr. ex *hiic*

quibus hac ora,
rivi augescat:

Fluvii, ac rivi
tenuiores, alii.

Neque deficit cyprinis,¹ et luciis percis. Colligit autem, per regionem *Trentsiniensem* rivus complures, atque in his praecipuos: *Belenszem*, *Kiszuczam*, *Zilinkam*, *Predmierum*, *Csaczam*, *Oszadniczam*, *Svedernicum*, *Bittscham*, *Szulyovium*, *Belusinum*, *Illosium*, *Cassianum*, *Vlaram*, *Teplinum*, *Drietomam*, *Klanetschniczam*, de quibus iam fusius.

II. *Belensis* seu *Belanus* rivulus, nitidus est, et praecipitis alvei. Oritur is, in finibus *Arvensium*, colligiturque in monte, quem indicavimus *Rowná-Hora*; unde, recta in *Terchovam* delabitur, et ubi eam interfluxerat, decurrit per profundam vallem, intermissa passim planitie, usque ad *Belam*, tum ad *Krasznyani*, trium fere milliarium valle, dum oppidum *Varinum* adlambat, et supra id, in *Vágum* incurrat. Alit castores, et lustras, piscesque diversos saxatiles; sed neque cancris inhospitalis est.

III. *Kiszuczam*, priori maior, et procursu longior. Originem accipit in monte *Beskid-Trojacska*, haud procul a fontibus fluvii *Bittschae*, manatque obliqua valle, primo, versus septentrionem, tanta rivulorum, in eum procurrentium, multitudine, ut ad *Viszokam* vicum proventus, rates, haud difficulter patiat: quippe, quo longius processit, eo maiori torrentium accessione, auctus. Vix digressus a *Viszoká*, *Predmierum* accipit, ibique, in confluente, vicum *Thurzovkam* humectat. Inde, ad *Oleschnam* pergit, et ubi pari decursus intervallo, [p. 12.] ad *Czaczam*, vicum pervenit,² eius nominis amniculo commiscetur, versoque in ortum alveo, post milliare dimidium, rursus rivum alium, *Oszadniczam*, ad vicum cognominem, exhaurit; iterumque alio, post milliari quadrantem, *Bisztriczam* vocant, adaugetur. Hinc in meridiem reflexus, paullulum infra *Bisztricziam*, adluit a sinistris *Kraszno*, et paullo inferius a dextris, *Dunajow*, ubi rursus rivulum haurit, ab *Ochodnicza* manantem. Cursum dein, eodem tractu, ad *Lieskovecz*³ tenet, eoque a dextris relicto, postquam fere quartam milliari partem emensus est, rivulum, a *Nezlusa* adcurrentem, excipit, paulloque inferius a dextris *Radolam*, a sinistris *Kiszuczam-Ujhelyium*, interfluit, et ubi quinque milliarium intervallum pererraverat, infra *Budetinum*, in *Vágum* effunditur. Abundat trutis, thymallisque, et capitonibus. Multae est utilitatis, si suas vehat aquas; commodus est enim, materiae, in *Vágum* invehendae; at, ubi ripas supergressus est, ruit fremens, et qua se diffundit, strages edit, vel cogitatu horrendas.

IV. *Zilinka*, ab oriente accedit, delabiturque ex monte *Strazow*, provinciarum, *Trentsiniensis*, atque *Nitriensis* discriminatore. Ac primo quidem, *Citschmanum* vicum interfluit: a quo, cum uno milliari dimanavisset, fertur in vicum *Fatskow*, hactenus semper in orientem progressus; tum in septentrionem reflexus, *Friedwaldum* attingit, deinde, ad *Rajetzum* demissus, pergit versus thermas *Raitzienses*, iisque [p. 13.] a dextris relictis, infra *Solnam* in *Vágum* se iniicit, trium milliarium spatia emensus; trutarum ubique dives, et thymallorum; molis tantum tribus invecus.

V. *Predmierius* amniculus, ex *Moraviae* collimitio adlapsus, fontes suos, in monte *Beszkid* colligit. Inde compluribus rivis adauctus, trahit alveum in orientem, vixque milliare unum emensus est, dum prope *Thurzovkam*, in *Kiszuczam* influit. Cum est aquarum mole tumidior, rates patitur, multamque materiam in *Kiszuczam* invehit.

VI. *Csacza*, accedit a finibus *Silesiacis*, habetque ortum, ultra *Jablonkow*, munitionem *Silesiacam*. qua superata, manat valle peculiari, et postquam cursum unius milliari emensus est, per vicum sui nominis, in *Kiszuczam* illabatur.

¹ corr. ex *cyprinibus* sec. ms. B p. 9. ² corr. ex *pervexit* sec. ms. B p. 10. ³ corr. ex *Oretzkovecz*; in B *Crétzkovecz*

VII. *Oszczadnicza*, derivatur itidem ex finibus *Silesiacis*, intratque nostram provinciam, supra *Cserne*, unde, versus *Gousinowé* delapsus, infra vicum cognominem, in *Kiszuczam* incurrit. Manat a septentrione, in meridiem, totumque cursum, spatio duorum milliarium absolvit, ratibus ferendis par, dum est exundantior.

VIII. *Bistricza*, nomen accepit a pernicitate. Nam, ubi ex monte *Racsá*, praecipiti lapsu decurrit, ruit magis, quam manat, per declivem ibidem vallem, nomenque vico adfert, quem adluit, atque deinceps, quarta parte milliaris, infra *Ochodniczam*, in *Kiszuczam* illabitur, cursu duorum milliarium emenso. [p. 14.]

IX. *Svedernik*, rivus ex se tenuis, sed dum intumescit imbre, ratium quoque tolerans. Deicitur ex monte *Madovecz*: non tamen longe procurrit, ad *Zarecsje* enim delatus, *Vágo* se intimat. Impellit molas frumentarias sex.

X. *Bittscha*, ex eodem monte, quo *Kiszuczá*, demittitur; sed illo in septentrionem deflectente; hic, recta in orientem defluit, nactusque vallem, quae in *Vágum* amnem ducit, in eundem, infra *Bittscham* exoneratur.

XI. *Szúlov*, nomen accepit a *Szúlyov*, vico haud ignobili, quem praeterfluit. Oritur supra *Hradnam*, in monte *Rokitje*, dum postea, iuxta vicos eosdem labens, sex molis frumentariis invectus, in *Vágum*, supra oppidum *Predmerinum*, defertur. Tenet cursum, ab oriente, in occasum, milliaris fere spatio.

XII. *Papradnensis*, e regione *Plewnik*, ab occasu in ortum manat, et quod *Popradnonem* rigat, ab eodem quoque nomen mutuatur, pulchramque ibidem vallem, planitie intermissa, interfluit, et postea, contra *Predmerinum*, circa *Jeszenicze* vicum, *Vágo* se insinuat. Fluit duobus milliaribus valle ubique amoena, et passim pascuis [†]aperta[†].¹

XIII. *Bisztriczensis* rivus, emanat ex montibus *Pruzinensibus*, haud procul a fontibus *Popradini*, qui pari anfractu convallium, milliaribus duobus, in *Vágum* amnem decurrit, et, quod supra arcem *Bisztricziam* confluit, nomen quoque arcis largitur, an ab ea accipit?

XIV. *Puchoviensis* amniculus, descen[p. 15.]dit, e monte *Beszkid*, in *Moravia*, penes vicum *Strelnam*, ortus, indeque in provinciam nostram illapsus, adluit primo vicum *Lisza*, deinde *Luki*, post *Dobcovany*, in ripa dextra; et iterum in sinistra, *Puchovium*, ubi et in *Vágum* invehitur, postquam, montano meatu, duo milliaria confecit. Gaudet piscium copia, vere, in primis. Nam, quod humore, ex radicibus, arboribusque abiegnis admanante, dulcescit, invitat pisces ex *Vágo*, benigneque alit.

XV. *Bellusiensis*, nomen accepit a *Bellusa* oppido, per quod in *Vágum* decurrit; *Slavis* vocatur *Biela-Réka*, quasi rivus albidus, a calce, quam secum vehit; ideoque, circa vicum *Trstje*, nunquam gelu constringitur; sed rigida etiam hyeme, molis inservit, quarum frumentarias XVIII. fullonicas III. versat; quamvis duorum tantum milliarium decursu manet. Demittitur e montibus, supra *Pruzinam*, quam ubi adluit, accedit ad *Trstje*, postea ad *Lieskov*, et *Viszolaje*, atque sic ad *Belusam* devolutus, in *Vágum* immergitur. Qua inter montes, sui fontis aquas vehit, exiguus limpidusque est; at ubi paludes adtingit, earum accessione, amittit limpiditatem.

XVI. *Hlosius*, venit ab oriente, uti et *Bellusinus*; sed ille quidem ex monte *Samostriel*, hic ex *Moityin* deicitur, collectisque copiosioribus rivulis, obliqua valle, decurrit ad vicum

¹ lectio incerta

Hlosam; inde reflectens in meridiem, infra *Ladecz*, miscetur *Vágo*; urget molas duas, alitque trutas et mustellas insigni copia. [p. 16.]

XVII. *Cassensis*, nomen mutuatur ab oppido *Cassa*, per quod in *Vágum* exit. Ortus eius est circa fontes *Zelincae*, in monte *Sztrazow*,¹ unde ad *Zliechov* decurrit, eoque rigato, demanat ad *Felső-Podbragy*: hinc ad *Cassam* delatus, currit unius milliaris spatio, aquas pluribus molis invehens. Famam ei procurarunt, fabulosi quidam cancri, ad heros ex *Kopecz* inauspicato missi. quod ad eius vici mentionem referemus.

XVIII. *Vlara*, editur in *Moravia*, supra *Klobuki*, eiusdem orae oppidum, in montibus *Beszkid*. Ex his, per vagos anfractus eluctatus, exspatiatur in vallem, manatque per oram eandem, duorum milliarium cursu; dum ad *Nemsovam*, in *Vágum* effundatur. Tanta subinde aquarum vi turgescit, quantam vix devehit, *Vági* pars dimidia, praesertim, dum imbribus increvit. Piscibus, aequae ut prior, verna cum primis tempestate, exuberat: quippe qui, adscito ex arboribus succo, adlicit peregrinum genus.

XIX. *Teplá*, ab aquarum qualitate sic nuncupatus, calidus enim defluit, vicumque *Teplam* interluens, in *Vágum* effunditur. Accipit teporem a thermis *Trentsinensibus*, quae dimidio vix milliari recedunt a *Teplá* in orientem; nam ultra thermas frigidus est. Oritur supra *Porubkam*, atque ex montibus demissus, tenet fontium suorum naturam, donec effluviis thermarum, permisceatur.

XX. *Drietomá*, egreditur e finibus *Moraviae*, penes vicum *Hrozenkové*, in montibus *Beszkidensibus*. Ex iis autem deiectus, manat orientem versus, ad *Drie*[p. 17.]*tomam*, eaque a dextris relicta, exoneratur in *Vágum*, postquam unius milliaris, cursum isthuc tenuisset.

XXI. *Klanecznicza*, venit ex iisdem finibus, et dum in *Vágum* decurrit, adluit primo vicus *Moravske Lieskové* a sinistris, a dextris autem *Szrnyé*, et *Mnessice*, atque provinciam *Trentsiniensem* distinguens a *Nitriensi*, supra *Vágh-Ujhelyum*, adunatur *Vágo*.

XXII. *Bebravá*, peculiaris rivus est: quippe qui, non iam in *Vágum*, sed in *Nitriam* influit. Editur fonte triplici, quorum princeps e monte *Inovecz*, supra *Jasztrabia*, a quo et nomen accepit, demanat; alter, ultra *Motessicze*, e montibus *Machnak* eiectus, qui pariter a vico *Motessicz*, quem interluit, nomen adipiscitur, posteaque *Bobotam*, *Hornyanum*, et *Dezericzum*, dum priori iungitur, irrigat; tertius supra *Szlatinam* capita habet, quam et interfluit, hinc *Krasznam*, deinde *Timorazum*, tum *Podluzam*,² vel lambit, vel secat, ac tandem ad *Bánótz*, cum prioribus duobus coniungitur, acceptoque in connubium fluvio-
lo *Radissa*, devolvitur in *Ribani*, et postquam tria circiter milliaria, cursu superaverat, *Nitriae* super *Topolcsánum*, infunditur. Hospitalis in primis est *castoribus*, atque *lutris*, alit tamen, et trutos, lucios, mustellas, atque barbos.

XXIII. *Radissa*, deicitur ex montibus supra *Záwodam*, et ubi hanc interfluxit, decurrit ad *Radissam*, indeque in *Bebravam*. Exilis est, sed pisciculorum foecundus. [p. 18.]

§. IV.

Fontes
admirandi.

Fluvii hucusque fuere. Addimus *Fontes*, atque in his praecipue, qui virtute peculiari excellunt, et admirando suo ingenio, famam merentur. In his sunt:

¹ corr. ex *Sztrakow* ² corr. ex *Polluzam* sec. B p. 15.

- I. *Fons*, qui in *Gbelensi* coemeterio ebullit, inque fluvium *Belensem* manat. Is, quoad coemeterio continetur, volatilia, quae forte ex latice eius biberunt, e vestigio enecat; ^{c.)} at, extra coemeterium dimanans, noxius esse desinit.
- II. Rivus *Gedlawintschek*, qui amniculo per *Szúlyov* decurrenti, penes castellum *Szuloviense*, miscetur, ea est virtute, ut oculis male adfectis, medeatur, quod indicio est aerato ^{d.)} fonte, rivum oriri.
- III. In monte *Roháts*, fons scatet, qui ab aegris haustus, manet limpidus, si prosit; sin minus, turbatur. Cuius indicii caussa, multi eum frequentant, ac bibunt usque ad superstitionem.
- IV. Sub monticulo *Szlatina*, in terreno *Lediczensi*, ebullit fons alius, naturae eiusmodi, ut qua scaturit, limpidus sit, atque tepens, nulloque, etiam maximo gelu, duretur; sed ubi ad medium stadium decurrit, in lapidem abit spumeum, levemque. Eum, artuum et membrorum cruciatibus, vulgo podagrae, mederi adfirmant indigenae. Qua fama *Baronem Pferffershoffenum*, *Trentsiniensem* olim praefectum, permotum aiunt, ut lacubus, e fon[p. 19.]te instructis, heic saepius laverit, magno morbi lenimento. Sed et alii idem facitare perhibentur, eventu haud raro, ultra, quam reris, felici.
- V. Piscina *Sirmiensem*, sub monte *Roháts*, acorem quendam copiose educat, quem confectum, *pharmacopaei*, *calamum* adpellant *aromaticum*.

§. V.

THERMARUM, *Comitatus Trentsiniensis*, laus est praecipua. Geminae sunt autem, *Rayczenses* aliae, aliae *Trentsinienses*. Et *Rayczenses* quidem, ab oppido *Rayecz*, denominatae sunt: a quo, ad passus bis mille, in aquilonem recedunt, scatentque loco amoeno et salubri; sed depressiore tamen, quam id poscerent calidarum scaturigines. Nempe, vix trium pedum sunt altitudine: profundius certe, ob praeterlabentis amniculi, vicinitatem, poni nequit lavacrum. Quocirca, fere humi consilendum est lavantibus, si humeros volunt demersos. Aiunt tamen potuisse altiori positu balineum instrui; quippe, quum frequentes, etiam situ elevatiore, sint calidarum scaturigines. Caloris sunt placidi, saporis aluminosi, ideoque iis morbis curandis idoneae, in quibus aluminis est usus. Cum *Thurzones* florerent, herile hic domicilium habebant. quod iam, sicuti et alia duo, vetustate labascit. Multis modis, TRENTSINIENSIVM, et gloria maior est, et virtus.

Thermae regionis geminae:

Rayczenses:

Trentsinienses:

^{c.)} Consimilis naturae scrobem memoravimus: Operis huius Tom. II. in Hist. Com. *Zoliensis*. Parte I. Memb. I. §. XII. p. 396. sequ. Et in Hist. Com. *Liptoviensis* P. I. Memb. I. §. IX. p. 534.¹ Tom. eodem.

^{d.)} Nimirum, *aeratae aquae oculis prosunt*; sicuti habet GEORGIUS AGRICOLA, Germaniae ille PLINIUS, De natura eorum, quae effluunt ex terra. Lib. II. p. m. 117. *

¹ corr. ex 538. sec. BÉL 1735-1749(?) II. 534.

* *Verba Agricolae, quorum mentionem Belius facit, haec sunt: „Deinde Plinius scribit Ciceronianas, quae sunt in Campania inter Avernum lacum et Puteolos, privatim oculis mederi. Ex quo sane effectum intelliguntur esse aeratae. Nam hae ipsae, ut dixi, oculis prosunt.” Vide AGRICOLA 1546. p. 117.*

earum descri-
ptio, Thomae
Iordani.

Thermarum
nomen ab urbe
Trentsiniensi
petitum:

situs, aërisque³
opportunita-
tes, et commo-
ditates aliae.⁴
praedonum
tunc iniquitas.

Descripsit earum habitum THOMAS IORDANUS, a Clausburgo,^{c.)} [p. 20.] qualis erat ante sesqui seculum, seu ante annum MDLXXV. cuius ideo commentariolum, lectorum commodo, nostrum faciemus: nam, et brevis est, et factus ex artis praescripto. Ita vero init:

1.)^{*} Nobile Pannoniorum oppidum est *Trentsinium*,¹ comitatu, arce munitissima, ad *Vági*, rapidissimi, et amplissimi fluvii ripam, saxo praecipiti imposita, conspicuum. Magno il-
linc milliari, scaturiunt aquae calidae, quas *Moravicis*, ob viciniam adnumerare libu-
it, cum a nostris hominibus frequententur, immo² e *Silesiis*, *Boiemia*, extrema denique
Sarmatia, catervatim eo confluere solent aegroti. Aeris mira temperies, locus salubris, si-
tus intra *Carpathos* montes, amoenus, vallis non conclusa, sed occidentem et septentrio-
nem versus, patens; annonae summa vilitas,⁵ piscium volucrum, omnium denique fru-
ctuum aestivorum copia, illecebras, eo profecturis, non leves porrigeret, nisi praedoni-
bus et latrunculis, (quod in contiguarum provinciarum limitibus plerumque⁶ accidit) sil-
vae,⁷ qua⁸ hinc transeundum, obsitae essent, qui viatorum bonis saepius et vitae insidias

^{c.)} Fuit IORDANUS, publicus Moraviae medicus: qui ideo Commentariolum edidit de aquis medicatis Moraviae, Francof. apud VECHELIOS. A. MDLXXXVI. for. octav. ubi et de thermis nostris p. 66. sequ. ^{**} quem et Bohemice⁹ redditum vidimus, forma quadripartita. Habes IORDANI huius, et thermarum *Trentsiniensium* mentionem, in IOHANNIS CRATONIS a *Kraffheim*, Consiliorum et Epistolar. Medicinalium Lib. III. p. 281-282. Scripsit epistolam ANDREAS DUDITH, ad *Iohannem Raphanum*, Vratislaviensem Med. quae ita incipit: ^{***} *De thermis*, Trincinensibus, *nihil habeo, quod adfirmem*.¹⁰ Ex Marcello quoque per litteras¹¹ quaesivi, si quid fortasse, a D. Iordani,¹² aut D. Cratonis, aut Medicorum *Viennensium*,¹³ observatione haberet: nam cum iis¹⁴ aliquantisper¹⁵ versatus est.¹⁶ Sed ne ille quidem, quidquam¹⁷ adferre potest. Ad D. Ior[p. 20.]danum,¹⁸ cum erit, per quem litteras mittere¹⁹ possim, scribam. Non dubito, eum certi, et explorati aliquid nobis perscripturum esse. Edidit ante multos annos, Georgius Vernherus²⁰ librum, *De Admirandis Hungariae*²¹ aquis, in eo fortasse reperies nonnihil. *Sulphureas*²² et ferreas esse non dubito; tum quod illum odorem exhalare dicuntur; tum quod tumores et ulcera exsiccant. Dicuntur etiam podagrici, solo insessu et lotionem, persanari. Sed quaeso: quid te morbi eo invitat? An oculorum vitiis ullae thermarum aquae subveniunt? Hodie accepi litteras²³ a D. Iordano,²⁴ in quibus scribit, se omnes thermas *Moravicas* peragraturum esse, et per destillationem [p. 21.] earum naturas et vires exquisiturum; dein commentarium de iis²⁵ confecturum brevi. reliqua. Opinor ego, cum operam, de examinandis Moraviae Thermis meditabatur IORDANUS, auctorem ei fuisse DUDITHIUM, uti, et vicinas *Trentsinienses* in meditato illo commentariolo, referret. quod is quidem, cum laude praestitit. Fuit vero, DUDITHIUS noster, non Latine modo ac Graece, doctissimus; sed cum disciplinis philosophicis, Mathematicis, Astronomicisque, omnibus; tum in *Medicina* praeclare eruditus. Eius vitam nobis nuper dedit, Cl. GODOFREDUS SCHWARTZ, *Gymn. Osnabrugens. nunc Rector*.^{****} a quo scripta viri universa, exspectabimus imposterum.

¹ IORDANUS 1586. p. 66. *Trencinium* ² IORDANUS 1586. l. c. *imo* ³ corr. ex *aëris* ⁴ corr. ex *aliae commodi-
tates* sec. synopsis in ms. p. i. ⁵ corr. ex *utilitas* sec. IORDANUS 1586. p. 67. ⁶ IORDANUS 1586. l. c. *plerun-
que* ⁷ IORDANUS 1586. l. c. *sylvae* ⁸ IORDANUS 1586. l. c. *quae* ⁹ corr. ex *Bohemicae* ¹⁰ CRATO 1671. III.
p. 195. *affirmem* ¹¹ CRATO 1671. l. c. *litteras* ¹² CRATO 1671. l. c. *Jordani* ¹³ CRATO 1671. l. c. *Vienensium*
¹⁴ CRATO 1671. l. c. *illis* ¹⁵ insert. a Belio ¹⁶ Hic verbum *aliquandiu* a Belio omissum. Vide CRATO 1671.
l. c. ¹⁷ CRATO 1671. l. c. *quicquam* ¹⁸ CRATO 1671. l. c. *Jordanum* ¹⁹ CRATO 1671. l. c. *amittere* ²⁰ CRATO
1671. l. c. *Vernerus* ²¹ CRATO 1671. l. c. *Ungariae* ²² CRATO 1671. l. c. *Sulphureas* ²³ CRATO 1671. l. c. *li-
teras* ²⁴ CRATO 1671. l. c. *Jordano* ²⁵ CRATO 1671. l. c. *eis*

^{*} *Iordani verba a Belio in capita divisa sunt.*

^{**} Vide IORDANUS 1586. pp. 66-78.

^{***} Vide CRATO 1671. III. p. 195.

^{****} Vide DUDITH 1743. pp. 17-144.

struere solent. Solum croci, et quidem praestantissimi ferax, qui bonitate et *Austrium*, et *Moravicum*, longe a se relinquit.

2.) Cum in thermas tenditur, adverso proficiscentium vento, nares, pluribus stadiis, foetor sulphuris excipit: eo, ubi perventum est, aedificia prope nulla, ea, quae exstant, trabibus, tignis, ligno inquam solo concinnata, tecto solo superposito, et ea ruinam minantur, ventis un[p. 21.]dique pervia. Publicum tale diversorium, casa rustica adiecta, tum egenis locus dedicatus, quo a coeli iniuriis, aliquantisper immunes esse queant. Mensibus *Maio*, *Iunio*, et sequentibus, quibus thermarum vires efficacissimae habentur, maiorque fit hominum² concursus, proceres magnates, et equestris ordinis viri, tentoriis, spatiosissimo³ prato fixis, vitam ducunt. Vulgus hominum, virgultis, cratibus vimineis, et frondibus (quarum materiam silvae⁴ vicinae abundantissime suppeditant) tectis, sese occulit. Exercitus castra illic esse diceret. Mendicorum, stipem flagitantium colluvies, hic visitur, qui tamen mensibus lavationi dicatis, solum vertere, et melioribus locum dare coguntur. Annona e vicinis pagis quaeritur, aut eo a rusticis comportatur, vel ex urbe petitur. Fonticulus aquae dulcis, suavi et gelida aqua, tum ciborum praeparationi, quam potui refrigerando, subservit; licet non procul abhinc, rivulus praeterfluat, eandem praestiturus utilitatem, nisi eo aquae thermarum corrivarentur.

3.) Calor aquae blandus, mitis, benignus, *Viennensium* superans calorem, non tam fervens, ita, ut *Carolinarum*. Loca balneis destinata sunt duo: alvei, sat ampli utrobique, et hi vix decem passibus a se divisi. Primae auctoritatis hominibus, prior est dicatus: alter, plebi promiscuae, utriusque sexus, nullo habito delectu, cuivis, etiam foeda scabie laboranti, patet ingressus. quem egenorum [p. 22.] balneum indigitant. Gradibus aliquot in lacum descenditur. Pavimento carent uterque. Stratum nolunt, duplici de causa;⁵ vel, quia negant, asseribus seu⁶ tabulis, si sternerentur,⁷ tam calidam erupturam esse aquam, impediende videlicet pavimento; tum, si quis calidiorem postulaverit aquam, summis pedum digitis, si arenulas scalpserit, illico ferventes aquae bullulas subsultare, et recta sursum ferri, sentiet: quod si saepius reiteraverit, longe calidiorem comperiet aquam, quam si quietus, et immotus, eodem loco perstiterit. *Pauperum balneum*, et calidius, et efficacius esse, omnes uno ore, praedicant, quod numini adtribuitur; non tamen caret causa⁸ naturali. Alveus uterque, in terram defossus⁹ exporrigitur, superficies aquae, terrae aequat planitiem. E procerum balneo, nihil quidquam¹⁰ profluit, quia caret emissariis, seu canalibus, quibus obices aquarii reclusi, aquae exitum concederent: ita eadem perseverat semper¹¹ aqua, quae, quin exhalet, tum etiam sordibus scateat, fieri nequit; nisi calorum aut lixarum opera,¹² procerum iussu, (quod interdum, sed raro evenit) urnis, aut culeis, funditus exhauriantur, et hac ratione aliquatenus expurgetur. Tunc citra omnem controversiam, aequali puritate, calore et efficacitate, illas prodituras, rationi est consonum; siquidem, tam exiguo a se intervallo distent. *Pauperum balneum*, num ex industria sit factum, dubito, vel collapsa parietis portio, immo¹³ pu[p. 23.]trida, iam

Aër, ex thermarum ingenio, sulphureus: aedificia, male materiata.¹

procerum hospitia sub tentoriis: vulgi sub frondibus et vimineis, et in tuguriis:

annonae comparandae, ratio: aquae dulcis fonticulus.

Calidarum temperamentum: lavacra duo:

eorum habitus:

pauperum alveus calidior:

frigidior procerum.

¹ nota haec marginalis add sec. synopsis in ms. p. i. ² pro fit hominum IORDANUS 1586. p. 67. hominum fit ³ IORDANUS 1586. l. c. spaciosissimo ⁴ IORDANUS 1586. l. c. silvae ⁵ IORDANUS 1586. p. 68. causa ⁶ corr. ex vel sec. IORDANUS 1586. l. c. ⁷ IORDANUS 1586. l. c. sterneretur ⁸ IORDANUS 1586. l. c. causa ⁹ corr. ex deffossus sec. IORDANUS 1586. p. 69. ¹⁰ IORDANUS 1586. l. c. quicquam ¹¹ pro perseverat semper IORDANUS 1586. l. c. semper perseverat ¹² opera add. sec. IORDANUS 1586. p. 69. ¹³ IORDANUS 1586. l. c. imo

et exesa, gradus scalae prioris pars, exitum praebet aquae satis largum. Hinc fit, ut subinde nova regurgitans, augeat calorem, et maius robur suggerat: locupletum vero, tanquam stataria, et stagnante aqua, id fieri non potest; cum negato effluxu, nihil est, quod ei succedat. Immo,¹ calidiores longe futuras, affirmare non vereretur, si non esset illis exitus interdictus.

Aquarum color
thalassinus:

4.) Balneum ingredienti, aquae color visus est *caeruleus*, plane, illi persimilis, quo mare, altum aequor navigantibus, tinctum cernitur, qui aliis *Thalassinus* a mari, etiam *Venetus* dicitur. quod illico suspicionem, de *alumine* cogitandi peperit, cum neque ab *aluminis* colore valde alienus esset; accedente summa claritate, licet non defuerint, qui inter examinandum, *Antimonio*, vel *plumbo albo*, tribuerent. Auxit opinionem, color vitri, in quod aqua fuerat in usum destillatorium, coniecta. Absumta enim universa aqua, finita destillatione, vitrum arena exemptum, quatenus aqua refertum fuerat, prorsus eundem praesentavit colorem. Gustata aqua, tantum caloris prae se tulit, ut facile bibi possit, et praeter sulphur, quo plurimum abundat, nonnihil *astrictionis linguae*, praebebat. quod confirmabat opinionem nostram, de *alumine* conceptam; addita etiam communi lavantium sententia, et accolarum, a medicis praestantissimis petita procul dubio,² qui *sulphuri*, alumen permixtum, referebant. Equestri ordinis iuvenis *Moravus*, sat lauta re, tum ibi lavabat, qui [p. 24.] novem horas continuas insederat: alter, e comitatu suo, totam noctem illic exegerat, aquis immersus etiam somnum capiebat, quem tamen, dum pranderemus una, viribus afflictum, et cibum fastidientem, observavimus.

sunt sulphu-
roso-alumino-
sae.

Thermarum
eius anni,
ignavia, unde
arcessenda?

5.) Quibus thermarum vires, ante exploratae fuerant, ignaviam earum, hoc anno, culpabant: quod, licet in occultam aliquam vim, sive influentiam referrent; mihi mirum non fuit; eo quod totus hic annus ἀνόμαλος, inaequalis inquam, nusquam³ sibi constans, fuerit. Unde minime mirum, tot imbricis⁴ ventis Austrinis, etiam aquas esse corruptas: cum omnia, terra nascentia, coeli inclementiam persenserint,⁵ solis frugibus exceptis. quae tamen pluribus locis etiam, parum bearunt agricolas.*

Auctoris, in
haurien-
dis calidis,
adcuratio:
experimenta
ac eo facta.⁶

6.) Ut nos, quam purissima aqua potiremur, urceum ore obturato, servulorum opera, fundo immersum, adhiberi iussimus: illic, orificio aperto, et mox ibidem occluso, calidissimam excepimus aquam, sinceram, et aliis qualitatibus validioribus, praeditam. In *destillatorium* usum, ligneam lagenam, sat capacem, foramine angustissimo, pari artificio, in fundum demersimus; ita, ut eum, qui aquam excepturus erat, (aequat hominis staturam etiam altissimi, alveus) pronum, aut cernuum potius, succollantibus duobus aliis, in profundum mergeremus, ut vix pedum [p. 25.] plantae extra aquam prominerent: ita ex imo fundo, sincera potiri maluimus, ne aegrotorum sordibus infectam, eque superficie depromptam, *alembico* committeremus. Faex adparuit⁷ alba, grumosa, referens lapillos minutissimos, quos *Tybure*, Romam devehunt, et *confetti de Tivoli*, vocant, eo quod imitentur semina anisi, foeniculi, vel⁸ coriandri, sic a seplasiariis, palato lenocinantibus, saccaro⁹ obduci solent: quibus inquam, simplicioribus et incautis, imponunt, cum

¹ IORDANUS 1586. l. c. *imo* ² pro *petita ... dubio* IORDANUS 1586. p. 70. *proculdubio petita* ³ IORDANUS 1586. l. c. *nuspam* ⁴ IORDANUS 1586. l. c. *imbribus* ⁵ corr. ex *persenserunt* sec. IORDANUS 1586. l. c. ⁶ nota haec marginalis add. sec. synopsis in ms. p. i. ⁷ IORDANUS 1586. p. 71. *apparuit* ⁸ corr. ex et sec. IORDANUS 1586. l. c. ⁹ IORDANUS 1586. l. c. *Zaccaro*

* *Hic sententia una ex opere Iordani a Belio ommissa.*

loco saccari,¹ lapillos gustandos exhibent. Dispar tamen duritiei ratio, inter lapillos, et sedimentum; cum hic, de exteriori tantum² forma, instituatur comparatio. Nullus tamen sapor hinc elici potuit. Quod e coctione residuum fuit, prorsus *alumen plumeum* vulgare officinarum, sive *lapidem Amianthum* repraesentabat, omnique sapore (praeter niveum candorem) hoc quoque destitutum sit. Igni commissum, more consueto, candorem, neque amisit, neque mutavit; fumum nullum edidit. *Aquas* igitur *Trentsinenses*³ calidas, plurimis vaporibus *sulphureis*, eisque subtilissimis, praeditas iudico, quibus non parum sit etiam *aluminis* permixtum.

7.) Supina negligentia habitatorum culpanda, quod nihil in locum exornandum pensi faciant: de quo, cum quereretur, responsum accepi, vicini pagi colonos, *Pannoniae Regum* beneficio, ius thermarum, et dominium possidere, qui prae egestate, et quod latrociniis locus [p. 26.] esset infestus, nihil sumtuum in eas exaedificandas conferre, aut possent, aut vellent: neminemque alieno solo, invito possessore, aliquid sibi usurpare debere, legibus cautum esse. Ita, *dum privatis rebus studemus, publica pessum ire oportet*.

In possessorum incuriam, invectio, et illius caussae.

8.) Cum igitur, solae ex iis, quas describendas suscepimus, aquis, proprio, et naturali calore caleant, non exiguam certe laudem merebuntur. Genuinus enim⁴ calor, et a natura quasi profectus, quantum ab artificiali, aliunde inquam contracto, differat, is demum novit, cui, quantum natura artem praeceat, liquido constiterit. Simia naturae, dicitur ars: et exemplum semper archetypo inferius habetur. Natura⁵ probe miscuit metalla, eaque succendit: calor semper idem, vel sibi similis, nunquam intensior, neque remissior: at, si caleferi debent aquae, frigide scaturientes, nunquam ea proportio observari poterit: interdum, servulorum negligentia, nonnunquam balneatorum importunitate, modo fervens, modo tepida, saepe etiam frigida, labris infunditur aqua: tum, si diutius insidendum fuerit, alias calentem, alias frigidam, affundere necessum est, ut aliquam temperiem consequamur: hae vero mutationes naturae, minime gratae et convenientes sunt. At his perpetuo idem caloris gradus, quandoquidem semper recens et nova scaturit, licet superior, [p. 27.] quae aerem tangit, aquae superficies, interdum refrigerari sentiatur: succedente tamen semper, nova calente, temperies quaedam conservatur.

Thermarum genuinus calor laudatus.

9.) Quantum autem emolumenti, calor iste *actualis* praeberet, tantum dispendii videtur consequi, ex incommodis habitationibus. Nam, etsi sub tentoriis, papilionibusve, vivas, sive casas, tuguria, aut tabernacula, exstruas, aegre inclementiam aeris pluvii, aut ventis turbati aliquando, effugies. *Non semper serenat Iupiter*. Tum, qui remotius a balneo tentoria fixerunt, inter eundum et redeundum, fieri nequit, quin aeri sese exponentes, vim aliquam naturae inferant, poris cutis apertis, et facile obvium aerem, qualiscunque is fuerit, excipientibus. Hoc, etsi non videatur magni momenti, cum lavantes, id facile latere videantur, neque manifestum illinc quisquam senserit detrimentum: equidem, si quis potare voluerit aquas, non video, quomodo canones supra traditos, hic observare possit. Omnem aëris intemperiem fugere docemur, neque solibus, aut dio, neque ventis, sese exponere, licet: sudandum est interdum, quomodo stragulis, se munire poterit, loco tam patente, et ventis undique pervio. Uno interdum conclavi, seu vaporario, viginti, diversae conditionis, homines, cubant: quae ibi valetudinis ratio haberi poterit?⁶

Eius efficacia in commodis habitationibus diminuitur:

¹ IORDANUS 1586. l. c. *Zaccari* ² IORDANUS 1586. l. c. *solum* ³ IORDANUS 1586. p. 72. *Trencinenses*

⁴ corr. ex certe sec. IORDANUS 1586. l. c. ⁵ IORDANUS 1586. l. c. *Naturae* ⁶ IORDANUS 1586. p. 74. *potest*

*calidae huius-
tes, cur ne-
queant, stilli-
cidiis adhibe-
ri? atque bibi.*

*Querelae in
eam rem.*

*Utilitates
thermarum, ex
sulphuris, alu-
minis, et gypsi,
in iisdem
communione:*

*praestant
Viennensibus.*

Quid dicemus, de stillicidio? Sane, aegrorum commodo, nunquam adhibebitur. Si in urbem aquas deportaveris, itinere tam longo perfrigescent: si denuo [p. 28.] calefaciendae, communem cum frigidis subibunt aleam, etiam alibi, hoc consequi licet; omni praerogativa carebis. Pagi quidem sunt ad quadrantem milliariis, ubi casa rustica excepti, forte commodius biberent: verendum tamen etiam hic, ne antequam eo transferantur, ignaviores reddantur aquae.

10.) Dolendum, itaque, tam praestantes aquas, solis lavantibus inservire, inopia domiciliorum, cum tam potu, quam stillicidio, maiorem rebus humanis utilitatem praebere, quam, quae a sola lotionis expectari posset.¹ Immo,² foveae, cavernae, et stuphae,³ hic institui possent, cum calidae scaturiant aquae: sed, *vita et incolumitas, a nobis tanti non fit, ut ab iis nationibus, quae sanitatem omnibus fortunae bonis anteferunt*: idcirco, eius conservandae, aut amissae recuperandae studio, nihil intentatum relinquunt, etiam circa thermas, sudatoriis, et vaporariis, non parvo sumtu exstructis. Supervacuum igitur visum erat, hoc loci, de aquarum usu disserere, quem bibentibus, et stillicidia adhibentibus, praestant; quandoquidem loci solitudo, et negligens cultura obstat, quominus in usum adhiberi possint: sat erat, utilitates, quas lavantibus praestant, enarrare. Verum, ut tempora mutantur, et nos in illis, fieri potest, ut, quos de patria bene merendi studium, aut alias, levis gloriola stimulaverit,⁴ aliquid sumtum et opis, in exornandum locum conferant: vel *Mahumedanorum* exemplo ducti, qui balnea publica, et *Caravasarias*, [p. 29.] sua inquam, *Xenodochia*, in usum peregre advenientium, et viatorum, splendide exaedificant, ubi gratis pabulum pro iumentis praebetur, et aquae limpidissimae, etiam e locis, quam longissime remotis, in usum hominum, et iumentorum, ingentibus sumtibus⁵ tubis, et canalibus deducuntur.

11.) Nolumus itaque defraudare eos, qui nunc in vivis sunt, et posteritatem, beneficio, si, quod a nobis, in eos redundare⁶ possit. *Sulphure* et *alumine*, eas constare diximus: huc igitur transferenda quae de *Buchlovianis*,⁷ et *Slatinensibus*⁸ fuere tradita, non neglecto *gypso*, aut *succo lapideo*, quia ob faecis insipiditatem et candorem, sui praesentiam arguit, connivente etiam loco saxoso, et ad lapidum generationem congruo; hoc tamen adiecto, quod efficaciora et cumulatiores omnia, hic sunt expectanda, ob blandum, mitem, et nativum aquarum calorem, qui caloris nostri nativi, exsuscitationi et penetrationi, multum conferret auxilii. Nam, si guttae capiti instillantur, calor hic transitum accelerabit, et familiarior erit calori cerebri, quam adventitius, vel⁹ mutuatitius calor. Ita, si quis bibere eas in animum induxerit, re ipsa, plus emolumenti consequetur¹⁰ ex hac, quam alia quavis arte calefacta. Qui se immergunt, et ob lacus amplitudinem, obambulare et innatare possunt, ratione motus et exercitii, tum etiam caloris amici, et temperati beneficio, torpidum et languentem nostrum ventriculum,¹¹ exsuscitant et erigent; cum alias, in labro delitescendum, aut in frigida, vel tepidiuscula, summo ventri[p. 30.]culi dispendio, obambulandum foret. Plus etiam commodi hinc, quam ex *Viennensibus* expectandum, quia calidiores erumpunt, licet viros doctissimos *Trentsiniensium*¹² usum disuasisse

¹ corr. ex *potest* sec. IORDANUS 1586. l. c. ² IORDANUS 1586. l. c. *imo* ³ IORDANUS 1586. l. c. *stuffae* ⁴ corr. ex *stimulaverat* sec. IORDANUS 1586. p. 75. ⁵ add. sec. IORDANUS 1586. l. c. ⁶ IORDANUS 1586. l. c. *reddundare* ⁷ corr. ex *Buchlavianis* sec. IORDANUS 1586. l. c. ⁸ corr. ex *Statinensibus* sec. IORDANUS 1586. l. c. ⁹ corr. ex *et* sec. IORDANUS 1586. l. c. ¹⁰ corr. ex *consequeretur* sec. IORDANUS 1586. l. c. ¹¹ verbum a Belio textui insertum, vide IORDANUS 1586. p. 76. ¹² IORDANUS 1586. l. c. *Trenciniensium*

meminerim, solo rumore vano, aut fama sinistra motos, quod pauci lavantium febres effugiant. Hoc, ut mihi, neque auditum, neque compertum, ita, vel aliter se rem habere, neque asseruerim, neque negaverim. At, quid mirum, cum lavantes, ob incuriam, vel affectatam negligentiam, nullo usi consilio, nullo praemisso examine, an suo morbo aquae competant, nec ne? laxatis deinceps, omnibus¹ dietae repagulis, spretis, quod maius est, medicorum regulis, temerario in eas sese conferant? Etiam de *Pösthiniensibus*,² in *Hungaria*, vulgus dictitat; *triduo, cuius aegrotanti, illic necessario, aut moriendum, aut convalescendum esse*. Prodigii loco hoc habent, quod ego, aquae robori tribuo. Nam, si aqua morbo convenit, ita est efficax,³ ut velocissime suam operationem absolvat, et morbum exterminet: si vero contraria sit aegritudini, quid impedit, quo minus statim aegrum iugulet, cum tamen semper eodem modo agat, non secus, ac sol, liquefacit ceram, et indurat lutum: quod, non in solis actionem diversam, sed in *subiecti*, in quod agit, diversitatem conferendum.

*cur sint
nonnullis
noxiae.*

12.) Calculosis, certum est conducturas, praesertim, si renes, et urinarii meatus, sabulo, aut pituita, referti fuerint: quia praeterquam calor, quod mulcet dolorem, etiam vias ampliores reddit, ureteribus et renibus mollicia[p. 31.]tis, ut ampliores reddantur meatus, et calculo, iter facilius, ad excernendum pateat. Non minus etiam podagricis, non deplo-ratis, si custodierint regulas, supra traditas; quia *sulphur* absumet excrementa, et *alumen* corroborabit membra, ne alia suscipiant; paralytin solvent, si guttatim, origini spinalis medullae, sub occipitio⁴ instilletur, ut per totam spinam, defluat. Contractis etiam ob motum conferent. Nam, praeterquam quod, calore, a *sulphure* digerentur materiae, beneficio *aluminis*, nervi etiam exsiccabuntur,⁵ et firmabuntur: qui, cum in aqua sunt, videntur perbelle posse brachia movere, et succollatorum⁶ ope adiuti initio, etiam obambulare (cum corpus, loco proprio contentum, pondere careat) ut quasi denuo gressus fingere, et digitis comprehendere⁷ addiscant: ea ratione consuefaciunt pedetentim artus, ad pristini repetendum motus usum. Senem, aqua intercute laborantem, in gradu, quo in lacum descenditur, prostratum vidi, solo capite exerto,⁸ reliquo corpore, aquis immer-sum: qui a me quaesitus, num quid emolumenti perciperet, ex aquae usu, mirum in modum eas collaudavit. Vereor tamen, ut fuerit superstes, cum excessisse mihi videretur annum sexagesimum, et biduum solum illis lavabat, quo nunquam egressus dicebatur. Uteri affectibus⁹ frigidis conducent, *albis profluviiis*, etiam suffocationi matricis, sed non tempore paroxysmi.¹⁰ Ut brevibus o[p. 32.]mnia comprae-hendam; cum calidis aquis¹¹ destituamur in *Moravia*, his, utpote vicinioribus, et valde efficacibus, nullas alias, etiam remote distantes, praeferendas existimaverim. Nam *Carolinis*, in *Boiemia*,¹² moderatio-res sunt, et *Viennensibus* efficaciores, quas nobis propinquissimas¹³ e calide scaturientibus aquis, habemus. [p. 33.]

*Prosunt
calculosis:*

podagricis:

*paralyticis:
contractis:*

*de hydropico
observatio:*

*utiles muli-
erum utero:*

*commendatio
Thermarum
Trentsinien-
sium:*

Hactenus IORDANUS, quem non poteramus non intertexuisse. Post eum, insigni tractatu, Thermas Trentsinienses, ANDREAS HERMANN, celebris, apud *Pisonienses*, medicus,

¹ corr. ex *omnis* sec. IORDANUS 1586. l. c. ² IORDANUS 1586. l. c. *Pesthiniensibus* ³ *ita est efficax* add. sec. IORDANUS 1586. l. c. ⁴ IORDANUS 1586. p. 77. *occipiti* ⁵ IORDANUS 1586. l. c. *exsiccabuntur* ⁶ corr. ex *succollatorum* sec. IORDANUS 1586. l. c. ⁷ IORDANUS 1586. l. c. *comprae-hendere* ⁸ IORDANUS 1586. l. c. *exorto* ⁹ corr. ex *effectibus* sec. IORDANUS 1586. p. 78. ¹⁰ corr. ex *paroxysmi* sec. IORDANUS 1586. l. c. ¹¹ *aquis* add. sec. IORDANUS 1586. l. c. ¹² IORDANUS 1586. l. c. *Boemia* ¹³ corr. ex *propinguissimas*

*hodiernae
earum oppor-
tunitates.*

tunc *Cardinalis Emerici Csáky* archiater, heri sui iussu, ita expromsit,* ut nihil fecerit residui, quod non sit, ad chymiae, atque medicinae regulas, excussum, quam sollicitissime, quem ideo, ad calcem nostri huius commentarii,¹ curate adtexemus.** Male, ANDREAS BACCIUS ELPIDIANUS,^{f)} *suaves*, inquit, *sunt et² limpidae*, (calidae Trentsinienses), *nec sanis propterea inutiles ad delicias*. Quasi nihil inesset ad salubritatem. Ceteroquin, quod ad opportunitates *Thermarum* hodiernas, adtinet, ita sunt factae, ut nullos non hospites, insigni cum commoditate, possint accipere. Diversorium profecto, quod aetate nostra, herili impensa surrexit, eximium quoddam palatium aemulatur: nam, et coenaculis instructum est, et hypocaustis, longa serie, ad eum modum, utraque contignatione se excipientibus, ut plures simul, eaeque numerosiores familiae, hospitari isthic possint. Lavacra autem, quatuor instructa videas: quorum nobiliora duo, praecipuae³ dignitatis lavantibus, destinata sunt; promiscuae plebi tertium; quartum, his, quos morbi secludunt, a vegetorum communione. Sunt, qui perhibeant, cum iussu herorum, vectigales factae fuissent, adeo, cum de fervore, tum de medica efficacitate, sensim remisisse, ut antiquari oportuerit, novum illud tributi genus: quo facto, recuperavere iterum, pristinam virtutem. Id si est, palam inde fit; nolle munificam parentem naturam, beneficia sua, in nostra potissimum *Hungaria*, tributariae necessitati, obnoxia fieri. [p. 34.]

§. VI.

*Fontes acidi, et
horum laudes.*

Neque *Fontes acidos*, desideres apud *Trentsinienses*. Complures horum omnibus partibus provinciae, scaturiunt. In primis celebrantur: in *Processu Superiore*; *Vágh-Téplenses*, quae sub monte *Manin* ebulliunt. In *Processu Medio*; *Nimniczenses*, *Sztreczeniczenses*, *Keblenses*,⁴ quarum limus strumas depellit, si cum cura illiniatur; *Kluczovienses*, *Szuczenses* aliquot: ac denique *Kubrenses*. In *Transmontano Processu*, in praecipuis habentur; *Jasztrabenses*, fere sexcuplices, *Rozon*, *Miticzenses* et *Dubodielenses*. Denique in *Inferiori Processu*, cum primis laudantur; *Szóblahovienses*, *Lehotenses*, *Turnenses*, *Bosaczenses*, *Ivanocz-Jasztrabenses*, *Melesiczenses*, *Kis-Biróczenses*, *Velcsiczenses*, *Chocholnenses*, *Kosztolnenses*, *Hanszlikfalvenses*, *Orechovienses*, et *Krasznolienses*. quae ad potum aegrorum haustae, turbatione mortem, limpeditate vitam, valetudinemque meliorem, referuntur^{g)} portendere. Sunt in his, quas,

^{f)} De THERMIS Lib. IV. p. 262. Prodiit liber *Venetiis*. A. MDLXXI. fol. Adde notas MSC. CAROLI REYGERI Senioris, quas concinnavit,⁵ ad GEORGII WERNHERI libellum, de *Admirandis Hungariae aquis*. ***

^{g)} Parile est, quod Tom. II. in *Historia Comitatus Thúrócziensis* Parte I. Memb. I. §. IX. p. 302. de acidulis *Budischensibus* adnotavimus.

¹ corr. ex comentarii ² pro sunt et BACCIUS 1571. p. 262. *hae tamen magis*, ac ³ corr. ex praecipue ⁴ corr. ex *Kablenses* sec. B p. 26. ⁵ corr. ex concinnavit sec. ms. B p. 26.

* Vide HERMANN 1726.

** *Opus Andreae Hermann (vide HERMANN 1726) non est adtextus manuscripto. quod vero opus cum iam prius praelo submissum esset, veri simile est exemplar expressum, ut a typographo denuo excuderetur, Belium manuscripto adjunctum fuisse, si descriptionem Comitatus Trenchiniensis perficere ac typis mandare potuisset.*

*** *De his notis Reygerianis in praefatione tomi primi Scriptorum Rerum Hungaricarum Belius „ad manus” inquit „haeredum sunt, Caroli Reygeri senioris, Medici Pisoniensis, dum viveret, celeberrimi, notae, experiundo, in auctorem eum [sc. Wernherum], congestae...” Vide SCHWANDTNER 1746–1748. I. Praef. p. xxi.*

ob odoris, nasum tenebrantis, efficacitatem, uno haustu, ad satietatem nequeas bibere. Primas, inter omnes, sibi vindicant, *Jasztrabienses*, quae intra montem *Inovecz*, versus *Processum Transmontanum*, ex saxo effluunt, ea regione, cui *Kraszna-Dolina*, seu, *venustae vallis*, nomen est; et, cum ob salubritatem, tum ob indicium quoddam, multis aliis, anteponuntur. Accedit ad famam, quod easdem *Comes Nicolaus Illésházy*, tunc Cancellarius, Viennam, potus caussa, subinde curavit adportari. Has, sapore, et efficacitate, *Cholcholnenses*,¹ et *Kubrenses*, aemulantur.

§. VII.

Iam, quod ad aeris ingenium adtinet, facile [p. 35.] est, ex regionis habitu, arbitrari, vegetum esse; et montosis sitibus, familiarem. Relatum accepimus, dari tractus, ac vicos, quibus nihil unquam pestilentia, noxae potuit adferre. In his, vicum *Súlyó*, nominamus. Sunt qui diutinas hyemes, frequentes item procellas, ac tempestates, damnant. Sed id commune est *Trentsiniensibus*, cum iis Comitatus, qui *Carpatho* interiacent: quippe qui, ciendis tempestatibus, unice idoneus est. Alioquin, agrestes incolae, quamvis tennes, et miselli, valetudine sunt firma, corpore robusto, ingenio alacri, atque universim, facti ad duritiem, ii potissimum, qui ad aquilonem colunt. Soli ratio, pro diversitate orae, variat. Qua apertius est et planius, fert, nullum non frumenti genus: at, ubi montibus inhorrescit, sterile fit, ac frigidum, et non nisi *avenae*, et *panici*, patiens. Neque vero, ubivis admittunt aratra montes. Itaque, ligonibus suffodi debent, et ita conseri. qua re fit, ut parcius sit, istis locis, agricolatio, laboriosa ea molestaque. *Triticum*, tametsi, haud rari sunt profectus, idque agris etiam macris; *siligo* tamen, qua cultius seritur, magis convalescit: neque hordeum, tellurem reformidat, locis depressis, et resolutis. Sed *avena* ubique regnat, non minus et *panicum*, cuius in pane coquendo, usus. Habet porro, ager *Trentsinensis*, eo tractu, cui ab amne *Kiszutza*, nomen est, peculiare quoddam, neque obvium alibi, frumenti genus, quod *Slavicum* vulgus, suo vocabulo, *Schkripicza* adpellat. Grano, gluma et farina, siligini simillimum est; sed satio diversa, messis autem senior. Nempe, sementi alterius generis, hordeo, aut avenae, commixtum, eodem agro, operisque iisdem, seritur, atque demum, cum socia illa segete, herbescit quidem, haud tamen, in culmos atque spicas, adolescit anno eodem; verum, humi serpens, ac quasi prostratum, in herba manet, demessoque, seu hordeo, seu avena, in agro hibernat; dum surgente iterum vere, culmos, siligine altiores, ac tandem spicas, siligineis consimiles, protrudat. Panis, qui ex frumenti hoc genere [p. 36.] coquitur, saporis eximii est: stramen, ad omnes usus, idoneum. An vero, extra hanc oram, profectura esset, insolens haec sementis, non habeo dicere: quando nemo suppetit, qui eius rei periculum fecisset. Pabula, montes passim, foenisecia autem convalles, et aperta silvarum intervalla, praebent. Vitem etiam patitur regio, qua est apricior. Obtinet autem praecipue, circa *Beczko*, *Rakolub*,² *Kalnicza*, *Kriwosud*,³ *Szamarócz*, *Isztebnik*, *Zlatócz*, *Záblath*, *Kochanócz*, *Kis-Sambokreth*, *Nemes-Lészko*, *Melcsicz*, *Podbragy*, *Szrnyé*, *Morvályesko*, et in *Réfalva*, *Processus Inferioris*. *Processu* autem *Transmontano*, colitur vitis in *Zay-Ugrócz*, *Wissocsan*, *Felső-Motesicz*,

*Aëris, apud
Trentsinenses,
ingenium:*

soli qualitas:

*vineta Tren-
tsinensium.*

¹ corr. ex *Cholcholchenses* sec. ms. B p. 27. ² corr. ex *Rakolab* sec. B l. c. ³ corr. ex *Kriwosad* sec. B l. c.

Alsó-Drskócz,¹ in *Kis-Chlevén*, et in oppido *Bann*, seu *Bánowcze*. Gignitur autem vinum, generis utriusque, maxime album, et si annus favit, gustus grati, virtutisque haud ignobilis. Praecipua gloria habetur, *Réfalvensi*, *Kalniczensi*, *Melcsiczensi*, et *Záblatensi*. Alioquin, vinum *Trentsinensium*, si conferatur cum vinis *Hungariae* aliis, haud iniuria, *notae postremae* dici potest.

§. VIII.

Rei pecuariae rationes:

ferarum genera:

aves sylvestres: piscationis modus.

Res pecuaria, copiosa quidem est, sed pecus formae exilis, et versicoloris. Id, de *bubulo* simul, et equino pecore, observandum, sed, quae ex campis adducuntur, sua praeclunt gloria. Nam, et maiora domesticis sunt, et coloris amoenioris. *Ovillum* pecus, maxime hic obtinet, quod *Bohemicum* vocamus. Nusquam ei alendo, magis idonea regio, quam, intra herbidos montes *Trentsinensium*. Nequit tamen, ob angusta vicorum territoria, ali¹ copiosius. Ubi autem alitur, sic satis proficit, estque, tolerandae vitae agrestis, praecipuum fere penus. At, *porcorum*, nullus est selectus, nullumque [p. 37.] decus. Nigri sunt plurimum et minuti; sed ea tamen copia, quae sufficiat domesticis usibus. *Ferarum* insignis est, et foetura, et diversitas. Tam abstrusis montibus, inerrant cervi, damae, lynces, vulpes, martes, lepores; ursi rariores sunt, ac fere tantum in *Processu Superiori*, qua *Silesiae* et *Poloniae*, confinis est regio. Neque tamen, pertinax adeo frequensque studium venandi apud *Trentsinenses*, quam id observavimus alibi. Lepores insectari, ac deiicere, venatus praecipuus est, et maxime communis: reliquo generi, rarius incumbitur. Attaginum, urogallorum, tetraonum, et turdellarum, frequens ubique propago. Piscationes praebent rivi, ii maxime, quos *trutis* scatere, et *thymallis*, *fundulisque*, diximus. Maiorum enim piscium, quales sunt: *lucii*, *carpiones*, non nisi in *Vágo*, eaque parca est captura. Frequentiores sunt: *barbi*, *tincae*, *alburni*, *gobii*, *funduli*, *mustellae*, et eius generis, plures, qui verriculis captantur. Sed et *salmones*, intercipiuntur non raro, suntque in primorum deliciis. De plantis, herbis, et fruticibus, idem heic dicendum, quod apud *Liptovienses*, memoravimus. Sunt, qui metalla fovere montes *Trentsinensium*, adfirmant, quod negant alii; forte, ut operas metallicas averruncent. Haec de regionis habitu. [p. 38.]

¹ corr. ex *Alsó-Drakócz* sec. B p. 28. ² hic verbum *potest* a Belio insert. tamquam superfluum a nobis del.

PARTIS GENERALIS MEMBRUM POSTERIUS POLITICUM

De

*Incolis, Magistratibus, et Illustribus Familiis Comitatus
Trentsiniensis*

S Y N O P S I S

§. I.

Prisci, Comitatus Trentsiniensis, incolae: hodie Slavi regionem colunt: eorum lingua: mores varii: victus et amictus: connubiorum sollemnia: liberorum educatio: corporis habitus

§. I.

Trentsiniensis populi hospitalitas: animi indoles: funerum ritus

§. II.

Slavi huiusmodi, solers genus: cerevisiae Trentsiniensis laus: vinum factitium Solnensium: amor patriae in plebe, singularis

§. III.

Hungari, provinciae Trentsiniensis: eorum defensio

§. IV.

Laudes nobilitatis Trentsiniensis: quomodo educent filios: filias: earum commendatio

§. V.

Familiae Trentsiniensium illustres: MATTHAEI Trentsiniensis historia

§. VI.

*Primores, Comitatus Trentsiniensis, reliqui: Bebekii: Stiborius:¹ Zápolii: Podmanicz-kii: eorum facinora, publice notata: reconcilian-
tuntur Regi et regno*

§. VII.

Szunyoghii, laudatissimum genus: Thurzoes: Balassii: Jakuschithii: Osztrosithii: Petróczii: Szörénii: Szapárii

§. VIII.

Comitum Illésházy gens: eius ortus: Stephanus Illésházy, primus in provinciam

Trentsinensem, familiam infert: vita eius, in² compendio exhibita: Stephani successor, filius adoptivus Casparus: Casparis, Georgius, et Gabriel, filii improles: utriusque haeres, Nicolaus: Nicolai, filius unicus IOSEPHUS

§. IX.

Supremorum Comitum series: Petrus, et filius suus, Matthaeus: Bubekii: Stephanus de Zápolya: Iohannes, postea rex: Iohannes Osztrosith: Paullus de Barachka: Georgius Zriny: Emericus Forgách: Illésházii, ad nostram usque aetatem: reipublicae administratio: Comitatus insignia

§. X.

Ephemerides, quibus honorum gentis Illésházianae accessiones, seculi decimi septimi designantur

§. XI.

Floret, Comitatus Trentsiniensis, nobilitate: huius olim, cum optimatibus, necessitudo: exemplo docetur

§. XII.

Dynastiarum, in quas dispertita est provincia Trentsiniensis, designatio

§. XIII.

Curae fuit regio Trentsiniensis, cum priscis regibus; tum MATTHIAE in primis: epistola, in eam rem Corvini: auctoris de ea iudicium

§. XIV.³ [p. 39.]

¹ add. sec. notam marginalem in ms. p. 51. ² add. sec. notam marginalem in ms. p. 59. ³ Curae ... §. XIV. add. sec. notas marginales in ms. p. 77a.

Prisci,
Comitatus
Trentsinensis,
incolae:

hodie Slavi re-
gionem colunt:

eorum lingua:

mores varii:

Antiquissimos, orae huius, incolas, eosdem fuisse, quos apud vicinos *Nitrienses*, commemoravimus, certum est: *Jazyges* puta *Metanastas*,^{a.)} *Sarmatas*, item, et *Quados*, *Rugios*, *Herulos*, *Maharenses*, *Slavos*, *Vandalos*, *Bohemos*. qui diversis aetatibus illapsi, variabant invicem, et nunc illi ab his, nunc hi ab illis, bello victi succedebant. *Hungaros*, vix heic sedes posuisse credas, nisi posterioribus temporibus, impressionum *Tartaricarum* metu, isthuc compulsos. Aspera enim montium, *Hungari*, et tunc, quum regiones has subigebant, incolis suis *Slavis*, in foedus societatis acceptis, habitare permiserunt. Itaque, semper a *Slavis* colebatur regio. Provinciales hodierni, priorum,^{b.)} sunt posterius, diversa propagatione mixti.^{c.)} Id, praecipue arguit, linguae varietas. Nam, etsi ubique regnat sermo *Slavicus*; varius tamen idem est, et heic quidem, in *Moravicam*, in *Sarmaticam*, et in *Silesiacam*; alibi, in *Bohemicam* passim dialectum, inclinat. Eapropter, alii loquuntur ornatus, crassius alii, prouti locorum, et ingeniorum fert diversitas. Elegantior subtiliorque obtinet lingua, in *Processu Transmontano*, *Inferiori*, et *Medio*, usque ad *Cassam*, et *Bohunicze*; crassior contra, in parte dimidia *eiusdem Processus*, et *Superiori* toto. Linguam imitantur mores. Cognata est [p. 40.] enim aliis montana illa, et horrida rusticitas. Qui inter silvas vivunt, recti moris expertes sunt, et ad latrocinandum faciles; *Kiszuczae* in primis accolae, interiores illi. De his sane occinere possis illud:

*Vivitur ex rapto, non hospes ab hospite tutus,
Non socer a genero, fratrum quoque gratia rara est.*^{d.)}

victus et
amictus:

Sunt tamen, et iustiores: quique, suis angustiis contenti, beatius agunt, quam mortalium ulli: quippe, festo animo, semper laeti, non bella movent, non iurgia. Nulla hos divexat superbia, avaritia nulla, nullus itidem luxus. Agri cultu modico distentis, lac ovillum, aut bubulum, caseus praeterea, et panis avenaceus, pro cibo; lana, et cannabis, pro veste est. Ex his enim amictum parant omnem, nihilque redimunt aere, nisi pileos, et qui sunt cultiores, nonnunquam calceos. Reliqua, ut sunt; tunicae, bracciae, indusia, ipsi, sua sibi manu, et texunt, et consuunt. Ditiores tamen, qui sunt, nitidior vestitu amiciuntur. Nam, viri quidem tunicas induunt, e panno, coloris cerulei, pileati calceatique commode: feminae contra, pectus amiculo circumdant, vittasque gerunt variegatas, veste

^{a.)} Sic SZENTIVANIUS: *Eorum* inquit *Jazygum Metanastarum*,¹ *termini erant, ab occidente VAGUS fluvius, et DANUBIUS, a meridie, idem, DANUBIUS, et a septentrione*² *Carpathus mons*, in Miscell. Dec. II.³ p. I. Diss. IV.* Sed profundius in orientem, et usque ad *Patyssum*, prorogandi sunt *Jazygum* termini, quod dictum est saepius.

^{b.)} Conf. ibid. SZENTIVANIUS, dum, *Slavos*, qui *Vagum* adcolunt,⁴ eundem esse populum dicit, quos *Jazyges Metanastas*, nominarunt.

^{c.)} Miscebantur nempe, non modo coloniis; sed etiam matrimoniis. Conf. APOLOG. pro *Com. Trents.* p. 64.

^{d.)} OVIDIUS *Metamorph.* Lib. I. v. 144-145.⁵

¹ *Jazygum Metanastarum* insertum a Belio, sed verbum *autem* ab eodem omissum, vide SZENTIVÁNYI 1691. p. 126. ² SZENTIVÁNYI 1691. p. 126. *septentrione* ³ corr. ex III. sec. SZENTIVÁNYI 1691. ⁴ corr. ex *adcoluit* ⁵ corr. ex 44.

* Vide SZENTIVÁNYI 1691. p. 126.

plerumque viridi, per reliquum corpus defluente. Sed, hi fere sunt, qui, vel per oppida colunt, vel, eorum vicinitate adducti, rusticae quiddam elegantiae adfectant. Ceterum, vestitus forma, ferme ubique *Hungaricam* imitatur. Par et connubii modus, quo iunguntur; nam, et adolescentes puellae, maturis praeponuntur, et hoc, maximum sponsarum decus, ut inviolatae nubant. Ergo, dant operam non parentes minus, [p. 41.] quam puellae, uti maneant intemeratae; tametsi frequens eis, ac fere perpetua sit, cum adolescentibus, inter operas rusticas, diversatio. Neque iuvenibus viris, minus castitatis studium. Nam, vel maturius ducunt, quam permittantur irretiri spuris amoribus; vel certe ea sunt impudicarum mulierum aversatione, ut capite diminui malint, quam integritatis facere iacturam. Miscent autem matrimonia, diversorum locorum gente. Scilicet, unius alteriusve pagi viris nubunt, quae diversis viris sunt genitae, educataeque. Eas, ubi consciis parentibus, delegerunt, singulari demum sollemnitate, domum deducunt, eduntque permultum rusticae hilaritatis. Alioquin, puellae, sicut toto virginitatis tempore, capite incedunt aperto, complicato tamen capillo, et, si festi sint dies, anadematis, atque sertis redimito: ita, praecipue die supremo, quo desponsantur, excedunt pene agrestis ornatus modum, sertisque, et floribus, propemodum obruuntur. Eodem more, quo alibi, ducuntur ad copulae sollemnia, inter choreas nempe, sponsas feminis, viris, sponso comitantibus. quorum utrinque prosiliunt subinde nonnulli, arreptisque puellis, exsultant inter procedendum, festivo clamore, laetitiae significationem edentes. Altero, post nuptias die, obnubuntur sponsae vittis, productaeque iterum ad aedes sacras, mulieribus solis comitibus, uxorum veluti choro, initiantur: et vicissim reductae, ad sponso, dies complures, impendunt repotiis. Liberos educant, ritu eo, quo se meminerunt educatos; hoc est: simplici, et locis, quibus vivunt, congruo. Nempe, pueros occupant re agresti, pastione pecorum, agricultura, et operis manuariis; puellas autem, plurimum, nendi, mundandi, et procurandi res domesticas, industria innutrit. Forma, viri, iuxta et feminae sunt, haud contemptibili, sed pallente plurimum, albiore tamen, quam fusca, statura mediocri, membris firmis, ac solidis, et ad labores sexui suo, idoneis.

*connubiorum
sollemnia:*¹

*liberorum
educatio:*

*corporis
habitus.*

§. II.

Praecipuum est, quod in *Trentsiniensi* populo, laudare possis, *hospitalitas* puta, et erga peregrinos, *comitas*, coniuncta, cum insigni humanitatis signi[p. 42.]ficatione. Nam, et hospitio prompti ac hilares accipiunt, quacunque adventantes; et cibum potumque, sicuti est in potestate, lubenter gratuitoque ministrant. Eam illi virtutem, laudabili traduce, a maioribus accepere, qui ut est in *Apologia, pro inclyto comitatu Trentsiniensi*.^{c.)} *ad amussim primitivae ecclesiae, fideles Christianos aemulari enitebantur, eorumque erga omnes, maxima autem domesticos fidei, ab Apostolo commandatam charitatem,*² *viva in se imagine, conati sunt exprimere. Hinc tunc, vix ulla publica exstabant diversoria: quia, cuiusque privati domus, publicum fuit diversorium, ad quod quilibet, etiam ignotus viator, etiam undecunque advena,*

*Trentsini-
ensis populi
hospitalitas:*

^{c.)} Pagina 80.*

¹ corr. ex *sollemnia* sec. synopsis in ms. p. 38. ² verbum a nobis textui insertum sec. *APOLOGIA* 1728. p. 80.

* *Vide APOLOGIA* 1728. pp. 80–81.

aut peregrinus hospes, non invitabatur modo, sed trahabatur.* Quisque, etiam contentiose sagtebat peregrinos suis tectis excipere, pedes eorum lavare, fatigata inedia, siti marcida aestu vel frigore debilitata, imbribus gravata, respersa pulveribus, diuturniore itinere fracta corpora, curare, omne denique Christiani hominis officium praestare; aere autem ab hospite oblato, ut voluisset meriti pretium inaestimabile amittere, nullo pacto ullus potuit adduci. Ab his, inquam, propagatam in se hospitalitatem, retinent adhuc, posterius provinciae Trentsiniensis; tametsi, non desint, qui ab eadem iam passim desciverunt, nationes imitati exteras, quae hospitalitatis¹ iura, utilitate metiuntur, quam avide capiunt, ex diversoriis illis, et lucrosis ultra modum tabernis. Quod reliquum est, animo sunt alacri, et ad ciendos, per otia, lusus, proni. Quemadmodum vero, levissima se dante occasione, in laetitiam effunduntur; ita, tristitiae quoque indulgent supra modum, quamprimum, nutu fortunae minacioris, perturbantur. Funera certe, cum eiulatu efferunt, feminae praecipue, ad numeros quasi, acceptam, ex morte suorum, conturbationem, explicant. Prorunt in faciem demortui, datisque millenis osculis, amplexantur, veluti vivos; et tamquam cum ipsis sepe-liendae, aegre se permittunt avelli, ut videantur, cupere simul mori. Id, et funesto verborum contextu faciunt, et prodiga lacru[p. 43.]marum effusione; subinde ad modulos quasi edisserentes, vitam, actus, fataque, demortuorum. A funere reduces, amant sili-cernia instruere, pro modo copiarum, lautius hi, parcius illi. Nobiles qui sunt, nihil non magnificentiae, et in hoc genere officii, edunt. Nam, et pompa exsequiales, ducunt, ex more gentis, fastoso cum luctu, et epulas emortuales adparant, quales, destinata opera alibi,^{f.)} expromsimus.

§. III.

Porro, *Slavi*, navum et hic genus, qui agrum, quem sunt nacti, macer sit, vel pinguis, omni cura percolunt. Qua is iumentorum operas refugit, suffodiunt eundem ipsi, et quod conserunt, tollunt, maiore nunc, viliore alias, fructu. Vini cultura, quod diximus, non ubivis obtinet; nusquam tamen deficit vinum: tametsi, qui montes habitant, antepontant vino, *crematum* illud, *Zythumque*, quem Germanorum, et Pannoniorum veterum, exemplo, uti apud TACITUM est,^{g.)} excoquant, tanta *Slavorum*, Hungariae potioris, adprobatione, ut *cerevisiam* provinciae huius, nemo non eius amans, in praecipuis habeat. Principatus *Trentsiniensi*, iure quodam suo, tribuitur; nam, et pinguis est, et ex hordeo atque lupulo, ita temperata, ut suave quiddam sapiat, et quum restinguit sitim, simul cibi adpetentiam cieat. Ergo, et domi, cupide bibitur, et peregre: ab agrestibus autem, si se det occasio, etiam ad ebrietatem. Enim vero, secundo amne *Vágo*, devehitur *Comaromium*, nonnunquam *Budam* usque, et *Pestum*: ubi demum, per tabernas nundinarias, venum it. Secundas, post hanc, *Zolnensis cerevisia* tenet, saporis et ipsa probi;

Slavi huiusmodi,
solers genus:

cerevisiae
Trentsiniensis
laus:

^{f.)} In Hist. Comitatus Neograd. Partis Generalis Memb. II. §. III. p. 27. Tomo IV.

^{g.)} De moribus Germ.**

¹ corr. ex *hospilitatis* sec. ms. B p. 32.

* Verba „Memini ... praeripi” a Belio hic ommissa.

** Vide Tacitus Germ. XXIII.

sed, qui non aequat *Trentsiniensis* praestantiam. At, *causticum*, sive *facticum* vinum, quod *Zolnenses* adparant, tantae creditur esse generositatis, ut *Gedanensi*, cuius laus, toto orbe *Germanico*, ac *Polonico*, praecipua est, conferri posse putent, qui utriusque do[p. 44.]cumenta cepere. Diluunt id colore vario, ut bibentium provocet aviditatem. Si ita corpori salubre esset, quam se adprobat palato, haberent sane *Zolnenses*, cur sibi, de ementito hoc nectare, gauderent. Sunt, et oppidis reliquis *cerevisiarum officinae*, at profectus, et adprobationis tenuioris. Ceteroquin, vix alias gentem repereris patrii soli amantiorem, quam sunt *Trentsinienses*: qua re fit, ut inter colonos, alio transmigrantes, *Trentsiniensium* paucissimos reperias. Testantur id heri opimiores, qui, dum ex plebe sua, quae in *comitatu Trentsiniensi* est copiosissima, aliquos, ad bona, quae habent in aliis *comitatibus*, ubertateque, et fertilitate agri, multo sunt praestantiora, semel iterumque transtulissent, efficere haud potuere, ut perpetuam illic sedem figerent; aquarum, et aeris salubritatem, patrii soli desiderantes: nisi id sit, *Helvetarum* more, φιλοπατριάζειν, quid alias futurum sit, nescio. Prouti vero, soli patrii, ita et herorum amore, atque raro, erga eosdem, obsequio, *Trentsinienses* commendari videas.

vinum
facticum
Solnensium:

amor patriae,
in plebe,
singularis:

§. IV.

Praeter *Slavos*, reperiuntur hac ora, *HUNGARI* quoque, et *Germani*, quorum imitatione, *Slavi*, utriusque nationis linguam, addiscunt non raro, et loquuntur. Adfirmat id *APOLOGIA*, cuius verba non taedet adtextuisse: *Neque id veritati est consentaneum, quod incolae nostri Comitatus¹ Trentsiniensis,² sicut et urbis³ sonent pure linguam Slavicam^{h.)⁴} vel, ut ipse barbare loquitur, sint linguagii pure Slavonici,⁵ ita ut ignorent idioma sive Germanicum, sive Hungaricum; tantominus, quod omnes praecise sanguine Slavorum ducant originem. Sicut enim conventibus, Poseniensi, Nitriensi, compluribusque aliis, triplex potissimum lingua, Hungarica, Germanica, Slavica, pro ratione locorum famulantur:⁶ non secus apud nos, praeter Latinam,⁷ terno sermone variantur colloquia; praesertim, de publicis negotiis, quae itidem publica actione,⁸ agitari consueverunt. Equidem, apud nos, sive ruri, sive in [p. 45.] civitate, hic praeter nobilem, civem quoque: illic admodum rarum, etiam de trivio nobilem reperias, qui tibi Hungarice non respondeat, vel Germanice; quamvis parce uterque sermo, postremus parcissime, ruri exerceatur. Sed *Germani* qui sunt, miscentur urbanis, nobilibus autem *Hungari*, qui *Turcicis* bellis coacti, huc concesserunt. De his rursus luculenter *Apologia*:^{i.)} *Secundum illam infaustissimam pugnam, ait, et regno nostro hactenus luctuosam, atque fatalem cladem Mohatsianam,¹ qua anno MDXXVI. d. XXIX. Augusti, non solum rex Ludovicus**

Hungari
provinciae
Trentsiniensis:
eorum
defensio.

h.) P. 89.*

i.) Pag. 93.**

¹ APOLOGIA 1728. p. 89. *Conventus* ² APOLOGIA 1728. p. 89. *Trentsiniensis* ³ sicut ... urbis add. sec. APOLOGIA 1728. p. 89. ⁴ APOLOGIA 1728. p. 89. *Slavonicam* ⁵ vel ... Slavonici add. sec. APOLOGIA 1728. p. 89. ⁶ APOLOGIA 1728. p. 89. *famulatur* ⁷ APOLOGIA 1728. p. 89. *Latium* ⁸ corr. ex ratione sec. APOLOGIA 1728. p. 89.

* Vide APOLOGIA 1728. pp. 89-90.

** Vide APOLOGIA 1728. pp. 93-94.

II. *sed et principes, quam ecclesiastici, tam politici procures, cum spectatissimo nobilitatis flore parte maiori perire; barbarus indomitusque Turci furor, quas dederit strages, ac vastitates, sesquiplaci amplius saeculo, non calamo, sed sanguineis lacrymis,*² *satis prosequenda foret oratio. Certe Hungara natio, multitudine potior, in ipsa Hungaria, sub immani cruentae tyrannidis Othomanicae potestate, coacta est, intolerabile exilium tolerare, usque ad felicissimum regimen M. LEOPOLDI I. Imperatoris Romanorum, nostrique regis gloriosissimi. Quando itaque, more praecipitis torrentis discurrens Turca in citeriore Pannonia, praesidia, arces, urbes, oppida, munitiones, pagos, vicos, compita, usque ad flumen Vágum occupat, igni ferroque populatur, diripit, solo aequat; magnatum numerosior manus, cum nobilitate, amissis cunctis, maluit solum vertere; quam sacrosancte dictum suis principibus sacramentum, perfide violare, transireque ad partes iurati, capitalisque hostis universae Christianitatis. Quia vero rursus accedebat,*³ *ut summi nostri principes, exsulum*⁴ *optimatum, reliquorumque clarissimorum virorum, insignem hanc fidelitatem, remunerarentur, atque arctiore vinculo sibi adstringerent: iidem munificentissimi reges, eisdem extorribus, sicut in*⁵ *ceteris*⁶ *montanis comitatibus, Mahometicae rabiei minus expositis obnoxiiisque; sic in hocce Trentsiniensi*⁷ *complura praedia distribuerunt, donarunt arces, cum universitatibus bonorum, in oppidis, collatis agris assignarunt sedes, atque ruri etiam attribuerunt domicilia. Sed et longe ante non paucae inclytae familiae, partim dum extinctae, partim adhuc dum in seris nepotibus viventes, maxime sub Vladislao II. et eius filio, Ludovico quando nempe res Pannoniae inclinare coeperunt, ex Bosnia,*⁸ *Moesia utraque, et Ser[p. 46.]via, Sirmio, Transalpinaque Dacia, aliisque regionibus, ad coronam Apostolicam spectantibus, ad nos deduxerunt colonias, quarum praecipuae olim clarae numerantur Jaccuschichiana, Osztrozitsiana,*⁹ *Petrociorum, Sirmiensem. quibus addere reliquas prohibet brevis instituti nostri intentio. Unde, tam apud nos, quam apud nostros vicinos, frequens posteritas ipsorum*¹⁰ *cernitur, quorum*¹¹ *vetustissimi avi, adhuc primis Marianorum regum aetatibus ac succedentibus deinde temporibus, legati, tribunisque, ductarunt exercitus, formidabiles fuerunt hostibus, praefuerunt arcibus, curarunt quaestores publica aeraria, togae gravitate, diserta*¹² *Pallade, acuta legum peritia, exornarunt regum palatia, atque tribunalia. Haec APOLOGIAE auctor.*

§. V.

Laudes nobilitatis Trentsiniensis:

Durant, apud *Nobilitatem* hodiernum studia, fori utriusque. quam quidem laudem, pro gentis gloria, egregie tuentur, non pauci. Tametsi autem, vix ullus nobilium est, qui *Slavica* non callet; tamen, et *Hungaricae* linguae, ita sunt periti, ut, medios inter *Hungaros*, satos esse putares. Quare, quidquid in publicum consulendum est, *Hungarico* id ore disquirunt, et decernunt, *Latine* demum referenda in tabulas. Si enim usquam, hic *Latinae* eloquentiae, et artibus bonis studetur. Nullus, e nobilitate, praeconium meruit, qui non litteris melioribus, generis claritatem illustravit. Quare, plures, digni habentur, qui ad publica praeclaraque munia regni, iudicio regis prensati, non sine incomparabili

¹ APOLOGIA 1728. p. 93. *Mohachianam* ² APOLOGIA 1728. p. 93. *lachrymis* ³ corr. ex *addecebat* ⁴ APOLOGIA 1728. p. 93. *exulum* ⁵ corr. ex *et sec.* APOLOGIA 1728. p. 94. ⁶ APOLOGIA 1728. p. 94. *caeteris* ⁷ APOLOGIA 1728. p. 94. *Trenchiniensi* ⁸ APOLOGIA 1728. p. 94. *Bosnia* ⁹ APOLOGIA 1728. p. 94. *Osztrozichiana* ¹⁰ APOLOGIA 1728. p. 94. *illorum* ¹¹ APOLOGIA 1728. p. 94. *quorum* ¹² corr. ex *disserta* sec. APOLOGIA 1728. p. 94.

gloria, in iisdem versantur hodieque. Alioquin, non inficiamur, seculis superioribus, *Slavicum* idioma, tantae fuisse dignitatis apud *Trentsinienses*, ut nulla non *Comitatus* negotia, et per hos, qui *Hungaricae* linguae gnari fuerunt, *Slavice* actitata, in publica tabularia referrentur. Quid? quod ipsis etiam regibus, sermo *Slavicus*, fuerit olim in deliciis. MATTHIAS certe CORVINUS, frequenter, ad insignem *Comitatus Trentsiniensis* heroa, *Casparum Szunyogh*, litteras, *Slavice* exarare, nihil dubitabat. quarum exempla, adhuc exstant in eius gentis archivo. Ceterum, opibus licet polleant, non se temere luxuriae dedunt; sed, insigni quadam mediocritate, decus [p. 47.] nobilitatis ita tuentur, ut, et vestitu, gravitatem referant, et frugalitatem, victu: lauto eo quidem, sed minime tamen profuso; nisi forte, quod fit non raro, pompae honestiori illi, dandum sit aliquid; tunc enim, non facile committunt, ut, seu ad lautitiem, seu magnificentiam, desiderari possit quidpiam. Supellex domestica, exquisitior his, parabilior illis est; neutris, nisi munda, et facta ad elegantiam, simplicem eam, et multum referentem, priscae illius, atque *Hungaricae* frugalitatis. Sicuti vero in senibus, laudatissima haec inest, totius vitae, moderatio; ita, operam dant, ut liberos educent, ad eiusdem moris imitationem. Et pueritiam quidem, formant, in eum plerique modum, qui est, cum nobilitatis praerogativae congruus, et ornandae ei necessarius. Nempe, discunt, non *Latina* tantum, sed *Hungarica* etiam non minus commode fari, quam scribere. Addunt, non plana nulli, etiam *Germanica*. Haec singula, cum, seu domi, seu peregre, didicerunt, traduntur caussarum patronis, quorum maxima est celebritas, legum patriarum peritia imbuedi: non, sicuti fit apud gentes alias, ritu academico, et praelectionibus; sed sola rerum earum observatione, quae in litibus agitandis, disputandis, et ex legum praescripto, finiendis, occurrunt quotidie. Neque id studium, ea destinatione omnes deligunt, ut forum frequentent, agantque caussidicos; sed, ut, cum sua ipsorum iura intemerata sciant adservare; tum ut idonei habeantur, publicis muneribus administrandis. Cum vero demum, se satis profecisse putant, ad matrimonia hi, illi ad castra sequenda, prouti sunt ingenia, animos adiiciunt. Ante hoc seculum, in more positum fuit, uti nobilium filii, in procerum aulis, adolescerent, honestissimis quibusque ministeriis, adhibiti: quod apud *Thurzones* potissimum, et apud *Illésházios* postea, in primis fiebat. Fama relatum accepimus, fuisse non raro, in unius *Thurzonis* comitatu, ultra centenos, nobili loco natos adolescentes, qui partitis vicibus, domi agenti, ministrabant, peregre autem proficiscentem, una omnes, splendide instructo equitatu, sequebantur. Itaque, [p. 48.] palaestrae tunc fuere optimatum aulae nobilis iuventae, quae heic et severi moris exercitia habebat, et capiebat, priscae virtutis auctoramenta: nam, id, qui non laborabant, aut ruebant in contrarium, abesse ab aula cogeantur. Adeo tunc de magnatum, instituti patrii tenacium, aulis, dici nequivit, vulgatum illud:

*quomodo
educunt filios:*

Exeat ex aula, qui volet esse pius.*

Iam mos ille exolevit dudum, promiscuis aulae ministeriis, ritu *Germanorum*, ad unum^{k.)} alterumve famulorum, quibus simul extera sunt nomina, reductis.¹ quod, uti senescentis

* Cf. Lucanus *Phars.* VIII. 493–494. „Exeat aula, / qui vult esse pius.”

filias:

earum
commendatio.

moris patrii, documentum est; ita refert fastidii quidpiam, domesticorum institutorum: ut temporum difficultatem, et quam haec induxit, paupertatem, ubique vernaculam, silentio praeteream. Haec, de filiis nobilium. Neque remissiore curam, filiarum habent *Trentsinienses*; quin immo, eo plus studii, in iis educandis, ponunt, quo est sexus ille, ad labendum proclivior. Si enim *lubricae viae sunt adolescentiae*,² uti inquit Cicero,¹⁾ *quibus illa insistere, aut ingredi, sine casu aliquo*,³ *aut impulsione*,⁴ *vix potest*. quid de virginibus, quibus tot sunt efflorescente aetatula passim insidiae positae, dixeris? Versantur profecto in lubrico, nisi sint, qui adtendant, gradum facientibus. Itaque, habent sub oculis, matres *Tulliolas*, adsuefaciunt maturius, colo, et pensis carpendis, acui item, atque rei culinariae: quin, et in rus deducunt haud raro, ut nulli non rei familiaris parti, sollicite olim administrandae, mature consuescant. Quas, in eum modum, educavere, malunt primis annis nubilibus, maritis, gente sua dignis, in manus tradere; quam inter repulsarum strepitus, alere domi sua; sapienter rati, *maturas tunc esse nuptias, cum sunt intemeratae*. Duci hinc argumentum potest; feminas *Trentsiniensium* nobiles, indolis esse nobilissimae, modesti castigatique moris, atque solertiae, ad rem familiarem, seu augendam, seu conservandam, adtentissimae. Venustas in plerisque, ultra, quam putes, eximia est, atque ita comparata, ut facile ad procandum adliciat,⁵ cupidos, honestarum nuptiarum, adolescentes. Mundum adhuc retinent [p. 49.] *Hungaricum*, decorum eum, et sumtuosum. Cetera, quae diximus, dicemusque saepius, memorare supersedemus.

§. VI.

Familiae Trentsiniensium
illustres: Matthaei Trentsiniensis historia.

Iam, quod ad familias illustres adtinet, ne his quidem caruit, inde a retrusissima aetate, *Comitatus Trentsiniensis*. In primis celebris est in historia Hungarica, MATTHAEUS TRENTSINIENSIS, TOTIUS, uti haberi volebat, VÁGI DOMINUS. Nempe, iure partim, partim violentia, eo dominationis terminos propagaverat, ut inde, a capitibus *Vági*, quae sunt *Scepusiensi* terrae vicina, ad eius usque, cum *Danubio*, confluentem, diffusam, utroque amnis latere, regionem, suam fecerit, imperitaveritque passim, quam pro aequitate, licentiosius. Et proclive omnino fuit, homini, non minus suis opibus, quam validis clientelis, feroci, ad tyrannidem usque adspirare, quando, post ANDREAE *Veneti* mortem, diversissimarum factionum studiis, fluctuabat *Hungaria*. Plus decennio abiit, cum nemo non potentior, regulum se gerere, facere secessiones, invadere aliena, populari vicinos, et regum adspernari iussa, pulchrum duceret. Evenit hoc sub WENCESLAO puero, et sub OTTONE Bavaro postea; neque calamitati illi, sub CAROLO I. modus poni potuit. MATTHAEUS certe huius, non momordit tantum frena, sed neque dubitavit, bellum facere CAROLO, magna iam tum, populi *Hungarici*, consensione, rerum potito. Compendio, hominis facinora legas, in vita CAROLI I.^{m.)} *Erat tunc*, inquit, decretorum *Regni Hungariae* compiler, MATTHAEUS¹ TRENTSINIENSIS,² *armis et opibus potens*, Petri Palatini

k.) Hi fere sunt, *Cammer-Diener*, seu *Camerarius*; *Laquay*, sive *pedisequus*; *Lauffer*, seu *cursor*, etc.

l.) Pro Coelio, Cap. XVII.

¹ corr. ex *reducto* ² pro *lubricae viae sunt adolescentiae* Cicero, Pro Coelio cap. 17. *multas vias adolescentiae lubricas ostendit* ³ verbum a nobis textui insertum sec. Cicero, Pro Coelio cap. 17. ⁴ Cicero, Pro Coelio cap. 17. *prolapsione* ⁵ corr. ex *adliciat* sec. ms. B p. 38.

*filius, WENCESLAI³ suffragator, a quo, ad Vágum⁴ flumen, ubi Tyrnaviam, et Syntaviam interfluit, regio^{n.)} Matthyús⁵ Földe, hinc adpellata,⁶ quod omnes eius provinciae, castra, civitates,⁷ oppida, dum CAROLI imperium aspernatur, suo imperio, veterator subdiderit. Discas hinc, quibus usus auctoramentis, ferox adeo, MATTHAEUS evaserit: nimirum, libertatis patriae obtentu, ut commendatum toties, a Pontifice M. CAROLUM averruncaret, adscisceret contra *Wenceslaum*: revera autem, uti dominandi, qua raptabatur, lubricini, velificaretur. Pergit ille, actus *Matthaei* reliquos exponere: *Nitriensem⁸ Ecclesiam, sepulchrum S.⁹ ZOERARDI, ex puro argento optime factum, spoliavit et depeculatus est: civitatem ipsam¹⁰ Episcopi, igne ferroque, primo assultu, vastavit. Hinc digrediens, Syntavia et Tyrnavia^{o.)} capta, reversus, Nitriam,¹¹ turres et moenia, tegi a conflagratione ausa, ad solum usque decussit, diruit, IOHANNI,¹² Episcopo Nitriensi¹³ indignatus, propter servatam CAROLO fidem, et execrationem¹⁴ censuramque Ecclesiasticam, qua¹⁵ digne in eum, ob patratum, in Ecclesiam, et civitatem suam, adeoque universam eius ditionem, sacrilegium, animadverterat. Haec facinora, [p. 51.] ante edidit *Matthaeus*, quam bello experiretur cum CAROLO. Neque enim satis habuit, contemneravisse sacra et profana; regem ipsum, diu lacescitum, in bellum prolicuit, de quo infra ex instituto.**

§. VII.

Post MATTHAEUM, caput extulere, BUBEKII, quos *Bebekios* postea adpellavere. LUDOVICI primi temporibus, qui patri CAROLO I. successit, id evenisse αὐθεντικὸν diploma nos docuit, quo regum optimus, arcem *Trentsiniensem*, et quae ei adscripta fuit, ditionem universam, nobilissimae ei genti adtribuit. Late hi, ac diu satis, per provinciam dominabantur. Post *Ludovici* tempora, sub SIGISMUNDO in primis, STIBORIUS, magnarum opum et clientelarum vir, praeclaris facinoribus atque summis magistratibus administratis, inclaruit. Fuit vero *Stiborius*^{p.)} de *Stiborich*, eques *Polonus*, qui rebus SIGISMUNDI regis, maxime dubiis, immo longe omnium calamitosissimis, superiores *Hungariae* partes,

*Primores,
Comitatus
Trentsiniensis,
reliqui:
Bebekii:
Stiborius:*

^{m.)} In Prologo, ad Decretum CAROLI I. *Corporis Iuris Hungarici*. Tomo II. p. 45.

^{n.)} Laxiorem, eo nomine, regionem fuisse vocitatum, nemo non videt! Sunt, qui oram omnem, quae inter *Trentsinium*, et *Syntaviam*, secundo amne intersita est, ita fuisse adpellatam, perhibent: alii, ad *Vági* usque capita, prorogant.

^{o.)} Firmari hinc potest opinio nostra, in qua de capta, a MATTHAEO Tyrnavia fuimus, Tom. Op. II. in Hist. urbis *Tyrnaviensis*, Cap. I. §. V. p. 14. ubi tunc loci huius dememineramus.

¹ CJH 1696. II. p. 45. *Mathaeus* ² CJH 1696. II. p. 45. *Threnciniensis* ³ CJH 1696. II. p. 45. *Venceslai* ⁴ CJH 1696. II. p. 45. *Vágum* ⁵ CJH 1696. II. p. 45. *Máthyús* ⁶ CJH 1696. II. p. 45. *appellata* ⁷ castra, civitates corr. ex civitates, castra sec. CJH 1696. II. p. 45. ⁸ CJH 1696. II. p. 45. *Nitriensem* ⁹ CJH 1696. II. p. 45. *Divi* ¹⁰ verbum a nobis textui insertum sec. CJH 1696. II. p. 45. ¹¹ CJH 1696. II. p. 45. *Nitriam* ¹² CJH 1696. II. p. 45. *Ioanni* ¹³ verbum a Belio textui insertum, vide CJH 1696. II. p. 45. ¹⁴ CJH 1696. II. p. 45. *execrationem* ¹⁵ CJH 1696. II. p. 45. *quae*

quae sunt *Moraviae* confines, in fide conservavit, et usque eo, forti excelsoque animo, adseruit, dum versa in melius, redintegrataque fortuna, regno, atque pristinae dignitati, SIGISMUNDUS restitueretur: amplos inde honores, opes autem, peregrino homini invidendas, a rege nactus. de quo dicemus saepius. *Stiborii* genere exstincto, *Zápolii*, MATTHIAE *Corvini* liberalitate, invalere: id quod, in arcis *Trentsiniensis* historia, expromemus.

Zápolii: Tunc et *Podma*[p. 52.]*niczki* florere apud *Trentsinienses*; sed qui, latrociniiis, per fines *Moraviae*; et tum agitatis, cum erat pax MATTHIAE, atque GEORGIO, gentis suae nomen

Podmaniczki: foedaverunt. Fuere et *Lednitio* heri sui, non minus potentes, quam rapto vivere adsueti. *Georgius* certe *Podiebradius*, socer primo MATTHIAE, dein, sua, an *Corvini* culpa, hostis acerrimus, utrumque *Blasium Podmaniczki* et *Bielkonem*, de *Lednicze*, latrociniorum, quibus adflictabant *Moraviam*, frequentibus litteris, apud *Matthiam*^{q)} accusabat. Idem hic *Podmaniczky* est, cui, servatae adversus *fraterculorum* rapinas, *Tyrnaviae*, laudem, suo loco^{r)} adtribuimus. Ceteroquin, dissimulari nequit, fuisse omnino *Podmaniczki*, rapinarum avidos, ideoque, et regi invisos, et regno. quod, ex publicis comitiorum sanctionibus, addiscas. Adscribemus statuum et ordinum consultum, ut adpareat, quanta severitate animadversum sit olim in latrocinantes. Ita vero habet: *Constat omnibus statibus regni, inter alios IOHANNEM¹ et RAPHAELEM PODMANICZKY,² nulla publicae³ pacis et constitutionis penitus habita ratione, non curato etiam, quod et alias regnum hoc per communem hostem, in ultimum devenerit ex*[p. 53.]*cidium, in hanc usque diem, ad fidelitatem et obedientiam Suae Maiestatis non accessisse, castra item et castella, ac omnia bona et iura possessionaria, ecclesiastica et secularia,⁴ per hos annos violenter per eos occupata, remittere non curasse: immo⁵ etiam modo continuas regnicolis violentias, et alia mala inferre non cessare. Propterea omnium Dominorum Praelatorum, Baronum, ceterorumque⁶ Regnicolarum, et statuum consensu decretum est, ut iidem IOHANNES⁷ et RAPHAEL PODMANICZKY,⁸ infra duos menses, a die ultimi diei praesentis conventus et constitutionis computando, ad fidelitatem et obedientiam, praefatae Maiestatis Regiae accedere gratiamque suam regiam impetrare, castra item et¹ castella ac oppida, villas et iura possessionaria Ecclesiarum DEI, nec non universorum Dominorum,*

eorum facinora, publice notata:

^{p)} TIMON, ad annum MCCCCI. edit. Cassov. fol. p. 57. Adde, PETRUM de REWA, Centuria Rerum Hungar. V. edit. novae Lipsiensis, Scriptor. Rer. Hung. Tom. II. p. 653. *Periclitabatur hoc fugae casu, inquit, cum Sigismundo, inter alios, Stiborius, genere Polonus, qui cum extrema vestigia prementibus Turcis, erepto spatio, navem ingredi non potuisset, ita, ut erat armatus, in Danubium se proiecit, et enatavit, carusque postea regi Sigismundo⁹ fuit, luculentis ab eo auctus opibus et¹⁰ bonis, multarumque arcium possessione, ad fluvium Vagum, et ultra Album montem. cuius insignia hodie etiam, in arce Holich, opere antiquo, sculpta exstant.*¹¹ Edit. Francofurtensi* p. 29.

^{q)} Lege BALBINUM, Epitomes rerum Bohemicar. Lib. V. C. VII. p. 538. in notis.

^{r)} Operis nostri Tom. I. in Hist. urbis *Pisoniensis*, Cap. III. §. XL. p. 167. Et Tom. II. in Hist. urbis *Tyrnaviensis*, Cap. I. §. IX. p. 18. sequen.

¹ CJH 1696. II. p. 351. *Ioannem* ² CJH 1696. II. p. 351. *Podmaniczki* ³ corr. ex publica sec. CJH 1696. II. p. 351. ⁴ CJH 1696. II. p. 351. *saecularia* ⁵ CJH 1696. II. p. 351. *imo* ⁶ CJH 1696. II. p. 351. *caeterorumque* ⁷ CJH 1696. II. p. 351. *Ioannes* ⁸ CJH 1696. II. p. 351. *Podmaniczki* ⁹ pro regi Sigismundo SCHWANDTNER 1746–1748. II. p. 653. *Sigismundo regi* ¹⁰ corr. ex ac sec. SCHWANDTNER 1746–1748. I. c. ¹¹ SCHWANDTNER 1746–1748. I. c. *extant*

* Vide RÉVAY 1659.

et regnicolarum, sed et quondam IOANNIS Regis, quae videlicet per ipsos a manibus subditorum Suae Maiestatis intercepta, ac violenter et male occupata sunt, illis quibus ademta sunt, infra idem tempus remittere, restituere vel resignare debeant et teneantur. Ubi vero iidem Iohannes² et Raphael Podmaniczky,³ nulla, neque fidelitatis regiae, neque publicae tranquillitatis,⁴ regni et constitutionis habita ratione, castra et castella, bona et iura possessionaria praenominata, spoliatis restituere, et gratiam pro se impetrare recusarent, tanquam notorii infideles Regis, ex nunc, prout ex tunc, et [p. 54.] ex tunc, prout ex nunc, defacto proscripti et condemnati habeantur, universique nobiles regnicolae, qui eisdem servitio obligati sunt, statim elapso ipso termino duorum mensium, eosdem Iohannem⁵ et Raphaelem Podmaniczky^{6*} sub poena notae perpetuae infidelitatis, confiscationisque bonorum suorum, relinquere debeant, nec illis amplius servire praesumant. Si vero iidem Iohannes⁷ et Raphael Podmaniczky,⁸ praesenti nostrae constitutioni paruerint et satisfecerint: ex tunc Maiestas Regia de postulationibus ipsorum, si quas citra praescriptorum bonorum alienorum detentionem habent, instar aliorum fidelium regnicolarum Maiestatis Suae, iudicium et iustitiam, debitamque satisfactionem administrari facere dignetur. En! Severitatis Hungaricae documentum; ut fallantur omnino, qui sibi aliisque persuasum volunt, impune olim Hungaros, latrociniiis, sacros profanosque fundos, contemnerare solitos fuisse. Quibus vero usi ministris, rapinas egerint, sanctio^{s.)} quae sequitur, explicat. Cum publica querela sit de certis⁹ quibusdam Moravis¹⁰ nobilibus, eos sti[p. 55.] pendiiis praefatorum Iohannis¹¹ et Raphaelis Podmaniczky,¹² impune vivere, pecudes et pecora fidelium subditorum, Maiestatis eius abigere, interdum furto, interdum vero manu violenta, auferre, et in Moraviam propellere, et aut pro se retinere, aut palam aliis¹ vendenda tradere,² interdum vero pro rebus, quae dictis Podmaniczkiis³ necessariae sunt, in foris publicis,

^{s.)} Decreto FERDINANDI I. sexto, Art. XLIV. et XLV. ad annum MDXLII.** Fuerunt autem, Iohannes et Raphael Podmaniczki, Michael et Catherina Kistharczia, parentibus geniti. quorum haec, Raphaellem, exheredasse legitur, apud TIMONEM, ad annum MDLI. edit. Cassoviensis, fol. p. 159. fine. ubi facinus Raphaelis, et, quae huc adtinent, sic legas: Hoc anno, Catharina, vidua Michaelis Podmaniczky,¹³ filia Iohannis¹⁴ Kistharczai, filium suum, iam aliis facinoribus notatum, Raphaellem Podmaniczkyum,¹⁵ quod ipsam omnis pietatis oblitus, contra divinas humanasque leges, ex aedibus suis propulsaverit, exheredavit.¹⁶ Fecit autem haeredes liberos¹⁷ filiae suae SARAE,¹⁸ a qua recepta fuit, ex Moyse Szunyogh, primo ex hac gente Barone susceptos: Venceslaum, Michaellem, Iohannem,¹⁹ Moysen, Georgium, Casparum; Solomenam,²⁰ Christophori Majthenii coniugem, Elisabetham, Polixenam, Saram, Ioannam:²¹ filiis tamen Raphaelis, si quos procrearet, partem aliquam legavit; at²² Raphael, nullos suscepit filios, maleque parta, alienis cesserunt.

¹ verbum a nobis textui insertum sec. CJH 1696. II. p. 351. ² CJH 1696. II. p. 351. Ioannes ³ CJH 1696. II. p. 351. Podmaniczki ⁴ CJH 1696. II. p. 351. tranquillitatis ⁵ CJH 1696. II. p. 351. Ioannem ⁶ CJH 1696. II. p. 351. Podmaniczki. ⁷ CJH 1696. II. p. 351. Ioannes ⁸ CJH 1696. II. p. 351. Podmaniczki ⁹ CJH 1696. II. p. 352. caeteris ¹⁰ add. sec. CJH 1696. II. p. 352. ¹¹ CJH 1696. II. p. 351. Ioannis ¹² CJH 1696. II. p. 351. Podmaniczki ¹³ TIMON 1736. p. 159. Podmaniczki ¹⁴ TIMON 1736. l. c. Ioannis ¹⁵ TIMON 1736. l. c. Podmaniczki ¹⁶ TIMON 1736. l. c. exheredavit ¹⁷ add. sec. TIMON 1736. l. c. ¹⁸ TIMON 1736. l. c. Sacae ¹⁹ TIMON 1736. l. c. Ioannem ²⁰ TIMON 1736. l. c. Salomenam ²¹ TIMON 1736. l. c. Ivancam ²² corr. ex ac sec. TIMON 1736. l. c.

* Descripto nomine „Podmaniczky” ea pars ex articulo transscribi a copista coeptum est, quae paulo inferius, aeque post nomen Podmaniczky (quod copistam fefellisse videtur) sequitur (praesenti... regia). Quae verba e textu excludenda esse haud iniuria decrevimus.

** Vide CJH 1696. II. p. 351-352.

commutatione facta, dare solere: quod facinus, nisi per primos Marchionatus Moraviae illis admitteretur, subditi Regiae Maiestatis, levioribus⁴ damnis per ipsos alienos afficerentur: eo quod intra regnum emtores⁵ vix habere possent. Ceterum⁶ iidem stipendiarii Podmaniczki⁷, eisdem Dominis Suis, in destructionem,⁸ subditorum Maiestatis Regiae, stipendiis eorundem Podmaniczky⁹ in ipso Marchionatu gentes conducere solent. Et quia ipsi Podmaniczki¹⁰ etiam in Ducatu Silesiae, tales stipendiarios habere dicuntur, ideo publico nomine supplicamus,¹¹ Maiestas Regia dignetur, serio committere Capitaneis, utriusque provinciae, ut talibus iniuriis et damnis, fideles et subditos Suae Maiestatis, et alias satis superque affictos, amplius afficere ne patiantur. Prohibeantur etiam per primores, cum omni severitate, ne quis de cetero¹² sub eorum stipendiis¹³ maneat, vel denuo accedat. Nimirum, coalescebant, in rapinarum societatem, perditissimi quique, ex Hungaris, Moravis, et Silesiis, atque collimitiorum, usi opportunitate, quod heic rapuere, venundabant alibi, non secus, quam partas bello manubias. Resipuere tamen Podmaniczki, sive coacti legibus, sive poe[p. 56.]nitentia maleficiorum ducti. Quare id meruere, ut ab infami illa proscriptione, publico iterum comitii consulto^{t.)} absolverentur. Quia Domini de Podmanin, in gratiam regiam redierunt, inquit Status, ob hoc iidem ex illa nota infidelitatis, qua in Conventu Posoniensi proscripti erant, ex nunc absolvuntur. Iidem autem infra¹⁴ quintum decimum diem, praesentis diaetae, universa bona Dominorum et Nobilium, et aliorum occupata, semota omni conditione restituere, et Castellani quoque Szerdahel, infra eundem diem sine omni conditione manibus Domini Reverendissimi Locumtenentis assignare, aliisque omnibus tractatibus et articulis transactionis regiae, cum ipsis factae, satisfacere, et omnia onera in defensionem regni instar aliorum fidelium subditorum Maiestatis Regiae, gerere debebunt, et subditos quoque fideles, et pauperes Regnicolas, iniuriis et oppressionibus non afficiant; Comitatum Trentsiniensem,¹⁵ hactenus per eos in duas partes scissum, in unionem remittant, et in locum sedis eiusdem Comitatus, tam ad iudicia, quam alia onera subeunda, libere congregari permittant. Ista, de Podmaniczkiis, quorum gens pridem esse desiit, non erant silenda, ut sint documento posteris, nihil unquam dissoluti, et licentiosi facinoris occipi posse, nisi cum bonae famae iactura. quod unum facinorosis supplicium satis est.

*reconciliantur
regi, et regno.*

§. VIII.

[p. 57.] Alia omnia, apud SZUNYOGHIOS, eaque laudatissima semper fuere. Vetustum, provinciae Trentsiniensis genus, et quod sub MATTHIA Corvino, et belli, et pacis studiis, maxime emicuit. Casparus certe Szunyogh, tam ei fuit carus, quam qui carissimus. Itaque, frequentibus litteris, cum eo, atque tum maxime egit, cum bellis implicitus

*Szunyoghii,
laudatissimum
genus:*

^{t.)} Decreto VIII. Ferdinandi I. Articulo XLVII. ad annum MDXLV.*

¹ CJH 1696. II. p. 352. *aliis palam* ² CJH 1696. II. p. 352. *curare* ³ CJH 1696. II. p. 352. *Podmaniczki*
⁴ corr. ex *levibus* sec. CJH 1696. II. p. 352. ⁵ CJH 1696. II. p. 352. *emptores* ⁶ CJH 1696. II. p. 352.
Caeterum ⁷ CJH 1696. II. p. 352. *Podmaniczki* ⁸ *in destructionem* corr. ex *instructionem* sec. CJH 1696.
II. p. 352. ⁹ CJH 1696. II. p. 351. *Podmaniczki* ¹⁰ CJH 1696. II. p. 352. *Podmaniczki* ¹¹ CJH 1696. II.
p. 352. *supplicamus* ¹² CJH 1696. II. p. 352. *caetero* ¹³ CJH 1696. II. p. 352. *stipendio* ¹⁴ corr. ex *intra* sec.
CJH 1696. II. p. 368. ¹⁵ CJH 1696. II. p. 368. *Trinchiniensem*

* Vide CJH 1696. II. p. 368.

Bohemicis, curare habuit necessum, ne hostis fines hos pervadat. qua de re, deque familiae incrementis, dicemus ad *Budetinum* fusius. Praeter summa haec, quae celebravimus, nomina, inerant Comitatus *Trentsiniensi*, *Thurzones* quoque, genus, si quod aliud, longe illustrissimum, apud *Arvenses*, pro eo, ac meretur, commemorandum.* Est hodieque, *Comitum Balassa de Gyarmath*, et nomen, apud *Trentsinienses*, inclutum, et haeredia. quae suis locis, liberaliter indicabimus; nam gentem vetustissimam in *Comitatu Neogradiensi*, laudavimus.** Neque silendi sunt, *Pongracii*, priscum genus, et ex vicino *Liptoviensium Comitatu*, retrusa illa, ab hominum memoriae, aetate, huc propagatum. *Jakussithii*, hinc *Ostrosithii*, et *Petróczii*, nominandi sunt; quorum maiores, ex *Croatia* isthuc delatos, accepimus, cum, victo, ad *Mohátsum* LUDOVICO, pleraeque nobilium familiae, solum vertere cogerentur. Invaluere, in novis sedibus, virtute primum bellica, tunc et administratis, cum laude, civilibus muneribus. Adfinitatibus nimirum optimatum, felicibus connubiis, immixti, creverunt, non opibus tantum, sed clientelis etiam, id quod est, ad capienda incrementa, momentum praecipuum. Eodem virtutis tramite, nuptiarum item opportunitate, *Petróczii* quoque, et ad opes, hac regione, emersere, et ad optimatum fastigium. quam tamen fortunae indulgentiam, quod male collocavit, gens, et in suam internecionem vertit, futura in dies felicius; suae, iuxta et *Tökölíi*, culpaee tribuat, necesse est. Iam et [p. 58.] Comites *Szörénii*, atque *Szapárii*, sedes apud *Trentsinienses* posuere, ne desint nimirum, qui vetera *Comitatus* decora, cum laude tueantur in posterum. Hinc, et gens *Mednyánsky*, de *Medgyes*, prodiit. Instauravit familiam, *Nicolaus Mednyánszky*, ipso anno seculari, MDC. quem RUDOLPHUS, tamquam, quatuor paternis maternisque avis nobilibus satum, peculiari diplomate, in nobilitatem *Hungaricam*, non tam adscivit, quam in ea, optimo suo merito, confirmavit. *Nicolai* demum nepos, *Paullus*, in aerario Hungarico, regi a consiliis, LEOPOLDI M. indulgentia, inter magnates, *Liberi Baronis* titulo, relatus est. Id quod ex gentis diplomatibus, addidicimus. quae iam longum foret excerptare.

Thurzones:¹

Balassii:

Jakuschithii:
Ostrosithii:
Petróczii:Szörénii:
Szapárii.

§. IX.

Illustria haec, quae dedimus, fuere nomina, quaeque ad *Trentsiniensium* celebritatem adtulere plurimum. Nunc, ILLÉSHÁZII^{u.)} *Comites*, vetus, et sago non minus, quam toga, inclutum genus, pro eo, ac meretur, expromendum esset; nisi honestissimi officii rationibus, in natali^{v.)} eorum solo, iam ante, pro virili nostra, fuissemus defuncti. Nempe, ab *Illésháza*, vico *Csallóköziensi*, veterrima, et priscae nobi[p. 59.]litis gente, editi,

Comitum
Illésházy gens:

^{u.)} Ita, gentis nomen scribi oportere, non vero *Illyésházy*, Comes IOSEPHUS, humaniter nos aliquando, in sermone familiari, admonuit. In decretis *Illésházi*, legitur.

¹ corr. ex *Thurzones* sec. synopsis in ms. p. 38.

* *Historiam familiae Thurzó a Belio concinnatam vide in Parte Spec. Comitatus Arvensis, in Hist. Arcis Arva, §§. IX–XXXIV., in editione nostra pp. 90–126.*

** Vide BÉL 1735–1749(2) IV. pp. 42–43., 130–131.

eius ortus:

Stephanus Illésházy, primus in provinciam Trentsiniensem, familiam infert: vita eius, in compendio exhibita:

cognomen traxere: quod, quinque retro seculis, non una honestatum praerogativa, adhuc retinent, nudum illud ab adscititiis titulis, satis habentes, avitae denominationis, virtutisque haeredes existere. Intulit in provinciam *Trentsiniensem*, et magnatum ordinem, familiam, STEPHANUS ILLÉSHÁZY, idque, non uti fit saepius, caeca factorum indulgentia, sed bellicae non minus, quam civilis prudentiae, ac virtutis, adminiculis, sapienter usus. quae quomodo fuerint comparata, quia suo loco* dedimus, supervacuum fuerit recognoscere. Quemadmodum vero STEPHANO, sua ipsius virtus, honores peperit, sic nuptiae, quas, cum *Catharina Pálffy, Iohannis Krusith*^{x.)} tunc vidua, anno MDLXXXI.¹ concelebravit,^{y.)} opes ei cumulavere. His ille, ita usus est adtente, ut non modo, de auctitandis, cum honestate, sollicitus esset; sed gradus etiam sibi strueret, ad publicas regni dignitates. Ergo, anno MDLXXVII. abdicata militia, inter *Camerae Poseniensis Hungaricae* consiliarios, primum relatus, effecit brevi, ut in *Lib. Baronum* numero, censeretur a RUDOLPHO: cuius simul benignitate, *Magister Curiae Regiae*, abdicato *Camerae* illo munere, factus est; dum, post litem *Viennensem*, et fugam ad *Polonos*, pacem inter *Caesarem* atque *Botskaium*, consolidatam, [p. 60.] sustentatam praeterea MATTHIAE Archiducis, adversus *Caesarem Rudolphum*, factionem, anno MDCVIII. die XVII. Novembris, magna, et regis novi, et ordinum consensione, *Regni Hungariae PALATINUS*,^{z.)} crearetur. Obiit id muneris, summa adcuracione, et, uti erant tempora, insigni cum severitate: perrecturus porro, non minore summorum imorumque adprobatione, nisi mors,^{a.)} matura ea quidem; sed in hoc dignitatis fastigio, intempestiva sane, et rebus patriae, fere noxia, e vivis eum emisisset.¹

^{v.)} In Comitatu Poseniensi, Operis Tomo I. Parte Generali, Membro II. §. XVII. et XVIII. p. 67. sequ. ubi et *Tabulam Genealogicam* ILLÉSHÁZYORUM exhibuimus. Vicus certe *Illésháza*, cuius, loco citato, meminimus, tomo II.² p. 238. numero 45. et a quo gentilem ferunt denominationem ILLÉSHÁZII, totis quinque retro seculis, perpetuo in eorum fuit potestate. Quod primus vici possessor, ELIAS, Hungaris ILLÉS, dictus fuit; hinc loco *Illésháza*, seu, *domus Eliae*, subnatum.

^{x.)} De morte primi huius mariti sui, ita, in adversaria sua retulit CATHARINA: *Anno MDLXXX. hólt meg az szegény első uram, az Nagyságos Krusith János Uram, Iulius hónap kilentzedig napján, Bétsben: az ki II. RUDOLPHUS Császárnak Tanácsa, Magyar Országának Hop-Mestere, és Liptó-Vármegyének Fő-Ispánnya volt.* quae sic reddimus: Anno MDLXXX. moritur maritus meus prior, Dominus IOHANNES KRUSITH die IX. Iulii, Viennae. Fuerat is RUDOLPHI II. Caesaris consiliarius, Curiae Regiae, per Hungariam, Magister, et Comitatus Liptoviensis, supremus comes.

^{y.)} Nuptiarum, cum STEPHANO sic meminit: *Anno MDLXXXI. mentem az Nagyságos Illésházy István Urhoz házastársúl. Ennek is azon tiszti volt először, az mint szegény első Uramnak.* Hoc est: Anno MDLXXXI. nupsi Magnifico Domino STEPHANO ILLÉSHÁZY, qui primum eodem munere, quo prior maritus meus, fungebatur.

^{z.)} De eadem dignitatis accessione, inibi, haec leguntur: *Anno MDCVIII. die XVII. Novemb. választották Illésházy István Uramot, az Magyar-Országi Palatinusságra Posomban.* quod est: A. MDCVIII. die XVII. Novemb. elegerunt STEPHANUM ILLÉSHÁZY, maritum meum, in Regni Hungariae Palatinum Posenii.

¹ corr. ex *MLXXXI.* ² *tomo II.* a nobis textui insertum sec. BÉL 1735–1749(?).

* *Vide BÉL 1735–1749(?) I. p. 67.*

Successit, regis adsensione impetrata, CASPARUS, ex *Francisco* fratre, nepos, simulque tota dominatione, potitus est: eo quod sterili usus matrimonio, haeredem proximiorum, haud reliquerit *Stephanus*. Fuit *Casparus*, omnium, eius aetatis, hominum consensione, vir eximie doctus, et, cum in rebus agendis acer, tum erga provinciales aequus. Exstant, in gentis *Illésháziana*, tabulario, monimenta litteraria, quae de eius, apud externos, virtute, perhibent [p. 61.] testimonium. inter quae, *Wittebergensis Academiae*, litterae *propempticae*, in primis sunt memorandae. Duos, ex *Helena Thurzo*, *Georgii* Palatini filia, CASPARUS, filios suscepit, alterum *Gabrielem*, *Georgium* alterum, qui, post patris fata, ita partiti sunt opimam ditionem, ut ille quidem praecipuam, hic demensam, eius portionem, adierit. Utrique, et GABRIELI, et GEORGIO, homini irrequeto, matrimonium obtigit, haeredum expers. Animo praeceperat, fatalem hunc eventum, STEPHANUS Palatinus. Itaque, successionis ordinem, ad eum modum, designavit, uti, deficientibus, unius lineae, haeredibus, ex altera, *insulana* illa, quae *Illésházae*, sedes tunc habebat, iamque, ex FRANCISCO I. in FRANCISCUM II. propagata fuerat, haeredes, adoptionis iure, adsciscerentur. Superabat tunc, FRANCISCI II. exhaeredati a *Stephano*, nepos, NICOLAUS, FRANCISCI III. filius, magnae spei adolescens; quem GEORGIUS, improlis, non tam suo beneficio, quam ex praescripto *Stephani*, filii loco recepit, fecitque *Illésháziana* ditionis, ultra, quam rerum possis, aere alieno obrutae, ex asse, haeredem. Adfirmavit, *Georgii* hanc voluntatem, LEOPOLDUS, eo pronius, quo magis de versatili ingenio, *Georgii*, constabat apud omnes. Ita comparatis rebus, qualem se praebuerit *Nicolaus*, et per quos gradus, ad *cancellarii* dignitatem sit eluctatus, quaque integritate, administravit gravissimum munus, apud Pisonienses,^{b.)} expromissus. Patrem *Nicolaum* anno MDCCXXIII. excepit IOSEPHUS, dominationis universae, unicus haeres; a CAROLO Augusto, in *Baronibus Regni* primum; *Magistrum* enim *Dapiferorum* creavit: postea in *Camerariorum*; atque nuper, in eorum numero relatus, qui sunt CAESARI [p. 62.] ab intimis, et *actualibus* consiliis. qua benignae voluntatis testificatione, auctoramenta *Illésházio* data sunt, quibus, ad praeclara quaeque facinora, parentis imitatione, excitaretur. Atque, ea omnino indole est IOSEPHUS, ut non tam sperare, quam confidere de eo possit Rex indulgentissimus, utilem et sibi fore, et patriae. Praeterquam enim, quod paternae mansuetudinis, alienae ab ira, et ostentatione, imaginem, a nativitate impressam, accepit, educatione, sub perpetua patris observatione, usus, adstricta non tantum, et comparata ad prisci moris

Stephani
successor, filius
adoptivus,
CASPARUS:

Casparis,
Georgius et
Gabriel, filii
improles:

utriusque
haeres
Nicolaus:

Nicolai,
filius unicus,
Iosephus.

^{a.)} Mortem mariti, ad hunc modum, memorat CATHARINA: *Anno MDCIX. V. Maii Sz. Gotthard napján estve V. és VI. óra között, holt meg Bétsben az Nagyságos Illésházy István Uram*, etc. Mortuus est, inquit, Viennae, anno MDCIX. V. Maii die S. Gotthardi, ipso vespere, Magnus STEPHANUS ILLÉSHÁZY, maritus meus. Singula haec, et plura alia, Bibliorum Bohemicorum exemplari, quo utebatur *Illésháziana* inscribi curavit; sicuti nos docuit amicus. Reliqua, vitae STEPHANI, momenta, res gestas, laudes, et adversus convitia, defensionem, ORATIO FUNEBRIS, expromsit, quam, in adparatibus nostris habemus, loco et tempore, cum aliis, eiusdem argumenti, monumentis, edendam. Prodiit, anno MDCIX. estque *Thomae Bozniak* in *Schurán*, Equiti, inscripta.*

^{b.)} Loco, nunc citato,* p. 69. sequi.

¹ e vivis eum emisisset suppl. a nobis

* Vide BERGER 1609.

** Vide notam v.) in ms. p. 58., in editione nostra in pagina priore.

severitatem; sed ita simul instituta, ut optimis quibusque studiis, praeter morem lautiorum familiarum, imbueretur. quae utraque, in adeundis dignitatibus, atque magistratibus administrandis, quantum habeant momenti, ad optimos quoque successus, nemo sapiens non videt.

§. X.

Supremorum
Comitum
series:

Petrus, et fi-
lius suus,
Matthaeus:

Bubekii:

Stephanus de
Zápolya:

Iohannes,
postea rex:

Iohannes
Osztrosith:¹

Paullus de
Barachka:²

Georgius Zri-
ny:³ Emericus
Forgách:⁴

Illésházii, ad
nostram usque
aetatem:

Ex hac familiarum, quam liberaliter habuimus, mentione, de *Supremis* Comitatus Trentsiniensis *Comitibus*, possis conicere. Fuere nimirum iidem, ad quos arcis *Trentsin* possessio adtinuit. In his proinde censueris inde a LADISLAI *Cumani* temporibus PETRUM, et huius filium MATTHAEUM Trentsiniensem. quorum, ille, partim sub *Cumano*, partim sub *Andrea* Veneto; hic sub *Andrea* itidem, *Venceslao*, et *Ottone* Bavaro, ac demum sub *Carolo* I. rebus praeerat. At *Matthaeo* e vivis sublato, quis magistratu eo, tota *Caroli* aetate, usque ad *Ludovici* I. tempora, potitus sit, non habeo dicere: nisi forte *Stiborius* fuerit, late hac [p. 63.] regione dominatus; sed non videtur id aetas viri admittere: quippe quae, in SIGISMUNDI demum tempora, incidit. Si praeterea, suspicari liceat; qui arcis, ex regum voluntate, *Castellani* fuere, iidem forte, et supremorum comitum dignitate donabantur. Postea, LUDOVICO regnante, *Bubekio*, axioma illud, cum arcis ditione, obtigisse, non sinit nos dubitare, optimi regis, quod possidemus, diploma, infra, ad *Trentsinium* adscribendum. Perduravere inde, usque ad LADISLAI posthumi regnum, in eo fastigio *Bubekii*; dum a MATTHIA *Corvino* STEPHANO de *Zápolya*, ob rem bello praeclare gestam extinctis, forte iam stirpis huiatis, *Bebekiis*, cum opima ditione *Trentsinium* donaretur. Neque reperio tota *Corvini*, *Wladislai* Poloni, et *Ludovici* II. aetate, alios; *Zapolitani* fuerunt, usque ad *Mohátsiensem* cladem, qui ditione non minus, quam Supremorum Comitum munere, potiebantur. IOHANNES de *Zápolya* in regem inaugurato, depulso vero, armis FERDINANDI victricibus, *Trentsinium*, et quae huic admensa ditio est, nunc in regis, nunc in foeneratorum potestate fuit, magistratus autem *supremorum comitum* administrabatur varie, in RUDOLPHI usque, aetatem. Et primum quidem, IOHANNI OSTROSITH, viro nobili, et praecipua, in regem fide, axioma hoc, anno MDXLIX. a FERDINANDO I. adtributum fuit. Successit ei PAULLUS de BARACHKA, ex ordine itidem equestri, eximia hac dignitate, anno MDLIV. ab eodem rege donatus. Hunc, COMES GEORGIUS ZRINY, anno, FERDINANDO I. emortuali, MDLXIV. excepit: dum anno MDLXXXIII. EMERICUS FORGÁCH, insigni ea dignatione, a RUDOLPHO, cohonestaretur. Tum vero, *Iohanni Krusithio*, et huius uxori, CATHARINAE PÁLFFY, arcem; sed sine *Supremi* [p. 64.] *Comitis* praerogativa, pignori oppositam legimus, quae demum nuptiarum iure, STEPHANO ILLÉSHÁZY, qui viduam *Catharinam* duxerat, anno MDXCV. obtigit. ex qua gente, sesqui seculo, *supremos comites*, eosque pridem haereditarios, accipiebat *comitatus*. Nam *Stephanum* quidem CASPARUS; hunc GEORGIUS; istum NICOLAUS; patrem *Nicolaum* IOSEPHUS, perpetua serie, excepit. In administrandis *Comitatus* rebus, nihil, quod alienum esset, a patriis institutis, occurrit. Moderatur toti

¹ nota haec marginalis add. sec. synopsis in ms. p. 38. ² nota haec marginalis add. sec. synopsis in ms. p. 38. ³ nota haec marginalis add. sec. synopsis in ms. p. 38. ⁴ nota haec marginalis add. sec. synopsis in ms. p. 38.

provinciae, *Supremus Comes*, ex legum praescripto, habetque vicarium, ex praecipua nobilitate, liberrimis provincialium suffragiis, singulis trienniis, aut nove sublectum, aut, si res locusque poscant, in muneris administratione, confirmatum. Utrique, *Supremo*, et *Vice Comiti*, *Iudices Nobilium*, pro numero *Processuum*, *syndici*, *Quaestor*, *iurati* item *tabulae iudiciariae adsessores*, sunt adtributi. Istud peculiaris quiddam referre videtur; quod, cum, seu *generalia* comitiola celebrantur, seu, ad *sedes iudiciarias* cogitur nobilitas, hi, qui magistratibus funguntur, praesidente *supremo comite*, ad *Tabulam* adsideant, suo quisque ordine, *Iudices Appellationum* dicti; at nobiles reliqui, partitis subselliis, hinc et illinc, collocentur. *Insignia Comitatus*, cum *Illésházyanis* sunt temperata. *Insigne gentilitium*, inquit anonymus,^{c.)} *inde clivus, leniter¹ adsurgens,² cum arbore, hinc cervus, pede gemino anteriore, scuto innitens, exornat, scuti³ aream, aquila cum corona, documento perenni, Augustissimorum Romanorum Caesarum, Regumque Hun[p. 65.]gariae, peculiari favore, ob eximia heroicorum facinorum, inviolataeque⁴ in Domum Austriacam fidei merita, inclytam prosapiam Illésházianam,⁵ haereditarium Supremi Conventus huius Comitatus⁶ honorem in posterum transmittendum⁷ accepisse*. Haec ille, quae quidem insignium simulacra, in fronte huius nostrae commentationis expressimus, ut iam necesse haud sit, ea pluribus explicare.*

*reipublicae
administratio:*

*Comitatus
insignia.*

§. XI.

Dat se hic occasio, non ea quidem, uti adparet, quaesita; sed opportuna tamen: ut ephemerides exhibeamus inclutae gentis, quibus dignitatum hae accessiones, designentur. quod eo iam faciemus lubentius, quo certiora nobis suppetunt monumenta ad seculum XVII. adtinentia. Nempe; ut ex *Jakuschitziano* pignore, per *Catharinae Pálffiae* nuptias in *Trentsinii* possessionem venit STEPHANUS, omnem movit lapidem, uti temporarium illud ius, perpetuum sibi faceret. Atque permovere omnino, RUDOLPHUM Imperatorem ac Regem, cum *Illésházii* preces ac merita, tum NICOLAI PÁLFFII adfinis sui, qui tunc, gratia apud Caesarem unus omnium, maxime florebat, commendatio, ut voti compos fieret *Stephanus*. Loquuntur⁸ id tabulae RUDOLPHI, anno MDC. *Calendas Martii* designatae, quibus arcem ac dynastiam *Trentsén*, Comiti *Stephano Illésházio*, atque eo, sine haerede emortuo, *Francisco*, et *Caspari*, filiis *Francisci*, qui uterinus *Stephani* fuit, iure perpetuo transcripsit. Additum, opimae ditioni, perpetui *Comitis Comitatus Trentsiniensis*, axioma: quippe quod, inde a retrusa priscorum *Hungariae* regum aetate, cum arcis possessione, coniunctum fuit perpetuo: ea tamen lege, uti ex *Illésháziana* gente [p. 66.] ii,

*Ephemerides,
quibus hono-
rum, gentis
Illésházianae
accessiones,
seculi decimi
septimi,
designantur.*

^{c.)} Cerographiae Hungariae, p. 154.

¹ corr. ex *leviter* sec. KOLLER 1734. p. 144. ² KOLLER 1734. p. 144. *assurgens* ³ corr. ex *sicuti* sec. KOLLER 1734. p. 144. ⁴ corr. ex *inviolataeque* sec. KOLLER 1734. p. 144. ⁵ KOLLER 1734. p. 144. *Illésházianam* ⁶ *haereditarium ... Comitatus* corr. ex *haereditariam Supremi Comitatus Conventus huius* sec. KOLLER 1734. p. 145. ⁷ *honorem ... transmittendum* insertum a nobis sec. KOLLER 1734. p. 145. ⁸ corr. ex *Loquuntur*

* *Ita quidem factum esset ex more aliarum descriptionum typis expressarum (vide BÉL 1735–1749(?) I–IV.), si Belius hanc descriptionem in finem perducere ac sub praelum mittere potuisset. Certe, in hoc manuscripto aliisque frustra insignium imaginem requiras.*

ad munus illud obeundum, semper deligerentur, qui ei administrando idonei; regi autem, ac patriae, fidem intemeratam, partim adprobarint iam, partim spem de se faciant, quod adprobaturi sint in posterum. Augustalem hanc RUDOLPHI, erga *Stephanum*, benignitatem, novo clementiae genere MATTHIAS II. nuper in regem, ritu patrio inauguratus, prosequi voluit; sive, ut id, sub ipsa regiminis exordia, popularitati daret, sive, ut *Illésházii*, bene de se merita, quibus in ambiendo sacro diademate, adiutum se meminit, remuneraretur. *Likava* nimirum, insigni, provinciae *Liptoviensis* arce, et adscripta ei ditione, anno MDCIX. VIII. *Calendas Februarii*, munifice, atque iure perenni, eum donavit; facta simul potestate, uti integrum esset *Stephano*, de arce ea, pro suo arbitrato statuere testarive. quod tamen diploma, altum silet, de Supremi Comitatus Liptoviensis honore, alioquin, vetere instituto, arcis eius possessoribus, proprio. Mortuo, bimestri post, *Stephano*, idem MATTHIAS II. ex RUDOLPHI consensu illo, *Casparum*, Stephani, ex fratre *Francisco*, nepotem, haeredem ditionum *Illésházianarum*, dato, anno MDCIX. *Calendas Ianuarii*, diplomate, dicit, eique, tamquam earundem arcium condonatarum, haereditarios, Comitatum *Trentsin* et *Liptó*, honores penitus adfirmat: ea simul providentia usus, ut, si improlis vita decederet *Casparus*, unus ex *Illésháziorum* familia, eadem illa dignitate, quoties id casus atque necessitas posceret, fide tamen, et regi, et regno, iurata, honestaretur. Quae iura, antequam in sollemnes tabulas referri curaret MATTHIAS, iam [p. 67.] tum, anno MDCIX. quinto, ac demum vigesimo nono *Decembris* die, mandavit provincialibus, uti *Casparum*, loco *Supremi Comitatus*, nec inviti, habeant. Atque parvum omnino, *Trentsinienses*, iussis regiis, eo promptius, quo maiorem, de novi hominis, aequitate atque moderatione, spem animis conceperant. Adhuc vero, his rebus, supervivebat *Catharina Pálffy*, vidua *Stephani*, fruebaturque, pro suo iure, ditionum redditibus; dum mortalitatis suae memor, anno MDCXIX. quinto *Calendas Iulias*, quid, se rebus humanis exemta, fieri vellet, perscriptis tabulis, palam, et ex aequo, testatur. quam eius supremam voluntatem, diplomate MATTHIAE II. nixam, ratam prorsus habuit FERDINANDUS II. consolidavitque, antecessoris sui, adtributa, genti *Illésházianae*, privilegia. Tunc vero, in primis, curae habuit *Catharina*, uti, perpetua, Comitatum *Trentsin* et *Liptó*, haeredibus *Illésházianis*, dignatio, adensione regia, iterum constabiliretur. Et hucusque quidem, ac toto postea decennio, *Liberi Baronis* axiomate, donatus, rebus provinciae, moderabatur *Casparus*; dum Anno MDCXXXI. quinto *Calendas Novembres*, FERDINANDI II. benignitate, non modo in Regni Hungariae Comitibus, referretur; sed haereditarius, simul ac perpetuus Comitatus *Trentsiniensis Comes*, ediceretur. Duos, quod supra meminimus, ex *Helena Thurzo*, Georgii Palatini filia, *Casparus* filios procreaverat, *Gabrielem* puta, et *Georgium*. Ergo morte sua functo patri, *Gabriel*, sine mora, ne cunctatio, gentis privilegiis fieret noxia, in supremo eo magistratu, iure iurando adstrictus, succedit. Factum id esse anno MDCXLVIII. feria quarta, post *Dominicam Misericordias Domini*, cum domestica gentis [p. 68.] monumenta, tum libri Comitatus memoriales, *protocolla* vocant, disertim loquuntur. Neque contraivit FERDINANDUS III. sollemni ei inaugurationi; quin immo mandatis, XI. *Calendas Novembres*, anni eiusdem, missis, universitati Comitatus *Trentsiniensis* auctoritate regia, *Gabrielem Illésházium*, tamquam *Supremum Comitem* clementer intimavit. Successorem is, fratrem *Georgium*^{d.)} habuit, nobilis extra modum, ingenii virum, ideoque, fortunarum honorumque, ultra, quam reris, prodigum. quod

iam non est opus recolere. Favit, Georgio LEOPOLDUS Caesar, quod sperabat, aemulaturum suos, in administrando summo hoc magistratu, antecessores. Ergo, datis, ad *Trentsinienses*, anno MDCLVII. XVI. ante *Calendas Martii*, tabulis, *Georgium* eis de meliori commendat, provinciales obsequii admonet. Fecere illi, quod erant iussi, non promte minus, quam sollemni, et avito ritu. Comitibus enim, ad feriam secundam post *Dominicam Palmarum*, festinato *Trentsinium* coactis, *Georgium*, et rege ita iubente, et sic ferentibus *Illésháziorum* privilegiis, *Supremum Comitem*, una omnes voce, consalutant, et, pro eo, ac iusserat LEOPOLDUS, in verba regis optimi, adiurant. Ac, dedit quidem *Georgius* ius iurandum; sed, cum existimaret, gratiam eius sibi fieri oportuisse; quippe, qui, non nova quadam regis indulgentia; sed haereditario suo iure, magistratum eum capesseret: sollemni formula, in amplissimo provincialium consessu, intercessit; ne id unquam, [p. 69.] peculiaribus gentis suae, iuribus, et qui ex hac, in eo munere procurando, successuri olim essent, ullis unquam temporibus, quidquam possit derogare. Inierant, eodem hoc anno, quo inauguratus est *Georgius*, turbulentissima ea tempora, quae infinitis dein malis, *Hungariam* implicuere. Neque se abstinuit *Georgius*, quin novarum rerum studiosos, sequeretur: sacramenti nimirum, quo se regi obstrinxerat, penitus immemor. Quae quidem eius mobilitas, eo adegit LEOPOLDUM; ut adoptivum *Georgii* filium *Nicolaum Illésházy*, *Trentsinii* tunc, rem familiarem tranquille procurantem; nam *Georgius*, cum *Tökölí* globis, per regnum volitabat; *Comitem* crearet, eique iura, et haeredia *Illésháziana* omnia, liberaliter et ex aequo ac iusto, anno MDCLXXVIII. addiceret. Ussit, severa haec regis animadversio, *Georgium*; quod cerneret, *Nicolai* dignationem eam, ad se deprimendum pertinere; quare, opportunitate induciarum, quae *Caesarem* inter, et *Tökölíum* coaluerant, usus, anno MDCLXXIX. *Trentsinium* adcurrit, atque habita illic, *feria sexta*, ante *Dominicam Iubilae*, provincialium congregatione, ne sibi deesse videretur, iura sua, productis in medium tabulis, sollemniter contestatur, iniuriam queritur. Quid proinde agerent, in ea rerum omnium perturbatione, *Trentsinienses*? Recognoscunt iterum *Georgium*, *Supremum Comitem*; *Nicolaum*, patris adoptivi, successorem, promulgant. Ac, visus est omnino resipiscere *Georgius*; sed, pro temporarii ingenii, et liberrimi oris vitio, neque serio, neque solide. quod eum postea captivum fecerat, sicuti monuimus alibi. LEOPOLDUS certe, iniquum esse ratus, si fluxae fidei homini, gubernandae, nobilissimae, inter Comitatus Hungariae, provinciae, munus, porro, per[p. 70.]mitteret: anno MDCLXXXIV. XI. *Calendas Aprilis*, Pisonio, mandata ad *Trentsinienses* perscribit, uti exauctorato iam *Georgio*, suffectum *Nicolaum*, supremum comitem habeant, eique, hac potissimum tempestate, pro sua, in regem fide, obsequantur. Erant forte, qui ex temporis eius ingenio, regiae huic voluntati, si non reluctarentur, obloquerentur tamen; proinde, novis tabulis, *Linczii*, eodem anno IX. *Calendas Maias* editis, *Trentsiniensi Universitati* mandatur iterum; *Nicolao* parerent, eumque, iure iurando interposito, suum in posterum *Supremum Comitem*, existimarent: quae eadem mandata, eodem anno ac die, indidem, et ad *Liptovienses* data sunt. Putasses, requieturum tandem, ad severa haec regis iussa,

^{d.)} Vide icona eius, apud ORTELIIUM inter imagines Procerum Hung. Tabula X. num. I. et characterem animi, vel ex umbra ea, condisce.*

* Vide tabulas has, in quibus imagines reperiuntur, in ORTELIUS-MEYER 1665. post dedicationem operis, sine pagina.

Georgium; quod ille tamen adeo non fecit; ut subinde, effusius etiam ferocire nihil dubitarit: cui tamen irrequieti, obviatum a LEOPOLDO est, serio non minus, quam severe; cum anno MDCLXXXV. *Nonis Iulii*, iterum ac tertio, *Georgio*, ea dignitas, abrogata, atque *Nicolao*, solide adfirmata est. Tandem, morte sublato *Georgio*, ita rempublicam *Trentsiniensium* administravit NICOLAUS, ut ne recordari quidem eius possint, nisi cum insigni doloris testificatione, qui eum noverant. Denique, vivo adhuc parente *Nicolao*, Regni simul Hungariae *Cancellario*, IOSEPHUS filius, anno MDCCXVIII. IV. Calendas Septembres, adnuente rege optimo, dilata¹ tunc iurisiurandi formula, Supremi Comitatus dignitate honestatus est. *Feliciter!*

§. XII.

*Floret,
Comitatus
Trentsiniensis,
nobilitate:*

*huius olim,
cum optimatibus,
necessitudo:*

*exemplo
docetur.*

Nobilium familiarum, si alibi per *Hun*[p. 71.]*gariam*, hic, et numerus est insignis, et claritudo praecipua; non modo, ob generis, qua sunt pleraeque, antiquitatem; sed ob virtutis etiam studium, in quo, honorem nobilitatis omnem positum sapienter existimant. Daremus earum catalogum, si id esset cum instituti praesentis rationibus coniunctum. Mira, olim et amica nobilitati, cum proceribus, conspiratio, convictus suaves, fuere. Ignota, nimirum, adhuc, umbrarum illa ostentatio fuit, qua se hodie, optimates nonnulli, a nobilibus, passim eunt discriminatum. Certe, abstinere nos haud possumus, quin *Thurzonum*, in eo comitatus genere, in primis excellentium, litteras promamus, locuturas apud posteritatem, eorum, de nobilitate, existimationem. Nuptias filiae suae adparabat *Theodosius Sirmiensis*, de Szűlyó, quarum celebritatem, uti illustriorem faceret, GEORGIUM THURZONEM Comitem, Regni Hungariae Palatinum, singulari necessitudine sibi devinctum, ad ea sollemnia, invitare nihil dubitavit. Accepit humanitatem eam PALATINUS, promte non minus, quam comiter, responditque *Theodosio* in hunc modum: *Generose Domine, Amice et Compater, nobis plurimum observantissime! Salutem et servitorum nostrorum praesentissimam commendationem. Quod Dominatio Vestra Generosa, nostri non immemor, inter ceteros suos amicos, nos quoque, ad sollemnitatem nuptiarum filiae suae charissimae, invitare voluerit, grato atque amico recognoscimus animo; daturi sedulam operam, quo, Deo nobis vitam prolongante, si vel valetudinis, vel* [p. 72.] *vero rerum publicarum impedimenta, eousque non intervenerint, die et loco in praescriptis, vel personaliter, vel per legationem nostram, dictam nuptiarum sollemnitatem possimus honestare: in eo tamen magis intenti, ut personaliter possimus comparere, vestrisque Dominationibus, gratam declarare operam. Quem nostrum eo adventum, ita sumus instituturi, ut non tanquam Regni Palatinus, multo stipati comitatu; sed tamquam amicus ad amicum, vicinus ad vicinum, et compater ad compatrem, simus venturi. Interea vero Vestram Dominationem Divinae commendatam protectioni, diutissime bene, et feliciter valere exoptamus. Datum ex Arce nostra Byttchensi Die XI. Decembris. Anno 1613. Generosae Dominationis Vestrae, servitor, Amicus, Vicinus et Compater benevolus, COMES GEORGIUS THURZÓ Mpr.^{e.)}* En, insignem illam coniunctionem! qua tunc mutuo convivebant, summi et medioximi. Patris humanitatem hanc,

¹ corr. ex *dillata*

coniunctam, cum eximia deditae voluntatis significatione, pulchre, *Emericus* filius, aemulatus est. Susceperat eum, ad sacrum fontem, idem ille *Theodosius Sirmiensi*, quam eius pietatem, ita recoluit *Thurzo*, ut patris loco, sacrum sponsorem, haberet. Testatus [p. 73.] id est, cum saepius, tum festo nuptiarum, quas cum *Christina Nyári*, concelebrabat, occasione. Sic enim, aestumatissimum senem, ad celebritatem eam invitabat. *Generose Domine, Amice, patris instar observande! Salutem et servitiorum meorum paratam commendationem. Quandoquidem, divina sic disponente providentia, ac benignitate, communi utriusque Dominorum parentum, amicorum et consanguineorum, consilio consensuque, Magnificam Virginem, Christinam Nyári, Spectabilis nec non Magnifici olim Domini Pauli Nyári de Bedegh, ac Magnificae Dominae Catharinae Várday filiam, unice charissimam, in perpetuam individuumque vitae sociam, mihi desponsavi, desponsationis et nuptiarum sollemnitatem iuxta ritum ac laudabilem S. Sanctae Ecclesiae consuetudinem, die undecima futuri mensis Novembris, pro festo nimirum S. Martini Episcopi, in castello et oppido Helmech, Deo iuvante, feliciter celebrare constitui. Quocirca, Generosam Dominationem Vestram, amice et maiorem in modum rogatam volo, inter alios Dominos amicos meos, et invitatos convivas, die XXVII. proxime praecedentis mensis Octobris, ante coenam, in oppido et arce mea Byttchae, comparere, indeque mecum, ad praefatum castellum, et oppidum Helmech proficisci, et sic optata sua, desiderataque praesentia, introitum meum, augere ac cohonestare, ac nuptiarum sollemnitatem illustriorem facere, eaque feliciter peracta, mecum iterum Byttcham [p. 74.] redire, non dedignetur. Quod amicitiae ac benevolentiae officium, mutuo studio, ac grata promptitudine, quavis oblata occasione, compensare demererique, unice enitar. In reliquo, Dominationem Vestram Generosam, ex animi sententia, optime, diutissimeque exoptans valere, certum et cathegoricum expecto responsum. Datum in praedicta arce mea Byttchensi d. VIII. mensis Septembris, Anno Domini 1618. Dominationis Vestrae Generosae, servitor, Amicus, Vicinus, filiusque addictissimus, COMES EMERICUS THURZO Mpr.^{f)} Ita se tunc, mutuo cultu, atque officiorum testificatione, prosequabantur cives nostri.*

§. XIII.

Ceteroquin, universus *Comitatus Trentsinensis*, in plures *dynastias*, quas *Dominia* vulgo adpellamus, dispertitus est; vetere *Hungarorum* more, qui limitaneos exteris *Comitatus*, ita partiebantur, ut plures in iis, opulentasque dominationes constituerent, arcibus communirent, redderentque, adversus impressionem hostium, idoneis praesidiis munitas. Nostrum est, recensuisse, partitionem eam, ne ignoretur, a lectoribus, notitiarum Hungariae avidis. Sunt vero in *Processu Superiori*, ut hinc ducamus exordia: [p. 75.] I. ÓVÁRIENSIS dynastia, vetustissimae *Pongrátziorum* gentis iuribus obnoxia, et ab Óvár arce montana, sic adpellata.

Dynastiarum
in quas
dispertita est
provincia
Trentsinensis,
designatio.

^{e)} Inscriptae fuerunt litterae: *Generoso Domino Theodosio Sirmiensi de Sullyó, Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis Tabulae Iurato Assessori, Domino Amico, Vicino et Compatri observandissimo.*

^{f)} Litterarum inscriptio sic habuit: *Generoso Domino Theodosio Sirmiensi de Szullyó etc. Domino Amico, tanquam Patri observando. Utrasque Casparus Sirmiensi de Szullyó, senatorii apud Pisonienses ordinis vir, amice nobiscum communicavit.*

II. SZTRETSNENSIS, olim *Wesseléniorum* propria, iam inter plures possessores distributa; in quibus *Comes Georgius Erdödy*, facile princeps est. Dedit ei nomen, castrum *Sztrecsen*, montano situ, intra fauces cognomines positum.

III. BUDETINENSIS dominatio, nomen ab arce traxit, *Vágo*, infra *Solnam*, adposita. Paret veterrimo iure, illustri SZÚNYOGHIORUM genti.

IV. LIETAWENSIS, fuit antehac, dum flourerent, THURZONUM ditio: iam, eis emortuis, *iure foemineo*, quod vocant, in partes abiit, quatuor puta: *Thurzonianam*, *Lengyelianam*, *Révaianam*, et *Prinianam*. Est et *Fisco* regio sua portio. Sortitur denominationem a castro *Lietawa*.

V. BESZTERCENSIS, haeredium inclutae gentis *Balassiorum*; sed cuivis partem alteram, *Emerico Balassa*, irrequieti animi viro, sine haerede emortuo, indulgente rege, *Comites Szapáarii*, obtinuerunt. Pars ditionis altera, hodieque penes *Balassios* est. Habet nomen ab arce *Vág-Besztercze*.

VI. BYTTCHENSIS, insigne quondam *Comitum Thurzo* haeredium, quibus in *Emerico* filio *Georgii R. H. Palatini*, emortuis, in *Eszterházios*, qui iam principum axioma sunt conspicui, transiit. Atque his quidem, Dominiis *Superior Processus* constat. In *Medio*, totidem censentur:

VII. LEDNICZENSE, ab arce cognomine dictum. Antiquitus *Podmaniczkyorum*, [p. 76.] qui ideo de *Lednicze* dicebantur, fuisse constat. Postea *Rákócziis* paruisse accepimus, dum iuris *Eszterháziorum*, et per hos *Mattyasowszkyorum* fieret; quin, spargeretur etiam inter plures.

VIII. CASSENSE, erat olim in *Petrocziorum* potestate, dum *Stephani Petroczii* culpa, in *Fiscum* recideret, posteaque in plurium abiret potestatem.

IX. OROSZLEÁNYKŐIENSE, Slavis *Wrssatecz*. Censebatur antehac in *Jakussitziorum* ditionibus, quos suo quodam iure *Breünerus*, hunc, filia sua, *Königseggiana*, excepit.

X. ILLAWENSE, ad *Osztrosithios* adtinuit, in nostram usque aetatem. Iam ab haerede *Breüneri*, *Königseggiana*, obtinetur.

XI. SZKALKENSE, olim *Abbatia* haud ignobilis, et dotis opimae, quam hodie *Societas Iesu* obtinet.

XII. TRENTSINIENSE insignis *Comitum Illésházy* dynastia, de cuius heris, diximus iam, dicemusque porro.

Hactenus *Processus Medii* dominationes recensuimus. *Inferior* duas admodum habet.

XIII. BECZKOIENSEM, puta, inter possessores complures dispertitam, et

XIV. NITRIENSIS Episcopatus bona, haud ea quidem copiosa, redituum tamen egregiorum.

Denique in *Processu Transmontano* censentur.

XV. ZAY-UGRÓCZENSIS ditio, quae est hodieque, *Liberorum Baronum de Zay-Ugrócz*. [p. 77.]

XVI. BÁNENSIS, quae ad *Comites Illésházios* adtinuit.

Ultimo.

XVII. STRIGONIENSIS Archiepiscopatus haeredia, prisca regum liberalitate, sedi illi, adtributa. [p. 77a.]¹

¹ Haec pagina 77a posterius manuscripto adglutinata.

§. XIV.¹

Regionem, tot insessam, discretamque dynastiis, cum cura observavere, cum reges, antiquiores illi, CAROLUS I., LUDOVICUS Magnus, SIGISMUNDUS; tum MATTHIAS inprimis *Corvinus*, ut cum a Tartaricis Turcicisque impressionibus, ea aetate, fuerit securo; ne, seu *Bohemicis*, seu *Polonicis* grassationibus exposita redderetur, perviaque: quippe, satis iam olim a *Matthaeo* Trentsinienſi, postea, a *Podmaniczkiis* fratribus, a *Pongratziis* denique, domesticis hostibus, an latronibus? passa. Memorabilis, in hanc rem, MATTHIAE epistola est, et digna, quae hic legatur. Dedit eam eo bello, quod ei, cum GEORGIO *Podiebrad* intercedebat: habet vero ad hunc modum: * *Cum Georgius de Podiebrad Bohemorum dux, his diebus, Nobis, intra metas² regni sui, cum magno exercitu obviasset, postquam vidit, nihil se proficere, nec Nos, ab invasione terrarum suarum per hoc retinere³ posse, retrocessit. Ut igitur, vel ab incepto Nos domum revocet, vel parem destruendo nostra, vindictam retribuatur, statuit, prout exploratum habemus, gentes suas, in regnum nostrum Hungariae immittere.⁴ Cuius Nos conatibus, provida ratione occurrere volentes, Fidelitati Vestrae districtissime mandamus, quatenus castella, et oppida in illo comitatu existentia, cuiuscunque sint, vel ita muniri faciatis, ut ab hostibus tuta esse possint, vel si hoc, quacunque de causa⁵ fieri nequiret, diruatis. Curetis etiam, ut totum illud territorium in civitatem nostram Trenchiniensem se recipiat: omnibus rebus suis mobilibus, in loca tuta sine mora repositis. Quae autem reponi in tuto⁶ non poterunt, ea omnia, comburatis, vel qualitercunque de medio tollatis, ne intercepta proſint inimicis: immo,⁷ et tecta domorum detrahatis,⁸ ne valeant incendiis consumi. Sed et navigia in vadis fluminum⁹ habita, reduci iubeatis ad portus securos, et maxime sub muros castrorum. Ceterum,¹⁰ vosmet cum¹¹ comitiva vestra, et auxiliis aliorum, continue adtendatis¹² ad vias, et passus itinerum, custodiendo aquarum vada, et montium, vel silvarum¹³ angustias, nec non etiam, per incisionem arborum, ubi fieri potest et debet, transitus praecludendo. In his omnibus, hac vice, Nobis et regno nostro, industriam ac probitatem Vestram, diligenter ostendatis, pro certo scientes: quod, si per negligentiam vestram, locum illum in manus hostium devenire contigerit, tam dominus vester, quam vosmet ipsi,¹⁴ perpetuae infidelitatis notam sustinebitis.¹⁵ Si periculum evitare, et omne bonum a Nobis promereri optatis: secus non facturum. Etc.¹⁶ 1468. Remedia, oppido funesta, si iis retundendus, ab inpressione, hostis est; sed, ex lege necessitatis, quandoque efficacia. Hic profecto, regia, immo paterna ea suggestit MATTHIAE sollicitudo. Etiamne vero *Podiebradius* eo temeritatis processit, ut regionem *Trenchinensem*, quae difficillimos ex *Moravia*, habet accessus, nihil dubitarit invadere? non satis constat: praeterquam quod CROMERUS, plerumque in *Corvinum* iniquus scribat: *Georgium Podiebradium*, ea occasione, in *Tyrnaviensem* agrum excurrisse, et ab eodem,*

Curae fuit regio Treſtſiniensis, cum priscis regibus; tum MATTHIAE in primis:

epistola, in eam rem Corvini:

auctoris de ea iudicium.

¹ corr. ex XXIV. ² corr. ex *finis* sec. KELCZ 1743-1744. III. p. 37. ³ corr. ex *retineri* sec. KELCZ 1743-1744. I. c. ⁴ corr. ex *immittere* sec. KELCZ 1743-1744. I. c. ⁵ KELCZ 1743-1744. III. p. 38. *causa* ⁶ *reponi* ... *tuto* corr. ex *tuto reponi* sec. KELCZ 1743-1744. I. c. ⁷ KELCZ 1743-1744. III. I. c. *imo* ⁸ corr. ex *distrabatis* sec. KELCZ 1743-1744. I. c. ⁹ corr. ex *fluviorum* sec. KELCZ 1743-1744. I. c. ¹⁰ KELCZ 1743-1744. I. c. *Caeterum* ¹¹ Hoc verbum fuit a scriptore Belii erronee duplicatum. ¹² KELCZ 1743-1744. I. c. *attendatis* ¹³ KELCZ 1743-1744. I. c. *silvarum* ¹⁴ Verba apud Kelcz hic sequentia *et omnes, qui vobiscum fuerint* a Belio omiſsa. Cf. KELCZ 1743-1744. III. p. 39. ¹⁵ KELCZ 1743-1744. I. c. *sustinebunt* ¹⁶ add. sec. KELCZ 1743-1744. I. c.

* Vide KELCZ 1743-1744. p. 37-39.

MATTHIAM, ad *Kuthnos* montes, Bohemiam late vexantem, in *Hungariam*, ingratiis retractum fuisse. Sed, quomodo GEORGIUS, a praecipiti hac expeditione, incolumisne, an mulctatus? redierit, non meminit.* Omnino facilius ei multo fuit, ex agro *Pisoniensi* referre pedem, et repetere sua; quam si se, exercitumque, confragosis et ad insidias opportunis montibus, apud *Trentsinienses*, induisset. Ergo, ita opinabimur interea, dum certiora suggerantur monimenta, intemeratum reliquisse *Comitatum* hunc, regem Bohemum: tametsi, ex Regiarum litterarum praescripto, omnia, quae sibi mandabantur, fecisse provinciales, existimemus: nisi forte fama eos belli, a consilio, provinciae duro et damnoso, postea retentaverit. Ceterum, eius belli historiam, optime descripsit BOHUSLAUS BALBINUS^{g.)} ex quo discas, adhaesisse fortunam CORVINI, adversus PODIEBRADIUM; sed quam ille, seu astu, rege indigno, eluserit, seu belli eis artibus, quarum fuit scientissimus, ita in rem suam verterit, ut incolumem quidem reduceret exercitum; sed *Bohemorum* tamen dicteris, obnoxium. [p. 77.] Hucusque, generatim de *Comitatu Trentsiniensi*, commentati sumus. Res iam poscit, ut eum cognoscamus penitius.

PARS SPECIALIS

DE

Processibus Comitatus Trentsiniensis.

PROOEMIUM.

Quadrifariam Comitatum Trentsiniensem, sive, in *Superiorem*, *Medium*, *Inferiorem*, et *Transmontanum*, *Processus*, antiqui illi Hungari, dispertiverunt. Id vero, qua sit factum aetate, eo usque nos fugiet, dum erunt, qui rem gestam, diplomatum testimonio, adfirment. Enimvero, supra meminimus, regionis portionem illam omnem, quae iam *Processu Superiore* continetur, peculiaris *Comitatus* nomine, quem *Zilinensem* adpellant tabulae antiquae, censam fuisse olim. Ergo, tribus tunc *Processibus*, puta *Medio*, qui *Superior* forte dicebatur, *Inferiori*, et *Transmontano*, Comitatum *Trentsiniensem* definire oportuit, quod non moramur amplius: quippe, ad *Processus* singulos, pedem iam iam prolaturi. [p. 78.]

^{g.)} EPITOME *Rer. Bohemicar.* Lib. V. Cap. IX. sequ. p. 551. Consule praeterea, epistolam, belli, adversus Bohemos anno 1468. †seriem†¹ describentem. quae exstat, inter MATTHIAE *Epistolas*, Parte III. numero XXXVII. p. 70. sequ. nisi forte fidem illi derogare velis, quod domesticum sit testimonium.

¹ Lectio incerta

* Vide CROMERUS 1555. p. 590.

MEMBRUM I.

De
Processu Superiore

SUPERIOREM dicunt, quod in aquilonem recedat, atque, a *Poloniae* et *Silesiae* collimitis, hinc per *Moraviae*, illinc *Arvensis Comitatus* fines, secundo amne *Kiszuczka* decurrat, dum sinistro quidem latere, *Thurocziensi* provincia, dextro contra, *Processu Medio*, terminetur. Montani huic passim sunt situs, rara planities, rivorum, qui ex convallibus emergunt, affatim: at rusticatio dura, multique laboris, nisi colonus fraudari velit. Respondet solo, caelum, austerum id, atque maturis hiemibus, quae sero demum exeunt, infestum. Id commodi hinc ad incolas redit, quod vegeti sint, et roboris indomiti: quo tamen subinde, ad latrocinia, et facinora alia, abutuntur. Caret urbe regia liberaque; arcibus contra, et oppidis, insidetur frequentibus; sed vicos etiam numerat copiosos. Ergo, ita commentatio nostra erit partienda, ut *arces* primo adeamus, *Oppida* deinde, *vicos* ultimo.

SECTIO I.

DE
Arcibus Processus Superioris

S Y N O P S I S

[p. 79.]

I. *Arx ÓVÁR: eius situs et denominatio: aetas incerta: cur in his faucibus sit posita* §. I.
Insidebatur, bello Bohemico, ab acri praesidio: huius latrocinia: praetorii moles: laborat arx aquarum penuria: est Pongrácziorum gentis haeredium §. II.

Gentis eiusdem, cum Corvinis, patre, et filio, necessitudo, tabulis perscripta §. III.

II. *Arcis SZTRETSNO¹ rudus: eius positus: aetas, Óváro suppar: origines incertae, et de his coniectatio: eius heri.*

III. *Arx BUDETIN, Vago haerescit, positione plana: ortus incerti, ac forte Bohemici: primus castris herus Pán: postea nobiles Hatna* §. I.
Fit, sub Matthia Corvino, Casparis Szúnyogh: eius laus: successores §. II.

Eripitur arx Szúnyoghiis, per Podmaniczkyos: recuperatam, cum dynastia, arcem, fra-

tres, quemadmodum partiti fuerint §. III.

Lis, de successione, nostra aetate mota, et consopita §. IV.

Gentis Szúnyoghiorum² vetustas: Tabula Genealogica §. V.

Budetini situs, et munitiones: solo aequari iubentur publica sanctione §. VI.

Praetorii opportunitas: ditio, ad arcem adtinens §. VII.

IV. *Arx BYTTSCHA: amoenus eius ad Vagum positus: eius³ conditor, aut⁴ auctor* §. I.

Eius celebritas, sub Turzonibus: ex ephemeridibus Závodszkii, recolitur §. II.

Fit, Haydonum Botskaianorum, praeda §. III.

Instauratur iterum a Georgio Turzone §. IV.

Procerum, iussu regio, apud Palatinum Turzonem, paucis ante eius mortem, diebus, isthic agitatus conventus §. V.

¹ corr. ex SZRETSNO ² corr. ex Szúnyoghiorum ³ add. sec. notam marginalem in ms. p. 94. ⁴ corr. ex et sec. notam marginalem in ms. p. 94.

Insolentes, Emerici Turzonis, nuptiae, Byttschae concelebatae §. VI.

*Post mortuos, Turzones, in Eszterházyorum venit potestatem: Vici, qui sunt in arcis ditione:*¹ §. VII.

V. *Arx VÁG-BESZTERCZE: eius situs: praetorii habitus* §. I.

Fuit, perpetua fere Balassiorum sedes §. II.

*Quam ob causam, parte haereditatis altera, exciderint: quam Comites Szapárii tenent:*² *vici, ad arcis ditionem accensi* §. III.

VI. *Arcis HRISCHOW rudus: arcis*³ *origines et fata: oneratur imprecatione, fitque spectro-*

rum lustrum, postea rudus.

VII. *Arx LIETAWA: eius situs: possessores prisci: horum successores* §. I.

[p. 80.] *Arcis moles tripartita* §. II.

VIII. *Arcis ROHÁCS rudus et positio: ratio molis* §. I.

*Haeredium*⁴ *fuit priscae gentis Szulyowszki-orum: qua emortua Sebastiano Szirmiensi donatur a FERDINANDO I.: Sebastiani laudes: munus in aerario regio: posterius* §. II.

Frustraneus, in reparando rudere, Catharinae Szirmiensis, uxoris Sigismundi, conatus §. III.

I. Arx Ó-VÁR

§. I.

Arcis Óvár situs et denominatio:

aetas incerta:

cur in his faucibus sit posita.

Recensendarum arcium exordia, merito ab Óvár ducimus: partim, ut id situi demus, partim, ut honoremus vetustatem. Nam, ex *Thúróczyensium* provincia, secundo *Vago*, ad *Trentsinienses* devectis, dextro amnis latere, prima se obiicit: vetustatis autem tantae est, ut, neque monumentis proditam legas, neque avorum traditione. Hinc ei nomen Ó-vár, apud Hungaros conciliatum, quod *Slavi* eodem significatu, *Sztary-Hrad*, reddunt. Latine, *Arcem Vetustam*, et si lubet graecisare, *Palaeopyrgon* dixeris. Atque, refert omnino, quanta quanta est, arcis moles, antiquitatem, vix ulli arcium provinciae, conferendam: ut non sint audiendi, qui eius ortus, ad *Hussitica* bella referant: cum primum sit coniicere, tunc forte, ab *Hungaris* (nisi horum adventum anteveruisse putanda est) coeptum fuisse exaedificari, cum *Vagum* fecere navigabilem. Est enim eo situ, ut amnem profunda valle, praecipitique lapsu, hac decurrentem, infestum reddere, navigantes autem, retentare possit. Certe cum arcis positum anno MDCCVIII. isthac, in pro[p. 81.]vinciam *Thúróczyensem*, adverso amne, emensuri, contemplabamur, non poteramus non opinari, eductam in faucibus his arcem ideo fuisse, ut, aut tutam praestaret *Vági* navigationem, aut amnicam exerceret pyratice. Quomocunque se res habeat, situs certe ardui est, et in *Vagum* despicientis.

§. II.

Insidebatur, bello Bohemico, ab acri praesidio:

Fama est, cum bellis *Bohemicis*, confinis haec regio affligeretur, praesidio munitam fuisse acri, et defensandae, ab hostis praedabundi iniuriis, orae, sic satis idoneo. quod

¹ *vici... ditione* add. sec. notam marginalem in ms. p. 100. ² *quam... tenent* add. sec. notam marginalem in ms. p. 104. ³ add. sec. notam marginalem in ms. p. 104. ⁴ corr. ex *haeredum* secundum notam marginalem in ms. p. 109.

demum *Bohemi* decedentibus, rapto victitarit. Nolim temere, seu negare, seu, adfirmare, rem, solis accolarum sermonibus, vulgatam. Id certum est, favere arcis situm, latrunculis: quippe quae, rupi inaedificata, abscissa hinc, praecipitique positione est, illinc silvosis montibus clauditur. Neque dubitarim, insessum fuisse Ó-várum ab *Hussitis*, eo forte avidius, quo opportunius cernebant, ad infestandum Comitatum utrumque, *Trentsinensem* hinc, illinc *Thúrócziensem*, *Vagum* autem, iniectis quasi compedibus, adstringendum. Arcis praetorium, uti mole non laborat, ita factum est, ad eundem modum, qui est priscis substructionibus familiaris. Nihil hic eductum ad regulam videas, fortuito labore, aut sicuti urgebat necessitas, alia aliis surrexere negligentius. Habet tamen munitiones, ritu eductas prisco, hospitium item militum, et heris accipiendis, hypocausta. Hodie, rarius ab heris habitatur: quippe, qui satis habent, qualicunque satellitio, molem custodire, et quomodocunque, sartam tectamque, praestare. Importunam ad de[p. 82.]fensandum, aquae penuria facit. Quia enim petrae incubat, cavari puteus nequit. Ergo, per ductus, canalesque, aquas, e proximorum montium convexis lateribus, accipit. Est, veterrimo iure, in *Pongratziarum* haerediis, horum puta, qui iam *Baronum* axiomate sunt insignes. Itaque, referunt eius nomen inter titulos, ut de Ó-vár saluten-
tur. Sunt autem in arcis ditione, praeter oppidum *Varin*, vici: *Krasznyani*, *Strasa*, *Bella*, *Leszicza*, *Kotrzina*, et *Lucska*.

*huius
latrocinia:*

*praetorii
moles:*

*laborat arx
aquarum
penuria:*

*est Pongrá-
cziorum gentis
haeredium.*

§. III.

Gens ipsa *Pongrátziorum*, vetus oppido est, atque incluta. Non est animus, historico-
rum monumenta, advocare; peculiare istud expromendum est: quod, foedus fraternum, PONGRATZIIS, cum IOHANNE HUNYADI, intercesserit, a MATTHIA *Corvino*, recogni-
tum postea, cultumque. Pretium operae facturum me confido, si tabulas, quibus, per-
scripta sunt eius foederis capita, isthic interseruero; tum, ut gentis veterrimae decora,
fiant illustria; tum, ut constet, inter omnes, quemadmodum prisci illi homines, mutu-
is se necessitatibus, adversus aemulorum iniurias, adseruerint: exemplo omnino, lau-
dabili non minus, quam utili; si essent, qui id aetate nostra, prona, in simultates, et
clancularia odia, vellent imitari. Sunt autem istiusmodi: Nos, IOHANNES² de HUNYAD,
Vaiivoda Transilvaniae,³ *Siculorumque, nec non Comitatum de*⁴ *Szolnok et Temes*⁵ *Comes,*
*Supremus*⁶ *Capitaneus armorum, et Dux militiae*⁷ *exercitus Sacratissimi*⁸ *Regis Hungariae,*
regni incliti,⁹ [p. 83.] *recognoscimus harum serie, quibus incumbit*¹⁰ *universis: Quod nos, pra-*
*esentibus ac*¹¹ *mediantibus, Magnificis, Michaelis Ország*¹² *de Guoth, Summo Thesaurario*
*regalis*¹³ *Maiestatis, ac Paulo,*¹⁴ *filio Bani de Lindva; una cum magnifico viro Pancratio*

*Gentis eiusdem,
cum Corvinis,
patre, et filio,
necessitudo,
tabulis per-
scripta.*¹

¹ *gentis... praescripta* add. secundum sinopsim (p. 79.) ² CD XI./II./XIV. *Joannes* ³ pro *Transilvaniae*
CD l. c. *Transilvanus* ⁴ de CD l. c. om. ⁵ pro *Temes* CD l. c. *Temesiensis* ⁶ CD l. c. *supremusque*
⁷ *armorum... militiae* corr. ex *dux armorum et militiae* secundum CD l. c. ⁸ CD l. c. *Christianissimi*
⁹ *Hungariae... incliti* corr. ex *regni Hungariae etc.* secundum CD l. c. ¹⁰ corr. ex *expedit* secundum CD l.
c. ¹¹ add. secundum CD l. c. ¹² CD l. c. *Ország* ¹³ add. secundum CD l. c. ¹⁴ CD l. c. *Paulo*

* *Diploma publicatum est in CD XI./II./XIV. Copia certe, qua Belius usus est, plurimis mendis laborat. Qua de copia vide notam Belii a.) in fine diplomatis transcripti.*

de Sz. Miklós, *Capitaneo de Szokolcha*,¹ inter nos² mutua vicissitudine, sana mente, sincera fide, ac bona et liberali³ voluntate, inita, statuta, sancita, et iureiurando firmata, ac vinculo amico et fraterno, inter nos ac posteros nostros, semper duraturo, ipsum Magnificum Pancratium de Szent Miklós, adoptavimus, elegimus, et assumimus; immo et adoptamus, eligimus et adsumimus, nobis in verum ac fidum amicum, nec non sincerum ac cordialem Fratrem; ipsumque simul, cum filiis, prolibus, fratribus, ac singulis posteritatibus eiusdem: ac uti non fictos, sed verissimos, indubitatos et adoptatos amicos et fratres carissimos, sine dolo et fraude tenebimus,⁴ amabimus, ac⁵ diligemus; ipsi etiam Domino Pancratio, in cunctis et singulis beneplacitis, sed et⁶ necessitatibus eius, et eventibus,⁷ auxilio in⁸ adversis, (a quibus adversitatibus Deus custodire dignetur⁹) providere,¹⁰ totis viribus, virtute, facultatibus, thesauro,¹¹ humanitate, et singulis bonis nostris, quae dante Domino virtutum, possidemus et habemus, et adhuc¹² quoque possidebimus¹³ et habituri sumus vel¹⁴ erimus, temporibus necessariis,¹⁵ semperque et porro¹⁶ futuris, ipsi¹⁷ quidem et filiis suis,¹⁸ prolibus, fratribus et posteritatibus,¹⁹ nos ac nostri filii, proles, fratres ac posteritates,²⁰ universi, uti fideles amici et fratres non ficti, sed cor[p. 84.]diales, contra quoscumque aemulos, et adversarios ipsi²¹ contrariantes, resultantes et adversantes; assistemus et adstabimus,²² amoreque, favore, firmitate,²³ amicitia, patrocínio et²⁴ auxilio, ad singula mutaque²⁵ illius placita, simul²⁶ et accepta, aderimus et accurremus.²⁷ amicis quippe eius,²⁸ et suorum, amici, sed²⁹ inimicis eius, et³⁰ suorum, universis, erimus³¹ semper inimici. Quam quidem firmitatem³² et amicitiam, bona fide, sincera charitate,³³ libera mente et voluntate, cordialem³⁴ iure iurando firmatam, non³⁵ propter quempiam hominum³⁶ mundi, aut pro dato dono³⁷ sive munere, elegimus,³⁸ sed³⁹ ad quorumcunque instinctus, ac suggestiones, nullo⁴⁰ tempore deseremus, neque violabimus, vita sua nostraque⁴¹ perdurante; et nec per filios,⁴² proles et posteros nostros, terminata vita nostra temporali, sinemus, neque permittemus dissolvi, dirumpi,⁴³ et⁴⁴ per quemcunque modum violari. Quae puncta⁴⁵ praemissa, ac⁴⁶ quaevis permissorum singula, spondemus, promittimus,⁴⁷ sub fide nostra Christiana,⁴⁸ Deoque debita⁴⁹ sinceritate, per nos et nostros, inviolabiliter ac inconcusse firmissimeque⁵⁰ semper⁵¹ observabimus.⁵² Harum nostrarum pendentis⁵³ sigilli nostri authentici munimine⁵⁴ solidatarum vigore et⁵⁵ testimonio literarum mediante. Datum in⁵⁶ Temesvár,⁵⁷ ante Festum⁵⁸ Laurentii,⁵⁹ Anno⁶⁰ MCCCCXLI.⁶¹

¹ una... Szokolcha corr. ex Magnificum virum Pancratium, de Szent-Miklós, Capitaneum de Szakolcza secundum CD l. c. ² inter nos add. secundum CD l. c. ³ corr. ex libera secundum CD l. c. ⁴ sed... tenebimus add. sec. CD XI./II./XIV. ⁵ CD l. c. et ⁶ sed et CD l. c. scilicet ⁷ et eventibus corr. ex gentibus sec. CD l. c. ⁸ pro auxilio in CD l. c. prosperis et ⁹ pro a quibus... dignetur CD l. c. a quibus Deus coeli dignetur praecavere ¹⁰ CD l. c. om. ¹¹ CD l. c. thesauris ¹² CD l. c. ad nunc ¹³ CD l. c. habebimus ¹⁴ habituri sumus vel CD l. c. possessuri sumus et ¹⁵ CD l. c. successivis ¹⁶ CD l. c. pro ¹⁷ CD l. c. sibi ¹⁸ filiis suis CD l. c. suis filiis ¹⁹ CD l. c. posteris ²⁰ ac posteritates CD l. c. et posteri ²¹ CD l. c. sibi ²² assistemus et adstabimus add. sec. CD l. c. ²³ CD l. c. fraternitate ²⁴ CD l. c. om. ²⁵ sic! ²⁶ pro ad singula... simul CD l. c. quae illius nutui placita scimus ²⁷ CD l. c. occurremus ²⁸ CD l. c. suis ²⁹ CD l. c. add. et ³⁰ CD l. c. ac ³¹ CD l. c. add. pro ³² CD l. c. fraternitatem ³³ CD l. c. caritate ³⁴ CD l. c. cordialiter ³⁵ CD l. c. om. ³⁶ CD l. c. hominem ³⁷ pro pro dato dono CD l. c. praebito donario ³⁸ CD l. c. allectivo ³⁹ CD l. c. non ⁴⁰ CD l. c. add. unquam ⁴¹ pro sua nostraque CD l. c. nostra suaque ⁴² filios add. sec. CD l. c. ⁴³ CD l. c. et dirumpi ⁴⁴ CD l. c. vel ⁴⁵ CD l. c. cuncta ⁴⁶ CD l. c. et ⁴⁷ CD l. c. et pollicemur ⁴⁸ pro fide nostra Christiana CD l. c. fidei nostrae christianae ⁴⁹ CD l. c. debita ⁵⁰ firmissimeque CD l. c. firme firmissimeque ⁵¹ CD l. c. add. et in alterum ⁵² CD l. c. observare ⁵³ CD l. c. appositione ⁵⁴ CD l. c. om. ⁵⁵ CD l. c. efficacie ⁵⁶ CD l. c. om. ⁵⁷ CD l. c. Themeswar ⁵⁸ pro ante festum CD l. c. secunda die festi B. ⁵⁹ CD l. c. add. Martyris ⁶⁰ CD l. c. add. Domini ⁶¹ CD l. c. MCDXLIV.

Hactenus foederis^{a.)} [p. 85.] tabulae. quas, quod ratas habuerit MATTHIAS rex, cum ex aliis monumentis, tum ex litteris suis condidicimus, quas ad *Boghonem de Konstad, Dominum in Pogyebrád*, GEORGII regis filium, privatim dederat; sciscitanti enim *Boghoni*, quid *Turcae*, adversus *Hungariam*, ocepturi putarentur, ad hunc modum respondet: *Misimus ad inferiorem regni nostri plagam, copias pro defensione, et primo occurso sufficientes, cum Capiteo Iohanne Pongrácz*,¹ COGNATO NOSTRO, *quem et nos, si necessitas postulabit, personaliter secuturi sumus, cum spe bona fortunae² melioris*. Nempe, magna tunc *Pongrácziorum*, et auctoritas fuit, et per haec *Moraviae*, atque *Poloniae*, collimitia, virtutis bellicae, existimatio; ut habuerit omnino, cur et IOHANNES, et MATTHIAS, acerrimae gentis amicitiam, ambirent, colerentque; ea in primis tempestate, quae in WLADISLAI I. ac postea, in LADISLAI posthumi, et quae hinc sequuta est, aetatem incidit. Nescio autem, annon haec ipsa, cum *Corvinis* necessitudo, feroces reddiderit *Pongráczios*: quippe quibus sollemne postea fuit, ut et ipsi, irrequieti essent, neque parcerent vicinorum tranquillitati. qua de re saepius.

II. Arcis SZTRECSNO rudus.

Confinis olim *Thúrócziensibus* arx, nunc triste rudus. Dedit, valli ei nomen, per quam *Vagus* ad *Trentsinenses* elabatur: [p. 86.] namque, vulgo *Stretschniánská-Dolina*, Hungaris *Sztrecsnai-Völgy*, dicitur. Sedit sinistro amnis latere, petrae, ita montibus haerescenti, inaedificata, ut aequales hos, celsiores illos, a tergo, et latere utroque, circumpositos, habeat. Nominis, iuxta et molis origines vestigantibus, nemo erat, qui potuisset, cum veri confidentia, seu, adfirmare aliquid, seu negare. Coevam *Ó-Váro*, ac forte aemulam etiam dixerim. Nam, erat hoc in priscorum *Hungarorum* moribus, culpandum, quod nequirent vicinos ferre, vel seipsis potentiores, vel earundem fortunarum. Ergo, ut, seu arcere, seu inferre vicinis possent iniurias, saltem in metu eos perpetuo continere, arces opponebant arcibus. Id mihi de gemino huius vallis castro, *Óvárensi* illo, quod nunc vidimus, et *Sztrecsnensi* isto, agrestium quidem sermonibus, sed non abludentibus a veri specie, adfirmatum est: hostili, nimirum animo vicinos certasse mutuo: cum enim, alter arcem, hanc illamve posuisset, nihil moratus alter, opposuit ei aliam,^{b.)} ut si quid hostilis adtentaret, esset, unde retunderetur. Fuit et haec regum aliquando propria, atque post multas heroum conversiones, *Wesseleniis*, iure perenni adtributa, habuitque,

Arcis Sztretsch-nensis positus:

*aetas, Óváro
suppar:*

*origines
incertae, et de
his coniectatio:*

eius heri.

^{a.)} Sequuti sumus in iis exscribendis fidem CASPARIS PONGRÁTZ de Sz. Miklós et Óvár, Abbatis S. ANDREAE Apost. de Bisztricza, Eccles. Metrop. Strigon. Canonici et S. C. R. M. Tabulae Regiae Iudiciariae Praelati. quas ille, ex monumentis archivi *S. Montis Pannoniae*, A. MDCCXXXVII. sua manu exscripsit. In errore est TIMON, cum ad annum MCCCCLXXVI. *Pongracziis*, tanquam consanguineis *Corvinianis* adplaudit. ^{**} Mutua eis, et istis tabulis firmata necessitudo, non consanguinitas, fuit.

^{b.)} Hinc *Slavorum* illud proverbium fluxit: *Wgednem Zámku se hnewagu, a w druhem nedbagu*. Iras arcis unius, sperni ab altera vicinaque; quando, *vana est sine viribus ira*.

¹ Iohanne Pongrácz FRAKNÓI 1893–1895. I. p. 40. Joanne Pongracz ² FRAKNÓI 1893–1895. I. c. *fortune*

^{*} *Litterae hae Matthiae regis mense Maio a. 1463. ad „Boghonem” (Victorinum Podjebrad) missae publicatae sunt in FRAKNÓI 1893–1895. I. nr. 31. pp. 39–40.*

^{**} Vide TIMON 1736. p. 81. *„Vivat vero familia Pongracziana una de cognatis Corvinianis.”*

amplam circum ditionem; quam [p. 87.] illi tamen, nihil dubitarunt, occupatis subinde, per vim atque iniuriam, vicinorum possessionibus, locupletare. Ergo, cum se, adversus *Wesseleniorum* iniquitatem eam, nobiles accolae, quin et ipsi primores, nequeunt efficaciter tutari; permissu factorum accidit, ut novis rebus moliendis, implicitus *Sztrecsnae* herus, ob contractam *infidelitatis notam*, arcis, cum omni ditione, haereditate, exciderit. Haud tamen diu, in fisci regii potestate, opima ea dominatio, mansit: quippe quam, PAULLO ESZTERHÁZY, haereditario iure, LEOPOLDUS, ob summa viri merita, brevi post donavit. qui eandem, filiae suae, *Theresiae*, Comitis *Georgii Erdődy* coniugi¹ permisit, iure tantum temporario. Itaque, in eius nunc ditione, *Sztrecsno*, censetur.

III. *Arx* BUDETIN

§. I.

Arx BUDETIN,
Vago haere-
scit, *positione*
plana:

ortus incerti,
ac forte
Bohemici:

primus castr
herus Pán:

postea nobiles
Hatna.

BUDETIN, uno, infra ÓVÁRUM, milliari, sinistro itidem *Vági* latere; sed plano eo, et quodammodo depresso, prorsus ad *Kiszuczae*, undosi, et praecipitis amnis, confluentem, insedit. Origines castr, vix indagaveris, eo quod, neque diplomatibus sunt expressae; neque historicorum monumentis. Si vocabuli sono adtendas, *Bohemicus* videbitur, facietque coniecturae locum, ab eius gentis hominibus, conditum esse; sive id demum, bellis *Bohemicis*, [p. 88.] quae tempora *Sigismundi* praecessere; sive *Hussitarum*, late, regionem hanc percursantium, aetate, contigit. Constat enim, *Sigismundo* rerum potente, gentem *Pán*, cum admenso circum agro, castrum possedis; quod ipsum nomen, quia *Bohemicum* est, et herum, seu dominum significat, in eam nos vocat coniecturam, arcis incunabula, omnino ad eam gentem referenda esse. Et de *Páno* quidem, arcis hoc domino, non ab re suggestum nobis a nonnemine est, evocatum e *Bohemia*, stipendia apud *Sigismundum* meruisse, ut a popularium incursu, *Budetinensi* cum praesidio, montanam hanc oram defensaret. qui postea in mores et iura Hungarorum transierit. *Páno*, sine haerede emortuo, nobiles *Hatna* in dominationem arcis venisse certum est.

§. II.

Fit, sub
Matthia
Corvino,
Casparis
Szúnyogh:

Sed, ne his quidem diuturna eius possessio fuit; defecere enim penitus, antequam MATTHIAS *Corvinus* ad clavum reipublicae admoveretur: sola filia, *Elisabetha Hatnansky*, superstite, quam *Casparus Szúnyogh*^{c.)} de *Jeszenicze*, in matrimonio habuit. Emicuit vero tunc bellica virtute, *Casparus*, neque non ita se MATTHIAE adprobavit, ut nihil dubitarit, tutandi adver[p. 89.]sus *Bohemos*, collimitii huius provinciam ei demandare.

^{c.)} Ducit origines suas, gens SZÚNYOGH, ex vico *Jeszenicze*, abiitque ante haec tria secula, in duos ramos: quorum alter, ordini adscriptus equestri, hodieque superat; alter in optimatibus relatus, in *Budetinensem* hanc lineam propagatus est: gentilitio vico *Jeszenicze*, nobilibus relicto. Est enim hoc in more apud Hungaros positum; ut, si quis fratrum, in communionem bonorum, a se adquisitorum admittere nolit, uterinos suos, omni se is iure, quod in aviticis possessiones habuit, abdicare debeat, easque fratribus in solidum permittere. quod non erat silendum.

¹ corr. ex *conigi*

Virtutis exserendae occasionem hanc, ita in rem suam vertit *Casparus*, ut, et gratia apud regem, unus omnium, inter pares, maxime valeret, et opibus, sudore sanguineo partim, partim regis munificentia partis, ultra, quam rerum possis, increaseret. Inter ea haeredia, arx *Budetin*, quam *Casparus* iure nuptiarum obtinuerat, cum ditione reliqua, in primis censebatur. Hanc ille *Moysi* filio, paternarum aemulo virtutum; iste filiis itidem, *Iohanni* et *Georgio*, ex *Sara Podmaniczky*, susceptis, post se reliquerat.

eius laus:

successores.

§. III.

Late, sub idem tempus, et extra omnem modum ferociter, in aliena grassabantur, *Iohannes* et *Raphael Podmaniczky*. Ergo, *Budetinum* quoque fratribus eripiunt, usurpataque cum eius dominatione, depellunt a possessione *Szunyoghios*, ut cogerentur omnino, apud FERDINANDUM I. et regni ordines, iniurias queri: quas quidem querelas, iisdem illis *articulis*, quos supra recitavimus, quibusque partim proscribebantur, partim recipiebantur iterum in gratiam *Podmaniczky*, cum facinoribus reliquis, dedisse occasionem certum est. Arce et dynastia^{d.)} publico regis et regni beneficio, recuperata, ita convenit inter *Iohannem*, et *Georgium*, fratres, uti hic quidem ditione et arce *Budetinensi* potiretur, ille positus, iam ante in *Silesia* sedibus, successionis iura, si fratris posteros emori contingat, integra sibi adservet.

Eripitur arx Szunyoghii, per Podmaniczkyos:

recuperatam, cum dynastia, arcem, fratres, quemadmodum partiti fuerint.¹

§. IV.

Ac, perdurarunt sane *Georgii* posterum in *Budetini* possessione, dum anno MDCCXXVII. [p. 90.] *Ladislav Szunyogh*, eius lineae ultimus, locum faceret *Silesiacae* illi, ad succedendum, in avitae ditionis iura. Res tamen lite haud caruit; quando *Ladislav* superstes vidua, *Antonio Szunyogh*, contraire primum, mox negare ius succedendi. Ergo, re, ad tribunal regium delata, atque illic disputata severius, haereditas *Antonio*, ea lege adfirmata est, ut viduae et superantibus filiabus, nummum florenorum *sexaginta millia*, penderet, posteaque haereditatem, aequissimo iure, adiret. Tunc vero, nihil cunctatus *Antonius*, aes definitum, anno MDCCXXXII. viduae et filiabus, repraesentat, ac *Silesia* relicta, in *Hungariam* venit, iamque *Budetino*, et huius *dynastia* potitur. *Feliciter!*

Lis, de successione, nostra aetate mota, et consopita.

§. V.

Ad gentem *Szunyoghiorum* quod adinet, inter antiquissimas *Hungariae*, referri eam oportere, non plane nulli, neque id, sine ratione, existimant, rati, iam tum in rebus *Salomonis* eius mentionem reperiri. Ac meminit sane, *Zunuchii* cuiusdam BONFINIUS^{e.)} eumque in iis speculatoribus recenset, qui auspiciis *Salomonis*, *Geysae* duci, insidiabantur:

Gentis Szunyoghiorum vetustas:

^{d.)} Vide, Anni MDXLV. Art. XLVII.*

^{e.)} Decadis II. Lib. III. p. 214. 16. ad annum seculi XI. fere octogesimum quintum, sextumve.

¹ corr. ex fuerunt sec. synopsis in ms. p. 79.

* Vide CJH 1696. II. p. 368.

tabula
genealogica.

Petrudus,¹ inquit, *ZUNUCHUS et Bichas*. Non invideremus hanc genti vetustatem, si doceri posset, idem BONFINIO vocabulum *Zunuch* significavisse, quod nobis hodie *Szunyogh*: tum, si evinceretur rationibus idoneis, revera, propagasse genus *Zunuchum*, quod, cum per plura secula latuerit in obscuro, emicuerit postea sub *Corvino*. Enim vero, cum multa alia, vel incerta, vel adpersa sunt fabulis, in historia *Hungarica*, [p. 91.] tum, familiarum in primis origines: ut laborem sibi conscisceret inexsuperabilem, qui hic, gentium exterarum imitatione, certa discriminare ab incertis, detegere fabulas, et non interrupta serie, inde a primo stipite, per generationum, mutuo se excipientium, gradus, in nostram usque aetatem, matribus, simul adnotatis, unius saltem, alteriusve gentis, tabulas genealogicas, condere susciperet. Nae ille mihi ᾠδύνατα moliretur. Negligentiae id *Hungarorum* tribuunt exteri; quam non excusamus, si quae intercessit; maior tamen culpa est temporum, quae gentem, inde a primis regni exordiis, irrequietam fecerunt; ut necesse habuerit, sub regibus, propemodum singulis, non tam procurare decora sua, quam propulsare, consopireque bella, partim seditione civili commota, partim illata a vicinis, incrementa *Hungarorum*, in damnis suis deputantibus. Quid? quod tabularum et monumentorum cura, ad sacerdotes, tunc fere monachos, adtinuerit, cum interim summi et imi, militiae laboribus exercerentur. Atque, fuere omnino sacri illi viri, ex aetatis ingenio, adtenti ad rem eam, sollicite administrandam; dum eius quoque diligentiae fructus, ante interciperetur, quam posset commodis posteritati velificari. Nimirum, monasteriis, sanguinolentissimis bellis, foedum in modum deletis; quin tabulariis etiam publicis, irreparabili universae gentis damno, passim, vel direptis, vel exustis, deleta dissipataque sunt, non familiarum tantum, sed regni totius monumenta. Quae una calamitas, ut sexcentas alias taceamus, satis est ad rei, excusationem. Neque tamen desunt familiae, quibus, meliore [p. 92.] fato, si non intemerata mansere domestica tabularia, saltem non sunt penitus exinanita, quod quidem *Tabula Genealogica, familiae SZUNYOGH*, quam hic interserendam^{f)} volumus,* conducet: quippe, ex domesticis monumentis concinnatam. Sed in viam redeamus.

§. VI.

Budetini situs,
et munitiones:

Situs *Budetini*, ita factus a natura est, ut idoneus omnino sit munitionibus, et hosti arcendo. Itaque, communiebatur, cum res erant trepidae, iterumque vanescenti periculo, nudabatur aggeribus: id quod, ex publicis regni sanctionibus didicimus. Sic habet

^{f)} Communicavit eam nobiscum inclutae gentis SZUNYOGHIANAE, non minus, quam politioris litteraturae, praecipuus existimator, ENGELBERTUS de KEMPELIN, vectigalium Poseniensium, *Tricesimam* vocant, praefectus.

¹ corr. ex *Petradius* sec. B p. 60. et BONFINI 1581. p. 214.

* *Tabula in ms. non invenitur. Cum vero plures huiusmodi genealogiae in tabulas relatae in tomis typis expressis insertae sunt (vide e. g. tabulam genealogicam Erdődyorum in BÉL 1735–1749(?) I. inter pp. 66–67, seu Illésházyorum ibid. 70–71.), dubitandum non est, quin etiam Szunyoghiorum tabulam iam prius ab Engelberto de Kempelin cum se communicatam (vide notam f.) in praelum misisset, si tempus ad opus perficiendum habuisset.*

anni MDCXXX.^{g)} decretum. *Decernitur item, ut aggeres, qui ad loca passuum versus partes Silesiae, ad¹ BUDETIN, sive Jablonka erecti fuerant, quandoquidem ii, propter temporum² rationem periculosam, defensionis ergo, constructi fuerant, cessantibus iam Dei benignitate, periculis, diruantur, et custodia eisdem imposita, amoveatur.* Quae eadem lex, quod adversantes forte habuit *Szunyoghios*, instaurari, sacrarique iterum, anno MDCXLVII.^{h)}* debuit. *Decernitur etiam, ut aggeres, qui ad loca passuum, versus partes Silesiae, ad BUDETIN superioribus annis erecti fuerant, vigore Articuli XVI. anno³ MDCXXX. ad mandatum suae [p. 93.] Maiestatis, per Supremos Comites, Comitatum Trentsiniensis,⁴ et Thúrócziensis,⁵ assumptis⁶ etiam secum eorundem Comitatum, et si necesse foret, etiam aliorum Comitatum gentibus, demoliantur, et custodia eisdem imposita, amoveatur.* Arguas hinc, molestos forte viciniori, *Budetinenses* praesidiarios fuisse, noluisseque a statione hac depelli, quam credo, in perfugium militaris licentiae, conversam voluere. Sed anne aggeres ii, *Budetini* praetorio circumdati, an ei adpositi fuere? Ex legis verbis istud colligas; sed ita tamen, ut coniuncti fuerint, cum arcis munitionibus, ubi traiectus, eo commodius observari, et *Vágus*, si res posceret, intercludi posset. Ex eo tempore, an praesidio insessum fuerit castrum, nescio, nisi quod primum sit existimare, edita toties, civili seditione, ob loci, ad observandum amnem, commoditatem, haud caruisse excubatoribus.

solo aequari
iubentur,
publica
sanctione.

§. VII.

Ad praetorium ipsum, quod adinet, mole et opportunitate ea est, quae non heroum modo, sed hospites etiam convenas, cum elegantia possit accipere. Rus circumfusum, amoenum est, quodque collibus hic exasperatur, valliculis deprimitur alibi, excoliturque agris frumentariis, obtutus iucundi. Parte una, mons arcis obiicitur, cui *Duben* nomen, *Slavica* dialecto, a quercu petitus, quod ea arbore, totus pene vestitus est. Discriminatorem aiunt esse *Sztrecsnensis* et *Budetinensis* dominationis: cuius terminos *Wesselinius Comes*, extra [p. 94.] modum contemnerasse fertur: violentia enim usus, novem vicos *Budetinensi* ditioni, suo arbitratu, detraxit, quae res, multis postea iurgiis analitibus trahendis, occasionem dedit, agitataque controversia ea fuit, anno potissimum MDCCXII. publico in concilio; neque tamen diremta est adhuc. Ipsa *Budetinensis* ditio, utroque *Kiszuczae* latere diffunditur, in occidentem hinc, in septentrionem illinc, usque ad fines *Arvensium* procurrens, censetque in suis oppidum *Kiszutsza-Ujhely*; Vicos autem: *Radolya*, *Lopussna*, *Brodno*, *Zabudnye*, *Budetin*, *Chumetz*, *Vranye*, *Rudinka*, *Dubye*, *Lehota*, *Pewinna*, *Lodne*, *Lieszkovetz*, *Ochodnicza*, *Dunajow*, *Neslussa*, *Rudinská*, *Nagy-Rudina*, *Nagy-Diwina*, et *Szwedernjk*. Haec de *Budetino*.

Praetorii
opportunitas:

ditio, ad arcem
adtinens.

^{g)} Articulo XVI.**

^{h)} Articulo LXIX.

¹ add. sec. NOVELLAE 1698. p. 132. ² NOVELLAE 1698. l. c. *temporis* ³ NOVELLAE 1698. p. 212. anni

⁴ NOVELLAE 1698. l. c. *Trinchiniensis* ⁵ NOVELLAE 1698. p. 212–213. *Turociensis* ⁶ NOVELLAE 1698. p. 213. *assumptis*

* *Annus Decreti corr. ex MDCXLIX. sec. NOVELLAE 1698. pp. 212–213. (ubi Art. LXIX. – sicuti in nota est – Anni MDCXLVII. legitur).*

** *Vide NOVELLAE 1698. p. 132.*

IV. *Arx* BYTTSCHA

§. I.

Arcis Bittscha, amoenus ad Vagum positus: eius conditor, aut auctor.

Ad unum milliare, eodem *Vági* margine progressis, *Byttscha* castrum insedit, loco itidem plano, et cum ex amnis obtutu, tum ob agri, quo circumsidetur, varietatem, insigniter amoeno. Condidit eam, saltem augustiorem¹ fecit, *Franciscus Thurzo*, idque uti inscriptum turri indicium habet, anno MDLXXI. Praetorio est, six satis laxo, et conclavibus instructo, non copiosis minus, quam ad commode habitandum, idoneis. Circumcludunt id, munitiones, non quidem, ferendae obsidioni, sed arcendis latrunculis, eductae.

§. II.

Eius celebritas, sub Turzonibus:

ex ephemeridibus Záwodszkii, recolitur.

Dum florerent *Thurzones*, in cele[p. 95.]britate fuit arx, et oppidum *Bittschense*, ob perpetuam, quam isthic habuere, sedem. In primis, *Georgii Thurzonis*, postea Regni Hungariae Palatini aetate, et fama valuit *Byttscha*, et rebus, bello paceque gestis, quarum exstantiores, ex ephemeridibus GEORGII ZÁWODSZKII,^{i.)} patri *Georgio*, et filio *Emerico Thurzoni*, a secretis epistolis, iuvabit adscripsisse, ut eorum temporum memoria, pro eo, ac decet, recolatur. Et anno quidem MDC. captivitas *Michaelis Telekessi*, arcem nobilitavit. Praedas ille agere solitus, cum neque monitus, a maleficio desinere vellet; neque in ius vocatus, iudicibus se sistere; *criminis laesae Maiestatis*, reus pronunciatus est: bonis, quod ad *Lednicze* arcem dicemus,^{**} fisco regio, adtributis. At ille, severissima hac animadversione, nihil factus emendatior, perrexit, qua se dabat occasio, latrocinari strenue, dum suapte, neque tamen sine numine vindice, *Byttscham* veniens, in vincula praecipitaret. *Die XXVI. Decembris*, inquit ZÁWODSZKYUS,^{**} *Michael Telekessi*,² *posteaquam adimpleta esset eius malitia, nexu fatali tractus, ad arcem Byttsche*,³ *sponte venit, ubi ex mandato suae*⁴ *Maiestatis Caesareae (RUDOLPHI)*⁵ *et Suae Serenitatis (MATTHIAE Archiducis)*⁶ *captus, et in vincula coniectus, ac tandem per certos equites, Suae Maiestatis, ad id emissos, in arcem Posoniensem, deductus est: anno demum sequente, MDCI. die XI. Aprilis, ibidem, publico in foro, capite diminutus.* [p. 96.]

§. III.

Fit, Haydonum Botskaianorum, praeda.

Sed, annus MDCV. arci, iuxta et oppido *Byttsche* durus, ac pene exitialis fuit. Rem funestam, ad hunc modum ZÁWODSZKY memorat: ^{***} *Die XVII. Maii, insignis, et manifestus*

i.) Luce publica donavimus ZÁWODSZKII hoc *Diarium*, ADPARATUS nostri *ad Histor. Hungar. Decade I. Monum. VIII.* p. 353. seqq. lectu omnino dignissimum.

¹ corr. ex *angustiore* ² ZÁWODSZKY 1743. p. 358. *Telekessy* ³ ZÁWODSZKY 1743. l. c. *Bitse* ⁴ add. sec. ZÁWODSZKY 1743. l. c. ⁵ add. a Belio ⁶ *Matthiae Archiducis* add. a Belio

^{*} *In hac eadem descriptione Belius de arce Lednicza memorat, in sectione scilicet II. Membri II. Partis Specialis, ubi de arcibus Processus Medii agitur. Vide editionem nostram, pp. 294–298.*

^{**} *Vide ZÁWODSZKY 1743. p. 358.*

^{***} *Vide ZÁWODSZKY 1743. p. 361.*

*praedo, Biely Stetz¹ appellatus, certorum Haydonum Botskayanorum² Capitaneus, oblu-
ctante satis Domino C. Tursone,³ Rayeczium, ex Thúrócz⁴ venit, caterva⁵ latronum sibi si-
milium, non exigua stipatus. Tandem XXI. Maii, idem Biely Stetz, pactatus prius cum in-
colis oppidi Byttsche⁶ de certa summa pecuniarum sibi⁷ exsolvenda, coeco impetu, et furore
raptus, propter expectationem, ad arcem Byttsche⁸ veniens, in eam fortem fecit impressio-
nem: a qua dum repulsam passus fuisset, et aliquot e suis complicibus amisisset; tandem ipsum
oppidum Byttsche⁹ succendit, ac in eo, praeter alias sumtuosissimas domos, templum etiam
scholamque, nec non palatium penes arcem, magnifice instructum,¹⁰ ceteraque aedificia, dira
ignis voragine, perpropere et miserabiliter exussit. In quorum exustione, praeter alia dam-
na innumera, sane et id dolendum accidit, quod tali furore barbarorum, innocentes animae
Christianorum, suae Magnificentiae subditorum, circiter¹¹ quinquaginta; partim igne suffo-
catae, partim aliter extinctae sunt. Quo infortunio, et crudelitate hostili visis, arcem etiam
Byttschae,¹² castellani eius Haydonibus dederunt. Ex cuius depopulatione, oppidique in-
cineratione, ad minus octoginta millia flore[p. 97.]norum Hungaricalium sua Magnificentia
(Comes Georgius Thurzo)¹³ passa est damni, ut furorem barbarorum, quem, confractis, hem!
scelus! monumentis, in eodem templo Byttschensi¹⁴ habitis, ossibusque mortuorum spoliatis et
disiectis, impudentissime patrarunt, exaggerare intermittam.¹⁵ Haec arcis, et oppidi, sedi-
tione Botskaiana, fortuna fuit; Stetzium, eius auctorem, brevi in exitium praecipitatura:
id quod ad Trentsinium recolemus.*

§. IV.

Ex cladis commemoratione hac, condiscas; non oppidum modo, decore exaedificatum;
sed arcem quoque, ita communitam fuisse, ut potuerit adsilientes latrones, fortiter reii-
cere. Adsurrexit postea e cineribus oppidum, cum indulgentia heri, tum solertia civium,
multo, quam ante fuit, lautius; arx autem, novis iterum adparatibus, pro *Turzonis* magni-
ficentia, ad eum modum perculsa fuit, ut, anno, qui sequutus est, MDCVII. fastosa nu-
ptiarum celebritati, idonea haberetur. Quales eae fuerint, ZÁVODSZKY meminit: *Nuptiae*
inquit *in arce Byttsche¹⁶ Magnifici Domini Andreae Jakussith, nec non illustrissimae ac ma-
gnificae virginis, Judith Turso,¹⁷ Comitissae perpetuae de Arva, celebrantur: qui tandem XXVIII.*
Octobris anno MDCXXXIII.¹⁸ in Oroszlánykő¹⁹ placide obiit: quae solemnina *Stephanus*
Tököly, cum Catharina Turso Anno MDCXX. Calendis Martii, et post eum Iohannes
Szunyogh L. B. cum Anna Tursoniade, redintegravere. Anno [p. 98.] MDCXXII. die
XXIII. Octobris nuptiae magnifici Domini Iohannis Szunyogh, cum illustri virgine Anna
Turso, perpetua Comite de Arva, Bytschae celebratae, et festiviter peractae, Laus DEO! ** Et
hanc quidem celebritatem, Hymenis sacra, *Byttschensi* arcis, paraverunt.

*Instauratur
iterum, a
Georgio
Thurzone.*

¹ ZÁVODSZKY 1743. p. 361. *Stecz* ² ZÁVODSZKY 1743. l. c. *Botskaianorum* ³ ZÁVODSZKY 1743. l. c. *Thurzone*
⁴ ZÁVODSZKY 1743. l. c. *Thurócz* ⁵ corr. ex catena ⁶ ZÁVODSZKY 1743. l. c. *Bitschae* ⁷ ZÁVODSZKY 1743. l.
c. *ipsi* ⁸ ZÁVODSZKY 1743. l. c. *Bitsche* ⁹ ZÁVODSZKY 1743. l. c. *Bitsche* ¹⁰ ZÁVODSZKY 1743. l. c. *exstructum*
¹¹ ZÁVODSZKY 1743. l. c. *circa* ¹² ZÁVODSZKY 1743. l. c. *Bitsche* ¹³ add. a Belio ¹⁴ ZÁVODSZKY 1743. l. c. *Bitschensi*
¹⁵ ZÁVODSZKY 1743. l. c. *praeterrmittam* ¹⁶ ZÁVODSZKY 1743. p. 364. *Bitschae* ¹⁷ *Judith Turso* ZÁVODSZKY 1743. l.
c. *Judithae Thurzo* ¹⁸ anno MDCXXXIII. add. sec. ZÁVODSZKY 1743. l. c. ¹⁹ ZÁVODSZKY 1743. l. c. *Oroszlánkő*

* Vide ZÁVODSZKY 1743. p. 364.

** Vide ZÁVODSZKY 1743. p. 378.

§. V.

*Procerum, ius-
su regio, apud
Palatinum
Turzonem,
paucis ante eius
mortem, diebus,
isthic agitatus
conventus.*

Alioquin, et severiorum curarum caussa, frequentatam fuisse, ZÁVODSZKYUS auctor est: *Anno MDCXVI. inquit, die V. Decembris plurimis huius regni¹ difficultatibus et gravaminibus exigentibus, advenerat huc in arcem Byttsche,² Petrus Pázmán,³ a sua Maiestate, cum credentionalibus, ad suam Celsitudinem Palatinalem, expeditus, cum adiuncto sibi Domino Petro Balassa. Eodem supervenerunt,⁴ et⁵ Spectabilis ac Magnificus Dominus Comes Sigismundus Forgách, et⁶ Magnificus Dominus Sigismundus Rákóczy, qui postremum vale, Domino Comiti Palatino dixerunt: quippe, die XXIV. mensis eiusdem, isthic, anno aetatis XLIX. mortuo, atque anno sequente, anno MDCXVII. die XVIII. Februarii, in templo oppidi sepulto. Exequiae,⁷ inquit ZÁVODSZKY,^{**} Domini Comitis Palatini, in Ecclesia Byttschensi,⁸ honorifice admodum, liberaliter, et ornatissime peractae. Doleas, quod funebrem pompam, conciones funestas, convenarum, supremi officii caussa, multitudinem, et instructum more Hungarico, silicernium, seu epulum emortuale, non retulerit in ephemerides suas, bonus ille: [p. 99.] haberemus, quod et nos miraremur, et exteri in primis, harum istiusmodi celebritatum, insueti.*

§. VI.

*Insolentes, Eme-
rici Turzonis,
nuptiae,
Byttschae
concelebrae.*

Funesta haec sollemnia, biennio post, EMERICI TURZONIS, Palatini filii, nuptiae, pompa, Turzonum genti familiari, anno MDCXVIII. concelebrae, exceperunt. Meminit earum novus scriptor,^{k.)} haud ineleganter: *Memorabiles sunt, inquit, EMERICI TURZONIS, nuptiae, regia prope pompa, celebratae. Quingentos armatos equites, pedites centum, ad spectaculum instruxit, totamque pene Hungariae nobilitatem, in tres ac sexaginta currus, collegit. Cum hoc comitatu, ad magnificentiam, dignitatemque adornato, Helmeccium,⁹ provinciae Zempliniensis oppidum invectus, nuptiarum sollemnia¹⁰ inchoavit; Tokaii triduo, BITSÆ demum, uno admodum mense, maximis lautitiis, sumtibusque, celebravit. Sponsa, quod diximus alibi, Christina Nyári, profectionis, Bittscha, Helmeccium, dies, XXVIII. Octobris fuit; ut adeo, Novembrem integrum, inter nuptiales hos convictus, extrahi oportuerit. Ita tunc, et opibus valuere Turzones, et insolenti, ad omnem magnificentiam, adparatu.*

^{k.)} FRANCISCUS KAZY S. I. Historiae Regni Hung. Lib. II. p. 143. initio, ad annum MDCXVIII. Meminit mortis quoque GEORGII Palatini, ibid. p. 123. fine.

¹ ZÁVODSZKY 1743. p. 372. regni huius ² ZÁVODSZKY 1743. l. c. Bitsche ³ ZÁVODSZKY 1743. l. c. Pázmány
⁴ ZÁVODSZKY 1743. l. c. supervenerat ⁵ add. sec. ZÁVODSZKY 1743. l. c. ⁶ ZÁVODSZKY 1743. l. c. ac
⁷ ZÁVODSZKY 1743. p. 743. Exsequiae ⁸ ZÁVODSZKY 1743. l. c. Bicsensi ⁹ KAZY 1737^a p. 143. Helmeccium
¹⁰ KAZY 1737^a l. c. solennia

^{*} Vide ZÁVODSZKY 1743. p. 372.

^{**} Vide ZÁVODSZKY 1743. p. 374.

§. VII.

Exstinctis *Turzonibus*, quae fuerint arcis conversiones, longum non minus, quam difficile fuerit, explicatu. Tenetur a gente *Eszterházia*, quam dignitas principum S. R. I. a reliquis discriminat; hodie, a *Nicolao*, principis *Paulli Antonii* fratre, possessa; estque, cum ornatu [p. 100.] qualicunque alio, tum picturis regum et ducum *Hungariae*, quae hic videntur insignis. Adtinet, ad eius ditionem, praeter oppidum *Byttscha*, vici XXI. quorum ista sunt nomina: *Kis-Byttsche*, *Pssurowitz*, *Szetrechow*, *Petrowitz*, *Kolarowitz*, *Nagy-Kotessow*, *Rowné*, *Wysoká*, sive *Lubezow*, *Thurzowka*, *Olesna*, *Dlhopole*, *Kis-Jeszenicze*, *Sztupnye*, *Bronysztje*, *Popradno*, *Felső-Hricsow*, *Alsó-Hricsow*, *Lehotka*, *Podhradie*, *Paszina Záwoda*, et *Felső-Hluboké*.

Post emortuos, Turzones, in Eszterháziarum venit potestatem:

Vici, qui sunt in arcis ditione.

V. *Arx VÁGH-BESZTERCZE*

§. I.

Ardui situs castrum, quod ex obiacentis oppidi *Besztercze*, adpellationem traxit, aut certe, quod proclivius ad credendum est, ei impertivit. Insedit, aquilonari *Vagi* latere, sustentaturque rupe propemodum inaccessa, et amni, qui subterlabitur, prorsus impendente. Itaque, et prospectus est amoeni, et oppugnationis, si ea contingat, impeditae ac difficilis. Praetorium, ex more arcium montanarum, ita factum est, quemadmodum id petrae habitus patitur; nempe, obliquis heic, rectis alibi, substructionibus, quae conclavia aperiunt, habitationis commodae et salubris.

Castri Vágh-Beszterczensis situs:

praetorii habitus.

§. II.

Colebatur olim, sede propemodum perpetua, a *Balassiorum* gente: quippe, cuius vetus fuit haeredium, habuitque [p. 101.] ideo heros, non raro acres, et cum propulsandarum, tum ulciscendarum iniuriarum, magno suo damno, cupidos. *Sigismundum Balassam* nominasse sufficiat, de cuius irrequie, *ZÁVODSZKY*:^{*} *Eodem*, inquit, *tempore* (anno MDCV. mense Decembri)¹⁾ *Dominus Sigismundus Balassa, ex conventu Carponensi reversus, fratrem suum carnalem, et uterinum, Emericum Balassa, nec non Magnificam Dominam Sophiam Mérey*,²⁾ *relictam Magnifici quondam Domini Michaelis Czobor, materteram suam, indicta causa*,³⁾ *in arce Besztercze captivavit, resque et bona illorum, partim pro se occupavit, partim in praedam convertit*. Male, violentiae hoc genus, uti par erat, tulere *Caesariani* non minus, quam *Botskaiani* Hungari. Proinde, communibus paciscentium suffragiis, decrevere¹⁾ *Viennae*, uti, proximis Comitibus, in ius vocetur, nisi restituta praeda, indemnes reddiderit, quos praeter fas et aequum, captivos fecerat. Pacificationis verba, sic habent: SIGISMUNDUS

Fuit, perpetua fere Balassiorum sedes.

¹⁾ *Pacificatione Viennensi, ad Duodecimum numero XVI.*^{**}

¹⁾ *anno... Decembri* add. a Belio ²⁾ *ZÁVODSZKY 1743. p. 362. Mérey* ³⁾ *ZÁVODSZKY 1743. l. c. causa*

^{*} *Vide ZÁVODSZKY 1743. p. 362.*

^{**} *Vide CJH 1696. III. p. 115.*

BALASSA, qui contra aequitatem, et ipsum ius naturae, sororem matris suae carnalem, et fratrem quoque suum carnalem, captivavit, omnibusque bonis, tam mobilibus, quam immobilibus, privavit; illis omnia bona ablata, tam mobilia, quam immobilia, statim restituat: quod nisi fecerit, citetur, per spoliatos actores, in proxime futuram dietam, et iudices regni ordinarii, [p. 102.] de facto, extraordinarie, causam hanc adsumant,¹ revideant, et iuxta decreta regni, diiudicent. Quae lis, quemadmodum diremta sit, non reperio, nisi quod Comitiorum² anni MDCVIII. decretum^{m.)} duodecimum illum, pacificationis Viennensis, cum reliquis, articulum, ante inaugurationem regis, penitus exsequendum esse voluerit. Sigismundus interim, non exspectato pacificationis edicto, sive sua sponte, aequitate motus, sive cohortatione inductus amicorum, Emericum et Sophiam Mérey, vinculis exsolutos, incolumes dimiserat. Iterum ZÁVODSZKY: Eodem anno MDCVI.³ mense Augusto (sub ipsum pacificationis Viennensis tempus)⁴ Magnificus Dominus Emericus Balassa, et Domina Sophia Mérey, e captivitate Beszterczeni⁵ sunt dimissi. Etiamne vero, sarcita damna? dubito. Reliqua viri fata, eodem loco, apud Závodszyum^{n.)} ad annum MDCXVI. mensem Ianuarium, legas. Tandem, e captivitate Pisoniensi, in qua ultra triennium haeserat, anno MDCXIX. liberatus, refossum dicit KAZYUS;^{*} atque XIII. Septembris, Vág-Beszterczinum, redux, vix dum requieto animo, anno MDCXXIII. mense Februario, vitam, cum morte, commutat. Enimvero, redux ex custodia, cum aegre, annum requievisset, occasione, ex Bethleniano tumultu, more suo, captata, vicinos iterum ad[p. 103.]flictare coepit; eo forte non culpandus, quod FERDINANDI partes, adversus seditiosos tutari susciperet. Hanc ei laudem, FRANCISCUS KAZY,^{o.)} circumposuit: SIGISMUNDUS BALASSA, quo faciliorem in gratiam Ferdinandi reditum haberet, in arcem suam Vágh-Beszterczensem se recepit, et Bethlenianis, hostem se praebeuit. Plures nobiles viros (nam horum in primis odio flagrare semper fuit solitus)⁶ factioni adhuc adhaerentes, sui quam maxime securos, interceptit, ac⁷ in arctam custodiam tradidit. Monitus ab Emerico Thurzone; ut cogitaret, nondum prolapsas esse res Bethlenii; ad exitum respiceret, sibi que interea temperaret: a proposito non discessit; immo,⁸ ardentius deinde coepta promovit. Ergo, non modo non sustentavit arx Vágh-Beszterczensis, novas res, a Bethlenio commotas; sed retundebat etiam: praeclaro quidem Balassae instituto, si tam id, ad patriae utilitatem atque regis maiestatem tutandam adtinuisset, quam erat, in vicinorum cladem destinatum. Sed enim:

Caussae detur egregiae locus.^{p.)}

^{m.)} Ante coronationem Art. XVII.⁹ Adde, anni MDCIX. Art. LIII. Anni MDCXIII. Art. II.^{***}

^{n.)} In citato ADPARATU nostro, ad Historiam Hungariae, Decad. I. Monum. VIII.^{****}

^{o.)} HISTORIAE Regni Hung. Lib. III. p. 191. ad annum MDCXXI.

^{p.)} SENECA, in Medea, Act. II. v. 202.

¹ CJH 1696. III. p. 115. *assumant* ² corr. ex Comitii ³ add. a Belio ⁴ *sub... tempus* add. a Belio ⁵ ZÁVODSZKY 1743. p. 363. *Bezterczensi* ⁶ *nam... solitus* a Belio sunt inserta. ⁷ *intercepit ac* add. sec. KAZY 1737^a p. 191. ⁸ KAZY l. c. *imo* ⁹ corr. ex XVI. sec. NOVELLAE 1698. p. 7.

^{*} Vide ZÁVODSZKY 1743. p. 363.

^{**} Vide KAZY 1737^a p. 155. *„refossoque e carcere Sigismundo Balassa”*

^{***} *Articulos hos vide NOVELLAE 1698. pp. 7, 28–29, 42.*

^{****} Vide ZÁVODSZKY 1743. p. 371.

§. III.

Successere igitur, in arcis possessionem, *Balassii*, Emerico III. partim, partim *Sigismundo* III. de quibus nunc diximus, geniti. Atque retinuissent eam sane perpetuo, nisi connata *Emerico* IV. prioris illius filio, mobilitas, et rerum novarum studium, arcis non minus, quam [p. 104.] ditionis universae partem mediam, e manibus elisisset. Ergo, bifariam nunc possidetur, tenentque, veterrimo suo iure, partem alteram, *Balassii*; alteram *Comites Szapárii*, regum benignitate, sibi adfirmatam. Habet vero bipartita ditio, opida: *Podmarinum* et *Beszterczinum*; Vicos: *Rassow*, *Drienowe*, *Plewnjk*, *Vrtizér*, *Vágh-Tepla*, *Záskalie*, *Kosztelecz*, *Wrch-Teplá*, *Podmanin*, *Práznow*, *Precsin*, *Lednicze*, *Facskow*, *Podhradie*, *Orlowe*, *Milochow*, *Nagy-Udicza*, *Proszno*, *Hatné*, *Kliestina*, *Marikowa*, *Sebastianowa*, *Podwazie*, *Schawnik* et *Hwoznicza*. Dissidet arx *Vágh-Besztercze*, *Trentsinio*, milliariibus quatuor, amne adverso.

Quam ob
causam, parte
haereditatis
altera,
exciderint:
quam *Comites*
Szapárii
tenent:
vici, ad arcis
ditionem
accensi.

VI. *Arcis HRISCHOW rudus*

Moles fuit, arce *Byttschensi*, si non vetustior, saltem ei coeava. Eduxerat eam in praerupta rupe, *Iohannes Kilian*, ditionis tunc *Byttschensis* procurator, a patria sua *Hrischow*, adpelatam. Venit postea in potestatem optimatum *Lekár*; atque his extinctis, adoptionis iure, *Thurzonum* facta est; haud tamen, sicuti relatum accepimus, sine exstanti crimine, et quod eo procuratum fuit, eventu funesto. Vidua nimirum, e *Lekariis*, ultimi, suapte ne? an suasionem aliorum, *Franciscum Thurzonem*, antea *Nitriensem* episcopum, maritum postea, in filium adoptaverat, ea perlata lege, uti mortua se, arx sua esset. Accepit conditionem *Franciscus*, securam[p. 105.]que esse iussit feminam. At dum ea, praeter eius opinionem vivit diutius, morae pertesus, arcem, suo, usus iure, nec quidquam reclamante *Lekariana*, occupat, repetitam semel iterumque, domestico praesidio munit, feminae indignatione iusta ea et tempestiva, pulchre derisa. Tunc vero illa, non tam *Thurzoni*: quippe quem nequivit odisse, quam arci ipsi, durissima quaeque imprecatur. Qua re factum aiunt, ut spectris, et horum illusionibus, arx infesta fieret, ad eum modum, ut ne ab audacissimis quibusvis coli, sine noxa, potuerit. Ergo, infamem, his malis, arcem, *Thurzoniani*, deserunt, consulto, et vastitati permittunt; dum perpluentibus tectis, elui fornices, dehiscereque, coeperunt. Percrebruit interim, fama, inesse arci thesauros, in imis substructionum concamerationibus, reconditos. quos dum eruere conantur, clancularii suffossores, arci duraturae longius, ruinas accelerant. Sunt, qui adfirmant, hodie dum, ob spectrorum ea terriculamenta, inaccessum esse arcis rudus. *Sit fides penes auctores*, qui pascuntur fabulis.

arcis origines
et fata:

oneratur
imprecatione,
fitque
spectrorum
lustrum,
postea rudus.

VII. ARX LIETAWA

§. I.

Arduae positionis, et petroso monti inaedificata, arx est. Aetatem, aut, quibus posita fuerit conditoribus, nemo facile, nisi diplomata suppetant, explicaverit. [p. 106.] Tempora profecto, *Stiborii*, ad quae nonnulli origines eius, nihil dubitant referre, antegressam

Lietavae situs:

credo; haud inficiatus, *Bohemos* esse potuisse, qui eam excitarint. Arguas id, ex arcis vocabulo, quod prorsus *Slavicum*, seu *Bohemicum* est, molemque notat *volatilem*; forte, quod celsitatis tantae est, quantam volatu aves vix possunt emetiri. Fuit olim, in regum potestate, dum vel pignori daretur, vel repraesentato aere, prorsus alienaretur. Iure *hypothecario* possessam fuisse a *Nicolao Kosztka de Szedlecz*, constat rerum peritis. Atque diutius omnino *Kosztka*, arce potitus fuit, toleravitque isthic obsidionem, iussu, sicuti reor, FERDINANDI I. a *Nicolao de Turri*, susceptam. Acre enim, et irrequietum *Kosztkae* ingenium erat, primumque ideo, seu ad fraena mordenda, seu ad lacescendos vicinos. Memoriam, irritae obsidionis, versus, qui in arce adhuc superant, palam loquuntur:

NICOLAUS KOSZTKA, *hac modica defensus in arce,*
Nicolaum Turri, *cedere turpe fecit.**

*possessores
prisci:*

Post eum *Franciscus Thurzo*, *Kosztkae* gener: quippe qui, filiam eius *Barbaram*, priore matrimonio, sibi iunctam habuit; arce, et adtributa huic ditione, potitus est; ea usus providentia, ut cum haereditariam sibi, adnuente rege fecerit, simul FERDINANDI I. beneficio, successionis iura, si defecerint masculi, et filiabus, communia esse impetraverit. quam ei facultatem anno MDLVIII. collatam, in vetustis schedis [p. 107.] reperimus. At, *Francisco*, anno MDLXXV. die XVII. *Martii*, mortuo, non erat illa sanctione opus, quando *Georgius* filius suus, sequuto anno, ita iubente FERDINANDO, haereditatem eam potuit adire: quod idem ius, *Emerico* quoque, quem ex *Elizabetha Zobor*, *Georgius* susceperat, intemeratum mansit: dum eo fati praematuris, anno MDCXXIII. concedente, femineum illud ius, inire coepit, exercerique. Arcis praetorium a *Thurzonum* fere singulis, vel incrementi aliquid accepit, vel ornamenti. Lubenter enim heic diversabantur, utebanturque ad secessum, salubri amoenoque hospitio. Quam ob rem, diligenter subinde, veteres munitiones, instaurabant; quin educebant etiam novas, ut diverticulum eo tutius haberent, adversus latrunculorum incursiones. Superat hodieque, et refert, quasdam, *Thurzonianae* magnificentiae, tabularii^{q)} item, reliquias, dignas oppido, quas diligentius excuterent, harum rerum curiosi.

*horum
successores.*

§. II.

*Arcis moles
tripartita.*

Ceteroquin, arcis moles, tripartito substructa est, quam ideo *inferiorem*, *mediam*, et *superiorem* adpellant, ex positionis habitu. Puteum, media habet, per durissimas petras cavatum, et ad eam, depressum altitudinem, quae circumiectarum vallium situi, respondeat. Eius profundum, inde cognoscas, quod hauriendis aquis reste indigeat, longo crassoque adeo, qui nummis tercentis, [p. 108.] quos *florenos* vocant, vix queat, ab artificibus redimi. De fati, quae bello subierit arx, nihil relatum accepimus: primum est tamen ad colligendum, eandem illi fortunam fuisse, quam regio circumscita, externis nunc, nunc

^{q)} Refertum id aiunt, diplomatibus, chartis, et nullo non gentis *Thurzonianae*, instrumento alio.

* Epigramma etiam a Wagnero in *Analecta Scepustii publicatum*, ubi vero „*Nicolaon Thuri*” legitur. Vide WAGNER 1774-1778. II. 204.

domesticis bellis, exagitata, ferre cogebatur. Arcis ea portio, quae ad *Thursonianam* successionem adtinet, sarta tectaqua est hodieum; reliqua non item; nisi forte, dum haec commentamur, instaurata sint. Recedit *Trentsinio*, in aquilonem, milliaria sex.

VIII. Arcis ROHÁCS rudus.

§. I.

Arx erat, non tam mole memoranda, quam situs celsitate; rupi enim, supra vicum *Szülyó*, inaedificata fuit, non minus sublimi, quam praeruptae: eo substructionum habitu, ut nidus credi possit, intra distenta petrarum cornua, compositus: nam *Slavicum* arcis vocabulum, *cornutum* significat. Porta certe, qua subibatur, per rupem pertusa fuit, habuitque alte rescissum aditum, ponte ligneo instruendum, qui et ipse tamen, non tam aclivis fuit, quam praeceps: hunc, re trepida, et si latronum impressio metuebatur, in arcem subducebant, qui intus erant, porta repagulis obfirmata. Enim vero ex totius aedificii positu, id unum colligas, fuisse, bellis *Bohemicis*, frequentibus iis, et damnosis, accolarum^{r.)} per[p. 109.]fugio, qui huc se, cum reculis, iniiciebant.

*positio
Rohátsii:*

ratio molis.

§. II.

Fuit, prisca illa aetate, cum adsitis vicis aliquot, gentis de *Szülyó*, cuius origines, ad vici mentionem, fide, ex diplomatibus, adfirmata, exhibebimus. Ea, penitus emortua, fisco accessit; dum a FERDINANDO I. *Sebastiano Sirmiensi*, cum quatuor vicorum ditione, perrenni iure ac titulo, de *Szülyó*, adtribueretur. Vir fuit *Sebastianus*, belli non minus, quam pacis artibus, regi optime dudum cognitus, ideoque dignus existimatus, ut exsulis e patria virtutem, donativo eo, remuneraretur. Servavit nobis eius memoriam ISTVÁNNFYUS,^{s.)} in belli *Smalcaldici* historia, cum delectum equitum *Hungarorum*, profectionemque adversus *Saxones*, describit: SEBASTIANUS ABSTEMIUS inquit, *e Sirmio oriundus, qui tempore obsessae a Solymanno¹ Viennensis urbis, in classe Turcarum Trierarchi munere functus erat, finitoque bello, ad nos transierat, quinquaginta equites adduxerat.*² Haec, ad annum MDXLVII.³ gesta fuisse constat. Ab eo bello celeriter, atque eventu felici, confecto, reducem *Sebastianum*, inter aerarii Consiliarios^{t.)} biennio post, retulit FERDINANDUS, provincia simul *secretarii*, eidem demandata. Diu superstitem *Sebastianum*, filius *Theodosius* excepit, propagavitque *Sirmi*[p. 110.]*ensium* genus, in filios sex; quorum posterius superant hodieque, sedibus heic, alibive, positus. *Feliciter!*

*Haeredium fuit
priscae gentis
Szulyowszkio-
rum: qua emor-
tua Sebastiano
Szirmensi
donatur a
Ferdinando I.:*

*Sebastiani
laudes:*

*munus in
aerario regio:*

posterius.

^{r.)} Nisi forte latronum fuerit asylum, aetate illa, haec istiusmodi lustra, habitantium.

^{s.)} Lib. XVI. p. 278. 10.

^{t.)} Vide, Operis huius nostri, Tom. I. p. 455. Gaudet, *Syrmiensis* haec familia, IURE GLADII, uti vocant nostri, quod ei ius, provinciali in comitio, editis publice tabulis, anno MDCCXXXV. Calendis Maii, *Trentsinii* recognitum adfirmatumque fuisse, ipsi vidimus.

¹ ISTVÁNNFY 1622. p. 278. *Sulimano* ² pro *adduxerat* ISTVÁNNFY 1622. l. c. & *Francisc. Getteius, totidem sub signis adduxerant* ³ corr. ex MDCLVII. sec. ms. B

§. III.

*Frustraneus, in
reparando rude-
re, Catharinae
Szirmiensis,
Sigismundi
uxoris,¹ conatus.*

Instaurandam suscepit arcem *Catharina Bossáni, Sigismundi Sirmiensis, Theodosio* geniti, uxor, *Casparis I.* mater, atque *Casparis II.* apud *Pisonienses*, senatorii ordinis viri, avia, ut haberet, ubi se, familiamque tuto contineret, late, cum *Turcis*, grassante *Tökölö*. quam ei potestatem anno MDCLXXXII. a LEOPOLDO, indultam accepimus. Atque pulchre omnino proficiebat opus; cuius admiratione, quodque tantam molitionem, femina adgredi ausa est, iam tum, ex eius nomine, *Katalin-Vár*, arx vocitari coeperat. At enim, in irritum cecidit, necessarius non minus, quam utilis futurus conatus: quando *Catharina*, rebus humanis exempta, haeredum, pro temporum, quae postea ingruit, difficultate, curae, studiaque, aliorum erant convertenda. Ergo, rudus est hodieque, ac futurum sane in annos singulos fuisset deformius; nisi hoc sibi perfugium gens *Sirmiensis* reaedificaret denuo, instrueretque hypocaustis, e materia quidem factis, sed commodis tamen ad habitandum, si ita poscat necessitas. Nostra aetate, cum *Rákóczius* coepisset tumultuari, obsidionem in arce, *Casparus I. Sirmiensis*, tenui suorum numero stipatus, non toleravit tantum aliquantisper, sed retudit etiam. Id quod ex litteris, *Ebergenii*, Caesaris belli ducis, anno MDCCX. d. XXV. Iulii, in testimonium fidelitatis *Casparis Sirmiensis de Szúlyó*, perscriptis, addidimus. Ipsa castrorum ditio, dispertita varie est, quod[p. 111.]que in haeredes tantum scripta est masculos; nam vicorum possessio, aliter se habet, tota a gente *Szirmiensi de Szúlyó*, avito illo iure, possidetur. De situs celsitate, inde possis colligere, quod, displosum heic tormentum manuarium, sonum edat, illi consimiliem, quem solent flagra, cum impetu evibrata. qui demum per vastorum montium silvas convalles, diffusus, fragorem edit, percussis, hinc atque illinc, boatibus, ultra, quam rerum possis, horrendum. Id vero indicio est, vicinam aetheri, arcis regionem esse: qua de re, in montium *Carpathi Scepusiaci*, historia. Haec de arcibus *Processus Solnensis*.

SECTIO II.

DE

Oppidis Processus Superioris

PROOEMIUM

Septem oppidis, ora haec colitur; suntque alia copiosiora aliis: prouti id, cum situs fert opportunitas, tum Oppidanorum industria, et quod princeps momentum est, herorum aequitas atque in fovendis civibus, indulgentia secum ferunt. Singulis enim his rebus multum ea differre invicem, et ipsi vidimus, et accepimus relatum. Ergo, describenda iam sunt ex vero, ne lectorem frustrari videamur.

¹ in synopsi uxoris *Sigismundi*

S Y N O P S I S

I. *Oppidum KISZUTZA-UJHELY, eius denominatio: opportuni est positus: oppidanorum occupatio: ager, eluvionibus Kiszutzae amnis, infestus: est in haerediis Szunyoghiorum.*

II. *VARYN: eius sedes: decrevit extra modum: ob frequentia, priscae, et nostrae aetatis, incendia.*

III. *SOLNA: olim Comitatus Zilinensis metropolis: positu est amoeno, et ad rem faciendam, commodo*

§. I. Aedificiorum habitus: civium occupatio, mer[p. 112.]caturae studiis, destinatur §. II. Alii, opificiis, aut coctura cerevisiae, proficiunt: feminae, vinum factitium excoquunt: laus civium: magistratum commendatio §. III. Sacrorum ratio: oppidi munitiones:

suburbia

§. IV.

Agro est angusto, laxa tamen annona

§. V.

IV. *BYTTSCHA: adfine arcu cognomini oppidum: exili habitu est hodie: templis duobus instructum: est in potestate Eszterhazyorum: rus oppidi, arctum et effoetum.*

V. *PREDMÉR: importunus eius situs, ob Vagi diluvia: oppidanorum molestiae ac paupertas: censetur in ditione Vágh-Beszterczensi.*

VI. *RAYETZ: nomen ab amoeno oppidi situ ductum: aedium ratio: incolarum occupatio: ingenium et lingua: habitus oppidi hodiernus.*

VII. *VÁGH-BESZTERCZE: oppidi positio: ob Vagi nimiam vicinitatem, iniqua: incolarum tenuitas, et decremenda: adtinet ad dynastiam Beszterczensem.*

I. *Oppidum KISZUTZA-UJHELY*

UJ-HELY, locum, seu coloniam novam, *Hungaris* significat: quomodo et *Slavi* adpellant, dum *Nowé-Mesto*, sive, *novum oppidum* vocitant. Nominis ratio, eo constare videtur, quod nupera forte sit colonia; saltem, aetate haud suppar vicinis oppidis: tametsi de eius natalibus, nihil possis designare; nisi id fecerint, quibus tabularium gentis *Szunyoghianae*, scrutari integrum est. Uti vero, ab aliis cognominibus oppidis, discriminaretur, ab amne praeterlabente, *Kiszutza-Ujhely*, conditores; sicuti [p. 113.] *Nitrienses*, suum illud, *Vágh-Ujhely*, denominavere: ut ideo, *Neapolim Kiszutzensem* possimus dicere. Recedit *Trentsinio*, septem milliaribus, uno *Solna*, in aquilones, estque in via regia, quae hac ad *Silesios*, et *Polonos* ducit, opportune positum. Atque, utuntur omnino, ea commoditate, huiates cives, cum ad aliarum rerum mercatum, tum vini potissimum. Nempe, studiose illi, sed pro modulo facultatum, vina *Semproniensia*, *Posoniensia*, *Ratsdorfensia*, *Szentgyörgyensia*, aliaque, cum est maxime tempestivum, coeunt; eaque postea, vel ipsi invehunt ad *Silesios*, *Polonosve*, vel adventantibus inde, vinariis institoribus, quantovis lucro facto, divendunt. Itaque, perpetui fere sunt in itineribus; hi maxime, quibus mercatus istiusmodi, non sunt damnosi. quae occupatio, oppido honesta, atque utilis, et ad rem facit adtentos, et egregie humanos. Quorum rationibus, vitae hoc genus, non congruit, sedentarii sunt, et agricolatores industrii. quas operas, ita norunt temperare, uti, quod ager negavit, ars id sufficiat sellularia; et vice versa. Olim copiosius fuisse cultum accepimus, cum mitiora oppidanorum fata, et res erant opimiores. Neque tamen infrequens est hodiedum, consuescentibus sensim incolis, ad temporum difficultatem, non perferendam modo; sed vertendam etiam in melius. Ager, qui oppidum circumsidet, nisi

Ujhelyi
denominatio:

*opportuni est
positus:*

*oppidanorum
occupatio:*

*ager, eluvioni-
bus Kiszuczae
amnis, infestus:*

*est in haeredi-
is Szunyoghi-
orum.*

colatur scrupulose, laetificeturque liberalius, non semper colono respondet. Reliqua, sic satis commoda sunt; si exundantis [p. 114.] *Kiszutzae* damna, velis demere. quia enim, increscentibus undis, praeceps, extra modum labitur, quidquid glareae, et lapidum, toto retro alveo, corripuit, eiicitque passim, et agros prataque adfinia, obruit. Est in ditione *Budetinensi*, quam a *Szunyoghiis* teneri, ad eius arcis mentionem, diximus.

II. *Oppidum* VARYN

Varinii¹ sedes:

*decrevit extra
modum:*

*ob frequentia,
priscae, et no-
strae aetatis,
incendia.*

Adsedit ad *Vagum*, eodem, quo est *Budetinum*, margine, uno inde milliari, in orientem reductum, et montibus *Óvariensium*, vicinum. Interluitur amne *Bela*, e collimitio *Arvensium* delapso. Laxe olim colebatur, ab industrio hominum genere, qui rus oppido circumsitum, solerti rusticatione, noverunt, in rem suam, vertere. Itaque, habebat, incolas, si non divites, saltem egenos minus, quam sunt hodie. Multae, inde a retrusa aetate, calamitates adflixere oppidum, atque in his potissimum, incendia. Duo horum in ephemeridibus suis adnotavit ZÁVODSZKYUS: *Anno MDCXIII. die primo Aprilis, oppidum Varyn miserabiliter exustum est,² ab hora septima diei: cui anno MDLXXX. simile excidium acciderat.* Creberrime postea redibat idem illud infortunium, ad nostra usque tempora. quae res, non incrementa modo oppidi retardavit, sed detrivit etiam pristinum eius [p. 115.] habitum. Est in ditione *Óvariensi*, quam *Pongrácziorum* esse, supra retulimus.

III. *Oppidum* SOLNA

§. I.

*Solna, olim
Comitatus
Ziliniensis
metropolis:*

*positu est
amoeno, et
ad rem faciendam,
commodo.*

SOLNA, Slavis *Zilina*, Germanis *Silain*, dicitur, dubio vocabuli etymo: nisi credas, amnem *Zilinka*, nomen oppido communicavisse. *Metropolis* olim fuit, *Comitatus Ziliniensis*, cuius supra meminimus; a qua tamen dignitate, tunc deturbata est, cum cessante dominatione *Stiboriana*, tota haec ora, cum reliquo Comitatu, reduniebatur. Positus oppido, amoenus non minus, quam ad rem faciendam, commodus obtigit. Nempe, milliariibus supra *Trentsinium* septem, hilari planitie, quam pone *Vagum*, lata vallis intermittit, sinistro amnis latere, insedit. Vetus est colonia, quam prisca regum indulgentia, ad oppidi modum evexit: hinc privilegiatum oppidum, dici audias.

§. II.

*Aedificiorum
habitus:*

Atque, instructum est omnino instar elegantis urbiculae: muratis hic, materiatis alibi, aedibus. Forum ei quadrangulum, cuius domus, praestructis, pro fronte porticubus, eximiam mercatibus praebent opportunitatem. Totus enim, quantus quantus eius est ambitus, pluvio quidem caelo, perfugium, fervente contra sole, umbras praebet, fora agentibus. Reliquum oppidi, plateis intersecatur, recto tramite, ex foro huc illucve,

¹ corr. ex *Variny* ² ZÁVODSZKY 1743. p. 368. om.

* Vide ZÁVODSZKY 1743. p. 368.

propagatis, quae demum in geminam portam exeunt. Civium plerique omnes, institores sunt, domesticarum partim, partim *Silesiacarum* mercium, quas illi longe lateque, per nun[p. 116.]dinas circumferunt; tum demum ad suos redituri, cum laxos capacesque corbes, exinaniverunt, novo mercium genere, si usus poscat, opplendos iterum. quae quidem solertia, fructuosa olim fuit *Solnensibus*, cum abessent a regione, *Iudaei* lucripetae: nunc iis, non per fora modo, sed vicos etiam singulos, continenter grassantibus, obtrudentibusque merces, plerumque improbas; vix tantillum parant lucelli, quod molestias itinerum, atque impensas, quomodocunque sarciat.

*civium
occupatio,
mercaturae
studiis,
destinatur.*

§. III.

Quibus ea occupatio, non satis lucrosa videtur, domi vitam degunt, pannificio, et id genus operis sedentariis, distenti. Addunt non plane nulli *Zitopoeiam*, et vini cocti, artificium. quo utroque, pulchre proficiunt. Profecto enim, in pretio est, *Solnensium* cerevisia, et *Trentsiniensi* suppar. Ergo, devehitur quandoque in *Poloniam*, et secundo *Vago*, in *Hungariam* interiorem, *Comaromium* puta, *Strigonium*, *Budamque*. Si rite excoquatur, saporis est iucundi, quique invitet ad potandum liberalius. quod, qui faciunt, maxime si impasti sint, inebriantur haud secus, quam si *Falerno* se invitassent. Sed, *causticum* etiam huius in laude est, quod feminae parant, et tingunt colore vario, ut adpetentiam irritent. His, et mercatoriarum tabernarum cura, maritis absentibus, quin oeconomiae totius procuratio, mandata est: qua in re, magna eas adcuracione, quin subinde felicius versari accepimus, quam heros ipsos: in primis, [p. 117.] si sint, a corruptelis, et heic gliscentibus iam, alieno animo. Universim, laus civibus tribuitur, hospitalitatis, et iucunditatis, in convictu praecipue. Olim *Slavi* erant omnes, iidemque indigenae, moris castigati; nunc, post conversiones, quas nuper subiit oppidum, iam et convenas accepit, et cum his, peregrinitatem. Alioquin, praeter patrium sermonem, multis *Hungaricus*, paucis *Germanicus*, mercatuum caussa, familiaris est. Magistratus, ritu vetere, eligunt, habentque in praecipuo honore. Antea vivebant mutuo concorditer, ut haberent, quod imitarentur vicini: ad quem morem, oppido laudatissimum, non aequae adtendunt, nuper, ad iura oppidi capessenda, admissi. Praetorium, orientale fori latus, turri decora, a privatorum aedibus, discretum, insedit, non tam aedificii mole, quam veneratione oppidanorum, et qui heic fiunt, actibus publicis, insigne. Habent enim, et heic, urbium regiarum, more, statos, ad consultandum dies, electi magistratus, quos diligenter, cum insigni priscae severitatis imitatione obeunt; ne sit apud heriles praefectos, querelis locus. Hi, enim, et moderantibus adtendunt, et, si quid accadat, praeter aequum, curate referunt ad dominos, ne serpat offensa.

*Alii, opificiis,
aut coctura
cerevisiae,
proficiunt:*

*feminae,
vinum
factitium
excoquunt:*

laus civium:

*magistratuum
commendatio.*

§. IV.

Sacris Societas IESU, moderatur, dudum *Georgii Szeleptsenii* opera, isthuc introducta. Ergo, in eorum potestate est, parochiale templum S. TRIADI a conditoribus, dedicatum. De hoc *Tyrnavienses* eruditi:^{a.)} *Templum parochiae, Sanctissimae* [p. 118.] *Trinitati*

*Sacrorum
ratio:*

^{a.)} Celebriorum Hungariae urbium p. 43.*

* Vide TIMON 1702. p. 43.

oppidi
munitiones:

suburbia.

*addictum, vasta turri, lamina vestita, admodum lautum est. Fertur id struxisse quidam, de genere OTLIKIORUM. Propulsis, Lutheranorum dogmatum praeconibus, socii e sodalitate IESU, divinam rem, ad morem Romanorum,¹ peragunt. Induxit eos, fautor et mecaenas² GEORGIUS SZELEPTSÉNIUS,³ Archiepiscopus Strigoniensium. Plura, de hac Iesuitarum missione, FRANCISCUS KAZY, S. I. memorat,^{b.)} apud quem et haec legas: *Florebat Solna,⁴ superiore seculo⁵ synodis, quarum celeberrima, anno MDCX. indicta^{c.)} collegerat tres per Hungariam superintendentes: * Eliam Lani, ** Samuelem Meliki, et Isaacum⁶ Abrahamidem, Praepositura Baimoczensi, iniquitate temporum auctum et locupletatum: e profana republica, Georgium Thurzo, Regni Palatinum, Petrum Révai, Curiae regiae magistrum, plures alios. Oppidum, agger circumit, fossa praecinctus, et vallis depactis, asper; sed quorum cura, tunc admodum tanguntur cives, cum est metus hostilium impressionum. In diplomatibus, quae sunt aetate Sigismundi edita, castrum video adpel[p. 119.]lari, forte, quod validiori munitione fuerat incinctum, potueritque, vim subitaneam, retundere. quod anno MCCCLXXXIV. cum MARIA, rerum, absente Sigismundo, potiretur, factum fuisse, eadem illae tabulae, nos condocuerunt. Extra oppidi pomoeria, hinc et illinc, tenuia sunt suburbia, quorum illud, quod est ante portam inferiorem, Coenobium familiae S. Francisci, nobilitare coepit, nostra positum aetate. Est alia quoque extra oppidum, aedes sacra, S. Stephani nomine olim dedicata. Multi credunt, eiusdem regis opus esse; de qua tamen re, cum ratione dubitant alii.**

§. V.

Agro est
angusto:

Ceterum, referunt in suis difficultatibus cives, nimiam agri angustiam, iuxta et inopiam lignationis. quae utraque, quam sint molesta, oppido copioso, facile est ad coniiciendum. Accedit, ruris, quantumcunque est, indoles diversa. Sterile illud est, qua ab amne recedit longius, et multae indigum laetificationis; fertilius, qua se versus amnem porrigit, et cum omnis generis frumenti patiens, tum brassicis praecipue amicum. Egregio hae propectu, excrescunt, suntque, si, more huiate, incoquantur, sapore eximio. quod an oleris

^{b.)} HISTORIAE Universitatis Tyrnaviensis, Part. III. Lib. I. §. XV. p. 263.

^{c.)} EXSTANT, eius Synodi ACTA ET CONCLUSIONES, Bartphae typis excusa, forma quadripart. A. MDCX. APOLOGIA item, pro Synodo Solnensi, cum PROTESTATIONE, Eminentissimi Cardinalis FRANCISCI FORGÁCH, Archiepiscopi Strigoniensis. *Cassoviae*, anno et forma eadem. Fuse, *Synodum* eam, KAZYUS, descripsit, Historiae Regni Hung. Lib. II. p. 95. sequi quem legisse iuvat. ***

¹ TIMON 1702. p. 43. *Romanum* ² sic! Et in TIMON 1702. l. c. ³ TIMON 1702. l. c. *Széleptsénius* ⁴ add. a Belio ⁵ KAZY 1737^b 263. *saeculo* ⁶ KAZY 1737^b l. c. *Isacum*

* *Kazy in loco a Belio citato* (KAZY 1737^b p. 263.) „*augustanae confessionis superintendentes*” scribit; ex quo verba „*augustanae confessionis*” haud scio an ex industria a Belio omisa, quod eum revisores Cancellariae Hungaricae Regiae saepius admonuerunt, ne in opere suo negotium religionis, id est, negotium ecclesiarum protestantium tractaret. Vide etiam TÓTH 2007. I. 70, 137.

** KAZY 1737^b l. c. Lami, quod Belius recte correxit in Lani.

*** Vide KAZY 1737^a pp. 95–96.

naturae, vel arti culinariae, tribuendum sit, APICIUS COELIUS^{d.)} disputarit. Quidquid vero molestiae, in colendo agro, superat, pulchre id oppidani, ad rem adtenti, evincunt, neque patiuntur facile, ut desit quidquam, sive singulis, [p. 120.] sive omnibus, quod est ad tolerandam, cum commoditate, vitam, necessarium. Ergo, laxior hic, paratiorque annona esse consuevit, quam in vicinis oppidis; cum ob civium providentiam, tum ob circumsitae orae, perpetua commercia. Neque enim desideraveris quidquam, quod seu ad necessarium commeatum adtinet, seu ad lautitias: ut ideo, paradisum, totius huius orae, nihil dubitarint adpellare, quos deliciae oppidi, inescaverunt. Est vero *Solna*, in ditione Comitis GEORGII ERDŐDII, posteaquam heros numerasset, propemodum infinitos.

*laxa tamen
annona.*

IV. *Oppidum* BYTTSCHA

Confine castro est, quod supra memoravimus, et illo multis modis antiquius oppidum, olim in haerediis *Episcopatus Nitriensis*, cum omni ditione censum, donec a FRANCISCO THURZONE, eiusdem ecclesiae antistite, alienaretur, atque rege consentiente, sibi, suisque posteris, adtribueretur. Dum *Thurzonum* sede frequentabatur, posita, ab eodem *Francisco*, arce,¹ oppidum quoque in celebritate fuisse, opinari pronum est. His emortuis, quod decreverit sensim, hodiernus habitus loquitur. Adiacet *Vago* dextro eiusdem margine, longoque vico, quod gemina aedium series designat, a septentrione, in meridiem decurrit. Paucae heic domus ad cultum, pleraeque omnes, pro villarum more, [p. 121.] ad rusticationis commoditatem, factae sunt: ut anterior quidem pars, habitationibus, stabulis media, ultima horreis, constet. quod ultra est, hortus occupat, pomarius hic, olitorius alibi; si tantum terreni suppetat. Duo oppido templa insunt, quorum maius anno MDCXXX. minus anno MDCXXXII. Comes *Nicolaus Eszterházy*, Romano-Catholicis^{e.)} adtribuit: quippe qui, ducta *Christina Nyáry*, vidua *Emerici Thurzonis*, *Byttschensem* ditionem, iure suo, quo eum *Ferdinandus* II. donavit, adierat. Nimirum, rescissam ab *Episcopo Nitriensi* dominationem, ea lege *Franciscus Thurzo* a rege acceperat, uti fisci iterum regii esset, si ultra tertiam generationem propagatis *Thurzonibus*, deessent haeredes masculi. Atque id quidem ita evenit, exemto e vivis *Emerico*, qua opportunitate usus *Nicolaus*, *Christinae* maritus, arcem, oppidumque, et quod huc adtinuit, *Dominium* universum, impetratum a rege, in suos posteros, transscripsit. Ager, oppido admensus, angustus et hic est, et difficilis agricolationis: unde fit, ut oppidani tenuiorum sint fortunarum, vitamque degant pauperem. Discedit *Solna*, secundo amne, duobus, in meridiem milliaribus, abestque *Trentsinio*, milliaribus quinque.

*Adfne arcis
cognomini
oppidum:*

*exili habitu est
hodie:*

*templis duobus
instructum:*

*est in potestate
Eszterhaziorum:*

*rus oppidi,
arctum et
effoetum.*

^{d.)} Celebris REI COQUINARIAE, idemque Romanus, scriptor, a MARTINO LISTERO, medico Londinensi, studiose, cum notis variorum, iterum editus, *Amstelodami*, anno MDCCIX. for. oct.* Auctor, locupletandae culinari latinitati, unice necessarius.

^{e.)} Lege FRANCISCUM KAZY, S. I. in Hist. Universit. Tyrnaviensis, loco supra citato, §. IX. p. 249. sequ.

¹ corr. ex *arx*

* Vide APICIUS 1709.

V. *Oppidum* PREDMÉR

*Importunus
Predméri si-
tus, ob Vagi
diluvia:*

*oppidanorum
molestiae ac
paupertas:*

*censetur in di-
tione Vágh-
Besztercensi.*

[p. 122.] Adversa *Vagi* ripa, *Predmerinum* consedit, situ, quam est e re oppidi, depressio-
ri. Agrum enim, ex se angustum, haud tamen sterilem futurum, eluviones amnis eva-
stant subinde, et nunc factam sementem, nunc segetes, stantes demessasve, foenisecia-
que, corrumpunt. Itaque, difficulter proficiunt incolae, deguntque vitam molestam, et
alienam ab oppidanorum cultu. Iisdem rebus fit, ut cives alat pauciores, quam pro oppidi
praerogativa. Qui optime proficiunt, vietores sunt, vasa dolantes, et supellectilem, usus
domestici, aliam. Pertinet ad dominationem *Vágh-Besztercensem*, a cuius oppido, mil-
liari eadem *Vagi* ripa, in aquilonem, recedit.

VI. *Oppidum* RAYETZ

*Rayetzi, no-
men ab amoe-
no oppidi situ
ductum:*

aedium ratio:

*incolarum
occupatio:*

*ingenium et
lingua:*

*habitus oppidi
hodiernus.*

Ipsam oppidi vocabulum, amoenum eius opportunumque situm loquitur: *Ray* enim
Slavis Paradisum, et diminuta voce, *Rayetz*, si ita liceat, *Paradisolum*, significat.
Inaedificatum est nempe, porrectae in planitiem valli, quae se aperit, ex *Fatskoiensibus*,
et *Friwaldensibus* angustis, eluctatis. Colitur aedibus, materiatis egregie, et quae laxis
passim intersitiis, multum habent commoditatis ad rusticandum. Quia enim rus oppido
contigit, cultus benigne patiens, nihil residuum, in subi[p. 123.]gendo eo, cives faciunt.
Plerisque tamen opificia curae sunt, quae, qui cum agricolatione poterunt administrare,
nae illi, pulchre proficiunt. In opificibus praecipui fere sunt *cerdones sutoresque*: quorum
hi, vulgare calceamentorum genus, et faciunt, et per fora, venum circumferunt; illi co-
rium subigunt, tinguntque colore rubro, magna artificum, quibus eius usus est, adproba-
tione. Reliqua, comes sunt oppidani, et *Solnensium* quodam modo, aemuli; at sermonis,
qui *Slavus* est, dialecto, illis inferiores. *Thurzonum* aetate, atque GEORGII potissimum,
florentes fuerunt res oppidi; tum ob heroum benignitatem; tum ob frequentia isthic ho-
spitia. Quia enim in ditione fuit *Lietavensi* (ad quam hodieque adtinet) frequenter huc
accedebant heri, convivebantque cum oppidanis, blande non minus, quam liberaliter.
Sequitae horum mortem, conversiones, multum, de oppidi copia decoreque, diminue-
runt. Secedit *Solna* duobus, *Lietava*, uno in meridiem, milliari. De thermis supra nobis
fuit mentio.

VII. *Oppidum* VÁGH-BESZTERCZE

Oppidi positio:

*ob Vagi ni-
miam vicini-
tatem, iniqua:*

*incolarum te-
nuitas, et de-
crementa:
adtinet ad dy-
nastiam Besz-
tercensem.*

Adsedit orientali *Vagi* ripae, prorsus contra arcem cognominem. quam, suo loco me-
moravimus. Slavi, *Powászká-Bisztricza*, a situ adpellant, ut ab urbe montana *Banská-
Bisztricza*, discriminent. Oppidum, si quod aliud, situs iniqui, ob rapidissimi, et facile
exun[p. 124.]dantis amnis, viciniam: quippe qui, ita oppido incumbit, ut geminam ei
plateam abraserit, iamque subluere tertiam incipiat. Praeter has aquarum iniurias, fre-
quentibus depasci incendiis, accepimus. Fit ergo his calamitatibus, ut non modo ne-
queant oppidani proficere; sed decrescant etiam, et opibus, et numero: agrum alioquin
nacti, rusticationi haud inimicum. qua sola, cum tenui opificiorum proventu, fortunam
vitamque sustentant incolae. Est in arcis *Besztercensis* haerediis. Fuere hactenus oppida.

SECTIO III.
DE
Vicis Processus Superioris

PROOEMIUM

Dives vicorum regio, meruerat sane, ut *Comitatus* olim nomine, gauderet. In his describendis, situs naturam sequuti, *Trans-Vaganos* primum; *Cis-Vaganos* postea, designabimus.

ARTICULUS I.
De
Vicis Processus Superioris, Trans-Vaganis

Ordinem, vicos orae huius expromturi, eum tenebimus, quem amnis, e valle *Stretnensi*, deiecti, procursus definit: exorsi nimirum, ab arcis *Óvár* ditione, desiturique postea, in dominatione *Vágh-Beszterczeni*. [p. 125.]

1.) *Nezbud-Lútska*, est in ripa *Vági* infra *Óvárurum*, ad cuius ditionem spectat, prorsus e regione vici *Sztrecsen*. Exilis oppido vicus, incolis egenis, solo parco, eoque, ad agricolandum difficili.

2.) *Krasznin*, supra *Varinum* oppidum, ad passus circiter mille, alpibus subsitus. Geminum hic *Pongratziis* castellum est, quod, auget quodammodo famam vici, ex se tenuis: quem ager circumfundit sterilis, et colono iniquus.

3.) *Moyss*, non tam opportunitatibus rusticis, quam plurium nobilium sede, memorandus. Excipit eum:

4.) *Nedecze* vicus, originibus gentis *Nedeczky*, nobilitatus, atque eximia, in reginam *MARIAM*, et *SIGISMUNDUM*, fide ac constantia, tunc a *Nedeczkiis* impetratus, cum res utriusque regis et reginae, trepidae erant atque dubiae. Rem optime ex tabulis, a *SIGISMUNDO* adfirmatis, condiscas. quas, quia in manibus sunt, et habent praecipua quaedam, ad illustrandam, eius temporis historiam, momenta, nihil dubitamus isthuc adscribere.* Nos, *Comites NICOLAUS* et *STEPHANUS, filii POUSA*,¹ *tenentes honores Comitatus Zilinensis*,^{a.)2} *damus pro memoria: quod in anno Domini Millesimo, trecentesimo,*

^{a.)} Advertat lector, *Zilinensem* tunc *Comitatum*, discretum a *Trentsiniensi* fuisse: cuius nunc pars, et *Processus Superior* est.

¹ CD X/I./CII. *Pouscha* ² CD I. c. *Zoliensis*

* *Diploma originale vide MOL DL nr. 71801. Publicatum est in CD X/I./CII. Diploma Hungarice conversum vide in NEDECZKY 1891. pp. 10–15., et specialiter p. 13. (diploma est alio diplomati insertum). De diplomate vide ibid. pp. 2–4, et ZSO III. nr. 2368. ubi diploma hoc spurium saeculoque XV. conflatum esse affirmatur.*

octuagesimo quarto, [p. 126.] *quaedam*^{b.)} terra Matthaei,¹ *iuxta*² *fluvium Vagh ex fide devia-*
*verat, contra Serenissimam Principem ac*³ *Dominam Dominam MARIAM Reginam*
*Hungariae, et contra Sacram*⁴ *Coronam eiusdem Regni,*⁵ *ita, quod omnes homines illius ter-*
*rae,*⁶ *circumvallaverant*⁷ *castrum*^{c.)} *ZILINA, volentes eandem lucrari, et ad manus extraneas*
*et hostiles dare.*⁸ *Eodem vero tempore ante nominati LADISLAUS, PETRUS, et IOHANNES DE*
*NEDECZE*⁹ *Sanctae Coronae fideles servitores, nolentes de fide ipsorum declinare, nec sub ca-*
*strum ZILINA per expugnationem*¹⁰ *transire, sed semper in parte Coronae Sanctae*¹¹ *firma spe et*
consilio recto permanserunt. Post modicum vero tempus illius facti, praedicti fratres, accedentes
nobiscum, coram Dominam MARIAM Reginam Hungariae, supplicarunt unanimiter, pro fi-
*delibus ipsorum servitiis, praenotata*¹² *villam Nedecze vocatam, iure haereditario. Tandem,*
*Domina Regina nobis praecepit sub edicto; quatenus iisdem*¹³ *tribus*¹⁴ *fratribus, contra quo-*
*vis eorum*¹⁵ *infestatores essemus*¹⁶ *defensores, et tutores, pro tanta eorum*¹⁷ *fidelitate, pro honore*
Regni exhibita, ipsisque et aliis nostris [p. 127.] *litteris, praedictam possessionem confirmavi-*
*mus,*¹⁸ *iuxta Reginalis Maiestatis donationem ipsis impensam,*¹⁹ *haereditario iure*²⁰ *tenendam,*
*habendam et possidendam, et ad usus ipsorum convertendam. Ut autem haec rata et*²¹ *firma,*
*perpetuo tempore permaneant, saepe dictis fratribus, videlicet*²² *Ladislao, Petro et Iohanni,*²³
*hanc chartam dedimus nostri sigilli robore confirmatam. Datum, anno*²⁴ *ut supra in die B.*²⁵
*Briccii*²⁶ *Confessoris. Hactenus Comitum Zilinensium tabulae, quas demum SIGISMUNDUS,*
Budae, vigilia festi Visitationis Beatae Virginis MARIAE, anno MCCCCXII. insigni di-
plomate, ratas acceptasque habuit: simulque, collatam, ex MARIAE voluntate, per eos-
dem, Comites Nicolaum et Stephanum, silvam Vadicsow, mansionum^{d.)} *propemodum de-*
cem capacem, peculiari diplomate Nedeczkiis adfirmavit.* Merita, utrobique adlegantur
eadem; quod nempe, perseverarint in reginae obsequio, temporibus aleae plenissimis.
Genuinas SIGISMUNDI, quas nunc meminimus, tabulas, recognovit, novoque donavit ro-
bore, FERDINANDUS III. Pisonii, anno Domini MDCLI. feria quarta, post Dominicam

^{b.)} Fuit ea, toto *Vagi* amnis decursu protensa olim, quod meminimus saepius. Hic, pars *quaedam* ditionis, quae olim *Matthaei Trentsiniensis* fuit, intelligenda est, rebellis in reginam, factione, post LUDOVICI patris fata, circumventam. Vide, ad hos annos MCCCCLXXXIII. et IV. TIMONEM, et alios.

^{c.)} Ergo, polluit tunc *Solna*, iis munitionibus, quae castrum nomen merebantur, quaeque operosiore obsidione fatigari ad deditionem, irritum eventum, oportuit.

^{d.)} Mansio, nostris, tantam ruris portionem significat, quanta, uni rustico, ad agricolandum sufficiat. Dicitur etiam *sessio colonialis*. Vide, Regni Hung. Decreta.

¹ CD l. c. *Matthaei* ² CD l. c. *circa* ³ CD l. c. *et* ⁴ CD l. c. *sanctam* ⁵ *eiusdem Regni* CD l. c. *Regni eiusdem* ⁶ *illius terrae* CD l. c. *terrae illius* ⁷ CD l. c. *circa vallo-verano (?)* ⁸ CD l. c. *tradere* ⁹ *de Nedecze* CD l. c. *om.* ¹⁰ *per expugnationem* CD l. c. *pro expugnatione* ¹¹ *Coronae sanctae* CD l. c. *Sanctae Coronae* ¹² CD l. c. *praenominatam* ¹³ CD l. c. *eisdem* ¹⁴ CD l. c. *om.* ¹⁵ *quosvis eorum* CD l. c. *eorum quosvis* ¹⁶ *corr. ex esse sec.* CD l. c. ¹⁷ CD l. c. *eorundem* ¹⁸ *corr. ex confirmabimus sec.* CD l. c. ¹⁹ CD l. c. *impensamus* ²⁰ *haereditario iure* CD l. c. *iure haereditario* ²¹ CD l. c. *atque* ²² *add. sec.* CD l. c. ²³ CD l. c. *Ioanni* ²⁴ CD l. c. *om.* ²⁵ CD l. c. *beati* ²⁶ *corr. ex Biretii;* CD l. c. *Briccy*

* *Diploma originale vide MOL DL nr. 71791. Diploma Hungarice conversum est in NEDECZKY 1891. pp. 15-17. De diplomate vide ibid. pp. 4-5, ZSO III. nr. 2367.*

octavam, sanctissimae atque individuae Trinitatis.^{e.)} [p. 128.] Iam, et *Pongrátzii*, qui *Óváro* dominantur, partem vici aliquam, possident, et cum fert occasio, inaedificatum castellum, istheic inhabitant. Ad vicum ipsum, quod adtinet, earum est opportunitatum, quae hac regione, in mediocribus censetur.

5.) *Téplicza*, ad *Vagum* sedet, *Löwenburgianae* ditioni adscriptus, iisdemque, ad rusticandum commoditatibus praeditus, quae sunt *Vaganae* huic orae, communes. Insignem facit, gentis eiusdem, castellum, habitatu peropportunum. Vici hi omnes, supra castrum *Budetinum*, siti sunt; qui sequentur, infra id, per dextrum amnis latus, sparguntur.

6.) *Velká-Diwina*, dominationi *Budetinensi* accensus, et a *Vago*, in aquilonem, aliquantum submotus.

7.) *Mala-Diwina*, amni propius haerescens. Hinc sunt:

8.) *Martsek*.

9.) *Szvedernik*, ditionis itidem *Budetinensis*.

10.) *Ó-Blázó*, ad *Vagum* adpositus. Retracto hinc, intra montes aquilonares, positu, occurrunt:

11.) *Stráža*, nihilo felicior priori, idemque altius mille fere passibus, in aquilonem subductus.

12.) *Leszicza*, ultra *Stražam*, in septentrionem, pari, uti prior, intervallo, sepositus, ditionis *Óváriensis*.

13.) *Belá*, supra *Krasznyan*, dimidio milliari intra montes retrusus. Iacet e[p. 129.]nim in valle, habetque templum, anno MDCXVI. a *Pongratziis*, ad quos pertinet, exstructum. Nomen ab amne hac delabente, accepisse creditur.

14.) *Tižina*, infra *Belam* ad occasum, quarta parte milliari, pertinet ad arcem *Sztreczensensem* ditionis *Löwenburgianae*.

15.) *Litisse*, proxime supra *Tižinam*, inter septentrionem, et ortum, eiusdem arcis *Sztrecsensensis* haeredium.

16.) *Terchova*, super *Varinum*, uno fere milliari, ad septentrionem et ortum, pagus vilis, vico *Arvensi*, *Zážriwá* conterminus, a quo tamen, uno milliari, dissidet. Spectat itidem ad *Sztreczen*, ditionis *Löwenburgianae*, transmittitque viam militarem, per montem *Rowná-Hora*, in Comitatum *Arvensem*.

17.) *Bisztricza*, Hungaris *Ó-Besztercze*, quasi *Vetus Bisztricza*, discriminis gratia, a nova, infra quam ad occasum resedit. Vicus est *Poloniae* conterminus, a qua eum montes *Beszkid*, et in his *Rátsa*, discriminant. Spargitur variis per silvestria tuguriis, ex qua opportunitate, incolae, materiarii partim sunt, partim opiliones. Adscribitur ditioni *Sztrecsnensi*.

18.) *Uj-Besztercze*, vicinus priori ab oriente, incolis copiosis, terreno montoso, et laboriosae rusticationis. Quia duo hi vici, monti *Rátsa* subiacent; totum latus eius meridionale, assiduo cultu, derasis silvis, nudarunt; parte reliqua, ad *Poloniam* spectante, multisque latrociniiis, infami. [p. 130.]

^{e.)} Singula haec documenta, EMERICUS NEDECZKY, ut ne familiae iuribus indormiret, *Protocollo* Incluti Comitatus *Trentsiniensis*, publico in comitio, inserenda curavit. Ornat hodie, priscam ac praenobilem gentem, CAROLUS NEDECZKY, iam Caesari ac Regi optimo CAROLO VI. a consiliis aulicis, apud *Cancellariam Regio-Hungaricam*; cum antea, primo quidem, a secretis, tum et a consiliis, in *Regio Locumtenentiali Consilio*, fidem suam, atque insignem, in rebus gerendis, dexteritatem, bonis omnibus, ac principi in primis, adprobavisset.

- 19.) *Klubina*, pertinet ad arcem *Sztrecsen*, gaudetque materia omnis generis, aedificiis idonea, quam abunde, in campestrum regionem demittit. Post alias arbores, frequens est pinus, et nobilior illa, abies, vulgo *Smrcsinowé Drewo*. Spectat ad ditionem *Budetin*, agris collinis, et cultus non improbi.
- 20.) *Dluhé-Pole*, supra *Keblov*, in septentrionem, mille circiter passuum intervallo, vicus ingens, et copiosus, ditionis *Byttschensis*.
- 21.) *Dluhá*, recedit a priori quarta parte milliaris in orientem, dominationis eiusdem.
- 22.) *Lúky*, limitaneus priori, et familiis, *Szirmiensis*, *Ordódy*, et *Akay*, adscriptus.
- 23.) *Lalinec*, est inter colles, supra *Divinkam*, insessus a nobilibus, terreno montoso, et exsucco.
- 24.) *Vranje*, est supra *Chumetz*, quarta parte milliaris, in ripa *Kiszutzae* rivi. Abundat arboribus pomiferis, et hortensibus fructibus, ditionis *Budetensis*.
- 25.) *Malá-Rudina*, Hungaris *Kis-Rudina*, viculus planus, sedet infra *Ujhelyinum*, milliari uno in meridiem. Spectat ad ditionem *Budetinensem*.
- 26.) *Welká-Rudina*, Hungaris *Nagy-Rudina*, intra septentrionem et occasum, supra *Kis-Rudinam*, haud magno intervallo. Planitiem occupat, terreno pingui et bono.
- 27.) *Rudinská*, ultra *Nagy-Rudinam* [p. 121^b]* in septentrionem. Insedit vallem, estque agro sterili, ditionis *Budetinensis*.
- 28.) *Neszluscha*, proxime supra *Rudinskam*, in orientem, in valle. Distat *Ujhelyino* [!], ad occasum dimidio circiter milliari; loco macro, sed pascuorum foecundo, iuris itidem *Budetinensis*.
- 29.) *Dubje*, exilis vicus, collibus subsitus, ad mille forte passus, infra *Ujhelyinum* ad occasum, ditionis eiusdem, sed agro parco et sterili.
- 30.) *Ochodnicza*, ultra *Ujhelyinum*, medio fere milliari, in septentrionem, repositus, loco plano, quem vallis prope *Kiszuczam* aperit, dynastiae *Budetinensis*.
- 31.) *Dunajow*, proxime supra *Ochodniczam*, in aquilonem, loco, ad ripam *Kiszuczae*, plano. Olim latrociniis famosus. Censetur in dominatione *Budetinensi*.
- 32.) *Zákopcsje*,¹ ultra *Ujhelyinum*, plus quam sesqui milliari, in septentrionem, ditionis *Sztrecsinensis*.
- 33.) *Csacsá*, dissidet a *Zákopcsje*,² milliari dimidio, duobus autem *Uj-helyino*, sedetque sub collibus, in ulteriore *Kiszuczae* ripa, cum vetustis moenibus. Vicus frequens ac populosus, et *Silesiae* conterminus: distat enim uno tantum milliari ab aggeribus *Jablunka*. Montes orae huius lignationem sufficiunt, ratibus contignandis idoneam; quae intumescente *Kiszuczá*, in *Vagum* derivantur. Ultra *Csacsam*, versus *Poloniae* fines, plures vici, per montium convalles sparguntur, quos sine famae dispendio, tacere poterimus. Princeps in his est: [p. 122^b]
- 34.) *Oszadnicza*, vel *Osstanicza*, longa is valle, ad milliariis fere intervallum, decurrit, ita positus aedibus, ut singulae, agro pratisque sibi admensis, circumfundantur. Colitur, a fero hominum genere, quodque olim latrociniis funestum erat. Nempe, factis

* Licet copista huius ms. ordinem numerorum iam apud nr. 110 corruperit (numeris 100., 101. etc. pro 110., 111. etc. scriptis), tamen hucusque ab aliena manu hic error correctus est; hinc vero numeri non sunt correcti. quam ob rem numeri 121–130. duplicati a nobis littera „b” significantur.

¹ corr. ex *Zakopesje* sec. ms. B p. 81. ² corr. ex *Zákopesje* sec. ms. B l. c.

societatibus, *Silesiae*, *Poloniaeque* collimitia, infesta reddebant, imminebantque, ultro, citroque commeantibus, mercatoribus. quos expoliavisse, parum erat; sanguine miserorum, manus imbuebant subinde: ut, subsessorum, cruentas istiusmodi insidias, devitaturi, necessum haberent, ex eorundem latronum sodalitiis, robustissimos quosque, domi forte agentes, aere conducere, uti se per vastos, silvososque montes, comitarentur. quod non tam relatum accepimus, quam cogebarur ipsi experiri, cum anno MDCCIV. mense *Septembri*, isthac iter faceremus, versus *Szolyam* vicum *Poloniae*, hac ora extremum. Simul hi, silvas nobiscum subiere profundius, edita, strepero, et late per convalles resonante fistulatu, tessera, monebant tribules, in comitatu viatorum se esse; quos ideo, tutos praestare oporteat a latrocinio. Eo audito, respondebant extemplo socii, eodem illo genere tesserarum: id quod, per trium Hungaricorum milliarium intervallum, semel, iterum, ac tertio, factitasse eos, recordamur adhuc. Iam tutiora in dies fiunt omnia; sive, quod veteranos illos, sensim extinctos, lentius aemulentur filii; sive, quod ea est magistratuum vigilantia, ac severitas, ut, vel ad minimam latrociniorum famam, scrutentur illico, solita lustra, atque deprehensos in furcam agant ante, quam [p. 123^b] convalescere possunt, nefariae societates. Reducto hinc situ occurrit

35.) *Rakowá*, ultra *Csacsam*, dimidio milliari in planitie, ad ulteriorem ripam *Kiszuczae*, versus occasum. Abundat pascuis, et montibus abiete convestitis, estque conterminus *Silesiae*, et pertinet ad arcem *Sztreczen*. Agro frumentario parco est, ac sterili, idque, pro ingenio tractus *Kiszuczensis*: quippe qui, avenae tantum fere patiens est, rarius hordei aut siliginis.

36.) *Sztasskow*, infra *Rakowam*, ad occidentem, prope *Kiszuczam*, in eadem ripa et finibus *Silesiis*, a quibus iugis *Beszkidi*, dirimitur. Montes, quibus obsidetur, abietem educant, agri avenam. Accensetur ad ditionem *Sztrecsnensem*.

37.) *Olessná*, infra *Sztasskow*, itidem penes *Kiszuczam*, in finibus *Silesiae*. Pertinet ad ditionem *Byttschensem*.

38.) *Podwisoká*, in *Olessnae* confinio, vicus exilis, et sterilis agri, ditionis pariter *Byttschensis*. Hinc, ad tormenti iactum:

39.) *Turzowka*, est, in ripa *Kiszuczae* sub collibus posita, ac *Silesiis*, quadamtenus limitanea. Distat a *Csacsam* milliari dimidio in occidentem, vicus frequens et famosus, ditionis aequae *Byttschensis*. Nomen accepit, a *Francisco Thurzone Comite*, olim, quin hodieque, *Predmier-Kiszuczensis* dictus, ut discriminaretur, ab oppido *Predmier-Vagensi*. Obsidetur fere circumquaque silvosis montibus, estque ideo inexhaustae materiae. [p. 124^b]

40.) *Wisoká*, aliter *Lupeczow*, vicus *Turzowkae* ad occasum subsitus, haud procul a fontibus fluvii *Kiszuczae*, in collimitio *Moraviae*: quippe, ditioni *Roznowiensi* adfinis, spectatque ad ditionem *Byttschensem*. Secernitur a *Moravia*, iugis montium *Beszkid*, in quibus curiosi finium designatores, quercum observarunt, *Slavis Troyaki-Dub* dictam; latine, tripartitam dixeris; ita a natura factam, ut cum tribus validissimis ramis vigeret, ex occidentali quidem despicientibus *Moraviam*, ex aquilonari *Silesiam*, tractum *Kiszuczensem*, ex orientali, ostendat. *Wisoká* degressis:

41.) *Rowné*, ad ter mille fere passus obiicitur in meridiem. Vicus est tota *Byttschensi* ditione maximus, tenuium tamen fortunarum, frugumque inops; si avenam et hordeum excipias. Alioqui gaudent pascuis, et re pecuaria; conterminanturque *Moraviae*. Templum vici sacrum est *Michaeli Archangelo*.

- 42.) *Nemes-Kotessó*, vicus a nobilibus insessus, distat a *Rowné*, bis mille passibus, intra orientem et meridiem, tantundem fere ab *Oblazow*.
- 43.) *Kis-Kotessó*, priori suppar, a quo ad teli iactum recedit.
- 44.) *Nagy-Kotessó*, est in ditione *Byttschensi*, visiturque infra *Kis-Kotessó*, ad occidentem et meridiem.
- 45.) *Hlinjk*, colitur nobilium habita[p. 125^b]tionibus, estque quarta milliaris parte a *Nagy-Kotessó*, seiunctus.
- 46.) *Kolarowcze*, Hungaris *Kolarovicz*, infra *Byttscham*, in occasum, passibus fere mille repressus. Est dominationis *Byttschensis*.
- 47.) *Pssurnowcze*, Hungari *Psurnovicz* dicunt, eodem intervallo, a priori in occidentem segregatus.
- 48.) *Petrowicze*, Hungaris *Petrócz*, *Byttschensis* dominationis vicus, idemque vicinus priori.
- 49.) *Szetyechow*, infra *Petrócz*, ad occidentem, versus *Moraviam*, cui etiam confinis est, spectat ad arcem *Byttsche*.
- 50.) *Malá-Byttscha*, Hungaris *Kis-Bittse*, duobus circiter passuum millibus, ultra *Byttscham* oppidum, in cuius dominatione, censetur, positus.
- 51.) *Mikssowá*, Hungari *Miksó-Falvam* dicunt, a *Kis-Byttscha*, mille, et quod excurrit, passibus remotus. Pertinet ad familiam *Marsowszkianam*, sedetque e regione *Morssawa*.
- 52.) *Benyow*, quadrante milliaris infra *Miksófalvam* positus. Est familiae cognominis.
- 53.) *Hwoznicza*, ad iactum teli ultra molam *Sztarowecz*, versus occasum, ditionis *Beszterczensis*.
- 54.) *Schciawnik*, recedit a priori passibus fere mille, in occasum, estque *Moraviae* adfinis, a qua montibus interiectis, dirimitur. Pars vici quaedam *Wissnyowe* dicitur, adinetque ad ditionem *Beszterczensem*. [p. 126^b]
- 55.) *Podwázje*, adsidet *Vago*, dimidio fere milliari infra *Benyow*, versus meridiem et occasum, spectatque ad ditionem eandem.
- 56.) *Kis- et Nagy-Jeszenicze*, fluvio intercurrente, diremti; minor quidem ille, qui ecclesiam habet, rusticanus, maior, iuribus familiae *Szunyogh*, adscriptus.
- 57.) *Sztupné*, discedit a *Nagy-Jeszenicze* in occasum, estque supra *Beszterczium* versus septentrionem, ad passus ter mille, sepositus.
- 58.) *Brewnischte*, vicus *Byttschensis*, infra *Sztupnyé*, ad mille passus in occasum reiectus.
- 59.) *Popradno*, incolis copiosis, situ in valle depresso, in finibus *Moraviae*, ditionis *Byttschensis*. Est heic templum *D. Andreae* sacrum, territorium opportunum, in quo oleum e petra scatet praestantissimum, speciatim in valle montis *Medwedje*, anno MDCXVIII. inventum, ideoque muro occlusum, ab heris *Byttschensibus*.
- 60.) *Sebastianowá*, aliter *Szebasztian-falva*, visitur infra *Podwazje*, versus meridiem et occasum, prope *Vagum*, ditionis *Beszterczyensis*.
- 61.) *Podhradje*, Hungarice *Várallya*, vicus arcis *Beszterczyensi* subiectus, cui in meridiem castella sunt, qua *Vagus* praeterfluit.
- 62.) *Orlowe*, Hungaris *Sigmond-Háza*, infra *Várallyam* quarta parte milliaris penes *Vagum*. Spectat ad ditionem *Beszterczyensem*, habetque castellum, hero suo, *Comite Paullo Balassa*, qui id instauravit, dignissimum. *Hungaricum* nomen, a *Sigismundo* [p. 127^b] *Balassa*, primo suo conditore, accepit.

- 63.) *Milochow*, est infra *Sigmondháza*, vicus intra *Vagum*, veluti in insulam retrusus, ideoque abundans pomariis, e quorum redditibus facit lucelli quidpiam. Paret arci *Beszterczensi*.
- 64.) *Podważie*, exilis omnino vicus, supra *Milochow*, versus aquilonem, ad iactum tormenti sepositus. Est ditionis *Beszterczensis*.
- 65.) *Welká-Udicza*, Hungaris *Nagy-Udicza*, ditionis eiusdem. Templum est *D. Matthaeo Evangelistae*, sacrum.
- 66.) *Proszné*, supra *Nagy-Udiczam*, ad aquilonem repressus, et *Beszterczino* admensus.
- 67.) *Klieschtina*,¹ pagus pomifer, ditionis eiusdem; distat a priori versus aquilonem, miliaris quadrante.
- 68.) *Hatné*, supra *Proszné*, ad teli iactum in aquilonem retrusus, eidemque ditioni adscriptus.
- 69.) *Marikowá*, tantundem distat a priori, vicus copiosus, praedonum olim lustrum, transmigrantibus perniciosum. Iam herorum animadversione, mitescunt incolae. Est ei templum *D. Matthaeo* sacrum, extra vicum in edito positum. Conterminatur *Moraviae*, ex cuius vicinia, latrocinandi contraxisse studia, perhibent. Ita de Vicis *Trans-Vaganis*. [p. 128^b]

ARTICULUS II.

De

Vicis Processus Superioris, Cis-Vaganis

Amne, ad *Vag-Beszterczinum*, traiecto, ita vicos singulos obibimus, ut, a meridie progressi, pergamus in aquilonem, apud viculum *Sztrechnensem* requieturi.

- 1.) *Praznow*, descendit *Beszterczino* quadrante miliaris in meridiem, terreno collino, et cultus difficilis. Est *Beszterczensis* dominationis.
- 2.) *Precsin*, distat a *Praznow* passibus circiter mille ad orientem, ditionis eiusdem, paribus agris, per colles sparsis, et sterilibus.
- 3.) *Podmanin*, dimidio milliari a *Vágh-Besztercze*, arci eius oppositus, monti *Manin* subitus, indeque nomen indeptus. Hinc originem titulosque *Podmanitzkii* traxere. Terrenum vico montosum et sterile est, sed pomiferum. Paret dominationi *Vágh-Beszterczensi*.
- 4.) *Wážna-Téplá*, Hungaris *Vágh-Tépla*, vicinus priori, supra *Beszterczinum*, contra arcem eius nominis, rure plano, et opportuno.
- 5.) *Zalužie*, nobilium est colonia, agro exili, eoque montibus horrido. Insedit supra *Teplam*, ad iactum teli, in ortum. Inde [p. 129^b]
- 6.) *Zászkalje*, in orientem, ad mille fere passus recedit, adinetque ad ditionem *Vágh-Beszterczensem*, terreno saxoso, et sterili, ideoque incolis egenis.
- 7.) *Kosztelecz*, seiungitur a *Zászkalje* modico, in orientem, intervallo, pari agro et colonia. Adsedit ei:
- 8.) *Dolina*, villa rustica, una cum vico, *Beszterczensi* accensum ditioni.

¹ corr. ex *Nieschtina* sec. ms. B p. 85., ac sec. mappam dimensionationis primae militaris (Vide EKF Col. XI. Sect. IV.)

- 9.) *Wrch-Teplá*, viculus est *Dolinae*, ab oriente, vicinus, territorio montoso, sed materia abiegna nobili. Hinc et nomen vico enatum, ut *Slavis Montana-Teplá* dicatur, idque discriminis caussa, a *Vagh-Teplá*, quam nunc vidimus.
- 10.) *Wrtižer*, supra *Vagh-Teplam*, ad septentrionem, tormenti iactus dissidio, in ripa *Vagi*, paris agri, ditionisque eiusdem.
- 11.) *Plewnjk*, supra *Wrtižer*, dimidio milliari ultra *Vagh-Besztercze*, in cuius ditione est positus; sed agro multo meliore, planioreque.
- 12.) *Drienowé*, *Plewnikio* a septentrione iunctus, et fluvioli tantum intercurso, ab eo discretus. Rus ei pingue obtigit, et frumenti ferax, idemque, praeter regionis indolem, planum. Adscribitur dominationi *Beszterczensi*.
- 13.) *Urbanow*, ultra *Drienowé*, intra septentrionem et ortum sepositus, et nobilium colonia insignis vicus, terreno plano et exili.
- 14.) *Szigoth*, coloniola, tribus admodum aediculis instructa, adeoque vix in vi[p. 130^b]cis censenda. Sedet contra *Urbanow*, penes *Vagum*.
- 15.) *Raschow*, supra *Urbanow*, eiusdem ditionis vicus, proverbio notatus, quod rusticum olim habuerit, qui sanam sibi rationem, repraesentato, nescio cui, aere, mercari voluerit. Iam ergo, obtusioris ingenii homines, per dicterium, ad *Raschow*, ad mercandam sanam rationem, ablegari moris est apud dicaculos.
- 16.) *Marssowá*, Hungaris *Marsófalva*, ad iactum tormenti supra *Raschow*. Dedit natales genti *Marschovsky*, cui paret hodieque. Agro est partim plano, partim collino.
- 17.) *Jablonowé*, vicus est, sicuti prior ille, nobilis coloniae; *Marssowá* in orientem, ad mille passus, seiunctus. Spectat ad eandem gentem *Marschovskyanam*. Rure est collino, sed pomorum feraci.
- 18.) *Hrabowé*, tantundem *Podmerino* recedit in orientem solem. Vicus gentis *Hrabowskyanae* incunabulis, et denominatione, memorabilis. Territorio obsidetur montoso, et infoecundo.
- 19.) *Dolné-Hluboké*, Hungaris *Alsó-Hluboké*. Colitur a nobilibus, adsidetque ultra *Hrabowé*, *Vago* amni. Rus, quod ei obtigit, angustum est, collinum, et difficilis agricolationis.
- 20.) *Horné-Hluboké*, Hungaris [p. 131.] *Felső-Hluboké*. Pertinet ad ditionem *Byttschensem*, adseditque, prope ad arcem *Roháts*, terreno nihilo meliore; quippe montoso et silvestri.
- 21.) *Podhradje*, distat aliquanto longius a priori, villa dicenda magis, quam vicus, rure egeno, et collibus horrido.
- 22.) *Paschina Záwoda*, ad teli iactum a priori in meridiem secretus, exilis, terreno montoso, duro, effoetoque, ditionis aequae *Byttschensis*.
- 23.) *Peklina* modico infra *Záwodam* intervallo sepositus, dominationi itidem *Byttschensi* adscriptus. Rure circumfunditur duro, et ad rusticandum importuno.
- 24.) *Dolný-Hriczow*, Hungaris *Alsó-Hricsó*, prope *Vagum*, ad iactum tormenti, supra *Podhradje*, penes viam regiam, dominationis *Byttschensis*. Est egeno territorio, quodque, nisi colatur scrupulosius, fraudat colonum.
- 25.) *Horný-Hriczow*, Hungaris *Felső-Hricsó*. Ripam et hic *Vagi*, quadrante milliari, supra *Alsó-Hricsó*, insedit. Accensetur iuribus ditionis *Byttschensis*, agro suppari, quam alter ille, praeditus.
- 26.) *Lehotka*, haud procul supra priorem resedit, vicus tenuis, terreno collino et sterili.

- 27.) *Strážow*, in ripa *Vagi*, ultra *Felső-Hricsó*, in meridiem et ortum, passibus mille, sepositus, atque dominationi *Lietavensi* accensus, agro plano, et meliusculo.
- 28.) *Záwodje*, eodem intervallo distat [p. 132.] a¹ *Strážow*, in meridiem, spectatque parte altera ad gentem cognominem *Záwodszy*, altera ad oppidum *Solnam*. In huius terreno *Zilinka* amniculus, in *Vágum* incurrit. Agrum habet planum magis, quam asperum, et rusticationi haud incommodum. Hinc est:
- 29.) *Owcsárszko*, familiae *Kozár* possessio, agris collinis et sterilibus.
- 30.) *Bitarowá*, infra *Owcsárszko*, in meridiem, ad teli iactum, terreno vili, nudo quidem montibus, sed graminoso, ditionis *Lietavensis*.
- 31.) *Hworka*, recedit ultra *Bitarowam*, in orientem, terreno nihilo meliori.
- 32.) *Bánowá-Vesz*, vicinus *Hworkae*, intra meridiem et ortum, vicus accensus ad dominationem *Lietavensem*. Est campo plano, et sementis patiente.
- 33.) *Brezany*, viculus eiusdem ditionis ultra *Bánowam*, dimidio fere milliari, in occidentem recedens. Rus ei parcum obvenit, argillosum, idem, et multi laetaminis vorax, si cum fructu coli debeat.
- 34.) *Lúcska*, pertinet ad arcem *Lietawam*, terreno, prout et reliqui circumiacentes vici, collino. Discriminis gratia, vocatur *Lietawa-Lúcska*.
- 35.) *Lietava*, sive *Lietavka*. Mutuavit nomen ab arce *Lietawa*, quam proxime habet adsitam. Agro est angusto, et collini positus, neque tamen inepto ad rusticandum.
- 36.) *Szwina*, infra *Lietawam* versus me[p. 133.]ridiem consedit, ditionis *Lietaviensis*. Rus, quod admensum habet, per colles sparsum est, et qua agris frumentariis excolitur, macrum.
- 37.) *Knezowá-Lehota*, exilis viculus, octo circiter aediculis cultus, ad iactum tormenti, infra *Szwina*, in meridiem repositus. Pertinet ad arcem *Lietavam*, simulque ad *parochiam Lietaviensem*. Terreno est iniquo: quippe effoetis collibus insesso, ideoque agricolationis laboriosae.
- 38.) *Podhorje*, ad iactum tormenti supra *Lehotam*, in septentrionem. Censetur in eadem ditione, agris itidem collinis.
- 39.) *Babkow*, reducitur infra *Podhorje*, ad passus bis mille, ditioni *Lietavensi* obnoxius. Terreno collino et hiulco.
- 40.) *Szunyog-Záwadka*, viculus modico intervallo² supra *Podhorje*, in septentrionem repressus, et monti *Rohács*, subsitus. Territorio est sterili.
- 41.) *Szulyow*, reclusus,³ intra petrosos montes, ad meridionales, *Rohács* arcis radices, positus. Itaque saxoso est agro, et segetum iniquius patiente. Fuit olim gentis cognominis *Szulyowszky*, qua emortua, *Sebastiano Sirmiensi*, cum vicinis aliquot vicis, indulgentia FERDINANDI I. adtributus est, iure haereditario in solos masculos transcripto; quod demum idem *Sebastianus Sirmiensis*, duorum filiorum subita morte territus, consentiente rege, in filias simul propagavit: [p. 134.] ut iam iure illo, plures heros numeret. Constans fama est, priscos illos *Szulyowszkyos*, honorarii tributi loco, duas inusitatae magnitudinis, noctuas, in annos singulos, regibus pendisse. Nam, habet hoc *Szulyow* cum *Athenis* commune, ut abundet funestae avis pullitio, passim per rimas petrarum, foetificantis. Increscunt autem noctuae huiates, ad eam molem, atque robur, ut correctos

¹ add. sec. custodem in pag. priore positum   ² add. a nobis   ³ corr. ex *retrusi*

unguibus lepores, et vulpes teneriores, potes sint in nidos deferre, atque illic concerpere. Admonemur, *Szulyowszkyanae* hac gentis mentione, ut de priscis eius originibus, diploma, quod in adparatibus nostris est, consulamus. Perscriptum id primitus fuit a BELA III. GEYSAE II. filio, atque postea recognitum adfirmatumque a LADISLAO Cumano. Ita vero tabulae utraeque habent: *Ladislaus, Dei gratia, Hungariae etc.*¹ *Rex. Omnibus Christi fidelibus, praesentes litteras inspecturis, salutem, in omnium Salvatore. Ad universorum notitiam tenore praesentium volumus pervenire: quod Iacobus, filius Comitis Csebk,*² *de Comitatu Trenchiniensi, ad nostram accedens praesentiam, exhibuit nobis privilegium bonae*³ *recognitionis Domini Belae, secundi Geyzae*⁴ *regis filii, atavi*⁵ *nostri, non rasum, non abolitum, non cancellatum, nec in aliqua sui parte vitiatum, privilegio BELAE quarti Regis Hungariae, avi nostri confirmatum, petens cum precum instantia, ut ipsum privilegium, et eius*⁶ *continentiam ratificare, et nostro, ad ulteriorem cautelam, [p. 135.] dignaremur privilegio confirmare. Cuius*⁷ *quidem privilegii tenor talis est.* In nomine Sanctae Trinitatis et individuae unitatis. BELA, secundi GEYSAE Regis filius, Dei gratia Hungariae rex: Omnibus in Christo pie viventibus, salutem. Regia circumspectio, tantam penes sibi subditos debet⁸ adhibere diligentiam, ut quis quanto fidius famulatur, tanto largius regali retributione fruatur. Proinde nos⁹ praesentibus quoque, posteris intimamus: qui,¹⁰ cum in Graecia^{a.)} essemus, *Vrazlo* et *Stoyza* frater eiusdem, *Jobbagyones*¹¹ castrum de *Trenchin*, milites strenui, nobis gratum in omnibus praestiterunt servitium, et postmodum, quando Deo¹² adiuvante *Dalmatiam*¹³ nostro subiugavimus imperio,¹⁴ et ANDREAM, dilectum filium nostrum,^{b.)} Ducem statuimus, ipsi in exercitu nostro praelium¹⁵ gesserunt gloriosum, et unus ipsorum, scilicet *Stoysa*, ibidem fuit interemtus. *Vrazlo* autem¹⁶ ad nos rediit, graviter vulneratus. Consideratis ergo tantis utriusque servitiis et meritis, ipsum *Vraslo*,¹⁷

a.) Isthuc, ut se rebus secundis, inter civilia bella servaret, tanquam exsul voluntarius, an coactus? se receperat BELA, anno demum MCLXXIII. mortuo STEPHANO IV. ad sceptrum capessenda, inde revocatus.

b.) Bellum vult cum *Venetis*, ob recuperatam *Dalmatiam* gestum. cui adsertae ANDREAM, secundogenitum filium, Ducem dedit. quo ille axiomate, patre iam mortuo, utebatur. Vide LUCIUM Lib. III. p. 146.** Atque Scriptorum Hung. Tomo III. aequo loco cit. p. 255. edit. novae Lipsiens. Belli eius historiam, apud BONFINIUM habes. Dec. II. Lib. VII. p. 271. 32. *Ducatus* tamen BELAE, non meminit, scriptor, quem ei tamen documentis, fide dignis, adfirmet LUCIUS.

¹ pro etc. Reg. Arp. II/2–3. nr. 2532. *Dalmatie, Croatie, Rame Serviae, Gallitiae, Lodomeriae, Comanae(!) Bulgariae* ² Reg. Arp. I. c. *Csebk* ³ Reg. Arp. I. c. *breve(!)* ⁴ Reg. Arp. I. c. *Geyche* ⁵ corr. ex *attavus* sec. Reg. Arp. I. c. ⁶ Reg. Arp. I. c. *ejus* ⁷ Reg. Arp. I. c. *cujus* ⁸ Reg. Arp. I. c. *debetur* ⁹ Reg. Arp. I. c. *nunc* ¹⁰ Reg. Arp. I. c. *quod* ¹¹ Reg. Arp. I. c. *jobagiones* ¹² Reg. Arp. I. c. *domino* ¹³ Reg. Arp. I. c. *regnum* ¹⁴ *nostro subiugavimus imperio* Reg. Arp. I. c. *nostro imperio subjugavimus* ¹⁵ Reg. Arp. I. c. *prelium* ¹⁶ Reg. Arp. I. c. *vero* ¹⁷ Reg. Arp. I. c. *Vrazlo*

* *Diplomatis copiam saec. XVII. factam vide MOL DL nr. 65.710. Diploma publicatum est in Reg. Arp. II/2–3. nr. 2532. ubi demonstratur diploma Belae III. regis, quod huic monumento insertum est, falsum esse, ac circa annos 1220–1230. compilatum; quod vero ad diploma ipsum Ladislai IV. confirmatorium attinet, verum esse ibidem asseritur. Certe, textus a Belio publicatus multo melior videtur illo, quod in Reg. Arp. continetur. Cuius rei causa haud alia esse potest, quam quod Belius diploma originali, auctores vero Reg. Arp. copia praedicta saec. XVII. facta usi sunt; nisi credere malis etiam Belium copiam istam transcripsisse, mendis vero eius diligenter emendatis.*

** Vide LUCIUS 1668. p. 146.

cum omnibus haeredibus et possessionibus suis, ab officio castri penitus excepiimus,¹ in titulum ser[p. 136.]vientium nostrorum assumentes, et insuper eidem² duas terras vacuas *Kemenchen* et *Predmier*,³ cum *Zulyó*,⁴ a dicto castro exceptas, contulimus, tam a se, quam a suis haeredibus, iure⁵ perpetuo possidendas. In quarum possessionem, per fidelem nostrum *Michaelem Comitem de Trenchin*, eundem introduci iussimus.⁶ *Reliqua, quae, quia metarum terminos describunt, nihil ad nos adtinet.* Post adfirmationis regiae formulam, ista sequuntur:^{*} *Datum per manus Magistri Stephani, Aulae regiae Cancellarii, Anno Dominicae⁷ incarnationis, Millesimo, centesimo, nonagesimo tertio. Venerabili Iob,⁸ Strigoniensi Archiepiscopo existente. Paulo,⁹ Colocensi Archiepiscopo. Petro, Agriensi Episcopo. Calano, Quinqueecclesiarum¹⁰ Episcopo. Boleslao, Vatzienti¹¹ Episcopo. Ebrando,¹² Nitriensi Episcopo. Moch, Palatino. Dominico, Bano. Esau, Curiali¹³ Comite. Andrea, Comite de Sopron. Michael, Comite de Trenchin. Lamperto^{c.)} Comite Nitriensi. Petro, Comite de Poson. Atque hi quidem viri, et sacrae, et civili reipublicae tunc prae-fuerunt: quorum ideo nomina adserenda sunt ad posteritatem; ut habeant, unde publicorum magistratuum fastos sarciant, rerum istiusmodi curiosi. quod idem in caussa est, [p. 137.] ut diplomatis quoque LADISLAI, clausulam exhibeamus.^{**} *Datum per manus Magistri Benedicti, sanctae¹⁴ Strigoniensis Ecclesiae electi, eiusdemque loci Comitis¹⁵ perpetui, Praepositi Budensis, et aulae nostrae Vice Cancellarii,¹⁶ dilecti et fidelis nostri. Anno Domini Millesimo, Ducentesimo septuagesimo quarto XVII.¹⁷ Kalendas Septemb. Indictione¹⁸ secunda, Regni autem nostri anno secundo. Venerabilibus Patribus, Stephano Colocensi, et Iohanne¹⁹ Spalatensi Archiepiscopis. Lamperto Agriensi, vicario²⁰ Csanadiensi,²¹ Iob Quinqueecclesiarum,²² Philippo Vatzienti,²³ aulae Dominae Reginae carissimae²⁴ consortis nostrae, Cancellario. Paulo, Vesprimiensi, aulae nostrae Cancellario. Timotheo,²⁵ Zagrabiensi, Lodomerio, Váradiensi.²⁶ Dionysio Iauriensi,²⁷ et Petro, Transilvano,²⁸ Episcopis, Ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Dionysio²⁹ Comite Palatino,³⁰ Delich,³¹ et Iudice³² Cumanorum. Nicolao, Iudice³³ Curiae nostrae, Comite³⁴ de^{d.)} Cuthche. Henrico, Bano totius Sclavoniae.³⁵ Nicolao, Vajvoda Transilvaniae,³⁶ et Comite de Zonok.³⁷ Paulo, Bano de Zrino. Ioachimo,**

^{c.)} En iterum! discriminatum ab *Episcopo Nitriensi*, *supremum* provinciae cognominis *Comitem*. quod et infra recurrit. Id vero monuisse iuvat, ne novitatis nos arguant, diplomatum ignari.

^{d.)} KÖPTSÉNÚM indicari putarim, quod *Kitzé* seu *Kütsie* Germani dicunt.

¹ Reg. Arp. l. c. *excoepimus* ² Reg. Arp. l. c. *eisdem* ³ Reg. Arp. l. c. *Predmer* ⁴ Reg. Arp. l. c. *Sulo*
⁵ Reg. Arp. l. c. *iure* ⁶ Reg. Arp. l. c. *jussimus* ⁷ Reg. Arp. l. c. *dominice* ⁸ Reg. Arp. l. c. *Job* ⁹ Reg. Arp. l. c. *Saulo* ¹⁰ Reg. Arp. l. c. *Quinqueecclesiarum* ¹¹ Reg. Arp. l. c. *Vatiensi* ¹² Reg. Arp. l. c. *Obrando*
¹³ Reg. Arp. l. c. *curiae* ¹⁴ Reg. Arp. l. c. *om.* ¹⁵ Reg. Arp. l. c. *comite(!)* ¹⁶ *Vice Cancellarii* Reg. Arp. l. c. *Vicecancellarii* ¹⁷ Reg. Arp. l. c. *XVI.* ¹⁸ Reg. Arp. l. c. *inventione(!)* ¹⁹ Reg. Arp. l. c. *Joanne* ²⁰ Reg. Arp. l. c. *Briccio* ²¹ Reg. Arp. l. c. *Chanadiensi* ²² *Quinqueecclesiarum* Reg. Arp. l. c. *Quinqueecclesiarum*
²³ Reg. Arp. l. c. *Vatiensi* ²⁴ Reg. Arp. l. c. *karissime* ²⁵ Reg. Arp. l. c. *Timotheo* ²⁶ Reg. Arp. l. c. *Váradiensi* ²⁷ *Dionysio Iauriensi* Reg. Arp. l. c. *Dionysio Iauriensi* ²⁸ Reg. Arp. l. c. *Transilvano* ²⁹ Reg. Arp. l. c. *Dionysio* ³⁰ *Comite Palatino* Reg. Arp. l. c. *Palatino Comite* ³¹ Reg. Arp. l. c. *Oclych* ³² Reg. Arp. l. c. *judice* ³³ Reg. Arp. l. c. *judice* ³⁴ Reg. Arp. l. c. *om.* ³⁵ Reg. Arp. l. c. *Sclavoniae* ³⁶ Reg. Arp. l. c. *Transilvano* ³⁷ Reg. Arp. l. c. *Zonuk*

^{*} „*Reliqua... sequuntur*” verba Belii sunt. Partem hic desideratam vide Reg. Arp. l. c.

^{**} Vide Reg. Arp. l. c.

*Magistro Tavernicorum*¹ de Preliis² Rainoldo,³ *Magistro Dapiferorum nostrorum, Comite de Telyuca*.⁴ Nicolao, *Magistro Pincernarum nostrorum, Comite de Beregh*. Hertordo, *Magistro Agazonum nostrorum, Comite de Barana*. Moyse, *Magistro Tavernicorum*⁵ *Dominae Reginae, Comite Sirmiensi*, Ioanne⁶ *Comite Semproniensi*,⁷ Gregorio, *Comite Ca*[p. 138.]*striferrei*. Iacobo,⁸ *Comite Nitriensi, et aliis quam plurimis*,⁹ *Comitatus*¹⁰ *tenentibus*¹¹ *et honores*. Eius ergo aetatis fuerunt *Szulyowszkii* illi, cum gente *Syrmiensium de Szúlyó* hodierna, haud confundendi. Templum vici, quale hodie est, auctore *Theodosio Sirmiensi, Sebastiani filio*, in Caesaris aula educato, suis sumptibus excitatum fuisse, ex inscriptione, quae in aditu visitur, condiscas: SUB PRAESIDIO ET AUSPICIIIS NOBILIS D. N. THEODOSII SIRMIENSIS S. C. R. Q. M. TABULAE ASSESSORIS, AC IOANNIS DAVID, DE S. PETER VICE COMITIS COMITATUS TRENCINIENSIS, ET STEPHANI AKAI, SALVIFICO IESU CHRISTI NUMINI ET NOMINI, ADYTA HAEC AEDIFICATA ET DICATA. Anno Domini MDCXVI. Idem postea Ecclesiae Romano Catholicae *Predmeriensi*, traditum est, *Evangelicis*, iure, quod vocant, *articulari*, in domicilio *Casparis Sirmiensis*, rem sacram facientibus. Tria enim familiae huius sunt ibidem domicilia, ad castellorum modum facta.

42.) *Hradná*, vicus, ad iactum teli, supra *Szulow*, versus ortum et meridiem, spectat ad familias *Sirmiensem, Akai*, et *Ordody*, quibus et castellum ibidem est; sed egeni incolae, ob tenuitatem vici; quippe qui, solo montoso, ieiuno et effoeto est.

43.) *Bodina*, non longe abest a priori, terreno tamen effoeto.

44.) *Malá-Cerná*, Hungaris *Kis-Tsérná*, censetur in ditione *Lietavensi*, quadrante miliaris infra *Bodinam* ad meridiem, estque rure sterili. [p. 139.]

45.) *Welká-Cerná*, Hungaris *Nagy-Tsérná*, vicus a Nobilibus cultus, et priori vicinus, territorio meliusculo, tametsi per colles suspenso, et laetaminis indigo.

46.) *Cherubinowá-Cerná*, Hungaris *Kerubin-Tsérná*. Tenuis viculus, et qui aediculis forte tribus, colatur; agro, inter macrum et pinguem, medio. Est in potestate *Marssowszkyorum*.

47.) *Lednicze*, ultra est, vicus ditionis *Beszterczensis*, rure aperto, et sine silvis, collino tamen, dumetisque iuniperorum, passim consito. Itaque, habet opportunitatem, aucupii turdorum, quibus baccae eius generis sunt in deliciis.

48.) *Facków*, Hungaris *Fatskó*, uno milliari in meridiem, infra *Rayeczium*, conterminus vico *Nitriensi, Geidel*, a quo interiecto monte *Fackow*, disternitur. Spectat ad dominationem *Beszterczensem*, terreno montano et silvestri.

49.) *Friwald*, medio fere, inter *Fatskow*, et *Rajecz*, itinere, vico *Thúróczyensi, Vriczko*, conterminus. Recedit in valle, silvosis montibus obsessa, laetaturque lignatione fructuosa; sed ager frumentarius, macer est, et sterilis. Accensetur dominationi *Lietavensi*. Ex vici nomine colligas, *Germanicam* primitus coloniam fuisse: nam *Früwald* quidem, *praecocem silvam*, ea dialecto, significat. Hodie a *Slavis* colitur, ingenii silvestris, et qui olim, sicuti et vicini *Fackovienses*, noverunt haec silvarum lustra, latrocinando, in rem suam vertere. [p. 140.] Infra vicum, mille circiter passibus, villa rustica *Trstená*, sive *Trsztenky-Majer* gentis *Révaianae*, insedit.

¹ Reg. Arp. l. c. *tavernicorum* ² Reg. Arp. l. c. *praeliis(!)* ³ Reg. Arp. l. c. *Reinoldo* ⁴ Reg. Arp. l. c. *Tolgouch(!)* ⁵ Reg. Arp. l. c. *tavernicorum* ⁶ Reg. Arp. l. c. *Joanne* ⁷ Reg. Arp. l. c. *Soproniensi* ⁸ Reg. Arp. l. c. *Jacobo* ⁹ pro *quam plurimis* Reg. Arp. l. c. *praesentibus* ¹⁰ Reg. Arp. l. c. *convocatis(!)* *regni nostri* ¹¹ corr. ex *tenentes* sec. Reg. Arp. l. c.

- 50.) *Suja*, ditionis itidem *Lietavensis*, ad iactum tormenti ab oppido *Rajecz*, in ortum, haud ignobilis vicus.
- 51.) *Gyurcsina*, quadrante milliaris, supra *Rajeczum* ad orientem, sub montibus provinciae *Thúróczyensis* limitaneis. Ex montoso et silvestri vici positu, de agro colligas; sterilis est omnino, et exsuccus. Paret arcis *Lietavensis*.
- 52.) *Jaszenowá*, secedit ab oppido *Rajecz* in septentrionem, estque terreno collino, ditionis, uti prior, *Lietavensis*.
- 53.) *Klatsani*, exilis viculus, in *Rajecz* vicinia, solo argilloso, et inimico segetibus, ditionis *Baronum Szobek*, et familiae *Motesiczky*.
- 54.) *Zbinow*, eadem in *Rajecz* vicinia, in septentrionem, ditionis *Lietavensis*, ruris montosi, et durae agricolationis. Supra *Zbinow* Thermae sunt *Rajeczenses*, cum adstructis aliquot aedibus. quas supra memoravimus.
- 55.) *Konszká*, dominationis *Lietavensis*, supra *Thermas Rajeczenses*, in valle, quae intra orientem, et septentrionem, excurrit. Agris collinis est, et, ex orae huius ingenio, sterilibus.
- 56.) *Kunyerád*, quadrante milliaris supra *Konszkam*, in valle sub montibus ad aquilonem positus, rure, prioribus consimili. [p. 141.]
- 57.) *Kamená-Poruba*, cum *Baronum Szobek*, tum gentis *Motesitzky*. Insedit *Thúróczyensium* confinia, distatque *Rajeczio*, bis mille passibus, sub montes repressus.
- 58.) *Sztránszké*, ultra *Porubam*, intra montes limitaneos *Thúróczyensibus*¹ retrusus. Ergo, rure est, atque agris, potissimum frumentariis, ultra modum effoetis, quique, praeter avenam, vix sementis genus aliud, patiuntur. Panis certe avenaceus, modo et is sufficiat, in deliciis incolarum est. Tolerant tamen vitam, quomodocunque, et faciunt lucelli quidpiam, ex lignis caeduis, quae *Solnam* invehunt.
- 59.) *Poluvsztje*, modica supra *Sztránské* intercapedine, ad fines provinciae *Thúróczyensis* intra montes sepositus. Agri iniquitate eadem est, cum priori, accenseturque dominationi *Sztrecsnensi*.
- 60.) *Túró*, distat a *Poluvsztje*, ad ortum, milliaris quadrante, ditionis eiusdem.
- 61.) *Tridwori*, a tribus domiciliis nobilium sic adpellatus, coniungiturque cum *Túró*.
- 62.) *Porubka*, ad iactum teli infra *Túró*, in occidentem, dominationis arcis *Sztreczensis*.
- 63.) *Illové*, subit ultra *Porubkam*, ad septentrionem et ortum, eadem agrorum malignitate, dynastiae *Sztreczensis*.
- 64.) *Bittsicza*, est in ditione *Lietavensi*, tripartito nunc possessus. Nam partem quidem unam PP. *Iesuitae Solnenses*; partem alteram *Luzinszky*; tertiam L. B. *Calisius de Calisch*, possident. quorum iste singulare, in vico, domicilium, et huic villam rusticam, habet adstructam.
- 65.) *Roszina*, proxime infra *Solnam*, in meridiem, solo argilloso, ditionis arcis *Sztreczensis*.
- 66.) *Wisnyové*, vicus *Thúróczyensi*, cui *Priekopa* nomen, confinis, amoeno, sub monte, positu, pertinet ad arcem *Lietavam*. Est in praecipua existimatione, ob effigiem B. *Virginis Mariae*, quam, ob edita miracula, cum religione celebrari accepimus.
- 67.) *Trnowé*, in vicinia *Wisnyové* positus, ditionis *Lietavensis*: hodie B. *Calisii*. Ager argillosus est, et largi indigus laetaminis.

¹ malim *Thuróczyenses*

68.) *Moiss-Lúcska*, *Gyurcsániorum* partim, gentis antiquae, partim aliorum nobilium, haud longe remotus a *Trnové* in orientem. Sedet contra viculum *Moiss* trans *Vagum*, a quo praenomen mutuatur.

69.) *Sztranyani*, infra *Moiss-Lúcskam* in meridiem, montibus subsitus, et *Sztrechnensi* ditioni adscriptus, idemque *Thúrócziensibus* adfinis.

70.) *Sztrechnen*, ab arce eius nominis, ad quam spectat, sic dictus. Sedet in ripa *Vagi* supra *Lúcskam*. Recedit *Solna* milliari uno, in orientem, estque *Thúrócziensi* Pro[p. 143.]vinciae limitaneus, quorsum et iter transmittit, per montem *Sztrechnensem*, difficile illud et impeditum. Haec de *Processu Superiore*.

MEMBRUM II.

De

Processu Comitatus Trentsiniensis Medio

PROOEMIUM

Ita vocant eam provinciae oram, quae est inter *Processum*, quem nunc dereliquimus, *Superiorem*, et inter *Inferiorem*, quem postea adibimus, *media*. Diffunditur et haec, utroque *Vagi* latere, intervallis fere paribus: sed habitu tamen situs, diverso: quippe quorum, citerior iste, tametsi non careat montibus, mitior tamen est; quam ulterior ille, montosis positibus, inhorrescens passim. Definitur, hinc *Transmontano Processu*, illinc *Moraviae* collimitio, quod praetensa *Carpathi* iuga, perpetuis dorsis, tanquam positi a natura, termini, designant. Habet, praeter metropolim *Trentsinium*, arces et oppida, vicosque, tanto numero, ut tametsi terrarum spatio concedat *Superiori Processui*, cultu tamen, et incolarum [p. 144.] multitudine, haud dubie, ei antecellat. Sed mores quoque huiatis populi, castigatiores sunt, ob frequentia nobilium contubernia: quae, non emolliunt modo, agrestem duritiem; sed formant etiam in melius, faciuntque, ad omnem humanitatem, idoneam;¹ id quod, tunc visuri sumus, cum loca singula, curatius lustrabimus.

SECTIO I.

DE

Libera regiaque urbe Trentsiniensi

¹ corr. ex *idonea* sec. ms. B p. 93.

S Y N O P S I S

TRENTSINIUM, *unica huius Comitatus, urbs: an sit Romanae originis? coniecturae auctoris, de aetate M. Aurelii Antonini: item, de Valentiniani: et Iulianae Apostatae temporibus* §. I.

Urbs, an arx sit antiquior? disputatur: urbs olim, arci, per montis cliuvm,¹ adsidebat: quando ad eius radicem, translata sit, coniectatio §. II.

Urbis, et arcis fata sub Arnulphi bellis, adversus Moravos:² occupatur ab Hungaris Trentsinium: observatur accurate: Slavorum in urbe origines §. III.

Quando primum in historia innotuerit Trentsinium? an urbem adierit Bela IV.: eius aetate libera fuit civitas §. IV.

Impressio Tartarica, Trentsinium usque, haud pertigit: fata urbis sub Matthaeo Trentsiniensi: de eo dicendi locus §. V.

Pater Matthaei, Petrus, de genere Csák: diploma in eam rem, Ladislai, sive Venceslai Bohemi: eius dominandi libido: et, adversus Carolum, seditio: huius origo: in adseclas Caroli, saevities: in Iohannem, Nitriensem Episcopum: in Thomam, metropolitam Strigoniensem §. VI.

Matthaei furorem, ali[p. 145.]orsum advocat Carolus: configit cum seditioso, magna suorum clade §. VII.

Inquies Matthaei, post acceptam stragem: rabiei eius contra regem caussae:³ obiit diem suum morte sicca: Carolo, et post fata, noxius §. VIII.

Mortuo Matthaeo in regis potestatem redit Trentsinium: illustratur comitio Iohannis, Bohemiae, et Casimiri, Poloniae regum:

quid illic actum sit: res postea, cum rebus Hungariae, connexa fuit §. IX.

Urbis, sub Carolo, habitus: est eo fatis functo, in Ludovici I. potestate: arx, Georgio Bubek traditur, cum ditio,⁴ ab Ludovico, edito diplomate: eius facies, ab hodiernis, diversa §. X.

Ludovici regis, in Trentsinienses propensio: facit heic officinam Martiam adversus Bohemos: litterae fiduciales, Rudolpho, Austriae duci, Trentsinii a Ludovico, perscriptae: pax inter Carolum IV. Caesarem, et Ludovicum, Trentsinii tractari coepta, Cracoviae conficitur §. XI.

Iohannis Pontificis ad Ludovicum nuncius, Trentsinii diversatur: eundem, hortatu⁵ Papae, in Turcam, nequidquam⁶ concitat: Trentsinium, usque ad Ludovici fata, in Bebekiorum est potestate: Mariae, et Sigismundo, fidem praestat, adversus Wladislaum Polonum: tuetur fortunam Sigismundi captivi, reducis item, in Hungariam §. XII.

Lubens, apud Trentsinienses, diversabatur Sigismundus: bello Hussitico, quo fuerit habitu Trentsinium: frequentes Hussitarum impressiones: intemeratum reliquerunt Trentsinium §. XIII.

Tuetur, urbs et arx, Ladislaum posthumum: insigni munimentorum accessione: Nicolai Pongrátz, in agrum Trentsiniensem, iniuriae: capitur ideo, in comitio Budensi: in libertatem adsertus, fit deterior §. XIV.

Sub Matthia Corvino, quae fuerit urbis celebritas, ob adductam isthuc sponsam regis, Catharinam §. XV.

¹ arci, per montis cliuvm corr. ex per montis cliuvm, arci sec. notam marginalem p. 149. et ms. B p. 95. ² corr. ex Marcomannos sec. notam marginalem p. 150. positam et ms. B p. 96. ³ rabiei... caussae add. a nobis pro verbis deletis *quando Palatinus factus sit?*, de quo vide notam *** in p. 259. ⁴ cum ditio add. sec. notam marginalem p. 171. positam. ⁵ corr. ex hortatus sec. notam marginalem p. 177. positam. ⁶ corr. ex nec quidquam

*Bellis Bohemicis frequentatur a Rege*¹
Matthia: donat arcem, Stephano de Zá-
polya §. XVI.
Sigismundus, Poloniae rex, Barbaram,
Stephani filiam, Trentsinio, in uxorem
ducit §. XVII.
Possidetur a Iohanne, Stephani filio, cum di-
tione Trentsinienſi §. XVIII.
IOHANNES, in regem electo, bellico adpara-
tu munitur Trentsinium: obsidetur urbs et
*arx a Ferdinandaſis:*² *situs arcis descriptio:*
oppugnatio[p. 146.] *nis difficultas: Casparis*
Czobor, subitaneo consilio, tollitur: immissis
picatis ignibus, arx exuritur: deditur a prae-
fectis: communitur Germanorum praesidio,
fitque iuris Ferdinandaſi §. XIX.
Difficiliter convalescit, ex ea clade, Trentsi-
nium, ob pertinax bellum: ex pacis Varadi-
ensis legibus, cum universo patrimonio, Io-
hanni reddendum decernitur: legum pacifica-
toriarum verba: irritum successu §. XX.
Ferdinandus, urbem in liberis habet: arcem,
cum ditione, pignori collocat: urbis, sub Fer-
*dinando, incrementa:*³ *manet, ab Turcarum*
*impressionibus intemerata:*⁴ *a Stephano Illésházio,*
urbs et arx, in periculum coniicitur:
capitur a Botskaianis Haidonibus: redditur,
ex Polonia reduci Illésházio §. XXI.
Supplicium, sanguinolento latroni, Biely Stetz,
Trentsinii inflicturn: Stephanus Somogyi,

caussarum regaliſ director, iussu Illésházii,
ibidem, de patibulo, suspenditur §. XXII.
Urbis, mortuo Illésházio, fata: accipit hospi-
tio S. R. H. Coronam, ex Bethleniana ca-
ptivitate, reducem: Trentsinii fortuna, sub
Rákóczianis bellis, et tumultu Tökölſiano:
Turcae obsidionem urbi minantur: conatu
frustraneo: terrae motu percellitur Trentsi-
nium: et ostento alio §. XXIII.
Adfligitur a Rákóczianis: civium fides in
Caesarem, intemerata: ultimam obsidio-
nem meditatus Rákóczius, fugatur: orta inde
Trentsinio, quies §. XXIV.
Cives Trentsinienſes, Slavi sunt: vetustum,
illo collimitio, genus: eorum dialectus, culta et
*elegans:*⁵ *indoles, atque morum elegantia: oc-*
cupationum varietas: Trentsinenſis cerevi-
siae adprobatio: insunt in urbe et Hungari,
iure veterrimo: quomodo huc delati? iam et
Germani misceri coeperunt §. XXV.
Magistratuum, eadem hic est, quae in re-
liquis urbibus, ratio: urbis positio arcta:
eius habitus, et templa, describuntur verbis
alienis §. XXVI.
Trentsinii munitiones: portae: suburbii
facies §. XXVII. [p. 147.]
Agri angustia, et indoles: civium plerumque
fortunaſ tenues: Vagi commoda, et incom-
moda: imminet urbis moenibus: leges, eatenus,
*publice ſancitae:*⁶ *auctoris vota* §. XXVIII.

§. I.

Trentsinium,
 unica huius Co-
 mitatus, urbs:
 an sit Roma-
 nae originis?

TRENTSINIUM, unica, non *Processus* tantum, huius, sed *Comitatus* universi, *Libera Regiaque* civitas est. Credunt Romanorum aetate, cum bellum *Marcomannicum*, mutuis cladibus, traheretur, a *Romanae* cuiusdam legionis praefecto, cui *Terentio* nomen fuerit, urbem arcemve, conditam fuisse, ut procursiones *Marcomannorum*, hinc retunderentur.

¹ add. sec. notam marginalem p. 185. positam. ² corr. ex *Ferdinandeis* ³ *urbis... incrementa* add. sec. marginem p. 198. positam. ⁴ corr. ex *intemeratum* sec. notam marginalem p. 198. positam. ⁵ et *elegans* add. sec. notam marginalem p. 206. positam. ⁶ In nota marginali huc pertinenti p. 217. *perlatae*

Id si verum est, ad *M. Aurelii Antonini* aetatem, qui triennale, adversus *Quados* et *Marcomannos*, saevissimos huius orae populos, bellum gessit, origines arcis et urbis, erunt referendae: hoc est; post annum CHRISTI CLXX. At enim, nescio, utrum profunde adeo, legiones Romanae se infuderint. Nam, *Vagus* quidem, mediam *Quadorum* regionem interluebat; hinc autem *Granua*, seu *Granus*, in orientem, in occidentem illinc *Moravus* definiebant. ANTONINUS certe, vix ultra *Grani* illam planitiem, quae est in *Barsiensi*, et *Strigoniensi* Comitatu, cum exercitu potuerat emergere, ob insessam ab hostibus, regionem montanam. Atque supersunt hodieque M. AURELII ANTONINI vestigia, ad eundem amnem, prope *Bénye*, vicum *Strigoniensis* provinciae, ubi [p. 148.] librum primum ΤΩΝ ΕΙΣ ΕΑΥΤΟΝ, commentatum fuisse, ad eiusdem libri calcem, legas.^{a.)} Ergo, difficile fuerit in eam aetatem, arcis, et urbis natales, reponere. Pronius existimatum est, VALENTINIANO, rerum potiente, aliquid istiusmodi accidere potuisse: quippe quum, querelarum, quas coram *Caesare* adversus *Romanos* congeminebant *Quadi*, ea princeps fuerit, *quod munimentum* (in suis finibus) *exstrui coeptum, nec iuste, nec opportune, ad ferociam animos agrestes, accendit*. Sed, ubi, quaeso, munimentum illud, a *Romanis* credemus excitari coeptum? Fuit nobis ea de re, coniectandi locus alibi;^{b.)} ut iam opinionem illic expromptam, migrare necessum haud existimemus; maxime, quod longius, a *Danubio*, repressum *Trentsinium*, vix admittat coniectationem eam: munimentum enim illud, non in mediis *Quadis*; sed in limitibus *Pannoniae* obversis, vestigandum est. Alii, ad IULIANI APOSTATAE tempora, et initia urbis referunt, et nomen. *Eius etymon*, inquit scriptor nuperus^{c.)} *vulgo a Terentio cive Romano, deducunt; at vero similis a Terentiano, qui temporibus Iuliani Apostatae floruit, peteretur, cum in eius rei testimonium, ut probatae fidei testes referunt, in tabula lapidea, turris primariae, inscriptio admodum favens, legatur, quam tamen hactenus obtinere non licuit*. Nihil contrairemus, si et lapis ille genuinus esset, et possemus eum, revera [p. 149.] monstrare lectoribus. Certe, eruditi^{d.)} *Tyrnavienses*, rem eam dubitanter meminerunt. *Trentsinium*,² aiunt, *antiqua legionum Romanarum statio fuit, an³ colonia? si unciales litterae latinae, nunc temporis etiam⁴ in arce leguntur*. Quae quidem ex ISTVÁNFFY^{e.)} mutuata esse, comperimus. *Veterem legionum stationem, aut coloniam, ibi olim fuisse, quidam existimant; quandoquidem litterae⁵ Romanae unciales, cotibus incisae, etiam hodie spectantur*. Sed de his, ii viderint, quibus haec istiusmodi monumenta rimari, datum est. Nos certe hucusque, quid rei sit, docere potuit nemo.

coniecturae
auctoris,
de aetate
M. Aurelii
Antonini:

item, de
Valentiniani.¹

et Iulianae
Apostatae
temporibus.

^{a.)} Ita vero habet: Τὰ ἐν Κουάδοις πρὸς τῷ Γρανούῳ. id est: Quae apud *Quados*, ad *Granuam*.

^{b.)} Operis nostri Tomo II. p. 276.

^{c.)} Topographiae magni Regni Hung. auctor p. 124.*

^{d.)} Celebriorum Hungariae Urbium, Parte II. p. 32.**

^{e.)} Libro IX. p. 147. 10.

¹ corr. ex *Valentiniano* sec. synopsis p. 144. Ita enim intelligendum est: de (aetate) *Valentiniani*. Vide notam marginalem priorem ² TIMON 1702. p. 32. *Trentsinium* ³ TIMON 1702. l. c. aut ⁴ add. sec. TIMON 1702. l. c. ⁵ ISTVÁNFFY 1622. p. 147. *litterae*

* Vide BONBARDI 1718. p. 124.

** Vide TIMON 1702. p. 32.

§. II.

*Urbs, an arx
sit antiquior?
disputatur:*

*urbs olim,
arci, per mon-
tis clivum,
adsidebat:*

*quando ad
eius radicem
translata sit,
coniectatio.*

Quomodocunque de originibus *Trentsinii* statuas, dubium nihilominus superabit, arxne prius, an urbs, posita fuerit? Pro arce facit, aetatis eius, et populorum mos, qui non tam urbes amabant excitare, quam castra, locis sublimibus, et praeruptis, qualis est *Trentsinii* situs communire, ut, et perfugia haberent, commoto bello, et speculam, unde hostiles impressiones, observarent. Quod equidem, non dubitarem, et de *Trentsiniensi* arce adfirmare, nisi in eiusdem montis clivo, ostenderentur adhuc, arci forte coaeva urbis rudera, atque in his frequentia, vel *Romanae*, vel certe *barbaricae* antiquitatis, vestigia. Heic namque, si *paullulum*¹ terram aperias, verba sunt *Apologiae*,^{f)} in *hypogaeorum* [p. 150.] *abditos recessus offendes, domesticorumque penatium fundamenta, atque ex crebris fossis, toto colle subsidentibus*,² colliges *translatam civitatem ad eum locum, quo nunc, inter Vagum, et montem a saxo arcis fluentem, forma Graecae fere*³ *litterae Δ, conspicitur*. Ergo, arci tunc cohaerebat urbs, turri illa, si quae fuit, *Terentiana* praemunita. Quod sane, eo facit, ut colligi possit, urbem, iuxta et arcem, iisdem, saltem supparibus conditoribus tribui debere. At enim, quando aequatam solo, quave tempestate, ad *Vagi* marginem, *translatam* fuisse credemus?⁴ Ego sic reor, datam ei rei occasionem fuisse, ab obsidionis quodam eventu, felici illo, aut funesto, quod adversum a praesidiariis arcis fuit; importune, per montis declivum molem stetisse, quod ea capta, vel in periculo fuit arx, vel certe, in hostium concessit potestatem: quam ob rem, deradendam hic voluerunt, educendamque, hac ipsa amnis ora, cui iam insidet. Id vero, pronum factu fuit, seu *Quadorum*, seu *Maharensium*, et qui utrosque exceperunt, *Hungarorum* temporibus, non uno infestis bello. Haec, coniectando adsequare, quando desunt⁵ historiarum monumenta, quae possent praescindere dubitationem. Ac faciles nos, in concedendo, habituri sunt omnino, qui certiora positaeque extra disceptationis aleam, de vetustae urbis originibus, in commune adtulerint.

§. III.

*Urbis, et ar-
cis fata, sub
Arnulphi bel-
lis, adversus
Moravos:*

*occupatur ab
Hungaris,
Trentsinium:*

Certum est vero, imperante ARNULPHO *Caesare*, cui multae, ac sanguinolentae altercationes, cum *Maharensibus*, et horum rege, SUATO-PLUGO fuere, semel iterumque, impetum *Trentsinium* fuisse: tum, [p. 151.] quod ad traiectum *Vagi* consedit, fuitque huc et illuc commigrantibus exercitibus, aut obici aut perfugio; tum, quod devicto *Suato-Plugo*, et *Nitriam*, in *eremum*⁶ reiecto, custodiri opportuit locum, tantarum opportunitatum, eundemque in medio, citerioris *Moraviae* positum: dum ab *Hungaris*, ob stipendia, ab ARNULPHO, haud dissoluta; regio *Maharensium*, propemodum tota, cum universa *Pannonia*, belli quodam iure, occuparetur. Haec, ita evenisse, eius aetatis bella atque conversiones reminiscuntibus, non possunt non esse obvia. Postea, dum *Europam*

^{f)} In APOLOGIA I. Comitatus Trentsiniensis p. 23. quam ANONYMUS, adversus BENSCHIKII opprobria, non docte minus, quam salse, scripsit pro COMITATU TRENTSINIENSI.*

¹ APOLOGIA 1728. p. 23. *paullulum* ² corr. ex *subsidentibus* sec. APOLOGIA 1728. p. 23. ³ add. sec. APOLOGIA 1728. p. 23. ⁴ malim *credamus* ⁵ corr. ex *de sunt* ⁶ B p. 96. *extremum*

* Vide APOLOGIA 1728. p. 23.

interiorem, factis in annos fere singulos, impressionibus^{g.)} diripiebant *Hungari*, atque redibant subinde onusti praeda; *Trentsinium*, hac ora, fuisse lustrum, irrequietae, et, ad omnem rapinarum occasionem intentae gentis, pronum est coniectatu; quando, et limitaneum erat propugnaculum, adversos *Maharenses*, atque *Bohemos*; et opportunitatem ideo habuit, emittendarum nunc, nunc recipiendarum turmarum praedatricium. At, regno, a duce GEYSA partim, partim a S. STEPHANO, aequis legibus, constituto, traductaque ad fidem CHRISTI, effera natione, *Trentsinium*, curae in primis fuit *Hungaris*, ob frequentia bella, quae nunc faciebant ipsi, nunc illata a vicinis, mascole propulsabant. Tunc vero factum puto, [p. 152.] ut *Slavorum*, sive *Moravorum*, quae forte superabant^{h.)} reliquiae in civitatem ab *Hungaris* acceptae, sensim, in eundem populum, mutuis adfinitatibus coalescerent, quod, uti nullam habuit ignominiam, decoris contra plurimum; ita factum est inepte a nonnemine, insulseque; dum, nescio, quid non *Suatoplugici* opprobrii, *Trentschiniensibus* universim omnibus, haud sine convicio, obiiciebat, annis superioribus. Haec de vetere *Trentsinii* aetate.

*observatur
accurate:*

*Slavorum in
urbe origines.*

§. IV.

Seculi demum undecimi, anno LXVII. rerum SALAMONE potiente, ex clade quam *Bohemi* intulerant, TRENTSINIUM apud scriptores innotuit: quae quidem eius mentio prima est in historia. *Per id temporis*, refert BONFINIUS,^{i.)} Bratislao, Duce, *Bohemi*,¹ *audacia, et temeritate elati, in TRENTSINENSEM*² *agrum erupere, abegere pecora, multosque cepere, ac agrum denique ferro incendioque vastarunt. His iniuriis Hungarus*³ *accensus, SALOMONIS, et GEYSAE ductu, auspiciisque; Bohemiam*,⁴ *tam validus invasit, ut hostibus in aciem prodire non audentibus, universam fere spoliavit*⁵ *vastavitque*.⁶ Agri tamen *Trentsiniensis*, non item urbis ipsius, meminit historicus, quod tamen fecit IOHANNES THUROCZIUS. Ceterum

*Quando
primum
in historia
innotuerit
Trentsinium?*

^{g.)} De vicina Moravia diserte DUBRAVIUS, *Histor. Boiem. Lib. IV. p. 28. 20. Moravis*,⁷ inquit, *imperatum, ut silvas*⁸ *Pannoniae adversas succiderent, viarumque aditus omnes, extra unam militarem, uti*⁹ *includerent, ac*¹⁰ *ne sic impune hostis incautos adsultaret*.¹¹ Istud vero, nusquam magis erat necessum facere, quam in *Trentsinii* collimitio.

^{h.)} Huc pertinet COLOMANNI Regis Decretor. *Lib. I. Cap. LXXX. de Slavorum libertate*, quod sic init: *Liber quoque hospes sicut Slavi etc.* Ergo, iam tum liberi erant hospites *Slavi*; haud vero, quod vult obtrectator, clam arguere, *servum genus*.

^{i.)} Dec. II. *Lib. III. p. 208. 10.* quae is quidem ex THÚRÓCZII Chronico decerpit. quod conf. P. II. *Cap. XLVIII. p. 115. Scriptor. Rer. Hung. Tomo I.*^{12**}

¹ BONFINI 1581. p. 208. *Boemi* ² BONFINI 1581. l. c. *Trencheniensem* ³ BONFINI 1581. l. c. *Ungarus* ⁴ BONFINI 1581. l. c. *Boemiam* ⁵ corr. ex *spoliavit* sec. B p. 97. et BONFINI 1581. l. c. ⁶ corr. ex *vastavit* sec. B p. 97. et BONFINI 1581. l. c. ⁷ DUBRAVIUS 1602. p. 28. add. *quoque* ⁸ DUBRAVIUS 1602. l. c. *silvas* ⁹ DUBRAVIUS 1602. l. c. *ut* ¹⁰ add. a Belio ¹¹ DUBRAVIUS 1602. l. c. *assultaret* ¹² corr. ex III.

* Vide CJH 1696. II. p. 36.

** Monendus est hic lector, in descriptione Com. *Trenchiniensis* duobus editionibus chronici Iohannis Thúróczy Belium usum esse: in hac enim nota editionem Schwandtnerianam (THÚRÓCZY 1746.) ab eo esse citatam, alibi vero semper Bongarsianam (THÚRÓCZY 1600.). Certe, multo saepius hanc ille voluit, Schwandtneriana non-nisi anno 1746. publicata.

an urbem
adierit Bela
IV.:

eius aeta-
te libera fuit
civitas.

redditam *Bohemia* vicem, sola *Moraviae*, haud vero *Bohemiae* universae evastatione, constitisse, TIMON^{k.)} [p. 153.] auctor est, ad eundem illum annum. *Pellitur*, inquit, *a principibus Hungariae*,¹ *Vratislaus princeps, Comitatum Trentsiniensem*² *populans, nemineque resistente, Moravia diripiebatur*.³ Etiamne vero intemeratum mansit *Trentsinium*? ita reor, eo quod, facilis eius erat defensio, adversus palabundum hostem; quique ad populandum venerat, non ad urbes occupandas. Quid hinc *Trentsinio*, sesqui seculo, usque ad BELAE IV. tempora, sive fausti acciderit, sive adversi, non facile possis conicere, silentibus historicorum monumentis. Meminerunt tamen *Trentsinii* diplomata, neque raro, neque sine laude. Sunt in manibus BELAE III. anni MCXCIII. tabulae, quae MICHAELIS Comitatus Trentsiniensis, et militum castris, *Wrzlo*, ac *Stoysa*, mentionem habent, oppido honorificam: quos, ob virtutem militarem, e servitio castris *Trentsiniensis* exemit, et latifundiis, donavit.* Ceterum, provinciam ipsam, more aetatis illius,¹⁾ perlustratam subinde fuisse a regibus, constat; sed an simul *Trentsinium* salutatum? nescio! proclivius licet sit, ita statuere; non potuisse *Comitatus* metropolim, praeterire optimos principes, qui eam ob rem, praecipue regionem ipsam circuibant, ut, qua sint fortuna, quo habitu, quibusve opibus, urbes, oppida, vicique, coram spectarent, admoventque, seu remedia, seu accessiones, indigis. Iterum TIMON, multae diligentiae, utinam plurium auctor commentationum:** *Rex BELA IV.*⁴ *Comitatum Trentsiniensem*⁵ *lustrans, amplificat fortunas Abbatiae Skalcensis*.⁶ Nempe, fundaverat eam *Abbatiam*, tribus fere lustris ante, quam huc accederet BELA, antistes *Nitriensis*, IACOBUS. quam nunc, et [p. 154.] confirmare, et ditare, pium esse duxit, rex paternarum virtutum aemulus. Eadem hac occasione, TIMON^{m.)} de *Trentsinio*: *Trentsinium*,⁷ inquit, *iam fuit liber locus, sed in arce habitabant cives*. Quod ego ex diplomatibus virum sagacissimum, didicisse, non tam opinor, quam credo. Id vero locum, novae coniectationi facit; stetisse tunc forte urbem, per montis declivum, uti meminimus, arci coaedificatam.

§. V.

Impressio
Tartarica,
Trentsinium
usque, haud
pertigit:

Doleas, non retulisse in litteras, qui *Tartarorum* in *Hungariam*, sanguinolentam impressionem illam, et evastatae regionis calamitatem, meminerunt, quemadmodum se habuerint, ea tempestate, res *Trentsinii*. Si totius habitum impressionis existimes, intactum perduravisse oportuit, castrum urbemque; cum constet, abhorruisse barbaram gentem,

^{k.)} Synopseos novae, Parte I. p. 18. editionis minutae.

¹⁾ Legis id fuisse fere, ex Decretis Regis COLOMANNI possis addiscere, Lib. I. Cap. XXXVII.***

^{m.)} Loco cit. p. 84. ad annum MCCXXXVIII.**** Si in arce habitabant cives, urbs recentior ea sit, oportet.

¹ TIMON 1714. I. 18. Ung. ² TIMON 1714. I. c. *Trenchiniensem* ³ TIMON 1714. I. c. *diripitur* ⁴ add. a Belio ⁵ TIMON 1714. I. c. *Trenchiniensem* ⁶ *amplificat fortunas Abbatiae Skalcensis* TIMON 1714. I. c. *fortunas Abbatiae Szkalensis amplificat* ⁷ TIMON 1714. I. c. *Trenchinium*

* *Diploma superius a Belio publicatum est. Vide pp. 244–246.*

** *Vide TIMON 1714. I. p. 84.*

*** *Vide CJH 1696. II. p. 32.*

**** *Vide TIMON 1714. p. 84.*

saluosa haec, et passim, angustiis impedita, iuga *Carpathi*: satis, ad explendam crudelitatem ratam, si campestem declivemque regionem, everreret. Hinc factum, ut BELAE ipsi perfugium dari potuerit apud *Thúróczyenses* vicinos,^{n.)} qua de re dictum illic est satis. Fatigabat, eadem illa tempestate, Hungariam, *Fridericus Dux Austriae*; per citeriora, iuxta et ulteriora collimitia; nescio autem, etiamne attigerit *Trentsinium*. Sed nec iis [p. 155.] bellis, quae OTTOCARUS, adversus BELAM, et filium STEPHANUM, semel iterumque, commoverat, seu arcis, seu urbis mentionem reperias; ut pronum sit opinari, noluisse, per eas montium pylas, in Hungariam infundi *Bohemum*. Qui se, post mortem STEPHANI, excipiebant reges, ac tempora, ita erant comparata, ut non potuerint non tuta fuisse omnia, retrusae in aquilonem, *Hungariae*. Ergo fortunam quoque propitiam, tunc fuisse *Trentsinio*, fas est augurari. Certe sub idem tempus Coenobio increvisse certum est, de quo TIMON:^{o.)} *Coenobium Trentsiniense*¹ *datur minoribus*. Fuit vero illa aetate, arx, cum urbe, regibus adhuc propria, dum in potestatem veniret PETRI primum, postea filii sui, MATTHAEI TRENTSINIENSIS, totius *Vagi*, uti adpellari volebat, Domini. Id vero, regumne factum sit munificentia; an vi, et rapinarum aviditate, mox patebit. Diximus de MATTHAEO, superius,^{p.)} at carptim tantum, iam locus et occasio poscunt, ut professa opera de eo memoremus.

*fata urbis,
sub Matthaeo
Trentsiniensi:
de eo dicendi
locus.*

§. VI.

PETRI *Trentsiniensis* filium fuisse MATTHAEUM, palam est, atque a rerum Hungaricarum^{q.)} scriptoribus, memoriae proditum. At enim, dic, sodes? quis PETRUS, et qua gente editus? nam praeter duo haec, *Patris*, [p. 156.] et *filii*, *Trentsiniorum*, nomina, nusquam plura reperias. At enim, non est, cur de originibus viri dubitemus: quippe quem, de gente *Csáky* ortum fuisse, diplomata^{q.)}* adfirmant. Peculiare illud est, quo *Wenceslaus*, quem Hungari *Ladislau*m maluerunt adpellare; *Trentsinii* possessionem, *Matthaeo* adfirmavit, haud omnino tacendum, cum ob detectos MATTHAEI natales, tum ob res eius tempestatis, reolendas. Habet vero ad hunc modum:^{**} LADISLAUS, DEI gratia, *Ungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Galliciae,*² *Lodomeriae, Cumaniae Bulgariaeque Rex. Universis CHRISTI fidelibus, tam praesentibus, quam futuris, tenorem praesentium inspecturis, salutem in Domino sempiternam. Interest Principum orbis terrae, se cunctis eorum fidelibus*

*Pater
Matthaei,
Petrus, de
genere Csák:*

*diploma in
eam rem,
Ladislai, sive
Venceslai
Bohemi:*

^{n.)} Operis Tom. II. *Historiae Comitatus Thúróczyensis*, Parte Speciali, Membr. IV. Sect. I. §. I. p. 349.

^{o.)} Parte II. p. 15. ad annum MCCC1.^{***}

^{p.)} Parte Generali Memb. II. §. VI.^{****}

^{q.)} THURÓCZ. Cron. Hung. Part. II. Cap. XC. p. 84. BONFIN. Dec. II. Lib. IX. p. 317. 15. PETRUS de RÉVA, Centur. IV. p. 23.⁵

^{q.)}* Habemus id, a IOHANNE JESZENÁK, celeberrimo, inter Hungaros, ICto, nostri studioso.

¹ TIMON 1714. II. 16. *Trenchiniense* ² UJHÁZY 1914. nr. XIV. *Gallitiae*

* *Littera q.)* erronee bis scripta.

** *Diploma originale vide in MOL DL nr. 1633. Diploma publicatum est in UJHÁZY 1914. nr. XIV., ubi vide etiam photographiam de diplomate factam. De diplomate vide Reg. Slov. nr. 95., Anjou-Oklt. I. nr. 186.*

*** Vide TIMON 1714. II. pp. 15–16.

**** Vide hoc tomo pp. 194–195.

⁵ Vide RÉVAY 1659. p. 21. „Imprimis vero Matthaeus Petri filius”

ostendere gratiosos, sed eis praecipue manus extendere liberales, pro quibus sincera fides, et grata servitia interpellant; sic enim satisfaciunt debito rationis, sic fideles suos in constantia fidei corroborant, et¹ confirmant, sic alios ad devotionem suam invitant et alliciunt, per exemplum. Hinc est, quod cum nobilis vir, dilectus et fidelis noster, MATTHAEUS² Palatinus, filius PETRI condam³ Palatini, DE GENERE CHZÁK,⁴ grata et accepta ac utilia obsequia charissimo⁵ Patri nostro Domino VENCESLAO,⁶ Bohemiae⁷ et Poloniae regi, hactenus praestitit, et nobis ad praesens praestat, et praestabit fideliter in futurum, Nos in recompensationem eiusdem fidelitatis et obsequiorum, ac specialiter pro eo, quod idem MATTHAEUS⁸ Palatinus, dum ad[p. 157.]huc essemus in Bohemia,⁹ primus et praecipuus inter omnes Regni Hungariae nobiles, suo consilio et auxilio, Nos promovit, et sollicite procuravit, ut eligeremur in regem Hungariae, Nosque suis providis et fidelibus persuasionibus, ad dignitatem regii culminis, invitavit, ac¹⁰ in ipsum regnum Hungariae, manu, suae et amicorum suorum potentiae, introduxit. Ubi postquam in Alba Regali, ipso MATTHAEO¹¹ maxime procurante, sacro sanctum et inclytum¹² suscepimus Diadema: intra¹³ eiusdem nostrae coronationis solemnia honorifice et decenter ante alios et prae aliis, sua nobis exhibuit obsequia, et ostendit, multis se rerum suarum pro honore nostro exponens sumtibus,¹⁴ et expensis: Quibus obsequiosis eiusdem MATTHAEI¹⁵ meritis, tam commendabilibus atque¹⁶ acceptis, retributionem dignam ac debitam impendere cupientes, universa et singula nostra,¹⁷ munitiones et oppida, haereditates sive praedia, regalia et¹⁸ regionalia,¹⁹ quomodo²⁰ per ipsum MATTHAEUM²¹ acquisita, vel qualicunque nomine censeantur, quae hucusque tenuit et possedit, et²² quae modo possidet, sive tenet, de nostra libera voluntate; eidem MATTHAEO²³ Palatino, et suis haeredibus,²⁴ ac haeredum²⁵ suorum successoribus, damus, conferimus et donamus, iure haereditario, perpetue²⁶ possidenda; specialiter quoque Castrum et Comitatum in Trynchzino, cum omnibus civitatibus, oppidis, haereditatibus,²⁷ atque villis, theloneis,²⁸ et utilitatibus universis, silvis, [p. 158.] pratis, agris cultis et incultis, aquis et aquarum decursibus, et piscationibus in eisdem, ac pertinentiis quibuscunque²⁹ ad idem Castrum et Comitatum spectantibus, praenotato MATTHAEO,³⁰ ac³¹ suis haeredibus,³² haeredumque³³ suorum successoribus, contulimus, dedimus, et donavimus, etiam de nostra libera voluntate, iure hereditario in perpetuum possidendum. Si quis vero his nostris donationibus, quas eidem saepe dicto MATTHAEO,³⁴ concessimus, fecimus et contulimus, de benignitate Regia, et de gratia speciali, vellet ausu temerario contraire aut impedire,³⁵ eundem MATTHAEUM³⁶ vel haeredes³⁷ suos, aut suorum haeredum³⁸ successores: nos volumus et promittimus ipsum MATTHAEUM,³⁹ et haeredes⁴⁰ suos, et suorum haeredum⁴¹ successores, tam a Iudicio Terrae, quam ab omnibus

¹ UJHÁZY 1914. l. c. om. ² UJHÁZY 1914. l. c. Matheus ³ UJHÁZY 1914. l. c. quondam ⁴ UJHÁZY 1914. l. c. Chzak ⁵ UJHÁZY 1914. l. c. carissimo ⁶ UJHÁZY 1914. l. c. Wenczezla ⁷ UJHÁZY 1914. l. c. Bohemiae ⁸ UJHÁZY 1914. l. c. Matheus ⁹ UJHÁZY 1914. l. c. Boemia ¹⁰ UJHÁZY 1914. l. c. et ¹¹ UJHÁZY 1914. l. c. Matheo ¹² sacro sanctum et inclytum UJHÁZY 1914. l. c. sacrosanctum et inclitum ¹³ recte infra sec. UJHÁZY 1914. l. c. ¹⁴ UJHÁZY 1914. l. c. sumptibus ¹⁵ UJHÁZY 1914. l. c. Mathei ¹⁶ UJHÁZY 1914. l. c. quam ¹⁷ recte castra sec. UJHÁZY 1914. l. c. ¹⁸ UJHÁZY 1914. l. c. aut ¹⁹ recte regionalia sec. UJHÁZY 1914. l. c. ²⁰ UJHÁZY 1914. l. c. quocunque modo ²¹ UJHÁZY 1914. l. c. Matheum ²² UJHÁZY 1914. l. c. aut ²³ UJHÁZY 1914. l. c. Matheo ²⁴ UJHÁZY 1914. l. c. hereditibus ²⁵ UJHÁZY 1914. l. c. heredum ²⁶ UJHÁZY 1914. l. c. perpetuo ²⁷ UJHÁZY 1914. l. c. hereditatibus ²⁸ UJHÁZY 1914. l. c. teloneis ²⁹ corr. ex quibusque sec. UJHÁZY 1914. l. c. ³⁰ UJHÁZY 1914. l. c. Matheo ³¹ UJHÁZY 1914. l. c. et ³² UJHÁZY 1914. l. c. hereditibus ³³ UJHÁZY 1914. l. c. heredumque ³⁴ pro saepe dicto Matthaeo UJHÁZY 1914. l. c. sepe dicto Matheo ³⁵ UJHÁZY 1914. l. c. impedire (!) ³⁶ UJHÁZY 1914. l. c. Matheum ³⁷ UJHÁZY 1914. l. c. heredes ³⁸ UJHÁZY 1914. l. c. heredum ³⁹ UJHÁZY 1914. l. c. Matheum ⁴⁰ UJHÁZY 1914. l. c. heredes ⁴¹ UJHÁZY 1914. l. c. heredum

impedimentis eximere, et impetitionibus expedire, si aliquae emergerent contra ipsos, nullam super eosdem, MATTHAEUM¹ videlicet, et haeredes² suos, et³ haeredum⁴ suorum successores, permittentes Terrae Iustitiam pertransire. In cuius rei testimonium et robur perpetuae firmitatis, praesens scriptum fieri iussimus, Nostri sigilli duplicis munimine roboratum. Datum per manus discreti viri, Magistri Stephani, Decretorum Doctoris Vice Cancellarii⁵ Aulae nostrae. Anno Domini Millesimo Trecentesimo secundo, Kalendas⁶ Martii. Regni autem nostri anno secundo. [p. 159.] Nihil, diplomate isthoc, ad res Matthaei illustrandas, luculentius, hucusque in manus nostras incidit. Nempe, inconsulta hac, regis pueri, munificentia, multo, quam ante fuit, et cupidior alieni, et adversus corrivalem regii dignitatis, CAROLUM, factus ferocior, occupata iam Vagi amnis ora universa, bellum, pro Wenceslao suo, non obscure comparabat, castra regia, atque in his Sárus in primis, occupat, lateque in amicos Caroli grassatur: quin et Carolo ipsi, a Pontifice Romano, toties commendato Hungaris, non suffragia modo derogat, sed contrahit etiam: quod, quia Palatini fretus dignitate, nam id tunc muneris administrabat, actitare videbatur; multum duritiae illa remorae destinationibus Pontificiis, et ipse iniecit, et, ut idem facerent optimatum potentissimi, facile, in ea dissociatione animorum, impetravit. Profecto, comitio illi, quod Hungari, in campis Rákos, fulmine Papae Romani adacti, tandem CAROLUM in regem electuri, celebraverant, interesse noluit; ne sibi olim, respuendi novi regis caussatio, deesset. Ita TIMON:^{r.)} Absunt a consilio, potentissimi principes, MATTHAEUS DE TRENTSINIO⁷ PALATINUS, et Ladislaus Vaivoda⁸ Transilvanus. Et fuere omnino in rege eligendo, praecipuae partes Palatini, quo intercedente, invalida, immo nulla credebantur, ordinum reliquorum, suffragia. Hinc vero fluxere, turbae illae, et bellum adversus CAROLUM, anno MCCCXI. a MATTHAEO concitatum. Neque tamen in regem, [p. 160.] primo omnium, sed in vicinos, et quos studiosos esse noverat CAROLI, invasit MATTHAEUS. Breviter TIMON:^{s.)} MATTHAEUS Trentsiniensis¹⁰ tumultuatur, cuncta loca ex utraque parte Vagi amnis occupat. In Iohannem Nitriensem Episcopum vehementius exardescens, sepulchrum S. ZOËRARDI depeculatur, muros arcis Nitriensis, solo aequat. Multum profecto violentiae feritatis; sed satis nondum. Anno enim qui sequutus est MCCCXII. maiore multo crudelitate adversus THOMAM Archiepiscopum Strigoniensem, qui CAROLUM in Regem unxerat, desaeviendum putavit. Iterum TIMON: MATTHAEUS Trentsiniensis,¹¹ urit vil-las Archiepiscopi Strigoniensis, incolas partim caedit, partim in carcerem compingit, castrum

*eius dominan-
di libido, et
adversus Ca-
rolum seditio:*

huius origo:

*in adseclas Ca-
roli, saevities:⁹*

*in Iohannem,
Nitriensem
Episcopum:*

*in Thomam,
metropolitam
Strigoniensem.*

^{r.)} Ad annum MCCCVIII. p. 43. edit. Cassoviens. **

^{s.)} Ad annum MCCCXI. *** Gemina sunt, quae Iuris Hungarici Compiler, in Caroli I. vita, eius decreto praemissa, meminit, p. 45. **** quae iam non est animus recognoscere: quippe, superius intertexta.

¹ UJHÁZY 1914. l. c. *Matheum* ² UJHÁZY 1914. l. c. *heredes* ³ UJHÁZY 1914. l. c. *ac* ⁴ UJHÁZY 1914. l. c. *heredum* ⁵ *Vice Cancellarii* UJHÁZY 1914. l. c. *vicecancellarii* ⁶ et in diplomate originali hoc legitur; vide UJHÁZY 1914. l. c. Dipl. nr. XIV. ⁷ TIMON 1736. p. 43. *Trenchinio* ⁸ TIMON 1736. l. c. *Wajvoda* ⁹ corr. ex *sevities* ¹⁰ TIMON 1736. p. 44. *Trenchiniensis* ¹¹ TIMON 1736. p. 44. *Trenchiniensis*

* Vide TIMON 1714. p. 20, et TIMON 1736. p. 44.

** Vide TIMON 1736. p. 43.

*** Vide TIMON 1736. p. 44.

**** Vide CJH 1696 II. p. 45.

*Berzencze*¹ evertit, infestis signis imminet Strigonio, et Thomae Archiepiscopo etc.² Occurrit ei rex, et configit ad Cassoviam,³ multis nobilibus ex utraque parte desideratis. Sed, de bello regio, sigillatim.

§. VII.

Matthaei furorem, aliorum advocat Carolus:

Visa, nimirum, *Matthaei* ferocia, ne forte capto *Strigonio*, sedi, apud *Vissegrádum* regiae, insultaret, aliorum advocandum hominis refractarii furorem, censuit CAROLUS; puta, ad *Sárus*^{t.)} castrum, quod [p. 161.] vi occupatum, repetitum saepius, non modo recusabat regi tradere; sed immisso etiam valido praesidio, strenue idem defensabat. Dabo rem gestam, quemadmodum a IOHANNÉ THÚRÓCZIO^{u.)} relata est in compendio: Anno Domini MCCCXII. cum rex Carolus regale castrum Sarub^{v.)} vocatum a Demetrio filio Nicolai, ex mandato Matthaei, potentissimi principis possessum, suis viribus obsideret: idem Matthaeus filius Petri de Trenchinio,⁴ mille et septingentos milites, lanceatos conductitios, et omne penitus suum posse, contra regem in adiutorium Demetrii, destinavit, ut ipsum regem de sub⁵ castro, procul pelleret, praepotenter. Princeps autem exercitus, Demetrium supra dictum, et Abam⁶ dictum Pulchrum sive magnum constituit. Quorum adventum rex audiens, putavit se non posse resistere, in Scepes se recepit. Colligas hinc, de regii exercitus paucitate, quando tantillam hostium manum, reformidavit; saltem diffidit rex nuperus, viribus suis nondum undiquaque solidatis. Ergo, praeter *Rhodios* milites, quos secum habuit, subsidiarias copias, a *Scepusiensibus* impetrat. Regi,⁷ inquit historicus,* *Scepsenses equites pariter et pedestres feliciter*⁸ concesserunt, cum quibus rex hostes suos audacius est adgressus.⁹ Qui quidem interim¹⁰ civitatem [p. 162.] Cassa vocatam expugnare ceperant,¹¹ pro morte Omodaei¹² Palatini, quem in Cassa, Cassenses Teutonici,¹³ vel Saxones potius, peremerant innocentem. Quibus cum exploratores, clamarent regis adventum; dimissa civitate intrepidi obviam regio exercitui processerunt, et ad locum pugnandi magis aptiorem, rex et ipsi plurimum festinabant: quem locum ipsi primitus occuparunt.** Nunc pugnae modum audiamus.***

^{t.)} Metropolis erat Comitatus cognominis *Sarosiensis*, ante exitum seculi superioris, fulminis ictu, in vastum rudus redacta.

^{u.)} Chronici Hung. Part. II. Cap. XC. p. 84. **** Adde BONFINIUM, Decad. II. Lib. IX. p. 317. qui rem verborum ambitu, auxit in maius.

^{v.)} SÁROS castrum fuisse, THOMAS SZIRMAY, vir et generis antiquitate, et doctrina armisque insignis, monuit.

¹ corr. ex *Berzencze* sec. TIMON 1736. l. c. ² add. sec. TIMON 1736. l. c. ³ ad *Cassoviam* add. sec. TIMON 1736. l. c. ⁴ THÚRÓCZY 1600. p. 84. *Trinchinio* ⁵ de sub THÚRÓCZY 1600. l. c. *desub* ⁶ THÚRÓCZY 1600. l. c. *Albam* ⁷ THÚRÓCZY 1600. l. c. *cui* ⁸ add. sec. THÚRÓCZY 1600. l. c. ⁹ THÚRÓCZY 1600. l. c. *aggres-sus* ¹⁰ THÚRÓCZY 1600. l. c. *interdum* ¹¹ THÚRÓCZY 1600. l. c. *ceperunt* ¹² THÚRÓCZY 1600. l. c. *Omodei* ¹³ THÚRÓCZY 1600. l. c. *Theutonici*

* Vide THÚRÓCZY 1600. p. 84.

** In ms. B hic duae sententiae sequuntur (B p. 101.), quas autem in ms. c deletas esse verisimile est, cum in hoc ms. D nusquam reperiuntur. copista autem notam x.) ad sententiam primam deletam pertinentem ex ms. c temerarie transcripsit; quam notam sane omittere nobis visum est.

*** Vide THÚRÓCZY 1600. p. 84.

**** Vide THÚRÓCZY 1600. p. 84.

*Rex interim in quadam valle circa Harnád^{y.)}¹ cum exercitu, confessione sacramentali praemissa, et absolutione accepta, susceptoque Dominici corporis sacramento, a cruciferis^{z.)} supradictis, mori se per omnia paraverunt. At ipsi durissimi pacis hostes, bellica arma induti, de montis cuiusdam vertice, vallem praefatam protinus certaturi, obviam regi descendebant. Et in latere dicti montis, feria sexta in festo Sanctorum Viti et Modesti, proelium durissimum est commissum, quale de tempore Tartarorum² in Hungaria non contigit celebrari. Haec ille. Cladem exercitus utriusque, sic BONFINIUS describit: *Hic, quamvis rex victor evaserit, plures quam hostis tamen³ amisit. Nam ex proceribus regiis, Kakas,⁴ Stephani Porcho,⁵ Stephanus Bageri, La[p. 163.] dislaus Thomae, Iacobus Aladarii, Michael Petri, Petrus Bereges,^{a.)} et Gurcia, Michaelque, Gurciae filii, oppetiere. Gurcia, vexillarius prius in frustra⁶ discerptus, abscissa dextra, qua⁷ vexillum deseruit. Ex altera parte, Demetrius et Aba,⁸ hostium praefecti, ac duo Omodei filii, et ceterorum, non pauca turba⁹ desiderata. Pugna usque adeo atrox et truculenta fuit, ut res ad triarios redacta fuerit, regia signa, caeso vexillario, conculcata. Iste praelii eventus fuit.**

*confligit, cum
seditioso, ma-
gna suorum
clade.*

§. VIII.

Requieturum putasses, accepta clade, *Trentsiniensem*; quod ille tamen, adeo non fecit, ut nova potius furoris incrementa, cepisse inde, visus sit, cum ferociendi adversus regem, tum insectandi hos, qui datis auxiliaribus copiis, regis, adversum se fortunam, sustentarant. Gravem in primis fuisse *Scepusiensibus*, ex ingenio hominis coniicias partim, partim ex vicinitate nimia. †Quam¹⁰ ultra *Vagi* capita, protulerat fines tyrannidis,† non potuit non regionem, ista ora prorsus apertam, adflictere, et qua se dabat occasio, etiam depopulari. Atque viguit sane *Matthaei* factio, multis post atrocem eam pugnam, annis; ut dolendum sit, nihil de eius, sive successu, sive abrogatione, in litteras retulisse, annalium Hungaricorum, conditores. Breviter TIMON: *anno MCCCXV. et sequentibus viget factio Matthaei: nempe, [p. 164.] adversus CAROLUM conflata pridem.*^{***} Sed, unde quaeso, haec MATTHAEI rabies, et non pertinax modo, verum saeva etiam, ac sanguinaria regis CAROLI aversatio? A capite rem omnem expromemus. LADISLAUS CUMANUS,

*Inquies
Matthaei,
post acceptam
stragem:*

*rabiei eius
contra regem
caussae¹¹*

^{y.)} TARCZAM fuisse, idque in territorio *Rozgony*, fide diplomatis cuiusdam, TIMON auctor est.

^{z.)} De his vid. Cap. antegressum, p. 83, 51.

^{a.)} THÚRÓCZIUS habet *Castellanus de Beregh*.^{12****}

¹ THÚRÓCZY 1600. l. c. *Harnad* ² corr. ex *Tartarum* sec. THÚRÓCZY 1600. l. c. ³ *plures quam hostis tamen* BONFINI 1581. p. 317. *plures tamen quam hostis* ⁴ BONFINI 1581. l. c. *Cacas* ⁵ BONFINI 1581. l. c. *Prochi* ⁶ corr. ex *frustra* ⁷ BONFINI 1581. l. c. *quam* ⁸ BONFINI 1581. l. c. *Abas* ⁹ BONFINI 1581. l. c. *multitudo* ¹⁰ *malim postquam* ¹¹ add. a nobis, de quo vide notam^{***} ¹² THÚRÓCZY 1600. p. 84. *Bereg*

^{*} Vide BONFINI 1581. p. 317. lin. 43. seqq.

^{**} Vide TIMON 1736. p. 45.

^{***} Post haec verba in ms. **B** *Belius de eo disserit, quando Matthaeus Csák palatinus factus sit (B p. 102–103.); quae verba in ms. sequenti c ab auctore deleta esse videntur, cum in hoc ms. frustra ea requiras. Copista vero huius ms. D notam b.) ad verba illa deleta pertinentem temerarie ex ms. c transscripsit; quod autem omittendum esse nemo inficias iverit. (Cf. notam^{**} in p. priore.) Cum pro parte deleta Belius commentationem novam de eo, unde Matthaei rabies contra Carolum regem orta esset, in textum inseruerat, nota marginalis nova huic parti a nobis apposita est (rabiei... caussae). Vide etiam notam criticam 3. in p. 249.*

^{****} Vide THÚRÓCZY 1600. p. 84.

miserrimo fato functus, locum interregno fecit. Successit ei, ANDREAS Venetus, anno MCCXC.¹ *Ladislao* emortuali: quippe, iam ante in *Hungariam* arcessitus. Vix ille rebus praeesse coepit, cum hi quidem ex primoribus, res novas moliri; illi palam rebellare: ut habuerit omnino, quod in se tutando, ageret, rex novus. Accessit, ad hanc animorum, ab ANDREA, alienationem, Pontificis Romani auctoritas, CAROLUM, Siciliae regis filium, Hungaris ita flagitantibus, impensius postea, obtrudentis. Quod dum fit, ANDREAS, veneno necatur. Sic TIMON:^{*} ad annum MCCC.² *Italus famulus, quem potentes Hungari, Dominicus et Demetrius, praemiis corruerunt, illitum veneno cultrum, ANDRAE Regi³ utendum dedit; unde, quarto decimo mensis Ianuarii, exstinctus⁴ est.* Tunc vero demum, quasi sublatis signis, factiones, inter *Hungaros*, ad eum modum invalere, ut hi quidem *Carolus*, illi *Wenceslaus*, Bohemiae regem, inaugurandos, obstinatissimis studiis, deposcerent. Ac praevaluit omnino, eorum optio, qui *Wenceslao* favebant. Tametsi vero WENCESLAUS ipse, summa animi moderatione, oblata sibi sceptrum *Hungariae*, declinavit; filium tamen, ne nihil voluntatibus *Hungarorum* tribuere videretur; elaborante in primis, sicuti est in diplomate, quod nunc dedimus, [p. 165.] *Matthaeo*; inaugurandum permisit. Neque tamen cessaverunt CAROLI sequaces, Dalmatia iam potito, favere; maxime, quod ita vellet BENEDICTUS XI. P. M. Eo viso, cum non satis fideret mobili *Hungarorum*⁵ ingenio, rex *Wenceslaus*; adolescens praeterea, cupiditatibus iuvenilibus totum se permitteret; filium, cum diademate, in *Bohemia* reduxit, *Hungaros*, suae ipsorum sponti, permisit. Putasses, daturos tandem locum, seu precibus, seu diris Pontificis, status et ordines, acceptaturosque CAROLUM, iam tum Regis *Hungariae* titulo, utentem. Sed, ne sic quidem emolliti sunt *Hungari*: quin immo, ut declinarent Papae mandata, sententiis consociatis, OTTONEM Bavariae Ducem, in regem eligunt, riteque inaugurant. Factum his rebus fuit, ut regum singuli, suos sibi *Palatinos*, atque regni *Barones*, sustentandae factionis gratia, deligerent: id quod, curate observavit sagacissimus scriptor, TIMON:^{**} *Hac tempestate*, inquit, *ut est in actis Pestiensibus* Dominici Gentilis, S. Martini in montibus Presbyteri Cardinalis, *tres Palatini Comites⁶ in Hungaria fuerunt*: OMODAEUS,⁷ Caroli regis; MATTHAEUS TRENTSINIENSIS⁸ Wenceslai; COPOSCHUS, Ottonis, et *Magister Tavernicorum*. Ergo, a *Wenceslai* factione, *Matthaeus* noster, Palatinus factus est. quam ille dignitatem, cum adversus *Ottonem*, tum in primis, adversus *Carolus*, non modo mordicus tuebatur; sed ad belli etiam pacisque iura usurpanda, nefarie et tunc transtulit, cum absente, neque redituro unquam *Wenceslao*; *Ottone* autem, regia dignitate exauctorato; CAROLUM elegere, coro[p. 166.]navereque *Hungari*. En! cum *Palatinus*, tum belli intestini, quod, iniquissime commovit *Matthaeus*, fontes atque capita, iam supra indicata. Pergit TIMON, necis *Omodei* caussas, recensere:^{***} *Ex his*, ait, (tribus Palatinis)⁹ OMODAEUS crudeliter e¹⁰ medio sublatus est. *Res ita accidit. Ad exstinguendas¹¹ dissensiones,*

¹ corr. ex MCCXL. ² corr. ex MCCC. sec. TIMON 1736. p. 42. ³ add. sec. TIMON 1736. l. c. ⁴ TIMON 1736. l. c. *extinctus* ⁵ corr. ex *Hungarum* ⁶ add. sec. TIMON 1736. p. 43. ⁷ corr. ex *Omodeno* sec. TIMON 1736. l. c. ⁸ TIMON 1736. l. c. *Trenchiniensis* ⁹ *tribus Palatinis* add. a Belio ¹⁰ TIMON 1736. p. 43. *de* ¹¹ TIMON 1736. l. c. *extinguendas*

^{*} Vide TIMON 1736. p. 42.

^{**} Vide TIMON 1736. p. 43.

^{***} Vide TIMON 1736. pp. 43-44.

quae inter cives Cassovienses ortae fuerunt, circa annum MCCCCV. summa cum potestate datus is fuit arbiter. Et tum quidem infirmaverat iurgia,¹ non sustulerat. Calente igitur contentione, cives, post tres annos, rursum iudices a Carolo Rege² petiverunt. Gravissimi momenti controversiam fuisse, primum ex eo adparet, quod rex eam dirimi voluit, per duos praesules; deinde, quod duo filii OMODAEI Ladislaus et Iohannes contumaces³ diris devoti sunt. Cum vero pater eos vehementius obiurgaret; quod, neque regi, neque legi obtemperarent; invidiam illi apud efferatos ira⁴ cives, paraverunt. qui continuo, virum insontem, vitaeque longiore dignum, multis vulneribus confectum, interfecerunt, seque socios, Matthaeo⁵ Trentsiniensi, adiunxerunt. Magna hinc lux, rebus Matthaei, adfunditur; planeque iam constat, cur, post patris cladem, Trentsiniensi, militarint filii Omodaei, in praelio, quod supra meminimus, caesi. Matthaeus, tandem, anno MCCCXIX. sicca morte, quod in sanguinolento homine, admirandum est, e vivis excessit: sed, an etiam blasphema? quod vult legum Hungariae compilator,* non ausim adfirmare. CAROLO certe reconci[p. 167.]liatus est numquam. qui eum, ob facinora sua, in diplomate quodam: *malae memoriae, infidelem suum*, appellat. TIMON, de eius fato, ad annum MCCCXIX.:^{c.)} *Mors, Matthaei Trentsiniensis,*⁶ *aemuli CAROLI regis.* Recte aemulum dicit, CAROLI regis: quippe qui, etiam mortuus haud desierit in regem grassari. *Felicianum* volo, qui CAROLUM et coniugem suam, stricto ense, palam adoriri nihil dubitavit. De eo, praeter THÚRÓCZIUM,^{***} et BONFINIUM,^{****} laudatus TIMON, anno MCCCXXX.⁵ FELICIANUS ZACHIVS, *vel* MERCH, *assecla quondam Matthaei de Trentsinio,*⁷ *Kalendis Maii, Visegrádi*⁸ *in suburbio, stricto ense adgreditur*⁹ CAROLUM regem. *Hic, se et coniugem, nudo brachio defendit.* Nimirum existimo, inbibisse, in Matthaei contubernio, virulentum, in CAROLUM regem, odium, quod cum profusa eius in nefarium hominem benignitas, eluere, toto decennio, nequiret, in facinus, nullo non parricidio detestabilius, erupit. cuius historiam, poenasque, diplomatis fide, alibi^{d.)} adseruimus. Hactenus de Matthaeo Trentsiniensi: iam ad arcem urbemque redeamus.

*obiit diem
suum, morte
sicca:*

*Carolo, et post
fata, noxius.*

^{c.)} Ita et BONFINIUS Dec. II. Lib. IX. p. 318. 9. IONGELLINUS,⁶ annum MCCCXVIII. nominat, neque contrahit BONFINIO. In errore est RÉVA, cum, eo proelio, quod cum CAROLO conseruit, sublatum e vivis, memorat. Rerum Hung. Cent. IV. p. 22.⁷

^{d.)} Tomo Operis III. in Hist. VISSEGRÁDI, §. IV. seqq. p. 475. seqq.

¹ TIMON 1736. p. 44. add. *atque infregerat, sed* ² add. sec. TIMON 1736. l. c. ³ add. sec. TIMON 1736. l. c. ⁴ add. sec. TIMON 1736. l. c. ⁵ add. sec. TIMON 1736. l. c. ⁶ TIMON 1736. p. 45. *Trenchiniensis* ⁷ TIMON 1736. p. 46. *Trenchinio* ⁸ TIMON 1736. p. 46. *Wissegradi* ⁹ TIMON 1736. p. 46. *aggreditur*

* Vide CJH 1696. II. p. 45.

** Vide TIMON 1736. p. 45.

*** Vide THÚRÓCZY 1600. pp. 85–86.

**** Vide BONFINI 1581. pp. 318–319.

⁵ Vide TIMON 1736. p. 46.

⁶ Vide IONGELLINUS 1659. p. 154.

⁷ Vide RÉVAY 1659. p. 21. (non ergo p. 22. sicut a Belio notatur.)

§. IX.

Mortuo
Matthaeo in
regis pote-
statem redit
Trentsinium:

illustratur co-
mitio Iohan-
nis, Bohemiae,
et Casimiri,
Poloniae
regum:

quid illic ac-
tum sit:

res postea,
cum rebus
Hungariae,
connexa fuit.

Ut fatis decessit *Matthaeus*, recidissee, in [p. 168.] regum potestatem, *Trentsinium*, arbitror; certe, haeredum *Matthaei* mentionem, nusquam reperio; nisi gens *Csákiorum* fuerit, ex qua progenitum fuisse, supra docuimus. CAROLO demum rerum tuto potiente, praecipua *Trentsinio* celebritas obtigit, quando, sub eius arbitratu, *Iohannis* Bohemiae, et *Casimiri* Poloniae regum, inveteratae lites, *Bohemi*, in *Poloniam*, et huius, in *Silesiam*, iuribus, isthic disputabantur, planeque sunt compositae. Dabimus NICOLAI HENNELII^{e.)} de summa totius negotii, compendiarium relationem: IOHANNES Rex, inquit, *ne alieni iuris usurpati accusari posset, omni ratione sibi Casimirum, Poloniae regem, qui Wladislaus Loetico, patri successerat, placandum, nec ante quiescendum, quam voti sui compos fieret, putavit; CAROLO praesertim, Hungariae rege, ut per transactionem amicam, omnis controversia tolleretur, haud parum adnitente. Designatum ei rei Trentsinium: quo cum Iohannes, et Carolus^{f.)} filius venissent; Casimirus autem procuratores suos, Sbitkonem Castellanium, Sbignetum Praepositum, Cracovienses, Petrum Castellanium Sendomirenses, Thomam de Zoiantzkau, et Nimissam Mandrostum, cum plenissimis mandatis ablegasset, sic inter partes^{g.)} convenit, ut iuris Bo[p. 169.]iemici,* in Poloniam reliquam, habiti, renunciatione, Polonus simul omni iure suo, in Silesiam, ac nominatim quidem, in Boleslaum Lignicensem, et Bregensem; Henricum Saganensem et Crosnensem, Conradum Olsnicensem, Iohannem Stinaviensem; Bolconem Oppoliensem, Bolkonem Falkenbergensem, Albertum Strelicensem, Vladislaum Teschinensem, Vladislaum Coslensem, et Bituniensem, Lesconem Ratiboriensem, Iohannem Osuicensem, Duces eorumque ducatus et dominia; nec non civitates Wratislaviam et Glogoviam, cum pertinentiis illarum universis, hactenus habito, renunciaret; diplomate super ea re confecto. A. C. MCCCXXXV. die, qui B. Bartholomaeo sacer. En! Trentsinii insignem celebritatem. Etiamne intererat CAROLUS noster, amico huic regum comitio? non crediderim: quippe, cum rebus, isthic ex animi sententia confectis post bimestre IOHANNES, cum filio CAROLO, quin et CASIMIRUS, Vissegrádum, ad quartum Iduum Novembris venerint. qua de re diximus^{h.)} in urbis eius historia. Alioquin mutua, haec regum, *Bohemiae* et *Poloniae*, iuribus suis renuntiatio, connexa est omnino, cum rerum *Hungaricarum*, qui postea consequutus est, habitu: quando LUDOVICUS quoque primus, *Caroli* filius, uxoris*

^{e.)} Silesiographiae Renovatae Cap. IX. §. 30. p. 853. Et BALBINUS Epit. Rer. Boh. Lib. III. Cap. XVIII. p. 340.

^{f.)} Postea sub *Caroli* IV. nomine *Caesar*, et *Bullae aureae* auctor.

^{g.)} Ratam eam conventionem habuit; conscriptis tabulis, CASIMIRUS, quas apud HENNELIUM, loco cit. p. 857. seqq. lege. Transactio autem TRENTSINIENSIS universa exstat apud FRID. LUCAE, germanice in Chronico, p. 88. seqq. ut GOLDASTUM et BALBINUM in Epist. Publ. taceamus.**

^{h.)} Tomo Operis III. p. 479. sequi.

* Hic inter duas paginas schedula quaedam „Tabellam Itinerariam” Comitatus Trentschiniensis aliena manu scriptam continens visitur (p. 179a); quae cum fortuito hic posita esse videtur (tabula itineraria a Belio concinnata pro more aliarum descriptionum in fine operis existente), a nobis omissa est.

** In operibus Goldasti et in libro VIII. Decadis I. Miscellaneorum Balbinianorum epistolas Bohemiae publicas continente (BALBINUS 1688.) frustra illam transactionem a Belio Trentsiniensem vocatam indagari; nisi diploma illud intellexit Belius, quo rex Casimirus illa, de quibus cum rege Bohemiae anno 1335. pactus erat, anno 1339. quasi repetivit recognovitque. Vide GOLDASTUS 1627. pp. 40–42; BALBINUS 1688. pp. 34–35.

iure, *Poloniae* rex creatus, *Casimiri* illud diploma, ratum habuit. Diserte BALBINUS^{i.)} in historia Bohemica φωστήρ ille, inter renunciationum istiusmodi tabulas, quae in sanctiore regum Bohemicae Archivo servantur, etiam [p. 170.] LUDOVICI, et coniugis suae ELISABETHAE, litteras recenset: *Litterae*, inquit, LUDOVICI *Hungariae*¹ et *Poloniae regis*, et ELISABETHAE *consortis suae*, anno MCCCLXXII. in Vissegrád² *Hungariae*,³ *die S. S. Trinitatis*: quibus *promiserat*⁴ *sub iuramento in manus Reverendi in CHRISTO, Patris Domini Iohannis*⁵ *Patriarchae Alexandrini, Apostolicae sedis legati*,⁶ *praestito, pro se et futuris regibus Hungariae*⁷ et *Poloniae, in perpetuum*; quod nunquam ad regnum Bohemiae, aut principatum⁸ eiusdem coronae, velint adspirare,⁹ aut eos sibi, quocunque modo, vendicare, et praecipue, *Ducatum*¹⁰ *Wratislaviae, Svidnicensem, Laurensensem, Bregensem, Strilicensem, Bitomiensem*,¹¹ *aliosque omnes: nec quemquam*¹² *ex subditis Regum Bohemiae, in protectionem et subiectionem recipere*. reliqua. Sed ad urbem arcemque redeamus.

§. X.

In decreto^{k.)} CAROLI, quod unum exstat, anni MCCCXLII. in iis Civitatibus referatur *Trentsinium*, quae iam tum, in *denariis Camerae ampliandis* dare et solvere tenebantur.¹³ *Civitas TRENCHINIENSIS*,¹⁴ inquit lex, idque primo loco, *decem Marcas, item Civitas de Bách triginta quinque marcas: item Korponya*,¹⁵ *similiter triginta quinque marcas*.¹⁶ *item civitas de Tyrnavia centum marcas: et Civitas de Topolczan*,¹⁷ *viginti marcas*. Ergo, in Civitatibus regiis, liberisque, *Carolo*, rerum potente censebatur *Trentsinium*; sed ea portione, ut satis adpareat, fuisse, in reliquis omnibus, exilem maxime: quod census con[p. 171.]docet. CAROLO rebus humanis exemto, quid evenerit *Trentsinio*, difficile est augurari. In LUDOVICI fuisse potestate constat: quod ille ex more seculi, per CASTELLANOS administrabat. Fuit etiam in EMERICI PALATINI ditione, qui eo magistratu, LUDOVICO regnante potiebatur, urbs iuxta et castrum: id quod ex insigni diplomate eiusdem LUDOVICI eruimus, quo is Palatinum decedere arcis possessione iubet, eamque *Georgio Bubek*, cum omni ditione, haud cunctanter adtribuit. Diploma, ne id Lectori invideamus, sic habet: Nos LUDOVICUS DEI gratia Rex *Hungariae, Poloniae, Dalmatiae, etc. Vobis, Magnifico Viro, EMERICO, Regni nostri Palatino, praesentibus declaramus: Quod Nos Castrum Trentsiniense*,¹⁸ *una cum aliis castris ad ipsum pertinentibus, cum omnibus suis pertinentiis, Magnifico Viro*¹⁹ *GEORGIO BUBEK, Magistro Tavernicalium*²⁰ *reginalium, pro*

Urbis, sub
Carolo,
habitus:

est eo fatis
functo, in
Ludovici I.
potestate:

arx, Georgio
Bubek, tradi-
tur, cum diti-
one, ab Ludo-
vico, edito
diplomate:

i.) Loco nunc citato, p. 339. Quod idem, iam tum anno MCCCLIII. Budae editis tabulis, LUDOVICUM fecisse, inibi legas.

k.) Corporis Iuris Hungarici Tom. II. p. 49.

¹ BALBINUS 1677. p. 339. *Ungariae* ² BALBINUS 1677. l. c. *Wissehrad* ³ BALBINUS 1677. l. c. *Ungariae*
⁴ BALBINUS 1677. l. c. *promittunt* ⁵ BALBINUS 1677. l. c. *Ioannis* ⁶ corr. ex *legato* sec. BALBINUS 1677.
l. c. ⁷ BALBINUS 1677. l. c. *Ungariae* ⁸ BALBINUS 1677. l. c. *principatus* ⁹ BALBINUS 1677. l. c. *aspirare*
¹⁰ BALBINUS 1677. l. c. *ducatus* ¹¹ corr. ex *Bitoniensem* sec. BALBINUS 1677. l. c. ¹² BALBINUS 1677. l. c.
quenquam ¹³ corr. ex *tenebatur* ¹⁴ CJH 1696. II. 49. *Trinchiniensis* ¹⁵ CJH 1696. l. c. *Korponija* ¹⁶ CJH
1696. l. c. add. *item civitas Barsiensis quindecim Marcas* ¹⁷ CJH 1696. l. c. *Tapolchán* ¹⁸ CD IX/V/VI.
Trenchiniense ¹⁹ pro *Magnifico Viro* CD l. c. *Magistro* ²⁰ CD *Thavernicorum*

* Diploma originale vide in MOL DL nr. 41969. Publicatum in CD IX/V/VI.

*eius facies,
ab hodiernis,
diversa.*

honore duximus concedenda,¹ exceptis tribus civitatibus, THRINCHINIO² ³ BELUS et LÉVA¹⁾⁴ vocatis, quas pro nobis conservamus.⁵ Quare fidelitati Vestrae mandamus, quatenus de⁶ ipsis castris nostris, et eorum terminis,⁷ excipientes manus vestras, ipsa, eidem Magistro GEORGIO BUBEK, vel suo legitimo latori praesentium⁸ statuatis et assignetis,⁹ et hoc idem iniungimus, vestris Vice Castellanis et officialibus, firmo sub praecepto. Datum in ZIPICE, feria quinta¹⁰ pro[p. 172.]xima¹¹ ante Dominicam Iudica. Anno Domini MCCCCLXXV.¹² Ita est diploma, quod charta, palmam haud aequante, αὐθεντικῶς designatum, possidemus; ut mirari subierit, tantarum opum arcem, tantillae papyri ministerio, auferri ab hoc, transduci ad illum, potuisse: id enim nostri seculi moribus, insolens foret, et alienum a rerum expediendarum, consuetudine. Ceteroquin, luculenter adparet, ex tabulis LUDOVICI, arces regias, aetate prisca, nondum iure haereditario collatas fuisse cuiquam; sed pro honore tantum; quod eo pertinuit, uti arcium Castellani, quibus tradebantur, fruerentur quidem redditibus, quos ex latifundiis, admensos habebant; regibus tamen, nunquam non, una cum arcibus, essent obnoxii. Unde fiebat, ut sine possessorum iniuria, nunc his, nunc illis, pro regum lubitu, permitterentur ad administrandum.

§. XI.

*Ludovici regis,
in Trentsinien-
ses propensio:*

*facit heic of-
ficinam
Martiam
adversus
Bohemos:*

Hoc, ea tempestate, LUDOVICI, de arcis, et urbis possessione arbitrium fuit: quippe qui, non raro isthuc accedere solitus, in pretio habuit *Trentsinium*, voluitque his creditum, quorum spectata sibi fides erat, neque metuenda, uti evenit patri CAROLO, auctoritas. Iam tum certe, anno MCCCCLXII. Martiam officinam *Trentsinii* instruxerat LUDOVICUS, bellum facturum CAROLO Imperatori, et Regi Bohemiae, socero suo, quod matrem suam *Elisabetham* convitio pro[p. 173.]sciderit. Diserte ANTONIUS STEYRERUS:^{m.)} *Offensos adversum se gerebant animos, Caesar et Ludovicus, Ungarorum rex, sed, ut armis contentionem dirimerent, iusta utrumque causa,¹³ defecisse videtur, donec CAROLUS, convitio iram auxisset, Ludovici matrem, ceu feminam¹⁴ parum pudicam arguendo. Indignationem reginae viduae, et qua vindictae cupiditate, filium LUDOVICUM, adversus Caesarem concitaverit, eventus docuit: siquidem rex, illico bellum meditari coepit, et ut fortior in campum prodiret, Austriacum (Rudolphum)¹⁵ ad arma, contra Carolum socianda, invitavit. Exstant foederis tabulae in additionibus STEYRERI,^{n.)} quas legant, quibus volupe est bellorum causas, exilibus initiis profectas, cognoscere. De mutua CAROLI et LUDOVICI offensa, palam profitetur CROMERUS:^{o.)} *Inimicitiae erant inter Carolum imperatorem, et Bohemiae¹⁶ regem, et Ludovicum Ungarorum Regem, qui gener Caroli fuerat, levibus quibusdam iniuriis, ut fit, inter vicinos populos, excitatae; sed convicio Caroli sic auctae, ut bellum utrinque, magnis**

¹⁾ ILAWA fuit, quam illius aetatis homines, LÉVAM adpellabant; sicuti diplomata condocent.

^{m.)} In commentariis, pro historia ALBERTI II. Ducis Austriae. Cap. III. p. 21.

^{n.)} Ad Cap. III. p. 333. B. seqq.

^{o.)} Hist. Polon. Lib. XII. p. m. 214.

¹ CD I. c. conferendum ² CD I. c. Trenchinio ³ CD I. c. add. videlicet ⁴ CD I. c. Lerwa ⁵ CD I. c. conservavimus ⁶ CD I. c. ex ⁷ CD I. c. tenuis ⁸ pro legitimo latori praesentium CD I. c. homini praesentium latori ⁹ corr. ex assignatis sec. CD I. c. ¹⁰ CD I. c. quarta ¹¹ CD I. c. om. ¹² corr. ex MCCCCLXXXV. sec. CD I. c. ¹³ STEYERER 1725. p. 21. causa ¹⁴ STEYERER 1725. l. c. foeminam ¹⁵ insert. a Belio ¹⁶ CROMERUS 1568. p. 214. Boemorum

*viribus compararetur.*¹ Non expressit convicium CROMERUS, quod in *Elisabetham* iactarat *Carolus*; tametsi alibi eandem notet, quod [p. 174.] modis musicis, et choreis, octogenaria indulserit. Disertis verbis MICHOVIVS^{p.)} *Anno Domini*, inquit, *MCCCLXIII.*² *bello parantes CAROLUM Imperatorem Romanorum, et³ Regem Bohemorum, LUDOVICUM, Hungariae, Casimirum⁴ Poloniae, et Sigismundum, Daciae reges, eo quod Imperator⁵ Carolus, coram nunciis⁶ Ludovici⁷ regis Hungariae dixerat,⁸ eius matrem parum pudicam, URBANUS Papa V.⁹ composuit.* Hos vero ad bellum adparatus, educto ad *Trentsinium* usque exercitu, solerter comparavisse LUDOVICUM, ex BONFINIO^{q.)} constat. *Adversus Imperatorem Carolum est bellum initum, caussae non exstant.* Verba sunt historici. Mireris non *Bonfinio* tantum; sed et diligentissimo BALBINO^{r.)} ignoratas fuisse belli caussas. Pergit noster: *Coacto exercitu ad Moraviae fines processit, litteris et chirographo, Imperatori bellum indixit, Tincinium intravit, locata sunt castra.* Et exstant sane tabulae, quas *Trinchinii*, quemadmodum illic legitur, LUDOVICUS perscripserat, uti RUDOLPHO Austriae duci, suo, contra Caesarem foederato, securitatem adfirmaret. quas, quod breves sunt, et dignae relatione, legisse iuvabit. LUDOVICUS, DEI gratia¹⁰ *Rex Hungariae, notum facimus universis praesentes¹¹ litteras inspecturis. Quod nos animo deliberato, et¹² maturo, Praelatorum¹³ et Baronum¹⁴ nostrorum habito consilio, promissimus et promittimus, absque omni dolo, sine fraude, ac tactis sacro sanctis¹⁵ Evangeliiis, corporali praestito¹⁶ iuramento, quod si nos ad campos cum excellentissimo Principe Domino Rodolfo, Duce Austriae,¹⁷ Styriae,¹⁸ et Karinthiae,¹⁹ fratre nostro carissimo, contra serenissimum principem, Dominum CAROLUM,²⁰ Romanorum Imperatorem, et Wohemiae²¹ regem, ac illustrem Dominum IOANNEM, eius germanum, Marchionem Moraviae,²² nostros aemulos,²³ instaurato exercitu venire contingeret, tunc eundem Dominum Ducem, fratrem nostrum carissimum,²⁴ non debebimus, nec volemus, pro aliqua re seu caussa,²⁵ quocunque nomine vocitetur, impetere, nec ipsum super his²⁶ verbis vel factis, quomodo libet²⁷ amonere, tamdiu,²⁸ donec factum guerre²⁹ inter nos, et dictos Imperatorem et marchionem suborte, iuxta votum utriusque nostrum fuerit expeditum; prout idem Dux, frater similiter noster,³⁰ tactis sacro sanctis³¹ Evangeliiis, praestito³² corporali iuramento, ad id*

*litterae
fiduciales,
Rudolpho,
Austriae duci,
Trentsinii
a Ludovico
perscriptae:*

^{p.)} In Collectione Io. PISTORII NADANI Tom. II. Lib. IV. Cap. XX. p. 157. ad ann. MCCCLXIII.

^{q.)} Dec. II. Lib. X. p. 349. 2. Adde THÚRÓCZ. Chron. Hung. Part. III. Cap. XXXIV. p. 105.³³

^{r.)} Longus est in adparatu belli describendo, BOHUSLAUS BALBINUS, Epit. Rer. Boh. Lib. III. Cap.³⁴ XXI.³⁵ p. 370. De caussa, ignorantiam profitetur: *quem sibi bello petendum designarit,³⁶ aut cuius arma timuerit, dicere non habeo.* Adeo, ne oculatissimi quidem in historia, pervident omnia.

¹ CROMERUS 1568. l. c. *appararetur* ² corr. ex *MCCLXII*. sec. MICHOVIVS 1582. p. 157. ³ *Romanorum et add.* sec. MICHOVIVS 1582. l. c. ⁴ MICHOVIVS 1582. p. 158. *Kazimirum* ⁵ add. sec. MICHOVIVS 1582. l. c. ⁶ corr. ex *nuncio* sec. MICHOVIVS 1582. l. c. ⁷ add. sec. MICHOVIVS 1582. l. c. ⁸ corr. ex *dixerit* sec. MICHOVIVS 1582. l. c. ⁹ MICHOVIVS 1582. l. c. add. *per religiosum fratrem Ioannem ordinis minorum, prudentia et eloquentia pollentem* ¹⁰ STEYERER 1725. p. 338. *gracia* ¹¹ STEYERER 1725. l. c. *praesentes* ¹² STEYERER 1725. l. c. *ac* ¹³ STEYERER 1725. l. c. *prelato* ¹⁴ STEYERER 1725. l. c. *Waronum* ¹⁵ *sacro sanctis* STEYERER 1725. l. c. *sacrosanctis* ¹⁶ STEYERER 1725. l. c. *prestito* ¹⁷ STEYERER 1725. l. c. *Austrie* ¹⁸ STEYERER 1725. l. c. *Styrie* ¹⁹ STEYERER 1725. l. c. *Karinthie* ²⁰ STEYERER 1725. l. c. *Karolum* ²¹ STEYERER 1725. l. c. *Wohemie* ²² STEYERER 1725. l. c. *Moravie* ²³ STEYERER 1725. l. c. *emulos* ²⁴ STEYERER 1725. l. c. *karissimum* ²⁵ STEYERER 1725. l. c. *causa* ²⁶ STEYERER 1725. l. c. *hiis* ²⁷ *quomodo libet* STEYERER 1725. l. c. *quomodolibet* ²⁸ STEYERER 1725. l. c. *tam diu* ²⁹ STEYERER 1725. l. c. *gwere* ³⁰ *similiter noster* STEYERER 1725. l. c. comm. ³¹ *sacro sanctis* STEYERER 1725. l. c. *sacrosanctis* ³² STEYERER 1725. l. c. *prestito* ³³ corr. ex *101*. sec. THÚRÓCZY 1600. p. 105. ³⁴ add. sec. ms. B p. 107. ³⁵ corr. ex *XI*. sec. BALBINUS 1677. p. 370. ³⁶ corr. ex *designavit* sec. BALBINUS 1677. l. c.

*pax inter
Carolus IV.
Caesarem, et
Ludovicum,
Trentsinii
tractari coep-
ta, Cracoviae
conficitur.*

ipsum firmiter se¹ obligavit. In cuius rei testimonium evidens praesentibus² sigillum nostrum est appensum.³ Datum in TRYNCHINIO quinto decimo die mensis Augusti, Anno Domini millesimo [p. 176.] CCC. sexagesimo secundo. Hucusque diploma, a STEYRERO, ex tabulario Caesareo, exhibitum.^{s.)} Sed bellum id quidem in nervum haud erupit, si populationem Moraviae demas, quam exeuntibus induciis patravere Hungari, quippe, pace, quae Trentsinii adtractari coeperat, Cracoviae demum, anno MCCCLXIII. interruptum. De pace cum Caesare agi coeptum TRENTSINII, meminit TIMON:^{*} MCCCLXIII. inter Carolum Imperatorem et LUDOVICUM, opera Summi Pontificis^{t.)} non modo pax, sed etiam affinitas ducta a Carolo, Casimiri regis Poloniae nepte, Cracoviae contrahitur. Haec ad res Trentsinii sub LUDOVICO illustrandas, pertinere. Enim vero, fas est credere, inter belli hos strepitus, cepisse arcem urbemque, ex regis hospitio, incrementum; saltem communitum fuisse diligentius, ne, si belli eventus in periculum vocasset, cum arcem, tum urbem, inermem hostes deprehenderent.

§. XII.

*Iohannis
Pontificis ad
Ludovicum
nuncius,
Trentsinii
diversatur:*

*eundem, hor-
tatu Papae,
in Turcas, ne-
quidquam⁶
concitat:*

*Trentsinium,
usque ad
Ludovici fata,
in Bebekiorum
est potestate:*

Toto hinc decennio, nulla *Trentsinii*, in annalibus Hungaricis, mentio habetur. Ad annum demum MCCCLXXII. TIMON:^{**} *Iohannes Patriarcha Alexandrinus, Nuncius Apostolicus, in Hungaria⁴ Trentsinii.⁵* Vellem, adnotavisset, cur *Trentsinium*, seu diverterit, seu in sedem elegerit, *Iohannes*, cum constet, in aulis, ac propemodum, [p. 177.] in regum contubernio, ea cum primis aetate, nuncios Apostolicos^{u.)} egisse: nisi credamus, subitaneum fuisse huius *Patriarchae* adventum, forte sub idem tempus, cum *Trentsinii* ageret *Ludovicus*, seu profectus in *Poloniam*, seu inde redux: quippe qui, ad capessenda eius sceptrum, fatis concedente *Casimiro*, anno superiore, evocatus fuerat. Opinor vero, totam legationis *Iohannis* summam, eo pertinuisse, uti hortatu Summi Pontificis, in *Turcos*, LUDOVICUM concitaret. Ita ad eundem annum, TIMON:^{***} LUDOVICUM, *Papa excitat adversus Turcos,⁷ sed ille arma vertere adversus Iohannem Constantinopolitanum Imperatorem statuit:* pessimo, uti eventus docuit, consilio. Quidquid horum sit, *Trentsinium*, in ditione *Bubekiorum*, ad exitum usque LUDOVICI perdurasse, ex rerum eius temporis habitu,^{v.)} conici potest, tametsi ius in arcem urbemque regium, ex more aetatis, superavit perpetuo. LUDOVICO, rebus humanis exemto,

^{s.)} Loco nunc citato, p. 338. F.

^{t.)} Exstant litterae *Pontificis* apud STEYRERUM loco nunc designato, p. 338. et seqq. ubi eius, de toto eo negotio, ἐπίκρισιν, legas.

^{u.)} Eodem certe anno, die S. S. Trinitatis, apud regem WISSEGRÁDI fuisse IOHANNEM, ex BALBINO Epit. Rer. Bohemicar. Lib. III. Cap. XVIII. p. 339. condidicimus.

^{v.)} Valuit, nempe, gratia apud Regem, post GEORGIUM, cui *Trentsinium* donaverat, EMERICUS in primis *Bubek*.

¹ *firmiter se* STEYERER 1725. l. c. *se firmiter* ² STEYERER 1725. l. c. *presentibus* ³ STEYERER 1725. l. c. *appensum* ⁴ TIMON 1736. p. 51. *Ungaria* ⁵ TIMON 1736. l. c. *Trenchinii* ⁶ corr. ex *necquidquam* ⁷ TIMON 1736. p. 51. *Turcas*

^{*} Vide TIMON 1736. p. 50.

^{**} Vide TIMON 1736. p. 51.

^{***} Vide TIMON 1736. p. 51.

MARIAE, et huius postea coniugi SIGISMUNDO, pertinacissime adhaesit non tantum; sed in iis etiam arcibus et oppidis censum est, quae acceptis praesidiis, *Ladislaum*, Poloniae Regem, regno imminentem, a proposito deturbare. *Hedvigem*, is *Mariae* sororem, in matrimonio habuit, qua improle mortua, [p. 178.] ad se, ac coniugem suam, regnum *Hungariae*, meliori, quam ad *Sigismundum*, iure, adtinere ratus, exercitum coegit, regnum ante occupaturus, quam expeditionis suae fama ad *Sigismundum* perferretur. Sed cum limitaneas arces, inde a *Scepusio*, ad *Trentsinium* usque, a validissimis insessas praesidiis, per exploratores accepisset, crebri item adferrent nuncii, exercitum contra se parare, *Hungaros*, ingrato consilio, pedem retulit. Ita tunc dubiam *Sigismundi* fortunam *Trentsinium* simul tuitum est. Eadem fide, at constantia multo maiore, desperatissimas eius res, et tunc sustentavit, arx et urbs nostra, cum, procerum infestis studiis, victus, in custodia *Siklosiensi* detineretur. Nempe, capto *Sigismundo*, *Hungariae* optimates quidam, *Ladislaum* Apuliae regem, *Caroli* parvi filium, ad capessenda sceptrum, invitarant. qui, nec cunctatus, in *Dalmatiam* adpulit, atque illic, a *Iadrensis* acceptus, regem se gerere coepit. *Iadrenses* inquit BONFINIUS^{x.)} LADISLAUM, audita SIGISMUNDI captivitate, et declaratione, huius, haud inviti, honorifice excipiunt, regem consalutant;¹ ² quamvis adhuc in *Hungaria*³ *Budensis* arx, ceteraque regis praesidia, cum superioribus *Ungariae* partibus, quae ad *Moraviam* spectant, in SIGISMUNDI fide, permanerent. Non expressit *Trentsinii* nomen, historicus, quod fecisse decuerat: quando adversus *Moraviam*, in toto eo collimitio, arx validior, et reprimendo [p. 179.] hosti magis idonea, haud reperiatur. Postea cum fratrum *de Gara*, beneficio, in libertatem adsertus est *Sigismundus*, per hanc *Trentsiniensium* oram, coadunato, *Hungarorum*, et *Bohemorum* exercitu, ad recuperandum regnum, accessit. Iterum BONFINIUS:^{y.)} In tanta rerum omnium perturbatione SIGISMUNDUS, comparato ingenti *Bohemorum*⁴ exercitu, et adiectis *Hungarorum*⁵ auxiliis^{z.)} qui superiores regni partes incolebant, cum maximis viribus, *Ungariam* ingreditur. Partes nempe *Hungariae*, eas intelligit, quae sunt *Moraviae* conterminae; quaeque, cum praesidiis, in fide perstitisse, rex cognoverat.

Mariae, et Sigismundo, fidem praestat, adversus Ladislaum Polonum:

tuetur fortunam Sigismundi captivi:

reducis item, in Hungariam.

§. XIII.

Atque, hanc ego, *Trentsiniensium*, in obsequio, perseverantiam, in caussa fuisse reor, ut lubenter, quoties se dabat occasio, isthic diversaretur SIGISMUNDUS, donaretque urbem, non una immunitate. Exstant, enim vero, diplomata, frequentia quidem, et in rebus gravissimis edita, quae *Trentsinii* perscripsit rex optimus, quae iam non vacat cumulare. In primis, utilis, immo necessaria SIGISMUNDO *Trentsiniensium* fuit opera, atque munitiones, cum,

Lubens, apud Trentsinienses, diversabatur Sigismundus:

^{x.)} Decad. III. Lib. II. p. 380, 4.

^{y.)} Loco citato p. 382, 10.

^{z.)} Ad *Tyrnaviam* ea coegisse, IOHANNEM Archiepiscopum Strigoniensem, DUBRAVIUS indicat. *Hist. Bohem.* Lib. XXV. p. 209.⁶ 9. ut fas sit, credere, militari eo itinere SIGISMUNDUM venisse in *Hungariam* cum Bohemis, quod ex *Moravia*, *Trentsinium* ducit.

¹ regem consalutant BONFINI 1581. p. 380. consalutant regem ² BONFINI 1581. l. c. add. et tanquam... excipiunt ³ BONFINI 1581. l. c. *Ungaria* ⁴ BONFINI 1581. l. c. *Boemorum* ⁵ BONFINI 1581. l. c. *Ungarorum* ⁶ *Lib. XXV. p. 209.* corr. ex *Lib. V. p. 109.* sec. DUBRAVIUS 1602. p. 209. (error copistae, solo numero lineae 9. recte descripto)

post HUSSUM, et HIERONYMUM, Constan[p. 180.]tiae, anno MCCCCXVII. exustos, ad arma provolarent, utriusque sequaces, *Bohemi*, et non patriam modo suam, caedibus mutuis foedarent, sed in vicinas etiam regiones, sanguinolentis impressionibus grassarentur. Grave igitur et diuturnum SIGISMUNDO idemque pluribus tristissimi eventus praeliis comitatum bellum cum HUSSITIS trahendum fuit. Tunc vero non frequentare tantum *Trentsinium* debuit, rex, fatorum destinatione quadam, cladibus hostium obiectus; sed providere etiam, ne quid calamitatis, per haec collimitia, in *Hungariam* effunderet, gens acerbissima. Quia enim, frequentes suppetias, contra *Hussitas*^{a.)} ex Hungaria educebat SIGISMUNDUS, iniuriam id, *Bohemi* interpretabantur, subinde connisi, uti Hungarorum eam, in iuvando rege suo, alacritatem, ulciscerentur. Ergo, praesidiis muniri oportuit, totum, quam late porrigitur, *Moraviae* istud collimitium, ac *Trentsinium* praecipue; ne intra fines regionis hostes irrumperent. Certe, vivo SIGISMUNDO, et rerum potente ALBERTO genero, intemeratam *Hussitae* reliquere, urbem, iuxta et arcem; tametsi, semel iterumque penetrarint in *Hungariam*: sicuti meminimus alibi.^{b.)} De gemina eorum impressione, in litteras retulit BALBINUS ad annum MCCCCXXXII. quarum alteram, ineunte *Maio* per *Silesiam* suscepere, penetravereque ad *Tyrna*[p. 181.]*viam* usque.* quam, ex nundinarum occasione, dolo malo captam, miserandum in modum senescente *Iunio*, diripuerunt.¹ Bimestris ea grassatio fuit, ei potissimum orae damnosa, quae secundis annibus, *Kiszutza* et *Vago*, pone *Moraviae* fines, ultra duodecim milliaria, decurrit. Mireris, in has se angustias, montanis arcibus passim communitas, infudisse, praedantium globos; sed quid non audeat, prona, in omne scelus, multitudo? Felici profecto hac latrocinatione, invitatos, apud eundem BALBINUM legas,** ut alterum, ad *Calendas Novembres*, ex *Moravia*, cis *Vaganam* regionem invaderent, eventu tamen, quam sperabant, iniquiore. Deprehensi enim V. *Idus Novembres*, loco, ad *Vagum*, importuno, pedites, ab equitibus *Hungaris*, ingenti clade adfecti sunt. Currubus vectari solebant *Hussitae* pedites, ut, et profectio esset promptior, et, si quid accideret trepidi, circumvallari subito cohortes possent, adversus hostium adsultus. quae quidem commoditas, tunc eos destituit, quando in locum propulsi sabulosum, currus, sibi, ex more, nequiverunt circumdare. Quid vero, ea tempestate, *Trentsinio*, credemus evenisse? Suo se id quidem praesidio, ex facili tueri potuit, adversus latronum incursus, agro tamen igni ferroque evastato, non potuit non indoluisse.

bello Hussitico,
quo fuerit
habitu
Trentsinium:

frequentes
Hussitarum
impressiones:

intemeratam
reliquerunt
Trentsinium.

§. XIV.

Tuetur, urbs et arx, Ladislaum postumum: Ab ALBERTI, e vivis excessu, cum diversissimis studiis, laceraretur Hungaria, *Trentsinium*, ELISABETHAE, *Ladislaum* postu[p. 182.]mum, masculo animo defensantis, praesidia accepit, tuebaturque, regis infantis iura, tota ea tempestate, quae inter mutua *Hungarorum*

^{a.)} Lege Rerum Bohemicarum scriptores, SILVIUM, HAJECIUM, THEOBALDUM, DUBRAVIUM, BALBINUM, reliquos.

^{b.)} Operis huius, Tom. II. in Hist. urbis *Tyrnaviensis*, Cap. I. §. VII. ² p. 16.

¹ corr. ex *dirripuerunt* ² corr. ex *VIII*.

* Vide BALBINUS 1677. p. 477.

** Vide *ibidem*.

dissidia, ac clades, extrahebatur. Neque id sane evenire potuit aliter, in tanta finium *Moraviae*, vicinitate, ex qua, nova subinde adventabant supplementa, quibus exercitus Bohemorum, et sparsa, per montana, castellorum praesidia, redintegrarentur. Sunt, qui credant, praecipuas munitionum, hac ora, subtractiones, sub idem tempus eductas a *Bohemiis* fuisse: quod equidem, vero simile existimarim; quando, ea fuere providentia *Bohemi*, ut non veteres modo arces, sedulo communirent; sed novas etiam ponerent, locis idoneis, quod, quantas in *Hungariam* montanam *Giskra* administro, calamitates evibrarit, longum foret^{c.)} edisserere. *Trentsiniensem* certe oram, *Nicolaus Pongrátz*, de *S. Nicolao* sive sua ipsius praedandi libidine, sive, uti *WLADISLAI POLONI*, partes, contra *Bohemos*, qui *Trentsinium*, et vicinas *Vago* arces, obtinebant, defensaret; cuncta latrociniis foedavit: ob quae demum, in Comitibus *Budensibus*, quae isthuc *WLADISLAUS* indixerat, in publicos carceres, publica procerum indignatione, coniectum legas. *PANCRA TIUS*, cui a *S.*¹ *Nicolao cognomen est inditum, in conventum venit, Polonicae factionis,*² *his temporibus, adsertor acerrimus. Violata, sacrosancta*³ *concilii libertate, facto nobilitatis impetu, ex odio publico, captus est, in vinculaque coniectus. Pari quoque* [p. 183.] *invidia, socii ad supplicium rapti sunt. Furoris huiusce caussam*⁴ *fuisse*⁵ *ferunt, quod regionem, quam Vagus praeterfluit, adsidu-*⁶ *is infestam latrociniis, teneret; unde publicam, in se, sociosque suos, invidiam conflavit, et eam quidem, quae publicae fidei sanctitatem violaret, sicuti retulit BONFINIUS.*^{d.)} Colligas hinc, nunquam non, a periculis damnisque, *Trentsinium*, immune fuisse. Verum *Pongrátz*ius ex ea custodia liberatus, adeo, ad frugem non rediit, ut visus sit etiam multo ferocire iniquius, magno iterum *Trentsinien*sium malo. Idem^{*} historicus,^{c.)} posteaquam profligatum a *IOHANNE CORVINO Giscram* memorasset: *Fratres Bohemi*^{f.)} *ulteriorem Hungariam, quae ad Polonos et Bohemos spectabat,*⁷ *sic infestam reddidere, ut nemo tutus ibi terram coleret,*⁸ *aut illac iter faceret: quin et adauctis hi viribus, vicos et oppida multa, in ditionem suam, adseruerant.*⁹ *Praeter hos, et alii, vim impudentius*¹⁰ *exercebant, ut puta*¹¹ *Petrus Comoromucius, qui Liptoviensem sibi Comitatum occuparat. Pancratius Hungarica*¹² *gente natus, Thurocium dominatum usurpavit. Ovar insuper Berenchum et Strechen oppidum cepit: regionem is omnem caedibus et rapinis infestam fecit: mutuis isti*¹³ *sese odiis, ac praeliis impetebant, mutuis quoque rapinis utebantur. Iste tunc, circa Trentsinium, habitus rerum fuit.* [p. 184.]

insigni munitionum
accessione:

Nicolai
Pongrátz,
in agrum
Trentsinien-
sem, iniuriae:

capitur ideo,
in comitio
Budensi:

in libertatem
adsertus fit
deterior.

^{c.)} Legi possunt, apud BONFINIUM Decad. III. Lib. II. p. 426. 30.

^{d.)} Lib. VI. ibidem 455, ¹⁴ 43.

^{e.)} Decadis eiusdem, Lib. VII. p. 478. 22.

^{f.)} Descriptos eadem pagina, vide lin. 30. ibidem.

¹ BONFINI 1581. p. 455. *Sancto* ² BONFINI 1581. l. c. add. *in Ungaria* ³ *sacrosancta* corr. ex *sacro sancti* sec. BONFINI 1581. l. c. ⁴ BONFINI 1581. l. c. *causam* ⁵ add. a Belio ⁶ BONFINI 1581. l. c. *assiduus* ⁷ pro *ad Polonos et Bohemos spectabat* BONFINI 1581. p. 478. *ad Boemiam Poloniamque spectat* ⁸ BONFINI 1581. l. c. *incoleret* ⁹ BONFINI 1581. l. c. *asseruerant* ¹⁰ corr. ex *imprudenter* sec. BONFINI 1581. l. c. ¹¹ *ut puta* BONFINI 1581. l. c. *utputa* ¹² BONFINI 1581. l. c. *Ungarica* ¹³ add. sec. BONFINI 1581. l. c. ¹⁴ corr. ex 445. sec. BONFINI 1581. p. 455.

^{*} corr. ex „Iter”, quod autem prius „iterum” fuit; Belius vero, verbo eodem („iterum”) lineae superiori inserto, ne denuo hic occurreret, syllabam „um” delevit, verbum fortasse in „idem” correcturus.

§. XV.

Sub Matthia
Corvino, quae
fuerit urbis ce-
lebritas, ob ad-
ductam isthuc
sponsam regis,
Catharinam.

Post adtritros partim, partim acceptos in fidem, Bohemos, *Trentsinium*, MATTHIAE *Corvino*, accessit: quod ille postea, et belli et pacis temporibus, lubens frequentabat. Maximopere ad urbis celebritatem pertinet, quod apud BALBINUM legitur:^{g.)} *Hoc¹ anno, sponsalia regis MATTHIAE,² cum CUNIGUNDA,³ seu CATHARINA, Georgii regis Bohemiae,⁴ filia, celebrata sunt Budae, cum prima Maii, TRENTSINIUM⁵ advecta⁶ fuisset.* Itaque, pompa ea, *Pisonio^{h.)}* destinata *Trentsinium* honestavit. Meminit solemnitatis eius BONFINIUS:^{i.)} *CATHARINAM⁷ inquit magnifico duxit adparatu,⁸ miroque amore dilexit. Boemi hanc proceres Trentsinium⁹ usque duxerunt: hinc regali pompa pontifices et Optimates Ungarici acceperunt, Budamque duxerunt, ubi nuptiarum sollemnitas¹⁰ celebrata.* Haec BONFINIUS. Addit BALBINUS: *Litterae MATTHIAE¹¹ regis de dote futura XXV. Ianuarii Trentsinii,¹² in actis publicis leguntur; castra quaedam et insulae, et Cumani populi, novae reginae traduntur, annua item septem millia promittuntur, denique quidquid Barbara, SIGISMUNDI Caesaris uxor,¹³ olim in Hungaria¹⁴ habuit, habituram. Fidei iussores,¹⁵ Archiepiscopus et Episcopi complures, primique¹⁶ procerum, nomina subscripsere.* Doleas, non adscripsisse historicum, tabulas integras. Istud, quod retulit, argumento est, comitioli cuiusdam speciem, regis, apud *Trentsinien*[p. 185.]ses praesentiam, habuisse; quando et Archiepiscopum, cum antistitibus¹⁷ aliis, et procerum eximios, secum habuit, fidei adfirmandae caussa. Praeterea, ita reor, diutius, heic¹⁸ adhaesisse MATTHIAM, sponsam, praestolatum, adventu eius, quod circa eiusmodi sollemnia sit, longius prorogato: ut credam, praesentem regem, *Trentsinii* in sinum accepisse *Catharinam*, deduxisseque inde *Budam*, ad nuptias consummandas,¹⁹ editis *Trentsinii*, epulis pronubis.

§. XVI.

Bellis Bohemi-
cis frequen-
tatur a Rege
Matthia.

Sequuta hinc tempora, bellis fuerunt infesta, quae MATTHIAE, cum socero GEORGIO, intercesserunt. Tunc vero, non carum modo; sed etiam necessarium *Corvino* *Trentsinium* fuit, propter invadendae *Moraviae* opportunitatem. Ac sunt obviae passim litterae, atque diplomata, quae MATTHIAS *Trentsinii* consignavit. quod indicio est, frequentis, in urbe arceque, hospitii: ut privilegia, quibus impertitus est urbem, sileamus. Sane, diu in propriis, et oppidum habuit, et arcem; dum utrumque, remunerandae virtutis gratia,

^{g.)} Epitome Rer. Bohem. Lib. V. Cap. V. p. 521.

^{h.)} Relege Operis Tom. I. p. 164.

^{i.)} Decade III. Lib. X. p. 524. 24.

¹ BALBINUS 1677. p. 521. add. *itidem* ² BALBINUS 1677. l. c. *Mathiae* ³ BALBINUS 1677. l. c. *Cunegunde*
⁴ *regis Bohemiae* BALBINUS 1677. l. c. *Bohemiae regis* ⁵ BALBINUS 1677. l. c. *Trenczinium* ⁶ corr. ex ad-
ducta sec. BALBINUS 1677. l. c. ⁷ pro *Catharinam* BONFINI 1581. p. 524. *hanc* ⁸ BONFINI 1581. l. c. *appa-*
ratu ⁹ BONFINI 1581. l. c. *Tricinium* ¹⁰ BONFINI 1581. l. c. *solennitas* ¹¹ BALBINUS 1677. p. 521. *Mathiae*
¹² BALBINUS 1677. l. c. *TrZenczinii* (in quo littera Z menda typographica esse videtur) ¹³ BALBINUS 1677. l. c.
coniunx ¹⁴ BALBINUS 1677. l. c. *Ungaria* ¹⁵ *Fidei iussores* BALBINUS 1677. l. c. *Fidejussores* ¹⁶ corr. ex *pluri-*
mique sec. BALBINUS 1677. l. c. ¹⁷ corr. ex *antistibus* ¹⁸ corr. ex *haec* sec. B p. 115. ¹⁹ corr. ex *consumandas*

^{*} Vide BALBINUS 1677. p. 521.

Stephano de Zápolya, Comiti Scepusiensi, aequissimis legibus, adtribueret. qua de re, sic habet BONFINIUS:^{k.)} cum multi, e proceribus Hungaris,¹ in bello Bohemico² Polonicoque sese optime gessissent, quorum nomina referre otiosum³ est; in primis Stephanus [p. 186.] Scepusiensis Comes, Paullus⁴ Despotes, et Iaxich, vexillatorum praefectus, se strenue gessisse, referuntur.⁵ STEPHANUS, qui in⁶ bello regem nunquam deseruerat, neque in maximo quoque periculo, vitae, et sumtibus,⁷ pepercerat, Trincinio oppido, circumiacentibusque pagis et possessionibus, item vectigalibus et portoriis, quae Trentsiniensis⁸ agri iuris essent, donatus est. Hanc tamen rex conditionem adiecit, ut quoties ceteri,⁹ qui sibi rite succederent, id redimere vellent, quindena aureorum numuum¹⁰ millia,¹¹ rependere deberent, gratuito, nunquam recuperare ab invitis¹² liceret. His, tunc meritis, his legibus, Zápolitani, Trentsinium, cum adscripta sibi ditione, acceperunt. Anne vero, uti habet BONFINIUS, oppidum? non credo; id enim, liberis regiisque urbibus dudum accensum, donari nequivit: ergo arx sola fuit, et huius dynastia.

*donat arcem,
Stephano de
Zápolya.*

§. XVII.

Stephano de Zápolya, e vivis exemto, Hedwigis, Premislai Ducis Tessinensis, ex Anna Boleslai, ducis Varsoviae, filia, iamque Stephani vidua, praecipuam Trentsinio celebritatem conciliavit; Barbara, filia unica, SIGISMUNDO Poloniae regi, isthic desponsata. Res ita habebat: WLADISLAW¹³ regi Hungariae,¹⁴ e Silesia, cum Ludovico¹⁵ reverso, HEDWIGIS,¹⁶ e principum Tessinensium familia, regibus Poloniae propinquitate iuncta, originem ducens^{l.)} vidua [p. 187.] Stephani Zapolitani¹⁷ Comititis Scepusiensis, praestantissima mulier, privato primum consilio, cum fratre^{m.)} suo Casimiro, de tradenda in matrimonium, Sigismundo regi Poloniae, filia Barbara, agere coepit; deinde, etiam re¹⁸ cum Wladislao¹⁹ rege, Sigismundi fratre, natu maiore,²⁰ per Michaelem Hamelium, Budensis urbis primum sacerdotem, quem vulgari nomine Archipresbyterum vocant, natione Germanum, secreto communicata, ardentissimis votis et precibus oravit, ut fratri, ducendae virginis,

*Sigismundus
Poloniae rex,
Barbaram, Ste-
phani filiam,
Trentsinio, in
uxorem ducit.*

^{k.)} Decade IV. Lib. III. p. 577, 25. Adde CASPARIS HELTI, Historiam MATTHIAE, Claudiopoli, Anno MDLXV. fol. procusam, p. 73.

^{l.)} Confer omnino FRIDERICI WILHELMI A SOMMERSBERG, viri nobis amicissimi, Tabulas Genealogicas, Ducum Superioris et Inferioris Silesiae, Tabula VI. ad p. 61.

^{m.)} Non frater; sed patruus Hedwigis, Casimirus hic, fuisse legitur.

¹ BONFINI 1581. p. 577. Ungaris ² BONFINI 1581. l. c. Boemico ³ BONFINI 1581. l. c. ociosum ⁴ BONFINI 1581. l. c. Paulus ⁵ BONFINI 1581. l. c. add. omnes... praesertim ⁶ BONFINI 1581. l. c. quoque ⁷ et sumtibus BONFINI 1581. l. c. sumtibusque ⁸ BONFINI 1581. l. c. Trinciniensis ⁹ BONFINI 1581. l. c. caeteri ¹⁰ BONFINI 1581. l. c. nummorum ¹¹ BONFINI 1581. l. c. milia ¹² recuperare ab invitis BONFINI 1581. l. c. ab invitis recuperare ¹³ ISTVÁNYFFY 1622. p. 59. Vladislao ¹⁴ regi Hungariae add. a Belio ¹⁵ cum Ludovico add. a Belio ¹⁶ ISTVÁNYFFY 1622. p. 59. Adviga ¹⁷ ISTVÁNYFFY 1622. l. c. Zapoliani ¹⁸ add. sec. ISTVÁNYFFY 1622. p. 60. ¹⁹ ISTVÁNYFFY 1622. l. c. Vladislao ²⁰ natu maiore ISTVÁNYFFY 1622. l. c. maiore natu

* Verba sequentia „Wladislao... missa” sunt ab Istvánffy mutuata, de quo vide notam n.)

** Quod ad opus Casparis Heltai attinet, cum editio illa (HELTAI 1565.) numeros paginales non habet, Belium suo manu paginas numeris signavisse, aut exemplar numeris manu scriptis signatum habuisse credamus oportet; quod si ita est, erronee quidem ab illo „p. 73.” scriptum, cum magis „p. 173.” scribi debuerat. Vide HELTAI 1565. NI.

auctor esse vellet. Et quia, *Wladislaus*¹ *Hedwigem*² ipsam, et filiam virginem, omnibus, rarae pudicitiae, singularis in Deum pietatis, et morum honestissimorum, dotibus, commendante eas {in}³ regina, coniuge sua, pridem fato functa praeditas, ac mirifice ornatas, pro comperto haberet, petitioni illius admittendae, haud difficilem se prae-buit, missisque ad SIGISMUNDUM, iisdem, *Casimiro* principe, et *Michaelae Hamelio*, privatim, legatis, voluntatem ei suam, propensam significavit,⁴ et ad exsequendum⁵ cohortatus est. *Sigismundus*, qui fraternis consiliis, amanter obtemperare erat solitus, haud invitus concessit,⁶ brevique curavit, ut sponsa regio more, *Cracoviam* adduceretur. Missi igitur in Hungariam,⁷ *Iohannes Lubrantius*, Episcopus Posnaniensis,⁸ *Christophorus Sidlovicius*, Sendomiriensis, et *Lucas Gorcanus*, Rosnaviensis,⁹ praefecti, splendidissimo comitatu, TRENTSINIUM¹⁰ pervenere, et traditam eis sponsam, ad *Sigismun*[p. 188.]*dum* perduxere, comitantibus illam¹¹ *Hedwige*¹² matre,¹³ avunculo *Casimiro*, et *Iohanne Zapolitano*¹⁴ fratre, octingentis equitibus, armis, equis, aureo et argenteo¹⁵ adparatu,¹⁶ instructissimis. Currum elegantissimi operis, quo puella, in Poloniam veheretur, WLADISLAUS¹⁷ liberaliter donaverat, ac *Iohannem Thurzonem*¹⁸ Episcopum Wratislaviensem,¹⁹ et *Ambrosium Sárkányium*,²⁰ Comitem Pisoniensem,²¹ legatos, qui suo nomine nuptiis interessent, magno fraternae benevolentiae et amoris indicio, cum regiis, et pretiosis²² muneribus, adiunxerat. A *Thoma* etiam, *Cardinale Strigoniense*,²³ *Georgio Sacmário*,²⁴ Episcopo Quinque ecclesiensi,²⁵ qui *Sigismundo Hamponi*, nuper e vivis sublato, successerat, ac reliquis Hungariae²⁶ Episcopis, magnoque Pannoniae²⁷ Palatino, et principibus procerum, certatim legati, et munera, magni pretii,²⁸ missa.^{n.)} His tunc rebus, oppido magnificis, *Trentsinium* illustratum fuit, insigni, totius gentis *Hungaricae*, honestamento. Non defuere tamen, qui hoc coniugium, tanquam regio thoro impar, contumeliosis verbis, ad invidiam insectarentur: et MAXIMILIANUS Caesar in primis, ea tempestate cum *Sigismundo* rege simultates exercere solitus, de eo obloqui acerbius inter familiares, ferebatur. Sed BARBARA Regina, brevi temporis spatio inania famae, et obliquos de se rumores, vita innocentissime acta, ac singulari erga virum fide, et constantia, ce[p. 189.] terisque summis virtutibus, facile refutavit; neque defuisse ei quidquam ad rarae felicitatis cumulum, putabatur, quam quod immatura^{o.)} morte erepta,²⁹ masculam prolem

n.) ISTVÁNNFFYUS Lib. IV. extremo p. 59. et 60.

o.) Meminit mortem eius, idem, Lib. VI. p. 83, 14. ad annum MDXV. SOMMERSBERGIUS, ad annum MDXIV. refert. TIMON, cum ISTVÁNNFFYO facit.*

¹ corr. ex *Wladislaum* sec. ISTVÁNNFFY 1622. l. c. ubi *Vladislaus* ² ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *Advigam* ³ del. sec. ISTVÁNNFFY 1622. l. c. ⁴ *voluntatem ei suam, propensam significavit* ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *voluntatem suam, propensam ei significavit* ⁵ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *exsequendum* ⁶ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *consensit* ⁷ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *Ungariam* ⁸ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *Posnaviensis* ⁹ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *Posnaniensis* ¹⁰ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *Trincinium* ¹¹ *comitantibus illam* add. sec. ISTVÁNNFFY 1622. l. c. ¹² ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *Adviga* ¹³ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. add. *ac* ¹⁴ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *Zapoliano* ¹⁵ corr. ex *argento* sec. B p. 117. ¹⁶ add. sec. B ibidem; ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *apparatu* ¹⁷ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *Vladislaus* ¹⁸ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *Turzonem* ¹⁹ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *Vratislaviensem* ²⁰ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *Sarcantum* ²¹ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *Posoniensem* ²² ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *preciosis* ²³ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *Strigoniensi* ²⁴ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *Sacmario* ²⁵ *Episcopo Quinque ecclesiensi* ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *Quinqueecclesiensi Episcopo* ²⁶ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *Ungariae* ²⁷ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *Pannoniae* ²⁸ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *precii* ²⁹ corr. ex *errepta*

* Vide TIMON 1736. p. 103.

relinquere non potuerit. Haec ISTVÁNFFYUS: utinam superarent adhuc, per *Hungariam*, familiae, quae exteris reginas, et quod in STEPHANO BÁTHORY, aetas posterior vidit, reges possent impertiri. Sed, *fuimus Troes!* Quae hinc, in *Iohannem de Zápolya* dicteria ISTVÁNFFYUS iactat, quasi regia hac adfinitate, in dominandi libidinem fuisset raptatus, minus probantur TIMONI^{p.)} scriptori aequissimo.

§. XVIII.

Mansit autem, ut in iter redeamus, opimae ditionis possessio, penes gentem clarissimam, usque ad *Iohannis de Zápolya*, aetatem, cum iam ante STEPHANUS pater, urbem iuxta et arcem, ultra modum et munitiorem reddidisset, et amoeniorem. qua de re in arcis historia. Fuit, enim vero, IOHANNIS sedes, toto fere eo tempore, quo post parentis sui *Stephani* fata, rebus praeerat WLADISLAUS; nisi absens forte fuerat, ob *Transilvaniae*, quam administrabat, praefecturam. Hinc profecto, WLADISLAO, Praga, ab inauguratione filii *Ludovici*, revertenti, obviam [p. 190.] progressum IOHANNEM, *Istvánffyus*^{q.)} memorat. *Per Moraviae fines, quo venerat, itinere, rex, ad Stanislaum Thurzonem,*¹ *Episcopum Olomucensem, Cremsirium*² *divertit. a quo, regium in morem, honorificentissime et splendidissime exceptus est, ibique Iohannem, Comitem Scepusiensem, Transilvaniae praefectum e Trentsinio,*³ *ubi sedem et ditionem habebat, cum ducentorum equitum comitatu, obvium habuit, officii, uti ipse praefererat, declarandi caussa, re autem vera, ut vir profundae ambitionis, ob idque regnandi libidine ardens, amplitudinem suam et divitias ostentando, voluntatem eius, de collocanda sibi filia, exploraret.*⁴ *Quae machinamenta, rex, solito more dissimulando, et in aliud tempus differendo, facile elusit, et coeptum*⁵ *iter prosequutus, IOHANNI potestatem dedit reverti, ne Trentsinium,*⁶ *vel se comitari Budam*⁷ *vellet.*⁸ *Eo tamen, certis de causis, domum redeunte, rex*⁹ *cum liberis, Budam incolumis remeavit.* Haec non silenda putavimus.

Possidetur
a Iohanne,
Stephani filio,
cum ditione
Trentsiniensi.

§. XIX.

Post LUDOVICI, ad *Mohács*, interitum, cum IOHANNES in regem inauguraretur, eo-que ambitu, bellum sibi, et *Hungariae*, perniciosum, conflavisset, valido praesidio, et suffecturo ad tolerandam diutius [p. 191.] obsidionem, commeatu, *Trentsinium* com-plevit, ut esset, unde, seu *Ferdinandeos* infestaret, seu sustentaret dubias res suas, quas tamen destinationes, iniquior, in quam¹⁰ praecipitavit, fortuna, irritas fecit: victo enim eo, ad *Tokaium*, et in *Poloniam* depulso, belli procella, cum aliis, *Zapolitanae* ditionis, arcibus, tum *Trentsinio* eo incubuit vehementius, quo maiori ad defensandum adparatu

Iohanne, in
regem electo,
bellico adpa-
ratu munitur
Trentsinium:

p.) Ad annum MDXII.* in quem nuptiae incidere.

q.) Libro IV. p. 58, 51.

¹ ISTVÁNFFY 1622. p. 59. *Turzonem* ² corr. ex *Cremsicium* sec. ISTVÁNFFY 1622. l. c. ³ ISTVÁNFFY 1622. l. c. *Trincinio* ⁴ ISTVÁNFFY 1622. l. c. add. *cui... ferebatur* ⁵ ISTVÁNFFY 1622. l. c. *caeptum* ⁶ ISTVÁNFFY 1622. l. c. *Trincinium* ⁷ *comitari Budam* ISTVÁNFFY 1622. l. c. *Budam comitari* ⁸ corr. ex *velit* sec. ISTVÁNFFY 1622. l. c. ⁹ ISTVÁNFFY 1622. l. c. *ipse* ¹⁰ corr. ex *inquam*

* Vide TIMON 1736. p. 102.

instructum credebatur. Narrabimus rem, verbis potissimum ISTVÁNFFYI usuri.* Scepusio primum, a quo nomen ferebat, *Iohannes*, subacto, *Hrádek*, et *Likava*, munita provinciae Liptoviensis castra, *Iohanni*, itidem adscripta, deditione capiuntur, dum post difficile et coenosum iter, prope *Trentsinium*, cum exercitu cui *Cocianus* moderabatur, ventum est. Praeerant eius custodiae, *Paullus Barascay*, et *Benedictus Kozár*, viri acres et strenui, cum mille, et amplius, peditibus sclopetariis selectioribus, quos *Iohannes* imposuerat, arcemque ipsam, uti sedem suam peculiarem, magna instrumenti bellici copia, muniverat. Imminet autem castrum, in praealta rupe aedificatum, Vago flumini; proinde, ob saxae crepidinis praecipitium, ea parte inaccessum; cum contra, ab occidente qua olim elegantes hortorum deliciae, atque ambulacra, cum laetis frondentium tiliarum umbris, montem habeat oppositum, e cuius cacumine, pilis tormentorum, peti ac concuti posse videbatur. Verum, *Stephanus Zápolitanus*, *Iohan*[p. 192.]*nis* pater, vir bellicosus, et experiens, re adversa, muro duplici maximeque firmo educto, nec non profundiore fossa in petram, magno sumtu operosoque labore, ita situs illud vitium correxerat, ut eo quoque latere, nonnisi summis, longissimae obsidionis viribus, superari posse, censeretur. Ex hac ergo hortorum, et viridariorum parte, *Cocianus*, ceterique duces, castris collocatis, tormentisque, editiorem in locum protractis, muros verberari iusserunt. Sed, cum triginta, et amplius, dierum spatio, acerrime, nullo tamen obsessorum detrimento, oppugnassent; *Cocianus*, *Valentino Thurco*, *Pekrio*, *Seredio*, ceterisque ducibus, militari consilio adhibitis, quidnam faciendum, an retrahenda tormenta, et cum exercitu retrocedendum censeant? vel ulterius oppugnationis labor extrahendus? ad consulendum proponit, singulorum sententias, pro rei magnitudine, impensius rogat. quae cum variarent, et nonnullis, irritae obsidioni finis imponendus videretur; aliis contra, arcem commeantibus, ultro citroque exercitibus, idoneam, eamque medio fere ditionis *Ferdinandae*, loco opportuno sitam, extorquendam hosti placeret; diu, quid esset facto opus, decerni haud potuerat; *Cociano* ipso, animi pendente: dum *Casparus Czobor*, vir elegans, et venustus, sententiam rogatus, retulit, se inter familiares IOHANNIS diu multumque *Trentsinii* versa[p. 193.] tum fuisse, omnesque arcis recessus, atque angulos, apprime cognitos habere; sed eam adeo munitam, experimento didicisse, ut vi tormentorum deradi, aut tentari adsultu, haud quaquam possit; quin, nec lentae obsidionis moram, praesidiarios, ad deditionem adacturam: quippe quos, nullo non commeatus genere, ad eum modum instructos esse sciat, ut citius exercitum *Ferdinandeam*, quam obsessos, et belli instrumenta, et commeatus, sit defecturus: quid? quod in arcis area, duo ingentes frugum acervi, nondum excussis granis ad incerta obsidionis adserventur, coriis bubulis madefactis, ad ignem arandum, studiose protecti: proinde, sibi videri, non aliter noceri hostibus posse; quam, si arte aliqua, ignis tecto iniiceretur, conflatoque incendio, commeatum illa copia, exureretur; quod ipsum tamen successurum difficiliter existimaret, ob vitreatos tectorum imbrices. Haec, et alia, in medium consulente *Czoborio*, *Cocianus*, etiam olitorem nonnunquam opportuna loquutum fuisse, ioco praefatus, consilium dimittit, atque *Iohannem Globitium*, excubiarum, tormentorumque praefectum, cum iaculationum magistris,

obsidetur urbs
et arx a Ferdinanda-
eis.¹

situs arcis
descriptio:

oppugnationis
difficultas:

Casparis
Czobor, sub-
taneo consilio,
tollitur:

¹ corr. ex *Ferdinandeis*

* Hic Belius, uti et ipse admonet, verba Historiarum Nicolai Istvánffy citat, textu hic illuc paullulum commutato abbreviatoque. Vide ISTVÁNFFY 1622. pp. 147–148. Vide etiam notam Belii sequentem r.).

ad se arcessit, propositisque magnis praemiis, eo invitat, immo urget, uti rem ita administrarent, quo arcis tecta, quam primum inflammarentur. Accepere conditionem, boni illi, operam polliciti, haud ignavam. Erant, in summis tectorum contignationibus, fenestellae prominentes, tunc ad captandam forte auram, lucemve, adapertae, ne depositus illic commeatus, vitium conciperet. [p. 194.] In eas, cum a tormentorum rectoribus, complures globi igniti, contorquerentur, unus, alterve, forte fortuna, lariceae trabi, tam pertinaciter cohaesit, ut late subito funderet incendium, perureretque tectorum intima, antequam id excubatores adverterent. Grassatum, per arcis fastigia incendium, in turres et quae suberant pyrothecas, ventis adflantibus, defertur, easque horribili fragore, in aera elidit, excubiis, et qui restinguendis flammis, adcurrerant, simul abreptis, obrutis praeterea, murorum fragmentis, qui incendii vehementiam, adtoniti, e longinquo prospectabant. Ergo, conatu restinguendi incendii irritato, hi in cellis ac reconditissimis fornicibus, perfugia quaerere, concursare alii, et socios inclamare; dum interim, obsessores, ut geminaretur pavor, periculumque, destinatis tormentorum ictibus, arcis moenia pergunt verberare. Itaque, absumentis, terribili incendio, non tectis modo arcis; sed, commeatu etiam universo, *Barascay* et *Kozár*, tristissimo hoc eventu perterriti, admoniti item a *Valentino Turco*, ne regis, exsulis caussa, internecioni se permetterent; arcis dedendae consilia, cum commilitationibus, serio conferunt, editisque signis, ad *Cocianum*, de paciscendis eius legibus, caduceatores mittunt. Facile erat, aequissimas leges impetrare, ab obsessores, diuturnae morae, atque laboris molestissimi, pertaesis. Ergo, impetrata, aequis legibus, arce decedendi venia, *Barascay*, et *Kozár*, cum sarcinis ad suos abiere. Discedentibus iis, *Cocianus* antea oppido potitus, arcem ex incendio foedam, et passim adhuc fumantem, subit, occupatamque pro FERDINANDO, [p. 195.] praesidio Germani militis, firmat. Capto *Trentsinio*, reliquae arces, quae ad *Vagi* ripam complures habebantur, eius exemplo, deditionem, sine mora, fecere. Haec, ISTVÁNYFÜS^{r.)} meminit, nos autem eo minus potuimus non retulisse, quod nova tunc *Trentsinio* periodus, quam ob accepta praesidia Germanorum, *Germanicam* possis dicere, inierit.

*immissis
picatis
ignibus, arx
exurit:*

*deditur a
praefectis:*

*communitur
Germano-
rum praesidio,
fitque iuris
Ferdinandaei.*

§. XX.

Post hanc *Trentsinii* conversionem, triste oppido, neque facile reparandam in melius, lentis progressibus, urbs et arx, reaedicabatur. Quia enim, civile bellum, quod anno MDXXVIII. exarserat, frustra repetitis pacis consiliis, usque in annum MDXXXVIII.¹ magno Hungariae malo, trahebatur, vix aliam, *Trentsinii* curam, suscipere poterat FERDINANDUS, quam, ut ne incustoditum relinqueretur, aut in rudus abiret, nunquam renovandum. IOHANNES certe, pridem a possessione arcis exturbatus, tametsi multum elaboravit, in recuperando patrimonio; nec quidquam tamen profecit; dum pax *Varadiensis* conciliaretur. Tunc enim conditionum, quae perlatae sunt, quantum ad IOHANNEM adtinebat, praecipua fuit; uti suo tempore, seu ipse, seu haeredes sui, opimum patrimonium, libere adirent. Lex pacificatoria, sic habet, apud WOLFFGANGUM

*Difficiliter
convalescit
ex ea clade
Trentsinium,
ob pertinax
bellum:*

*ex pacis Vara-
diensis legibus,
cum universo
patrimonio,
Iohanni reddendum,
decernitur:*

^{r.)} Libro IX. p. 147. sequ.

¹ corr. ex MDCXXXVIII.

legum paci-
ficatariorum
verba:

BETHLEMIUM.^{s.)} *Si Serenissimum Dominum Iohannem¹ Regem, DEI [p. 196.] benignitate filium habere contigerit, totum patrimonium Sacrae Regiae Maiestatis, universa videlicet castra, castella, civitates, oppida, villas, possessiones, praedia, et quaelibet iura possessionaria, ubilibet in ambitu² regni huius Hungariae, partiumque, et provinciarum ei subiectarum, habitata et existentia, quocunque nomine³ vocitata, tam paterna, et haereditaria, quam etiam per Suam Maiestatem acquisita, aut legitime acquirenda, alia etiam omnia⁴ quae loco pignoris, a Serenissimis Dominis Hungariae Regibus, usque ad tempora disturbiorum, post mortem et interitum, Serenissimi Domini olim⁵ LUDOVICI Regis secuta, pacifice Sua Maiestas possidebit usque ad tempus redemptionis⁶ in filium Suae Maiestatis, devolvi⁷ et condescendere debeant, devolutaque et derivata habeantur ipso facto. Cui quidem patrimonio, Caesarea Maiestas, novum Ducatum, sub titulo Scepusiensi (quo Serenissimus IOHANNES⁸ Rex, antequam ad hoc⁹ regimen, Dei munere, adsumtus¹⁰ esset, usus fuerat) cum iurisdictione Comitatus Scepusiensis, pro filio Suae Maiestatis erigere instituereque debebit ac tenebitur. Patrimonium vero totum, tam videlicet sub Serenissimi Domini¹¹ Romanorum quam Serenissimi Domini IOHANNIS¹² Regum, potestate existens et habitum, per communem huius et partium ei subiectarum, contributionem, prout in generali diaeta publicandae pacis,¹³ ambabus Maiestatibus, et Re[p. 197.] gno Hungariae visum fuerit, de manibus illorum, apud quos nunc existit, redimi debebit: quae quidem redemptio,¹⁴ intra spatium duorum annorum, a tempore publicationis pacis, fieri debebit effective. Ita tunc^{t.)} de Zápolitano patrimonio, inter reges convenerat, ex aequo sane, et pro utriusque, FERDINANDI non minus, quam IOHANNIS, maiestate. Addit conditio sequens: *Pars illa patrimonii, quae nunc est sub potestate, et ditione Serenissimi Regis Romanorum, sit in manibus Caesareae Maiestatis, nomine sequestri, tanquam apud manus communes, usque ad tempora successionis praenominatae. Atque in hoc censu Trentsinium fuit; tametsi IOHANNI, et filio suo IOHANNI SIGISMUNDO, redditum numquam: quippe, cum pax ea, in tabulas quidem relata; sed metu Solymanni, publice promulgata haud est.**

irrito successu.

^{s.)} Historiarum Libro II. p. 85.

^{t.)} Annus fuit MDXXXVIII. dies B. Matthaeo¹⁵ Apostolo sacer.

¹ BETHLEN 1684–1690. p. 84. Joannem ² in ambitu BETHLEN 1684–1690. l. c. intra ambitum ³ corr. ex modo sec. BETHLEN 1684–1690. l. c. ⁴ add. sec. BETHLEN 1684–1690. l. c. ⁵ add. sec. BETHLEN 1684–1690. l. c. ⁶ BETHLEN 1684–1690. l. c. redemptionis ⁷ corr. ex divolvi sec. BETHLEN 1684–1690. l. c. ⁸ BETHLEN 1684–1690. p. 85. Joannes ⁹ add. sec. BETHLEN 1684–1690. l. c. ¹⁰ BETHLEN 1684–1690. l. c. assumptus ¹¹ add. sec. BETHLEN 1684–1690. l. c. ¹² BETHLEN 1684–1690. l. c. Joannis ¹³ add. sec. BETHLEN 1684–1690. l. c. ¹⁴ BETHLEN 1684–1690. l. c. redemptio ¹⁵ corr. ex Matthaei

^{*} Ex hac nota sequentibusque verbis apparet habuisse Belium exemplar operis historici Wolfgangi Bethlen. quod opus post mortem auctoris (1679) anno 1684. a fratre Alexio in castro suo Keresd vocato typis mandari coeptum est; labore autem typographorum per invasionem Thökölianam a. 1690. conturbato impressum opus mancum imperfectumque mansit, libro X. medio (in pagina 832.) interrupto. quorum exemplarium mancorum pars una ab Alexio Bethlen Segesvárum evecta, altera vero pars in Keresd recondita; quoquomodo autem se res habuit, satis multa exemplaria postea in Transilvania circumferebantur. Vide etiam RMK II. nr. 2036. Qua re fieri potuit, ut etiam Belio nostro unum exemplar emere sive alio modo parare contigerit. Textum a Belio citatum vide BETHLEN 1684–1690. pp. 84–85.

^{**} Vide BETHLEN 1684–1690. p. 85.

§. XXI.

Accessit, ISABELLAE, Iohannis viduae, et filii IOHANNIS SIGISMUNDI, inquires. qua factum est, ut FERDINANDUS urbem quidem in liberis regiisque, iure veterrimo, censeret; arcem contra, et admensam ei ditionem, nunc his, nunc illis, pignori opponeret, tamquam cuius possessione, sua culpa, exciderint *Zápolitani*: dum emortuo genere, lege patria, regum Hungariae, facta fuit peculiaris. Longum foret, ac forsan coniunctum, cum lectorum molestia, si in arcis possessores inquireremus scru[p. 198.]pulosius. Ergo fata urbis prosequamur. Ut *Iohannes Sigismundus* naturae debitum persolvit, non desiit quidem tumultuari Transilvania; Hungariae tamen, huic potissimum, quae est *Moraviae* contermina, sua constabat tranquillitas, capiebatque inde nova incrementa, *Trentsinium*: si *Turcicam* impressionem illam, excipias, qua exeunte seculo, decimo sexto, regionem omnem, inde a Neogrado *Trentsinium* usque caedibus et rapinis foedaverant. *Egressi hostes* inquit ISTVÁNNFFYUS^{u.)} *quidquid¹ terrarum a Nógrado² Tyrnaviam³ versus, illinc vero usque ad Beczkonem⁴ et Trentsinium⁵ inter Granum, Hypolam⁶ et Vagum flumina, adiacet, urere, vastare, et incolis, partim in servitutem abductis, partim caesis, crudelissime grassari coeperunt.*⁷ Satis, ad regionis, circumpositae, calamitatem, tametsi non credam adtemeratum fuisse *Trentsinium* ab sanguinolentissimo hoste. Surgente seculo decimo septimo, *Stephanus Illésházi*, regiae aulae magisterio clarus, sed oris, quam fas erat, adversus regem, liberioris, pessimam *Trentsinio* fortunam acceleraturus videbatur, nisi novas in *Hungaria* conversiones, fata edidissent. Rem alibi ex vero depromsimus,^{*} hic dixisse sufficiat; profugum in *Poloniam*, anno MDCIII.⁹ *Stephanum*, arcis tunc possessorem fecisse, ut, cum criminis laesae Maiestatis reus haberetur, tota, cum arce, ditio in fisci regii iura, praecipitaretur. ILLÉSHÁZIUS¹⁰ Viennae¹¹ *per oc*[p. 199.]*cultum a quopiam, sui periculi admonitus, profugit, ac ad arcem suam Trentsiniensem,¹² delatus, convasatis celeriter rebus, ac¹³ pecuniis, quas ingentes habere dicebatur, in Poloniam se¹⁴ recepit:* uti meminit ISTVÁNNFFYUS.^{v.)} Coorta dein anno MDCV. Botskaiana seditione, cum in potestate Caesarianorum esset *Trentsinium*, non dubitarunt *Haidones* pertinaci arcem obsidione tamdiu premere, dum se in eorum potestatem dederet. *Trencinium*,¹⁵ inquit historicus,^{x.)} *quod a XL. Germanis militibus, e cohorte Hoffkirchiana¹⁶ delectis, pigre admodum custodiebatur, civitate se dedente, ab Iohanne Silasio et Stephano Carolio, ac quodam Rutheno, Belisteczo¹⁷ (is postea furti convictus, in furca pependit), obsessum fuit.* Eam ego obsidionem,

Ferdinandus,
urbem in
liberis habet,
arcem, cum
ditione,
pignori
collocat:

urbis, sub
Ferdinando,
incrementa:

manet, ab
Turcarum
impressionibus
intemerata:
a Stephano
Illésházio,
arx et urbs,⁸
in periculum
coniicitur:

capitur a
Botskaianis
Haidonibus:

^{u.)} Libro XXXI. p. 744, 38.

^{v.)} Libro XXXII. p. 798,¹⁸ 33.

^{x.)} Libro XXXIV. p. 82I, 23.

¹ ISTVÁNNFFY I622. p. 744. *quicquid* ² ISTVÁNNFFY I622. l. c. *Nógrado* ³ ISTVÁNNFFY I622. l. c. *Tirnaviam*

⁴ ISTVÁNNFFY I622. l. c. *Bezconem* ⁵ ISTVÁNNFFY I622. l. c. *Trincinium* ⁶ ISTVÁNNFFY I622. l. c. *Hippolum*

⁷ ISTVÁNNFFY I622. l. c. *caeperunt* ⁸ in synopsi *urbs et arx* ⁹ corr. ex *MCIII*. ¹⁰ ISTVÁNNFFY I622. p. 798.

Illiesbazius ¹¹ add. a Belio ¹² ISTVÁNNFFY I622. l. c. *Trinciniensem* ¹³ ISTVÁNNFFY I622. l. c. *et* ¹⁴ ISTVÁNNFFY I622. l. c. *sese*

¹⁵ ISTVÁNNFFY I622. p. 82I. *Trincinium* ¹⁶ ISTVÁNNFFY I622. l. c. *Hoffquirchiana* ¹⁷ ISTVÁNNFFY I622. l. c. *Belistecio*

¹⁸ corr. ex 789. sec. ISTVÁNNFFY I622. l. c.

^{*} Vide BÉL 1735-1749? I. 67-68., 442-443., II. 115-118.

redditur, ex
Polonia reduci
Illésházio.

adulto iam *Maio*, anno MDCV. susceptam auguror, eo, quod *Byelistecz*, latro immanissimus, ad duodecim eiusdem mensis diem, *Bitsense* oppidum, arcemque crudelem in modum evastarat iam; *Trentsinium* inde cum *Silasio*, et *Carolio*, profectus, ut illic nemesin opperiretur suam. *Trentsinio* postea deditione capto,^{y.)} *BOTSKAIUS*, *Stephano Illésházio*, qui ut diximus, *Vienna* profugiens, in *Poloniam* se receperat, ibique hactenus exsilium, fere biennio toleraverat, auctor fuit, ut rediret, et quae amiserat oppida, atque arces, tuto reciperet.^{z.)} Et accepit omnino conditionem eam *ILLÉSHÁZIUS*, [p. 200.] adcurritque ad *Trentsinienses* suos, lubens atque impiger. *Die decimo tertio Augusti*, refert *GEORGIUS ZÁVODSZKY*,^{a.)} *Dominus Stephanus Illésházi*,¹ qui anno *MDCIII.* in *Poloniam* secesserat, ab hoc exsilio redux, per principem *Botskaium*,² prioribus honoribus, *Comitatum videlicet Trenchiniensis*³ et *Liptoviensis*, *Supremi Comitatus*, redditus,⁴ ac pro gubernatore *Partium Cisdanubianarum regni*, nec non pro⁵ *thesaurario*, *litteris praeceptorii*, eiusdem principis mediantibus, eodem⁶ die, in generali *Comitatus congregatione*, publice declaratus *Trentsinii*, est.⁷ Haec ille.

§. XXII.

Supplicium,
sanguinolento
latroni,
Biely Stetz,
Trentsinii
inflictum:

Idem ille dies, supplicio *Byeli Steczii* nobilitatus est, sicuti memorat laudatus iam *ZÁVODSZKY*:^{**} *Eodem anno die XIII. Augusti* *Byeli*⁸ *Stecz* latro, minas adhuc in *Christianitatem*, praesertim in suam magnificentiam, *Dominum Comitem Georgium Thurzo*, tunc *Viennae constitutum*,⁹ spirans, et tanquam rabidus canis anhelans, *Trentsinium*,¹⁰ cum sex *ve-xillis complicum*, et *coniuratorum suorum*, venerat. *Ubi Domino Deo disponente*, vitae suae *impiissimae tragicum sortitus est exitum*.¹¹ nam, *iussu Domini Illésházii*,¹² quem idem *Stecz* alto super[p. 201.]*cilio*¹³ despiciebat, primo globo *sclopetario traiectus*^{b.)} tandem exanimis, a *tortore*,¹⁴ capite plexus est: caput hastae affixum, et erectum, cadaver obtruncatum et nudatum, ex ponte *Trentsiniensi*,¹⁵ in *Vagum fluvium*, proiectum et praecipitatum est. Iste, nefarii hominis, excessus fuit, foedus is quidem, sed quem ille tamen, foediorum multo, atrociorumque meruerat. Addit *ZÁVODSZKYUS* epicedion, non indignum relatu:^{***}

^{y.)} Ibidem *ISTVÁNNFYUS* p. 825, 7.

^{z.)} Idem inibi lin. II.

^{a.)} In *Diario suo*, quod ex manuscriptis schaedis in *ADPARATU ad Historiam Hungariae*, edidimus, *Decade I. Monum. VIII.*

^{b.)} Non ergo de furca pependit, sicuti habet *ISTVÁNNFYUS*.

¹ *ZÁVODSZKY* 1743. p. 361. *Illésházy* ² *ZÁVODSZKY* 1743. l. c. *Bocskayum* ³ *ZÁVODSZKY* 1743. l. c. *Trentschiniensis* ⁴ corr. ex redditur sec. *ZÁVODSZKY* 1743. l. c. ⁵ add. sec. *ZÁVODSZKY* 1743. l. c. ⁶ *ZÁVODSZKY* 1743. l. c. eadem ⁷ *Trentsinii est* *ZÁVODSZKY* 1743. l. c. *est Trentschinii* ⁸ *ZÁVODSZKY* 1743. p. 362. *Biely* ⁹ *ZÁVODSZKY* 1743. l. c. *constitutam* ¹⁰ *ZÁVODSZKY* 1743. l. c. *Trentschinium* ¹¹ *ZÁVODSZKY* 1743. l. c. *exitum* ¹² *ZÁVODSZKY* 1743. l. c. *Illésházy* ¹³ pro alto supercilio *ZÁVODSZKY* 1743. l. c. ex alto ¹⁴ pro a tortore *ZÁVODSZKY* 1743. l. c. manu tortoris ¹⁵ *ZÁVODSZKY* 1743. l. c. *Trentschiniensis*

* *Vide ZÁVODSZKY* 1743. p. 361.

** *Vide ZÁVODSZKY* 1743. p. 362.

*** *Vide ZÁVODSZKY* 1743. p. 362.

Steczius ignivomam diis infernalibus umbram
Tradidit atque Vagi, turpe cadaver aquis
Discite latrones, numen caeleste vereri,
Poena venit subito, qui meruere, malis.¹

Poenam STECZIO inflictam, nemo iniquam putavit; sed *Stephani Somogyi* supplicium, an undique, aequum fuerit ac iustum, iure possis ambigere. Referam id quoque, quod eodem *Bocskai* tumultu, *Illésházio* arbitro, *Trentsinii* perpetratum est. Die XXX. Augusti, ait ZÁVODSZKY,^{*} Stephanus Somogyi, *causarum*² *Suae Maiestatis Director Fiscalis, et Tabernicorum*³ *Regalium per Hungariam*⁴ *Vice gerens, iubente et aspectante, antelato Domino STEPHANO ILLÉSHÁZIO*,⁵ *ante portam inferiorem Civitatis Trentsinensis*,⁶ *inconfessatus, et intestatus, e patibulo bisulco suspensus est, tandemque, in sepulcro*⁷ *Matthiae Kolosváry, contumulatus. Hem factum inimitabile!* [p. 202.]

Stephanus Somogyi, *causarum* *regalium* *director, iussu* *Illésházii, ibidem de patibulo* *suspenditur.*

At vindicta bonum vita iucundius ipsa.^{c.)}

Nempe *Illésházium*, laesae Maiestatis reum, ex muneris praescripto, *Somogyius* accusarat, biennio ante: quod ei nunc, in potestatem *Illésházii* redacto, turpi adeo et inopina morte luendum erat; forte, quod in ea actione,^{d.)} impotentius, quam pro legum aequitate, se gesserat, infelix. ZÁVODSZKYUS certe, ad eum modum homini parentavit, ut sontem, *Ruffini* comparatione, nihil dubitarit pronunciare, istis CLAUDIANI^{c.)} versibus:^{**}

*Saepe mihi dubiam traxit sententia mentem,
Curarent superi terras? an nullus inesset
Rector, et incerto fluerent mortalia casu?
Abstulit hunc tandem Ruffini^{f.)} poena tumultum
Absolvitque Deos. Iam non ad culmina rerum
Iniustos crevisse queror. Tolluntur in altum,
Ut lapsu graviore ruant.*⁸

^{c.)} Iuvenalis Satyra XIII, 180.

^{d.)} Possidemus eam, sic satis acerbè conceptam, sicuti habet ISTVÁNYFÜYUS. *** Alii, funestae mortis causam, eo reiiciunt; quod profugum ad Polonos *Illésházium*, ominoso hoc dicterio, sit prosequutus: *Si redierit ab exilio Polonico Illésházius, tum vero se, de Trentsinensi patibulo pendere velle.* Sed de his, viderint alii.

^{e.)} Initio in RUFFINUM. ****

^{f.)} *Somogyium* intelligit.

¹ ZÁVODSZKY 1743. p. 362. add. *Sera tamen tacitis poena venit pedibus* ² ZÁVODSZKY 1743. p. 362. *causarum*
³ ZÁVODSZKY 1743. l. c. *Tabernicorum* ⁴ *per Hungariam* add. sec. ZÁVODSZKY 1743. l. c. ⁵ ZÁVODSZKY
1743. l. c. *Illésházy* ⁶ ZÁVODSZKY 1743. l. c. *Trentschiniensis* ⁷ ZÁVODSZKY 1743. l. c. *sepulchro* ⁸ *Ut... ruant*
ZÁVODSZKY 1743. p. 362. om.

^{*} Vide ZÁVODSZKY 1743. p. 362.

^{**} Vide ZÁVODSZKY 1743. p. 362.

^{***} Vide ISTVÁNYFÜY 1622. pp. 797–798.

^{****} Vide Claudianus *In Rufinum* I. (III.) 1–3, 20–23.

Neque his satis habuit, adiicit SENECAE illud:^{*}

*Quem dies vidit, veniens superbum,
Hunc dies vidit, fugiens iacentem.
Nemo confidat nimium secundis,
Nemo desperet meliora lapsus,^{1 2}
Res Deus nostras, celeri citatas
Turbine versat. [p. 203.]*

§. XXIII.

Urbis, mortuo Illésházio, fata:

accipit hospitio S. R. H. Coronam, ex Bethleniana captivitate, reducem:

Trentsinii fortuna, sub Rákóczianis bellis, et tumultu Tökölano:

Turcae obsidionem urbi minantur:

conatu frustraneo:

Composita seditione *Botskaiana*, atque ex legibus^{g)} Pacis Viennensis *Trentsinio* iuribus *Illésházianis* reddito, quieturum id putabatur: nisi mors intempesta Comitem STEPHANUM, iam tum, *Regni Hungariae Palatinum*, rebus humanis, anno MDCIX. tertio *Idus Maii*, Viennae emisisset. Tametsi enim nihil inde urbi ipsi decessit, arx tamen et huius ditio, passa est, conversionis quidpiam: id quod, infra dicemus. An *Bethlenii* praesidia admiserit unquam, non habeo dicere. Multum vero, ad arcis, et urbis commendationem, ex civili eo bello accessisse, certum est; quando *Sacra Regni Hungariae CORONA*, *Etsedo*, quorsum eam BETHLENIUS raptaverat, in regis FERDINANDI potestatem reducta, diutius isthic hospitabatur, custode etiam suo, PETRO de RÉVA, anno MDCXXII. quinto *Iunii* die, *Trentsinii*, fatis functo; dum *Sempronium* hinc, ad inaugurandam ELEONORAM, *Ferdinandi* coniugem, a *Stephano Pálffy*, *Révaii*, in custodiendo diademate, collega, deduceretur. Variabat postea *Trentsinii* fortuna, *Rákócziano* primum, mox et *Tökölano* tumultu, erantque urbis res, eo difficiliores, quod ea dedita, arx, a *Caesariano* plerumque milite insideretur. Perniciabile in primis *Trentsinio* periculum imminabat, post captum anno MDCLXIII. *Ujvarinum*. Praeterquam enim, quod immissae, in *Moraviam*, Turcorum turmae praedatoriae, late *Trentsiniensem* agrum evastarant, reduces inde, [p. 204.] cum aliquot millium agmine, uno ab urbe lapide, adulto iam *Octobri*, castra metantur, missisque ad praesidiarios nunciis, urbem, arcemque, intra duodecim dierum spatium, dedendam poscunt; id, ni facere festinarent, internecionem civibus, et militi praesidiario, superbe comminantur. Ac fuit sane res, eo trepidior, quo tenuiore praesidio arx tenebatur. Eo audito, *Holsatiae dux*, qui cum suis *Radischio* praeerat, centum delectos equites, perceleriter in arcem dimittit, quodque commeatus, et pulveris pyrii, inopia laborare praesidiarios acceperat, singulis equitibus, saccos singulos, quos simul *Trentsinium* inferrent, adtribuit. His suppetiis animosiores facti *Trentsinienses*, Turcarum minas spernere, mox, et insultare hostibus incipiunt; quod sciebant, profundo auctumno, et nivosis procellis infesto, haud tentaturos obsidionem: quippe, insolitos bellare, ultra menses, lege muselmannica, designatos. Exemtum eo discrimine *Trentsinium*,

^{g)} Vide, *Pacificationis Viennensis*, ad XII. numerum I.**

¹ ZÁVODSZKY 1743. l. c. *lapis* ² ZÁVODSZKY 1743. l. c. add. *nemo... polliceri* (*Senecae Thyestes* 617–620.)

^{*} Vide *Senecae Thyestes* 613–616, 621–622., atque ZÁVODSZKY 1743. p. 363.

^{**} Vide CJH 1696. III. 114.

anno MDCLXXI. mense Martio, insolitus hac regione ac vehemens terrae motus concussit fere. Dies in vesperam vergebat, cum ignitus globus, ad urnae modum grandis, in aëre, supra arcem conspiciebatur. Bihorii spatio, imminere ei observatus est, donec edito horribili fragore, ante praefecti aedes delapsus, subito evanesceret: dum interim, tonare, circumquaque caelum, et effusa procella, succuti petrosa humus coepit. Addunt alii fabulam, an verum ostentum; sub idem tempus, ignitam crucem scopasque, in nubibus, conspectas fu[p. 205.]isse, quae dein, in sanguineam columnam versa, subito disparuerint. Sed haec istiusmodi prodigia, vulgi plerumque sunt commenta.

*terrae motu
percellitur
Trentsinium:*

et ostento alio.

§. XXIV.

Vix vero unquam atrociora passum est *Trentsinium*, quam nupero bello civili, quod *Franciscus Rákóczi* conflaverat. Nunc enim, lenta incinctum obsidione, nunc oppugnatum acrius, quin exustum etiam, ad eum modum divexebatur, ut, nisi ei cives pro muro, et eorum fides, adversus malignissimam fortunam, pro scuto fuisset, pessum erat iturum. Tametsi enim, ab acri praesidio insessa arx, urbem quoque tutabatur, haud tamen arx ipsa duravisset in *Caesaris* potestate, nisi civium simul virtus, et defensandi se se strenuus ardor, diu frustra fatigatos hostes, enervavisset. Qua *Trentsiniensium*, et militis *Caesariani*, obstinatione oppido honesta, eo se permoveri passus fuit *Rákóczius*, ut coacto ingenti exercitu; triginta millium fuisse perhibent; anno MDCCVIII.¹ ad expugnandam arcem urbemque, animum adiiceret. Edicta nimirum profectione, militari mense *Iunio*, ad *Bánócz* usque exercitum promovet; ibique de adventante, cum suis *Heistero*, nuncios accipit. Ergo, virum simulare *Rákóczius*, aciem instruere, atque *Caesarianorum* adventum opperiri; sed pessimo suo fato: quia enim *Heisterus*, non in aciei frontem, sicuti rebantur *Hungari*, sed obliqua incursione, in alarum alteram, magno impetu, inve[p. 206.]ctus est, ante in fugam effusi sunt *Rákócziani*, quam *Germanorum* paucitatem conspicerent. qua in pugna, praecipua *Iohannis Pálffy*, viri bellicosissimi virtus emicuit: quippe qui, primus, *Hungaros* in fugam coniecit. Itaque, fuis fugatisque, ad diem tertium *Augusti*, *Hungaris*, *Trentsinio* non minus, quam provinciae universae, securitas parata est. qua usi cives, diu, frustra reparavere damna, civili eo bello accepta, dum sensim aut dememinerunt malorum, aut ad meliorem fortunam, longo atque improbo labore, eluctati, qualemcunque, prisci habitus speciem, referrent; sicuti referunt hodieque.

*Adfligitur a
Rákóczianis:*

*civium fides
in Caesarem,
intemerata:*

*ultimam
obsidionem
meditatus
Rákóczius,
fugatur:*

*orta inde
Trentsinio,
quies.*

§. XXV.

Opportuna haec, decoraque, civium *Trentsiniensium* mentio, poscit a nobis, uti de iis, quod est reliquum, porro dicamus. Gente *Slavi* sunt plerique omnes; nisi *Bohemorum*, *Moravorum*ve, propaginem, mavis existimare. Accepere autem civitatis *Hungaricae* iura,

*Cives
Trentsinienses,
Slavi sunt:*

¹ corr. ex MDCVIII.

*vetustum,
illo collimitio,
genus:*

*eorum diale-
ctus, culta et
elegans:*

*indoles,
atque morum
elegantia:*

*occupationum
varietas:*

*Trentsiniensis
cerevisiae
adprobatio:*

*insunt in urbe
et Hungari,
iure veterrimo:*

*quomodo huc
delati?*

non precario, aut nuper admodum, sicuti commentus est nonnemo;* sed inde a priscis sanctisque regibus, quorum sibi favorem, gratiamque, rebus, isto collimitio, cum fide, et fortiter, pro *Hungaria* gestis, conciliaverunt. Sermo his *Slavicus* quidem est, sed qui ad *Bohemicae* dialectus elegantiam, accedit proxime. [p. 207.] Mirareris non eorum modo facundiam, qui, cum sunt loco praecipuo nati, adsuescunt omnino ad sermonis cultum exquisitiorem, et suis dignum natalibus; sed horum quoque, qui sunt de gregariorum civium ordine. In primis, suavi sunt confabulatione, feminarum illae, quibus perpetua est honestaque occasio, cum elegantioribus quibusque, caste ac pudice, conversandi. Nam, sunt profecto *Trentsinienses*, insigni affabilitate; quam, morum integritas, praecipue commendat. In hospites profuse humanos experiaris, quosque intra tecta admiserunt sua, adparatu non opiparo, congruo tamen rei familiari, sciunt accipere. Occupantur vero, hi quidem mercatus studiis, addita simul agricolatione scrupuliosiore; illi, in opificia sedulo incumbunt, quodque paravere mercis, ad fora nundinaria deferunt, oppidorum, quae sunt *Trentsinio* circumposita. Sunt etiam, quibus coctura *cerevisiae*, fructuosa ea, multaeque laudis, se adprobat. Vetus id est institutum, atque longa retro aetate, urbi nostrae, ita proprium, ut a nemine vicinorum, eodem artis successu, potuerit transferri ad usus. In magna est adprobatione, *Zolnensis*, de qua supra diximus, *cerevisia*; neque minor *Neosoliensis* laus: cuius tamen utriusque praestantiam, tam longe^{h.)} superat, haec *Tren*[p. 208.]*tsiniensis*, quam sunt vina *Tokaiensia*, reliquis, quae gignit *Hungaria*, anteponenda. Nempe, *Ratisbonensem* illum, quae tanta bonitatis opinione, late per orbem Germanicum, bibitur, multis modis superat, estque, *Mumae Brunsvicensi*,** si non similis prorsus, saltem suppar omnino, at, potatu liquidior. Hac eius commendatione, factum est, ut passim per *Hungariam*, in praecipua sit existimatione, devehaturque secundo *Vago*, *Comaromium*, *Strigonium*, *Budam*, *Pestum*, atque hinc *Albam* usque *Graecam*: ut ferendus haud sit *Bencsikius*, qui laudatissimum hoc, coquendae *cerevisiae* studium, nihil dubitarit, in opprobrium *Trentsiniensium* vertere.*** Neque tamen, ita a *Slavis* in-
cessa¹ urbs est, quin *Hungaros* etiam possit accipere. Antiqua eorum heic sunt contubernia, quae, inde a S. STEPHANI, et qui hunc excepere, regum aetate, sunt repetenda. Quia enim, frequentius isthuc, ita poscente rerum habitu, reges divertebant, non potuit non accidere, ut, aut eorum iussu, aut suo ipsorum arbitrio, sedes hic ponerent, primorum non plane nulli. Quid? quod *Castellanorum* plerique *Hungari* fuerunt, *Hungaricas* simul

^{h.)} Praestantiae huius caussas vestiganti, haec fere unica reddita est, quod ex profluente *Vago*, aquae, ad eam cocturam, hauriantur, quam demum, peculiari suo artificio, *braxatores*, sciant excoquere. Ego, polentae probe subactae, et lupulo, rite admisto, totum istud mysterium, haud dubitarim adtribuere. Nam, et alibi, per *Vagi* ripas, aquae eius amnis, his usibus adhibentur, at, ob artificis absentiam, sine successu meliore.

¹ corr. ex *incessa* sec. ms. B p. 132.

* *Josephus Bencsik eiusque opusculum* (BENCNIK 1722.) a *Belio* hic refutatur; quod satis apparet ex eo, quod infra in hoc paragrapho etiam nomine suo *Bencsik* ab auctore appellatur („ut ferendus haud sit *Bencsikius*...”). Verba *Bencsikii*, quibus *Belium* esse irritatum reor, in descriptione *Trentsinii* civitatis ab isto concinnata reperiuntur, ubi scilicet expulso *Swatopluko* *Slavos* *Hungarorum* subditos *Terraeque* colonos esse factos asserit. Vide BENCNIK 1722. p. 152.

** Dicitur Latine etiam *Mumma* aut *Mumia* *Brunsvicensium*; Germanice *Braunschweiger Mumme*.

*** Vide BENCNIK 1722. p. 152.

familias, secum trahentes. In primis, acerbior illa fortuna, quae ex bellis *Turcicis* orientalem regni partem, inhabitabilem¹ fecerat, huc, ad incolendum cogerat, *Hungarorum* haud paucos: quorum alii, in civium numerum cooptati sunt; alii, nobili loco nati, [p. 209.] vivebant inter nostros, pro fortunarum modo, ex patriarum legum praescripto, haud importune. Ut nihil dicam, de aetate recentiori, civilibus, iuxta et barbaricis bellis, infesta; tunc enim vero, perfugio, toties fuit *Trentsinium* vicinis *Hungaris*, quoties metu ingruentium malorum, decedendum erat de sedibus propriis. *Hungarorum* hac, ad urbem accessione, fiebat porro, ut multi e *Slavis*, linguam eorum condiscerent, tametsi non undique puram, sufficientem tamen, ad sermones familiariter miscendos. Coeperunt iam et *Germani*, in iura civitatis venire, sed ii tantum, quos, aut lautioris fortunae spes huc invitavit, aut coegit exercendi opificii necessitas. Observatum est autem, transire genus in *Slavos*, ubi in posteros propagatum est. Sua, *Germani* veste amiciuntur, *Hungari* et *Slavi* patria: singulis universim, convictus est, ad regulas parsimoniae, compositus, hilaris tamen magis, quam tetricus; maxime, si sollemnitatis quidpiam, ex more, obeundum est.

*iam et
Germani
misceri
coeperunt.*

§. XXVI.

Magistratuum, eadem hic et ratio est, et potestas, de qua, in recensendis urbibus, diximus toties, ut nihil adtineat, singula recognoscere denuo. Dum latrociniiis, perditissimo limitaneorum ritu, infestabatur regio, frequentia, iustae severitatis exempla, *Trentsinii* fuerunt edita. quae recen[p. 210.]sere velle, haud careret lectorum molestia. Ad designandum urbis positum veniamus. Arctum eum facit, hinc *Vagus* praeterlabens, inde petrosi, cui arx incubat, montis radices. quibus sitibus fit, ut ad modum *Deltae* graeci maiusculi, cuneetur civitas. Utamur verbis *topographi*,^{*} habitum, et ornamenta urbis, describentis: *Iacet Trentsinium*² *loco perquam amoeno, ad Vagum fluvium, qui ponte sublicio stratus, transitum in Silesiam et Moraviam, opportunum concedit. Civitati de se parvae, utpote, cuius longitudinem, ab una ad alteram portam, ad quam unica deducit via, oculo acutiori metiri haud difficulter possis, ornamenti non parum, postremis annis, accessit, ab templo insignis prorsus structurae D. Francisco Xaverio, civitatis patrono, a P. P. Soc. IESU, dicato. quod, una cum domo probationis, et collegio, Georgius Lippayus Archiepiscopus Strigoniensis A. MDCLII.³ fundaverat; donec, circa annum MDCCXV. eo elegantiae ac dignitatis exsurrexerit,⁴ ut simile tota Hungaria spectandum, haud se exhibeat; ad eam fere normam, quam academicum Soc. IESU, templum, Vienna exhibit. Sic ille.^{i.)} Alioquin, templum ipsum eruditorum non nemo, sic depinxit:^{**} *Parietes templi, politissimum marmor mentiuntur.**

*Magistratuum,
eadem hic est,
quae in reli-
quis urbibus,
ratio:*

*urbis positio
arcta:*

*eius habitus,
et templa,
describuntur,
verbis alienis.*

^{i.)} *Hungariae Moderna* (malim hodiernae) p. 124. ^{***}

¹ corr. ex *inhabitablem* sec. ms. **B** p. 132. ² add. a *Belio* ³ corr. ex *MDCLI*. sec. BONBARDI 1718. p. 124.

⁴ BONBARDI 1718. p. 124. *assurrexerit*

^{*} Vide BONBARDI 1718. p. 124.

^{**} Fuit ille *Johannes Neumayr S. J.* (natus in 1696), postea societate relicta *parochus Basiniensis*, qui anno 1721. opus „*Imago Hungariae*” inscriptum sine nomine suo publicavit. (NEUMAYR 1721.) Vide KATONA 1779–1817. XXXIX. 984–985; LUKÁCS 1987–1988. II. 1091. Locum a *Belio* citatum vide NEUMAYR 1721. [G6].

^{***} Vide notam ^{*}.

Fornix, artificiosa cuiusdam Appellis de Societate JESU,¹ manu, depictus est, ita, ut intuentium deludat oculos, omnes[p. 211.]que in sui laudem rapiat et admirationem. Diceret, pictam in fornicis medio, ut loquimur cupulam,² longe³ ultra fornicem eminere, sacrarium tabulatum; senem epidemia infectum, in ara maiori vivere, infantem in ea fornicis pictum parte, quae musicorum chorum despicit, spirare adseverares,⁴ si omnia haec, ex certa speculareris⁵ distantia; sed picta sunt, picta porta,⁶ pictus est pessulus, quem prehendere volebat anonymus.⁷ Arae, et sacristiarum portae, ex politissimo⁸ marmore, cathedra vero,⁹ ex alabastro excisa est. Denique, par¹⁰ ad elegantiam templum,¹¹ nec Hungaria, nec ulla habet finitimarum provinciarum.¹² Satis, ad encomium! Dedicatum est templum, quod supra retulimus, Francisco Xaverio, averruncandae pestis caussa, sicuti chronologon habet, imagini Xaverii adscriptum.

EX Voto aVertenDae DeIn pestIs, honorI
DIVI XaVerII, Vrbs TrenChInIensIs obtVLerat.

Illustri, his ornamentis, templo, sepulchra primorum inaedificata sunt: in quibus *Nicolai Illésházii* iunioris, NICOLAI senioris, ex IOSEPHO Comite, et huius consorte *Czákia*, nepotis monumentum, ob nuperum adhuc funus, memoramus. Obsidet, aedi sacrae *Nobilium* convictus, a metropolita GEORGIO SZÉTSÉNIO, ante hos quadraginta, et quod excurrit, annos, excitatus, atque, curae [p. 212.] patrum Iesuitarum, creditus. Ultra, templum civicum visitur, B. VIRGINI MARIAE, dedicatum; quod foedatum ruinis, *Comes Caspar Illeshazius*, egregio opere instauravit, atque divinissimo SPIRITUI, consecratum, *Augustanae Confessionis*, quam et ipse profitebatur, civibus frequentandum, tradidit; cuius tamen usu, anno MDCLXXI. decedendum iis fuit. Sacellum, aedi coaedificatum, emortualem cryptam, cum exisa, in marmore, icone, eiusdem *Comitis Casparis* ostentat, hodieque, qua, et filiam eius *Catharinam, Petri Bethlenii* ^{k.)} viduam, conditam accepimus. Media urbe, colossus adsurgit, operis magnifici, quem anno MDCCXVI. COMES NICOLAUS ILLÉSHÁZI *S. Triadi*, cum eius simulacro, dedicavit. Istic et forum se

^{k.)} PETRUS hic, inter *Bethlenios* II. GABRIELIS, Transilvaniae principis, ex STEPHANO fratre, et *Christina Csáki*, nepos, fuit, Comitatum, *Hunyad*, et *Máramaros*, supr. Comes. De eius morte, et cadavere, in *Transilvaniam* devecto, GEORGIUS ZÁVODSZKI, nos docuit. *A. MDCXVI.¹³ die XVII. Oct. examine corpus Spect. D. PETRI BETHLEN vectum in Transilvaniam, copia hominum honorifice comitante, cui ego:*

*Reliquias o PETRE tuas, comitatur turma virorum,
Copia magnatum, tumbaue parva vehit.
Flet Comes illustris, Comitissae lacryma¹⁴ salsa,
Defluit ad terram, defluit inque genas.*

¹ pro *Appellis de Societate Jesu* NEUMAYR 1721. [G6] *de Societate Jesu Apellis* ² corr. ex *capulam* sec. NEUMAYR 1721. l. c. ³ corr. ex *longa* sec. NEUMAYR 1721. l. c. ⁴ NEUMAYR 1721. l. c. *asseverares* ⁵ corr. ex *speculeris* sec. NEUMAYR 1721. l. c. ⁶ *picta porta* corr. ex *pictae portae* sec. NEUMAYR 1721. l. c. ⁷ *volebat anonymus* NEUMAYR 1721. l. c. *anonymus volebat* ⁸ NEUMAYR 1721. l. c. add. *vero* ⁹ apud NEUMAYR 1721. l. c. *deest* ¹⁰ NEUMAYR 1721. l. c. *parile* ¹¹ *templum* add. sec. NEUMAYR 1721. l. c. ¹² *nec ulla habet finitimarum provinciarum* NEUMAYR 1721. l. c. *et finitimarum nulla una [!] habet provinciarum* ¹³ corr. ex MDCXVII. sec. ZÁVODSZKY 1743. p. 374. ¹⁴ ZÁVODSZKY 1743. l. c. *lachryma*

^{*} Vide ZÁVODSZKY 1743. p. 374.

exporrigit, ita positis domibus, ut singulae, porticus antrorsum habeant, eo fine factas, ne caelo pluvio, madescant, forum obeuntes. In aedibus cultissimae sunt, *Illésházianae* duae, pro[p. 213.]vincialis item, et praetorium civicum, ubi curandae reipublicae caussa, diebus statis, coeunt magistratus. Quod urbis reliquum est, in plateolas quinque, diffunditur, ad eum modum instructas, ut de fortunarum tenuitate, qua sunt civium plerique, indicium faciant.

§. XXVII.

Urbem sic se habentem, partim natura munivit, partim ars. Nam a septentrione quidem *Vago* amne undoso, et praecipiti, subluitur, praemunitur ab oriente, petrae obiectu praerupto, atque urbem despectante. Addidit ars, geminum murum, alta lataque fossa praecinctum, et turribus opportune commissum. Porta urbi gemina, *superior* altera, altera *inferior*. quarum haec, urbis insignia, lapidi incisa, refert. Agnum ea vexillum gerentem, cum aureo illo S. IOHANNIS dicto, habent:

Trentsinii
munitiones:

portae:

AGNUS DEI, QUI TOLLIT, PECCATA MUNDI.

In portae eius aditu, gemina turris adsurgit, quam ADAMUS BACSMEGYEI,¹⁾ vir, ultra nostrorum hominum morem, mathematices, egregie peritus, anno MDCXC. [p. 214.] non tam exstruxit, quam correxit: adpicta agno illi aquila, bicipiti, inscriptoque mne-monechronico.

AgnVM CVstoDIente aqVILa.
TVrrIs VrbIs hVIVs regIae restaVRata.

Inerat eidem turri, horologium ita factum a *Bácsmegyeio*, ut non horarum modo, intervalla; sed etiam fugientis temporis minutias, atque lunae phases, discriminaret. Exusta est turris, *Rákócziano* tumultu, neque restaurari potuit hucdum, ob temporum, quae obtinet adhuc, difficultatem. Ultra inferiorem portam, suburbium, pone *Vágum*, longiuscule procurrit, frequenti densoque aedium ordine insessum. Eductae sunt autem, non tam ad cultum, quam ad habitandi, iuxta et rusticandi, commoditatem. Inerat olim suburbio, templum *Minoritarum*; sed quod, una cum eo ordine, bellorum iniuriae, adtriverunt. Ergo, reaedificaverunt, id, cives *Augustanae Confessionis*, operabanturque in eo, post meridianis sacris, usque ad annum MDCLXXI. tum enim, redditum est Catholicis, postliminio, perduraturum, haud dubie, in eorum potestate, nisi invalescente seditione *Tököliana*, quae ultima quaeque minabatur *Trentsinio*, a *Strassero*, strenuo arcis praefecto, derasis vicinis aedibus, tecto fuisset nudatum, pertusumque,

suburbii facies.

¹⁾ Fuit BÁCSEMEGYEIIUS, nobili loco natus, et a natura, ad artes liberales factus, atque *musices*, *arithmetices*, *matheseos*, et *architectonices*, utriusque, *mechanices* item, ita gnarus, ut meruerit, summis, in his artibus, magistris conferri. quas ille singulas, sine doctore addidit, et ad prodigium usque exercuit. Diu, partes CAESARIS cum laude *Trentsinii* tutatus, tandem victus, obsidionis molestiis, an novarum studio rerum, ad *Rákóczium* secessit, defenditque adversus *Rabutinum*, Cassoviam: dum redux ad fidem, posita *Neosolii* sede, suo fato concederet, articulorum, morbo, totis artibus, luxatus.

ne hostilibus machinamentis esset praesidio. qua re factum est, ut in rudus abiret sensim; dum obsidione *Rákócziana* obtereretur propemodum fun[p. 215.]ditus. Eadem hac regione, *Oratorium*, lege adfirmatum patria, scholamque, cives A. C. habuere, eiusdem *Rákóczianae* tumultuationis iniuria, deleta.

§. XXVIII.

*Agri angustia,
et indoles:*

*civium ple-
rumque fortu-
nae tenues:*

*Vagi com-
moda, et
incommoda:*

*imminet urbis
moenibus:*

Ager, prisco iure, urbi admensus, angustior est steriliorque, quam pro civium copia. quod et caussari possis, cur nequeant boni illi, opibus proficere. Tametsi enim omnem moveant lapidem, ut, qua mercatibus, qua opificiis, qua rusticatione scrupuliosiore, rem auctitent suam, vix tamen, ac ne vix quidem, plerique, ultra propudiosam paupertatem emergunt. Crederes, opitulaturum, rei tam angustae, *Vagum* amnem, ob ratium patientiam: ac sunt omnino, qui eam opportunitatem, sciunt sibi facere tributariam; quando compaginatis, apud *Arvenses*, et *Liptovienses*, ratibus, non tantum omnis generis materiam, sed butyrum etiam, et impactum vasculis ligneis, caseum, ad *Posonienes*, *Comaromienses*, *Strigonienses*, *Pesthienses* et *Budenses*, secundo amne, devehunt: verum, sicut ea commoditate uti, paucis datum est; ita ad omnes pertinent *Vagi* iniuriae illae, quas frequentibus diluviis, et urbi infert, et agro. Enim vero, ubi vel crebris imbris, invaluit; vel intumuit diffugientium nivium, undosis torrentibus, fertur, pernix ac vehemens, atque a saxoso arcis pede elisus, tanta vi aquarum in urbis latus incumbit, ut metus sit, ne exesa pror[p. 216]sus crepidine, oram illam urbis deradat, saltem adrodant. Recte apologistes Trentsiniensium: *priscos, urbem Trentsiniensem, ideo in monte collocasse, ut ab effreni, et vix ulla arte domabili, flumine, illuvie imbrium saepe¹ in vastum stagnum degenerate, securus civis ageret, neque concuteretur formidine, quando torrens amnis, ripas supergrediens,² omnes ab utraque parte, ad colles montesque, campos inundat.* Haec communia sunt, omnibus fere *Vagi* accolis: quod addit porro, peculiaris calamitatis loco habendum est apud Trentsinienses. *Quanta inquit rabie, ut ante monuimus, in reliqua sibi³ vicina loca Vagi procella⁴ grassata est, tanta pernicie nostram quoque urbem vastarat.⁵ Docent id modo etiam in petra, cui arx incumbit, aspectabilia monumenta, a maioribus nostris impressa, illa scilicet, parte silicis, quae⁶ superiorem partem respicit, facta opera artificis, quasi fenestella patet, superne leviter in apsidem⁷ curva, cui pictoris penicillus, sacram crucifixi Domini nostri imaginem induxit: tantum autem a humo adtollitur,⁸ quantum ripis increverant undae; id est: amplius denos pedes. Utinam vero, veteres, in iugo montis, sedes, haud compellere-
tur repetere civitas! cum iam nostri muri fere⁹ collidebantur,¹⁰ rapidis *Vagi* aquis, in furentes, ex allusione ad [p. 217.] saxum, vortices contortis. Vetus haec querela est, iam tum, anno*

¹ APOLOGIA 1728. p. 24. *persaepe* ² APOLOGIA 1728. p. 24. *supergressus* ³ *ut... sibi* add. sec. APOLOGIA 1728. l. c. ⁴ *Vagi procella* corr. ex *rabies Vagi* sec. APOLOGIA 1728. l. c. ⁵ APOLOGIA 1728. l. c. *vastavit* ⁶ APOLOGIA 1728. l. c. *qua* ⁷ pro *superne leviter in apsidem* APOLOGIA 1728. l. c. *superne in absidem leniter* ⁸ APOLOGIA 1728. l. c. *attollitur* ⁹ *muri fere* corr. ex *fere muri* sec. APOLOGIA 1728. l. c. ¹⁰ APOLOGIA 1728. l. c. *allambantur*

* Vide APOLOGIA 1728. p. 24. unde apparet verba apologistae a Belio quodammodo esse commutata. Ita enim illa se habent: „Quis vero iverit inficias priscis illis saeculis urbem Trenchiniensem ideo in monte collocatam, ut...” etc.

MDCLXXXVII. publicis comitiis, in sanctiones^{m.)} relata adfirmataque, post quatuor lustra, perlata iterum lege,^{n.)} quam haud fuerit supervacuum adscribere. *Ex quo impetus, et vehementia fluvii Vagi, eo iam erupisset, ut² moenia quoque Liberae Regiaeque civitatis Trentsiniensis,³ graviter impeteret, maioraque minaretur in dies,⁴ damna atque pericula; ad quorum aversionem, longissimorumque pontium, supra dictum fluvium Vagum sitorum, ita et moeniorum⁵ reparationem, pro quibus, multa millia florenorum⁶ desiderarentur, ob interventam, proximis⁷ praeteritis motibus, totius civitatis incinerationem, incolarumque hinc inde dilapsorum defectum, eadem civitate insufficiente⁸ existente, ut malo huic dietim ingravescenti, necessarii obices poni, visque attacti fluvii, aliorum derivari valeat,⁹ Articulus XVI. Anni MDCLXXXVII. annuente sua Maiestate Sacratissima, renovatur, atque pro effectuatione eiusdem Commissarii,¹⁰ Domini, Comes Georgius Erdödy, Baro Casparus Sándor;¹¹ item Egregii, Andreas¹² Hunyady, Vice Palatinus, Magister Andreas Dubniczky, Personalis Praesentiae Regiae Protonotarius, et pro tempore, constitutus Comitatus Trentsiniensis¹³ Vice Comes, denominantur. Ceterum, quoad reparationem pontium, [p. 218.] super tercentorum florenorum subsidio, particulare eatenus eiusdem civitatis privilegium, ubi eadem civitas humillimum ad Suam Maiestatem fecerit recursum, aequitati conformem, habitura est resolutionem. Ista tunc sanciebantur, successu, aut nullo, aut certe non pro tanti periculi portione; nam, adhuc metus est, ne subruantur moenia. Nobis iam suffecerit, urbi nobilissimae, optima quaeque comprecari; uti acceptas, tot conversionum malignitate, clades, sequutorum temporum felicitate, non reparet modo in melius, sed increseat etiam, bonorum accessione, perpetuo duratura.*

*leges, eatenus,
publice
perlatae.¹*

auctoris vota.

^{m.)} Artículo XVI. quem lege.*

^{n.)} MDCCXV. Artículo LXXXIX.**

¹ in synopsi sancitae ² ARTICULI 1715. p. 60. add. ipsa ³ ARTICULI 1715. l. c. Trenchiniensis ⁴ minarentur in dies ARTICULI 1715. l. c. in dies minarentur ⁵ sic! ⁶ pro multa millia florenorum ARTICULI 1715. l. c. complura florenorum millia ⁷ ARTICULI 1715. l. c. proxime ⁸ ARTICULI 1715. l. c. insufficienti ⁹ ARTICULI 1715. l. c. add. eum in finem ¹⁰ ARTICULI 1715. l. c. commissarii ¹¹ ARTICULI 1715. l. c. Sándor ¹² corr. ex Johannes (!) sec. ARTICULI 1715. l. c.; etiam in ms. B in Andream correctum, sed manu posteriore ¹³ ARTICULI 1715. l. c. Trenchiniensis

* Vide NOVELLAE 1698. p. 416.

** Vide ARTICULI 1715. p. 60.

SECTIO II.

DE

*Arcibus Processus Medii,
Comitatus Trentsiniensis*

PROOEMIUM

Quia, portio haec *Trentsiniensis Comitatus* limitanea est, vicinissimae *Moraviae*, frequentibus eam arcibus communiverunt, sive reges prisci, sive primores, hac ora dominantes. Nam, et hic eadem arcium origo fuit; quam adnotavimus alibi. Nempe, nunc regum iussu, montana istiusmodi castra, educebantur; nunc possessorum [p. 219.] arbitrato; sed facultate, a regibus impetrata. Neque enim, et retrusissima illa aetate, nisi conscio principe, munimenta ponere, atque instruere belli adparatibus, cuiquam licuit: si quid secus agebatur, fuit hoc, cum rerum novarum suspitione, coniunctum. At, ubi regis, vel iussa adfuere, vel permissus, concurrebant, non hi tantum, ad arces exaedificandas, ex incolis, qui ad eam ditionem pertinere; sed vicini quoque, et quibus erat spes perfugii, si quid trepidi, atque inopini, subito accideret. Et haec quidem rite se habebant, nisi pravorum hominum insatiabilis, et iniqua praedandi libido, asyla, ex limitaneis huiusmodi arcibus, rapinarum, fecisset postea. Hodie, absunt, ab hac ignominia arces huiusmodi; partim, quod severissimis legibus, quin et suppliciis prohibita dudum est ea licentia; partim, quod mitescentibus, sensim, utraque vicinitate, *Hungarica* hinc, illinc *Moravica*, hominum ingeniis, cessarunt tandem hostiles istiusmodi, mutuaeque impressiones. Sed, ad cognoscendas arces, accedamus.

S Y N O P S I S

I. Arx TRENTSINIUM, eius moles gemina, vetus, et nova: huius habitus, a recenti scriptore, expressus §. I.

Pessundatur a Cociano; instauratur ab Emerico Forgách: arcis inferioris substructiones: carceris, quem habet, atrocitas: et huius reformidatio §. II.

Arcis superioris facies §. III.

Fata varia: in primis seditione Rákócziana ultima: fit scopulus Rákóczio §. IV.

Arcis, et ditionis Trentsiniensis heri: fit Rudolphi Caesaris indulgentia, Stephani Illésházi haereditas: idem, ob sterile ma[p. 220.] trimonium, consanguineos adoptat §. V.

Qua id fecerit providentia: eius successores, regiis diplomatibus adfirmati §. VI.

II. Arx LEDNICZA: eius situs: conditor an sit Bieliek de Lednicze: huius, apud Balbinum, illaudata mentio: fuit latrocinantium perfugium §. I.

Emortuis Lednicziis, quomodo in potestatem Podmaniczkyorum venerit, ignoratur: foedant, et hi, latrocinandi studio, Ledniczam: Istvánffy, ea de re, querela §. II.

Desinentibus vivere Podmaniczkiis, fisco ascribitur Lednicza: Emerico Telekessy donatur a Ferdinando: excidit eius possessione, Michael, Emerici nepos: insigni suo maleficio, quod ex Istvánffy, memoratur §. III.

Fit inde regis munificentia, Doboiorum: successorum postea: arcis moles: ditio Ledniczensis §. IV.

III. Arx CASSA: eius rudus, situs ac possessores: quando et ob quas causas, sit disiecta: ditio Cassensis.

IV. Arx ILLAVA: olim Léva, fuit regibus peculiaris: donat eam Matthias Corvinus Blasio Magyar: huius praeclari actus: moritur Blasius, filia haerede relicta §. I.

Venit in Osztrosithiorum potestatem: his emortuis, fit Comitum Breüner: P. P. S. Trinitatis, prima omnium colonia, a Szé-

tsénio, huc deducta: augetur eadem liberalitate Breüneri §. II.

Arcis moles gemina: iucundo utraque prospectu: ditio Illaviensis §. III.

V. Arx OROSZLÁNYKŐ: eius vocabulum, Hungaris, a leonis petra, petitum: Slavica denominatio, a celsitate situs, orta: aedificii modus: arcis possessores, prisci et hodierni: ditio Oroszlányköiensis.

I. Arx TRENTSINIUM

§. I.

[p. 221.] Coniunctas, arcis et urbis, origines ac fata, quae supra commemorari oportuit, ut recognoscamus denuo, necesse non est: ergo, sigillatim quaedam, et quae unice, ad arcem adtinent, dicenda hic erunt. Duplex ea est, *vetus* altera, altera aetatis recentioris. Illius obsoletum rudus, in vicino monte visitur; hanc praeruptae rupi impositam, antea ostendimus. In ea describenda, prorsus cum ISTVÁNFFY^o faciunt eruditi. Recens de ea nonneminis^{**} narratio sic habet: *Arx ipsa, in praerupta petra imminet Vago, atque ex ea parte, propter saxae crepidinis praecipitium, nullis viribus, nullaque tormentorum vi, expugnabilis est: ab oriente¹ vero montem oppositum habet, e cuius cacumine pilis tormentorum peti potest; ubi² tamen³ etiamnum duplici muro, maximeque firmo, nec non fossa latissima, ac profundissima, utrinque parietibus saxeis suffulta, adeo est munita, ut ea quoque ex parte, nonnisi summis, longissimae obsidionis, viribus, superari posse censeatur. In ipsa altitudine arcis, est puteus capacissimus, aqua abundans, improbo labore, opera captivorum Turcarum, in viva excisus petra. Pleraque horum operum, Stephani de Zápolya fuisse, in historia obsidionis memoravimus,^{o)} qua urbem arcemque, FERDINANDO I. dedititiam fecerat Cocianus. Idem ille, hortorum et deambulationum per viridaria, opportunitates, Italorum credo imitatione, arci addiderat. [p. 222.] Ab occidente⁴ inquit ISTVÁNFFYUS^{p)} elegantes⁵ olim⁶ hortorum deliciae atque ambulacra, cum laetis frondentium⁷ plantarum ac*

Arcis Trentsiniensis moles gemina, vetus, et nova:

huius habitus, a recenti scriptore, expressus.

^{o)} Supra in descriptione urbis §. XIX.⁸

^{p)} Lib. IX. p. 147. 19.

¹ SZENTIVÁNYI 1691. p. 143. *occidente* (quod Bel. ex industria in *oriente* correxisse videtur) ² corr. ex *uti* sec. SZENTIVÁNYI 1691. l. c. ³ add. sec. SZENTIVÁNYI 1691. l. c. ⁴ ISTVÁNFFY 1622. p. 147. add. *vero qua* ⁵ corr. ex *eleganter* sec. ISTVÁNFFY 1622. l. c. et ms. B p. 140. ⁶ *elegantes olim* ISTVÁNFFY 1622. l. c. *olim elegantes* ⁷ corr. ex *frondentis* sec. ISTVÁNFFY 1622. l. c. ⁸ corr. ex XVII.

* Vide ISTVÁNFFY 1622. p. 147. lin. 10–26. ubi arcis descriptionem legere possis.

** „Nonnemo” ille est Martinus Szentiványi. Vide SZENTIVÁNYI 1691. 143. cuius autem verba non quidem de libro eius (SZENTIVÁNYI 1691.), sed de Apologia eandem de arce Trentsiniensi descriptionem Szentiványianam continenti Belius assumpsisse videtur (Vide APOLOGIA 1728. p. 15.).

tiliarum umbraculis, visebantur: quod sane, in regione aspera, uti insolens fuit, ita amoenitatis ministrabat plurimum. Putei non meminit ISTVÁNNFFYUS, ut fas sit credere, post *Zápolitános*, cum propinquiora fuerunt bella *Turcica*, frequentioresque ideo captivi, depressum cavatumque fuisse, tolerandarum, si inciderent, obsidionum caussa.

§. II.

*Pessundatur
a Cociano;
instauratur
ab Emerico
Forgách:*

*arcis inferioris
substructiones:*

*carceris,
quem habet,
atrocitas:*

*et huius
reformidatio.*

Ita tunc arcis habitus fuit, foedatus tamen, ex ferali, *Cocianae* obsidionis, incendio. quam postea, recoluit COMES EMERICUS FORGÁCH, fecitque pro eo, ac fuit elegantiae studiosus, cum ad habitandum commodum, tum idoneam, ad repugnandum. Iam, quomodo se, nostra hac aetate, arx habeat, nemo, *apologete*, quem laudavimus, *Trentsiniensis* explicuerit melius. cuius verba, ne quid cum nostris permutemus, sic^{q)} habent. *Inferior*, inquit, *arx*,¹ *patente multum area explicatur, cum suo palatio, et duplici turri, aliisque aedificiis. Palatium olim pulchrum et splendidum, multumque spatiosum, nunc iniuria temporum, ac incendii voracitate ambesum, domini im[p. 223.]pensam, manumque artificem, implorat. Turris una, portae imminet, et haec vetustate lacera; altera Matthaei^{r)} dicta (Matussowá Weža)² sarta quidem tecta conservat, semper autem habita est³ terribilis, et etiamnum, timendum horrorem, teterrimo carceris squalore,⁴ cimeriarumque⁵ tenebrarum densitate incutit, adeo, ut cum in solida petra altissime dehiscat, tum reis semper sit⁶ visus Tulli Hostilii formidolosior, Tulliano.^{s)} Namque, illic cum captivis nundinari serpentes, constans fama dissipavit, viderique lumine illato, temere sparsa humana ossa, non unius adseverat⁷ suffragium. Haec ille de arce inferiori prodidit, vero utique consentanea. Ex facili coniciias, molem eam, si non integram, maxima tamen sui parte a *Matthaeo Trentsiniensi*, excitatam fuisse, ut arcerentur ab arcis superioris aditu hostes, obsidionem tentaturi. De foedissimo carcere dubitandum non est, quin ab eodem illo tyranno, excavatus sit: quippe qui, captivorum greges, passim abactos, isthuc, et in arces reliquas, solitus fuit detrudere. Ceterum, ea, inter ipsos latrones, *Trentsiniensis* huius carceris est reformidatio, uti sibi ipsis dira imprecaturi, ad eius se squalores, sollemni formula devovere, consueverint.*

§. III.

*Arcis superioris
facies.*

[p. 224.] Iam, quemadmodum arcem superiorem describat, idem apolegetes, videamus.* *Arx superior, minus licet spatium videatur occupare, nihilominus, vastis amplisque aedificiis, tota est referta. Etenim, sola Turris Terentiana, est molis tam insanae, tamque late, in quadrum tenditur, plurimisque⁸ distinguitur cubilibus atque hypocaustis, camerisque seu fornicibus,*

^{q)} Legesis p. 22.**

^{r)} Ab MATTHAEO *Trentsiniensi*, conditore, cuius actus, supra meminimus, sic dicta.

^{s)} De hoc carcere, vide SALLUSTIUM de Bello Catilin. Cap. LV.

¹ add. a Belio ² *Matussowá Weža* add. a Belio ³ *semper autem habita est* APOLOGIA 1728. p. 22. *sed semper est habita* ⁴ APOLOGIA 1728. l. c. *squallore* ⁵ APOLOGIA 1728. l. c. *cimmeriarumque* ⁶ corr. ex est sec. APOLOGIA 1728. l. c. ⁷ APOLOGIA 1728. l. c. *asseverat* ⁸ add. sec. APOLOGIA 1728. p. 22.

* Vide APOLOGIA 1728. pp. 22–23.

** Vide APOLOGIA 1728. p. 22.

ut non erubesceret, excipere hospitio etiam principem, si ars id restitueret, quod temporis edacitas, ademit, et quod luxus seculi moderni,¹ exigit. Huic turri, illustrissimo sane et rarissimo vetustatis monimento, connectitur² ingens aedificium, priscorum dominorum arcis, sedes, quod et grandi palatio, et numerosis cubiculis, solariisque intersecatur, incubatque grandibus³ hypogaeis, merum,⁴ et quemcunque gratum palato liquorem propinantibus. quem et praeservant in annos quam⁴ plurimos, ab omni corruptione. Sed huic moli, praecipuum ornamentum addit, illustre sacellum, veneranda antiquitate, in amorem avitae religionis, excitans pelliciensque.⁵ Rursum turri Terentianae, alia fabrica, olim magnifica, ut diversa signa etiam modo ostendunt, opponitur. quae, viae, duntaxat interiectae spatio, ab eadem turri dirimitur; verum tota in ruinam propendit, [p. 225.] et iam una sui parte collapsa est. Nullus autem ambiget, qui diligentius, in haec cuncta aedificia intuebitur, solam Turrim Terentii, in primordiis, petrae, impositam. Haec enim, ita squallet situ, ut aliae fabricae, alioquin etiam vetustate fuscae, prae illa nitere videantur. En! arcis Trentsiniensis adumbrationem, a scriptore factam, qui cuncta, suis ipse oculis, idque saepissime, usurpavit. Est, cur doleas, non indagavisse, in lapidem, referentem, turris Terentianae inscriptionem, laudatam auctoribus, tametsi visam forte numquam.

§. IV.

Ad fata arcis quod adtinet, expromsimus ea, in urbis designatione. Nimirum, cum a Turcis, atque Tartaris; Hussitis item, manserit intaminata, civilia eam bella, contemnerunt. Foedam in primis fecit, obsidio Ferdinandaeorum, de qua dictum est satis. Sequuta inde fuit Botskaianorum, Bethlenianorum, Rákócziorum, item, atque Tökölíi iniques: dum nostra aetate, a Francisco II. Rákóczio, facinora avorum, strenue aemulante, extra modum adfligeretur. Descripsit, arcis et urbis, calamitatem, apologiae auctor: Septem prope integros⁶ annos, inquit, arx, cum urbe, circumsess a Rákócziano⁷ milite, plures menses, varii generis pilarum,⁸ tum ignem eructantium, tum muros dissipantium, acerrimo impetu, exagitata quassataque,⁹ stetit nihilominus [p. 226.] invicta neque ullo pacto potuit adduci, ut hosti (quis tantum non conclamata dixisset, quando hostis, perfidia quorundam, iam muros civitatis habebat), caput inclinaret: tametsi, diuturnitate obsidionis adeo defecerint¹⁰ res, humanae vitae tolerandae necessariae, ut ad insuetum cibum, contumax obsessorum patientia, iurataque¹¹ Caesaris¹² fidelitas, fuerit adacta. Istud certum est, Trentsiniensium hanc constantiam, res Rákóczii, ultra quam reris, hactenus felices, penitus convulsisse: quando, ad obsidendam denuo arcem, cum exercitu accessurus, fusus fugatusque est ab Heistero. quod toties meminimus. Recordor adhuc fastosissimorum sermonum, quos gloriabundi Rákócziani, inter comessiones¹³ iactabant, sub eius expeditionis initia: capto nimirum Trentsinio, comitia promulgatum iri, uti nova sanctione, IOSEPHI Caesaris, abrogatio illa

Fata varia:

in primis,
seditione
Rákócziana
ultima:

¹) Cellas vinarias intelligit, in petram depressas, et ob insigne frigus, adservandis vinis, apprime idoneas.

¹ *luxus seculi moderni* APOLOGIA 1728. l. c. *saeculi moderni luxus* ² APOLOGIA 1728. l. c. *nectitur* ³ corr. ex *mirum* sec. APOLOGIA 1728. p. 23. ⁴ add. sec. APOLOGIA 1728. l. c. ⁵ corr. ex *pellicensque* sec. APOLOGIA 1728. l. c. ⁶ add. sec. APOLOGIA 1728. p. 16. ⁷ APOLOGIA 1728. l. c. *Ragociano* ⁸ APOLOGIA 1728. l. c. *pilorum* ⁹ corr. ex *grassataque* sec. APOLOGIA 1728. l. c. ¹⁰ corr. ex *defecerunt* sec. APOLOGIA 1728. l. c. ¹¹ corr. ex *iurata* sec. APOLOGIA 1728. l. c. ¹² APOLOGIA 1728. l. c. *Caesari* ¹³ corr. ex *commessiones*

* Vide APOLOGIA 1728. p. 16.

*fit scopulus
Rákóczi.*

ONODIENSIS, *adfirmaretur iterum: tunc vero, in regem se Franciscum suum, electuros, uti, tantorum, pro patria, laborum, augustale istud praemium, refferet, gentem autem universam, diuturna, qua detenta fuerit, servitute expediret.* En, praeclaras, si diis placet, destinationes! quas *Marpesia* haec *cautes*,* *Trentsinium* irritas fecit, atque inanes. Nempe, sic, auctor maiestatis regiae, DEUS solet^{u.)}

Cum non Cyclopes, numen terrestre verentur. [p. 227.]

§. V.

*Arcis, et ditionis
Trentsinien-
sis heri:*

Superest, ut heros *Trentsinii*, quantum eius ad historiam adtinet, commemoremus. Post regni Hungariae, prima illa, sub S. STEPHANI exordia, ad reges, iure adtinuisse perpetuo, ex eorum temporum habitu, rerum gnaris, liquido constat: ut nihil dubitem, adfirmare, a nemine optimatum post *Matthaei Trentsinienensis* mortem, usque ad STEPHANI ILLÉSHÁZII dominatum, iure possessam fuisse haereditario. Docet id sane, LUDOVICI I. diploma, superius exhibitum, quo *Emericus*, regni Hungariae Palatinus, arcis possessione decedere, eamque *Georgio Bubek*, magistro *Tavernicorum*, permittere, iubebatur; iure, haud quidem alio, quam, quod aetate illa, *castellani* sibi habebant proprium. Nempe, collatis, a rege, huius alteriusve, arcis honoribus, coniunctis cum reditibus ditionum, ad regis arbitrium, tamdiu fruebantur, dum abrogata eorum dominatione, eadem illa iura, transferantur in alios. quam illi conditionem, ita tenebantur accipere, ut scripto simul adfirmarent regibus, cessuros se arcis possessione, simul, ita visum fuerit principi. Fuit vero penes *Bubekios* arx *Trentsinienensis*, usque ad MATTHIAE Corvini aetatem, qui arcem, et ditionem eius universam, *Stephano de Zápolya*, cum pecuniaria conditione quadam, sicuti vidimus supra, donave[p. 228.]rat, extortam deinde filio *Iohanni*, a FERDINANDO, suo, in dignitate regia, aemulo. Variabat postea heros, uti a *Ferdinando*, pignori, nunc his data fuit, nunc iterum aliis. Praecipuus, in his *Comes Emericus Forgách*, fuisse memoratur: quippe qui, numerato, triginta octo mille *vallensium* aere, in arcis possessionem, sed temporariam tantum, venerat. quam, ut habitatu commodam faceret, non ea modo instauravit, quae erant antecessorum incuria, et malis, ex *Cociana* acceptis obsidione, luxata, collapsaque; sed ornavit etiam, et novis substructionibus auxit, quod ex tantis vicissitudinibus, perduraverat integrum: uti id lapis, muro inaedificatus, cum anni MDLXXXVIII. indicio loquitur adhuc. Tandem, haereditariam sibi, RUDOLPHI Caesaris, et regis indulgentia, arcem, et quae adscripta ei fuit dominationem, STEPHANUS ILLÉSHÁZY fecit. Diffunderemur nunc, in actos STEPHANI commemorandos, nisi ea cura et labore, loco opportuno^{v.)} fuisset defuncti. Indeptus vero est arcis dominatum, anno MDC. die XXI. Februarii, quo diploma regium perscribatur: simul axiomate, *Supremi Comitatus* honestatus; cum iam antea, *Magistri Curiae Regiae* titulo ornatus fuisset. Sed, hac quidem arcis possessione, vix triennio potiebatur *Illésházius*: quippe, ob adfectum con[p. 229.]vitio regem

*fit, Rudolphi
Caesaris in-
dulgentia,
Stephani
Illésházyi
haereditas:*

^{u.)} Homerus Odyss. IX. p. 275.

^{v.)} Operis nostri Tomo I. Partis generalis Memb. II. §. XVII. et de adoptivis eius filiis §. XVII. p. 67. sequ. quorsum lectores dimittimus consulto.

* *Marpesia cautes*: cf. *Verg. Aen.* 6, 471.

RUDOLPHUM, quodque ob id crimen, dies, *Viennae* sibi dictus fuerat, in *Poloniam*, anno MDCIII. profugus. Hic, dum exulat, in *fisci regii* potestate, arx fuit, a *Botskaio* tandem, *Stephano*, quasi postliminii quodam iure, denuo reddita: quod, fuse, inter res urbis, memoravimus. Meruit demum *Viennensi* pacificatione, et laboribus, pro *MATTHIA* Archiduce exantlatis, *Illésházi*, uti, anni MDCVIII. comitio, *Palatinus Regni Hungariae* crearetur: dum ei interea, infoecundum, cum *Catharina Pálffy*, matrimonium, necessitatem imponeret, haeredum, ex consanguineorum numero, adoptandorum. Superabant tunc, apud *Csalókőzienses*,¹ duo, ex *Francisco*, suo uterino, nepotes, *Franciscus* II. et *Casparus*. Hos ille, in filios, iam tum *RUDOLPHO* adprobante, cooptat, sed successu diverso. *Franciscus* enim natu maior, religionem *Franciscanorum* sequutus, haereditatis aditu excidit, successit contra *Casparus*: qua de re mox dicemus.

*idem, ob sterile
matrimonium
consanguineos
adoptat.*

§. VI.

Cum ita, de haeredibus, quos in opimum matrimonium immitteret, prospiciebat noster, simul providentia usus est laudatissima. Nempe, id, apud indulgentissimum regem, effecit, ut *Supremorum Comitum* dignitas, qua se *RUDOLPHUS* ornaverat, perpetuo succedendi iure, suis adfirmaretur. Atque, ita omnino in diplomate perscriptum est, ut axi[p. 230.]oma illud arcis possessoribus sit proprium, utque ex *Illésháziis* sequuturis temporibus, idonei quique, ac fideles, *Supremorum Comitum*, dignitate potirentur. Ergo, ut fato suo concessit *Stephanus*, utrobique, et in patrimonium, et in honore *Supremi Comitis*, optimo suo iure, *Casparus*, anno MDCX. succedit, *MATTHIA*, tabulas eas, quo ius utrumque perscribebatur, adprobante. Eodem beneficio, et *FERDINANDUS* II. mactavit *Casparum*, diplomate anno MDCXXXI. quinto Calendas Novembres, in eam rem edito. Is, ubi vivere desiit, filii *Gabriel*, et *Georgius*, haereditatem adiere; quodque ille maior natu esset, praeterea, ad capessendos provinciae magistratus, haberetur idoneus, *FERDINANDI* III. tabulis, anno MDCXLVIII. undecimo Calendas Novembres,² et *Trentsinii* haeres, et *Supremus Comes*, dictus est. Sine haerede, quod dicunt *masculo*, e vita excessit *Gabriel*; ergo, ad *Georgium* superstitem, *Trentsinium* adtinuit, quod ei *LEOPOLDUS* I. una cum *Supremi Comitis*, dignitate, anno MDCLXII.³ pridie *Idus Februarii*, benigne adfirmavit. At, *Georgius*, acris et irrequieti vir animi, infoecundo itidem matrimonio usus; sive testamento *Stephani Illésházii* admonitus; sive, suo ipsius adductus consilio, *Nicolaum Illésházium*, *Csallókőziensem*, *Francisci* I. fratris *Stephani*, ex filio *Francisco* II. et nepote itidem *Francisco* III. pronepotem, in haereditatem [p. 231.] legit, eique *Trentsinium*, vivere desiens reliquit: cum iam tum anno MDCLXXXIV. *Supremi Comitis* munus, iubente Caesare, eidem permisisset. Iam in *Comitis IOSEPHI ILLÉSHÁZII*, *Dapiferorum Magistri*, et Regi optimo, ab intimis consiliis, haereditaria possessione requiescit *Trentsinium*, et qui ei adscripti sunt, cum *oppido Dubnicza*, viginti vici; puta: *Nagy-Kolatschin*, *Teplá*, *Dobrá*, *Kis Kubra*, *Szrnyé*, *Sucs*, *Hrabowka*, *Szoblakow*, *Barát-Lehota*, *Thurná*, *Nagy-Stánkócz*, *Nagy-Birócz*, *Rozvács*,⁴ *Orecho*, *Zlatócz*, et *Szelec*. Feliciter!

*Qua id fecerit
providentia:*

*eius successores,
regiis diplo-
matibus
adfirmati.*

¹ corr. ex *Csalókőzienses* sec. ms. B p. 144. ² *Novembres* suppl. a nobis sec. Partis Gen. Membr. Pol. §. XI. in ms. p. 68. ubi fit mentio de eodem diplomate ³ corr. ex *MDLII*. ⁴ corr. ex *Rozwos* sec. ms. B p. 146.

II. *Arx* LEDNICZA

§. I.

Lednicziae
situs:

conditor, an
sit Bielik de
Lednicze?

huius, apud
Balbinum il-
laudata
mentio:

fuit latro-
cinantium
perfugium.

Insidet, praealtae rupi, montis, cui *Kobulinecz* nomen, tribus milliaribus *Trentsinio*; trans *Vagum*, in septentrionem seposita. Etymon *Slavicum* est, a glacie sine conservatorio glaciali arcessitum: forte, quod ob gelidos aquilones, ante positam arcem, ita petra illa adpellabatur; vel quod cellas, in petram arcis conditores impresserint, ad modum apothecarum glaciei, frigidas. Sunt, qui *Bielio* sive *Bielik* cuidam, arcis conditae laudem, tribuant, aiuntque, hodieum rivum *Puchoviensem*, ab conditore illo *Bielowska-Rieka*, hoc est amniculum *Bielikii* adpellari. Dicunt illi profecto ali[p. 232.]quid. Nam reperio, sane, inter mutuas MATTHIAE *Corvini*, et GEORGII *Podiebradi*, regis Bohemiae, quas sibi exprobant, iniurias BIELKONIS de *Lednicze* mentionem, sed rapinis, et factis in *Moraviam*, impressionibus, notatam. Dabo BOHUSLAI BALBINI^{x.)} scriptoris ingenui, verba, ut fides sit tutior. *Queritur*,¹ inquit, GEORGIUS de quodam Ungaro, BIELKONE² de LEDENICZ, qui in *Moravia* praedas egerit, et Monachos *Claustri Wissovicensis*³ (quod *Claustrum*⁴ Domini de *Kunstadt*⁵ Georgii regis maiores, fundarant) gravibus damnis adfecerit. En BIELKONEM de LEDENICZ! cuius vix meminere rerum^{*} Hungaricarum^{**} scriptores. Si proinde *Bielko* hic, arcis *Lednicze* conditor habendus est, recentia eius erunt exordia, et in eam fere tempestatem reponenda, qua ELISABETHA Bohemorum auxiliis, pro *Ladislao* postumo cum aemulis digladiabatur. Tunc vero non tristes modo; sed infames etiam fuisse oportuit, *Ledniczii* origines: quippe, latrocinandi studio foedatas. Excitabantur, nimirum, hae istius modi arces, ut essent praedarum conditoria, in limitibus regnorum in primis, ubi nullae tum erant, a mutuis impressionibus, cessationes. Eodem loco BALBINUS^{***} cum pergit MATTHIAE et [p. 233.] GEORGII accusationes exprimere: *Iterum*, inquit, *ternis litteris* Matthias rex conqueritur, de Mattheo Sternbergio; tum pluribus litteris adversus Henricum de Lipa,⁶ *Supremum Mareschallum Regni Bohemiae, Ungariam depraedantes*.⁷ rursus rex Georgius conqueritur⁸ de quodam Ungaro Blasio Podmaniczky.^{9y.)} Vides! quae tunc fuerint tempora, qui mores: pessimi certe, et latrociniiis turpes, quibus se vicinae gentes infestabant.

x.) Epitome *Rerum Bohemicarum* Libro V. cap. VIII. nota ultima p. 538. ad annum MCCCCLXVI.

y.) Vide supra, Historiae Comitatus Trentsiniensis, Partis Generalis, Memb. II. §. VII.

¹ BALBINUS 1677. p. 538. add. *e contrario* ² corr. ex *Bilkone* BALBINUS, 1677. l. c. ³ BALBINUS 1677. l. c. *Wisovicensis* ⁴ BALBINUS 1677. l. c. *Coenobium* ⁵ BALBINUS 1677. l. c. *Cunstad* ⁶ BALBINUS 1677. l. c. *Lippa* ⁷ corr. ex *depraedantis* BALBINUS 1677. l. c. ⁸ BALBINUS 1677. l. c. *queritur* ⁹ BALBINUS 1677. l. c. *Bodmeiczki*

* Hoc vocabulum a *Belio*, qui illud partem distinctam esse verbi proximi „meminere” in fine lineae prioris positi putabat (tamquam „memi-rerum”), in „rerunt” correctum est; quod cum ex errore factum, in editionem nostram non transsumpsimus.

** Vocabulo „rerum” ante „Hungaricarum” a *Belio* erronee commutato (vide notam priorem), hic „rerum” denuo ab eo insertum; quod ex textu a nobis haud iniurua exclusum.

*** Vide BALBINUS 1677. p. 538.

§. II.

At, gens *Lednicziorum*, quando sit emortua, aut, in quas propagata familias, non reperio. Id certum est, postquam desiissent *Ledniczii*, venisse in arcis possessionem, *Podmaniczkyos*, *Blasii*, cuius nunc meminimus, posteros; sive id demum connubii iure factum sit, sive regum indulgentia, penes quos est lege patria, dominationes, haeredibus orbatas, vel sibi habere proprias, vel aere aut gratuito, his impertiri, quorum exstantia sunt, de rege et regno, merita. *Ledniczia* potiti *Podmaniczkyi*, arcem revera fecerunt, atque asylum latrociniorum; unde non in vicinos tantum; sed etiam magnis terrarum intervallis disiunctos grassarentur. quam eorum iniquitatem, supra memoravimus, hic autem recondendam, ex ISTVÁNFFY^{z.)} putamus. *Iisdem*, inquit, [p. 234.] *comitiis*,¹ *Iohannes*² et *Raphael Podmaniczki*³ *fratres, communibus omnium suffragiis proscripti fuere, ob continuas rapinas, furta, caedes, populationes et latrocinia, quibus omnem, quae inter Albam, Iaurinumque, et Strigonium interiacet, regionem, ad Vagum usque flumen, infestam reddebant: neque iis contenti, in Moraviam, et Silesiam, immissis praedonibus, vias obsidere, obvios spoliare, caedere*,⁴ *domos pagosque praedari, atque incendere, a captis, per summos cruciatus, Turcarum in morem, aurum extorquere, pecorum magnam vim, ab agricolis ademptam*,⁵ *aut mactare, aut divendere, ac*⁶ *malefacta, maioribus malefactis, accumulare, accusabantur, iis etiam duorum mensium dilatio data est, intra quos, ad saniolem mentem redirent. Satis ad probrum! Sed, qua quaeso ratione, tam late infestare poterant regionem? Nimirum, duo strenuis praedatoribus, perfugia fuere; alterum citeriore Danubii parte, *Ledniczium* puta, alterum, regione ulteriore, *Palotam*, quem iidem fratres, a IOHANNE Rege, *Moraeo* infami, vi ereptam, dono accepere, ut refert ISTVÁNFFYUS:^{a.)} *Arx*⁷ ait, *ipsa*,⁸ *IOHANNE* rege, *RAPHAELI* et *IOHANNI* [p. 235.] *Podmaniciis* *fratribus, dono data fuit; perinde, ac Moraeus, raptio vivere haud abhorrentibus, ut postea animadversum est. Ergo, proclive erat, hinc et illinc, latrocinantium globos, quaquaversum emittere. De Podmaniczkiis pergit historicus: Meliore usu consilio, ad FERDINANDUM supplices venire*,⁹ *ac in gratiam recepti, cum iis, quos offenderant, redintegrata amicitia, et impensa satisfactione, redire in concordiam, et IOHANNES sequenti anno*^{b.)} *vita functus, cum caelebs*¹⁰ *et orbus esset, RAPHAELEM fratrem, omnium bonorum haeredem reliquit. Atque, ad eam omnino haereditatem, Ledniczium quoque, et Palota, adtinuere.**

Emortuis Ledniciiis quomodo in Podmaniczkyorum potestatem venerit, ignoratur:

foedant, et hi, latrocinandi studio, Ledniczam: Istvánffy ea de re, querela.

^{z.)} Libro XV. p. 256, 28.

^{a.)} Libro XII. p. 190, 16.

^{b.)} Annum fuisse MDXLII ex ISTVÁNFFY colligas.

¹ ISTVÁNFFY 1622. p. 256. in comiciis ² ISTVÁNFFY 1622. l. c. add. etiam ³ ISTVÁNFFY 1622. l. c. Podmanicci

⁴ ISTVÁNFFY 1622. l. c. cedere ⁵ ISTVÁNFFY 1622. l. c. ademptam ⁶ corr. ex aut sec. ISTVÁNFFY 1622. l. c.

⁷ ISTVÁNFFY 1622. p. 190. add. demum ⁸ ISTVÁNFFY 1622. l. c. ab ⁹ ISTVÁNFFY 1622. p. 256. advenere

¹⁰ ISTVÁNFFY 1622. l. c. celebs

* Vide ISTVÁNFFY 1622. p. 256. Notae Belii b.) et c.) a copista erronee textui insertae (nota enim b.) hoc loco, post vocem „anno” nota c.) ab eo sunt positae) a nobis in locos suos relatae sunt sec. ms. B pp. 148-149.

§. III.

*Desinentibus
vivere,
Podmanicz-
kiis, fisco
adscribitur
Lednicza:*

*Emerico
Telekessy,
donatur a
Ferdinando:*

*excidit eius
possessione,
Michael, nepos
Emerici:*

Raphael demum, paucis post annis, sine haerede, quemadmodum ex ISTVÁNFFYO con-
disci potest, e vivis excedente, in fisci iura, *Ledniczium* recidit; sicuti de *Palota*, idem re-
fert historicus:^{c.)} *Palota*,¹ inquit, *mortuo*² RAPHAELE PODMANICIO,³ *ad fiscum erat adpli-*
cata.⁴ Brevem ergo *Ledniciae* usuram, *Podmaniczkiis* fuisse oportuit: eo quod, anno
MCCCCLXVI a *Bielkone de Lednicze*, *Blasii Podmaniczki*, aequali, tenebatur [p. 236.]
adhuc, qui quidem *Blasius*, si avus forte fuit, *Iohannis*, et *Raphaelis*, idemque arcis *Lednicza*,
adquisitor; possessio eius, in alteram admodum generationem, propagata est: ut constet
sibi, *violentorum hominum dominatum, haud esse solere diuturnum*. Neque tamen, longa
fuit arcis *Lednicae* vacatio: quippe quam, ob praeclare de se, et regno *Hungariae*, meri-
ta, *Emerico Telekessy*, Caesar egregio usus consilio donaverat. Rem, una cum summi viri
encomio, ad hunc modum ISTVÁNFFYUS^{d.)} memoriae prodidit: *Fuit TELEKESSIUS*,⁵ *pa-*
rum liberali facie, nec valido ac⁶ procero corpore; sed acris ingenii, vigore sublimi ac vehementi,
adeo, ut tametsi litterarum rudis esset, nemo tamen militaris disciplinae munera, fortius ipso,
aut melius diligentiusque, obiverit, nemo eum imperatoris virtutibus, auctoritate felicitateque,
superaverit; ita, ut ex privato equite, ad summos militiae honores evectus, fortunam quoque,
omnibus coeptis⁷ atque consiliis suis, propitiam⁸ atque benignam expertus fuisse censeretur. Nec
FERDINANDUS Caesar, acerrimi iudicii princeps, quin praeclarum virtutibus eius exornan-
dis, testimonium ferret, omittere visus est, data⁹ ei arce LEDENICZII,¹⁰ *quae nuper deceden-*
te absque haeredibus Raphael Podmaniccio,¹¹ *ad fiscum redacta erat, adderetque, publico in*
procerum consessu, nullam,¹² *nec antea*,¹³ [p. 237.] *nec post imperium copiarum ei traditum,*
vel errore, vel timiditate, vel negligentia eius cladem contractam, qua rebus eius praeclare ges-
tis, vel levis¹⁴ macula inureretur.¹⁵ Haec fuere, traditae ei arcis *Lednicziensis*, auctoramen-
ta, honesta oppido, et memoranda ad posteritatem. Sed, quod est in proverbio: *Heroum*
filii noxae, id *Emerico*, tantarum laudum viro, evenisse publica monumenta loquuntur.
Tametsi enim, *STEPHANUM*, filium, aemulum paternae virtutis reliquit: quippe, in ca-
stris, militari sub disciplina educatum; nepos tamen *Michael*; sive suapte natura; sive
educationis vitio; sive errore alio ablatus, tantopere, ab avi, atque patris, virtute dege-
neravit, ut non famam modo utriusque, iniquissimis facinoribus foedarit; sed extinxe-
rit etiam gentem suam, dignam futuram perpetuitate: nisi maluisset, infelix *Michael*,
per vitiorum praecipitia ferri, quam via regia, grassari, ad gloriam, virtute partam, con-
solidatamque. Quid fuerit facinoris, ex ISTVÁNFFYO^{c.)} addiscas, cuius verba ita habent:

^{c.)} Libro XX. p. 396. 30.

^{d.)} Libro eodem p. 392, 45.¹⁶ *EMERICI* demum filio, *STEPHANO*, adfirmatam, anno MDLXXXIV. *LEDNICZAE*, et quae ei adscripta fuit, ditionem, regiae tabulae loquuntur.

^{e.)} Libro XXXII. p. 771. 45.

¹ ISTVÁNFFY 1622. p. 396. add. *quae* ² ISTVÁNFFY 1622. l. c. add. *paulo ante* ³ ISTVÁNFFY 1622. l. c. *Podmaniccio* ⁴ ISTVÁNFFY 1622. l. c. *applicata* ⁵ add. a Belio ⁶ ISTVÁNFFY 1622. p. 392. *aut* ⁷ ISTVÁNFFY 1622. l. c. *ceptis* ⁸ ISTVÁNFFY 1622. l. c. *propitiam* ⁹ ISTVÁNFFY 1622. p. 393. *donata* ¹⁰ ISTVÁNFFY 1622. l. c. *Ledenicia* ¹¹ corr. ex *Pomanico* sec. ISTVÁNFFY 1622. l. c. ¹² corr. ex *nullum* sec. ISTVÁNFFY 1622. l. c. ¹³ ISTVÁNFFY 1622. l. c. *ante* ¹⁴ add. sec. ISTVÁNFFY 1622. l. c. ¹⁵ ISTVÁNFFY 1622. l. c. *aspergeretur* ¹⁶ corr. ex *41*. sec. ISTVÁNFFY 1622. p. 392.

In iis comitiis, magnae severitatis exemplum in Michaellem Telekessium,¹ clarissimi belli² ducis, Emerici Telekessii,³ ex filio Stephano nepotem, iussu Caesaris, editum est. Is arcem Ledeniciam, supra Trentsinium⁴ ad Vagum flumen sitam, virtute avita, ut supra monuimus,⁵ partam habebat: ex qua, adscitis in consortium, vagis praedonibus, infesta circum itinera reddebat: [p. 238.] accideratque, anno superiori, ut conventus publici tempore, in Adamum Pelerdium incideret, qui Michaelis Transalpini nomine⁶ munera, ad Caesarem deferebat, inter quae, supra praegrandes tapetes, et tentoria Phrygii, ac Persici operis, elegantissima,⁷ erat horologium, auro et gemmis exornatum; quod antea Caesar, Sigismundo Báthorio⁸ donaverat, illudque caeso Cardinale Báthorio,⁹ belli iure, Michael obtinuerat; ac tabella aurea, imaginem Divae Virginis Matris, continens, quae, fama per manus ab avis atavisque¹⁰ tradita, FLAVII CONSTANTINI MAGNI Imperatoris fuisse ferebatur. Ea, vecta quadrigis, Telekessius,¹¹ dissimulato habitu, structisque in silva insidiis, depraedatus, in Poloniam concessit, ibique, aliquandiu¹² delituit: nec Caesaris nomine, a procuratoribus fisci, citatus, comparuit, absensque damnatus, atque¹³ proscriptus est. Deinde, cum in manus incidisset, Posonii, in comitio, de eo capitis poena¹⁴ sumpta¹⁵ est, quam ille, tam praesenti fortique animo sustinuit, ut tota urbs, atque nobilitas, quae ad miserabile spectaculum, frequens confluxerat, eius in obeundo supplicio, contemnendaque morte, constantiam, admiraretur. In hunc modum, foedum profecto, et detestabilem, gens Telekessii, summi viri, esse desiit.

insigni suo
maleficio, quod
ex Istvánffy
memoratur.

§. IV.

[p. 239.] Proinde, ex nova hac herorum orbitate, fisco iterum adscripta Ledniczia, novum nacta est possessorem, sicuti meminit historicus: Bona Telekessii¹⁶ fisco addicta, Francisco Doboni, centum millia nummum¹⁷ argenteorum, quos taleros¹⁸ vocant, pro eis numeranti,¹⁹ obvenierunt. Nec sane defuere, qui immaturam nobilissimi adolescentis caedem,²⁰ non parum commiserarentur, eique avitae virtutis recordatione, et, quod iuvenili potius temeritate, quam certo iudicio, deliquisset, remisso summo²¹ iure, eatenus indulgendum fuisse, iudicarent, ut mitiori poena,²² parcendo vitae, plectendus fuisse existimaretur. Tanti est, a tramite virtutis, deflexisse. Mansit postea arx, et admensa ei ditio, dum superabat gens Doboiana, in eius haerediis. qua exstincta, ad Rákóczios et Zelemirios, successionis iure, sed bipartita, ex aequo, dominatione, pertigit; quarum Rákócziana illa, tandem in Mattyasoffskiorum potestatem venit. Arcis moles, ita instructa est petrae, ut satis ostendat, non ad idem tempus, exaedificatam fuisse; sed increvisse novis substructionibus, uti id, aut heroum ferebat opportunitas, aut poscebant rerum vicissitudines.

Fit inde, regis
munificentia,
Doboiorum:

successorum
postea:
arcis moles:

¹ ISTVÁNNFFY 1622. p. 771. Telequessium ² ISTVÁNNFFY 1622. l. c. bello ³ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. Telequessii
⁴ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. Trincinium ⁵ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. memoravimus ⁶ add. sec. ISTVÁNNFFY 1622. p. 772. ⁷ corr. ex elegantissimum sec. ISTVÁNNFFY 1622. l. c. ⁸ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. Bathorio ⁹ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. Bathorio ¹⁰ add. sec. ISTVÁNNFFY 1622. l. c. ¹¹ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. Telequessius ¹² ISTVÁNNFFY 1622. l. c. aliquandiu ¹³ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. et ¹⁴ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. poena ¹⁵ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. sumpta ¹⁶ ISTVÁNNFFY 1622. p. 772. eius ¹⁷ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. numum ¹⁸ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. Talleros
¹⁹ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. numerandi ²⁰ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. cedem ²¹ corr. ex summe sec. ISTVÁNNFFY 1622. l. c. ²² ISTVÁNNFFY 1622. l. c. poena

* Vide ISTVÁNNFFY 1622. p. 772. lin. 13. sqq.

ditio
Ledniczensis.

Ex monialium, quae in aditu arcis visuntur, figuris, colligunt aliqui, ad familiam quandam sacrarum virginum, adtinuisse olim *Ledniczam*: qua de re [p. 240.] nihil habeo dicere. In primis dignum spectatu est, grande, quo praecingitur, propugnaculum, gradus octoginta altum: tum et militare spelaeum, ea concamerationis soliditate, quae nulla vi globorum queat pertundi. Opus *Telekessii* esse ferunt, praesidiariorum, si obsidio incidisset, perfugio destinatum. Neque deest, caecus et ultra modum squalidus carcer, cuius incommoda, ii explicant, quos inde, expedit innocentia. Habet vero in ditione arx oppida sua, *Ledniczium*, et *Puchovium*; vicus XXIII. qui sunt: *Lehota*, *Dohnany*, *Hrabowka*, *Nimnicze*, *Strezenicze*, *Hoscina*, *Mesztecske*, *Ihrischze*, *Rowné*, *Mosticze*, *Felső-Breznicz*, *Upohláv*, *Zarjecsje*, *Luky*, *Dabkowá*, *Widrna*, *Lisza*, *Lazy*, *Zubák*, *Kwaszó*, *Alsó-Breznicz*, et *Zbora*.

III. *Arx* CASSA

*Arcis Cassae
rudus, situs, et
possessores:*

*quippe quam,
Ferdinandus I.
Paullo Petroczy
donaverat:*

*quando, et ob
quas causas,
sit disiecta:*

Deforme rudus est hodie, arcis, edito, petrosoque monti, inter *Nagy* et *Kis Podhradie*, olim impositae, et *Trentsinio*, eadem *Vagi* ora, inter aquilonem, et ortum brumalem, sessui milliario, disiunctae. Etiamne, templariorum nidus fuerit aliquando, quod adfirmant vulgo, iuxta cum ignarissimis scio. Aetate recentiore, *Petrócziis* paruit: *Lippaiis* antea; qui eam cum dominatione *Saskőiensi* permutaverant. Haud tamen [p. 241.] diuturna fuit arcis haec possessio, *Petroczyis*. Iam, *Illésházii* Comites partim, partim *Motessiczki* nobiles, ea potiuntur; si ditionis quidpiam excipias, quod *Prileczkiano* in pignore est. Fuit arx, sic satis munita, ideoque necessitate, magis, quam consilio, disiecta. *Frangepaniana* conspiratione, profligati passim novarum rerum studiosi, tamquam perfugium, inderant. Quid rei fuerit, WAGNERUS^{f)} nos doceat: *Praeter NÁDASDIUM*,¹ inquit, *criminis socii plures iisdem chartis, proditi fuere*: THÖKÖLIUS² nempe, RÁKÓCZIUS,³ PETRÓCZIUS, *comites, catholici, Germanique nominis, hostes virulentissimi. Et strenue bellum promovebant, Arvensi, Liptoviensiisque Comitatu; montes inter, qui a Morava amne, ingenti tractu, in Valachiam funduntur, ubi Slavos, aut Pannonum, reliquias, lingua, moribus, multum ab Hungaris*⁴ *discretos, consedissemus*. Immissus, ad persequendum⁵ *Heisterus, pleraque regione vastata, in arcem KASENSEM*,⁶ *fugitivos adegit. Valida oppugnatione arx invaditur; nec minus strenue, salutem illi suam propugnabant: donec extincto, vi morbi TÖKÖLIO*,⁷ *animis collapsi, praecipiti fuga sibi consulerent, arce a praesidiariis dedita. cetera. Sed ea oppugnatione, uti pessimo facinore provocata, ita perniciosissima fuit: quippe quae, severissimis iussis, LEOPOLDI Caesaris, uti mo[p. 242.]nimento esset ad posteros, haud impune arma in legitimos principes sumi; disiecta derasaque est anno sequente, qui erat post millesimum, sexcentimum, septuagesimus primus. Sunt in arcis ditione, quae Comitis Illésházii, tamquam haeredis Lippaiani, est propria, praeter oppidum Cassa, vici*

^{f)} Historiae LEOPOLDI M. Lib. III. p. 248.*

¹ WAGNER 1719-1731. I. p. 247. *Nadastium* ² WAGNER 1719-1731. I. c. *Töckelius* ³ WAGNER 1719-1731. I. c. *Rakoczius* ⁴ WAGNER 1719-1731. I. p. 248. *Ungaris* ⁵ WAGNER 1719-1731. I. c. *persequendos* ⁶ WAGNER 1719-1731. I. c. *Kusensem* ⁷ WAGNER 1719-1731. I. c. *Töckelio*

* Vide WAGNER 1719-1731. I. pp. 247-248. Fere eandem partem citat a Wagnero Belius in descriptione arcis Arva in Comitatu Arvensi. Vide hoc tomo p. 86.

duodecim, nimirum: *Alsó-Poruba, Felső-Poruba, Rowné, Alsó-Kaszkócz, Alsó-Podhradgy, Kopecz, Hlocza, Ledecz, Noszicz, Felső-Kaszkócz, Podhorje, Felső-Podhradgy.*

ditio
Cassensis:

IV. *Arx* ILLAWA

§. I.

ILLAWA, veteribus *Léva* dicebatur, quod supra ad *Ludovici primi* diploma, quo is arcem *Trentsiniensem* Georgio Bubekio adscribebat, observavimus.* Indidem condiscas, regibus, prisca illa aetate, peculiarem fuisse. Nam, cum *Trentsinium*, laudatissimus rex *Bubeko* adtribuisset, oppidum *Trentsin*, *Belus* et *Lévam* hanc, sibi, disertis verbis, adseveravit. Neque reperio, in cuius potestate fuerit, post *Ludovici* fata; opinari tamen proclive est, *Castellanis*, pro eius aetatis more, subinde fuisse permissam. MATTHIAS certe Corvinus, *Blasio Magyar*, militari et strenuo viro, arcem, et quae ad eam adtinuere, possessiones, uti summa eius, de se, et *Hungaria* merita, remuneraretur, donaverat. De eo ISTVÁNFFYUS:^{g.)} [p. 243.] BLASIUS MAGYARUS,¹ *ab Alberto, Wladislai, fratre, eodemque regni² competitore et aemulo, in partes pertractus,³ simili contumacia* (ab inauguratione Wladislai, Albae celebrata)⁴ *abfuit. Hic est ille BLASIUS, praefectorum, MATTHIAE regis⁵ pugnacissimus, consilioque et manu promptissimus,⁶ quem Matthias, ex gregario milite, sola virtutis commendatione, ad summos militiae^{h.)} honores, et divitias promotum, emenso et enavigato e Seniensi Dalmatiae portu, Mari Adriatico, in Italiam^{i.)} ire iusserat, cum duobus millibus peditum Hungarorum, adversus Turcas, qui Hydruntum,⁷ in Salentinis, maritimam civitatem, ceperant,⁸ atque ipse compulsis ad deditionem barbaris, victor, et magnis, a FERDINANDO ARAGONIO,⁹ Siciliae Neapolisque rege, MATTHIAE socero, excultus muneribus, cum triumpho redierat. Non est, cum instituto nostro congruum, actus reliquos Blasii prosequi, memorantur passim a BONFINIO,^{k.)} LUCIO, RATKAIO, et TIMONE. Illud non est silendum, quemadmodum rebus humanis, vir bellicosissimus, exemptus sit. Iterum ISTVÁNFFYUS:^{l.)} *Acciderat iisdem* [p. 244.] *diebus* (cum obsideretur ab Alberto Cassovia)¹⁰ *quod cum Beatrix regina quadingentos expeditos equites, sua pecunia conductos, audita Cassoviae obsidione, illuc misisset, ut obsessis auxilio essent, simul ut Wladislao¹¹ gratificaretur, ii a Blasio Magyaro,¹² cum**

Illawa, olim
Léva, regibus
fuit peculiaris:

donat eam
Matthias
Corvinus
Blasio Magyar:
huius praeclari
actus:

moritur
Blasius:

^{g.)} Libro. I. p. 6. 16.

^{h.)} Fuit simul *Illyrici Banus*: Vide GEORGII RATKAY, *Memoriam Regum et Banorum*, Dalmat. Croat. et Slav. Lib. III. p. 100. sequ.

^{i.)} Memorat expeditionem eam BONFINIUS Dec. IV. Lib. VI. p. 617. 10.

^{k.)} Videsis, maritimam eius expeditionem aliam Dec. IV. Lib. IV. p. 611. 12. et *Moravicam*, inibi, Lib. II. p. 554. 40. ubi, et laudes, summorum, aetate illa, belli ducum, legas.

^{l.)} Loco nunc citato p. 7. 36.

¹ ISTVÁNFFY 1622. p. 6. *Magiarus* ² add. sec. ISTVÁNFFY 1622. l. c. ³ ISTVÁNFFY 1622. l. c. *traductus* ⁴ *ab inauguratione... concelebrata* add. a Belio ⁵ add. sec. ISTVÁNFFY 1622. l. c. ⁶ ISTVÁNFFY 1622. l. c. *promptissimus* ⁷ corr. ex *Hydrantum* sec. ISTVÁNFFY 1622. l. c. ⁸ ISTVÁNFFY 1622. l. c. *caeperant* ⁹ add. sec. ISTVÁNFFY 1622. l. c. ¹⁰ *cum... Cassovia* add. a Belio ¹¹ ISTVÁNFFY 1622. p. 7. *Vladislao* ¹² ISTVÁNFFY 1622. l. c. *Magiario*

* *Vide in historia urbis Trentsiniensis §. X., in ms. p. 171., in hac editione vero p. 264. in nota l.)*

** *Vide RÁTKAY 1652. pp. 100–103., ubi de banatu Blasii Magyar agitur.*

*filia haerede
relicta.*

veteranorum valida manu, ad partes Alberti forte transeunte, in itinere deprehensi, non multo negotio¹ funderentur, equisque et armis, impedimentisque omnibus exuti dilaberentur. Verum Blasio haec victoria ultimum operum fuit. Eodem enim itinere, gravi morbo correptus, quod Alberto, atque eius² partibus, magnum attulit³ incommodum, e vita excessit, haerede omnium bonorum unica filia nomine Benigna testamento relicta, quam eventu sterilem, Paulo Kenisio,⁴ praefecto Temesvarii, nuptui tradiderat.

§. II.

*Venit in Osz-
trozithiorum
potestatem:*

*his emortuis,
fit Comitum
Breüner:*

*P. P. S.
Trinitatis pri-
ma omnium
colonia, a
Szétsénio huc
deducta:*

*augetur ea-
dem, liberali-
tate Breüneri.*

Quid hinc *Illawae* evenerit; adnumeratane sit, *Kenisii* haerediis, dictu haud pronum est. Tandem, in *Osztrozithiorum*, ex *Croatia* advenae, et rebus praeclare gestis, inclutae familiae, dynastia, relata est, possessaque sequi seculo; dum et haec emoreretur penitus, ditione omni, ad fisci iura, iterum relabente. Ut haec vacatio arcis obtigit, dividendam iudicare, aerarii praefecti. qua opportunitate usa gens Comitum *Breüner* numerato octoginta millium florenorum aere, suam, cum latifundiis, effecit. Accidit autem [p. 245.] ut *Georgius Szétséni*, celebratissimus *Strigoniensis* ecclesiae praesul, idem illud aes, in ditionem *Illaviensem*, commodaret, ista lege, ut coenobium hic ponerent, olim *P. P. Trinitarii*; quos, ea occasione, isthuc, tamquam primam omnium, ordinis totius, coloniam, deduxerat. Ergo, iactis, anno MDCXCII. monasterii fundamentis, succrevit pedetentim moles,^{m.)} *Comite Sigefrido Christophoro Breüner*, summae illius, census annuos, ex aequo dependente. Quin, ex suo quoque aere, octo millia nummuum, adiecit, quae exaedificando templo impenderentur: addito simul veteris arcis rudere, ut necessarii inde substructionibus lapides, peterentur. Proinde, optimo suo merito, *fundatorem* primi huius coenobii, *Breünerum*, una cum *Szétsénio*, salutant: quippe qui, coepta *Szétsénii*, liberalissime auxerit, consummarit feliciter: dum interim, *P. P. Trinitarii*, in pignore habebant ditionem arcemque ipsam. Ita res *Illawae* fuerant, usque ad annum MDCCXXIII. tunc vero, *Comes Maria Antonia*, nata *Breüneria*, iam autem *Königseggii* vidua, depenso aere illo, paternum, quod consummatissimum habebat, ius, postliminio sibi vindicavit.

§. III.

*Arcis moles
gemina:*

*iucundo utra-
que prospectu:*

*ditio
Illawensis.*

Gemina mole arx adsurgit, inferiore altera, altera superiore: haec, ad heros pertinet; illam coenobium *Patrum* cum templo [p. 246.] ad *Trentsiniensis* modum facto, insedit, eo loco magnificentissime instructum, quo fossa, inferioris arcis substructiones, a superiori illa, discriminabat; hodie autem, ponte e lapide concamerato, subitur. Utraque prospectus est amoeni, habetque haerescens a latere hortos iucundos, arborum et fruticum interordiniis, discretos. Sed, neque piscinas desideraris, ne, seu hero desit piscatio, seu *Patribus*, cum sunt feriae esuriales. Habet, in ditione sua *Illawa*, praeter oppidum cognomine,

^{m.)} Meminimus, eandem hanc rem, Tomo I. Operis huius, in Hist. Urbis POSONIENSIS, Cap. VI. Art. I. §. XXV. p. 613. in nota.

¹ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *negocio* ² *atque eius* ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *eiusque* ³ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *attulit*

⁴ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *Quinisio*

Bellusium, vicos quatuor: *Preitam*, *Leszkótz*, *Podwazie*, et *Illawka*: nam, *Nemes Klobusitz*, sive *Felső* et *Alsó-Klobusitz*, in nobilium est potestate; paucis quibusdam portionibus, dominationi *Illawiensi*, suo iure, adscriptis.

V. Arx OROSZLÁNYKŐ

Vocabuli etymon, ab leone arcessitum est, in denominatione *Hungarica*, quae *leoninam petram*, significat, sive id factum sit, quia ad speluncae leoninae modum, in petra cavata partim, partim exaedificata sit; sive, quod revera leo hic olim spelaeum habuerit, quem venatu interceperint, veteres, huius orae, haeredes. Nunc addunt quidam, ut fidem adstruant, narrationi, hodieque ostendi leonis illius exuvias iubosas adhuc, et egregie referentes generosissimae animantis, decus molemque. *Slavi* aliter; *Wrschatecz* enim adpellaverunt, a celsitate situs; [p. 247.] insedit namque montis, quem *Cserwený-Kamen* vocant, summo petrosoque cacumini, in eum modum educta, ut passim loco parietum, petras habeat, muro ac fornicibus, in cellas heic, in propugnacula alibi, et habitationes, ritu vetere, neque ad regulam exacto, commissas. Itaque idonea futura esset, non tolerandis tantum; sed propulsandis etiam obsidionibus: si, qua est positus arduitate, eadem esset aquarum copia. Aditur via, uti aspera, ita praerupta, et suspensa passim. Paruit olim^{n.)} familiae *Oroszlánykő de Szlopona*, quae cum haeredibus orba, emoreretur, *Baronum Jakuschith* facta est; dum his quoque desinentibus, *Comes Breüner*, quinquaginta sex mille florenis coemtam, inter haeredia sua, indulgente LEOPOLDO M. arcem retulit. Sunt in eius ditioe, cum oppido *Pruska*, *Bohunicz*, *Tuschina*, *Vöröskő*, *Podbragy*, *Szedmerócz*, *Kriwoklat*, et *Mikussótz* vici, alii, aliis, opimiores, tenuioresve.

*Arcis
vocabulum,
Hungaris, a
leonis petra
petitum:*

*Slavica deno-
minatio, a cel-
sitate situs orta:*

aedificii modus:

*arcis
possessores
prisci et
hodierni:
ditio Orosz-
lánykőiensis.*

SECTIO III.

DE

*Oppidis Processus Medii,
quae sunt privilegiis donata*

PROOEMIUM

Insunt tractui huic oppida, plura ea quidem; sed, neque culta nimium, neque deserta. Cives [p. 248.] horum plerique, rusticatione vitam trahunt, rariores, opificiis; nisi his forte, quae sunt ad usus quotidianos comparata. *Slavi* autem sunt omnes, *Bohemicis* olim, et *Moravicis* supplementis, adaucti, ideoque referentes tantum humanitatis, quantum vix reperies in civitatibus, morem, elegantioris seculi, aemulantibus. Ea vero, quae sint, nunc videamus.

^{n.)} Reperio in diplomatibus, a MATTHIA *Corvino*, arcem, cum eximia, quae ad eam adtinuit, ditioe MENYHARDO et HYERONIMO de SZLOPONYA, anno MCCCCLXX. fuisse collatam.

S Y N O P S I S

- I. PUCHOVIVM: *eius habitus: dividitur, in novum et vetus: cives pannifices sunt: Ditis Ledniczensis: habet typographiam: ruris, circumscripti indoles: aeris vitium.*
- II. LEDNICZIVM, olim Bielov dictum: *eius positus: cives, agricolae sunt plerique.*
- III. CASSA: *cum arce cognomine, a flore descendit oppidum: rusticatione occupantur cives.*
- IV. ILLAWA: *adsidet, eiusdem nominis arci: loco amoeni, et agro foecundo: interluitur oppidum, pernice amniculo: templo, Osztrothiorum insunt monumenta.*
- V. BELUSSIVM: *peculiare olim regibus fuit: eius situs, et habitus aedificiorum: oppidanorum occupatio.*
- VI. PRUSZKÁ: *oppidi positus: possessores hodierni, et prisci: incolarum ingenium agreste.*
- VII. DOMANICZA: *pauper oppidum.*
- VIII. DUBNICZA: *Sede, Comitum Illésházy, nobilitatur: oppidani, agricoltione vivuntur.*

I. PUCHOVIVM

Puchoviae
habitus:

*dividitur, in
novum, et ve-
tus oppidum:*

*cives pannifi-
ces sunt:*

*ditio Ledni-
zensis: habet
typographiam:*

*ruris circum-
scripti indoles:*

Celebre olim oppidum, ad confluentem amniculi *Puchoviensis*, et *Vagi* amoeni quidem, [p. 249.] sed obnoxio eluvionibus, loco, ad quartum, supra *Trentsinium*, milliare positum. Bipartito divisum accepimus in *vetus* et *novum* oppidum; quod tunc factum putamus, cum *Moravorum*, et *Bohemorum*, familiae, pleraeque pannificio deditae, a *Rákócziis*, tum forte huc deductae, cum bello tricesimali, ex *Suecorum*, in eas regiones illapsu, irrequieta illic fuerat diversatio. *Vetus* illud, in plateas quatuor abijt, quarum medio, forum panditur, templo *OO. Sanctorum*, et hominum, ob mercatus heic institui solitos, qualicunque frequentia, haud incelebre. *Novum*, angustiori pomerio clauditur, estque totum, a pannificibus insessum, iis nimirum, quos, proposita a tributis immunitate, herorum olim bonitas, isthuc illicuerat. Et valuit omnino, panni laude, *Puchovium*, quod hic praestans texebatur, atque *Hollandico*, fere suppar. Iam, quod opificum hic ordo iniuria temporum, extra modum adtenuatus est; descendit sensim, a prisca illa adprobatione pannus huius. Illud mirere, utrique oppido, suos esse praetores, et magistratus reliquos. Censetur in ditione *Ledniczensi*, ea nimirum, quae *Mattjasowskyorum* est propria. Habet *typographicam* officinam, postliminio isthuc reductam. *Vetus* herorum oppidi institutum fuit, ne deesset exprimendorum librorum commoditas, advenis variarum religionum. Transferebatur postea, sive possessorum arbitratu, sive aliis de causis, *Szenitzium* primo, celebre, Nitriensis provinciae, oppidum; dein *Trenchinium*, [p. 250.] postea *Solnam*; dum anno MDCCXIII. pristinae sedi restitueretur. Rus admensum oppido, non est quidem infoecundum; sed angustius tamen, quam quod sufficiat uberiori agricolationi. qua re fit, ut potior tolerandae vitae ratio, a pannificio, et artibus sedentariis, petenda sit civibus. Culti his olim mores fuere: quippe qui, *Trentsiniensium* elegantiam visi sunt aemulari: nunc, quia migrantibus colonis veteribus, novi succedere, agreste¹ illud vitae genus sensim invalescit. Ad nostram usque aetatem, triplex oppidanis religio fuit; *Catholica* his; *Augustana* illis; *Helvetica* aliis; quas tamen ad unam *Romano-Catholicam*,

¹ corr. ex *agreste*

anno potissimum MDCCXXXI. vi reduxit *Ladislaus Mattjasowszkyus*. Damnant plures aerem *Puchoviensem*, eo quod trahat vitii quidpiam, ex tingendorum pannorum, vaporibus. cui tamen corrigendo egregie venti favent, hinc e montibus deiecti, illinc, secundo *Vago*, in regionem illapsi. Haec, de *Puchovio*, quod Slavi, *Puchowo*, incerta denominatione adpellant.

aeris vitium.

II. LEDNICZIUM

Cognomen arcis oppidum, quod olim *Bielow* vocabant, iam, migrato eo nomine, ob arcis confinium, Slavis *Lednicze*, et Latina terminatione, *Ledniczium*, dicitur. Apertum est, sicuti et *Puchovia*, [p. 251.] situ, intra montes, non quidem prorsus horrido; sed qui tamen, ex regionis habitu, multum capit asperitatis. Eadem haec positio facit, ut agro circumfundatur, durae rusticationis, neque redditurae foenus, nisi largius aspergatur laetamen. Cives ergo, plerique omnes, rus colunt, eo adtentiore cura, quo magis usu didicere, quid operarum, ager suus deponat. Intersunt, et cingulorum textores, quos illi tingunt coloribus, feruntque postea per fora, venales. Sacra oppidi aedes *S. Michaeli*, dedicata est, ad cuius diem encaenia¹ quoque, concelebrari accepimus. Ferunt, sua olim privilegia fuisse oppidanis, a *Francisco Bielik* de *Kornicz*, oppidi hero liberaliter perscripta; sed quae evanuisse dudum. Seiungitur *Ledniczium Puchovia* quidem, uno in occidentem, tribus miliaribus *Trentsinio*, in aquilonem.

Ledniczium, olim Bielow dictum: eius positus:

Cives agricolae sunt plerique.

III. CASSA, seu CASZSA²

Nomen, ab arce communicat, de qua supra diximus: cum res castris florent, floruit simul oppidum quoque; sive, ob herorum, frequentia isthic hospitia, sive, quod mitius, pro temporum more, habitus incolae, melius se habebant. Iam in vicum decrevisse videas; ea est civium tenuitate: retinet tamen, oppidi praerogativam, celebrandarum nundinarum iure adfirmatam. Tota fere civium occupatio, agricolatione distinctur, quam eo [p. 252.] habent fructuosiore, quo largius fimo laetificant agrum; futurum alioquin sterilem, et colono fraudulentum. Templum, oppido inaedificatum, *Visitationi B. M. V.* dedicaverunt, primi conditores. Heros eosdem habet, quorum ad arcis designationem meminimus.

Cum arce cognomine, a flore descivit oppidum:

rusticatione occupantur cives.

IV. ILLAWA, sive ILLAVIA

Traxit adpellationem, ex arcis vocabulo; nam, et situ ei contiguum est oppidum, et ditioni eius, veterrimo iure, adtributum. Antequam *Rákóczius* tumultuaretur, bene se habuit *Illavia*, non minus colonis frequens, quam opportunitatibus aliis, sic satis felix. Adsedit vero ad arcem, positu, inter piscinas, et pomaria, perquam hilari. Ager certe, quo circumsidetur, omnis generis frumenti ferax est. Itaque, colunt eum oppidani, dum annus sementi amicus est, cum foenore: hinc, et oppidi habitus, plane ad rusticandum

Adsidet eiusdem nominis arcis:

loco amoeno, et agro foecundo:

¹ corr. ex *encoenia* ² sic!

interluitur oppidum pernicio amniculo:

templo Osztrostithiorum insunt monumenta.

factus est. Medium, amniculus interluit, ex *Illavensi*, et *Porubensi* convalle, perniciosissime adlapsus, et non raro, imbris tumescens, ideoque, molestus incolis. Templum, *Omnium Sanctorum* nomine dedicatum, gens *Osztrostithiorum*, instauravit olim, auxitque, turri simul coaedificata, et aere campano instructa. Ostentat id hodieque, familiae eiusdem, emortualia monumenta. De *Coenobio P. P. S. Trinitatis*, ad arcem, quod erat opus, memo[p. 253.]ravimus. Recedit a *Caszsza*,¹ medio, in meridiem, milliari.

V. BELUSSIUM

Belussium oppidum, peculiare olim regionibus fuit:

eius situs, et habitus aedificiorum:

oppidanorum occupatio.

Tabulae LUDOVICI I. quas historiae urbis *Trentsiniensis* interseruimus,* nos docuerunt, prisco iure, ad reges Hungariae, *Beluss* adtinuisse; dum lapsu temporum una cum *Illavensi* ditione, optimatibus, varie sibi in possessione, succedentibus, fieret obnoxium. Insedit, ulteriore *Vagi* ripa, tribus, supra *Trentsinium*, milliariibus, loco plano, partim foecundo, et aperto; partim silvestri. Est cultu prorsus agresti:² quippe, contignatis, ex materia aedibus, humilibus iis, et stramine intectis, in vicos quatuor, dispersum. Ferunt, sedes rusticas LXVI. continere, insessas a plebe numerosa quidem; sed tenui, quaeque vix sibi, nedum pendendis tributis, sufficiat. Colunt tamen agrum, sic satis diligenter: pauci sutrinae, aut fictilibus operantur. Ornat oppidum, *Osztrostithiana* domus, ad castelli modum ab eadem gente, olim excitata. Templum, *S. Elisabethae* dedicatum, iidem *Osztrostithii*, dum rerum potirentur adhuc, substruxerunt; saltem instauraverunt, ruinis foedum, anno MDLIII. quod anno demum MDCXXX. concameratum est; sicuti loquuntur inscriptones. Aediculam, divorum *S. S. Fabiani, et Sebastiani*, memoriae sacram, tecto nudatam, et ad ruinam vergentem, accepimus. Est, oppidum in ditione *Breuneriana*. [p. 254.]

VI. PRUSZKÁ

Oppidi Pruszká positus:

possessores hodierni, et prisci:

incolarum ingenium agreste.

Slavis *Pruszké*, Hungaris *Pruszkó*, dicitur. Oppidum exile est, citeriore *Vagi* ripa, *Illaviae* oppositum, atque *Trentsinio*, duobus, in aquilonem milliariibus, disiunctum. Obtigit ei terrenum planum, neque infoecundum, cum querceto ubere. Censetur in ditione *Oroszlánykőiensi*, quae Comitum *Breuneriorum* est. Olim, gentis *Szlopnay*, alias *Oroszlánykőy*, seu *Wrschateczky* fuisse constat. Sunt adhuc, familiis *Golszky*, et *Koys*, suae curiae. Coenobium *P. P. Franciscanorum*, *Georgius Jakuschith*, Vesprimiensis Episcopus, anno circiter MDCXL. excitavit, una cum templo *D. Georgio Martyri* sacro. Habet id familiae, *Trshtyánszkyanae*, cryptam emortuaalem. Incolae, quod rusticatione vitam omnem distinent, agresti sunt more; reliqua, sic satis industrii.

VII. DOMANICZA

Domanicza, pauper oppidum:

Oppidum agreste,³ et pauper, in dominatione *Oroszlánykőiensi*; sed, quod iam, in ditione *Eszterházia* censetur. Duobus, in orientem milliariibus *Belussino* recedit, estque rure,

¹ sic! ² corr. ex agresti ³ corr. ex agreste

* Vide in historia urbis *Trentsiniensis* §. X., in ms. pp. 171–172., in hac editione vero pp. 263–264.

laxo eo quidem, sed ob situs collinos, sterili. Proinde, incolas habet, tenuium fortunarum, quique, non tam vivunt, quam trudunt vitam aerumnosam.

VIII. DUBNICZA

[p. 255.] Suppar fere priori futurum oppidum, nisi, id sedes *Comitis Iosephi Illésházii*, nobilitaret. Castellum, nempe, habet, annis superioribus, herili sumtu, ex more elegantis, quam vivimus, aetatis, commode instructum. Iam, et nundinarum iure gaudet, quod ex regiis tabulis, anno MDCCXXXI. promulgatum ferunt. Aedes sacra oppidi, *D. Iacobo* dedicata est, a conditoribus. Oppidanis fere omnibus, ex agricolatione victus est; paucis ex sellulariis artibus. Haec de oppidis *Processus Medii*.

Dubnicza,
sede comitum
Illésházy
nobilitatur:
oppidani,
agricolatione
vivunt.

SECTIO IV.

DE

Vicis Processus Medii

Bifariam, et hos, *Vagus*, provinciam interlabens, dispertivit. Nam, alii quidem, *ulterio-rem*, *citeriorem* alii oram, insederunt. Hos ergo prius, illos postea videamus.

ARTICULUS I.

DE

Vicis Processus Medii, Cis-Vaganis

Cis-Vaganos adpellamus, ex *Trentsinii* situ: quippe, quod ulteriore amnis tractu, sparsim circumsident. Sunt autem, ut a metropoleos vicinia incipiamus. [p. 256.]

1.) *Kubra*, Hungaris *Nagy-Kubra*, secedit *Trentsinio* quarta milliaris parte, in orientem brumalem, subseditque monti, dextrorsum, a via regia repositus. Rure est angusto, incolis paucis, et tenuibus. Adtinet, ad ditionem *Trentsiniensem*.

2.) *Kubricza*, Hungaris, *Kis-Kubra*, quod *parvam Kubram* notat, sicuti prior ille, *magnam Kubram*. a quo milliaris quadrante, itidem in orientem, recedit, occupatque vallem, quam, a gemino hoc vico, *Kubreczensem* dicunt. Agro est montoso, et difficilis rusticationis; silvis tamen, ad lignandum, commodis. Censetur in *Trentsiniensi* dynastia.

3.) *Opatowa*, Hungarice *Apátfalva*, nomen ab *Abbatia de Rupibus*, accepit: quippe cui, cum tribus viculis aliis, adscriptus est. Removetur *Trentsinio*, intra Septentrionem et ortum, milliari medio. Terrenum ei obtigit mediocre, montes contra eximii. Iam, cum *Abbatia* in potestate est *Collegii, Soc. Iesu Trentsiniensis*. Taberna diversoria, quam hic instruxere possessores, ad opportunitatem viatorum, pertinet.

4.) *Dobrá*, natum a bonitate vocabulum; tametsi, rus vici, et commoditates, reliquae vix quidquam habeant eximii. Accensetur ditioni *Trentsiniensi*, una cum diversoria taberna. Templum, memoriae *Exaltationis* [p. 257.] *S. Crucis*, sacrum est. Submovetur ab *Opatowa*, milliaris parte quarta, in aquilonem.

5.) *Teplá*, a thermis; quas *Trentsinienses* adpellant, nomen accepit; *Teplá* enim calidum *Slavis* notat. Vicus opportune positus, ideoque frequens incolis, egregie se habentibus. Dissidet *Trentsinio*, cuius ditioni adscribitur, milliari unico, in orientem brumalem, transmittitque viam, deducentem ad calidas.

6.) *Teplíce*, ita Slavi *Thermas* adpellant, quae hic uberrime scaturiunt, suntque, inter calidas *Hungariae*, facile laudatissimae. quas ideo dignas existimavimus adcuratiore commemoratione. Instructus est vicus, praeter diversorium, lavantibus destinatum, herili, *Comitum Illésházy*, secessu. Aedes sacra, *S. Stephano*, regi *Hungariae*, dedicata est. Alioquin, aër vici, ex calidarum, sulphureosis vaporibus, gravis est, his potissimum, qui pectore sunt saucio. Nescio, plusne celebritatis, an dedecoris, accesserit aquis *Trentsiniensibus*, ex nuptiis *Francisci I. Rákóczii*, quas ille, anno MDCLXV. isthic, cum *Zrinia*, concelebraverat. De iis WAGNERUS:^{o)} *Wesselenius*, inquit, FRANCISCO¹ Catharinam (*Helenam alii*) *unicam Nicolai Zrinii, filiam, ampliarum item facultatum haeredem*, [p. 258.] *in matrimonium destinat: in aquis Trentsiniensibus, quo Wesselenius, Zrinus, Rákóczius, Rákóczii mater, et Zrinii neptis, convenerant: nuptiae, magna celebritate peractae; sed simul, fundamenta, diuturnae coniurationis, iacta. eius, nempe, quae in Zrinio, Nádasdio, Frangepánio, infelicibus triumviris, praefocata, per Tökölum demum, in nervum erupit.*

7.) *Mssená*, Hungaris *Missená*, dimidio, a thermis, milliari, intra montes ad orientem, retrusus, locum insedit depressum, agrum nactus mediocre. Templum, quod habet, *B. MARIAE Virgini* consecratum est. Paret *Bossaniis*.

8.) *Porubka*, Hungaris *Alsó-Poruba*, dimidio, supra *Mssenam*, milliari, valli eidem inaedificatus, idemque, frequens incolis vicus; tametsi, agro obsideatur collino, et sterili. Montes tamen, pascuis laeti sunt, et ovilibus stabulationibus, idonei. Itaque, praecipua, eius pecoris, et casei pressi, cura agrestibus est. Templum vici, *D. Martino* dedicatum aiunt. Est, in dominatione *Cassensi*.

9.) *Poruba*, Hungaris *Felső-Poruba*, eodem montium tractu, sed in orientem profundius, cum templo *D. Catherinae*, haud satis commode, insedit. Rus enim colit, montosum, et arenis effoetum. Adtinet, ad ditionem *Cassensem*.

10.) *Welký-Kolacsin*, sive *Nagy-Ko*[p. 259.]*latsin*, quemadmodum vocant Hungari, quarta milliariis parte, supra *Teplam*, monti subsitus. Adscribitur dynastiae *Trentsiniensi*.

11.) *Malý-Kolacsin*, Hungarice *Kis-Kolatsin*: ut a maiore illo, discriminaretur. Vicinus priori adsedit, habitaturque a nobilibus, et quidem a familiis *Zbisko*, et *Szádeczky*, quarum illi, ex FERDINANDI II. donatione, de *Kis-Kolacsin* agnomen est.

12.) *Lieszkowecz*, Hungaris *Lieszkócz*, Latini ex *Slavica* natione, *Coryletum* dicerent, forte, quod

^{o)} Libro III. p. 188.* lege inibi, suggestiones VESSELENI, quibus inescarat convivas. THERMAS supra Part. Gener. Memb. I. Physico §. V. ex descriptione THOMAE IORDANI, exhibuimus: daturi mox, ad *Processus* istius calcem, pleniorē adcuratioremque, de iis, ANDREAE HERMANNI, Med. D. et apud Pisonienses celebris practici, *Chorographico-Physico-Medicum* commentariolum.**

¹ WAGNER 1719–1731. I. p. 188. *huic*

* Vide WAGNER 1719–1731. I. p. 188.

** Vide in hoc volumine pp. 183–184., et notam nostram ** in p. 184.

in silvis inter coryleta iacebat*

Modicus est viculus, dimidio, supra *Kolatsin*, in aquilonem, milliari. Subsedit montibus, loco pomorum, et alterius generis fructuum, feraci. In primis laetatur foeniseiis, et silvosis montibus, quos hic pinus, fagus alibi convestit. Olim, ad *Izdenczium* pertinuit, quo improle defuncto, ab *Osztrosithiis*, ad dominationem, *Illavensem*, ad quam hodieum adtinet, accensus fuit. Rudus castelli *Izdencziani*, adhuc superat.

13.) *Prileszie*, Hungaris *Prélesz*, nobilium sedes, e regione *Kolacsini*, *Vago*, amni, extra regiam, medio, supra *Teplam* milliari, adsitus. Hinc gens *Prileszkyorum*, et originem trahit, et denominationem; quam, dum haec scribimus, *Paullus Prileczky*, illustrat, *ICtorum Hungariae*, facile pater. [p. 260.]

14.) *Preitha*, milliariis quadrante, supra oppidum *Dubnicza*, ad viam regiam, in aquilonem, commode sepositus: nam et agris gaudet fertilibus, et pratis, inter convalles, ultra, quam reris, graminosis. Cohaesit ei *Wrsztrkow*, censeturque cum *Preitha*, eiusdem vici nomine. Sunt terreno pomifero, ditioni *Illaviensi* adscripti.

15.) *Dolné-Klobusicze*, Hungaris *Alsó-* quin et *Nemes-Klobusitz*: quorum illud, ad situm; istud ad praerogativam refertur. Insedit, quarta, supra *Preitham*, milliariis parte. Est in potestate nobilium, partim, partim, in dominatione *Illaviensi*. Ferunt, *Klobusiczkyorum* genti nomen dedisse. Adhaesit vico, parte superiori

16.) *Hornie-Klobusicze*, sive *Felső-Klobusitz*. Agro, uterque est commodo, et laudatissimis pomariis conserto. Praebet, sedem *Györiis*, et *Pominvskiis*.

17.) *Podwazie*, ad tormenti iactum, versus arcem *Illava*, a *Klobussitz*, remotus, et *Vago* adpositus, qui hic traiectionem habet. Ea est, cum *Illaviensibus* vicinitate, ut agrum habeant communem, et arva compascua.

18.) *Illawka*, vicus, diminuto vocabulo, ab *Illava*, sic adpellatus, medio fere milliari, illinc seiunctus in meridiem. Ager ei obtigit, durus; sed pomariis tamen a[p. 261.]micus. Paret dominationi *Illaviensi*.

19.) *Kopecz*, monti *Vapecz*, modica, supra *Porubam*, intercapedine, in valle *Cassensi*, subsitus. Terreno montoso est, et rusticationis impeditae. Incolas habet, eximie stupidos, quique ideo fabellis, ad ciendum risum factis, locum dedere. Imperaverat eis herus, uti, ad praestitutum diem, praecipuae capacitatis vas, flore lactis, repletum, in arcem *Cassensem*, ad se adferrent, opiparo, quod forte parabat, convivio, necessarium. Fecere imperata agrestes, cumque herus, conspecto vase, ex baiulis, quantum ei inesset lactis, sollicitius quaereret; unus eorum, in apertum vas crude perones, et sordidatas braccas indutus, subito insiliit, atque: *en!* inquit, *Domine! Cape indicium; de lactis quantitate: quippe quo, clunetenus,¹ mersum me vides*. Porro obiurgati, ab herili procuratore, *provisorem* nostri vocant; *quid rei esset, quod cancris ad culinam heri, ex more pendi solitos, non administrarint?* Praefidenter responderunt: *nulla id sua culpa factum esse; cancris maleficium imputari oportere, quibus ipsi, severa mandata dedissent, uti agminatim, secundo fluvio, ad arcem denatarent, deque suo adpulsu, promum condum, tempestive docerent. Id quia neglexerint fecisse, mulctaret, refractarium genus, pro lubitu*. Quod iam adtexemus, ultra modum

¹ corr. ex *clunotenus*

* Cf. Ovidius *Fasti* 2. 587.

desipiens foret, si re vera ita haberet. Casu, in cucurbitam, ad grandis ovi modum, globatam, albicantemque, inciderant, iidem huiates rustici. Re insolenti, rapiuntur in admirationem, concilium toti vico indicunt, quidque ostenti esset, diu, ac multum, serio disputant. Ultimo, in eam [p. 262.] sententiam abeunt omnes; ovum esse, ab equa, exclusum; quod, ne inutiliter dispereat, composito nido reponendum, eique, sigillatim ab agrestium singulis, tam diu, gallinarum ritu, incubandum esse, dum hinnulus, in vitam prodeat, quem demum, atroci hero, favorem eius conciliaturi, in Xenium offerent. Nec mora, consternunt, in montis quodam latere, ut abesset a strepitu, nidum, pro re, laxum satis et capacem; immittunt huc cucurbitam, felices, tantis coeptis, eventus, sollicitate comprecati; tunc, quo quisque, altero visus est dignior, ementito illi ovo, per demensa, dierum spatia, ex ordine, incubant. Longe, per hanc vesaniam extracto tempore, cum, nescio cui importuno *Cornelio*, incubandi munere fungendum esset, accidit, ut eo impatientius nidiculanti, cucurbita, e nido elideretur, et per montis clivum, in praeceps acta, ruptaque, in dumum impingeret, cui lepus inerat. Is, ergo, non cucurbitae modo impulsu; sed et conclamatione excubantium percussus, exsiliit propere, et qua patebat, flexuosum iter, congeminationis saltibus, evasit in lustrum, sectatoribus rusticis, impervium. Tristi adeo casu percussi, et leporem re vera exclusum rati agrestes, ad herum accedunt, errorem, quo sibi hinnulum, Xenio herili destinatum, ex assiduo illo incubatu, spondebant, longa usi oratione, deprecantur; accusant, qui prodierat, leporem, quod se comprehendi passus haud sit; alioquin culinae herili inferendum. Risit vesaniam, stolidorum hominum, insolens herus, et in malam crucem [p. 263.] abire iussos, severe obiurgavit; en! inquit ad suos:

Parturiunt stulti!^{*}

20.) *Rowné*, ultra *Kopecz*, milliaria quadrante recedit in montes, ut mirari queas, quam ob rem, *planum*, quod vici vocabulum significat, vocarint *Slavi*. Rure est montoso, et effoeto ad agricolandum; sed idoneo tamen, alendis gregibus ovium, ob herbida, per silvas, pascua. quam ideo pecudis curam, in praecipuis habent incolae, capiuntque ex casei, et butyri proventu, fructus quidpiam. Est in ditioe *Cassensi*.

21.) *Zliechow*, Hungaris *Zliechó*, vicus frequens, a *Rowné*, in orientem, montano situ, retrusus: eadem pascuorum opportunitate, et rei pecuariae studio. Accensetur, *Abbatiae de Rupibus*, quae est in potestate *Collegii S. I. Trentsiniensis*: fructuosa villa rustica, instructus.

22.) *Czicsnany*, trans montem *Strazow*, satis inique positus. Agro certe frumentario, fere caret: quem vero colit, nobilis frumenti impatiens est, neque nisi tenue hordeum, et steriles avenas, educatur. Proinde, ovium pastione, et quem inde habent, proventu, miseram vitam quomodocunque tolerant incolae. Templum, *Exaltationi S. Crucis*, sacrum est; vicus autem dominationi gentis *Serinianae* adscriptus.

23.) *Malé-Podhradie*, Hungarice, *Alsó-Podbrady*. A situ, id nominis accepit, eo quod, arci *Cassensi* subsitus est, et cum incolarum numero, tum et agro exilis. [p. 264.] Censetur, in eiusdem arcis ditioe.

^{*} Cf. *Horatius Ars Poet.* 139. „parturient montes, nascetur ridiculus mus”

24.) *Weliké Podhradie*, Hungaris *Felső-Podbrady*, subsedit et hic, arcis *Cassensi*, sed parte aquilonari. Quod copiosior est priori, *maius* adpellaverunt: agro tamen, nihilo est nobiliore. Colunt hic familiae nobiles, *Wrana* et *Gelebrot*.

25.) *Tuncsicze*, viculus, positus haud iniqui, supra *Cassam*, terreno plano et fertili, in aquilonem repositus. Fama est, incolas huiates canem, lupi loco habitum, laboriosa venatione, deiecisse cutemque ei detractam, tanquam lupinas exuvias, solemni ritu domum retulisse. quod si edito, per vicum, ululatu, exprobrare rustico generi, audeas, vitae adiisti periculum.

26.) *Ladca*, Hungaris *Lidecz*, ad tormenti ultra *Tuncsicze*, iactum. Rure est foecundo, et agricolationi apto. Est ditionis *Cassensis*, cuius heri, geminum hic castellum, eduxerunt.

27.) *Nozdrowicze*, vicus, gentis *Nozdrowiczky* natalibus, insignis. Sedet, supra *Cassam* oppidum, ad montium radices; sed loco plano et fertili, et a via regia, modico intervallo, submoto.

28.) *Podhradie*, monti *Tlsta*, adpositus. Vicus neque copiosus est, neque ultra modum tenuis. Commendatur apud vicinos, a pomorum ubere proventu. Inest ei castellum *Petrocziani* operis.

29.) *Hloža*, planitiem insedit, non inamoenam, crediturque in umbilico quasi, totius *Comitatus*, situs esse. Nomen *Slavicum* [p. 265.] est, natum a paliuris, magna olim copia circa vicum silvescentibus. Rure est fertili, arvis, ad pascendum pecus, laxis, pratis uberis foenisecii. Est in *Motesiczkyorum* potestate.

30.) *Dolné-Kockowcze*, Hungaris, *Alsó-Kockócz*, quarta milliaris parte, supra *Belussium*, oppidum, in aquilonem amotus. Pertinet, ad dominationem *Cassensem*, speciatim, quae *Motesiczkyorum* est. Ager vico obtigit, egregie foecundus; sed silvarum, si nemora quaedam excipias, egenus fere.

31.) *Horné-Kockowcze*, Hungaris, *Felső-Kockócz*, ita dictus, quod inferiorem illum situ, in aquilonem, pone *Vagum* represso, superet. Obiacet vero *Puchovio* oppido, censeturque in ditione itidem *Motesiczkyana*. Templum, quod colli habet impositum, *OO. SS.* nomine consecratum est.

32.) *Noszicze*, Hungaris *Noszicz*, altius paullo, in septentrionem, recedit, orientali *Vagi* ripa, monti substructus. Agro est fertilitatis eximiae, uberibus, per insulam, pascuis, colitque pomaria, fructus haud spernendi.

33.) *Wiszolaje*, Hungaris, *Viszolay*, reducto, in orientem, positu, modica, supra *Belussium*, intercapedine, sub montibus consedit, habitu agri eodem, quo est montana regio. Templum, quod inaedificatum vico est, *S. Galli* episcopi nomine, dedicatum, religionis processionibus, ad diem *B. Georgii Martyris*, frequentari, accepimus. [p. 266.]

34.) *Szlopna*, ultra *Viszolya*, natalibus, inclutae olim gentis *Szlopnay*, quae et *Oroszlánykőy* dicebatur, nobilitatus. Obiacet vico, praecelsi verticis mons, quem *Molenicza* vocant accolae. Celsitatem, ex eo condiscas, quod in aspera montibus regione, *Trentsinio*, tribus hinc disiuncto milliaribus, si coelum sit sudum, conspici possit. Adtinet ad successores *Szlopnayanos*, qui ex sexu femineo, superant.

35.) *Dolný-Lieszkow*, Hungaris *Alsó-Lieszkő*, e regione *Szlopnae*, eidem valli impositus. Exili est habitu.

36.) *Horný-Lieszkow*, sive, *Felső-Lieszkő*, priori illi vicinus, et varie possessus.

37.) *Sverepecz*, tenuis viculus. Abest *Viszolayo*, dimidio, in aquilonem, milliari.

- 38.) *Dolný-Mosztenecz*, Hungaris *Alsó-Mosztenecz*, vicinus priori, neque eo lautior.
- 39.) *Horný-Mosztenecz*, seu *Felső-Mosztenecz*, in eadem, cum inferiore illo, vicinitate consedit. Adtinet, iure haereditario, ad *Illésházios*.
- 40.) *Trsztye*, sedet in valle *Viszolayensi*, quadrante milliaris, supra *Alsó-Lieszkó*, in orientem. Est agro commodo, tametsi montoso. Censetur in ditione *Trsztyánszkyorum*, quibus et nomen impertivit.
- 41.) *Pružina*, ultra *Trsztye*, valle eadem, in orientem, repressus. Frequens vicus, [p. 267.] templo *S. Sophiae*, et gemino castello insignis. Ex situs ingenio, pascuo magis agro valet, quam frumentario: tametsi, ne hoc quidem destituatur. Itaque, student rei pecuariae incolae. Subsedit montem *Szamosztriél*, qui ultra *Moleniczam* surrigitur.
- 42.) *Podszkalye*, ad passus, circiter bis mille, a *Trsztye*, in aquilonem retrusus. Habitus est modici, et tenuis rusticationis. Templum vici *D. Martino*, conditores dedicavere. Paret *Ordódiis*, *Gosztóniis*, aliisque.
- 43.) *Briesztenné*, monti *Szamosztriél*, ea regione subsitus, ubi amniculus *Belussius*, capita habet. Ager montibus horret, estque adeo rusticationis iniquioris.
- 44.) *Gyurgyowé*, quasi vicum *Georgii* diceret, quod quidem vocabulum a primo forte possessore, viro nobili, haesisse, existimamus: situ est aspero et effoeto.
- 45.) *Knyazowá-Lehota*, sic dictus, a sacerdote; tametsi varie possideatur. Vicinus est *Domaniczae*.
- 46.) *Szádecsné*, gentis *Szadeczky* haeredium, priori vicinum, ac forte suppar.
- 47.) *Cselková-Lehota*, habet id nominis, a *Cselkois*, possessoribus. Eadem, qua priores, vicinia; sed in orientem recedens. Ager est positus montosi, neque idonei ad rusticandum. Gaudet tamen lignatione inexhausta, si et haec tamen posset in lucrum verti, cuius faciundi nulla est occasio.
- 48.) *Záwoda*, viculus exilis, et a [p. 268.] nobilibus possessus, ad bis mille, passus, ultra *Podszkalye* sepositus. Terrenum ei contigit, ex situs natura, ieium, et nisi liberalius stercoretur, fere inutile.
- 49.) *Pocárová*, eiusdem, cum priori habitus, et viciniae.
- 50.) *Zemianszky-Kwassow*, sive *Nemes-Kvassó*, dimidio, supra *Felső-Mosztenecz*, milliari, ad aquilonem, haud longe ab oppido *Vág-Beszterce*, sepositus. Possidetur a familia *Kvassay*, cui aut nomen dedit, aut ab ea retulit. Haec, de vicis *Processus Medii*, *Cis-Vaganis*.

ARTICULUS II.

DE *Vicis Processus Medii, Trans-Vaganis*

PROOEMIUM

Frequens, et haec *Processus* ora, vicis est: in quibus enumerandis, eum tenebimus ordinem, ut, traiecto eadem regione *Vago*, ubi citeriores vicos cessavimus enarrare, ab aquilone, in meridiem, inter *Moraviae* fines, et occidentalem amnis ripam, descendamus. Occurrunt autem hic:

- 1.) *Malá-Uditza*, Hungaris, *Kis-Uditza*, milliari fere, supra *Puchoviam*, *Vago* adpositus. Rus collinum, sterilem praebet rusticationem.
- 2.) *Okrut*, eiusdem praerogativae vicus, ripae *Vagi* inaedificatus; sed, ob effoetum agrum, tenuis. Gaudet pomariis, sic satis fructuosus.
- 3.) *Upolaw*, in aquilonem submotus; quod terreno montoso est, nequit proficere. [p. 269.] Incolas certe egenos alit, et vix sibi ipsis sufficientes. Est in censu, dominationis *Lednicziensis*.
- 4.) *Nimnitza*, in *Vagi* ripa, monti eximio subaedificatus. Mitior ei ager est, et amicier sementi. Aquae acidae, quae hic scatent, cum salubritatis opinione, bibuntur. Pertinet ad *Ledniczium*; tametsi, et familiis *Keresztes*, et *Kerthi*, suae isthic sint curiae.
- 5.) *Hochcsina*, haeredium, ad dominationem *Ledniczensem* adtinens; sed quod, nunc in potestate est gentis *Baranyai*. Recedit *Puchovia*, dimidio; intra montes aquilonares, milliari. Ergo, aspero est agro, et sementi iniquo.
- 6.) *Ihrischce*, ultra *Puchoviam*, exiguo intervallo, in aquilonem recedit, estque priori illi, et incolis suppar, et agro. Refertur ad ditionem *Ledniczensem*.
- 7.) *Moschcsichce*, Hungaris *Mostice*, eadem cum priori, plaga situs, et cum ditione, tum rure, atque incolis, eidem consimilis.
- 8.) *Zbora*, eodem spatio, in septentrionem submotus, vallem insedit, ex nimia, impendentium montium asperitate, agricolationi inimicam. Ergo, pecudum, atque ovium maxime, cura, proficiunt incolae. Est in ditione *Lednicziensi*; tametsi, et *Bereniis*, *Ghyhaniis*, et *Prileczkiis*, suos hic sit possessionis modus.
- 9.) *Vidrná*, adhuc eandem aquilonis oram insidet, estque opportunitatibus nihilo melioribus. Pertinet ad iura *Ledniczensia*, praecipue, quae sunt *Mattyasovskyorum*, et *Gosztioniorum*. [p. 270.]
- 10.) *Dubková*, ripam amniculi *Bielii*, insedit, loco, intra montes represso, paris cum prioribus, habitus. Est iuris *Ledniczensis*.
- 11.) *Laaz*, inhaesit in confiniis *Moraviae*, adversus vicum *Sztreléné*, positu montano, et conditionis, cum prioribus, prorsus eiusdem. Censetur in haerediis *Ledniczio* adscriptis.
- 12.) *Liszá*, vicus totius dominationis *Ledniczensis*, facile copiosissimus, et ad *Bielii* fluvii ripam, haud procul a *Moraviae* limitibus ita positus, ut iter simul praebeat, illuc commeantibus, ex montano situ, impeditum. Incolae, quod rusticationem nacti sunt, ex agri indole, difficilem, rem pecuariam ita curant, ut multum, pastione in primis ovium, proficiant.
- 13.) *Luky*, nomen a pratis accepit, tametsi montibus obsideatur. Est *Liszae* vicinus ab oriente, conditionis, cum prioribus, prorsus consimilis. Templum vici, *D. Bartholomaeo*, sacrum est.
- 14.) *Zubák*, supra *Lednicziam* arcem, eo itinere positus, quod inde, per montium pylas, in *Moraviam* ducit. Indolis, quam in reliquis huius orae vicis, notavimus, supparis. Spectat ad *Ledniczensem*, et in hac, ad ditionem *Mattyasovskyanam*.
- 15.) *Zarjecsie*, quasi *transamnanum* diceret, quod in ripa amniculi *Bielii*, situs est. Iungitur montibus, estque ideo terreno sterili, et aspero aëre; cetera, ditioni *Ledniczensi* adscriptus. [p. 271.]
- 16.) *Mesztecske*, oppidulum, significat, nomen, credo per antiphrasin, vico adtributum. *Zarjecsio* ad teli iactum, intra montes, obsedit. Itaque non tam agraria, quam pecuaria

re, proficiunt incolae, natura cum primis agiles, et ovium stabulationibus curandis, idonei. Censentur, in dominatione *Ledniczii*, speciatim ea, quae est †*Bereniczum*†.¹ Vicinus illi ab aquilone,

17.) *Dohnany* consedit, similis priori, situ non minus, quam ditione, et incolarum indole.

18.) *Wieszka*, viculum nomen significat, quod ei ab exilitate, inditum putamus. Soli, caeli, et incolarum ingenio, prioribus suppar. Sedet, ultra *Dohnany*, ad tormenti iactum.

19.) *Bezdedow*, solo fere, rivi *Bielii*, interlapsu a *Wieszka* dirimitur; hinc non raro, pro eodem vico habetur; uterque est in potestate nobilium *Kvaszny*.

20.) *Hrabovka*, nihil prae ceteris eximii habet, sive terrenum spectes, sive incolas. Paret heris *Lednicziensibus*.

21.) *Strezenice*, infra *Puchoviam* ad *Vagum* resedit, rure plano partim, partim montano, ut proinde, plusculum commoditatis rusticae habeat, quam reliqui. In hac, fructuosa pomaria, iure censueris. Adscribitur *Ledniczio*. Inde,

22.) *Meczne*, quarta milliaris parte in occidentem recedit; agro, ex montium contagio, aspero.

23.) *Horenicze*, iterum *Vago* adsedit, [p. 272.] in prioris, et *Strezenicze*, vicinia. Ager, indolem obtinet, orae *Vaganae*, reliqua, heris² *Lednicziensibus* adtribuitur.

24.) *Horka*, ab amne, in occidentem retrusus, neque alia re magis, quam quod sterili sit positu, memorabilis.

25.) *Lehotka*, nihilo dissimilis priori: nam et exilis est, et rure effoeto.

26.) *Rowne*, adhaesit *Vago*, id nominis a qualicunque planitie, trahens: quod, situm ei praestat amoenum, dignumque, cui secessum herilem, *Rakoczii*, inaedificarent olim. Iam, castellum idem, *Mattyasovskiis*, sedem praebet. Secedit *Puchovia*, medio, in meridiem, pone amnem, milliari. Templum vici, *S. Michaeli* dedicatum perhibent.

27.) *Dolna-Breznicza*, Hungaris *Alsó-Breznicz*, vicus a *Rowne*, bis mille fere passibus, in occasum recedens. Quia, praeter alios nobiles viros, genti praecipue *Topos* obnoxius est; partim *Topos*; partim *Nemes-Breznicz*; vocari eum audias.

28.) *Horna-Breznicza*, Hungaris *Felső-Breznicza*, altius in vallem, versus occidentem, repressus, in haerediis *Lednicziensibus*, censetur.

29.) *Lehotka*, arci *Lednicze* subsitus. Caret agro frumentario; qua re fit, ut vario operarum genere, et, quod inde capitur, manus pretio, vita incolis trahenda sit.

30.) *Kwassow*, tenuis, si quis alius, viculus, ita, et agri egenus, est, et incolarum. Paret, iure *Ledniczensis* dominationis, *Mattyasovskiis*. Flexo hinc ad ortum itinere: [p. 273.]

31.) *Horowicze*, Hungaris *Horócz*, ad bis mille passus, infra *Rowne*, *Vago* adsitus. Ex depressiore situ, si pluvium sit coelum, lutulentus fit vicus; alioquin haud incommodus rei rusticae. Heri *Madacsánii* sunt, quorum castellum, editiori positione, conspicuum est. Templum *S. S. TRIADI* consecravere, qui id condiderunt.

32.) *Dublow*, eadem ora; sed in meridiem depressius, ad *Vagum* sedet. Vicus est iisdem *Madacsániiis* proprius, positu campestri, et rusticationi, prorsus idoneo.

¹ fortasse *Bereniorum*, quos etiam in proximo vico *Zbora* possessionem habere in pagina priora Belius memorat. ² *reliqua, heris* corr. ex *reliquae, herisque* sec. ms. B p. 173.

- 33.) *Nowá-Wesz*, Hungaris *Uj-falu*, quod *novum vicum* significat. Est, pari cum *Dublow*, rure, plano eo, et ad rusticandum opportuno. Possidetur ab *Egresdiis* et *Madacsániis*. Reliquum, ditioni *Oroszlánykőiensi*, adscribitur.
- 34.) *Sawcsina*, locum insedit haud effoetum, estque in potestate *Trshtyanszkyorum*.
- 35.) *Tuschina*, retracto ad occidentem situ, montibus quidem, substernitur; sed agro tamen est commodae agricolationis. Pertinet ad dominationem *Oroszlánykőiensem*. Est etiam,
- 36.) *Tuschina* minor, seu *Nemes-Tuschina*; sed quae familiae cognomini paret.
- 37.) *Mikussowcze*, Hungaris *Mikussócz*, vicus est, a prioribus, modico, in septentrionem, intervallo, submotus. Agro gaudet collino, atque, idcirco, aspero, et ad rusticandum, difficili. Accensetur ditioni *Orosz*[p. 274.]*lánykőiensi*. Sunt tamen, in vico duae partes familiis, *Budjác* et *Koisch*.
- 38.) *Cserveny-Kamen*, Hungaris *Vörös-Kő*, vicus, tota *Oroszlánykőiensi* dominatione, optimus, et *Bohuniczio* suppar: quod, eo mirere magis, quia a montibus circumquaque obsessus, tenui est, ac ieiuno agro, aëre autem frigidus, et importuno segetibus. Silvis abietinis abundat, iterque transmittit in *Moraviam*.
- 39.) *Wrschatecz*, suburbanum dixeris, arcis *Wrschatecz*, seu *Oroszlánykő*, a qua, et nomen *Slavum* communicat, et iura accipit.
- 40.) *Podhradie*, eidem arcis subsitus, ab oriente vicus, et a venatoribus fere insessus: sive id demum, herili instituto factum; sive necessitate. Nam, agro est omnino effoeto, et ad rusticandum inutili.
- 41.) *Bohunicze*, eadem hac regione, sed ad *Vagum* proclivi. Consedit loco plano, et pingui, adversa viae *Klobuschitz*, ora. Itaque, habet colonos, neque egenos, neque desides. Sed, qui tamen, oris multo sunt crassioris, quam vicini *Slavi*. Fuit olim iuris *Klobuschiczkyorum*, quod postea, per nuptias, in *Jeszenszkyos* transiisse ferunt.
- 42.) *Krivoklat*, est in *Bohuniczensi* vicinia; sed intra montes repositus, eamque ob rem, infelicis agri. Adtinet ad dominationem *Oroszlánykő*.
- 43.) *Szedmerowecz*, Hungaris *Szedmerőcz*, recedit a *Kriwoklat*, quarta milliaris parte, ad solem meridianum, montis radicibus inaedificatus. Agrum colit asperum; sed [p. 275.] brassicae tamen amicum; quae hic, insigni proventu, educatur. Paret hero *Oroszlánykőiensi*. Non longe hinc abest:
- 44.) *Szlawnicza*, vicus, agro praeditus rusticationi opportuno. Est gentis *Sándor* haeredium, quae ideo, de *Szlawnicza* cognominatur.
- 45.) *Waszka*, in ripa *Vagi* positus, ditionis, et habitus, cum *Szlawnicza* eiusdem.
- 46.) *Kamenicsany*, possessus a pluribus. Nempe, capiunt eius partem, *Sirmienses*, *Ugronowitschii*, *Sándorii*, *Tarnóczii*, *Noszdroviczii*, reliqui. Agro est commodo, et agricolationis fructuosae. Hinc in meridiem
- 47.) *Boleschow*, ad tormenti iactum, contra *Dubniczam* resedit, *Bolesó* dictus Hungaris. Est in potestate *Sándoriorum*, *Borcsitzkyorum*, *Sirmiensium* et *Ghilaniorum*. Agrum natus est, planum foecundumque; sed *Vagi* obnoxium eluvionibus.
- 48.) *Picho*, tam est vicinus *Bolesoi*, ut, ab ignaris, idem vicus credi posset. Rus, ex vicinitate, existimare queas; fertile est enim, neque impeditum collibus. Accensetur ditioni *Abbatiae de rupibus*, quam *Collegio S. I. Trentsiniensi*, diximus adscriptam. Proxime abest
- 49.) *Borcsicze*, Hungaris *Borcsicz*, eodem *Vagi* decursu, eademque agri qualitate. Hinc gens *Borcsiszkyorum*, nomen traxit, quippe quae, vico natales debet. Praeter

Borcsiczkyos, Ugronowicsii, Tarnóczii, et alii, vici partem obtinent. Hinc, in meridiem degressis [p. 276.]

50.) *Nemschowá* obiicitur, *Vago* haerescens. Vicus est frequens, et agro praeditus, fertilitatis eximiae. Pertinet ad dominationem *Trentsiniensem*.

51.) *Szrnyé*, recedit a *Nemschowá*, in occidentem, versus *Moraviae* fines, rivo adsitus undoso. Territorium ei montosum est, et rusticationis durae, ob situum asperitatem. Est in haerediis *Trentsiniensis* dynastiae. Positione, hinc, in meridiem, retracta

52.) *Dworecz* insedit, eo memorandus, quod agro polleat commodo. Possidetur a pluribus nobilium.

53.) *Liborcsa*,¹ vicinus *Dworeczio*, sed *Vago* proximior, et *Ecclesiae Trentsiniensi* obnoxius; iam vero, ab eiusdem *Collegii Iesuitis*, possessus. Terreno circumfunditur plano, ac foecundo.

54.) *Klucow*, Hungarice *Klucsó*, agro gaudet, frugum feraci. Insedit contra *Teplam*, estque in potestate *Klucsoiorum, Bossaniorum, Paroczaiorum, Gétziorum, Nagyiorum, et aliorum*. Profundius in meridiem

55.) *Ujezdo*, ad *Vagum* adsedit, terreno, plano partim, partim collino, ditionis *Iesuitarum Trentsiniensium*. Intra montes hinc recedit,

56.) *Záwada*, versus *Moraviae* terminos, agro, ob positus iniquitatem, sterili. Adtinet ad dominationem *Trentsiniensem*. Contra:

57.) *Nowá-Wesz*, Hungaris *Uj-falu*, vicinus *Vago*. *Dobrae* vico *trans-Vagano*, oppositus. Longo, sed rariore aedium ordine, [p. 277.] pone amnem procurrit. Rus, partem maximam, montanis collibus horrescit. Paret *Zirczicziis, Prileszkiis, et Mitticzkiis*.

58.) *Szkala*, nomen retulit a monte, cui prope *Vagum* substernitur, *Szkalka* dicto. Submovetur *Trentsinio* medio, in aquilonem, milliari. Templum vici *S. Emerico* dedicatum est; vicus ipse, *Episcopatu Nitriensi* obnoxius.

59.) *Dolna-Szutsa*, Hungaris *Alsó-Szucsza*. Copiosus vicus, valli, quadrante milliari, infra *Szkalam*, instructus. Nactus inde est, agrum collinum, et durae rusticationis. Templum *D. Elisabethae* sacrum est; vicus *Trentsiniensi* ditioni, adscribitur.

60.) *Horná-Szutsa*, Hungaris *Felső-Szucsza*, a situ ita vocatus, quod eadem illa valle, medio fere milliari, altius, ad *Moraviae* fines retrusus. Tametsi autem, agro est, silvosis montibus, horrente, frequentes tamen habet incolas. Vivunt hi, praeter agrorum difficilem cultum, lignatione, quam *Trentsiniensibus*, haud sine lucello, sufficiunt. Est ditionis *Trentsiniensis*.

61.) *Hrabowka*, colli, infra, *Alsó-Szucsam*, in meridiem, insedit. Haeredium est gentis *Hrabowszky*, cui et nomen impertivit. Rure gaudet, montanae quidem positionis; sed patientis tamen rei rusticae. Recedit *Trentsinio*, medio in aquilonem milliari. *Hucusque de vicis Processus Medii Trans-Vaganis*.

¹ corr. ex *Liborosa*

MEMBRUM III.

DE [p. 278.]

Processu Comitatus Trentsiniensis Inferiore

PROOEMIUM

Res ipsa loquitur, nomen et huic orae situm impertivisse: *inferiorem* enim provinciae oram ita complectitur; ut, cum infra metropolim *Trentsinium*, *cis-Vagano* hinc, illinc *trans-Vagano*, terrarum tractu coepit diffundi; non ante terminetur, quam hic quidem, pone *Transmontanum Processum*; illinc secundum *Moraviae* fines, in *Nitriensium* limitibus, desinat. Caret urbibus; arce autem unica, et cognomine huic oppido, colitur. Sed, vicis etiam paucioribus est, ob situs angustiam. Nostrum est, regionem omnem, ex instituti ratione, perlustrare.

SECTIO I.

DE

Arce et oppido, Processus Inferioris, Betzko

S Y N O P S I S

<p>I. <i>Arx BETZKO</i>: eius fabulosae origines, narrantur: expenduntur: qua olim fuerit utilitate §. I. Erat regum propria: Stiborio donatur a Sigismundo: Stiborii,¹ in augenda arce, adversus agrestes, durities: triste eius, et uxoris, fatum §. II. Arcis, post Stiborii occasum, fata dubia: molis</p>	<p>ruinae, unde arcessendae, ex legibus patris, docetur: possessorum Beczkovii multitudo: eius ditio § III. II. <i>Oppidum Beczkow</i>: an eadem sint oppidi, quae arcis origines: incinctum est moenibus: aedium habitus, et possessores: ruris ingenium. [p. 279.]</p>
---	--

I. *Arx BETZKO*

§. I.

Arx BETZKO fabulosae est originis, neque ideo sibi constantis. Vulgi relatiunculae, ad MATTHIAE Corvini aetatem, ortus referunt. Aiunt nimirum, ab transeunte hac rege, morionem suum, cui *Butzko* nomen fuerit, et montem impetravisse arci idoneum, et circumiectam huic quaquavorsum oram: ea tamen lege, uti arci, quam, ex acceptae ditionis redditibus aedificaturus, in monte esset, a suo vitae genere, nomen inderet, appellaretque

*Arcis Betzko
origines
fabulosae,
narrantur:*

¹ corr. ex *Stoborii*

expenduntur: *Bolondvár*, quod *stulti arcem*, vel si Graece velis Μορόπυργον significat. Accepisse eam conditionem *Buczkonem*, arcemque, quam properato opere eduxerat, ex *Corvini* voluntate *Bolondvár* nominavisse, quod demum vocabulum ne opprobrio esset, sequutis possessoribus cum proprio morionis nomine, *Butzko*, seu *Betzko*, permutatum fuisse. Fabula sit, an historia? Nolim disputare, ne in avos, et horum maiores, qui haec ad nos propagarunt, iniurius esse videar; saltem aetate *Corvini* res haud evenit: quippe quum, arcis mentionem, in antiquioribus multo diplomatibus, repererim. Diserte STIBORII tabulae, quas infra, ad *Podhradie* integras dabimus, arcis *Bolondocz*, meminerunt, quam is a SIGISMUNDO, et coniuge sua, MARIA, iam tum, ante annum MCCCXC. dono acceperat. Si quid ergo veri similis fabulae inest, cum arcis origines, integris seculis, aetatem *Corvini*, anteierint, alii regi, tribuatur oportet, in[p. 280.]signis haec, et in morionem liberalitas, et ducta, ab eo, arcis denominatio. Sed, non est opus, vulgi hos sermones morari! Quandocunque demum erecta arx sit, pronum erit suspicari, ob situs opportunitatem, quodque *Vago* amni adcubet, *Bohemicis* bellis, quae seu inferebant reges nostri, seu propulsabant, in iis molibus habitam fuisse, quae rebus trepidis, et plebi perflugio erant, et exercitibus, praesidio.

qua olim fuerit utilitate.

§ II.

Erat regum propria: Fuit vero, post fata *Matthaei Trentsiniensis*, in CAROLI primum deinde in LUDOVICI, postea in SIGISMUNDI regum, potestate. quorum iste, arcem, et adscriptam ei ditio-nem, STIBORIO, vulgo, *Csibor-Vajda*, *Transilvaniae praefecto*, et *Vagi Domino*, (ita se in diplomatibus vocitabat) pretio redemptam, an possidendam gratuito, permisit. Accepta hic arce, uti erat educendorum operum studiosissimus, *Betzkonem*, ampliorem, iuxta et munitiorem, brevi effecit; plebe, etiam quae sui iuris haud fuerat, ad maturandam molem, vi subinde compulsa. Ferunt, ea fuisse violentia, ut, adactos, ad tributarias operas, cum iumentis, agrestes, non ante dimiserit, quam et ipsi succumberent, labori durissimo, et pessum irent quadrigae. His ille artibus, effecit quidem brevi, ut increscerent munitiones, ac palatia; sed maturescente simul, tyrannidis suae, vindicta. quam vulgus, more suo, in hunc modum exaggerat. Fuisse *Csibor-Vajdam*, ex se hominem durum, et adfligendae plebi, cui late dominabatur, unice intentum. Auge[p. 281.]bat crudelitatem, violentia, adfunde-batque camino oleum. Agrestes proinde, et ad quos saevities hominis pertinebat, diris devovere, et onerare imprecationibus, tyrannum: dum, urgente Nemesi, insolenti mortis genere, necaretur. *Baccho*, ritu suo, profusius litaverat. Infelix igitur, uti commode edormiret crapulam, ad puteum, loco umbroso ac gelido, lectulum consterni iubet, in eum se iniicit, cumque, et vino, et somno, sepultus, sine custode stertit sui impos, adrepentem anguem, hiantem ore accipit, quae per palati cavitatem, in cerebrum illapsa, ebrium conficit, et luminibus erosio, faciem deturpat, atque, nunc ex hoc, nunc ex altero oculo, tanquam per fenestellam, caput porrigit. Adtoniti, subita foedaque adeo heri morte, famuli, rem tristissimam, uxori confestim nuntiant. quae, dum celeriter adcurrit, improvise mariti obtutu, a potestate mentis deturbata, limphataeque similis; correpto, quem apud se gerebat, cultello, praecordia confodit, atque infelicem animam, pone maritum collapsa, subito efflat. Haec vulgi sermonibus circumferuntur hodieque, credo, eo conficta, uti territarent *Stiborii* similes, quique rem suam, alienis

Stiborio, donatur a Sigismundo:

Stiborii in augenda arce in agrestes, durities:

triste eius, et uxoris fatum.

sudoribus, et admota violentia, nefarie auctitant. Addunt, ad praestruendam, funestae narrationi, fidem, machinarum bellicarum indicium: quarum uni, mariti effigies, cum serpentis simulacro; alteri uxoris, cultello armatae, et ictum in praecordia molientis, species, arte fusoria, inducta fuit: quae tamen, *Rákóczio*, nuper turbas ciente, *Trentsinium* sunt devectae. [p. 282.]

§ III.

Quid, post *Stiborii*^{p.)} occasum, arcis, seu prosperi acciderit, seu adversi, et in quorum fuerit potestate, dictu est difficile; neque forte, multum lectorum interest. Id, extra dubitationem positum credo, fata subiisse eadem, quae *Vaganam* hanc regionem, bellis *Bohemicis*, exercuerunt. Hoc, iam ad arcis ruinam, in primis efficax fuisse perhibent, quod dispersita, inter plures heros, dominatione, curam, eius sartae, tectaeque conservandae, quae ad omnes, pro aequa portione, adtinuit, nunc pauciores, nunc plane nulli, suam facere voluerint: communi arcium, per *Hungariam* malo, in quarum possessionem, numerosiores heri pervenere. Id, uti averruncarent, status et ordines, plures sanctiones, publicis Comitibus, ediderunt. Prima omnium fuit ea, quae anno MDLXIII. decreto FERDINANDI I. vigesimo, perscribatur. quam, nihil piget adscribere, ut in memoriam revocetur his, ad quos, legis eius observatio, pertinet. Habet autem ad hunc modum:^{q.)} *Statutum etiam est, ut existentibus in arce aliqua finitima, duobus vel tribus, aut pluribus etiam fratribus, et eorum aliquibus, intertentionem eius,¹ pro sua parte, iuvare nolenti*[p. 283.]*bus, tales recusantes, supremus regni Capitaneus, ad iuvandum, cogat et compellat. Inter quos quidem fratres, vel alios etiam, quoscunque communem arcem possidentes, supremus regni Capitaneus, cum comite Comitatus,² revisis et cognitis arcis proventibus, limitationem faciat, quantum quisque, pro rata proventuum suorum parte, ad arcis illius intertentionem impendere debeat. Uno vero, aut altero, intertentionem, pro facta limitatione, iuvare nolente, ceteri³ potestatem habeant occupandi partem, iuvare nolentium, eamque, ad arcis conservationem insumendi. Utinam obtemperatum legi, saluberrimo latae consilio, fuisset melius! minus iam rudera ostentaret Hungaria. Nam, ita existimo; tametsi multas, easque egregie munitas arces, belli tempestates, deiecerint; plures tamen exstare, quas, possessorum incuria, perdidit. Ceterum, ne penitus exolesceret sanctionis auctoritas, iterandam putaverunt Ordines, iis Comitibus, quae anno MDCXXII. FERDINANDUS II. *Pisonii* concelebrabat;^{r.)} atque tertium,*

*Arcis, post
Stiborii
occasum fata
dubia:
molis ruinae,
unde arces-
senda, ex legibus
patriis docetur:*

^{p.)} Vellem, esset doctorum aliquis, qui STIBORII ortus, provectas, ad summum, opes, atque, res in *Hungaria*, et in *Transilvania*, crudeliter, an benigne, administratas, cum fide, expromeret. Vulgus enim, adpersis fabellis, *tyrannum* fuisse ait. Diplomata, quae perscripsit, sic satis benignum testantur; ut dotatas passim Ecclesias, coenobia, item, ac *Xeno-* et *ptochodochia*, sileamus. quod dum fiat, si futurum tamen aliquando est, consule PETRI de RÉVA de Monarchia et S. Corona Reg. Hung. Centuriam V. edit. Francof. p. 29. sequ. et Novam *Scriptor. Rer. Hungar.* editionem Lipsiensem. Tomo II. p. 653. seq.

^{q.)} Articulo XIX.*

^{r.)} Articulo LXXII.**

¹ CJH 1696. II. p. 514. *illius* ² *cum comite Comitatus* add. sec. CJH 1696. I. c. ³ CJH 1696. I. c. *caeteri*

* Vide CJH 1696. II. p. 514.

** Vide NOVELLAE 1698. p. 103.

possessorum
Beczkoviae
multitudo.

anno MDCXXV.^{s.)} ubi legis vigor, ad eas simul arces profertur, quae haud sunt collimitaneae: *Ad articulum*, inquit, *LXXII. anni MDCXXII. de arcibus finitimis, per plures fratres, prout et relictas, ac alios quoscunque, communiter possessis, additum est*,¹ *ut is, etiam de aliis arcibus, in tutioribus partibus*² *regni sitis, intelligatur, ita, ut de bonis et proventibus possessoris, restorationem suae portionis negligentius procurantis, praemissa certificatione, Vice Comes, providere debeat et teneatur.* Hac, tunc usi fuerant providentia Ordines. In *Beczkovia* certe instauranda, legis auctoritas, exolevisse [p. 284.] censenda est; quando, ob possessorum multitudinem, et rationes singulorum diversas, in rudus, ante nostram aetatem, coepit abire, vetus, neque infirma, moles. Sunt vero in his, quantum cognovimus, *Eszterházii, Erdődii, Révaii, Szunyoghii, Pongráczii, Justhii*, reliqui. Varie, inter hos, cum dominationis, opimae futurae, si ad eundem herum, adtineret; tum arcis portiones, sunt distributae. Censentur vero, in *Beczkoviae* ditione, praeter cognomen oppidum, vici XIII puta: *Krivósud, Kálnicza, Wieszka, Kocsócz, seu Kocsowcze, Uj-falu, Lészko, Bosacz, Szrnyé, Rév-falu, Haluczicz, Chtwrtek, Iwanócz, et Melcsicz*.³

II. Oppidum BECZKOW

An eadem
sint, oppi-
di, quae arcis,
origines:

incinctum est
moenibus:

aedium ha-
bitus et
possessores:

Si ex nominis cognatione, ducendum est argumentum, eadem oppidi et arcis, saltem suppres fuerint origines; sed et tenebris involutae iisdem. quas ii disiciunt optime, quibus datum erit aliquando, haec⁴ istius modi, priscae aetatis arcana, excussis⁵ tabulariis, in aprico sole collocare. Subsitum est autem arci oppidum, in *Vagi* ripa, loco plano, hilari ac foecundo. Incingitur id moenibus, quae aut primi conditores eduxerunt, aut, qui hos exceperunt, possessores alii. quod sane, ad opinandum proclivius est; cum raro eveniat, ut cum primis statim exordiis, consummentur, coeptae substructiones. Atque, fuerunt omnino qualescunque munitiones hae, saluti *Beczковиensibus* cum exeunte seculo decimo sexto, *Turcae*, sanguinolenta illa impressione, qua tredecim hominum millia abducta, ac totidem fere flammis ferroque necata, in litteras relatum ab ISTVÁNNFFY est, hucusque pertigissent. Aperte historicus:⁶ *Hinc* [p. 285.] (de Pöstiniensium thermarum clade dixerat)⁶ *penes Vagi ripam procurando, usque ad Beczkovii⁷ oppidi portas, caede et sanguine obviorum debacchati Borium pagum exussere, abductis nobilibus feminis*,⁸ *Iohannis Baloghii, et Paulli Viskéletii*,⁹ *uxoribus ac liberis.* Ergo, ad portas saltem, non intra moenia, truculentissimi hostis furor, pertigit; quod sane vix futurum erat, nisi immanem turbam, moenia arcuissent. Aditur vero oppidum, portis duabus, intus aedibus cultum, haud incommodis. In his, praecipuo loco sunt, quas *Eszterházii, Révaii, Labsinszkii, Blaskoviczii, Szádeczkii, Váradii, Raimannii*, ac reliqui, habitant. Coenobium familiae S. FRANCISCI, quod est in oppido, IACOBUS HASKO, DEIPARAE VIRGINIS MARIAE, IN

^{s.)} Articulo LIX.*

^{t.)} Libro XXXI. p. 745, I.

¹ *additum est* add. sec. NOVELLAE 1698. p. 123. ² add. sec. NOVELLAE 1698. l. c. ³ corr. ex *Melesicz* sec. B p. 183. ⁴ corr. ex *hac* sec. ms. B p. 183. ⁵ corr. ex *excusis* sec. ms. B l. c. ⁶ *de Pöstiniensium... dixerat* add. a Belio ⁷ ISTVÁNNFFY 1622. p. 745. *Beczonis* ⁸ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *faeminis* ⁹ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *Visqueletii*

* *Vide* NOVELLAE 1698. p. 123.

*ruris
ingenium.*

VAGUJHELY PRAEPOSITUS, AETATE SEPTUAGENARIUS, ANNO MDCXCI. IOSEPHO DEI NUTRITIO, uti habet inscriptio, extruxit. Est, et extra moenia, aedes sacra, S. STEPHANO, Hungariae regi, dedicata. Rus, oppido admensum, et amplum est, et agro frumentario insigne. Fert enim, omnis generis frumentum benigne, et si concordet annus, proventu ubere. Colunt oppidani vitem, quoque; sed fructus excocti minus, ob soli, an coeli, ingenium, operis vineaticis inimicum. Laudatiora sunt pomaria, nullo non arboris seminio, consita. Accedit, ad oppidanorum commoditatem, lignationis et pascuorum, insignis copia. quo terreni habitu fit, ut plerique civium, lubenter adcurateque rusticentur, pauciores opificiis studeant; qui et ipsi tamen, non negligunt agricolationem. Supra oppidum, mons, pone *Vagum* surrigitur *Cservená-Hora*, seu *Rubra Silva*, dictus. Arboribus is, per latera, obsitus est; cum contra, summitatis calvitium, agris frumentariis, percul-tum videas. [p. 286.]

SECTIO II.

DE

Vicis Processus Inferioris

Ita, hos quoque, *Vagus* discriminavit, ut *citeriores* sint alii, *ulteriores* alii. Ac hi quidem, amne, et finibus *Moraviae*; illi, *Processu Transmontano*, et orientali fluminis ripa, usque ad *Nitriensis* regionis confinia, designatur.

ARTICULUS I.

DE

Vicis Processus Inferioris, Cis-Vaganis

In recensendis huius orae vicis, a *Nitriensium* collimitio exordiemur, in *Trentsinii* demum vicinia, desituri. Sunt vero heic:

- 1.) *Nowá-Wesz*, Hungaris *Uj-falu*, quod utrumque, novum vicum significat. Positus est prope ad *Nitriensium* fines, uno, infra *Beczkw*, milliari, tenetque locum, rusticationi, frumentariae illi, et vineatoriae, idoneam. Neque pascuis, atque lignatione, destituitur, quam querceta sufficiunt. Templum *D. Martino* sacrum est. Veniunt autem, in possessionis partem, *Mattyasowszkii*, *Révaii*, *Pongráczii*, *Horeczkii*, *Bossánii*, *Prileszkii*, *Zircsiczii*, *Dubnitzkii*.
- 2.) *Kocsowcze*, Hungaris *Kocsócz*. Geminus est vicus, habitus, quo erat prior, supparis. Horum alter, *Felső-Kocsócz*, rusticus est totus, *Beczkwianae* obnoxius dominationi, illi praecipue, quae *Eszterháziorum*, *Mednyánszkyorum*, *Prileszkyorum*, [p. 287.] *Köszöghiorum*, et *Zircsicziorum*, est. Alter, *Nemes-Kocsócz*, est potissimum familiarum *Majthény*, *Prileszky*, *Podhradyai*, et *Kardos*.
- 3.) *Wieszka*, exilis viculus, qui tamen agrum insedit fertilem, et cum frumenti, tum et vicis patientem. Est in potestate, *Eszterháziorum*, *Pongrácziorum*, et *Mednyánszkyorum*. Ultra hunc, modico intervallo,

- 4.) *Rakolub* est, agro fertili; sed silvarum indigo, et viti inhospitali. Posteaquam gens *Rakolubszkyorum*, extincta est penitus, in iura *Mednyánszkyorum*, *Prileszkyorum*, *Dubniczkyorum*, et haeredum *Vass*, concessit.
- 5.) *Kalnicza*, Hungaris *Kalnicz*. Geminus, et hic vicus est, medio fere milliari infra *Beczkovium*, in valle sepositus. Alter eorum ditioni *Beczковиensi* accensetur; alter, cui nomen *Rosony-Kalnicz* est, partitis iuribus, *Pongráczii*, *Mednyánszkiis*, *Kőszöghii*, *Ghéczyis*, et *Zircsichiis*, paret. Rus utrique angustum, et derasis subinde silvis, auctitandum. Illud, ad vicorum commendationem adfert plurimum, quod vinum gignat, hac ora, nobilissimum. Quod montibus obsidetur silvis, gaudet, eximia lignationis, et curandi pecoris, commoditate.
- 6.) *Bodowka*, milliari quadrante, supra *Beczkovium*, situs collini atque sterilis; colit tamen vineolas, modici, et austeri proventus. Est in ditione *Beczковиensi*. Vicinus huic adsedit,
- 7.) *Krivósud*, infausti nominis [p. 288.] vicus: quippe quod, *pravum iudicium* significat. Suppar est priori, proventu tamen pomorum, quodammodo felicior: dominationis eiusdem.
- 8.) *Szelecz*, frequens oppido vicus, quem bello *Rákócziano*, decedentes *Trentsinio* panifices, copiosiore fecere. Sedet, in radicibus montis *Inovecz*, modico, supra *Krivósud*, intervallo, loco, ob situs iniquitatem, effoeto, lignationis tamen, per silvosos montes, inexhaustae: qua, rem factitant incolae. Accensetur iuribus ditionis *Trentsiniensis*.
- 9.) *Rozvác*, viam regiam, *Trentsinium* ducentem, supra *Krivósud* occupat. Agro est, inter sterilem et fertilem, medio, colonis copiosis. Adscribitur haerediis *Trentsiniensibus*: tametsi haud desint, nobiles quoque, qui isthic sedes habeant, puta *Demján*, *Pribics*, *Tausz*, reliqui.
- 10.) *Malé-Stankowcze*, seu *Kis-Stankócz*, exilis vicus, idemque *Rozwacz*, ab oriente, vicinus, et agri natura suppar. Est possessio *Rutkaiorum*, *Szilvaorum*, *Kolocsaniorum*. Castellum, quod vicum ornat, atque olim *Bársonyiorum* sedes fuit, iam, iure quodam suo, ad *Rutkaios* pertinet.
- 11.) *Welké-Stankowcze*, sive, *Nagy-Stankócz*, tulit nomen, a copiosiore, quam prior ille habet, colonia, quae tota *Trentsiniensi* ditioni obnoxia est. Ager, sementi haud quidem inimicus; sed cuius tamen praecipua est gloria, quod rapas ferat, eximii, et fere insolentis, incrementi, saporisque probi.
- 12.) *Szedlnicze*, altius in aquilonem [p. 289.] submotus, exili quidem territorio; sed possessorum nominibus insignis. Sunt autem: *Dubniczki*, *Valentini*, *Szilágyii*, *Nevedy*, ceteri.
- 13.) *Birowcze*, Hungaris, *Nagy-Birócz*, modico, intra *Szedlnicze*, in occasum, spatio, loco plano et fertili exaedificatus, at caelo pluvio, extra modum lutulentus. Templum *S. Martini* refert nomen. Adtinet ad ditionem *Trentsiniensem*.
- 14.) *Opatowcze*, seu *Apátfalva*, a possessore sic dictus: iuris est enim episcopalis. Recedit a priori ad solem occidentem, intra salicetum quoddam; ex se quidem tenuis; sed agro, rusticationi idoneo. Altius in aquilonem,
- 15.) *Bobrownik* visitur, in planitie positus, idemque, familiis *Marsowszky*, *Nozdroviczky*, *Halácsy*, *Lukácsy*, *Borcsiczky*, reliquis, adscriptus. Terreno *Apátfalvino* consimili.
- 16.) *Nozdrkowcze*, Hungaris *Nozdrokócz*, in ripa *Vagi*, rure plano et fertili, ad tormenti iactum, ultra *Bobrownik*, in septentrionem. Paret dominationi *Trentsiniensi*.

17.) *Biszkupicze*, seu *Biszkupicz*, in haerediis *Episcopi Nitriensis*, census, unde, et nomen vico natum. *Biszkup* enim, nomen est apud Slavos *Episcopi*. Consedit, aequali, inter *Nozdrokócz*, et *Trentsinium*, portione, loco, pone *Vagum*, aperto, et silvarum egeno; sed foecundo tamen, spatiosoque agro. Incolis, nota scribitur segnitiei, atque ebriositatis. Cum *Rákócziani* infestarent *Trentsinium*, castra hic collocaverant. Aedes sacra, *S. S. Cos*[p. 290.]*mae et Damiano*, dedicata est, frequentaturque, religiosis, *Trentsiniensium*, processioneibus.

18.) *Belá*, exilis vicus, amoeno tamen, et foecundo rure, ac pratis herbidis. Sedet, infra *Biszkupicz*, semihorii itinere, estque in potestate gentis *Marsowszky*, *Szilvai*, *Borowszky*, et *Körthy*. quorum priores illi, castella isthic habent, commoditatis eximiae.

19.) *Turna*, tantundem infra *Belam*, ad solem meridianum recedit. Est in haerediis *Trentsiniensibus*. Vicus alioquin haud importunus: nam, et agricolationis, et curandae pecudis, modum habet egregium. qua commoditate, factum est, ut villam rusticam, fructuosam oppido, heri isthinc excitarint. Templum, *S. Martini* nomine, celebratur.

20.) *Hámri*, viculus est, civitati *Trentsiniensi* obnoxius, vixque, ad bis mille passus ad ortum, ab urbe remotus. Est rusticatione collina quidem; sed quae tamen reddit foenus. Prope hunc vicum, *Heisterus*, anno MDCCVIII. III. Nonas Augusti, *Rákóczii* exercitum, non tam fudit, quam fugavit, tormentis, ad vici nemus, collocatis.

21.) *Szolahov*, Hungaris *Szoblaho*, proxime, ab urbe abest, in orientem sepositus, et rure montano circumfusus. Proinde, lignationi, quam agricolationi, commodior. Censetur in ditione *Trentsiniensi*.

22.) *Lehota*, dominationis *Trentsiniensis*, longo vico, sub monte *Inovecz* procurrit: ex cuius ingenio, agro est, segetibus benigno minus. Ergo, lignatione potius, quam re frumentaria, vitam sustentant incolae. Tumultu *Rákócziano*, quod vix medio milliari, ab urbe, dissideat, frequentibus *Germano*[p. 291.]*rum*, et *Hungarorum*, velitationibus, nobilitatus. *Hucusque vici fuere Cis-Vagani*.

ARTICULUS II.

DE

Vicis Processus Inferioris, Trans-Vagani

Vago, ad TRENTSINIUM transmisso, vici se offerunt *Trans-Vagani*, quos ideo, isthic describere incipiemus, dum secundo amne, ac pone *Moraviae* terminos, ad *Nitriensium* fines deferamur iterum. In his sunt:

1.) *Szomárowcze*, Hungaris *Szamárócz*. quin ab *asinis* nomen acceperit, nullum est dubium. *Szamár* nimirum *asinus* est Hungaris, voce, ab Hebraico חמור, *chamor*, deducta. Submovetur *Trentsinio*, milliari, in septentrionem medio, sedetque loco plano ac aperto, et non segetibus modo; sed viti etiam, amico. Adscribitur genti cognomini *Szomarrowzsky*. Olim ad ditionem *Zaluszkyorum* adtinuisse perhibetur.

2.) *Orechowé*, a nucibus ita dictus, Hungaris *Orechó*. Censetur in ditione *Trentsiniensi*, agro, ad agricolandum, haud incommodo, nomine autem, a *nucibus* deducto.

3.) *Žabinecz*, natum a ranis vocabulum; nam *Žaba* ranam, *Žabinecz* autem, ranarum, apud *Slavos*, receptaculum significat: forte, quod ex *Vagi* vicinitate, copiosius isthic

nascantur. Enim vero, proxime ad pontes *Trentsinienses*, in agro urbico insedit. [p. 292.] Itaque, caret vicus re agraria, incolis, piscatione partim, partim operis sedentariis, victitantibus. Adscribitur civitati *Trentsiniensi*.

4.) *Istebnik*, viculus *Orechovio* adfinis, cuius incolae, pro agri ingenio, et frumentariae, et vineaticae rei, operantur. Est in haerediis *Antistitis Nitriensis*.

5.) *Zlatowecz*, Hungaris *Zlatócz*, ductum ab auro nomen, infra *Istebnik*, in occasum sepositus, et partim dominationi *Trentsiniensi*, partim nobilium, in quibus sunt *Bogády*, et *Raimanus*, iuribus adscriptus. quorum illi, castellum isthic est, operis novi. Ager, segetum patiens, et vitis.

6.) *Hanslikowá*, Hungaris *Hanslikfalva*, a possessore, *Hansello* quodam, sic dictus. Terrenum ei planum obtigit, et fertile. Dominantur hic quoque *Raimanii*, et *Bogádii*.

7.) *Kis-Záblat*, vulgo *Kneszké*, prope ad *Hanslikovam* adsedit, censeturque, in possessionibus *Comitum Serény*.

8.) *Záblatie*, Hungaris *Nagy-Záblat*, vicinus cognomini alteri, et sede heri sui, dum viveret, *Comitis Serény*, nobilitatus, qui heic castellum incolebat. Gaudet rure, ad agricolandum idoneo.

9.) *Ribári*, piscatoribus id nominis debet, a quibus, ob piscandi, in profluente *Vago*, opportunitatem colebatur olim. Subsedit monti *Machalovka*, ad tormenti iactum, infra *Záblatie*, ad meridiem repressus. Paret *Szécsényio*. [p. 293.]

10.) *Drietoma*, Hungaris *Felső-Drietoma*. Insignis vicus, valli, quae est ultra montem *Machalovka*, eo itinere, quod in *Moraviam* ducit, inaedificatus. Quatuor is vicis constat: quorum primo, *Hrádek* nomen, herus *Illésházius*; alteri, *Drietoma*, dominus episcopus est; tertio *Králowá*, sive, *Király-Drietoma*, forte, quod regum aliquando fuit proprius; denique quarto, *Rozon*, Slavis *Petrowszká-Ulice*. Colit agrum montosum quidem; sed amicum tamen rusticationi. Templum, nomini *S. Catharinae* dedicatum est.

11.) *Kosztolná*, Hungaris *Alsó-Drietoma*, situ ad *Vagum* retracto. Exilis vicus; sed qui tamen, agro circumfunditur, commodo. Accensetur haerediis *Episcopi Nitriensis*, cuius simul castello nobilitatur.

12.) *Zarieczie*, quasi *transamnanum* diceret: quippe qui, a *Kosztolná*, rivi intercurso, ultra quem positus est, discriminatur. Paret, praeter *Comites Serényios*, familiis *Sándor*, *Nagy*, *Záreczky*, aliis.

13.) *Veliká-Chocholná*, sive *Nagy-Kokolna*, modico, infra *Kosztolnam*, intervallo, *Vago*, in via regia, sic satis commode adhaesit. Nam, et agris frumentariis laetatur, et pomorum fructibus. Adhaesit ei *Malá-Chocholná*, seu *Kis-Kokolna*, ditionis *Paulli Sándor*, *Lukensis*. Pari hinc spatio,

14.) *Welcsicze*, Hungaris *Velcsicz*, in *Vagi* ripa, ad eandem viam regiam, insedit. Rure est commodo, tametsi montano eo partim, partim collino. Possidetur a Lib. B. *Calisio de Calisch*, *Bánóczy*, et *Ambro*. Proxime abest [p. 294.]

15.) *Trebia*, paucarum aedium viculus, possessione inter *Ottlikios*, *Bánóczios*, et *Raimanos*, varie dispertita.

16.) *Adamowcze*, Hungaris *Adamócz*, ab *Adamo* quodam, sicuti loquitur vocabulum, id adpellationis nactus. Quod nimis vicinus *Vago* adsedit, obnoxium inde rus est, amnis eius diluviis; alioquin rus commodae rusticationis habiturus, cum et segetes benigne alat, et vitem. Partiuntur inter se vicum, *Raimanus*, *Bánóczy*, *Ambro*, et alii.

- 17.) *Birowcze*, sive *Birowcseky*, Hungaris *Kis-Birócz*, eadem *Vagi* ripa, medio, infra *Adamócz*, milliari, ita positus, ut *Nagy-Birócz*, trans amnem sito, obiaceat. Circumfunditur rure plano, ac non frumenti modo; sed vini etiam feraci; quod tamen, silvosis montibus caret, lignationis egeno, si nemus excipias dumosque. Fontes acidi, qui hic ubertim scattent, mirificam habent indolem: pro mensium enim ratione, nunc intentius acescunt, nunc iterum remissius: quin statis temporibus, dulcescunt prorsus, in primis, ad usus haustae, et domum deportatae. Subest vicus L. B. *Calisio*, *Raimano*, *Ambro*, et *Borowszky*, quibus suae isthic sunt sedes, aliae aliis, factae opportunius. Conterminus huic a meridie est,
- 18.) *Kochanowcze*, Hungaris *Kochanócz*, *Ottlikiorum* vicus, solo ad agricolandum benigno. Templum S. S. *Petro* et *Paullo*, dedicavere conditores.
- 19.) *Žabokreky*, Hungarice *Kis-Sambokrét*, viculus, priori confinis, agro angusto quidem, sed haud effoeto; quippe qui, et segetes accipit, redditque benigne, [p. 295.] neque viti est inimicus. Possidetur, parte altera, a cognomine gente, *Sámbokrét*; altera, a *Iesuitis Trentsinienis*, quibus *Baro Studena*, exstructum isthic domicilium, anno MDCCXIV. testamento legavit.
- 20.) *Zemanszké-Lieszkowé*, seu *Nemes-Léskó*, priori et agro similis, et praerogativa, a qua et nomen retulit. Est in potestate *Rutkayorum*, *Szilvaiaorum*, *Raimaniorum*, et aliorum.
- 21.) *Melcsicze*, Hungaris *Melcsicz*, *Nemes-Lieszkoni*, eadem via regia, proximus. Agro, si quis alius, rei rusticae idoneo. Enim vero, et frumenti ferax est, per oram *Vago* ad finem, et vini generosioris, quod in monte *Rubowa*, gignitur, Vallis *Hradná*, quam perennis, et undosus amniculus, irriguam facit, trutas praebet, saporis probi. Neque turdorum genera desideraveris, passim, per silvosos tractus, nidificantium. Est, et alendo pecori, insignis commoditas, ob laxa et herbida pascua. Dedit origines nomenque familiae *Melcsiczky*. Iam in possessionis partem venere, B. *Calisius*, *Paullus Prileszky*, *Szulyó*, et *Marso*, quibus, sua hic sunt domicilia.
- 22.) *Iwanowcze*, Hungaris *Ivanócz*, ad passus bis mille, in meridiem, a priori secretus. Agro est consimili, et ad omne rusticationis genus, idoneo. Vico, monticulus supereminet, glabro vertice, quem ager frumentarius honestat; latera, vitis convestit, olim a *Szulyowszkiis*, caelo, soloque haud invito, posita. Adtinet vicus, ad dominatum *Beczkoviensem*; sed nunc possessio, inter [p. 296.] plures dispertita est. Capiunt enim eius partem: *Prileszkii*, *Szulyowszkii*, *Ambroii*, *Raimanii*, *Mikovinii*, *Marczipanii*, *Podbragyii*, ceteri.
- 23.) *Cstwrtek*, Hungaris *Csőtörtők*, quod utraque lingua, *Diem Iovis*, significat. Insedet in *Vagi* ripa, loco rusticationi, unice idoneo. Serit enim frumentum, educat lupulum, colit vineas; singula, haud sine foenore, nisi anni temperies, iniqua sit rustico. In primis, turdorum aucupio celebratur, quibus hic, opimus est pastus, ex iuniperorum copia. Piscatorem praeterea, *Vagus* sufficit; montes lignationem. Censetur in dominatione *Beczkovien*si, qua nunc, partito iure, *Baro Calisius*, *Ambro*, *Raiman*, *Mikovinii*, alique, potiuntur.
- 24.) *Bohuslawice*, Hungaris *Bohuslavicz*, vicus nobilis, altius, pone *Vagum*, ad solem meridianum, repressus. Nomen, pio instituto, a laude divina accepit: nam *Boha slawit*, Slavis est, *celebrare Deum*. Sunt vico, paria, cum his, quos vidimus, et soli, et caeli, beneficia. Pertinet, ad gentem *Zichy*, et *Hworeczky*, qui et isthic colunt.
- 25.) *Halużicze*, iisdem laetatur opportunitatibus, de quibus diximus toties. *Acidae*, quae in agro huiate, saliunt, multae sunt laudis, bibunturque, magna salubritatis existimatione.

In primis, tardorum aucupium huius, celebrari accepimus, quibus hic, insignis, ad saginam, pastus est, ex iuniperorum copia. Censetur in dominatione *Beczskoviensi*. Templum OO. SS. nomine consecratum est. [p. 297.]

26.) *Bossacze*, Hungaris *Bossácz*, abit a *Vago*, in occidentem, opportuna valle, ita repositus, ut nihil ei ad fructuosam rusticationem deesse videatur: sive rem agrariam spectes, sive alendae pecudis, ovium praecipue, modum, aestimes. Itaque vicus est copiosus, et a colonis insessus, ad rem intentis: quippe qui, pergunt hodieque derasis silvis, collinos agros, longe lateque propagare. Est vero *Moraviae*, ea regione conterminus, qua *Nimnicza* vicus obsedit. Sunt et hic *fontes acidi*. Paret hodie *Paullo Prileszkyo*, cuius frater *Nicolaus*, vicarius *Nitriensis*, templum hic, sua impensa, excitavit.

27.) *Podhradie*, Hungaris, *Nemes Podbragy*. Recedit a *Bossácz*, ad tormenti iactum, in aquilonem, monti *Liszicza*, subsitus. Est terreno, ob montosos positus, horrido, et sementi iniquo, sed quod tamen, vitem educat tueturque. Fuit olim in ditione arcis *Bolondocz*, seu *Beczkow*; sed quem, inde exemptum, STIBORIUS de STIBORICZ, castellano suo, *Jakussio* de *Nasyłow*, ob praeclara eius merita, donaverat. Ad manus est diploma, quod intertexendum putavimus, ut exstet *Stiborii* memoria. Ita vero habet: * *Nos STIBORIUS de STIBORICZ*,¹ *Wajwoda*² nunc³ *Transilvaniae*, totius *Vagi Dominus*, et Comes *Posoniensis*, et haeredes nostri, notum facimus, tenore praesentium,⁴ universis; quod consideratis et pensatis⁵ fidelibus servitiis,⁶ nobilis, ac⁷ famosi viri, *JAKUSSII*⁸ de *NASZIŁOW*,⁹ nostri, pro tunc in *Bolondocz* castellani, et fidelis dilecti, quae¹⁰ nobis a retroactis temporibus, fideliter et studiose, exhibuit, non per errorem, aut im[p. 298.]provide; sed sano ac¹¹ maturo, et¹² animo deliberato, fratrumque et amicorum nostrorum, desuper praehabito¹³ consilio, ipsi *JAKUSSIO*¹⁴ haeredibus¹⁵ suis, et post illos *PETRASSIO*¹⁶ fratri suo, carnali, vel proximo de denodio¹⁷ suo, villam meam¹⁸ *PODHRADJ*¹⁹ vocitatum, cum universis pertinentiis,²⁰ suis redditibus, censibus, obventionibus,²¹ agris cultis et incultis, metis,²² hotaris,²³ silvis, nemoribus, pratis, pascuis, venationibus,²⁴ aucupationibus,²⁵ aquis, rivulis, piscinis, molendinis, aquarumque decursibus, et aliis universis pertinentiis²⁶ suis, quocunque nomine, aut vocabulo proprio possint nominari, aut vocitari, novae²⁷ donationis²⁸ titulo, dedimus, donavimus, et²⁹ contulimus: immo³⁰ damus, donamus, et conferimus, et ipsam villam *Podhradj*,³¹ a castro nostro *Bolondocz*, sequestramus, ipsas perpetuo habendam, tenendam, fruendam et possidendam, omni et³² iure, et proprietate, sicut nobis et haeredibus³³ nostris, a serenissimis principibus et dominis, *SIGISMUNDO* rege, et *DOMINA MARIA* Regina, pia³⁴ recordationis,³⁵ *Hungariae*,³⁶ consorte sua, data, donata fuit

¹ CD X/2. p. 393. *Stiboritz* ² CD l. c. *Vajwoda* ³ CD l. c. om. ⁴ l. c. *presencium* ⁵ CD l. c. *pensatis*
⁶ CD l. c. *servitiis* ⁷ CD l. c. *et* ⁸ CD l. c. *Iakusii* ⁹ CD l. c. *Nasilow* ¹⁰ CD l. c. *que* ¹¹ CD l. c. *et*
¹² CD l. c. *ac* ¹³ CD X/2. p. 394. *habito* ¹⁴ CD l. c. *Iakusio* ¹⁵ CD l. c. *heredibus* ¹⁶ CD l. c. *Petrasio*
¹⁷ CD l. c. *domodio* ¹⁸ CD l. c. *nostram* ¹⁹ CD l. c. *Podhrady* ²⁰ CD l. c. *pertinentiis* ²¹ CD l. c. *proven-*
tibus ²² CD l. c. *metis et* ²³ CD l. c. *hataris* ²⁴ CD l. c. *venacionibus* ²⁵ CD l. c. *aucupacionibus* ²⁶ CD
l. c. *pertinentiis* ²⁷ CD l. c. *nove* ²⁸ CD l. c. *donacionis* ²⁹ CD l. c. om. ³⁰ CD l. c. om. ³¹ CD l. c. *Pod-*
bradye ³² CD l. c. *eo* ³³ CD l. c. *heredibus* ³⁴ CD l. c. *pie* ³⁵ CD l. c. *recordacionis* ³⁶ CD l. c. *Hungarie*

* *Diploma hoc integrum tabulae Sigismundi regis confirmatoriae insertum atque sic conservatum est. qua tabula regia etiam Belium usum esse putamus, quia inferius et ipse de diplomate illo Sigismundi mentionem fecit. Diploma Stiborii publicatum est in CD X/2. pp. 393–395. ubi autem illud non anno 1394. (sicut Belius scribit), sed anno 1396., confirmationem vero anno 1397. esse data affirmatur (Belio annum 1396. scribente). Ab utroque dissentit Stephanus Katona, diploma Stiborii anno 1395. esse datum asserens. Vide KATONA 1779–1817. XI. 384.*

et collata. Insuper, ipsi JAKUSSIO,¹ et haeredibus,² et post eum PETRASSIO,³ fratri suo uterino, vel propinquiore⁴ de denodio⁵ suo, damus potestatem, ipsam villam PODHRADJ,⁶ cum omnibus pertinentiis, suis,⁷ superius expressatis, vendendi, obligandi, impignorandi, permutandi, alienandi, seu alio quocunque⁸ modo, pro utilitate ipsorum, convertendi; prout ipsis melius, aut utilius videbitur, expedire, concedimus et largimur facultatem. Omnibus [p. 299.] enim,⁹ ut praecinsertum¹⁰ est, vendere, obligare, impignorare, permutare et alienare poterunt, exceptis tantummodo aemulis¹¹ nostris, et inimicis emtoribus.¹² Etenim, successoribus villae¹³ praedictae¹⁴ ius competit omnium praemissorum.¹⁵ In cuius rei testimonium et robur firmitus, sigillum nostrum duximus praesentibus¹⁶ appendendum.¹⁷ Datum Schintaviae in die Corporis Christi, Anno Domini, MCCCXCIV.¹⁸ Hactenus Stiborii tabulae, quas SIGISMUNDUS, suo insertas diplomati, ratas habuit, Trynchinii feria sexta, proxime ante Pentecostes, Anno Domini MCCCXCVI.* Atque ex hac donatione, gens de Naszylow, de Podhradj dici postea coepit, inclaruitque praeclaris facinoribus, quae iam non est commemorandi locus. Hodie, praeter Podbradszkyos, partem vici capiunt, Kozicz, et Paullus Prileszky, qui insigne hic castellum, annis superioribus, excitavit. Per colles, auri grana non raro inveniri accepimus, quod aliqui, vertunt in iudicium venarum nobilissimi metalli.

28.) Morawszké-Lieszkowé, Hungaris, Morava-Lieszkócz, grandis, et frequentium incolarum vicus, ad Moraviae fines, in vallem sepositus, haud iniquam. Ergo, viam, in Moraviam, per pylas, immittit, quam passum vocant Lieszkoviensem. Terrenum vici montosum est; sed gignendo tamen vino, idoneum. Pascuis certe, et foeniseiis, adfluit. Venatus copiosos, saltuosi montes [p. 300.] sufficiunt: quippe, in quibus, damae, apri, et alia ferarum genera, lustra habent. Templum vici Nativitati B. V. MARIAE, dedicatum est. Quod ad ditionem Beczkoviensem adscribitur, plurium dominationi est obnoxius, puta: Eszterháziorum, Révaierum, Prileszkiorum, et Mikoviniorum.

29.) Szrnyé, in eadem valle, cum Morava-Lieszkócz; sed loco apertiore et medio milliari profundius repositus, atque agro praeditus eximio, et qui, sementi, ac viti, ex aequo, faveat. Est portio ditionis Beczkoviensis, quam hodie, Eszterházii, et Révaui inter se partiuntur. Est et Ambroii et Nevediis, suus, ad villicandum, modus.

30.) Mneschicze, Hungaris Révfalva, quasi vicum traiectus diceret, quia traiectum olim habuit Beczkoviam. Sedet in ripa Vagi, medio, infra Bohuslavicz, milliare, ad viam regiam, quae ad Nitrienses educit; eo loco, ubi rivus Klanecsnicza in amnem incurrit. Est vero vicorum, huius Processus, in ipso Vághujheliensium confinio, ultimus, idemque opportunitatum praecipuarum. Solum certe nactus est, non amoenum minus, quam fertile; quodque praeter frumentum, vinum rubellum gignit, Ujheliensi illi suppar, neque, eo deterius, albulum. Refertur in dominatione Beczkoviensi, ideoque, partitus varie, inter Bossánios, Majtanios, Kubinios, Zitkowszkyos, reliquos. Ista, de vicis Processus inferioris Trans-Vaganis, dicenda erant. [p. 301.]

¹ CD 1. c. Iacussio ² CD 1. c. heredibus ³ CD 1. c. Petrassio ⁴ CD 1. c. propinquiori ⁵ CD 1. c. domodio

⁶ CD 1. c. Podbradye ⁷ CD 1. c. om. ⁸ CD 1. c. add. iure vel ⁹ CD 1. c. etiam ¹⁰ CD 1. c. preinsertum

¹¹ CD 1. c. emulis ¹² CD 1. c. emptoribus ¹³ CD 1. c. ville ¹⁴ CD 1. c. predictae ¹⁵ CD 1. c. praemissorum

¹⁶ CD X/2. p. 395. presentibus ¹⁷ CD 1. c. adpendendum ¹⁸ corr. ex MCCCXIV.; CD 1. c. MCCCXCVI.

* Vide notam * in p. priore.

MEMBRUM IV.

DE

Processu Comitatus Trentsiniensis Transmontano

PROOEMIUM

Ultimam, *Comitatus Trentsiniensis* oram, qua ea, in orientem et meridiem, reprimitur, ita dixere, prisci metatores. Adpellationis ratio, propalam est. Trans montes, nempe, qui *medium* illum, et *inferiorem* hunc *Processum*, tramite perpetuo incingunt, ita secedit, ut quasi, trans montanam¹ sepem illam, collocatus videatur. Concedit reliquis, cum terrarum spatio, tum numero vicorum; tametsi haud careat, sua quadam commoditate: si quae est, in his provinciae angulis, retrusis ab hominum commercio. Morem, et hic nostrum tenebimus, ut quod est, per hos situs, dignum memoratu, pro eo exponemus, atque id est, rebus ipsis, consentaneum.

SECTIO I.

DE

Arcibus et oppidis Processus Transmontani

Inops arcium, et oppidorum regio, vix habet, quod in hoc genere, in litteras referamus; si castrum *Zay-Ugrócz*, et oppidum *Bán*, excipias: utrumque, lustrare fas est.

S Y N O P S I S

[p. 302.] I. Arx ZAY-UGRÓTZ: eius situs,	<i>puteo: cripta Zayorum emortualis</i> ²	§. III.
et an fuerit Templariorum sedes? praenomen	<i>Ditio Zay-Ugróczensis</i>	§. IV.
Zay, a Francisco Zay; accepit	II. Oppidum BÁN: eius positio et habitus: op-	
Eiusdem Francisci actus, compendio recensiti	pidanorum occupatio: templa: olim Gymna-	
Molis inferioris auctor: arcis munitiones: caret	sio claruit: castellum oppidi: quorum in pi-	
	gnore fuerit: eius ditio.	

¹ *trans montanam* corr. ex *transmontanam* sec. ms. B p. 197. ² corr. ex *emortalis*

I. Arx ZAY-UGRÓCZ

§. I.*

Insedit, altissimum montis *Rokosii* iugum, mole gemina, quarum alteram, *superiorem* sedem *Templaristarum* fuisse perhibent; inde capientes argumentum, quod icones eius familiae hominum, in arcis sacello, superent adhuc, vestitu, et indiciis aliis, satis pro-
dentes, inusitatum genus. Haec ab ipsis etiam heris, ita creduntur; neque nos adsentiri gravaremur, si tam essent certae narrationes de *Templaristis* Hungariae, quam sunt in vulgus diditae. Tum vero, dubitationis scrupulus, et nobis eximetur, et doctis, cum historiarum, de extirpatis, in Hungaria *Templariis*, silentium, diplomatum fide, compensabitur. quod, ut ii faciant, in quorum potestate sunt tabularia, coenobiorum, familiarumque, tam eos diligenter rogamus, ut in re seria, nequeamus diligentius. Iam re penitus indagata, quando diplomatum fide, certior factus sum, et in Hungaria sedes habuisse *Templarios*; qua de re diu haesi dubius; ita sentio: non esse, in eos caedibus saevitum in Hungaria, sed mitiori iudicio exauctoratos invisio ordine, et quaquavorsum sparsos, partim aliis ordinibus nomina dedisse, partim, ducta uxore, posteritati studuisse; hos potissimum, qui indulgentibus rege et regno, aliquam opum in ordinem illatarum, partem recuperarunt. Nam et *Germania* isthoc usa est temperamento: quod *Hungari*, mirum dictu, non dubitarunt aemulari.** UGRÓD olim adpellatam fuisse arcem, ex diplomatum edocti sumus. Alioquin, ex priscis heris, neminem potuimus indagare, praeter *Petrum Doctorem de Zilád*, quo sine haerede emortuo, in fisci potestatem relatam, ex iisdem tabulis, condidicimus. Arcis profecto substructiones, de eius antiquitate [p. 303.] loquuntur: nam et ritu vetere sunt eductae, et non uno, prisci habitus, monumento, insignitae, quae iam non vacat consecrari. Accepit vero praenomen, a FRANCISCO ZAY, qui arcem, cum ditione, a FERDINANDO I. in praemium, rei fortiter, et summa fide, adversus *Zápolitános* gestae, acceperat: cum enim antea, simplici vocabulo, UGRÓTZ diceretur, ZAY-UGRÓTZ postea adpellabatur, nimirum, ut novo id, et summarum virtutum possessori, tribueret.

*Arcis situs,
et an fuerit
Templariorum
sedes:*

*praenomen
Zay, a Francisco
Zay accepit.*

§. II.

Atque, fuit omnino FRANCISCUS, sua aetate, in iis viris census, qui et manu fortes habebantur, et consilio. Meminit eius, ISTVÁNFFYUS,^{a.)} in Agriae, a *Gabriele Perénio*,

Eiusdem Francisci actus, compendio recensiti:

^{a.)} Lib. XVI. p. 290, 3.

* Numerus paragraphi a nobis insertus.

** Admonendus hic est lector, verba „iam re penitius... dubitarunt aemulari” posterius a Belio sua manu in ms. esse inserta. Quod eam ob causam adnotari debere duximus, quia haec a Belio addita plane contraria esse videntur iis, quae antea ponuntur, ubi scilicet idem Belius scribit nonnisi diplomatum testimoniis se convinci posse Templarios unquam sedem posuisse in Hungaria. quae verba ambigua certe delenda fuissent, postquam Belius, ut ipse scribit, „rem penitius indagavisset” ac „diplomatum fide” certior factus esset „et in Hungaria sedes habuisse Templarios”. De eo, utrum Templarii vixerint in Hungaria, etiam in Historia Comitatus Arvensis Belius disserit. Vide in hoc tomo p. 82.

Ferdinando redditae, historia. *Franciscum*, inquit, *Záyum*,¹ *veteranum alae equitum praefectum* (Salmensis, et Andreas Báthori, FERDINANDI legati)² *donec alius in eius locum mitteretur, Agriae*³ *reliquerunt*. Sed, haec ei praefectura, haud quidem diuturna fuit; eo quod episcopatu, *Nicolao Oláho* tradito, *Zolnokum*, sub idem fere tempus, a *Salmensi* communitum, translatus fuit: unde, brevi post, ad praefecturam classis Danubianae *Comaromium*, iubente FERDINANDO, concessit. Fungebatur eo munere FRANCISCUS, solerter non minus, quam cum fructu; dum, *Antonio Veráncio*, Episcopo Quinqueecclesiensi, collega, in laboriosissimam eam legationem, daretur, quam ad *Solymannum*; ordines, cum rege, adornarunt. Memoravimus, rem difficillimam alibi,^{b.)} haud sine ZAYII praeconio; ut iam non sit necessum, dicta recognoscere. [p. 304.] Inde reduci, post *Petri Macedonii* fata, summam imperii, eo bello, credidit FERDINANDUS, quod ei, cum *Iohanne Sigismundo*, intercedebat. *Summam imperii*, inquit ISTVÁNNFFYUS,^{c.)} FRANCISCO ZÁYO⁴ *deferendam censuit, adprobante*⁵ *senatu; tum, quod eum antea, multis rebus strenuum fidelemque esset expertus, tum vero, nuper legatione Constantinapolitana, cum laude functum, recenti memoria teneret, eumque, Cassoviam submisit: et is, haud multo post, eo profectus, urbis simul, ac copiarum administrationem accepit.*⁶ Longum foret, si actus viri laudatissimos, iuxta et felices, vellem exprimere: dedit eos ISTVÁNNFFYUS.^{d.)} De eius morte, sic habet:^{e.)} FRANCISCUS⁷ ZAYUS,⁸ *pacis bellicae artibus, ac laboriosa, ad Solymannum,*⁹ *legatione, celebris, ipsiusque, Melchioris Balassae,*¹⁰ *per multos annos, imperatorii muneris collega, laborumque socius, sed aetate provectior, Cassoviae iisdem fere diebus exspiraverat.*¹¹ Decuit, haec non dememuisse.

§. III.

Molis inferioris auctor:

arcis munitiones:

Molem arcis inferiorem, *Iuditha Ujfalusi*, coniux *Ladislai Záy*, et *Laurentii* mater, excelsi animi femina, posuit, atque, commoditate ad habitandum praecipua, instruxit; sive, uti nomen famamque, ad posteros propagaret; sive, uti perfugium statueret, rusticae multitudini, adversus sanguinolentas Turcarum impressiones: quae una arcium opportunitas, magnam, superiori aetate, perpetuis infesta bellis, utilitatem habuit. Ceterum, quod arx loco excelso, et [p. 305.] partim praerupto, consedit, natura munitior est, quam arte: tametsi, ne hanc quidem possis desiderare; moenibus enim incingitur, praetoriis varie circumductis, quae, hic et illic propugnaculis, ad veterem modum factis, committuntur. In primis adversus aquilonem, praemunitam voluerunt ZAYII, an antiqui illi possessores. Validus, hac ei regione, murus, et depressa alte fossa, ut inaccessa fieret, et expugnatu

b.) Operis huius nostri Tomo I. p. 487. Seqq. Adde ISTVÁNNFFYUM, Lib. XIX. Initio.*

c.) Libro XX. p. 393. 8.

d.) Potissimum Libro XXI. et XXII.

e.) Libro XXIV. p. 512. II. ad annum MDLXVII.

¹ ISTVÁNNFFY 1622. p. 290. *Zaium* ² *Salmensis... legati* add. a Belio ³ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *ibi* ⁴ ISTVÁNNFFY 1622. p. 393. *Zaio* ⁵ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *approbante* ⁶ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *suscepit* ⁷ ISTVÁNNFFY 1622. p. 512. add. *quoque* ⁸ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *Zaius* ⁹ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *Sulimanum* ¹⁰ *Melchioris Balassae* ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *Melioris* (!) ¹¹ ISTVÁNNFFY 1622. l. c. *exspiravit*

* Vide ISTVÁNNFFY 1622. p. 350.

difficilior, praetensus est. Hunc arcis habitum, hosti retundendo, idoneum futurum, aquae putealis inopia difficilem reddit, minusque idoneum obsidionibus ferendis. quam penuriam, collectis, per tectorum stillicidia,¹ inque cisternam, immissis pluviis, pensari oportet: cum alias fontana, prope arcem, perenni ac salubri, ad potandum latice, scattens, arcis egregie sufficiat. Habet, in superioris arcis praetorio, cryptam emortualem, gens *Zayorum*, a FRANCISCO illo, depressam, ut isthic, suae, ac posterorum exuviae, recondenterentur.

caret puteo:

*crypta
Zayorum
emortualis.*

§. IV.

Admensa, *Zay-Ugróczy*, ditio, in iis censenda est, quae neque extra modum opimae sunt, neque nimium tenues. Vicis nempe, quod scimus, constat *decem* et *octo*, quorum haec sunt nomina: *Ugróczy*, arcis cognominis, *Kis-Szlatina*, *Krászná*, *Sipkow*, *Timoracz*, *Podlužan*, *Nagy-Szlatina*, *Csernó-Lehota*, *Trebichowa*, *Ksinná*, *Omasztiná*, *Žitná*, *Radissá*, *Felső-Naszticz*, *Myezgóczy*, *Dubnicska*, *Latow*, et *Závada*. Omnes hi, circa arcem, ditionis caput, intra montes sparguntur; situ, alii aliis, benigniore, aut iniquiore; sicuti infra dicemus. [p. 306.] Recedit *Zay-Ugróczy*, Trentsinio, tribus in orientem, versus Nitriensium collimitia, milliaribus.

*Ditio Zay-
Ugróczyensis:*

II. *Oppidum BÁN*

BÁN oppidum, quod et *Bánóczy*, et cum Latina terminatione, *Bánóczyum* dicunt, in mediotullio *Processus Transmontani*, ad fluvium *Bebrawa*, situm est, loco plano quidem, sed positus paullo erectioris. Copiosum olim fuisse, ex vicorum numero, coniicias. Quinque, nimirum, ex capaci foro, huc, et illuc, procurrant, suntque aedibus instructi, commode materiatis: pleraeque enim, ad villarum rusticarum modum factae sunt; nam, anteriore quidem parte, habitationibus, stabulis a tergo et horreis, area item laxa, quae viciniam discriminet, excoluntur. Oppidanis certe, praeter vulgaria opificia, rusticatio in primis curae est; cum pecuaria illa, tum frumentaria atque vineatica. Ita est enim, rus oppidi, ut, et sementi sit amicum, et vitibus; sed neque pascuis destituatur. Ad oppidi ornamenta, templa retuleris: quorum duo sunt; SS. TRIADI alterum; alterum *D. Nicolao*, dedicatum. Prius illud STEPHANUS ILLÉSHÁZY, Palatinus, et CATHARINA PÁLFFY coniuges, excitaverunt, ut sacris, in eo, *Evangelici*, operarentur; nam ad eos tunc oppidum^{f)} aditum. quod illi, non uno benevolentiae genere, prosequuti sunt. *Stephanus* certe, et mortuus, isthic agere voluit, quando eidem sacrae aedi, conditorium inaedicavit, quo, et ipse acciperetur, et gentis suae po[p. 307.]steri, quod tamen, aliter evenit postea: quippe qui, rebus humanis, *Vindobonae* exemptus, apud *Bazingenses*, tumultu illatus est. Sed *Catharina* etiam, quantum sit delectata, oppidi commoditate, testatum voluit: quando *Gymnasium* heic condiderat, donaveratque iis redditibus, quibus in annos singulos,

*Positio oppidi
Bán, et eius
habitus:*

*oppidanorum
occupatio:*

templa:

*olim Gymnasio
claruit:*

^{f)} Legi, in MATTHIAE *Corvini* diplomatibus, BLASIO MAGYAR, ob res, pro rege, et patria, fortiter gestas, oppidum, cum *Cassensi* dynastia, dono fuisse datum.

¹ corr. ex *stillicidia*

castellum
oppidi:

quorum in pi-
gnore fuerit.

LXXX. adolescentes, ali possent, erudirique. Iam, nihil eius instituti superest, praeter triste rudus, pro porta superiore, conspicuum. Est et castellum, in oppido, solidi operis, et aggere fossaque circumcinctum; cuius media area, turris, vastae celsaeque molis, surrigitur, tunc, ab heris educta, cum observandae erant, *Turcarum*, et *Tartarorum*, impressiones: itaque excubias interdiu habebat, vigilias noctu, quae adtenderent hostibus, editoque signo, monerent, de periculo, si quid trepidi immineret, non oppidanos modo, sed etiam adcolas. *Georgius Illésházy*, insignis haerediorum *Stephani*, diminutor, pignori dederat oppidum, et ditionem eius omnem, *Strigoniensium Antistiti*, SZELEPCSÉNIO; quae is postea utraque, *Collegio S. I. Szakolczensi*, per manus tradidit; dum, anno MDCCXXX. ab *Comite Iosepho Illésházy*, adpenso, quo obruta fuerant, aere, in pristina iura, vindicarentur. Vici, qui huc pertinent, isti sunt: *Kis-Hradná*, *Nagy-Hradná*, *Kochnács*, *Dubodiel*, *Pecsenyét*, *Hornyán*, *Brezolub*, *Nagy-Chliwin*, *Pruszi*, *Boboth*, *Lehota*, *Kis-Neporác*, *Szvinna* et *Czimenná*.

SECTIO II.

DE

Vicis Processus Transmontani

Non aequant hi numero, vicos reliquorum [p. 308.] *Processuum*; tametsi, neque nimium pauci sint, neque prorsus exiles. quod adparebit sane, dum peragrabimus singulos.

1.) *Jasztrabié*, Latine *milvi* diceret *vicum*. Recedit *Trentsinio*, uno, in orientem, milliari, trans montem *Inowecz*, ultra eas pylos, quas vulgo, *Jarky* adpellant. Rure est collino, et silvoso passim, ideoque idoneo venatibus. Acidulae, quae hic scatent, praecipuae sunt existimationis. Aedes sacra, B. V. M. in caelos adsumtae, dedicata est. Dominantur vico: *Madacsányi*, *Ordódii*, *Bogádii*.

2.) *Rožon-Mitticz*, possessio olim *Rožon*, cui praenomen debet. Nunc, in *Ordódiorum* et *Madacsániorum* est potestate. Vicinus est priori, quodque vallem insedit, agro sterili. Excolitur castellis duobus, multum adferentibus, ad vici decus. Heic quoque scatent acidulae, *Jasztrabiensibus* suppare. Sunt, et heriles piscinae, luciorum vivaria.

3.) *Nemes-Mitticz*, Slavis *Zemanszke-Mitticze*. Collem, supra *Rožon* insedit, erectum adeo, ut *Bánóczium* hinc queat prospici. Ager itaque effoetus est, et laetaminis indigus; tametsi pomorum ferax.

4.) *Kosztolná-Mitticz*, priori illi confinis, ita dictus, quod in censu est *Antistitis Nitriensis*. Est territorio effoeto, et passim, per colles, suspenso. Templum *D. Georgio Martyri* sacrum: possessio variorum.

5.) *Malá-Neporaczká*, Hungaris *Kis-Neporác*, dimidio milliari, infra priorem, ditionis *Bánóczensis*. Obtigit ei terrenum sterile, silvae, potissimum querceae.

6.) *Szvinna*, eiusdem vicinitatis, neque agri conditione meliori. [p. 309.]

7.) *Welká-Hradná*, Hungaris *Nagy-Hradna*, proxime ad *Szvinnam* positus, nulla re magis, quam ficedularum aucupio, cognitus. Infra hunc, cognominis alter, consedit

8.) *Malá-Hradná*, quem Hungari *Kis-Hradna*, dicunt. In valle resedit, silvosa ea, et aucupii frequenti. Templum *OO. SS.* nomini sacratum est.

- 9.) *Kochnacsowcze*, Hungari *Kochnács* vocant, eadem valle, in meridiem repressus, tenuis viculus, et varie possessus.
- 10.) *Russikowcze*, Hungaris *Ruszikócz*, valli impositus eidem, sed agro praeditus pinguiore; et qui, praeter turdorum, aucupia, pascuis proficit. Est iuris *Szulyowszkiorum*.
- 11.) *Hrezgyowcze*, Hungaris *Egresd*, natale solum familiae cognominis, cui etiam paret, adscitis in possessionis communionem, *Csetnekiis*, et *Vásárheliis*. Viculus ex se tenuis; sed agro fertili, et duobus castellis insessus.
- 12.) *Malé-Chlevany*, Hungaris *Kis-Chlevan*, vicus mediocris, gaudet tamen, praeter agrum frumentarium, vineis, et silvis, ditionis *Chleván* et *Nemák*.
- 13.) *Welké-Chliewany*.
- 14.) *Petsenéd*, Slavis, *Petsenany*, vicus mediocris, ditionis *Bán*, allodio herili instructus.
- 15.) *Otrhané-Osztraticze*, Hungaris, *Ronydos Sztréc*, plurium in potestate. Id nominis ab iniquiore habitu, accepisse credunt, utraque enim lingua, *Slavica* et *Hun*[p. 310.]*garica*, *lacerum*, et *pannosum*, *Osztraticz*, significat.
- 16.) *Dworecz*, adsedit priori, inter occasum et meridiem, solo, partim sementi idoneo, partim palustri, neque foenisciorum parco. Possidetur a *Csetnekiis*, et *Vásárheliis*.
- 17.) *Dubowy-Diel*, Hungaris *Dubodiel*, copiosus vicus, dimidio, a *Jasztrabie*, milliari, monti *Inowecz*, in meridiem subsitus. Agri ingenium, prioribus consimile. Censetur in dominatione *Bánensi*.
- 18.) *Csaklaschowcze*, Hungarice, *Csaklász*, quarta milliaria parte, infra priorem, in valle sepositus. Territorio effoeto est; sed apto tamen ad aucupandum. Est *Ghilaniorum*, quibus et sedem praebet. Infra hunc, ad tormenti iactum,
- 19.) *Czimenná*, visitur, limitaneus *Nitriensi* provinciae, idemque silvis obsessus vicus, ditionis *Bánensis*.
- 20.) *Felső-Drskócz*, Slavis *Horné-Drskowcze*, vallis eiusdem vicus, figulina, incolarum arte, insignis. Paret nobilibus *Hódosy*, et *Leszka*.
- 21.) *Alsó-Drskócz*, Slavice, *Dolné-Drskowcze*, solo est silvestri, vitis tamen, et frumenti, patienti. Possessio *Kürthi* et *Farkas*.
- 22.) *Welké Chlewani*, seu *Nagy-Chleván*, solo, quam superiores illi, meliusculo. Accedit, cogendi foeni, commoditas. Est in ditione *Bánensi*. [p. 311.]
- 23.) *Felső-Ozor*, Slavis, *Hornýá-Ozorowcze*, modico intervallo, *Bánóczio*, occasum inter, et aquilonem, repressus. Agro laetatur fertili, amoeno item nemore. Haeredium est gentis *Ottlik*, quae insigni heic castello, sedem posuit.
- 24.) *Alsó-Ozor*, Slavis, *Dolnie-Ozorowcze*, confinis ab aquilone, priori illi; sed possessio, inter *Ottlikios*, et *Sándorios*, dispertita.
- 25.) *Dežericze*, Hungaris *Deser*, in eandem plagam sepositus, agro laxo et fertili. Possidetur a familiis, *Desericzky*, *Rudnanszky*, *Bacho*, *Besznyák*, *Arvay*, reliquis.
- 26.) *Farkaschka*, exilis viculus, in prioris vicinia, agro sterili, ac silvoso: unde, aucupio dant operam incolae. Est possessio *Vásárheliiorum*, et *Csetnekyorum*.
- 27.) *Hornani*, Hungaris *Hornán*, limitaneus *Farkaschkae*; sed agro, multis modis, laudatior. Est in censu ditionis *Bánensis*, herili villa rustica, reditus eximii, instructus.
- 28.) *Bobot-Lehota*, agro est mediocri. Vicinissimus ei adhaesit

- 29.) *Bobot*, dominationis itidem *Bánensis*. Incolae, praeter rem rusticam, aliam, croco simul, haud sine lucello, operantur. Habent, pruneta quoque, fructus, dum annus favit, probi atque uberis. Templum SS. *Triadi*, dedicatum est.
- 30.) *Záwodie*, viculus est, eximie tenuis, et *Boboto* haerescens: possessio *Moteschitzkyorum*. [p. 312.]
- 31.) *Dobrassow*, ultra *Záwodie*, in orientem sepositus, cuius etiam agrum aemulatur. Educant incolae lupulum, coluntque pomaria, fructus varii. Adtinet itidem, ad *Moteschitzkyum*.
- 32.) *Felső-Moteschitz*, Slavis *Horné-Moteschitze*, priori adeo vicinus, ut nisi, ab interlabente fluviolo, disterneretur, idem vicus credi posset. Eximium facit, vicum *Moteschitzkyorum*, qui vico dominantur, posita isthic sedes. Castellum est, laxe, et commode exaedificatum, et ne pateat latrunculis, aggere, et fossa, aquis offusa, incinctum. Ager, frumento, viti, croco, ac lupulo, sic satis amicus est. Habet nucetum, a *Paullo Moteschitzkyo*, consertum olim, unius stadii procursu, vastum. Slavi, *Podoreschie*, item *Orechowá-Hora*, ex re, adpellant. Nisi anni contra eat temperies, nuces id fert, proventu ubere, et fructuoso: quippe quae, in *Moraviam* partim, partim in *Silesiam*, evehuntur. Piscina, heris gemina est, infra *Potyowkam* vicum altera; altera ad *Petrilehotam*.
- 33.) *Alsó-Moteschitz*, Slavis, *Dolné-Moteschitze*. Abest a cognomine priori, ad tormenti, et si quid ultra est, iactum; agro suppari, et frumenti, vini, croci, lupuli, atque pomorum et nucum, benigne patienti.¹ Ditio *Moteschitzkyorum*.
- 34.) *Rožon-Neporáč*, trahit, ex nimia, cum *Moteschitz*, inferiore, vicinitate, consimile ruris ingenium: nam, et fructus fert eosdem, et montium eadem gaudet opportunitate. Olim, genti *Rožon* paruit; iam in *Bossániorum* est potestate. [p. 313.]
- 35.) *Bossán-Neporáč*, adfinis *Rožono*, gaudetque iisdem agri opportunitatibus. Paret, praeter *Bossánios*, *Moteschitzkiis*, *Ujfalusiis*, *Ottlikiiis*.
- 36.) *Potyowka*, eiusdem vicinitatis ambitu, monti subsitus. Hinc ager ei obtigit, asper, et per montana suspensus: fert tamen poma; tametsi sterilior sit, quam foecundior. Est in potestate *Majtiny* et *Moteschitzky*.
- 37.) *Petrowá-Lehota*, ultra *Potyowkam*, in valliculam *Ugrocziensem* retrusus, et ad *Moteschitzkyos* adtinens viculus.
- 38.) *Felső-Naszticz*, Slavis *Horné-Naszticze*. Ingens vicus, supra *Bánócz*, opportune, in orientem repositus. Terrenum ei contigit, probum, et nulli non sementi, hospitale. Censetur in ditione *Zay-Ugróczensi*.
- 39.) *Biskupice*, vicus Episcopatus *Nitriensis*.
- 40.) *Dolné-Naszticze*, haeredium *Archiepiscopatus Strigoniensis*, vicus in mediocri habendus.
- 41.) *Ribanyi*, ingens pagus, eidem adscriptus ditioni. Bellis *Turcicis*, et cum ab hoste *Ujvarinum* insideretur, suo se aggere, et viribus, defensavit, neque tributarius unquam hosti fuit. Exstant hodieque, eius aggeris, vestigia.
- 42.) *Kis-Isztricz*, Slavis *Malé-Osztraticze*, iuris *Sándoriorum*, eorundem castello instructus. [p. 314.]

¹ corr. ex *patientis*

43.) *Nagy-Isztritz*, Slavis, *Welké Osztraticze*, herorum plurium vicus. qui omnes, inde a *Biszkupicze* amni *Bobrawae* sunt adsiti, agris ac pratis insignes.

44.) *Miezugowcze*, Hungaris *Miezugocz*, secedit a priori, quarta milliaris parte, situ in meridiem remoto; sed, solo sterili ac saltuoso, quodque passim pino silvescit. Itaque, pici liquandae, operam navant incolae; aucupiis alii distinentur, ut habeant, quo vitam tolerant. Est dominationis eiusdem.

45.) *Uhrowecz*, Hungaris, *Zay-Ugrócz*, oppidi olim praerogativa, gavisum ferunt; sed qua exciderit, temporum malignitate, degeneraveritque in vicum, non eum quidem incelebrem; sed priscae tamen libertatis egenum. Superbit, insigni, gentis *L. B. Zay*, castello, in quadrum, atque multis, ad habitandum opportunitatibus, instructo. Circumeunt aggeres, quos oppletae aquis fossae, praecingunt, ut tutior intus sit habitatio. In castelli medio, turris insurgit, operis firmi, et ad eam celsitatem educti, ut speculantibus e fastigio, late prospectus pateat: eo nimirum consilio, ut grassationes inde *Turcarum* adverterentur. Habet sacellum quoque *SS. Spiritui* sacrum, cum emortuali herorum crypta. Ceteroquin, vicus ipse, in iis locis refertur, quibus, lege publica, ius sacrorum *Evangelicorum*, adtributum est.

46.) *Žitná*, proxime abest ab *Uhrócz*, situ, in meridiem, depresso. Vicus pomifer, at silvestri rure; tametsi nomen *Slavicum* a tritico habeat. Est ditionis *Ugróczensis*.

47.) *Podhradie*, arci *Zay-Ugrócz* sub[p. 315.]structus, agro, quam erat vici prioris, consimili, dominationis eiusdem.

48.) *Omasztiná*, intra montes repressus, versus orientem, loco utique sterili; sed rei pomariae, atque ovili, in primis commodo: unde, et adpellationem traxisse videtur: quae pingue, et unctuosum quiddam, significat. Scribitur in haerediis *Zay-Ugróczensibus*.

49.) *Radischa*, priori, in septentrionem obiacens; sed soli, quodammodo mitioris, et pomiferi, atque idonei, ad alendum pecus. Accensetur ditioni *Ugróczensi*.

50.) *Ksivina*,¹ altius, infra aquilonem et orientem, sepositus. Valet incolarum copia, non item agri bonitate: fert tamen poma, et, id genus, fructus alios. Templum vici *S. Damiano* consecratum est: vicus ipse arci *Ugrócz* obnoxius.

51.) *Zárwada*, eiusdem plagae, et positus; quin et terreni qualitate eadem. Paret, dominationi *Ugróczensi*, vicus copiosus omnino. Praeter rem pecuariam, apiariam quoque, curant incolae. Sunt, qui certis experimentis adfirment,² in montibus vici, auri venas reperiri, si essent, qui scrutari cuperent.

52.) *Trebichowá*, vallem insedit *Podlužanensem*, intra ingentia montium iuga: itaque, ager vici frumentarius, effoetus est; pomaria tamen uberis proventus. Per montana pascua, oves alunt incolae, non plane nullo fructu. Est in haerediis *Ugróczensibus*. [p. 316.]

53.) *Dubnicska*, vicinus priori ab occidente, dominii et opportunitatis eiusdem. Infra hunc,

54.) *Lutow*, consedit, suppari situum et incolarum qualitate. Censetur in dominatione *Ugróczensi*.

55.) *Podlužan*, vicus, tribus *Zayorum* castellis insessus. Agro est laxo, et, ad rusticandum, commodo. Itaque, habet villam rusticam, herilis procurationis. Altius in aquilonem,

¹ corr. ex *Ksirina* sec. ms. B p. 206. ² corr. ex *adfirmant* sec. ms. B l. c.

- 56.) *Timoracz*, est ditionis *Zayanae*; vicus, pomis, croco, lupulo, et foeno educando, quam rei frumentariae, amicior. Amnis *Babrawá*, qui vicum intercurrit, trutis hospitalis est. Aedes sacra *D. Andreae* dedicata. Supra hunc,
- 57.) *Krászná* insedit, earundem, qua toties meminimus, opportunitatum, itidem dominationi accensus *Ugróczensi*.
- 58.) *Kis-Szlatina*, Slavis, *Mala-Slatina*, milliaris, supra *Krásznam*, quadrante, situ, in orientem magis, quam aquilonem, reflexo. Rus ei obtigit, collinum, agricolationis, non satis benignae. Laetatur nihilominus pomorum proventu et croci, quod gignit, praestantia. In montibus vici, amnis *Babrava* oritur, varieque corrivatus, ubi iustam aquarum molem, alveo recepit, trutas alit, neque gelu adstringitur, bruma etiam rigidissima. quam ob rem, idoneus est, molis frumentariis versandis. Papyro fundendae, anno MDCCXXVI. *Andreas Zay*, molam, fluviolo instruxit.
- 59.) *Nagy-Szlatina*, Slavis, *Welká*-[p. 317.] *Szlatina*, cognomini illi, confinis, beneque frequens et, praeter segetes, croci, ac lupuli, ferax. Templum nomine *S. Elisabethae* dedicatum est, atque colli amoeno inaedificatum, ad cuius pedem fons scatet, tanta aquarum ubertate, ut, in rivum collectus, non longe a scaturigine, molae, perenniter urgendae, sufficiat: neque enim gelu concrevit unquam. Adtinet, ad dominationem *Ugróczyensem*.
- 60.) *Schípkow*, Hungaris *Sípkó*, milliaris quadrante, a *Szlatina*, cui et solo par est, et ditione, ad orientem solem, retrusus.
- 61.) *Cserná-Lehota*, ultimus domini *Ugróczensis*, vicus, intra montes, ad collimitium *Nitriensium*, *Belae*, eiusdem provinciae vico, oppositus, neque tam rei frumentariae, quam pecuariae, ovili potissimum, idoneus. Flexo hinc, in meridiem, itinere, infra *Bánócz*, visuntur:
- 62.) *Brezolub*, oppido *Bán*, ab oriente vicinus, ad cuius ditionem, veterrimo iure, pertinet. Agro gaudet, rei rusticae, perquam commodo. Proxime hinc, abest in meridiem,
- 63.) *Prawotecz*, alias *Prawota*, ut in priscis diplomatibus, *Prawo*, *Próta*, dictus. Fuit olim *Deméndy*orum haereditas, quam illi a LUDOVICO I. iure haereditario acceperunt. Res ita habet: *Benedictus de Italia*, a LUDOVICO I. ad obeunda chirurgi munia, evocatus; quod, et operam regi adprobavit; et, ad rem sacram administrandam, idoneus videbatur, sacerdos primum, Praepositus postea, ultimo, *Episcopus Nitriensis*, factus est. Eius fortunam sequuti fratres *Nicolaus* et [p. 318.] *Bartholomaeus* in Hungariam venere, acceptique sunt a *Ludovico*, non benigne minus, quam liberaliter: quippe quos, vico *Deménd*, qui apud *Barschienses* superat, donavit, a quo illi postea, de *Demény*, atque eorum posteris, *Deméndy* adpellati sunt. Ut vero, increscente genere, commode agerent in Hungaria, *Prótam* hanc hodie *Prawota*, et vulgo *Prawotecz*, addidit idem LUDOVICUS. Gente *Deméndy*orum emortua, in variorum potestatem concessit vicus, omni, ad rusticandum, opportunitate instructus. Infra hunc, ad eundem rivum,
- 64.) *Wissocsani* adsedit, supparis commoditatis. Post hunc,
- 65.) *Csalticz*, exilis vicus est, varieque possessus. Haec de *Comitatu Trentsiniensi*, in literas referre habuimus.

TABULA ITINERARIA COMITATUS TRENTSINIENSIS

I. In Poloniam, *Solna*

1.) Per *Kiszucza-Ujhely*, *Csacsam*, et hinc dextrorsum, per *Oszadniczam*, superatis silvosis trium milliarium, montibus, ad Polonicum vicum, *Solya* - - - - mill. 7.

2.) *Klubina* per montem *Ratsam* - - - - - mill. 2.

II. In SILESIAM, *Solna* per *Kiszucza-Ujhely*, *Csacsam*, difficili itinere,

ad aggeres Silesiacos, *Jablunka* - - - - - mill. 4. [p. 319.]

III. In MORAVIAM, tot fere sunt aditus, quot vici limitanei. In his maxime sunt pervii:

1.) Ex *Processu Medio* per *Lisza*, numero XII. *Zubák*, num. XIV. et *Cserweny-Kamen*, numero XXXVIII. ceteros.

2.) Ex *Processu Inferiore*, per *Drietomá*, num. X. et *Morawské-Lieszkowé* num. XXVIII. reliquos. - - - - - mill. <...>*

IV. In *Comitatum Nitriensem*, iter militare, quod *Trentsinio*, pone *Vágum*, utroque amnis latere, ducit, hinc *Vág-Ujhelinum*, illinc ad collimitaneos quosque vicos.

V. In *Comitatum Thúróczyensem*: *Solna*, per *Varinum* oppidum, via militari quidem; sed difficili ea, per vallem *Sztrecsnensem*, *Wrutkam*, atque inde

St. Márton, oppidum *Thúróczyense*. - - - - - mill. 4.

VI. In *Comitatum Arvensensem*: *Varino*, per *Terchowam*, ad vicum *Arvensium*,

Zázriwá, atque inde in oppidum, *Nagy-Falu*, seu *Welicsná*. - - - - - mill. 3.

FINIS COMITATUS TRENTSINIENSIS.

---

* *Distantia non datur.*

BIBLIOGRÁFIA ∞ BIBLIOGRAPHY

1. A Bél által (is) idézett munkák

1. Works cited (also) by Bél

ABRAHAMIDES 1617: Abrahamides Hrochotius, Isaacus: Oratio exequialis, Illustrissimo p. m. Comiti ac Domino, D. Georgio Thurzoni, de Bethlemfalwa... in publico luctu, cum mortales Suae Cels. exuviae funeratione solenni, undecimo calend. Martii, h. e. 19. Februarii, Anno MDCXVII. monumento Majorum, in templo Bytschensi conderentur, dicta et recitata. Lutschoviae, 1617.

Adparatus noster = BÉL 1735–1746

AGRICOLA 1546: Agricola, Georgius: De ortu et causis subterraneorum Lib. V. De natura eorum, quae effluunt ex terra Lib. IIII. De natura fossilium Lib. X. De veteribus et novi metallis Lib. II. Bermannus, sive De re metallica Dialogus. Interpretatio Germanica vocum rei metallica addito indice foecundissimo. Basileae 1546.

APICIUS 1709: Apicius Coelius: De opsoniis et condimentis, sive arte coquinaria, libri decem. Cum annotationibus Martini Lister, et notis selectioribus, variisque lectionibus integris... ut et variorum lectionum libello editio secunda, longe auctior atque emendatior. Amstelodami 1709.

APOLOGIA 1728: Murices nobilissimae et novissimae diaetae Poseniensis scriptori sparsi, sive Apologia pro Inclyto Comitatu Trenchiniensi, eiusdemque nominis civitate conscripta adversus calumnias, quibus cervus et agnus per summam injuriam ab eodem scriptore sunt onerati. Anno 1723. [!Puchovii 1728.]

ARTICULI 1715: Articuli Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium, caeterorumque statuum et ordinum Regni Hungariae, partiumque eidem annexarum, in generali eorundem conventu pro die vigesima nona mensis Februarii, anni millesimi septingentesimi octavi, in Liberam ac Regiam Civitatem Poseniensem indicto, demum pro Dominica in Albis, Anni millesimi septingentesimi duodecimi, ac postremo in diem octavam mensis Septembris, anni millesimi septingentesimi decimi quarti, continuative promulgato, et celebrato conclusi. S. l., s. a.

AUGUSTINUS 1602: [Augustinus:] Catalogus Episcoporum Olomucensium. In: DUBRAVIUS 1602. 277–287.

BACCIUS 1571: Baccius Elpidianus, Andreas: De thermis Libri septem. Venetiis 1571.

BALBINUS 1677: Balbinus, Bohuslaus: Epitome historica rerum Bohemicarum; quam ob venerationem Christianae antiquitatis, et primae in Bohemia collegialis ecclesiae honorem, Boleslaviensem historiam placuit appellare. Praeae 1677.

BALBINUS 1688: Balbinus, Bohuslaus: Miscellanea Historica Regni Bohemiae. Decadis I. Liber VIII. Epistolaris. Volumen I. continens literas publicas de Bohemia... Vetro-Praeae 1688.

Balbinus, Epist. publ. = BALBINUS 1688

BÉL 1723: Belius, Matthias: Hungariae antiquae et novae Prodromus, cum specimine, quomodo in singulis operis partibus elaborandis, versari constituerit, Auctor Matthias Belius Pannonicus. Norimbergae 1723.

BÉL 1735–1746: Belius, Matthias: Adparatus ad historiam Hungariae sive collectio miscella, monumentorum ineditorum partim, partim editorum, sed fugientium. I–II. Posenii 1735(–1746.)

BÉL 1735–1749?: Belius, Matthias: Notitia Hungariae novae historico-geographica. I–V. Viennae 1735–1749?.

BENCsik 1722: Bencsik, Nicolaus: Novissima diaeta nobilissima Principis, Statuumque, et Ordinum Inclyti Regni Hungariae, Partiumque eidem annexarum. Sive propositiones academiae lege nobilitares... quas... sub praesidio... Michaelis Bencsik... pro nobilitari discursu suscepit... Nicolaus Bencsik... Tyrnaviae 1722.

BERGER 1609: Oratio funebris in exequiis illustrissimi comitis palatini Stephani de Illieshaza comitatus Trenchinien. et Liptovien. [Viennae?] 1609.

BEROALDUS 1501: Beroaldus, Philippus: [Commentarii a Philippo Beroaldo conditi in Asinum aureum Lucii Apuleii.] Venetiis 1501.

Bethlemius = BETHLEN 1684–1690

BETHLEN 1684–1690: Bethlen Farkas (Wolfgang): Historiarum Pannonico-Dacicarum Libri X. a clade Mohazensi 1526. usque ad finem seculi. [Keresd 1684–1690.]

- BONBARDI 1718: [Bonbardi, Michael:] *Topographia Magni Regni Hungariae, sive Nobilissimae eius ditionis, quam modo Hungariam dicimus, cum annexis Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae, Serviae, & Bulgariae, &c. Regnis; tum etiam Transylvaniae, Valachiae, Moldaviae, provinciis. Viennae Austriae* 1718.
- BONFINI 1581: Bonfinius, Antonius: *Rerum Ungaricarum Decades quatuor cum dimidia. His accessere Ioan. Sambuci aliquot appendices, et alia: una cum priscorum regum Ungariae decretis, seu constitutionibus, quarum narrationes Bonfinii obiter meminere: et quae pagina 16 indicat. Omnia nunc denuo recognita, emendata, et aucta per Ioan. Sambucum...* Francofurti 1581.
- Bonfinius* = BONFINI 1581
- BONGARS 1600: [Bongars, Jacques:] *Rerum Hungaricarum scriptores varii. Historici, geographici. Ex veteribus plerique, sed iam fugientibus editionibus revocati: quidam nunc primum editi.* Francofurti 1600.
- Cerographia Hungariae, Cerographia Hungarica* = KOLLER 1734
- CHRONICON 1726: *Chronicon Episcopatus Constantiensis: inchoatum a Jacobo Manlio Brigantino Doctore: postea relictum veteri simplicitati, sed auctum ab alio bono viro: adiectis de novo illustrissimorum et illustrium episcoporum familiis: ut haberi ex literis potuerunt. Ab anno Christi sexagesimo octavo circiter usque ad annum MDCVII. In: PISTORIUS 1726. 687–804.*
- Chronicon Constantiense* = CHRONICON 1726
- CJH 1696: *Corpus Juris Hungarici, seu decretum generale, Inclyti Regni Hungariae, partiumque eidem annexarum, in tres tomos distinctum: nunc denuo recensum, omnibusque novellis, articulis, quae in prioribus editionibus deerant, adauctum. I–III. Tyrnaviae 1696. RMK II. 1845.*
- Corpus Iuris Hungarici* = CJH 1696
- CRATO 1671: Johannes Crato a Kraftheim: *Consiliorum et epistolarum medicinalium libri septem. Studio et labore Laurentii Scholzii... in lucem editus.* Francofurti 1671.
- CROMERUS 1555: Cromerus, Martinus: *De origine et rebus gestis Polonorum Libri XXX. Adiecta est in fine eiusdem auctoris funebris oratio Sigismundi regis vitam compendiose complexa.* Basileae [1555].
- CROMERUS 1568: Cromerus, Martinus: *De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX. tertium ab authore diligenter recogniti. Funebris eiusdem auctoris oratio, Sigismundi regis vitam compendiose complexa, et aliquoties iam prius edita. Accessit iudicium Francisci Robortelli Utinensis, de authore et libro.* Basileae 1568.
- Cromerus, Hist. Polon.* = CROMERUS 1555, CROMERUS 1568.
- CZVITTINGER 1711: Czvittingerus, David: *Specimen Hungariae literatae, virorum eruditione clarorum natione Hungarorum, Dalmatarum, Croatarum, Slavorum, atque Transylvanorum, vitas, scripta, elogia et censuras ordine alphabetico exhibens. Accedit bibliotheca scriptorum qui extant de rebus Hungaricis.* Francofurti et Lipsiae 1711.
- DEWERDECK 1711: Dewaterdeck, Gottfried: *Silesia numismatica, oder Einleitung zu dem Schlesischen Müntz-Cabinet... Jauer [= Liegnitz?] 1711.*
- DUBRAVIUS 1602: Dubravius, Iohannes: *Historia Bohemica, ab origine gentis, per diversas temporum et familiarum vices, usque ad Ferdinandi Imp. et Regis auspicia, deducta. A Cl. V. Thoma Iordano Medico novis Genealogiarum, Episcoporum, Regum, Ducum catalogis, necessariis quinetiam annotationibus ornata, et illustrata, ut nunc demum edita dici possit. Cui hac editione accedit eiusdem Dubravii ad Sigismundum Poloniae regem oratio ad Turcam debellandum exhortatoria: nunc primum edita.* Hanoviae 1602. (Freher, Marquard: *Rerum Bohemicarum antiqui scriptores aliquot insignes, partim hactenus incogniti*)
- DUDITH 1743: Dudith, Andreas: *Orationes quinque in concilio Tridentino habitae, quarum posteriores duae nunc primum e msc. prodeunt. Praefatus est, ac Dissertationem de vita et scriptis ill. auctoris historico-criticam adiecit Lorandus Samuelfy [= Godofredus Schwarz].* Halae Magdeburgicae 1743.
- Epistolarum liber* = ERASMUS 1541
- ERASMUS 1541: Erasmus Roterodamus, Desiderius: *Operum tertium tomus epistolas complectens universas quotquot ipse auctor unquam evulgavit, aut evulgatas voluit, quibus praeter novas aliquot additae sunt & praefationes, quas in diversos omnis generis scriptores non paucas idem conscripsit.* Basileae 1540 [! in colophone: 1541].
- Fibigerus* = HENELIUS 1704
- GOLDASTUS 1627: Goldastus, Melchior: *Appendix Commentariorum de iuribus ac privilegiis regni Bohemiae, etc. continens documenta, diplomata, instrumenta, et id genus alia monumenta, quorum in ipsis commentariis relative et remissive facta est mentio...* Francofordiae 1627.
- HANKIUS 1707: Hankius, Martinus: *De Silesiis indigenis eruditis post literarum culturam, cum christianismi studiis, anno 965 susceptam, ab anno 1165 ad 1550. Liber singularis. Additi sunt sex indices.* Lipsiae 1707.

- HELTAI 1565: Heltus, Casparus: Historia Inclyti Matthiae Hunnyadis, regis Hungariae augustissimi, ex Antonii Bonfinii, Historici disertis, libris, Decadis primum tertiae, deinde quartae (quae latuit hactenus, nullibique impressa fuit) in unum congesta ac disposita. Claudiopoli 1565.
- HENELIUS 1704: Henelius ab Hennenfeld, Nicolaus: Silesiographia renovata, necessariis scholiis, observationibus et indice aucta. I–II. Wratislaviae et Lipsiae 1704.
- Hennelius* = HENELIUS 1704
- HERMANN 1726: Hermann, Andreas: De thermis Trentsiniensibus Commentariolus historico-physico-medicus. Lipsiae 1726.
- LONGELINUS 1659: Longelinus, Casparus: Catalogus Palatinorum Regni Hungariae ex vetustissimis litteris ac diplomatibus ejusdem regni digestus. – Catalogus Judicum Curiae Regiae per Regnum Hungariae. In: RÉVAY 1659. 152–165.
- IORDANUS 1586: Iordanus a Clausoburgo, Thomas: De aquis medicatis Moraviae Commentariolus. Francofurdi 1586.
- Istvánffyus, Istvánffyus, Istvánfus* = ISTVÁNFFY 1622
- ISTVÁNFFY 1622: Istvánfi, Nicolaus: Historiarum de rebus Ungaricis libri XXXIV. Coloniae Agrippinae 1622.
- KAZY 1737^a: Kazy, Franciscus: Historia Regni Hungariae, ab anno seculi decimi septimi primo, ad annum ejusdem seculi trigesimum septimum. Tyrnaviae 1737.
- KAZY 1737^b: Kazy, Franciscus: Historia Universitatis Tyrnaviensis Societatis Jesu... ad annum Christi MDCCXXXV. Ejusdem Universitatis saecularem. Tyrnaviae 1737.
- KELCZ 1743–1744: [Kelcz Imre:] Epistolae Matthiae Corvini regis Hungariae ad pontifices, imperatores, reges, principes aliosque viros illustres datae nunc primum typis excusae et notis etiam quibusdam illustratae. I–IV. Cassoviae 1743–1744.
- KHEVENHÜLLER 1721–1726: Khevenhüller, Franz Christoph: Annales Ferdinandi Oder Wahrhaffte Beschreibung Kayzers Ferdinandi Des Andern... I–XIV. Thaten, Leipzig 1721–1726.
- KOLLER 1734: [Koller József:] Cerographia Hungariae, seu Notitia de insignibus, et sigillis regni Mariano-Apostolici, Compendio data... Tyrnaviae 1734.
- Lucae, Chronicon* = LUCAE 1689
- LUCAE 1689: Lucae, Fridericus: Schlesiens curieuse Denckwürdigkeiten oder vollkommene Chronica von Ober- und Nieder-Schlesien. Franckfurt am Mayn 1689.
- LUCIUS 1668: Lucius, Johannes: De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex. Amstelodami 1668.
- LUCIUS 1748: Lucius, Ioannes: De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex. Recogniti et emendati a Ioanne Georgio Schwandtnero. In: SCHWANDTNER 1746–1748. III. 1–465.
- Matthiae Epistolae* = KELCZ 1743–1744
- MICHOVIUS 1582: Michovia, Matthias de: Chronica Polonorum, a prima propagatione et ortu Polonorum usque ad annum Christi MDIII. In: PISTORIUS 1582. II. 1–259.
- NEUMAYR 1721: [Neumayr, Johann:] Imago Hungariae. Perillustribus, reverendis, nobilibus ac eruditis DD. AA. LL. et Philosophiae doctoribus... oblata a Rhetorica Cassoviensi. Cassoviae 1721.
- NOVELLAE 1698: Novellae seu articuli universorum statuum, et ordinum Inclyti Regni Hungariae, ac partium eidem annexarum, in generalibus eorundem conventibus, ab Anno MDCVIII. usque ad An. MDCLXXXVII. inclusive editi. Adjunctis ad initium Articulis Pacificationis Viennensis, et Tractatu Sztiva-Torokiensi. Tyrnaviae 1698. RMK II. 1937.
- Opus, Opus hoc, Opus noster* = BÉL 1735–1749?
- Ortelius* = ORTELIUS-MEYER 1665
- ORTELIUS-MEYER 1665: Ortelius, Hieronymus-Meyern, Martinus: Ortelius redivivus et continuatus oder Der ungarischen Kriegs-Empörungen historische Beschreibung... I–II. Franckfurt am Mayn 1665.
- PARSCHITIUS 1702^a: Parschitius, Christophorus: Comitatus Regni Hungariae, Slavoniae et Transylvaniae incorporati, in quibus eorum ortus, termini, urbes... intra privatos exulantium parietes Vittebergae elaborati, Anno [1702.] (Manuscriptum.) EFK Hist. II. a.
- PARSCHITIUS 1702^b: Parschitius, Christophorus: Tabella Hungariae ducum et regum christianorum, in qua eorum ortus et occasus, regnorum accessiones et avulsiones, provinciarum incrementa et decrementa, bella domestica et extranea, cum varia vicissitudine temporum, brevi penicillo delineantur... Wittenbergae [1702.]
- PETTHŐ 1660: Petthő Gergely: Rövid magyar cronica sok rendbéli fő historiás könyvekből nagy szorgalmatossággal egybe szedegtetett és irattatott... Bécsben 1660.
- Pistorius (Nadanus), Ioannes* = PISTORIUS 1582, PISTORIUS 1726

- PISTORIUS 1582: Polonicae historiae corpus: hoc est, Polonicarum rerum Latini recentiores et veteres scriptores, quotquot extant, uno volumine compraeheſsi omnes, et in aliquot distributi tomos. Ex bibliotheca Ioan. Pistorii Nidani D. I–III. Basileae 1582.
- PISTORIUS 1726: Rerum Germanicarum veteres iam primum publicati scriptores VI. in quibus praeter reliquos, Wippo de Conradi Salici Imp. vita; et tres antiquitatum Fuldensium, diu desiderati libri, inveniuntur. Ex Ioannis Pistorii bibliotheca eruti et vindicati, nunc editione tertia revisi, emendati, et variis observationibus illustrati, curante Burcardo Gottelhelffio Struvio... Ratisbonae 1726.
- POLIUS 1612: Polius, Nicolaus: Hemerologion Silesiacum Vratislaviense. Tagebuch allerley fuernemer, namhafftiger, gedenkwaerdiger Historien, so fuernemlich in Bresslaw der Hauptstadt... Breslaw 1612.
- RÁTKAY 1652: Rattkay de Nagy Thabor, Georgius: Memoria regum, et banorum, regnorum Dalmatiae, Croatiae, & Sclavoniae, inchoata ab origine sua, & usque ad praesentem annum M. DC. LII. deducta. Viennae Austriae 1652.
- RÉVAY 1659: Rewa, Petrus de: De monarchia et sacra corona Regni Hungariae centuriae septem... Quas emendatas et auctas publicabat Comes Franciscus de Nadasd... Quibus accessit seorsim Catalogus Palatinorum et Iudicum ejusdem Regni, opera et studio Gasparis Longolini... Francofurti 1659.
- Rewa, Petrus de, Centuria* = RÉVAY 1659
- Roterodamus, Epistolarum liber* = ERASMUS 1541
- SCHWANDTNER 1746–1748: Schwandtner, Johann Georg: Scriptores rerum Hungaricarum veteres, ac genuini, partim primum ex tenebris eruti; partim antehac quidem editi, nunc vero ex mss. codicibus, et rarissimis editionibus, Bibliothecae Augustae Vindobonensis, ab innumeris mendis vindicati... cum amplissima praefatione Matthiae Belii. I–III. [Viennae] 1746–1748.
- Scriptor. (rer.) Hung.* = SCHWANDTNER 1746–1748
- Scriptor. rer. Germ.* = PISTORIUS 1726
- SINAPIUS 1720: Sinapius, Johannes: Schlesischer Curiositäten Erste Vostellung, darinnen die ansehnlichen Geschlechter des Schlesischen Adels... Leipzig 1720.
- SINAPIUS 1728: Des Schlesischen Adels anderer Theil, oder Fortsetzung Schlesischer Curiositäten... Leipzig 1728.
- SOMMERSBERG 1724: Sommerus (Sommersberg), Fridricus (!) Wilhelmus: Tabulae genealogicae ducum Superioris et Inferioris Silesiae ab initio saeculi XII. ad praesens usque XVIII. fide diplomatum MStorum lapidum et numerum confectae; accedunt diplomata ad Silesiam pertinentia adhuc inedita. Wratislaviae 1724.
- SPENER 1717: Spener, Philipp Jakob: Historia insignium illustrium seu operis heraldici pars specialis; continens delineationem insignium plerorumque regum, ducum, principum, comitum & baronum in cultiori Europa, cum explicatione singularum tesserarum, & multis ad familiarum decora, titulos atque jura spectantibus, nec non tabulis aeneis... et indicibus... Ed. 2. Francofurti ad Moenum 1717.
- STEYERER 1725: Steyerer, Antonius: Commentarii pro historia Alberti II. Ducis Austriae cognomento sapientis. Lipsiae 1725.
- Steyrerus* = STEYERER 1725.
- Szentivanius* = SZENTIVÁNYI 1691
- SZENTIVÁNYI 1691: Szent-Ivany, Martinus: Curiosa et selectiora variarum scientiarum miscellanea. Decadis secundae pars prima. Tyrnaviae 1691.
- Thuroczius, Thuróczius, Thúróczius* = THÚRÓCZY 1600, THÚRÓCZY 1746
- THÚRÓCZY 1600: Thwroc, M. Ioh. de: Chronica Hungarorum. In: BONGARS 1600. 1–198.
- THÚRÓCZY 1746: Thwroc, Johannes de: Chronica Hungarorum ab origine gentis, inserta simul chronica Iohannis Archidiaconi de Kikilew... In: SCHWANDTNER 1746–1748 I. 39–291.
- THURZÓ 1616: Thurzo, Emericus: Rectoratus Academicus, id est, orationes, quas Comes Emericus Thurzo de Arwa, etc. Rector hactenus Academiae Wittebergensis, etc. officii caussa publice habuit. Wittebergae 1616.
- Timon, Edit. Cassov(iensis)* = TIMON 1736
- TIMON 1702: [Timon, Samuel:] Celebriorum Hungariae Urbium & Oppidorum Topographia. Pars Secunda Pannoniam novam complexa. Tyrnaviae 1702.
- TIMON 1714: [Timon, Samuel:] Synopsis novae cronologicae Regnorum Hungariae, Croatiae, Dalmatiae &c. Pars I. a nativitate Divi Stephani I. Regis Ungarorum inchoata... Synopsis novae cronologicae Regnorum Hungariae, Croatiae, Dalmatiae &c. Pars II. ab anno primo Stephani V. regis Hungariae inchoata, atque ad annum M. CCCC. LVII. perducta. Tyrnaviae 1714.
- TIMON 1735: Timon, Samuel: Tibisci Ungariae fluvii notio, Vagique ex parte. Cassoviae 1735.

- TIMON 1736: Timon, Samuel: Epitome chronologica rerum Hungaricarum a nativitate Divi Stephani primi regis apostolici iam prius usque ad Annum MDLXXVI. typis edita, nunc denuo accurate revisa, in multis correcta, aucta, et usque ad Annum MDCCXXXVI. producta. Cassoviae 1736.
- VELUMIUS 1618: Velumius, Sebastianus: Medicorum tetras operum, ex doctissimorum medicorum assiduis vigiliis, et accurata theoriae et praxis observatione, elucubrata... Cracoviae 1618.
- WAGNER 1719–1731: Wagner, Franciscus: Historia Leopoldi Magni Caesaris Augusti. I–II. Augustae Vindelicorum 1719–1731.
- ZÁVODSZKY 1743: Závodsky, Georgius: Diarium rerum per Hungariam, ab anno 1586, usque ad annum 1626. gestarum. In: BÉL 1735–1746. I. 353–380.
- Záwodsky, Záwodszkius, Záwodszky* = ZÁVODSZKY 1743.

2. Források és szakirodalom (kivéve a Bél által is idézett műveket)¹

2. Sources and literature (except the works cited also by Bél)²

- ADAMI 1766: Adamus, Paulus: Hydrographia Comitatus Trencsinensis. Viennae 1766.
- Anjou-Oklt.: Kristó Gyula et al.: Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia I–. Budapest–Szeged 1990–
- BAK 1997: Bak Borbála: Magyarország történeti topográfiája. A honfoglalástól 1950-ig. Budapest 1997. (História Könyvtár. Monográfiák 9/1.)
- BÉL 1732: [Bél Mátyás:] Sciagraphia, Operis Geographico-Historici, de Hungaria. [1732.] Kézirat. Ústredná Knižnica Slovenskej Akadémie Vied, Lyceálna knižnica, Bratislava (= LK), Fragmenta X. Közölve: Tóth 2006. 73–79.
- BÉL 1993: Bél Mátyás levelezése. Kiad. Szelestei N. László. Budapest 1993. (Commercii litteraria eruditorum Hungariae – Magyarországi tudósok levelezése III.)
- BÉL 2001: Bel, Matej: Oravská stolica. Preklad z latinčiny, úvod a vysvetlivky Jozef Minárik. V Liptovskom Mikuláši 2001.
- BÉL 2001–2006: Bél Mátyás: Sopron vármegye leírása. – Descriptio Comitatus Semproniensis. I–III. A latin szöveget gond. és ford. Déri Balázs, Földváry Miklós, Tóth Gergely. Szerk. Kincses Katalin Mária. Sopron 2001–2006. (Sopron város történeti forrásai, C sorozat, 2–4. kötet)
- BELÁK 1984: Belák, Blažej: Matej Bel 1684–1749. Výberová personálna bibliografia k 300. výročiu narodenia Mateja Bela. [Martin] 1984.
- BOGÁR 2009: Bogár Judit: Egy késmárki polihisztor élete és munkái – feljegyzéseinek tükrében. Ifj. Buchholtz György naplója (1709–1737). Doktori (PhD) értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Régi magyarországi irodalom műhely. Piliscsaba 2009.
- CD: Fejér, Georgius: Codex diplomaticus regni Hungariae ecclesiasticus ac civilis. I–XI. Budae 1829–1844.
- CJH: Corpus Juris Hungarici – Magyar Törvénytár. 1000–1895. Szerk. Márkus Dezső. Budapest 1900.
- EKF: Az első katonai felmérés. A magyar királyság teljes területe 965 nagyfelbontású színes térképszelvényen. Közrem. Jankó Annamária, Oross András. DVD-ROM. Budapest 2004.
- ENGEL 2001: Magyar Középkori Adattár. Magyarország világi archontológiája 1301–1457 – Középkori magyar genealógia. CD-ROM. Budapest 2001.

¹ A Bél által is idézett műveket l. az 1. bibliográfiában.

² For the works cited also by Bél see the bibliography nr. 1.

- FAZEKAS 2000: Fazekas István: Korreferátum Oborni Teréz előadásához. In: Fons 7. (2000) 1. sz. [A történeti források kiadásának módszertani kérdései. Szerk. Kenyeres István.] 77–79.
- FRAKNÓI 1893–1895: Mátyás király levelei. Külügyi osztály. I–II. Kiad. Fraknói Vilmos. Budapest 1893–1895.
- HAAN 1879: Haan Lajos: Bél Mátyás. Budapest 1879.
- HAJDÚ-MOHAROS 2000: Hajdú-Moharos József: Magyar településtár. Budapest 2000.
- HORVÁT 1812: Horvát István: Bél Mátyás kéziratairól jegyzések. Össze írta a' Pozsonyban lévő Primatiális Bibliotheka Gyűjteményéből az 1811/2-ed évi ország gyűlése alatt Horvát István Titoknok. 1812. Februarius kezdetén. (Kézirat.) OSZK Kézirattár Quart. Hung. 491.
- JURÍKOVÁ 2009: Juríková, Erika: Matthias Bel and Trnava. An analysis of Latin written sources? In: Acta Antiqua 49 (2009) 2. sz. 241–248.
- KATONA 1779–1817: Katona, Stephanus: Historia Critica Regum Hungariae... I–XLII. Pestini (et alibi) 1779–1817.
- KOLLAROVA 2006: Kollarova, Ivona: Vydavatelja v 18. storočí. Trilogia k dejinám typografického média. Bratislava 2006.
- KUBINYI 1890: Kubinyi Miklós: Árva vára. Történelmi tanulmány. 2. jav. kiad. Budapest 1890.
- LELKES 1998: Lelkes György: Magyar helységnév-azonosító szótár. 2. bőv. és jav. kiad. Baja 1998.
- LIPSZKY 1806: Lipszky, Johannes de: Mappa generalis Regni Hungariae partiumque adnexarum Croatiae, Slavoniae et Confiniorum Militarium, Magni item Principatus Transylvaniae, geometricis partium dimensionibus, recentissimisque astronomicis observationibus superstructa... Pesthini 1806.
- LIPSZKY 1808: Lipszky de Szedlicsna, Joannes: Repertorium locorum objectorumque in XII. tabulis mappae regnorum Hungariae, Slavoniae, Croatiae, et Confiniorum Militarium, Magni item Principatus Transylvaniae occurrentium, quas aeri incisus vulgavit Joannes Lipszky de Szedlicsna... ab eodem auctore elaboratum. Budae 1808.
- LIPSZKY 2005: Lipszky János: A Magyar Királyság és társországai térképe és névtára (1804–1810). DVD-ROM. Kiad. Plihal Katalin, Reisz T. Csaba. Budapest 2005.
- LL: Magyarország helységeknek 1773-ban készült hivatalos összeírása. – Lexicon locorum Regni Hungariae populosorum anno 1773. officiose confectum. Kiadja a magyar békeküldöttség. – Publici iuris fecit: Delegatio Hungarica pacem tractans. Budapestini 1920.
- LUDIKOVÁ-MIKÓ-PÁLFFY 2006: Ludiková, Zuzana–Mikó Árpád–Pálffy Géza: A lőcsei Szent Jakab-templom reneszánsz és barokk síremlékei, epitáfiumai és halotti címerei. In: Művészettörténeti Értesítő 55. (2006) 2. sz. 327–410.
- LUKÁCS 1987–1988: Lukács, Ladislaus: Catalogus generalis seu nomenclator biographicus personarum provinciae Austriae Societatis Jesu (1551–1773) I–II. Roma, 1987–1988.
- MATULA 1987: Matej Bel. Doba – život – dielo. Zost. Vladimír Matula. Bratislava 1987.
- MILLER 1775: Miller Jakab Ferdinánd: Appendix ad Biographiam Matthiae Belii, quam nuper Alexius Horányi CC. RR. e SS. PP. in Memoria Hungarorum, et Provincialium scriptis editis notorum, 8vo, Viennae 1775. Part. I. pag. 167–261. vulgavit: speciatim de Eiusdem Manuscriptorum Collectione. Vindobonae, 1775. nov. 15. OSZK Kézirattár Quart. Lat. 63/I. ff. 1–26. Közölve: SZELESTEI 1984. 212–230.
- MINÁRIK 2001: Minárik, Jozef: Život a dielo Mateja Bela. (Úvod.) In: BÉL 2001. 7–19.
- MTH Árva: Magyarország történeti helységnévtára. Árva megye (1773–1808.) Szerk. Hajdú Mihály. Budapest 1989.
- NAGY 1857–1868: Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. I–XIII. Pest 1857–1868.
- NEDECZKY 1891: Nedeczky Gáspár: A Nedeczky család. Budapest 1891.
- OBORNI 2000: Oborni Teréz: A kora újkori latin nyelvű forrásszövegek kiadásáról. In: Fons 7. (2000) 1. sz. [A történeti források kiadásának módszertani kérdései. Szerk. Kenyeres István.] 67–75.
- PAPROCKÝ 1593: Paprocký, Bartłomiej: Zrčadlo slawného Margkrabstwij Morawského w kterémž geden každý Staw, dáwnost, wzátnost, y powinnost swan vhléda. Krátce sebrané a wydané, roku 1593. Olomutii 1593.
- PIECKOVÁ 2008: Piecková, Jana: Príspevok Thurzovcov k výstavbe a výzdobe Oravského a Lietavského hradu. Diplomová práca. Universita Komenského v Bratislave, Filozofická Fakulta, Katedra dejín Výtvaného Umenia. Bratislava 2008. Web: <https://stella.uniba.sk/zkp-storage/ddp/dostupne/FI/2008/2008-FI-MCcQME/2008-FI-MCcQME.pdf> (időpont/date: 2008. december 17.)
- Reg. Arp.: Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. Regesta regum stirpis Arpadianae critico diplomatica. I–II/1–4. Szerk. Szentpétery Imre (I–II/1.)–Borsa Iván (II/2–4.). Budapest 1923–1943. (I–II/1.), 1961–1987. (II/2–4.)
- Reg. Slov.: Sedlák, Vincent: Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. I–II. Bratislavae 1980–1987.

- REISZ T. 2002: Reisz T. Csaba: Hegedűs János: Sopron vármegye új leírása (Adalék Bél Mátyás földrajzi munkája kijavítási kísérletéhez). In: Soproni Szemle 54. (2002) 4. sz. 300–318.
- REVICZKY 1878: A revisnyei Reviczky család okmánytára. I. füzet 1272–1623. Kiad. Reviczky Sándor. Budapest 1878.
- RMK II.: Szabó Károly: Régi Magyar Könyvtár. II. kötet. Az 1473-tól 1711-ig megjelent nem magyar nyelvű hazai nyomtatványok könyvészeti kézikönyve. Budapest 1885.
- ROTHKEGEL 2007: Rothkegel, Martin: Der lateinische Briefwechsel des Olmützer Bischofs Stanislaus Thurzó. Eine ostmitteleuropäische Humanistenkorrespondenz der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts. Münster–Hamburg 2007. (Hamburger Beiträge zur neulateinischen Philologie 5.)
- SEDLÁK 1987: Sedlák, František: Notitia Oravskej stolice. In: MATULA 1987. 321–327.
- SOÓS 2000: Soós István: Javaslatok az újkori magyarországi latin és német nyelvű források kiadására. In: Fons 7. (2000) 1. sz. [A történeti források kiadásának módszertani kérdései. Szerk. Kenyeres István.] 81–89.
- SZÁNTAY 2008: Szántay Antal: Regionális igazgatás a 18. századi Magyarországon. In: Történelmi Szemle 50. (2008) 3. sz. 313–333.
- SZELESTEI 1984: Szelestei N. László: Bél Mátyás kéziratos hagyatékának katalógusa. Budapest 1984.
- SZELESTEI 1989: Szelestei N. László: Irodalom- és tudományszervezési törekvések a 18. századi Magyarországon 1690–1790. Budapest 1989.
- SZLUHA 2007: Szluha Márton: Felvidéki nemes családok. I–II. CD-ROM. Budapest 2007.
- ŠIŠMIŠ 1987: Šišmiš, Milan: Ján Thurzo z Nosíc, spolupracovník Mateja Bela na opise Trenčianskej stolice. In: MATULA 1987. 309–311.
- ŠKOVIERA–JURÍKOVÁ 2010: Soudy do Belových *Vedomostí* o súvekom Uhorsku. Ed. Škoviera, Daniel–Juríková, Erika. Trnava 2010. (Sambucus. Supplementum II.)
- TARNAI 1984: Tarnai Andor: Bél Mátyás (1684–1749). In: Bél Mátyás: Hungariából Magyarország felé. Vál., bev., jegyz. Tarnai Andor. Budapest 1984. (Magyar Ritkaságok) 5–33.
- TIBENSKÝ 1984: Tibenský, Ján: Veľká ozdoba Uhorska. Dielo, život a doba Mateja Bela. Bratislava 1984.
- TIBENSKÝ 1987: Tibenský, Ján: O práci, koncepcii, štruktúre a osudoch Belových Notícií. In: MATULA 1987. 217–226.
- TIMON 1737: Timon, Samuel: Epitome chronologica rerum Hungaricarum et Transsilvanicarum a Divo Stephano ad annum MDCCXXXVI. producta, et in lucem data. Claudiopoli 1737.
- TÓTH 2006: Tóth Gergely: Bél Mátyás kéziratai a pozsonyi evangélikus líceum könyvtárában (katalógus). – Catalogus manuscriptorum Matthiae Bél, quae in bibliotheca Lycei Evangelici Posoniensis asservantur. Budapest 2006. (Nemzeti Téka)
- TÓTH 2007: Tóth Gergely: Bél Mátyás „Notitia Hungariae novae...” c. művének keletkezéstörténete és kéziratainak ismertetése. I–II. Doktori disszertáció. ELTE BTK. Budapest 2007.
- TÓTH 2008: Tóth Gergely: Bél Mátyás Notitiájának kritikai kiadása. Bél eredeti elképzelései és az új kiadás terve. Fons 15. (2008) 4. sz. 425–443.
- UJHÁZY 1914: Monumenta Hungariae historica. Diplomataria. Összeáll. Ujházy László. Budapest, 1914.
- WAGNER 1774–1778: Wagner, Carolus: Analecta Scepusii sacri et profani. I–IV. Viennae–Posonii et Cassoviae 1774–1778.
- WATZKA 1987: Watzka, Jozef: Notitia Trenčianskej stolice. In: MATULA 1987. 300–308.
- WELLMANN 1979: Wellmann Imre: Bél Mátyás (1684–1749). In: Történelmi Szemle 22. (1979) 381–391.
- WELLMANN 1984: Wellmann Imre: Bél Mátyás munkássága. In: Bél Mátyás: Magyarország népeinek élete 1730 táján. Vál., s. a. r., bev. Wellmann Imre. Budapest 1984. (Történetírók Tára) 5–32.
- ZOMBORI 1984: Zombori István: Bél Mátyás és a Notitia Hungariae. In: Bél Mátyás: Csongrád és Csanád megye leírása. Ford. Lakatos Pál és Téglássy Imre. Szeged 1984. 113–162.
- ZSO: Mályusz Elemér–Borsa Iván–C. Tóth Norbert: Zsigmondkori oklevéltár. I–. Budapest 1951–. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok.)
- ZSOLDOS 2011: Zsoldos Attila: Magyarország világi archontológiája 1000–1301. Budapest 2011. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 11.)

MUTATÓK INDEXES

Helynévmutató

Index of geographical names

A történelmi Magyarország települései esetében arra törekedtem, hogy a települések nevét abban a formában adjam meg főalakként, amely Bél korában használatos volt, s ehhez egy széles körben elfogadott és a teljes országot lefedő forrást használjak referenciaként. Ezért a Lipszky János (1766–1826) által készített nagyszabású térképet, a *Mappa generalist* (LIPSZKY 1806), illetve az ahhoz összeállított településjegyzéket, a *Repertoriumot* (LIPSZKY 1808) tekintettem a fő hivatkozási alapnak, s az abban megadott *első* nevet választottam főalaknak, mivel ez az adattár a legteljesebb és legmegbízhatóbb a korabeliek közül, és a benne szereplő névalakok legtöbbször megfelelnek a Bél által megadott alakoknak. De ezenkívül figyelembe vettem más korabeli településjegyzékeket is, így Árva vármegye településeinél a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) történeti helységnévtár-sorozatának vonatkozó kötetét (MTH *Árva*) – amely számos 1773–1808 közötti forrás adatait tartalmazza –, Trencsén vármegye településeinél pedig (amely vármegyét sajnos még nem dolgozták fel a KSH sorozatának munkatársai) egyebek mellett az ún. *Lexicon Locorum* adatait (LL). A földrajzi nevek azonosításánál nagy segítségemre volt Lipszky János fent említett térképe (LIPSZKY 1806), illetve annak a már szintén említett *Repertoriummal* összekötött, georeferált változata (LIPSZKY 2005), továbbá az 1780–1784 közötti ún. első katonai felmérés térképe (I. EKF). A településnevek későbbi változásainak nyomon követésére többek között Hajdú-Moharos József és Lelkes György településtárait használtam (HAJDÚ-MOHAROS 2000, LELKES 1998).

A főalakot tehát legnagyobbbrészt Lipszky *Repertorium*ából vettem, de mai helyesírással közöltem (cz helyett c, szóvégi o helyett ó, kötőjeles közlés helyett egybeírás, tehát pl. „Birócz (Kis-)” helyett Kisbiróc.). A fő névalak mögött feltüntettem a többi névváltozatot is, elsőként a mai hivatalos nevét (ha az különbözik a főalakétól), és az ország autójelzését, amelynek területén jelenleg található, majd a többi változatot, így a Bél által a szövegben használt névalakokat, elcsatolt településnél pedig a dualizmus kori helynévreform utáni magyar névalakot. Ezeket a névváltozatokat külön is feltüntettem a mutatóban, amennyiben első négy betűjük nem egyezik a főalakéval. Külföldi helynevek esetén a magyar névalakot vettem főalaknak (pl. Bécs), ha van ilyen, a többi névalakot mutatóztam. A fő névalakot félkövérrel szedtem, illetve félkövérrel szedtem az(oka)t az oldalszámo(ka)t is, ahol Bél külön fejezetben mutatja be az adott földrajzi helyet. A nemesi előnevekben, uralkodói titulátúrában, egyházi és világi tisztségekben lévő helyneveket nem mutatóztam. Felvettem a mutatóba a hegyek, folyók stb. neveit, viszont ezeket csak a szövegben előforduló alakokkal, kurzív betűvel közöltem. A → jel azt jelenti, hogy a település később egy másik településbe olvadt bele. Rövidítések: *a.* = *arx*; *f. a.* = *fontes acidi*; *fl.* = *fluvius*; *m.* = *mons*; *o.* = *oppidum*; *p.* = *pagus*; *r.* = *rivus*; *u.* = *urbs*; *v.* = *vide*; *v. e.* = *vide etiam*.

(Tóth Gergely)

Regarding the names of the settlements of historical Hungary I intended to use as a main entry the form that was also used in the time of Bél and I also wanted to use a widely acknowledged and thorough source as reference. Therefore I considered the *Mappa generalis* (LIPSZKY 1806), a wide-scale map prepared by János Lipszky (1766–1826), alongside with its register of settlements the *Repertorium* (LIPSZKY 1808) as the basis of reference, thus choosing the *firstly mentioned name* of a settlement therein for the main entry, since this database is the fullest, and the most trustworthy of its contemporaries and the form of names used therein usually correspond with the forms given by Bél. Besides that I considered other contemporary registers of settlements, thus for the settlements of Árva county the relating volume of the historical gazetteer series of the Hungarian Central Statistical Office (KSH), that contains data from several sources between 1773–1808 (see MTH *Árva*), and for the settlements of Trencsén county (which is unfortunately not yet handled by the collaborators of the series of the KSH) I considered the data of the so-called *Lexicon Locorum* (LL) amongst others. For the identification of the geographical names I found extremely useful the above mentioned map of János

Lipszky (LIPSZKY 1806) and its georeferenced version linked with the also mentioned *Repertorium* (LIPSZKY 2005), further to that the so-called first military survey's map of 1780-1784 (see EKF). For the monitoring of the posterior changes of the settlements' names I used amongst others the gazetteer of József Hajdú-Moharos (HAJDÚ-MOHAROS 2000) and that of György Lelkes (LELKES 1998).

I took therefore the *main entry* mostly from *Repertorium* of Lipszky but I published it with the current orthography (c instead of cz, terminal letter ó instead of o, one word instead of using hyphens, e.g. Kisbiróc instead of „Biróc (Kis-)”). *After the main entry I enumerated the other variants of names as well*, firstly its current official name (when it differs from the main entry) and the vehicle registration code of the country where it is actually situated, afterwards the other name versions including the ones used by Bél in the text, furthermore the Hungarian form introduced by the community names' reform in the period of the Dualism (from the 1880's). These variants of names were indicated also separately in the index *as long as their first four letters were not identical with the main entry's*. In the case of foreign toponyms I took the Hungarian form (if exists) as the main entry (e.g. Bécs) and indexed the other forms. The main entry is typeset in bold as well as the page numbers where Bél presents a given geographical place in a separate chapter. I did not index the toponyms occurring in the prenames of nobilities, or in royal, ecclesiastical and secular titles. On the other hand I took into the index the names of mountains and rivers etc. but only with the form which can be read in the text, written in italics. The sign → indicates that the settlement merged into another later on. Abbreviations: *a.* = *arx*; *f. a.* = *fontes acidí*; *fl.* = *fluvius*; *m.* = *mons*; *o.* = *oppidum*; *p.* = *pagus*; *r.* = *rivus*; *u.* = *urbs*; *v.* = *vide*; *v. e.* = *vide etiam*.

(Gergely Tóth)

Abafalva (Abovce, SK) 143

Abaúj vármegye/county 12, 15, 26, 29, 134

Abbatia de Rupibus S. Benedicti et Andreae, Abbatia D. Benedicti de Rupibus *v.* Szent Benedekről és Andrásról nevezett szkalkai apátság

Abovce *v.* Abafalva

Ádámfalva *v.* Adamóc

Adamóc (→Adamovské Kochanovce, SK; Ádámfalva, Adamovcze, Adamowcze, Adamócz) 173, **322**, 323

Adamovské Kochanovce *v.* Adamóc, Kisbiróc, Kochanóc, Trebin

Adriai-tenger (Mare Adriaticum) 299

Agria *v.* Eger

Alba Graeca *v.* Belgrád

Alba, Alba Regalis *v.* Székesfehérvár

Albus (m.) 196

Albus Rivus *v.* Fejérpatak

Almásfalu *v.* Jablonova

Alsó járás 1. (Árva vármegye/county; Processus Inferior) 64, 65, 78, **79–139**

Alsó járás 2. (Trencsén vármegye/county; Processus Inferior) 184, 185, 188, 208, 210, 248, **315–325**, 326, 335

Alsóbreznice (Dolná Breznica, SK; Alsónyíresd, Alsó-Breznicz, Dolná-Breznicza, Nemes-Breznicz, Topos) 298, **312**

Alsó-Drietoma *v.* Kosztolna

Alsódrskóc (Dolné Držkovce→Veľké Držkovce, SK; Alsódraskóc, Alsó-Drskócz, Dolné-Drskowcze) 186, **331**

Alsóhidas *v.* Alsómosztenyec

Alsóhluboké (Dolné Hlboké→Bytča, SK; Alsómélyesd, Alsó-Hluboké, Dolné Hluboké, Dolné-Hluboké, Vág-mélyesd) 172, **242**

Alsóhricsó (Dolný Hričov, SK; Alsóricsó, Alsó-Hricsow,

Alsó-Hricsó, Dolný-Hriczow, Hrichow) 172, 223, **242**

Alsó-Hricsow *v.* Alsóhricsó

Alsó-Kaszkóc *v.* Alsókocskóc

Alsóklobusic (Klobušice→Ilava, SK; Alsó-Klobusitz, Dolné-Klobusicze, Klobusic, Nemes-Klobusitz) 301, **307**

Alsókocskóc (Dolné Kočkovce, SK; Alsó-Kocskóc, Alsó-Kaszkóc, Dolné-Kocskowcze) 299, **309**

Alsókubin (Dolný Kubín, SK; Alsó-Kubin, Cubinium Inferius) 47, 55, 62, 68, 78, **127–129**, 130, 136, 138, 146

Alsólehota *v.* Lehotka

Alsóliészkő (Dolný Lieskov, SK; Alsómagyoród, Alsó-Lieszkő, Dolný-Lieszkow, Lieskov) 175, **309**, 310

Alsólipnica (Lipnica Wielka, PL; Alsó-Lipnicz) **144**

Alsó-Lipnicz *v.* Alsólipnica

Alsó-Magyarország (Hungaria Inferior) 67

Alsómélyesd *v.* Alsóhluboké

Alsómagyoród *v.* Alsóliészkő

Alsó-Mosztenecz *v.* Alsómosztenyec

Alsómosztenyec (Dolný Moštenec→Považská Bystrica, SK; Alsóhidas, Alsó-Mosztenecz, Dolný-Mosztenecz) **310**

Alsómottesic (Dolné Motešice→Motešice, SK; Alsómotestic, Alsó-Moteschitz, Dolné-Moteschicze, Moteschitz, Motessicz, Motessicze) 176, **332**

Alsónasztic (Dolné Naštice, SK; Alsóneszte, Dolné-Naszticze) **332**

Alsóneszte *v.* Alsónasztic

Alsónyíresd *v.* Alsóbreznice

Alsóosztorány *v.* Sztránszke

Alsóozor (Dolné Ozorovce→Bánovce nad Bebravou, SK; Alsó-Ozor, Dolnie-Ozorowcze) **331**

Alsó-Podhradgy, Alsó-Podhrady *v.* Kispodhragy

- Alsóporuba *v.* Kisporuba
 Alsó-Poruba *v.* Kisporuba
 Alsórétfalva *v.* Lúki 1.
Alsóruttká (Vrútky, SK; Ruttká, Wrutka) 335
Alsóstepanó (Dolný Štefanov→Štefanov nad Oravou, SK; Alsó-Stepánov) 145
 Alsószernye *v.* Beckószernye
 Alsószlatina *v.* Kisszlatina
 Alsószúcs *v.* Alsószucsá
Alsószucsá (Dolná Súča, SK; Alsószúcs, Alsó-Szucsá, Dolna-Szutsa, Sucs, Szutschan) 172, 293, 314
 Alsó-Szucsá *v.* Alsószucsá
 Alsótizsény *v.* Tizsina
 Alsózáros *v.* Zarjécs 2.
 Alsózbóro *v.* Zbora
Alsózubrica (Zubrzyca Dolna, PL; Zubrica Inferior) 144
Apátfalva 1. (Opatová→Trenčín, SK; Opatovia, Opatowa) 173, 305
 Apátfalva 2. *v.* Apáti
 Apátfalvinus *v.* Apáti
Apáti (Opatovce, SK; Apátfalva, Apátfalvinus, Opatovcze, Opatowcze, Vágapáti) 173, 320
 Aquilonaris Hungaria *v.* Észak-Magyarország
Arábia (Arabia [petrosa]) 58, 59, 74
 Arabia (petrosa) *v.* Arábia
Arad vármegye/county 12, 13, 15, 26, 27, 28, 29, 154, 164
 Araniensis Comitatus *v.* Árva vármegye/county
 Arrava *v.* Árva (arx)
 Arundinopolis *v.* Trsztena
Árva (*a.*; Arrava, Arva arx, Arvensis) 43, 51, 58, 59, 62, 75, 76, 79, 80–126, 128, 146, 199
 Arva (*fl.*) 58, 61–62, 63, 66, 78, 79, 83, 84, 127, 128, 130, 131, 136, 138, 139, 141, 142, 143, 144, 145
 Arva *v.* Árva (*a.*)
Árva vármegye/county (Araniensis/ Arvensis Comitatus, Orawská Stolice) 12, 13–15, 18, 26, 28, 29, 33, 39–146, 150, 160, 170, 174, 199, 211, 219, 230, 237, 286, 298, 327, 335
Árvai uradalom (dominium Arvense, dynastia Arvensis) 137, 139
 Árvaváralja *v.* Lehotka
 Arva-vize *v.* Arva (*fl.*)
 Arvense dominium, Arvensis dynastia *v.* Árvai uradalom
 Arvensis arx *v.* Árva (*a.*)
 Arvula *v.* Orávka (*fl.*)
 Arx nova Archiepiscopalis *v.* Érsekújvár
 Arx Vetusta *v.* Óvár
Athén (Athína, GR; Athenae) 243
 Athenae *v.* Athén
 Athína *v.* Athén
Augsburg (D; Augusta Vindelicorum) 90, 102
 Augusta Vindelicorum *v.* Augsburg
- Austria *v.* Ausztria
Ausztria (Austria) 80, 90
 Avernus lacus 177
 Baba-Hora (*m.*; Babá-Hora, Babahora, Babia-Gora) 58, 59, 62, 63, 144
Bábaszék (Babiná, SK; Babin) 144
 Babia-Gora *v.* Baba-Hora (*m.*)
Babin (Babín, SK) 144 *v. e.* Bábaszék
 Babín *v.* Babin
 Babiná *v.* Bábaszék
Babkov (→Lietavská Svinná-Babkov, SK; Babkow, Babkó) 243
 Babrawá (*amnis*; Babrava) 334
 Bač *v.* Bács
 Bach *v.* Bács
Bács (Bač, SRB; Bach) 263
Bács-Bodrog vármegye/county 12, 15, 26, 29
Bajmóc (*a.*; Bojnice, SK; Bajmócz) 94
Bán (Bánovce nad Bebravou, SK; Bann, Bánócz, Bánóczium, Bánótz, Bánowcze) 176, 186, 281, 326, 329–330, 331, 332, 334
 Banat (of Temes) *v.* Temesi Bánság
 Báncsipekés *v.* Sipkó
 Bánensis ditio *v.* Báni uradalom
Bánfalva (Bánová→Ziliňa, SK; Bánowa, Bánowá-Vesz, Zsolnabánfalva) 243
Báni uradalom (Bánensis/ Bánóczensis ditio) 208, 330, 331, 332
 Bánkaraszna *v.* Krászna
 Bánluzsány *v.* Podluzsán
 Bann *v.* Bán
 Bánócz, Bánótz *v.* Bán
 Bánóczensis ditio *v.* Báni uradalom
 Bánová *v.* Bánfalva
 Bánovce nad Bebravou *v.* Bán; *v. e.* Alsóozor, Biskupic 1., Egresd, Felsőozor, Kishlévén
 Bánowa, Bánowá-Vesz *v.* Bánfalva
 Bánowcze *v.* Bán
 Bánpecsenyéd *v.* Pecsényéd
 Bánpetri *v.* Petyovka
 Bánruszkóc *v.* Ruszkóc
 Banská Bystrica *v.* Besztercebánya
 Banská Štiavnica *v.* Selmecebánya
 Banská-Bisztricza *v.* Besztercebánya
 Bántölgyes *v.* Dubnicska
 Bánudvard *v.* Dvorec 1.
 Bánzabos *v.* Ugróczávada
 Bánnyíres *v.* Brezolup
Baranya vármegye/county 12, 15, 26, 29
Barátlehota (Mníchova Lehota, SK; Barátszabadi, Barát-Lehota, Lehota) 293, 321
 Barátszabadi *v.* Barátlehota
 Barch *v.* Óbars

Barchiensis Comitatus *v.* Bars vármegye/county

Bardejov *v.* Bártfa

Barossháza *v.* Prusztina

Bars vármegye/county (Barchiensis/ Barsiensis Comitatus, Barschienses) 9, 12, 13, 18, 23, 26, 27, 33, 251, 334

Bártfa (Bardejov, SK; Bartpha) 232

Bartpha *v.* Bártfa

Bazin (Pezinok, SK; Bazingensis, Bozin) 118, 329

Bebrava (*r.*; *Bebrawa*) 176, 329

Beckó 1. (*o.*; Beckov, SK; Beczkow, Beczkovia, Beczkoviensis, Beczkovium) 172, 173, 185, 277, 315, **318–319**, 320, 325 *v. e.* Beckó 2.

Beckó 2. (*a.*; Beckovský hrad, SK; Beczkovia, Beczkovium, Beczkow, Betzko, Bolondocz, Bolondvár) **315–318**, 324 *v. e.* Beckó 1.

Beckói uradalom (Beczkoiensis/ Beczkoviensis/ Beczkowiana ditio/ dominatio) **208**, 318, 319, 320, 325

Beckókisfalu *v.* Beckóviészka

Beckószrnye (Dolné Srnie, SK; Alsószernye, Srnye, Szrnye, Szrnyé) 170, 176, 185, 318, **325**

Beckóújfalu (Nová Ves nad Váhom, SK; Nowá-Wesz, Uj-falu, Vágújfalu) 318, **319**

Beckóviészka (Beckovská Vieska→Kočovce, SK; Beckókisfalu, Wieszka) 318, **319**

Beckovská Vieska *v.* Beckóviészka

Beckovský hrad *v.* Beckó 2.

Beczkoiensis/ Beczkoviensis/ Beczkowiana ditio/ dominatio *v.* Beckói uradalom

Beczkovia, Beczkoviensis, Beczkovium Beczkow *v.* Beckó 1., 2.

Bécs (Wien, A; Béts, Vienna [Austriae], Viennenses [thermae], Viennensis [urbs], Vindobona) 9, 23, 45, 46, 52, 54, 85, 116, 118, 119, 135, 169, 178, 182, 183, 185, 200, 201, 223, 224, 227, 277, 278, 279, 283, 293, 329

Békés vármegye/county 12, 13, 15, 26, 27, 28, 29, 154, 164

Bela (→Trenčianske Biskupice→Trenčín, SK; Belá, Trenčsénpüspöki) **320**

Bela 1. (Belá, SK; Bella) 174, 213, **237**

Bela 2. *v.* Valaszkabala

Belá *v.* Bela 1.

Bela, Belanus v. Belensis (r.)

Bélagyertyános *v.* Hrabóvka 2.

Bélapataka *v.* Valaszkabala

Belensis (r.; Bela, Belanus) 174, 177, 230

Belgrád (Beograd, SRB; Alba Graeca) 282

Bella *v.* Bela 1.

Bellus (Beluša, SK; Bellusa, Bellusium, Belus, Belusa, Beluss, Belussinum, Belussium) 173, 175, 264, 299, 301, 302, **304**, 309

Bellusiensis rivus, Bellusinus v. Belusinus (r.)

Belus, Belusa, Beluss, Belussinum, Belussium *v.* Bellus

Beluša *v.* Bellus; *v. e.* Hlozsa, Kóssapodhorje

Belusinus (r.; Bellusiensis rivus, Bellusinus, Biela-Réka) 174, **175**

Beňov *v.* Benyó

Beňova Lehota *v.* Benyólehota

Bény *v.* Kisbény, Nagybény

Bénye *v.* Kisbény, Nagybény

Benyó (Beňov→Bytča, SK; Benyow) 172, **240**

Benyó Lehota *v.* Benyólehota

Benyólehota (Beňova Lehota→Dolný Kubín, SK; Benyó-Lehota, Benyó Lehota) 45, 53, 54, **131**

Benyó-Lehota *v.* Benyólehota

Benyow *v.* Benyó

Beograd *v.* Belgrád

Bércecs *v.* Kispöruba

Bercsény *v.* Kisneporác

Bercsény *v.* Szvinna 2.

Bereg vármegye/county 12, 15, 26, 27, 29

Berekfalu *v.* Olesna

Berencs (*a.*; Braňc, SK; Berenchum) 269

Beresztény *v.* Bresztenye

Berzence (*a.*; Breznica, SK; Berzencze) 258

Beskid v. Beszkid (m.)

Beskid-Trojacska (m.) 174

Beszkid (m.; Beskid, Beszkid montes, Beszkidenses montes, iuga Beszkidi) 58, **59**, **170**, 171, 174, 175, 176, 237, 239

Beszna Szкала (rupes) 173

Besztercebánya (Banská Bystrica, SK; Banská-Bisztricza, Neosoliensis, Neosolium) 78, 82, 119, 120, 143, 234, 282, 285

Besztercednic (Malé Lednice, SK; Kislednic, Lednicze) 225, **246**

Besztercensis/ Beszterczensis/ Beszterczensis ditio/ dominatio/ dynastia *v.* Vágbesztercei uradalom

Besztercepodhagy (Považské Podhradie→ Považská Bystrica, SK; Podhradie, Podhradje, Vágváralja, Várallya) 225, **240**

Besztercepodvazsje (Podvazie→Považská Bystrica, SK; Podvazie, Podvazje, Podvázje, Vágallya) 225, **240**

Besztercze *v.* Vágbeszterce 1., 2.

Beszterczinum, Beszterczium *v.* Vágbeszterce 1.

Bethlenfalva (Betlanovce, SK; Bethlemfalva, Bethlems-Dorff, Betlenfalva) 90, 112

Betlanovce *v.* Bethlenfalva

Betlenfalva *v.* Bethlenfalva

Béts *v.* Bécs

Betzko *v.* Beckó 2.

Beutheni hercegség (Bitomiensis ducatus) 263

Bezdédfalva *v.* Bezededó, Viészka

Bezededó (Vieska-Bezededov→Púchov, SK; Bezdédfalva, Bezededow) **311**

Bezine *v.* Bzinne

Biccse 1. (*o.*; Bytča, SK; Bicse, Bitsa, Bitschensis, Bitsense/ Bittschense oppidum, Bittscha, Bittschaw,

- Byttcha, Byttscha, Byttsche, Nagybicse) 20, 35, 37, 120, 122, 171, 172, 175, 207, 220–223, 229, **233**, 240, 278 *v. e. Biccse 2.*
- Biccse 2.** (*a.*; Bytčiansky zámok, SK; Bicsensis/ Bitsensis/ Byttchensis/ Byttschensis/ arx, Bitsa, Bitsche, Byttscha, Byttsche, Nagybicse) 76, 112, 114, 120, 206, 207, 211, **220–223**, 225, 240, 278 *v. e. Biccse 1.*
- Biccsefalu *v. Bicsica*
- Biccsei uradalom** (*dominatio/ dominium/ ditio/ dynastia Bittschensis/ Byttchensis/ Byttschensis*) 171, **208**, 223, 233, 238, 239, 240, 242
- Bicsseszabadi *v. Bicslelehota*
- Bicse *v. Biccse 1.*
- Bicslelehota** (Žilinská Lehota→Žilina, SK; Bicsseszabadi, Lehotka) 223, **242**
- Bicsensis arx *v. Biccse 2.*
- Bicserovné** (Veľké Rovné, SK; Nagyróna, Rowné) 223, **239**
- Bicsica** (Bytčica→Žilina, SK; Bittsicza, Biccsefalu) **247**
- Bielá-Réka v. Belusinus (r.)*
- Bieli-Potok, Biely Potok *v. Fejérpatak*
- Bielius, Bielowska-Rieka v. Puchoviensis (r.)*
- Bielow *v. Lednic 1.*
- Bihar vármegye/county** 12, 15, 26, 29, 134
- Bíňa *v. Kisbény, Nagybény*
- Birówcze *v. Kisbiróc, Nagybiróc*
- Birówczeki, Birówcesky *v. Kisbiróc*
- Biskupice *v. Biskupic 1.*
- Bistricza (r.; Bistriczensis rivus)* **175**
- Biskupic 1.** (Biskupice→Bánovce nad Bebravou, SK; Biskupice) **332**
- Biskupic 2.** (Trenčianske Biskupice→ Trenčín, SK; Biskupicz, Biskupicze, Trencsénpüspöki) 173, **321**
- Bistricza (r.; Bistriczia)* 174
- Bistricza *v. Óbeszterce*
- Bistriczensis rivus v. Bistricza (r.)*
- Bistriczia *v. Vágbeszterce 2.*
- Bitarová, Bitarowa, Bitarowá *v. Bittarova*
- Bitérfalva *v. Bittarova*
- Bitomiensis ducatus *v. Beutheni hercegség*
- Bitsa, Bitsensis, Bitschensis *v. Biccse 1., 2.*
- Bitsche *v. Biccse 1., 2.*
- Bittarova** (Bitarová, SK; Bitarowa, Bitarowá, Bitérfalva) **242**
- Bittscha (r.)* 174, **175**
- Bittschaw *v. Biccse 1.*
- Bittschense dominium *v. Biccsei uradalom*
- Bittsicza *v. Bicsica*
- Bjelipotok *v. Fejérpatak*
- Bjly Potok *v. Fejérpatak*
- Bobót** (Bobot, SK; Bobota, Boboth) 176, 330, **332**
- Bobot *v. Bobót, Bobótlehota, Bobótzávodje*
- Bobota, Boboth *v. Bobót*
- Bobótlehota** (Bobotská Lehota→Bobot, SK; Bobot-Lehota, Bobótszabadja, Lehota) 330, **331**
- Bobot-Lehota *v. Bobótlehota*
- Bobotská Lehota *v. Bobótlehota*
- Bobótszabadja *v. Bobótlehota*
- Bobótzávodje** (→Bobot?, SK; Závodie) **332**
- Bobró** (Bobrov, SK; Bobrow) **145**
- Bobrovník** (→Trenčianske Biskupice→ Trenčín, SK; Bobrownik) **320**
- Bodina** (Bodiná, SK; Bogyós) **246**
- Bodóka *v. Bodovka*
- Bodovka** (Krivosúd-Bodovka, SK; Bodóka, Bodowka, Bodowkany) 173, **320**
- Bogosló *v. Bohuszlavic*
- Bogyós *v. Bodina*
- Bohemia *v. Csehország*
- Bohunic** (Bohunice, SK; Bohunicz, Bohunicze, Bohuniczensis, Bohuniczium, Vágbánya) 188, 301, **313**
- Bohuszlavic** (Trenčianske Bohuslavice, SK; Bogosló, Bohuslavicz, Bohuslawice, Bohuszlavice) 173, **323**, 325
- Boiemia *v. Csehország*
- Bojnice *v. Bajmóc*
- Bolešov *v. Piéchó*
- Bolešov, Bolesó, Boleschow, Bolesoum, Boleszow *v. Bollesó*
- Bollesó** (Bolešov, SK; Bolesó, Boleschow, Bolesoum, Boleszow) 173, **313**
- Bolondocz, Bolondvár *v. Beckó 2.*
- Borčice *v. Borcsic*
- Borcsic** (Borčice, SK; Borcsicz, Borcsicze) **313–314**
- Bori** (Borovce, SK; Borius, Vágbori) 318
- Borodnó *v. Brodnó*
- Boronás *v. Bronyistye*
- Borovce *v. Bori*
- Borsod vármegye/county** 12, 15, 26, 29, 134
- Bosác** (Bošáca, SK; Bosacz, Bossacze, Bossác) 318, **324**
- Bošáca *v. Bosác*
- Bosacz *v. Bosác*
- Bosaczenses (f. a.)* 184
- Bosánneporác** (Bošianska Neporadza→ Neporadza, SK; Bosányneprőd, Bossán-Neporác) **332**
- Bošianska Neporadza *v. Bosánneporác*
- Bosnia *v. Bosznia*
- Bossacze, Bossác *v. Bosác*
- Bossán-Neporác *v. Bosánneporác*
- Bosznia** (Bosnia) 192
- Bozin *v. Bazin*
- Braň *v. Berencs (arx)*
- Bratislava *v. Pozsony 1.*
- Bratislavský hrad *v. Pozsony 2.*
- Braunschweig** (D; Braunschweiger, Brunsvicensis) 282
- Bregensis ducatus *v. Briegi hercegség*
- Breslau** (Wrocław, PL; Wratislavia) 81, 95, 99, 102, 262

Breslauer hercegség (Ducatus Wratislaviae) 263

Bresztenye (Briestenné→Pružina, SK; Briesztenné, Beresztény) 310

Brewnischte v. Bronyistye

Breza (SK) 144

Brezán (Brezany, SK; Litvaberzseny) 243

Breznica v. Berzence

Breznica v. Brezovica

Breznóbánya (Brezno, SK; Briznensis) 66

Brezolup (Brezolupy, SK; Bánnyíres, Brezolub) 156, 330, 334

Brezovica (SK; *erronee* Breznica) 145

Briegi hercegség (Bregensis ducatus) 263

Briestenné, Briesztenné v. Bresztenye

Briznensis v. Breznóbánya

Brodno (→Žilina, SK; Borodno) 219

Bronyistye (Brvnište, SK; Boronás, Brewnischte, Bronysztje) 223, 240

Brunsvicensis v. Braunschweig

Brussel v. Brüsszel

Bruxella, Bruxelles-Ville v. Brüsszel

Brüsszel (Bruxelles-Ville, Brussel, B; Bruxella) 109

Brvnište v. Bronyistye

Bubow (m.) 58, 60

Buchlovica (CZ; Buchlovianus, Buchlovianae [thermae]) 182

Buda (→Budapest, H; arx/urbs Budensis) 19, 33, 75, 80, 85, 92, 107, 116, 134, 191, 231, 263, 267, 269–271, 273, 282, 286

Budapest (H) 37 v. e. Buda, Pest

Budatin, Budatin v. Budetin 1.

Budatínska Lehota v. Budetinlehota

Budatínsky zámok v. Budetin 2.

Budensis arx, urbs v. Buda

Budetin 1. (p.; Budatin→Žilina, SK; Budetinum) 172, 174, 219, 230

Budetin 2. (a.; Budatínsky zámok, SK; Budetinum) 199, 211, 216–219, 230, 237

Budetini uradalom (Budetinis/ Budetensis ditio/ dominatio/ dynastia) 208, 219, 230, 237, 238

Budetinlehota (Budatínska Lehota→Kysucké Nové Mesto, SK; Lehota) 219

Budischenses acidulae 184

Bukovina 1. (Árva vármegye/county; Bukowina Osiedle, PL; Bukovinapodszkle, Bukowina) 145 v. e. Bukovina 2.

Bukovina 2. (Liptó vármegye/county; Bukovina, SK; *erronee* Bukowa) 146 v. e. Bukovina 1.

Bukowa v. Bukovina 2.

Bukowiensis (vallis) 146

Búzás v. Zsitna

Bytča v. Biccse 1., 2.; v. e. Alsóhľuboké, Benyó, Felsőhľuboké, Hrabó, Kisbiccse, Miksova, Pšurnovic

Bytčica v. Bicsica

Byttcha, Byttscha, Byttsche v. Biccse 1., 2.

Byttchensis arx v. Biccse 2.

Byttchensis/ Byttschensis dynastia/ ditio v. Biccsei uradalom

Bzinne (Bziny, SK; Bezine, Bzinensis) 66, 129, 138

Bziny v. Bzinne

Čachtice v. Csejte

Čadca v. Csáca

Čaltice v. Csaltic

Campania 177

Canisa v. Kanizsa

Carlovitzium v. Karlóca

Carolinae [Thermae/Aquae] v. Karlsbad

Carpathus (m.; *Carpathi montes*, *Carpathici montes*) 58, 59, 61–64, 170, 178, 185, 188, 248, 255

Carponensis v. Korpona

Cassa v. Kassa, Kossa 1., 2.

Cassense/ Cassensis ditio/ dominium/ dynastia v. Kossai uradalom

Cassensis arx v. Kossa 2.

Cassensis vallis 307

Cassianus (r.; *Cassensis*) 176

Cassovia, Cassoviensis v. Kassa

Caszsa v. Kossa 1.

Cchtwrtek v. Csötörtök

Čelková Lehota v. Cselkólehota

Cherubinová-Cherná v. Kerubincserna

Chiszne v. Chizsne

Chizsne (Chyžne, PL; Chiszne, Chysne) 145

Chlebnice (SK; Chlebnitze) 137

Chocholna v. Kiskokolna, Nagykokolna

Chocholná-Velčice v. Kiskokolna

Chocholnenses (f. a.) 184, 185

Chots (m.; *Chotsch*) 58, 60, 139

Chumec (Považský Chlmec→Žilina, SK; Hámos, Chumetz) 219, 238

Chysne v. Chizsne

Chyžne v. Chizsne

Čičmany v. Csicsmán

Čierna Lehota v. Csernólehota

Čierne v. Cserne

Cimenna (Cimenná, SK; Czimenná, Újvíz) 170, 330, 331

Čimhová v. Csimhova

Cisdanubian district v. Dunán inneni kerület

Cistibiscan district v. Tiszán inneni kerület

Citschmanum v. Csicsmán

Cobolyfalu v. Szoblahó

Comaromiensis arx v. Komárom 2.

Comaromiensis Comitatus v. Komárom vármegye/county

Comaromium v. Komárom 1., 2.

Constantia v. Konstanz

- Constantinopolitanus *v.* Konstantinápoly
 Cracovia *v.* Krakko
 Crasna *v.* Krasznahorka 1.
 Cremsirium *v.* Kremsier
 Cremsium *v.* Krems
 Creta *v.* Kréta
 Criş *v.* Keresd
 Croatia *v.* Horvátország
 Čuklasovce *v.* Csuklász
 Czacza *v.* Csáca
 Czicsnany *v.* Csicsmán
 Czimenná *v.* Cimenna
Csáca (Čadca, SK; Csaca, Csacsa, Czacza) 174, **238**, 239, 335
 Csaca *v.* Csáca
Csacza (r.) **174**
 Csacsa *v.* Csáca
 Csákfalva *v.* Nagykubra
 Csákháza *v.* Kiskubra
 Csaklaschowce *v.* Csuklász
 Csaklász *v.* Csuklász
Csallóköz (Csallókőziensis, Csalókőziensis) 200, 293
 Csalókőziensis *v.* Csallóköz
Csaltic (Čaltice→Ostratice, SK; Csalticz) 156, 166, **334**
Csanád vármegye/county 12, 15, 26, 28, 29, 154, 164
 Csarnólak *v.* Csernólehota
Csehország (Bohemia, Boiemia) 117, 178, 183, 210, 254, 260, 262, 263
Csejte (Čachtice, SK; Csejta) 119
Cselkólehota (Čelková Lehota, SK; Cselková-Lehota, Cselkőszabadja) **310**
 Csemhowá *v.* Csimhova
 Csermely *v.* Omasztina
 Cserná-Lehota *v.* Csernólehota
Cserne (Čierne, SK) 175
Csernólehota (Čierna Lehota, SK; Csarnólak, Cserná-Lehota, Csernó-Lehota) 329, **334**
Cserny-Potok (fl.) 170
Cservená-Hora (m.; Rubra Silva) 319
 Cservený-Kamen, Červený Kameň *v.* Vöröskő
Cserwený-Kamen (m.) 301
Csicsmán (Čičmany, SK; Citschmanum, Czicsnany, Csicsmány) 174, **308**
Csimhova (Čimhová→Liesek, SK; Csemhowá) **145**
Csongrád vármegye/county 12, 15, 26, 27, 29
Csötörtök (Štvrtok, SK; Cchtrtek [!], Cstwrtek, Vágcsütörtök) 318, **323**
 Cstwrtek *v.* Csötörtök
Csuklász (Čuklasovce→Veľké Držkovce, SK; Csaklaschowce, Csaklász, Csuklassovce) 170, **331**
 D. Johannis mons *v.* Johannesberg
 Dabková *v.* Dubkova
Dalmácia (Dalmatia) 244, 260, 267
 Danube, Danubius *v.* Duna
Danzig (Gdańsk, PL; Gedanensis, Gedanum) 63, 191
 Dedina *v.* Nemesdedina
 Demandice *v.* Deménd
Deménd (Demandice, SK) 334
 Demény *v.* Domanis
 Deser *v.* Dezsér
 Dežerice *v.* Farkaska
 Dežerice, Dežericze *v.* Dezsér
 Dezericzum *v.* Dezsér
Dezsér (Dežerice, SK; Deser, Dezericzum, Dežericze, Dezsericz) 176, **331**
 Dezsericz *v.* Dezsér
 Diósfalu *v.* Orechó
 Divina *v.* Nagydivina; *v. e.* Lúki 2.
 Divinka *v.* Kisdivina; *v. e.* Lalinek
 Dlhá, Dlhá nad Oravou *v.* Dluha 1.
 Dlhé Pole *v.* Dluha 2.
 Dlhépole *v.* Dluha 2.
Dluhá (pagus prope Dlhé Pole in orientem) **238**
Dluha 1. (Dlhá nad Oravou, SK; Dlhá, Dluhá-Wes) 62, **143**
Dluha 2. (Dlhé Pole, SK; Dlhépole, Dluhé-Pole, Trenčsénhosszúmező) 223, **238** *v. e.* *Dluhá (pagus prope Dlhé Pole in orientem?)*
 Dluhá-Wes *v.* Dluha 2.
Dobra (→Trenčianska Teplá, SK; Dobrá, Hólak, Jólak) 293, **305**
Dobrassó (→Motešice?, SK; Dobrassow) **332**
 Dochovany *v.* Dohnyán
 Dohnány *v.* Dohnyán; *v. e.* Mosztistye, Zbora
 Dohnany, Dohnaný *v.* Dohnyán
Dohnyán (Dohnány, SK; Dochovany, Dohnany, Dohnaný, Donány) 175, 298, **312**
Dolina (→Kostolec, SK) **241**, 242
 Dolná Breznica *v.* Alsóbreznica
 Dolná Lehota *v.* Lehotka
 Dolná Poruba *v.* Kisoruba
 Dolná Súča *v.* Alsószucsá
 Dolná Súča *v.* Alsószucsá
 Dolná Tižina *v.* Tizsina
 Dolná-Breznica *v.* Alsóbreznica
 Dolná-Szutsa *v.* Alsószucsá
 Dolné Držkovce *v.* Alsódrskóc
 Dolné Hlboké *v.* Alsóhluboké
 Dolné Hluboké *v.* Alsóhluboké
 Dolné Kočkovce *v.* Alsókocskóc
 Dolné Motešice *v.* Alsómottesic
 Dolné Naštice *v.* Alsónasztic
 Dolné Ozorovce *v.* Alsóozor
 Dolné Srnie *v.* Beckószrnye
 Dolné Záríečie *v.* Zárjécs 2.
 Dolné-Drskowce *v.* Alsódrskóc

- Dolné-Hluboké *v.* Alsóhluboké
Dolné-Klobusicze *v.* Alsóklobusic
Dolné-Kocskowcze *v.* Alsókocskóc
Dolné-Moteschicze *v.* Alsómottesic
Dolné-Naszticze *v.* Alsónasztic
Dolnie-Ozorowcze *v.* Alsóozor
Dolný Hričov *v.* Alsóhricso
Dolný Kubín *v.* Alsókubin; *v. e.* Benyólehota, Jelsava, Kisbiszterec, Knyazsa, Medzihradne, Mokragy, Nagybiszterec, Szrnnyace, Zászkal
Dolný Lieskov *v.* Alsóliészkó; *v. e.* Trsztye
Dolný Moštenec *v.* Alsómosztenyec
Dolný Štefanov *v.* Alsóstepanó
Dolný-Hriczow *v.* Alsóhricsó
Dolný-Lieszkow *v.* Alsóliészkó
Dolný-Mosztenecz *v.* Alsómosztenyec
Domanis (Domaniža, SK; Demény, Domanicza) 302, 304–305, 310
Domanislehota (Domanižská Lehota→Domaniža, SK; Knyazová-Lehota) 310
Domaniža *v.* Domanis; *v. e.* Domanislehota
Domanižská Lehota *v.* Domanislehota
Dombelve *v.* Zakopcsié
Donány *v.* Dohnyán
Drétoma *v.* Driétoma
Driénove (Plevník-Drienové, SK; Drienowe, Drienowé, Vágsomfalu) 225, 242
Drienowe, Drienowé *v.* Driénove
Driétoma (Drietoma, SK; Drétoma; Felső-Drietoma) 176, 322, 335
Drietoma (platea in Driétoma) 322
Drietoma (r.; Drietomá) 176
Drietoma *v.* Driétoma
Duben (m.) 219
Dubje (→Kysucké Nové Mesto, SK; Dubye) 219, 238
Dubkova (Dubková→Lazy pod Makytou, SK; Dabková, Dubková, Láz, Lázalja) 298, 311
Dublow *v.* Dúló
Dubnic (Dubnica nad Váhom, SK; Dubnicza) 293, 302, 305, 307, 313
Dubnica nad Váhom *v.* Dubnic; *v. e.* Liészkovec 2., Prejta
Dubnicska (Dubnička, SK; Bántölgyes) 329, 333
Dubodiél (Dubodiel, SK; Dubodiel, Dubowý-Diel, Trencséntölgyes) 330, 331
Dubodielenses (f. a.) 184
Dubowá *v.* Parasztdubova
Dubowá Valachorum *v.* Oláhdubova
Dubye *v.* Dubje
Dúló (Dulov, SK; Dublow, Dúlóújfalu) 173, 312
Dúlóújfalu (Dulov, SK; Nowá-Wesz, Uj-falu) 313 *v. e.* Dúló
Dulov *v.* Dúló, Dúlóújfalu
Duna (Danube, Danubius) 10, 24, 73, 78, 90, 188, 194, 196, 251, 295
Dunajov (SK; Dunajó, Dunajow) 174, 219, 238
Dunán inneni kerület (Cisdanubian district) 12, 14, 26, 150, 160
Dunán túli kerület (Transdanubian district) 12, 26
Dunántúl 14
Ďurčiná *v.* Gyurcsina
Ďurďové *v.* Gyurgyove
Dvorec 1. (Dvorec, SK; Bánudvard, Dworecz) 331
Dvorec 2. (→Nemšová, SK; Dworecz, Dworeczium, Liborcsudvard) 314
Dworecz *v.* Dvorec 1., 2.
Dworeczium *v.* Dvorec 2.
Ecsed (H; Etsedum, Nagyecsed) 280
Egbelény *v.* Gbelán
Eger (H; Agria) 327, 328
Egresd (Hreždovce→Bánovce nad Bebravou, SK; Hrezyowcze) 331
Egyházasmittic (Kostolné Mitice→Trenčianske Mitice, SK; Kosztolná-Mitticz, Mitta) 330
Egyházasnádas *v.* Podszkalje
Eisleben (D; Islebia, Islebium) 101
Emathia 124
Eperjes (Prešov, SK; Eperiesinum) 81
Erdély (Transilvania, Transylvania) 13, 27, 93, 115, 119, 143, 273, 276, 277, 284, 317
Érsekújvár (Nové Zámky, SK; Arx nova Archiepiscopalis, Nova arx, Ujvár, Ujvarinum) 114, 115, 119, 120, 172, 280, 332
Észak-Magyarország (Hungaria aquilonaris) 85
Eszerce *v.* Rongyossztrice
Esztergom (H; Strigonium) 20, 35, 37, 114, 231, 258, 282, 286, 295
Esztergom vármegye/county (Strigoniensis Comitatus/Provincia) 12, 15, 26, 27, 29, 251
Etsedum *v.* Ecsed
Európa (Europa) 252
Fačkov *v.* Facskó
Facskó (Fačkov, SK; Facskoviensis, Facskow, Facsków, Fatskow, Fatskó) 174, 225, 246
Facskow *v.* Facskó
Facskow v. Fatskow (m.)
Farkaska (Vlčkov→Dežerice, SK; Farkaschka) 331
Farná *v.* Szárnya
Fatskoienses angustiae 234
Fatskow (m.; Facskow, Fatskow) 170, 171, 246
Fatskow, Fatskó (pagus) *v.* Facskó
Fehérhalom *v.* Lisza
Fejér vármegye/county 12, 15, 26, 29, 154, 164
Fejérpatak (Oravský Biely Potok, SK; Albus Rivus, Bieli-Potok, Biely Potok, Bjelipotok, Bjly Potok) 62, 66, 145
Felső járás 1. (Árva vármegye/county; Processus Superior) 64, 65, 78, 140–145

- Felső járás 2.** (Trencsén vármegye/county; Processus Superior, Processus Solnensis, Processus Zilinensis) 170, 184, 186, 188, 207, 208, 210, **211–248**
- Felsőbreznice** (Horná Breznica, SK; Felsőnyíresd, Felső-Breznice, Felső-Breznicza, Horná-Breznicza) 298, **312**
Felső-Breznicza v. Felsőbreznice
Felső-Drietoma v. Drietoma
- Felsődrskóc** (Horné Držkovce→Velké Držkovce, SK; Felső-Drskóc, Horné-Drskowcze, Felsődraskóc) **331**
Felsőhéve v. Verhtepla
Felsőhidas v. Felsőmosztenec
- Felsőhluboké** (Horné Hlboké→Bytča, SK; Felsőmélyesd, Felső-Hluboké, Horné-Hluboké, Vágmélyesd) 223, **242**
- Felsőhricso** (Horný Hričov, SK; Felsőricsó, Felső-Hricsow, Felső-Hricsó, Hrichow, Horný-Hriczow) 172, 223, **242**
Felső-Hricsow v. Felsőhricso
- Felsőklobusic** (Klobušice→Ilava, SK; Hornie-Klobusicze, Felső-Klobusitz, Klobusic, Urasági-Klobusitz) 301, **307**
- Felsőkocskóc** (Horné Kočkovce→Púchov, SK; Felső-Kaskócz, Felső-Kocskócz, Horné-Kocskowcze, Horné-Kotskovce) 173, 299, **309**
- Felsőkocsóc** (Kočovce, SK; Felső-Kocsóc, Kocsovce, Kocsowcze, Kocsóc, Kocsóc, Urasági-Kocsóc) 173, 318, **319**
- Felsőkubin** (Vyšný Kubín, SK; Felső-Kubin, Kubinensis, Superior Kubin, Superius Cubinium) 45, 53, 62, 68, 78, 127, 128, 129, **138–139**
- Felsőlehota** (Horná Lehota, SK; Lehota) **143**
- Felsőliészkó** (Horný Lieskov, SK; Felsőmogyoród, Felső-Lieszkó, Horný-Lieszkow, Lieskov) 175, **309**
- Felsőlipnica** (Lipnica Mała, PL; Felső-Lipnicz) **144**
Felső-Lipnicz v. Felsőlipnica
- Felső-Magyarország** (Hungaria Superior, Pannonia Superior) 87, 116, 119
Felsőmélyesd v. Felsőhluboké
Felsőmogyoród v. Felsőliészkó
Felső-Mosztenec v. Felsőmosztenec
- Felsőmosztenec** (Horný Moštenec→Považská Bystrica, SK; Felsőhidas, Felső-Mosztenec, Horný-Mosztenec) **310**
- Felsőmottesic** (Horné Motešice→Motešice, SK; Felső-Moteschitz, Felső-Motesicz, Felsőmotesic, Horné-Moteschitze, Motessicz, Motessicze) 176, 185, **332**
- Felsőnasztic** (Horné Naštice, SK; Felsőneszte, Felső-Naszticz, Horné-Naszticz) 329, **332**
Felsőneszte v. Felsőnasztic
Felsőnyíresd v. Felsőbreznice
Felsőosztorány v. Sztranyán
- Felsőozor** (Horné Ozorovce→Bánovce nad Bebravou, SK; Felső-Ozor, Horný-Ozowcze) **331**
- Felső-Podhrady, Felső-Podhradgy, Felső-Podhragy v. Nagypodhragy
Felsőporuba, Felső-Poruba v. Nagyporuba
- Felsőruttká** (Vrútky, SK; Wrutka) 335
- Felsőstepanó** (Horný Štefanov→Štefanov nad Oravou, SK; Felső-Stepánov) **145**
- Felső-Szilézia** (Silesia Superior) 59 v. e. Szilézia
Felsőszlatina v. Nagyszlatina
Felsőszrnye v. Trencsénszrnye
Felsőszúcs v. Felsőszucsá
- Felsőszucsá** (Horná Súča, SK; Felsőszúcs, Felső-Szucsá, Horná-Szutsa, Sucs) 293, **314**
Felső-Szucsá v. Felsőszucsá
Felsőtölgyes v. Nagyporuba
Felsővisnyó v. Visnyove
Felsőzáros v. Zarjécs 1.
- Felsőzubrica** (Zubrzyca Górna, PL; Zubricza Superior) **144**
- Franciaország** (Gallia) 89
Friedwaldum v. Frivald
- Frivald** (Rajecká Lesná, SK; Friedwaldum, Frivaldnádas, Friwald, Trsztyennafrivald) 174, **246**
Frivaldnádas v. Frivald
Friwald v. Frivald
Friwaldenses angustiae 234
Fűrészfalu v. Husznica
Gaczal, Gaczeliensis v. Gecel
- Gajdel** (Klačno, SK; Geidel, Nyitrafő) 246
Gallia v. Franciaország
Gallyas v. Haluzic
Gatzel v. Gecel
- Gbelán** (Gbelány, SK; Egbelény, Gbelensis) 177
Gbelány v. Gbelán
Gdańsk v. Danzig
- Gecel** (→Oravská Poruba, SK; Gaczal, Gaczeliensis, Gatzel, Geczalfalvensis) 67, 129, **139**
Geczalfalvensis v. Gecel
Gedanensis, Gedanum v. Danzig
Gedlarwintschek (r.) 177
Geidel v. Gajdel
- Geletnek** (Hliník nad Hronom, SK; Geletnekiensis) 66
Gelidus Rivus v. *Studena* (fl.)
Gerebes v. Povinna
Gergőfalva v. Gyurgyove
Germania v. Németország
Glogau (Głogów, PL; Glogovia) 262
Głogów v. Glogau
Gousinowé (?) 175
- Gömör vármegye/county** (Gömöriensis Comitatus/provincia) 12, 15, 26, 29, 143
- Görögország** (Graecia) 244
Graecia v. Görögország
Granus (fl.; *Granua*) 251, 277

Gravenek (dynastia infra Cremsium) 90

Győr (H; Iaurinum) 88, 295

Győr vármegye/county 12, 15, 26, 29

Györkeháza *v.* Gyurcsina

Gyurcsina (Ďurčiná, SK; Györkeháza) 247

Gyurgyove (Ďurdové, SK; Gergőfalva, Gyurgyowé) 310

Habovka (SK; Habowka, Habrowa) 62, 145

Habrowa *v.* Habovka

Hadas *v.* Hoszcina

Halászlak *v.* Ribári

Haluzic (Haluzice, SK; Gallyas, Haluczicz, Halužicze) 318, 323–324

Hámoros *v.* Hámri

Hámos *v.* Chumec

Hámri (Hámre→Trenčianska Turná, SK; Hámoros) 321 *v. e.* Oszadahámri

Hanslikfalva, Hanslikova, Hanslikowá *v.* Hanzlíkfalva

Hanszlikfalvenses (f. a.) 184

Hanzlíkfalva (Hanzlíková→Trenčín, SK; Hanslikfalva, Hanslikowá, Hanslikova) 322

Hanzlíková *v.* Hanzlíkfalva

Harkabuz (Harkabuz, PL; Harkabúz, *erronee* Harkalász) 145

Harmatos *v.* Roszina

Harmi *v.* Oszadahámri

Harnád v. Hernád

Háromudvar *v.* Tridvori, Turó

Határújfalu *v.* Podviszoka

Hatna, Hatné *v.* Hattne

Hattne (Hattné, SK; Hatna) 225, 241

Hatvan (H; Hatvanum) 92

Havasalföld (Transalpina Dacia) 192

Hegyen túli járás (Processus Transmontanus, Transmountain District) 156, 166, 172, 184, 185, 188, 208, 210, 248, 315, 319, 326–334

Hegyeshely *v.* Viszoka

Helmech, Helmechium *v.* Királyhelmech

Hernád (Harnád, Hernádus) 86, 259

Heves és Külső-Szolnok vármegye/county 12, 15, 26, 29

Higrina (fl.) 170

Hladovka (SK; Hladnovka) 145

Hliník (Hliník nad Váhom, SK; Hlinjk, Vágagyagos) 240

Hliník nad Hronom *v.* Geletnek

Hlocza *v.* Hlozsa

Hlosa *v.* Hlozsa

Hlosius (fl.; Hlozensis) 171

Hlosius v. Illosius (r.)

Hlotka *v.* Knezovalehota

Hloža *v.* Hlozsa

Hlozensis (fl.) v. Hlosius (fl.)

Hlozsa (Hloža→Beluša, SK; Hlocza, Hlosa, Szentjánosháza) 176, 299, 309

Hochcsina *v.* Hoszcina

Hole (m.) 170

Holíč *v.* Holics (*a.*)

Holics (*a.*; Holíč, SK; Holich arx) 196

Homuolka (locus prope Felsőkubin) 139

Hont vármegye/county („Nagyhont vármegye/county”) 9, 12, 13, 23, 26, 27, 92, 151, 161

Horenic (Horenice→Lednické Rovne, SK; Horenicze, Magasi) 173, 312

Horenická Hôrka *v.* Nemeshorka

Horka *v.* Nemeshorka

Horki (Hôrky, SK; Hworka, Zsolnaberkes) 243

Hôrky *v.* Horki

Horná Breznica *v.* Felsőbreznice

Horná Lehota *v.* Felsőlehota

Horná Mariková *v.* Marikova

Horná Poruba *v.* Nagyporuba

Horná Súča *v.* Felsőszucsá

Horná-Breznica *v.* Felsőbreznice

Hornani, Hornán *v.* Hornyán

Hornány *v.* Hornyán

Horná-Szutsa *v.* Felsőszucsá

Horné Držkovce *v.* Felsődrškóc

Horné Hlboké *v.* Felsőhluboké

Horné Kočkovce *v.* Felsőkocskóc

Horné Motešice *v.* Felsőmottesic

Horné Naštice *v.* Felsőnasztic

Horné Ozorovce *v.* Felsőozor

Horné Srnie *v.* Trencsénshrnye

Horné-Drskowce *v.* Felsődrškóc

Horné-Hluboké *v.* Felsőhluboké

Horné-Kockowce *v.* Felsőkocskóc

Horné-Kotskovce *v.* Felsőkocskóc

Horné-Moteschitz *v.* Felsőmottesic

Hornie-Klobusicze *v.* Felsőklobusic

Hornie-Naszticze *v.* Felsőnasztic

Horný Hričov *v.* Felsőhricso

Horný Lieskov *v.* Felsőliészko

Horný Moštenec *v.* Felsőmosztenec

Horný Štefanov *v.* Felsőstepanó

Horný-Hriczow *v.* Felsőhricso

Horný-Lieszkow *v.* Felsőliészko

Horný-Mosztenec *v.* Felsőmosztenec

Hornyán (Hornány, SK; Hornani, Hornán, Hornyán) 176, 330, 331

Horný-Ozorowce *v.* Felsőozor

Horóc (Horovce, SK; Horovcze, Horowicze, Horócz) 173, 312

Horovce, Horovcze, Horowicze *v.* Horóc

Horvátország (Croatia) 199, 300

Hoszcina *v.* Hoszcina

Hoština *v.* Hoszcina

Hoszcina (Hoština→Púchov, SK; Hadas, Hochcsina, Hoszcina) 298, 311

- Hölak *v.* Tepla; *v. e.* Dobra
Hrabó (Hrabové→Bytča, SK; Hrabowé, Rabó) 172, **242**
Hrabówka **1.** (Hrabovka, SK; Hrabowka, Szúcsgyertyános) 293, **314**
Hrabówka **2.** (→Púchov, SK; Bélagyertyános, Hrabovka, Hrabowka) 298, **311**
Hrabowka *v.* Hrabówka 1., 2.
Hrádek **1.** (Liptovský Hrádok, SK; Liptóújvár) 274
Hrádek **2.** (*platea in Driétoma*) 322
Hradisco (*m.*) **171**
Hradisko (*m.*) **171**
Hradná (*vallis*) 323
Hradna, Hradná *v.* Szúlyóhradna
Hreždovce *v.* Egresd
Hrezgyowcze *v.* Egresd
Hrichow *v.* Alsóhricsó, Felsőhricsó
Hričovské Podhradie *v.* Hricsópodhragy
Hričovský hrad *v.* Hricsó
Hricsó (*a.*; Hričovský hrad, SK; Hrischow) 171, 212, **225**
Hricsópodhragy (Hričovské Podhradie, SK; Ricsóvárálja, Podhradie, Podhradje) 223, **242**
Hrischow *v.* Hricsó
Hrosinkow (Starý Hrozenkov, CZ; Hrozenkové) 176
Hrozenkové *v.* Hrosinkow
Hrozinko (Hrozenkov, CZ; Hrozenkow) 170
Hrustin (Hruštín, SK; Hrusstin) **144**
Hruštín *v.* Hrustin
Hungaria *v.* Magyarország
Hungary *v.* Magyarország
Hunyad vármegye/county (Comitatus) 284
Husznica (Hvozdnicza, SK; Fűrészfalu, Hwoznicza) 225, **240**
Hvozdnicza *v.* Husznica
Hworka *v.* Horki
Hwoznicza *v.* Husznica
Hydruntum *v.* Otranto
Hypola (*f.*) 277
Iadrensis *v.* Zára
Iaurensis ducatus *v.* Jaueri hercegség
Iaurium *v.* Győr
Igricke *v.* Ihristye
Ihristye (Ihršte→Púchov, SK; Igricke, Ihrischze, Ihrischce) 298, **311**
Ilava *v.* Illava 1.; *v. e.* Alsóklobusic, Felsőklobusic, Illavka
Ilavský hrad *v.* Illava 2.
Ilawa *v.* Illava 1., 2.
Iliavka *v.* Illavka
Illava **1.** (*o.*; Ilava, SK; Ilawa, Illavia, Illaviensis, Illawa, Léva) 173, 264, 300, 302, **303–304**, 307 *v. e.* Illava 2.
Illava **2.** (*a.*; Ilavský hrad, SK; Ilawa, Illawa, Léva) 289, **299–301**, 307 *v. e.* Illava 1.
Illavai uradalom (Illavensis/ Illaviensis/ Illawense ditio/ dominium) **208**, 289, 300, 301, 304, 307
Illavapodvázse (Podvažie→Pruské, SK; Podwazie, Vág-part) 301, **307**
Illavka (Iliavka→Ilava, SK; Illawka, Kisléva) 301, **307**
Illésháza *v.* Illyésháza
Illosius (*r.*; *Hlosius*) 174, **175**
Illove (→Lietavská Lúčka, SK; Illové, Litvamező, Litvailló) **247**
Illyésháza (Nový Život, SK; Illésháza) 200, 201
Indirecta Villa *v.* Kriva
Inferior Hungaria *v.* Alsó-Magyarország
Inferior Processus *v.* Alsó járás 1., 2.
Inferius Cubinium *v.* Alsókubin
Inovecz (*m.*; *Inowecz*) 170, 172, 176, 185, 320, 330, 321, 331
Inowecz *v.* *Inovecz*
Islebia, Islebium *v.* Eisleben
İstanbul *v.* Konstantinápoly
Istebné *v.* Isztebne
Istebnik, Istebník *v.* Isztebrik
Isztambul *v.* Konstantinápoly
Isztebne (Istebné, SK; Isztebnsia) 131, **136**
Isztebrik (Istebník→Trenčín, SK; Istebnik, Vághidas) 185, **322**
Itália (Italia) 97, 103, 299
Ivánháza *v.* Ivanóc
Ivanóc (Ivanovce, SK; Ivanócz, Iwanowcze, Iwanócz, Ivánháza) 173, 318, **323**
Ivanocz-Jasztrabenses (*f. a.*) 184
Iwanowcze, Iwanócz *v.* Ivanóc
Jablonka (Jablonka, PL) 62, 141, **142**, 219
Jablonka *v.* Jablonka
Jablonkow (*vallum*; *Jablunka*, *Jablunka aggeres*) 170, 238, 335
Jablonova (Jablonové, SK; Almásfalu, Jablonowé) **242**
Jablunka aggeres *v.* *Jablonkow* (*vallum*)
Jablunkau (Mosty u Jablunkova, CZ; Jablonkow) 174
Jánský Vrch *v.* Johannesberg
Jarky **1.** (*pagus supra Medwedzie*) **143**
Jarky **2.** (*via, pylae*) 172, 330
Jasenica *v.* Kisjaszenica, Nagyjaszenica
Jasenová *v.* Jaszenova
Jasenové *v.* Jaszenove
Jaszenica (Oravská Jasenica, SK; Jeszenicza) **144**
Jaszenova (Jasenová, SK; Jaszenowá) **139**
Jaszenove (Jasenové, SK; Jaszenowá, Jeszenye) **247**
Jász-Kun districts *v.* Jászkun kerületek
Jászkun kerületek (Jász-Kun districts) 9, 14, 15, 24, 29
Jasztrabenses (*f. a.*; *Jasztrabienses*) 184, 185
Jasztrabie (Trenčianske Jastrabie, SK; Jasztrabia, Jasztrabiensis, Ölved) 176, **330**, 331
Jaueri hercegség (Iaurensis ducatus) 263
Jawornik (*m.*) **171**
Jelsava (→Dolný Kubín, SK) **131**
Jeszenicza *v.* Jaszenica

- Jeszenicze *v.* Kisjaszenica, Nagyjaszenica
 Jeszenye *v.* Jaszenove
Johannesberg (*a.*; Jánský Vrch, CZ; D. Johannis mons; castrum S. Georgii?) 101
 Jólak *v.* Dobra
 Juhászi *v.* Ovcsárszko
 Kalacsány *v.* Klacsán
 Kalános *v.* Rozsonkálnic, Urasági-Kálnic
 Kaldenstein *v.* Kaltenstein
Kalisco (m.) 171
 Kalnica, Kalnicza *v.* Rozsonkálnic, Urasági-Kálnic
 Kálnicza *v.* Rozsonkálnic, Urasági-Kálnic
Kaltenstein (*a.*; Kaltenštejn, CZ; Kaldenstein) 101
 Kamená-Poruba *v.* Kőporuba
Kamenicsan (Kameničany, SK; Kamenica, Kamenicsany, Köveskő) 173, 313
 Kamenná Poruba *v.* Kőporuba
Kanizsa (H; Canisa) 88, 115
 Karásznó *v.* Kiszucakrásznó
 Karasznyán *v.* Krásznán
Karlóca (Sremski Karlovci, SRB; Carlovitzium) 88
Karlsbad (Karlovy Vary, CZ; Carolinae [Thermae/Aquae]) 179, 183
Kassa (Košice, SK; Cassa, Cassovia, Cassoviensis) 61, 105, 117, 119, 258, 261, 285, 299, 328
 Kasza *v.* Kossa 1., 2.
 Kaszakisváralja *v.* Kispodhragy
 Kaszanagyváralja *v.* Nagypodhragy
 Kaszaróna *v.* Kósarovné
 Kaszásrét *v.* Kotrzina, Kotrzsinalúcska
 Kaszensis arx *v.* Kossa 2.
 Katalin-Vár *v.* Szúlyó 2.
 Kebeles *v.* Sztreszenic
Kebla (m.) 171
Keblenses (f. a.) 184
Keblov (Zárieč-Keblov→Svederník, SK; Kebló) 238
 Kelebény *v.* Klubina
Kemenchen 245
 Kenyered *v.* Kunyerád
Keresd (Criș, RO) 276
 Kerpelany, Kerpelény *v.* Krpelan
Kerubincserna (*vicus desolatus*; SK; Cherubinowá-Cherná, Kerubin-Tsérná) 246
Késmárk (Kežmarok, SK) 42, 50
 Kesnyő *v.* Ksinna
 Kežmarok *v.* Késmárk
Király-Drietoma v. Kráľová
Királyhelmec (Kráľovský Chlmec, SK; Helmece, Helmeceium) 122, 207, 222
 Kis Kubra *v.* Kiskubra
 Kis Podhradie *v.* Kispodhragy
Kisbény (Bíňa, SK; Bénye, Bény) 251
 Kisbercsény *v.* Kisneporác
Kisbiccse (Malá Bytča→Bytča, SK; Kisbicse, Kis-Bittse, Kis-Byttscha, Kis-Byttsche, Malá-Byttscha) 223, 240
Kisbiróc (→Adamovské Kochanovce, SK; Birowcze, Birowczeki, Birowcseky, Kis-Biróc) 173, 323
Kis-Biróczenses (f. a.) 184
Kisbiszterec (Malý Bysterec→Dolný Kubín, SK; Kis-Biszterecz, Malý Biszterecz) 131
 Kis-Biszterecz *v.* Kisbeszterec
 Kis-Chlevan, Kis-Chlevén *v.* Kishlévén
Kiscserna (Malá Čierna, SK; Kis-Tsérná, Malá-Cerná) 246
Kisdivina (Divinka, SK; Kisdivény, Mala-Diwina) 171, 172, 237, 238
 Kisfarkasd *v.* Vrtizsér
 Kishelvény *v.* Kishlévén
Kishlévén (Malé Chlievany→Bánovce nad Bebravou, SK; Kishelvény, Kis-Chlevan, Kis-Chlevén, Malé-Chlevany) 186, 331
 Kis-Hont district *v.* Kishonti járás
Kishonti járás (Kis-Hont district) 44, 52
Kishradna (Malá Hradná, SK; Kisradna, Kis-Hradna, Kis-Hradná, Malá-Hradná) 330
 Kis-Isztríc *v.* Kissztrice
Kisjaszenica (Malá Jasenica, SK→Jasenica, SK; Jeszenicze, Kiszszence, Kis-Jeszenicze) 175, 223, 240
 Kiskelecsény *v.* Kiskolacsín
Kiskokolna (Malá Chocholná→Chocholná-Velčice, SK; Chocholna, Kistarajos, Kis-Kokolna, Malá-Chocholná) 173, 322
Kiskolacsín (Malý Kolačín→Nová Dubnica, SK; Kiskelecsény, Kis-Kolatsín, Kolacsín, Kolatsín, Malý-Kolacsín) 306
 Kis-Kolatsín *v.* Kiskolacsín
 Kis-Kotessó *v.* Kiskotyessó
Kiskotyessó (→Kotešová, SK; Kis-Kotessó) 240
Kiskubra (Kubrica→Trenčín, SK; Csákháza, Kis Kubra, Kubricza) 293, 305
 Kislednic *v.* Besztercelednic
 Kisléva *v.* Illavka
Kisneporác (→Svinná, SK; Bercsény, Kisbercsény, Kis-Neporác, Malá-Neporacká) 330
Kispodhragy (Malé Košecké Podhradie→Košecké Podhradie, SK; Alsó-Podhradgy, Alsó-Podhrady, Kaszakisváralja, Kóssapodhragy, Kis Podhradie, Malé-Podhradie) 298, 299, 308
Kisporuba (Dolná Poruba, SK; Alsóporuba, Alsó-Poruba, Bérces, Porubka) 176, 299, 306
 Kisradna *v.* Kishradna
Kisrudina (Rudinka, SK; Kistrudas, Kis-Rudina, Malá-Rudina) 219, 238
 Kis-Sambokreth, Kis-Sambokréth *v.* Kiszsámbokrét
 Kissándori *v.* Kissztrice
 Kis-Stankócz *v.* Kissztankóc

- Kis-Szlatina *v.* Kisszlatina
 Kistarajos *v.* Kiskokolna
 Kis-Tsérná *v.* Kiscserna
Kisudicsa (Malá Udiča→Udiča, SK; Kisudva, Kis-Uditza, Malá-Uditza, Udicza) 172, **311**
Kiszáblat (Záblatie→Trenčín, SK; Kis-Záblat, Kneszké, Vágszabolcs, Záblatensis, Záblath) 185, 186, **322**
Kiszsámbokrét (→Melčice-Lieskové, SK; Kis-Sambokreth, Kis-Sambokréth, Vágzsámbokrét, Žabokreký) 185, **323**
 Kisszaniszló *v.* Kissztankóc
Kisszlatina (Slatinka nad Bebravou, SK; Alsószlatina, Kis-Szlatina, Mala-Slatina, Szlatina) 176, 329, **334**
Kissztankóc (Malé Stankovce→Trenčianske Stankovce, SK; Kisszaniszló, Kis-Stankócz, Malé-Stankowcze, Trencsénstankóc) **320**
Kissztrice (Malé Ostratice→Ostratice, SK; Kissándori, Kis-Isztricz, Malé-Osztraticze) **332**
Kiszucakrásznó (Krásno nad Kysucou, SK; Karásznó, Krasno) 174
Kiszucaújhely (Kysucké Nové Mesto, SK; Kiszucza-Ujhely, Kiszucza-Ujhelyium, Kiszutsza-Ujhely, Kiszutza-Ujhely, Neapolis Kiszutzensis, Novum Oppidum, Nowé-Mesto, Ujhelyinum, Ujhellyinum, Uj-Hely, Ujhelyinum) 174, 219, **229–230**, 238, 335
Kiszucza (r./amnis; Kiszutza) **174**, 175, 185, 188, 211, 216, 219, 229, 230, 238, 239, 268
Kiszuczensis tractus 239
 Kittsee *v.* Köpcsény
 Kitzé *v.* Köpcsény
 Kľače *v.* Klacsán
 Kľačno *v.* Gajdel
Klacsán (Kľače, SK; Kalacsány, Klatsani) **247**
Klanecnicza (r.; Klanecznicza) 170, 325
Klanetschnicza (r.; Klanecznicza) **176**
 Klatsani *v.* Klacsán
 Klieschtina, Kliestina, Klieština *v.* Kliestina
Klieština (Klieština, SK; Klieschtina, Kliestina) 225, **241**
Klin (SK; Klyn) **144**
Klobuk (Valašské Klobouky, CZ; Klobuki) 176
 Klobusic *v.* Alsóklobusic, Felsőklobusic
 Klobušice *v.* Alsóklobusic, Felsőklobusic
 Klobussitz *v.* Alsóklobusic, Felsőklobusic
Klubina (SK; Kelebény) **238**, 335
 Kľúčové *v.* Klucsó
 Klurow, Klucsow *v.* Klucsó
Kluczovienses (f. a.) 184
Klucsó (Kľúčové→Nemšová, SK; Klurow, Klucsow, Kulcsos) 173, **314**
 Klyn *v.* Klin
 Kňazňa *v.* Knyazsa
 Kňazova Lehota *v.* Knezovalehota
 Kneszké *v.* Kiszáblat
Knezovalehota (Kňazova Lehota→Lietavská Svinná-Babkov, SK; Hlotka, Knezowá-Lehota, Lehota) **243**
 Knezowá-Lehota *v.* Knezovalehota
 Knicsa *v.* Knyazsa
 Knyazowá-Lehota *v.* Domanislehota
Knyazsa (Kňazňa→Dolný Kubín, SK; Knicsa) **131**
Kobulincz (m.) 294
Kochanóc (Adamovské Kochanovce, SK; Kochanowcze, Kochanócz, Vágkohány) 185, **323**
 Kochanóc *v.* Trebin
Kochnács (-, SK; Kochnacsowcze) 330, **331**
 Kočovce *v.* Felsőkocsóc, Nemeskocsóc; *v. e. v.* Beckóviészka
 Kocsóc, Kocsócz *v.* Felsőkocsóc, Nemeskocsóc
 Kocsowcze, Kocsowcze *v.* Felsőkocsóc, Nemeskocsóc
 Kolacsinum, Kolatsin *v.* Kiskolacsin, Nagykolacsin
Kolárovic (Kolárovice, SK; Kolarovicz, Kolarowcze, Kolarowitz, Kolaróc) 223, **240**
 Kolarovicz, Kolarowcze, Kolarowitz, Kolaróc *v.* Kolárovic
 Komárno *v.* Komárom 1., 2.
Komárom 1. (*u.*; Komárom, H; Komárno [Révkomárom], SK; Comaromium) 191, 231, 282, 286, 328
Komárom 2. (*a.*; Komárom, H; Komárno [Révkomárom], SK; Comaromium, arx Comaromiensis) 88
Komárom vármegye/county 12, 14, 15, 26, 27, 28, 29
 Konská *v.* Konszka
Konstantinápoly (İstanbul, TR; Isztambul, Constantinopolitanus) 328
Konstanz (D; Constantia) 268
Konszka (Konská, SK; Konszká, Kunfalva) **247**
Kopec (Kopec→Košecké Podhradie, SK; Kopecz, Tóthalom) 172, 176, 299, **307–308**
Korpona (Krupina, SK; Carponensis, Korponya) 223, 263
 Kosárfalva *v.* Popradnó
Kósarovné (Košecké Rovné→Zliechov, SK; Kaszaróna, Rowné) 299, **308**
 Košeca *v.* Kossa 1.
 Košecké Podhradie *v.* Kispodhragy, Nagypodhragy; *v. e.* Kopec
 Košecké Rovné *v.* Kósarovné
 Košecký hrad *v.* Kossa 2.
 Kosfalu *v.* Kosztelec
 Košice *v.* Kassa
Kossa 1. (*o.*; Košeca, SK; Cassa, Caszsza [!], Kasza) 173, 176, 188, 298, 302, **303**, 309 *v. e.* Kossa 2.
Kossa 2. (*a.*; Košecký hrad, SK; Cassa, Kasza, Cassensis/Kaszensis/ Kusensis arx) 86, 289, **298–299**, 308 *v. e.* Kossa 1.
Kossai uradalom (Cassense/ Cassensis ditio/ dominium/ dynastia) **208**, 289, 299, 306, 308, 309, 329
Kóssapodhorje (Podhorie→Beluša, SK; Podhorje, Vág-erdőalja) 299
 Kóssapodhragy *v.* Kispodhragy

- Kostolec *v.* Kosztelec; *v. e.* Dolina
 Kostolná-Záriečie *v.* Kosztolna, Zarjecs 2.
 Kostolné Mitice *v.* Egyházasmittic
Kosztelec (Kostolec, SK; Kosfalu, Kosztelec) 225, **241**
Kosztolna (Kostolná-Záriečie, SK; Alsó-Drietoma, Kosztolná, Vágegyháza) 173, **322**
 Kosztolná-Mitticz *v.* Egyházasmittic
Kosztolnenses (f. a.) 184
 Kotešová *v.* Kiskotyessó, Nagykotyessó, Nemeskotyessó; *v. e.* Oblazó
 Kotessow *v.* Nemeskotyessó
 Kotrčiná Lúčka *v.* Kotrzina, Kotrzsinalúcska
Kotrčina (Kotrčiná Lúčka, SK; Kaszásrét) 213
Kotrzsinalúcska (Kotrčiná Lúčka, SK; Kaszásrét, Lucska) 213
 Kölesfalu *v.* Proszné
Köpcseny (Kittsee, A; Kitzé, Köptsenum, Kütsie) 245
Kőporuba (Kamenná Poruba, SK; Kamená-Poruba, Kővágás, Poruba) **247**
 Köptsenum *v.* Köpcseny
 Kővágás *v.* Kőporuba
Kővár vármegye/county 12, 13, 15, 26, 27, 29
 Köveskő *v.* Kamenicsan
Középső járás (Processus Medius) 184, 208, 210, 211, **248–314**, 326, 335
Közép-Szolnok vármegye/county 12, 13, 15, 26, 27, 29
Krakkó (Kraków, PL; Cracovia) 95, 146, 266, 272
Kralován (Kralovany, SK; Kralowany) 62, **136**, 146
 Kralovany *v.* Kralován
 Královský Chlmec *v.* Királyhelmece
Kráľová (platea in Drietoma; Király-Drietoma) 322
 Krásna Hôrka *v.* Krasznahorka 1.
 Krásna Ves *v.* Krászna
 Krasňany *v.* Krásznán
 Krásno nad Kysucou *v.* Kiszucakrásznó
Kraszina (m.) **172**
Krászna (Krásna Ves, SK; Bánkaraszna, Kraszna, Krászná) 176, 329, **334**
 Kraszna *v.* Krászna
Kraszna vármegye/county 12, 13, 15, 26, 27, 29, 134
Kraszna-Dolina (vallis) 184
Krasznahorka 1. (*p.*; Krásna Hôrka→Tvrdosín, SK; Crasna, Kraszna-Huorka) 62, **143**
Krasznahorka 2. (*a.*) 143
 Krasznin, Krasznyan, Krasznanyi *v.* Krásznán
 Kraszno *v.* Kiszucakrásznó
Krasznolienses (f. a.) 184
Krásznán (Krasňany, SK; Karasznán, Krasznin, Krasznyan, Krasznanyi) 174, 213, **235**, 237
Krems (Krems an der Donau, A; Cremsium) 90
Kremsier (Kroměříž, CZ; Cremsirium) 273
Kréta (Creta) 124
Kriwa (Krivá, SK; Indirecta Villa, Kriwá, Kriwa-Wes) 62, **145**
Krivoklad (Krivoklát, SK; Krivoklat, Kriwoklat, Széppatak) 301, **313**
 Krivosúd-Bodovka *v.* Bodovka, Krivoszúd
Krivoszúd (Krivosúd-Bodovka, SK; Krivosud, Krivosúd, Kriwosud) 185, 318, **320**
 Kriwá, Kriwa-Wes *v.* Kriva
 Kriwoklat *v.* Krivoklad
 Kriwosud *v.* Krivoszúd
 Kroměříž *v.* Kremsier
Krpelan (Krpelany, SK; Kerpelany, Kerpelény) 146
 Krupina *v.* Korpona
Krusecnica (Krušetnica, SK; Krussetnicza) **144**
 Krušetnica *v.* Krusecnica
Ksinna (Kšinná, SK; Kesnyő, Ksinná, Ksivina) 329, **333**
 Kšinná *v.* Ksinna; *v. e.* Ugróczávada
 Ksivina *v.* Ksinna
 Kubinensis *v.* Alsókubin, Felsőkubin
 Kubra, Kubrá *v.* Nagykubra
Kubrenses (f. a.) 184, 185
 Kubrica, Kubricza *v.* Kiskubra
 Kulcsos *v.* Klucsó
 Kunerad *v.* Kunyerád
 Kunfalva *v.* Konszka
Kunyerád (Kunerad, SK; Kenyered) **247**
 Kusensis arx *v.* Kossa 2.
Kuthni (montes) 210
 Kütsie *v.* Köpcseny
 Kvašov *v.* Podlednickvassó
 Kvassó *v.* Podlednickvassó
 Kwassow *v.* Podlednickvassó
 Kwaszó *v.* Podlednickvassó
 Kysucké Nové Mesto *v.* Kiszucaújhely; *v. e.* Budetinlehota, Dubje
 Kysucký Lieskovec *v.* Liészkovec 1.
 Laaz *v.* Láz
 Ladca *v.* Lédec
 Ladce *v.* Lédec; *v. e.* Tunyesic
 Ladecz *v.* Lédec
Lalinek (Lalinok→Divinka, SK; Lányos) **238**
 Lányos *v.* Lalinek
 Latow *v.* Luttó
Lavkó (→Štefanov nad Oravou, SK; Lawkow) **145**
 Lawkow *v.* Lavkó
Láz (Lazy pod Makytou, SK; Laaz, Lazy) 298, **311**
 Láz, Lázalja *v.* Dubkova
 Lazy pod Makytou *v.* Láz; *v. e.* Dubkova
 Lazy *v.* Láz
Lédec (Ladce, SK; Ladca, Ladecz, Ledecz, Lediczensis, Lidecz) 176, 177, 299, **309**
 Ledecz *v.* Lédec
 Ledenicia, Ledeniczium *v.* Lednic 2.
 Lediczensis *v.* Lédec

- Lednic 1.** (*a.*; Lednica, SK; Bielow, Lednicze, Ledniczi-um) 298, 302, **303** *v. e.* Lednic 2.
- Lednic 2.** (*a.*; Lednica, SK; Ledenicia, Ledeniczium, Lednica, Lednicza, Lednicze, Ledniczia, Lednicziensis arx, Ledniczium, Lednitzium) 196, 220, 288, **294–298**, 311, 312 *v. e.* Lednic 1.
- Lednica *v.* Lednic; *v. e.* Váraljalehota
- Lednichidas *v.* Mosztistye
- Lednici uradalom** (Ledniczense/ Ledniczensis/ Lednicziensis ditio/ dominatio/ dominium, dominatio Ledniczii) **208**, 288, 302, 311, 312
- Lednická Lehota *v.* Váraljalehota
- Lednické Rovne *v.* Lednicrovné; *v. e.* Horenic, Medne, Nemeshorka, Precsénlehota
- Lednickisfalu *v.* Mesztectskó
- Lednicrovné** (Lednické Rovne, SK; Lednicróna, Rowné) 173, 298, **312**
- Lednicváralja *v.* Váraljalehota
- Lednicze *v.* Besztercelednic
- Legelővölgy *v.* Psurnovic
- Lehota *v.* Barátlehota, Bobótlehota, Budetinlehota, Felsőlehota, Knezovalehota, Váraljalehota
- Lehotenses (f. a.)* 184
- Lehotka** (Dolná Lehota→Oravský Podzámok, SK; Alsó-lehota, Lehuotka) 45, 53, 62, **143**
- Lehotka *v.* Bicslelehota, Precsénlehota, Váraljalehota
- Lehuotka *v.* Lehotka
- Lejtős *v.* Szverepec
- Lengyelország** (Poloni, Polonia, Sarmatia) 59, 60, 65, 68, 80, 86, 87, 89, 90, 142–144, 146, 170, 178, 186, 211, 229, 231, 237–239, 250, 262, 266, 272, 273, 277, 278, 293, 297, 335
- Lesstinensis, Lesstinum *v.* Lestine
- Lestine** (Leštiny, SK; Lestin, Lesstinensis, Lesstinum) 43, 129, **136**
- Leštiny *v.* Lestine
- Leszicza *v.* Liszica
- Lészko *v.* Moravaliésszkó
- Leszkótz *v.* Liésszkovec 2.
- Léthava *v.* Lietava
- Leucsovia *v.* Lőcse
- Leutschovia *v.* Lőcse
- Leuven** (B; Lovanium) 97, 100
- Leüchovia *v.* Lőcse
- Leütschoviensis urbs *v.* Lőcse
- Léva** (Levice, SK) 120 *v. e.* Illava
- Levice *v.* Léva
- Levoča *v.* Lőcse
- Liborcsa** (Luborča→Nemšová, SK; Liborca, Liborcs-udvard) 173, **314**
- Liborcsudvard *v.* Dvorec 2., Liborcsa
- Lidecz *v.* Lédec
- Liesek *v.* Csimhova
- Liesko *v.* Moravaliésszkó
- Lieskov *v.* Alsóliésszkó, Felsőliésszkó
- Liésszkovec 1.** (Kysucký Lieskovec, SK; Lieszkovecz, Lieszkovetz, Újhelymogoród) 174, 219
- Liésszkovec 2.** (→Dubnica nad Váhom, SK; Leszkótz, Lieszkowecz, Lieszkócz, Vágmogyoród) 301, **306–307**
- Lieszkovecz, Lieszkovetz *v.* Liésszkovec 1.
- Lieszkoviensis passus* 325
- Lieszkowecz, Lieszkócz *v.* Liésszkovec 2.
- Lietava 1.** (*p.*; Lietava, SK; Lietavka, Zsolnalitva) **243** *v. e.* Szunyogzávada
- Lietava 2.** (*a.*; Lietavský hrad, SK; Léthava, Lietawa, Liethava, Zsolnalitva) 89, 112, 208, 212, **225–227**, 234, 243, 247
- Lietavai uradalom** (Lietavensis/ Lietaviensis/ Lietawensis ditio/dominatio) **208**, 234, 243, 246, 247
- Liétavalúcska** (Lietavská Lúčka, SK; Lietawa-Lúcska, Litvamező, Litvailló, Lúcska) **243**
- Liétavapodhorjhe** (Podhorie, SK; Podhorje, Zsolnaerdőd) **243**
- Lietavská Lúčka *v.* Liétavalúcska; *v. e.* Illove
- Lietavská Svinná-Babkov *v.* Babkov, Szvinna 1.; *v. e.* Knezovalehota
- Lietavská Závadka *v.* Szunyogzávada
- Lietawa-Lúcska *v.* Liétavalúcska
- Likava** (*a.*; Likavský hrad, SK) 86, 88, 89, 204, 274
- Linczium *v.* Linz
- Linz** (A; Linczium) 205
- Lipnica Mała *v.* Felsőlipnica
- Lipnica Wielka *v.* Alsólipnica
- Liptó vármegye/county** (Liptovienses, Comitatus/Provincia, Liptoviensis) 9, 12, 23, 26, 43, 51, 58, 59, 60, 62, 63, 65, 66–68, 74, 77, 79, 86, 87, 131, 134, 136, 137, 141, 146, 177, 186, 199, 200, 204, 206, 269, 274, 286, 298
- Liptószentanna *v.* Szentanna
- Liptószentmiklós *v.* Szentmiklós
- Liptóújrát *v.* Hrádek 1.
- Liptovia *v.* Liptó vármegye/county
- Liptovská Anna *v.* Szentanna
- Liptovský Hrádok *v.* Hrádek 1.
- Liptovský Mikuláš *v.* Szentmiklós
- Lisza** (Lysá pod Makytou, SK; Fehérhalom, Liszá) 175, 298, **311**, 335
- Lisza *v.* Lisza
- Liszica** (Lysica, SK; Leszicza, Trencsénladány) 213, **237**
- Liszicza (m.)* 323
- Litisze** (Lutiše, SK; Lótos) **237**
- Litó *v.* Luttó
- Litvaberzseny *v.* Brezany
- Litvailló *v.* Illove, Liétavalúcska
- Litvamező *v.* Illove, Liétavalúcska
- Litvaszinye *v.* Szvinna 1.

Livónia 59**Lodne** (Lodno, SK; Lodnó) 219**Lokca** (SK; Lokcza) 141, **142**, 144**Lomna** (Lomná, SK) **144**Longa Villa *v.* Nagyfalu**Lopusna** (Lopušné Pažite, SK; Lopussna) 219Lótos *v.* LitisseLovanium *v.* Leuven**Lőcse** (Levoča, SK; Leucsovia, Leutschovia, Leüchovia, Leütschoviensis urbs) 89, 91, 94, 104–106, 111, 121Lubezow *v.* ViszokaLuborča *v.* LiborcsaLucska *v.* KotrzsinalúcskaLúcska *v.* Liétavalúcska, Moislúcska**Lúki 1.** (Lúky, SK; Alsórétfalu, Luki, Luky) 175, 298, **311****Lúki 2.** (Lúky→Divina, SK) **238**Luki *v.* Lúki 1.Luky *v.* Lúki 1.Lúky *v.* Lúki 1., 2.Lupeczow *v.* ViszokaLutiše *v.* LitisseLutov *v.* LuttóLutow *v.* Luttó**Luttó** (Lutov, SK; Latow, Litó, Lutow) 329, **333**Lysá pod Makytou *v.* LiszaLysica *v.* Liszica*Machalowka (m.)* 322*Machnach (m.)* **172***Machnak (montes)* 176*Madovecz (m.)* 175**Maeander** 61Magasi *v.* Horenic**Magyarhradis** (Uherské Hradiště, CZ; Radischium) 280**Magyarország** (Hungaria, Hungary, Pannonia, Ungaria)

9, 10, 12, 23, 57, 58, 61, 62, 65, 67, 68, 70, 73, 74, 76, 80, 82, 85, 86, 88–91, 102, 103, 115, 116, 118, 119, 121, 122, 124, 134–137, 150, 160, 170, 178, 183, 184, 186, 190, 192, 194–196, 205, 206, 209, 210, 217, 224, 231, 236, 249, 253, 255, 260, 267–269, 272, 273, 277, 282, 296, 299, 307, 317, 327

Magyaróvár (*a.*; →Mosonmagyaróvár, H; Óvarinum, Ówar) 45, 54, 77, 93Majosfalva *v.* MoiszMajosmező *v.* MoislúcskaMalá Bytča *v.* KisbicseMalá Chocholná *v.* KiskokolnaMalá Čierna *v.* KiscsernaMalá Hradná *v.* KishradnaMalá Jasenica *v.* KisjaszenicaMalá Udiča *v.* KisudicsaMalá-Byttscha *v.* KisbicseMalá-Cerná *v.* KiscsernaMalá-Chocholná *v.* KiskokolnaMala-Diwina *v.* KisdivinaMalá-Hradná *v.* KishradnaMalá-Neporaczká *v.* KisneporácMalá-Rudina *v.* KistrudinaMala-Slatina *v.* Kisszlátina**Malatina** (Malatiná, SK) **137**, 146Malá-Uditza *v.* KisudicsaMalé Chlievany *v.* KishlévénMalé Košecké Podhradie *v.* KispodhagyMalé Lednice *v.* BesztercelednicMalé Ostratice *v.* KissztriceMalé Stankovce *v.* KissztankócMalé-Chlevany *v.* Kishlévén*Malenicza (m.)* **171**Malé-Osztraticze *v.* KissztriceMalé-Podhradie *v.* KispodhagyMalé-Stankowcze *v.* KissztankócMalý Biszterecz *v.* KisbeszterecMalý Bysterec *v.* KisbeszterecMalý Kolačín *v.* KiskolacsínMalý-Kolacsín *v.* Kiskolacsín*Manin (m.)* **171**, 184, 241**Máramaros vármegye/county** (Máramarosiensis, Maramarusiensis Comitatus, Marmatia) 12, 13, 15, 26, 27, 29, 64, 284Maramarusiensis Comitatus *v.* Máramaros vármegye/countyMarček *v.* Marcsek**Marcsek** (Marček→Svederník, SK; Markafalva, Markófalva, Martsek) 172, **237**Mare Adriaticum *v.* Adria-tenger*Margetina-Szkala (rupes; Margeta)* 173**Marikova** (Horná Mariková, SK; Marikowa, Marikowá, Marikó) 225, **241**Markafalva, Markófalva *v.* MarcsekMarmatia *v.* Máramaros vármegye/countyMarsófalva *v.* Rassó**Marsova** (Maršová-Rašov, SK; Marsófalva, Marssowá, !Morssawa) 240, **242**Maršová-Rašov *v.* Marsova, Rassó; *v. e.* Benyó, UrbanóMartin *v.* TurócszentmártonMartsek *v.* Marcsek**Maryland** (Marylandianus) 124Matthys Földe *v.* Mátyusföld**Mátyusföld** (Matthys Földe) 195Meczné *v.* MedneMedius Processus *v.* Középső járás**Medne** (Medné→Lednické Rovne, SK; Meczné) **312****Medvedce** (Medvedie→Tvrdošín, SK; Medwedze, Medwedzia, Medwedzia, Medwedzie, Medwedczké) 62, **143**Medwedzia, Medwedzia, Medwedzie, Medwedczké *v.* Medvedce

- Medwedje (m.)* 240
Medzibrog (Medzibrodie nad Oravou, SK; Medzibrodia, Medzibrodje, Mezybrody) 66, **131**
Medzihradne (Medzihradné→ Dolný Kubín, SK; Medzihradnensis, Mezyhradnensis, Mezyhradnié) 128, 129, **138**
 Melčice-Lieskové *v.* Melcsic, Nemesliészko; *v. e.* Kiszámbokrét
Melcsic (Melčice-Lieskové, SK; Melcsic, Melcsicz, Melcsicze, Melcsiczensis, Melcsicmogyoród) 185, 186, 318, **323**
Melesiczenses (f. a.) 184
 Mestečko *v.* Mesztecsko
Mesztecsko (Mestečko, SK; Lednickisfalu, Mesztecsko) 298, **311–312**
 Mézgás *v.* Miezko
 Mezybrody *v.* Medzibrog
 Mezyhradnensis, Mezyhradnié *v.* Medzihradne
Miezko (Miezwce, SK; Mézgás, Miezgowce, Miezgócz, Miezgócz) 329, **333**
 Mikosfalva *v.* Mikusóc
Miksova (Mikšová→Bytča, SK; Mikschová, Miksófalu, Miksófalu, Mikssová) 172, **240**
 Mikšová *v.* Miksova
 Mikulov *v.* Nikolsburg
Mikusóc (Mikušovce, SK; Mikosfalva, Mikussowce, Mikussóc, Mikussótz) 301, **313**
Milochó (Milochov→Považská Bystrica, SK; Milochow, Milohó) 172, 225, **241**
Mintow (m.) **171**
Missén (Omšenie, SK; Msenná, Nagysziklás) **306**
Mitczenses (f. a.) 184
 Mitta *v.* Egyházasmittic
 Mneschicze, Mnessicze, Mnessice *v.* Révfalu
 Mnešice *v.* Révfalu
 Mníchova Lehota *v.* Barátlehota
 Mocradum *v.* Mokragy
Modor (Modra, SK; urbs Modrensis) 138, 171
 Modra, Modrensis urbs *v.* Modor
Modrenses montes **171**
Moesia 192
Mohács (H; Mohácsum, Mohatsianus, Mohátsiensis, Mohátsum) 93, 192, 199, 202, 273
 Mohatsianus *v.* Mohács
 Moiss *v.* Moisz
 Moiss-Lúcska *v.* Moislúcska
Moisz (Mojš, SK; Moiss, Moysium, Moyss, Majosfalva) 172, **235**, 248
Moislúcska (Mojšova Lúčka→Žilina, SK; Lúcska, Majosmező, Moiss-Lúcska, Moislúcska) 172, **248**
Moityin v. Mojtyin (m.)
 Mojš *v.* Moisz
 Mojšova Lúčka *v.* Moislúcska
Mojtyin (m.; Moityin) **171**, 175
 Mokragy (Mokrad'→Dolný Kubín, SK; Mocradum, Mokrágy) 62, **138**
Moldva (Moldavia) 60
Molenicza (m.) 309, 310
 Montana-Teplá *v.* Verhtepla
Morava (fl.; Moravus) 86, 96, 251, 298
Moravaliészko (Moravské Lieskové, SK; Lészko, Morava Liesko, Morava-Lieszkócz, Moravske Lieskové, Morawské-Lieszkowé, Morvalyesko, Morvamogyoród) 170, 176, 185, 318, **325**, 335
Moravia citerior 252
 Moravia *v.* Morvaország
 Morssawa *v.* Marsova
 Morvalyesko *v.* Moravaliészko
 Morvamogyoród *v.* Moravaliészko
Morvaország (Moravia) 13, 27, 106, 170, 174–176, 178, 183, 196, 198, 209, 239–241, 248, 252–254, 265–270, 273, 277, 280, 283, 288, 294, 295, 310, 311, 313–315, 319, 321, 322, 324, 325, 332, 335
 Moschischce *v.* Mosztistye
Moson vármegye/county 9, 12–14, 23, 26, 28, 45, 54, 154, 155, 164, 165
 Mosonmagyaróvár *v.* Magyaróvár
 Mostice, Mosticze *v.* Mosztistye
 Mostište *v.* Mosztistye
 Mosty u Jablunkova *v.* Jablunkau
Mosztistye (Mostište→Dohňany, SK; Lednichidas, Moschischce, Mostice, Mosticze) 298, **311**
 Moteschitz, Motessicz, Motessicze *v.* Alsómottesic, Felsómottesic
 Motešice *v.* Alsómottesic, Felsómottesic; *v. e.* Dobrassó, Petyovka
 Moysium, Moyss *v.* Moisz
 Moyslúcska *v.* Moislúcska
 Msenná *v.* Missén
 Mucsizce *v.* Révfalu
Mutne (Mútne, SK; Mytné) **144**
 Mútne *v.* Mutne
 Miezgócz *v.* Miezko
 Mytné *v.* Mutne
 Nagy Podhradie *v.* Nagypodhragy
Nagybény (Bíňa, SK; Bénye, Bény) 251
 Nagybicse *v.* Biccse 1., 2.
Nagybiróc (Veľké Bierovce, SK; Birowce, Nagy-Birócz, Nagy-Biróczum) 293, **320**, 323
 Nagy-Birócz, Nagy-Biróczum *v.* Nagybiróc
Nagybiszterec (Veľký Bysterec→Dolný Kubín, SK; Nagy-Biszterecz, Welký Biszterecz) **131**
 Nagy-Biszterecz *v.* Nagybiszterec
 Nagy-Chleván, Nagy-Chliwin *v.* Nagyhlevény
Nagycserna (Veľká Čierna, SK; Nagy-Tsérná, Welká-Cerná) **246**

- Nagydivina** (Divina, SK; Nagydivény, Nagy-Diwina, Velká-Diwina) 219, **235**
 Nagyecséd *v.* Ecséd
- Nagyfalu** (Veličná, SK; Longa Villa, Velicsna, Welicsná, Weliczna, Welká-Wes) 62, 122, **130**, 131, 136, 146, 335
- Nagyhlévény** (Velké Chlievany, SK; Nagyhelvény, Nagy-Chleván, Nagy-Chliwin, Welké Chlewani, Welké-Chliewany) 330, **331**
 Nagyhont vármegye/county *v.* Hont vármegye/county
- Nagyhradna** (Velká Hradná, SK; Nagyradna, Nagy-Hradna, Nagy-Hradná, Welká-Hradná) **330**
 Nagy-Isztritz *v.* Nagysztrice
- Nagyjaszenica** (Velká Jasenica→Jasenica, SK; Jeszenicze, Nagyjeszenice, Nagy-Jeszenicze, Szúnyogjaszenica) 175, 216, **240**
- Nagykokolna** (Velká Chocholná→Trenčianske Stankovce, SK; Chocholna, Nagytarajos, Nagy-Kokolna, Weliká-Chocholná) 173, **322**
- Nagykolacsín** (Velký Kolačín→Nová Dubnica, SK; Nagy-Kolatschin, Nagy-Kolatsin, Welký-Kolacsín) 293, **306**
 Nagy-Kolatschin, Nagy-Kolatsin *v.* Nagykolacsín
 Nagy-Kotessó *v.* Nagykotyessó
- Nagykotyessó** (Velká Kotešová→Kotešová, SK; Nagy-Kotessow, Nagy-Kotessó, Trencsénkutas) 223, **240**
- Nagykubra** (Kubrá→Trenčín, SK; Csákfalva, Kubra, Nagy-Kubra) **305**
 Nagy-Ostraticze *v.* Nagysztrice
- Nagypalugya** (-, SK) 42, 50
- Nagypodhragy** (Velké Košecké Podhradie→Košecké Podhradie, SK; Felső-Podhradgy, Felső-Podhrady, Felső-Podhragy, Kaszanagyváralja, Nagy Podhradie, Weliké Podhradie) 176, 298, 299, **309**
- Nagyporuba** (Horná Poruba, SK; Felsőtölgyes, Felsőporuba, Felső-Poruba, Poruba) 299, **306**, 307
 Nagyradna *v.* Nagyhradna
 Nagyróna *v.* Biserovné
- Nagyrudina** (Rudina, SK; Nagyrudas, Nagy-Rudina, Welká-Rudina) 219, **238**
 Nagysándori *v.* Nagysztrice
 Nagy-Stankócz, Nagy-Stánkócz *v.* Nagysztankóc
 Nagyszaniszló *v.* Nagysztankóc
 Nagysziklás *v.* Missén
- Nagyszlatina** (Slatina nad Bebravou, SK; Felsőszlatina, Nagy-Szlatina, Szlatina, Welká-Szlatina) 176, 329, **334**
- Nagyszombat** (Trnava, SK; Týrnavia, Týrnaviensis [urbs]) 9, 23, 105, 119, 171, 195, 196, 209, 231–233, 263, 267, 268, 277
- Nagysztankóc** (Velké Stankovce→Trenčianske Stankovce, SK; Nagyszaniszló, Nagy-Stankócz, Nagy-Stánkócz, Trencsénsztankóc, Welké-Stankowcze) 293, **320**
- Nagysztrice** (Velké Ostratice→Ostratice, SK; Nagysándori, Nagy-Isztritz, Nagy-Ostraticze, Welké Osztraticze) 170, **333**
- Nagytapolcsány** (Topolčany, SK; Topolczan, Topolcsánium) 176, 263
 Nagytarajos *v.* Nagykokolna
 Nagy-Tsérná *v.* Nagycserna
 Nagy-Udicza *v.* Nagyudicsa
- Nagyudicsa** (Velká Udiča→Udiča, SK; Nagy-Udicza, Nagyudva, Welká-Udicza) 172, 225, **241**
- Nagyvárad** (Oradea, RO; Varadiensis) 275
- Nagyzáblat** (Záblatie→Trenčín, SK; Nagy-Záblat, Vág-szabolcs, Záblatensis, Záblath, Záblatie) 185, 186, **322**
 Námesztovo *v.* Námesztó; *v. e.* Szlanica
 Namestowo *v.* Namesztó
- Námesztó** (Námesztovo, SK; Namestowo, Námesztowo) 141, **142**, 144
 Neapolis Kiszutzensis *v.* Kiszucaújhely
 Nebuzlucska *v.* Nezbudlúcska
- Necpál** (Necpaly, SK) 150, 160
- Nedeca** (Nededza, SK; Nedecze, Vágnedec) **235–237**
- Neisse** (Nysa, PL; Nissa) 100
 Nemes- és Parasztdubova *v.* Parasztdubova
 Nemes-Breznicz *v.* Alsóbreznice
- Nemesdedina** (Zemianska Dedina→Nižná, SK; Dedina) 62, **143**
- Nemeshorka** (Horenická Hôrka→Lednické Rovne, SK; Horka) **312**
 Nemes-Klobusitz *v.* Alsóklobusic
- Nemeskocsóc** (Kočovce, SK; Kocsovce, Kocsowcze, Kocsóc, Nemes-Kocsóc) 173, 318, **319**
- Nemeskotyessó** (Zemianska Kotešová→Kotešová, SK; Kotessow, Nemeskutas, Nemes-Kotessó, Trencsénkutas) 172, **240**
- Nemeskvassó** (Zemiansky Kvašov→Považská Bystrica, SK; Nemes-Kvassó, Zemianszky-Kwassow) **310**
- Nemesliéskő** (Zemianske Lieskové→Melčice-Lieskové, SK; Nemesmogyoród, Nemes-Léskő, Nemes-Léskő, Nemes-Lieszko, Zemanské-Lieszkowé) 185, **323**
 Nemesmitta *v.* Nemesmittic
- Nemesmittic** (Zemianske Mitice→Trenčianske Mitice, SK; Nemesmitta, Nemes-Mitticz, Zemanszke-Mitticze) **330**
 Nemesmogyoród *v.* Nemesliéskő
- Nemesokrút** (-, SK; Okrut, Vágköre) **311**
 Nemesőr *v.* Strázsa
- Nemespodhragy** (Zemianske Podhradie, SK; Nemesváralja, Podhradie, Podhradj, Podhragy) 185, 316, **324–325**
- Nemestuchina** (Tuchyňa, SK; Nemes-Tuschina, Tuschina minor) **313**
 Nemes-Tuschina *v.* Nemestuchina
 Nemesújfalu *v.* Szkalaújfalu
 Nemesváralja *v.* Nemespodhragy
- Németország** (Germania) 90
 Nemőc *v.* Nimnic

- Nemsová** (Nemšová, SK; Nemschowá, Nemsó, Nemsova) 176, **314**
 Nemšová *v.* Nemsová; *v. e.* Dvorec, Klucsó, Liborcsa, Trencsénzávada
 Neoforum Poloniae *v.* Nowy Targ
 Neográd *v.* Nógrád
 Neogradiensis Comitatus *v.* Nógrád vármegye/county
 Neosoliensis, Neosolium *v.* Besztercebánya
 Neporadza *v.* Bosánneporác, Rozsonneporác
 Nesluša, Neslussa *v.* Neszlusa
Neszlusa (Nesluša, SK; Neslussa, Nezlusa, Neszlény) 174, 219, **238**
Nezbudlúcska (Nezbudská Lúčka, SK; Nebuzlucska, Nezbud-Lútska, Óváralja) 172, **235**
 Nezbudská Lúčka *v.* Nezbudlúcska
 Nezlusa *v.* Neszlusa
 Nicolsburgum *v.* Nikolsburg
 Niklsburg *v.* Nikolsburg
Nikolsburg (Mikulov, CZ; Nicolsburgum, Niklsburg) 82, 123
Nimnic (Nimnica→Púchov, SK; Nemőc, Nimnicza, Nimnitza, Nimnicze) 172, 298, **311**
Nimnicza (pagus in Moravia) 323
Nimniczenses (f. a.) 184
 Nissa *v.* Neisse
 Nitra, Nitria *v.* Nyitra
Nitria (fl.) 114, 176
 Nitriensis Comitatus/Provincia, Nitrienses *v.* Nyitra vármegye/county
 Nižná *v.* Nizsna; *v. e.* Nemesdedina
 Nizna-Wess, Nizná-Wes *v.* Nizsna
Nizsna (Nižná, SK; Nizna-Wess, Nizná-Wes) 62, **143**
Nógrád (H; Neográd, Nógradum) 277
Nógrád vármegye/county (Comitatus Neogradiensis) 9, 12, 13, 23, 26, 27, 190, 199
 Nosice *v.* Noszic
Noszic (Nosice→Púchov, SK; Noszicz, Noszicze, Vágormos) 173, 299, **309**
 Nova arx *v.* Érsekújvár
 Nová Bystrica *v.* Újbeszterce
 Nová Dubnica *v.* Kiskolacsín, Nagykolacsín
 Nová Ves nad Váhom *v.* Beckóújfalu
 Nové Mesto nad Váhom *v.* Vágújhely
 Nové Zámky *v.* Érsekújvár
Novoty (Novot', SK; Nowoty) **144**
 Novum Oppidum *v.* Kiszucaújhely
 Nový Život *v.* Illyésháza
 Nowá-Rábcsa *v.* Rabcsica
 Nowá-Wesz *v.* Beckóújfalu, Dúlóújfalu, Szkalaújfalu
 Nowé-Mesto *v.* Kiszucaújhely
 Nowoty *v.* Novoty
Nowy Targ (PL; Neoforum Poloniae, Nowy-Tarch) 146
Nozdrkóc (→Trenčín, SK; Nozdrkowcze, Nozdrokócz, Nozdrovcze) 173, **320**, 321
Nozdrovic (Nozdrovice, SK; Nozdrowicze) **309**
Nyitra (Nitra, SK; Nitria) 105, 112, 195, 252, 257
Nyitra vármegye/county (Nitrienses, Nitriensis Comitatus/Provincia/regio) 9, 12, 13, 23, 26, 27, 112, 119, 134, 170, 171, 173, 174, 176, 188, 191, 246, 302, 315, 319, 325, 331, 334, 335
 Nyitrafő *v.* Gajdel
 Nysa *v.* Neisse
Óbars (Starý Tekov, SK) 18, 33
Óbeszterce (Stará Bystrica, SK; Bisztricza, Ó-Besztercze, Vetus Bisztricza) **237**
Oblazó (Oblazov→Kotešová, SK; Oblazow, Ó-Blazó, Vágbalázsi) 172, **237**
 Ó-Blazó *v.* Oblazó
Ochodnica (SK; Ochodnicza, Ösvényes) 174, 175, 219, **238**
 Ócsad *v.* Oszadnica
Ohlau-i hercegség (Ducatus Olaviensis) 111
 Okrut *v.* Nemesokrút
Oláhdubova (Valaská Dubová, SK; Dubowá Valachorum) **136**, 146
Oláhország (Valachia) 86, 298
 Olaviensis Ducatus *v.* Ohlau-i hercegség
Olesna (Olešná, SK; Berekfalu, Oleschna, Olessná) 174, 223, **239**
 Olešná *v.* Olesna
Olmütz (Olomouc, CZ; Olomucensis, Olomucium) 108, 110
 Olomouc, Olomucensis, Olomucium *v.* Olmütz
Olympus (m.) 101
 Omastiná *v.* Omasztina
Omasztina (Omastiná, SK; Csermely, Omasztiná) 329, **333**
 Omšenie *v.* Missén
Ónod (H; Onodiensis) 292
 Onodiensis *v.* Ónod
 Opatová, Opatovia, Opatowa *v.* Apátfalva 1.
 Opatovce, Opatovcze, Opatowcze *v.* Apáti
 Oradea *v.* Nagyvárád
Oravicza (fl.; Oravicia, Orawicza) 58, **62**, 141
Oravka (Orawka, PL; Oráwki, Oráwky) 62, 141, **142–143**, 146 *v. e.* *Oráwka (fl.)*
 Oravská Jasenica *v.* Jaszenica
 Oravská Polhora *v.* Polhora
 Oravská Poruba *v.* Poruba; *v. e.* Gecel, Zábrecs
 Oravské Hámre *v.* Oszadahámri
 Oravské Veselé *v.* Veszele
 Oravský Biely Potok *v.* Fejérpatak
 Oravský Podzámok *v.* Lehotka
Orawa v. Arva (fl.), Árva (arx)
Orawicza v. Oravicza (fl.)
Oráwka (fl.; Arvula, Orawka) 142
 Orawka *v.* Oravka, *Oráwka (fl.)*
 Oráwki, Oráwky *v.* Oravka

Orawská Stolica v. Árva vármegye/county

Orechó (Orechové→Trenčín, SK; Diósfalu, Orecho, Orechovium, Orechowé) 293, **321**

Orechovienses (f. a.) 184

Orechová-Hora v. *Podoreschje* (*nucetum*)

Orlove (Orlové→Považská Bystrica, SK; Orlowe, Sigmond-Háza, Sigmondháza, Vágzsigmondháza) 225, **240**

Oroszlánykő (a.; Vršatec, SK; Oroszlánkő, Oroszleánykő, Wrschatecz) 221, 289, **301**

Oroszlánykői uradalom (Oroszleánykőiense/ Oroszleánykőiensis ditio/ dominium, Wrschatecz) **208**, 289, 301, 304, 313

Oroszlánykőpodhragy (Vršatské Podhradie, SK; Oroszlánkő, Podhradie, Podhragy) 301, **313**

Oroszleánykőiense/ Oroszleánykőiensis ditio/ dominium v. Oroszlánykői uradalom

Osada v. Oszada

Osádka v. Oszádka

Ošadnica v. Oszadnica

Osstancica v. Oszadnica

Ostratice v. Kissztrice, Nagysztrice; v. e. Csaltic

Oszada (Osada→Trstená, SK) **145**

Oszadahámri (Oravské Hámre→Trstená, SK; Hámri, *erronee* Harmi) **145**

Oszádka (Osádka, SK) **136–137**

Oszadnica (Ošadnica, SK; Osstancica, Oszadnicza, Ócsad) **238–239**, 335

Oszadnicza (r.) 174, **175**

Osztopna v. Sztupne

Otranto (I; Hydruntum) 299

Otrhané-Osztraticze v. Rongyossztrice

Otrhánky v. Rongyossztrice

Óvár (a.; Starý hrad, SK; Arx Vetusta, Ovar, Óvárur, Ó-vár, Ó-várum, Palaeopyrgos, Sztarý-Hrad) 172, 207, 211, **212–215**, 235, 237, 269

Ovar v. Óvár

Óvárálja v. Nezbudlúcska

Óvári uradalom (Óvariensis/Óváriensis dynastia/ditio) **207**, 230, 235, 237

Óvariensis dynastia/ditio v. Óvári uradalom

Ovčiarstvo v. Ovcsárszko

Ovcsárszko (Ovčiarstvo, SK; Juhászi, Owcsárszko) **243**

Óvár v. Magyaróvár

Owcsárszko v. Ovcsárszko

Ölved v. Jasztrabie

Örlak v. Sztrasó

Ösvényes v. Ochodnica

Palaeopyrgos v. Óvár

Palosnya v. Poluszié

Palota v. Várpalota

Pannonhalma (H; S. Mons Pannoniae) 215

Pannonia provincia 251, 252 v. e. Magyarország

Pannonia v. Magyarország, Pannonia provincia

Papradnensis (r.; *Popradinum*) **175**

Papradno v. Popradnó

Parasztdubova (Sedliacka Dubová, SK; Dubová, Nemes- és Parasztdubova) 62, **143**

Paraznó v. Praznó

Párnica (SK; Parnicza) 75, 76, **136**, 146

Parnicza (fl.) 58, **62**

Parnicza v. Párnica

Partium 13, 27

Pasczina Závoda, Paschnia Závoda v. Paucsinazávada

Paština Závada v. Paucsinazávada

Pásztorzávod v. Paucsinazávada

Patissus v. Tisza

Patyssus v. Tisza

Paucsinazávada (Paština Závada, SK; Paschnia Závoda, Pasczina Závoda, Pásztorzávod, Závoda) 223, **242**

Pečeňany v. Pecsényéd

Pecsényéd (Pečeňany, SK; Bánpecsényéd, Pecsényét, Petsenany, Petsenéd) 330, **331**

Péhhó v. Piéhhó

Pekelnik (r.; *erronee* „*Pekelujk*”) 62

Pelyvás v. Plevnik

Perecsényszabadi v. Precsénlehota

Peredmér v. Predmér

Peres v. Pravoticz

Peréte v. Prejta

Pest (→Budapest, H; Pesthum, Pestiensis, Pestum) 191, 260, 282, 286

Pest-Pilis-Solt vármegye/county 9, 12, 19, 23, 26, 33, 134

Péterszabadja v. Petrilehota

Petovka v. Petyovka

Petrilehota (Petrova Lehota, SK; Petrowá-Lehota, Péterszabadja) **332**

Petrovic (Petrovice, SK; Petrowitz, Petrócz, Trencsén-péteri) 223, **240**

Petrovice v. Petrovic; v. e. Szetyechó

Petrovská-Ulice v. *Rozon* 2.

Petsenany, Petsenéd v. Pecsényéd

Petyovka (Petovka→Motešice, SK; Bánpetri, Potyowka) **332**

Pewinna v. Povinna

Pezinok v. Bazin

Picho v. Piéhhó

Piéhhó (→Bolešov, SK; Picho, Péhhó) **313**

Piešťany v. Pöstyén

Pisonienses v. Pozsony (urbs), Pozsony vármegye/county

Pisoniensis [urbs], Pisonium v. Pozsony

Plevník (Plevník-Drienové, SK; Pelyvás, Plewnik, Plewnikum, Plewnjk) 172, 175, 225, **242**

Plevník-Drienové v. Drienove, Plevnik

Plewnik, Plewnikum, Plewnjk v. Plevnik

- Počarová *v.* Pocsarova
 Pocárowá *v.* Pocsarova
Pocsarova (Počarová, SK; Pocárowá, Pocsaró) **310**
Podbiela (Podbiel, SK; Podbela, Podbjel) **62, 145**
 Podhorie, Podhorje *v.* Kóssapodhorje, Liétavapodhorje
Podhradie (monti Tlsta adpositus) **309**
 Podhradie *v.* Besztercepodhragy, Hricsópodhragy, Nemespodhragy, Oroszlánykőpodhragy, Ugrócpodhragy
Podhradisso (a.) **172**
 Podhradj *v.* Nemespodhragy
 Podhradje *v.* Besztercepodhragy, Hricsópodhragy
 Podhragy *v.* Nemespodhragy, Oroszlánykőpodhragy
Podlednickvassó (Kvašov, SK; Kwassow, Kvassó, Kwaszó) **298, 312**
Podlužanensis vallis **333**
Podluzsán (Podlužany, SK; Bánluzsány, Podluzá, Podlužan) **176, 329, 333**
Podmanický Chodník (Podmanickýana semita) **172**
Podmanyin (Podmanín→Považská Bystrica, SK; Podmanin) **225, 241**
 Podmarinum, Podmerinum *v.* Predmér
Podoreschie (nucetum) **332**
 Podsarnie *v.* Szárnya
 Podskalie *v.* Podszkalje
Podszkalje (Podskalie, SK; Egyházasnádas, Podszkalye) **310, 311**
 Podvažie *v.* Besztercepodvazsje, Illavapodvázse
Podviszoka (Podvysoká, SK; Határújfalu, Podwisoká) **239**
Podvažie (vicus supra Milochow) **241**
 Podwazie *v.* Besztercepodvazsje, Illavapodvázse
 Podwazje, Podwázje *v.* Besztercepodvazsje
 Podwisoká *v.* Podviszoka
Pokrivács (Pokryvác, SK; Pokriwátsch) **137**
Polhora (Oravská Polhora, SK) **63, 144, 146**
Polhorensis fons **63**
 Polonia *v.* Lengyelország
Poluszié (Polusvie, SK; Palosnya, Polusvztje) **247**
Popradinum v. Papradnensis (r.)
Popradno (Papradno, SK; Kosárfalva) **175, 223, 240**
 Poroszi *v.* Pruszi
 Poroszka *v.* Pruska
Poruba (Oravská Poruba, SK) **139**
 Poruba *v.* Kőporuba, Nagyporuba
Porubka (Porúbka, SK; Túrirtovány) **247**
 Porubka *v.* Kisoruba
 Porúbka *v.* Porubka
 Posoniensis arx *v.* Pozsony (arx)
 Posoniensis Comitatus *v.* Pozsony vármegye/county
 Posoniensis urbs, Posonium *v.* Pozsony
 Potyowka *v.* Petyovka
 Považská Bystrica *v.* Vágbeszterce 1.; *v. e.* Alsómosztenyec, Besztercepodhragy, Besztercepodvazsje, Felsőmosztenyec, Milochó, Nemeskvassó, Orlove, Podmanyin, Praznó, Sebestényfalva, Vágtepla, Vrtizsér
 Považská Teplá *v.* Vágtepla
 Považské Podhradie *v.* Besztercepodhragy
 Považský Chlmec *v.* Chumec
 Považský hrad *v.* Vágbeszterce 2.
Povinna (Povina, SK; Gerebes, *erronee* Pewinna) **219**
 Powąszká-Bisztricza *v.* Vágbeszterce 1.
 Pozzuoli *v.* Puteoli
Pozsega vármegye/county **12, 13, 26, 27**
Pozsony 1. (*u.*; Bratislava, SK; Pisoniensis urbs, Pisonium, Pisonienses, Posoniensis urbs, Posonium) **11, 21, 25, 35, 37, 42–44, 52, 80, 93, 106, 117–119, 122, 183, 196, 205, 207, 210, 228, 229, 236, 270, 286, 297, 300, 317 v. e. Pozsony 2.**
Pozsony 2. (*a.*; Bratislavský hrad, SK; Posoniensis arx) **118 v. e. Pozsony 1.**
Pozsony vármegye/county (Pisonienses, Comitatus Posoniensis) **9, 12, 13, 23, 26, 27, 134, 191, 198, 200, 201**
 Pöstinienses/ Pösthinienses [thermae] *v.* Pöstyén
Pöstyén (Piešťany, SK; Pöstinienses/ Pösthinienses [thermae]) **183, 318**
Prága (Praha, CZ; Praga) **95, 114, 117, 273**
 Praha *v.* Prága
Pravotic (Pravotice, SK; Peres, Prawo, Prawota, Prawotecz, Próta) **156, 166, 334**
 Prawo, Prawota, Prawotecz *v.* Pravotic
Praznó (Praznov→Považská Bystrica, SK; Paraznó, Praznow, Práznov) **225, 241**
 Práznov *v.* Praznó
 Prečín *v.* Precsény
 Prečínska Lehota *v.* Precsénlehota
Precsénlehota (Prečínska Lehota→ Lednické Rovne, SK; Lehotka, Percsényszabadi) **312**
Precsény (Prečín, SK; Precsin, Soltészpercsény) **225, 241**
Predmér (Predmier, SK; Peredmér, Podmarinum, Podmerinum, Predmerinum, Predmeriensis, Predmérum, Predmier-Vagense [oppidum]) **172, 175, 225, 229, 234, 239, 242, 245, 246**
Predmierus (r.; Predmierius) **174**
 Predmjer-Kiszuczensis *v.* Thurzófalva
 Preita, Preitha *v.* Prejta
Prejta (→Dubnica nad Váhom, SK; Peréte, Preita, Preitha) **301, 307**
Prékopa (Priekopa, SK; Révayfalva) **247**
 Prélesz *v.* Prilesz
 Prešov *v.* Eperjes
Pribis (Pribiš, SK; Pribisch, Pribischum) **137**
 Priekopa *v.* Prékopa
 Příles *v.* Prilesz
Prilesz (Příles→Trenčianska Teplá, SK; Prélesz, Prilesz, Prileszje) **173, 307**

- Priszlop (m.)* 135
Prosiek v. Proszek
Prosné v. Proszné
Proszek (Prosiek, SK; Prósžék) 137
Prósžék v. Proszek
Proszné (Prosné→Udiča, SK; Kölesfalu, Proszno) 225, **241**
Próta v. Pravoticz
Pruské v. Pruska; v. e. Illavapodvázse, Szavcsina
Prusy v. Pruszi
Pruszi (Prusy, SK; Poroszi) 330
Pruszina (Pružina, SK; Barossháza, Pruzina) 175, **310**
Pruska (Pruské, SK; Poroszká, Pruszká, Pruszké, Pruszkó) 173, 301, 302, **304**
Pruzina v. Pruszina
Pružina v. Pruszina; v. e. Bresztenye
Pruzinenses montes 175
Pssurnowcze, Pssurowitz v. Pssurnovic
Pssurnovic (Pšurnovice→Bytča, SK; Legelövölgy, Pssurnovicz, Pssurnowcze, Pssurowitz) 223, **240**
Pšurnovice v. Pssurnovic
Púchó (Púchov, SK; Puchovia, oppidum Puchoviense, Puchovium, Puchowo, Puhó) 171–173, 175, 298, **302–303**, 309, 311, 312
Púchov v. Púchó; v. e. Bezdedó, Felsőkocskóc, Hoszcina, Hrabóvka 2., Ihristye, Nimnic, Noszic, Viészka
Puchovia, [oppidum] Puchoviense, Puchovium, Puchowo v. Púchó
Puchoviensis (r./amniculus; Bieliu, Bielowska-Rieka) 175, 293, 302, 311, 312
Pucó (Pucov, SK; Putzow, Putzowiensis) 66, 129, **138**
Pucov v. Pucó
Puhó v. Púchó
Puteoli (Pozzuoli, I) 177
Putzow, Putzowiensis v. Pucó
Rabča v. Rabcsa
Rabčice v. Rabcsica
Rabcsa (Rabča, SK) **144**
Rabcsica (Rabčice, SK; Nowá-Rábcsa, Rabcsice) **144**
Rabó v. Hrabó
Rača v. Récse
Rachovicza (m.; Rudinszky-Wrh) **171**
Racsa v. Ratsá (m.)
Radischium v. Magyarhradis
Radissa (fluvialus) **176**
Radissa (Radiša→Žitná-Radiša, SK; Radischa, Radissá, Radosa) 176, 329, **333**
Radolya (Radol'a, SK; Radola) 174, 219
Radosa v. Radissa
Raitzienses thermae (Rayczenses/ Rajeczenses thermae) 174, **177**, **247**
Rajec (SK; Rajeczum, Rajeczium, Rajetzum, Rayczensis, Rayecz, Rayeczium, Rayetz, Rayetzum) 169, 174, 177, 221, 229, **234**, 246, 247
Rajecká Lesná v. Frivald, Trsztena
Rajeczenses thermae v. Raitzienses thermae
Rakolub (Rakoluby, SK; Vágrákó) 185, **320**
Rákos mezeje (campi Rákos) 118, 257
Rakova (SK; Rakowá, Trencsénrákó) **239**
Raschow v. Rassó
Rašov v. Rassó
Rassó (Maršová-Rašov, SK; Marsófalva, Raschow, Ras-sow, Rašov) , 172, 225, **242**
Ratisbonensis v. Regensburg
Ratkó (Ratkovo, SK; Ratko, Vágratkó) 146
Rátsa (m.) **170**, 237
Ratsá (m.; Racsa) 170, 175
Ratsdorfensis v. Récse
Rayczenses thermae v. Raitzienses thermae
Rayczensis v. Rajec
Rayecz, Rayeczium, Rayetz, Rayetzum v. Rajec
Récse (Rača, SK; Ratsdorfensis) 229
Réfalva, Réfalvensis v. Révfalva
Regensburg (D; Ratisbonensis) 282
Réka (fl.) 58, **63**
Révayfalva v. Prékopa
Révfalu (Mnešice→Nové Mesto nad Váhom, SK; Mneschicze, Mnessice, Mnessicze, Mucsizce, Réfalva, Réfalvensis, Rév-falu, Vágrévfalu) 170, 173, 176, 185, 186, 318, **325**
Rév-falu v. Révfalu
Revisnye (Revišné→Veličná, SK; Rewisna, Rewisnia, Rewissnye) 62, 75, **131–135**, 136
Révkomárom v. Komárom 1., 2.
Rewisna, Rewisnia, Rewissnye v. Revisnye
Rezsőfalva v. Rudinszka
Ribani (r. p.?) 176 *v. e. Ribény*
Ribany, Ribanyi v. Ribény
Ribári (→Trenčín, SK; Halászlak) **322**
Ribény (Rybany, SK; Ribani?, Ribany, Ribanyi) 170, 176?, **332**
Ricsóvárálja v. Hricsópodhragy
Rohács, Roháts (arx) v. Szúlyó 2.
Roháts (m.) **171**, 177
Rokitje (m.) 175
Rokoss (m.; Rokosius) **172**, 327
Róma (Roma, I) 97, 108, 124, 180
Rongyossztrice (Otrhánky, SK; Eszterce, Otrhané-Osztraticze, Ronydos Sztréc) **331**
Ronydos Sztréc v. Rongyossztrice
Rosenberg (Ružomberok, SK; Rosenbergensis, Rózsa-hegy) 136
Rosina v. Roszina
Rosony-Kalnicz v. Rozsonkálnic
Roszina (Rosina, SK; Harmatos) **247**
Rowna Hora (m.; Rowná-Hora) 58, **60**, 62, 170, **171**, 174, 237

- Rowné *v.* Bicsarovné, Kósarovné, Lednicrovné
Rozgony (Rozhanovce, SK) 259
 Rozhanovce *v.* Rozgony
 Rožňová Neporadza *v.* Rozsonneporác
 Rožňové Mitice *v.* Rozsonmittic
Roznowiensis ditio 239
Rozon 1. (f. a.) 184
Rozon 2. (platea in Driétoma; Petrowszká-Ulice) 322
 Rožon *v.* Rozsonmittic
 Rožon-Mitticz *v.* Rozsonmittic
 Rožon-Neporác *v.* Rozsonneporác
Rozudecz (m.) 58, 60
Rozvagy (Rozvadze→Trenčianske Stankovce, SK; Rozwaczum, Rozvács, Rozvác, Rozvád) 293, 320
 Rózsahegy *v.* Rosenberg
Rozsonkálnic (Kálnica, SK; Kalános, Kalnicza, Kálnicza, Rosony-Kalnicz) 185, 186, 318, 320
Rozsonmittic (Rožňové Mitice→Trenčianske Mitice, SK; Rožon, Rožon-Mitticz, Rozsonymitta) 330, 332
Rozsonneporác (Rožňová Neporadza→Neporadza, SK; Rožon-Neporác, Rozsonynepród) 332
Rubowa (m.) 323
Rubra Silva v. Cservená-Hora (m.)
 Rudina *v.* Nagyrudina
 Rudinka *v.* Kisrudina
Rudinszka (Rudinská, SK; Rezsőfalva) 219, 238
Rudinszky-Wrh v. Rachovicza
 Ruskovce *v.* Ruszkóc
 Russikowcze *v.* Ruszkóc
 Ruszíkócz *v.* Ruszkóc
Ruszkóc (Ruskovce, SK; Bánruszkóc, Russikowcze, Ruszíkócz) 331
 Ruttká *vide* Alsóruttká, Felsőruttká
 Ružomberok *v.* Rosenberg
 Rybany *v.* Ribény
 S. Georgii castrum *v.* Johannesberg
 S. Mons Pannoniae *v.* Pannonhalma
 S. Nicolaus *v.* Szentmiklós
 Sádóčné *v.* Szádeczne
 Saipuschinum *v.* Żywiec
Samostriel (m.; Szamosztriel, Számosztriel) 171, 175, 310
 Šarišský hrad *v.* Sáros
 Sarmatia *v.* Lengyelország
 Sarna *v.* Szárnya
Sáros (*a.*; Šarišský hrad, SK; Sarub, Sáros) 257, 258
Sáros vármegye/county (Comitatus Sarosiensis) 12, 15, 26, 29, 86, 134, 258
 Sárosfalu *v.* Upochlav
 Sarosiensis Comitatus *v.* Sáros vármegye/county
Sárospatak (H; Sáros Patacum, Sáros Patak) 93, 119
 Sarub *v.* Sáros
 Sáros *v.* Sáros
Saskői uradalom (Saskőiensis dominatio) 298
 Savcia *v.* Szavcsina
 Savčina *v.* Szavcsina
 Sawcsina *v.* Szavcsina
 Saxonia *v.* Szászország
Scepusiacus Carpathus (m.) 228
 Scepusienses, Scepusiensis Comitatus, Scepusium, Scepusius *v.* Szepes vármegye/county
 Scepusiensis arx *v.* Szepesvár
 Scepusium *v.* Szepes vármegye/county
 Schawnik *v.* Scsávník
 Schciawnik *v.* Scsávník
 Schemnitzium, Schemnitzensis urbs *v.* Selmecbánya
 Schintavia *v.* Sempte
 Schipkow *v.* Sipkó
Schweidnitzi hercegség (Svidnicensis ducatus) 263
 Sclavonia *v.* Szlavónia
Scsávník (Štiavnik, SK; Schawnik, Schciawnik, Trenčsénselmec) 225, 240
 Sebastianowa, Sebastianowá *v.* Sebestényfalva
 Sebastyanowá *v.* Sebestyénfalva
 Šebešťanová *v.* Sebestényfalva
Sebestényfalva (Šebešťanová→Považská Bystrica, SK; Sebastianowa, Sebastianowá, Sebastyanowá, Sebestyénfalva, Szebasztian-falva) 172, 225, 240
 Sedliacka Dubová *v.* Parasztdubova
 Sedličná *v.* Szedlicsna
 Sedmerovec *v.* Szedmeróc
Segesvár (Sighișoara, RO; Segesvárum) 276
 Selec *v.* Szelec
Selmecbánya (Banská Štiavnica, SK; Schemnitzium, Schemnitzensis urbs) 92
 Semproniensis, Sempronium *v.* Sopron
Sempte (Šintava, SK; Schintavia, Sintavia, Syntavia) 105, 195
 Senica *v.* Szenic
 Servia *v.* Szerbia
 Setechov *v.* Szetyechó
 Sicilia *v.* Szicília
 Sighișoara *v.* Segesvár
 Sigmondháza *v.* Orlove
 Sigmond-Háza *v.* Orlove
 Sihelné *v.* Szihelne
Siklós (H; Siklosiensis) 267
 Silain *v.* Zsolna
 Silesia, Silesiae, Silesiacus, Silesii *v.* Szilécia
 Šintava *v.* Sempte
 Sintavia *v.* Sempte
Sipkó (Šípkov, SK; Báncsipkés, Schipkow, Sipkow) 329, 334
 Šípkov *v.* Sipkó
Sirmiensem piscina 177
 Sirmium *v.* Szerémség
 Skala *v.* Szkala

- Skalcensis Abbatia v. Szent Benedekről és Andrásról nevezett szkalkai apátság
 Skalica v. Szakolca
Skalka (m.) 172
 Skalka nad Váhom v. Szkala, Szkalaújfalu; v. e. Ujezdó
 Skalská Nová Ves v. Szkalaújfalu
 Slatina nad Bebravou v. Nagyszlatina
Slatinice (CZ; Slatinensis, Slatinenses [thermae]) 182
 Slatinka nad Bebravou v. Kisszlatina
 Slavnica v. Szlavnica, Vászka
 Slopná v. Szlopná
 Smolenice, Smolenitz v. Szomolány
 Soblahov v. Szoblahó
Sól (Sól, Województwo śląskie, PL; Solya, Szolya) 239, 335
 Solna, Solnensis v. Zsolna
 Solnensis Processus v. Felső járás 2.
 Soltészperecsény v. Precsény
 Solya v. Sól
Somogy vármegye/county 12, 15, 26, 29, 154, 164
 Šoporňa v. Sopornya
Sopornya (Šoporňa, SK; Sopornium) 120
Sopron (H; Semproniensis, Sempronium) 229, 280
Sopron vármegye/county 12, 15, 20, 26, 29, 34
Spelunca draconum (antrum) 171
 Spišský hrad v. Szepesvár
 Sremski Karlovci v. Karlóca
 Srňacie v. Szrnyace
 Srnye v. Beckószrnye
 St. Márton v. Turócszentmárton
 Stankovany, Stankowany v. Sztankovány
 Stará Bystrica v. Óbeszterce
 Starý hrad v. Óvár
 Starý Hrozenkov v. Hrosinkow
 Starý Tekov v. Óbars
 Staškov v. Sztaskó
 Štefanov nad Oravou v. Alsóstepanó, Felsőstepanó; v. e. Lavkó
 Štiavnik v. Scsávník
 Stráňavy v. Sztranyán
 Stránske v. Sztránszke
 Strasa v. Strázsa
Stražov (m.; Strazow, Sztrazow) 171, 174, 176
 Strážov, Strážow v. Sztrasó, *Strážov (m.)*
 Strazow v. Sztrasó, *Strážov (m.)*
Strázsa (Stráža, SK; Nemesőr, Strasa) 213, 237
 Strechen v. Sztrecsén
 Strecňo v. Sztrecsén, Sztrecsnó
Strehlitz hercegség (Strilicensis ducatus) 263
Strelna (Střelna, CZ; Strelné) 170, 175
 Střelna v. Strelna
Stretschniaská-Dolina (Stretensis/Sztrecsnensis vallis, Sztrecsnai-Völgy) 215, 235, 335
Stretsen (m.; mons Sztrecsnensis, Streczen, Strecánská-Hora, Stretschenká-Hora) 170, 171, 173, 248
 Strezenice, Strezenicze, Streženice v. Sztrezsenic
 Strigoniensis Comitatus/Provincia v. Esztergom vármegye/county
 Strigonium v. Esztergom
 Strilicensis ducatus v. Strehlitz hercegség
Studena (fl.; Studená) 58, 62–63, 145
 Stupné v. Sztupne
 Štvrtok v. Csötörtök
 Suchá Hora, Suchá-Hora v. Szuchahora
 Sucs v. Alsószucs, Felsőszucs
Suja (Šuja, SK) 247
 Šuja v. Suja
 Súľov-Hradná v. Szúlyó 1., Szúlyóhradna
 Súľovský hrad v. Szúlyó 2.
 Súlyó v. Szúlyó 1.
 Superior Hungaria/Pannonia v. Felső-Magyarország
 Superior Kubin, Superius Cubinium v. Felsőkubin
 Superior Processus v. Felső járás 1., 2.
 Superior Silesia v. Felső-Szilézia
 Svätý Jur v. Szentgyörgy
Svedernicus (r.; Svedernik) 174, 175
 Svederník v. Szvedernik; v. e. Keblov, Marcsek, Zarjécs 3.
 Sverepec, Sverepecz v. Szverepec
 Svidnicensis ducatus v. Schweidnitz hercegség
 Svinná v. Szvinna 2.; v. e. Kisneporác
 Swedernik v. Szvedernik
 Syntavia v. Sempte
Szabolcs vármegye/county 12, 15, 26, 29
Szádeczne (Sádočné, SK; Szádecné) 310
Szakolca (Skalica, SK; Szakolczensis) 330
 Szalonca v. Szlavnica, Vászka
Szamáróc (Zamarovce, SK; Szamarócz, Szamáróc, Szomárowcze, Vágzamárd) 185, 321
 Szamarócz v. Szamáróc
Szamosztriél v. Samostriel
Számosztriél v. Samostriel
 Szaniszlófalva v. Sztaskó
Szárnya (Podsarnie, PL; *erronee* Farná; Sarna) 145
Szászország (Saxonia) 69
Szatmár vármegye/county 12, 15, 26, 29
Szatsa (a.) 172
Szavcsina (Savčina→Pruské, SK; Savcia, Sawcsina) 173, 313
 Szebasztian-falva v. Sebestényfalva
 Szedernye v. Szvedernik
Szedlicsna (Sedličná→Trenčianske Stankovce, SK; Szednicze, Vágzallás) 320
Szedmeróc (Sedmerovec, SK; Szedmerócz, Szedmerowecz, Szedmeróc) 301, 313
Székesfehérvár (H; Alba, Alba Regalis) 21, 35, 81, 115, 256, 295, 299
Szelec (Selec, SK; Szelec) 293, 320

- Szenic** (Senica, SK; Szenice, Szenitzium) 302
- Szent Benedekről és Andrásról nevezett szkalkai apátság** (Abbatia de Rupibus S. Benedicti et Andreae, Abbatia D. Benedicti de Rupibus, Abbatia Skalcensis) 172, 173, 254, 305, 308, 313
- Szentanna** (Liptovská Anna, SK; Liptószentanna, Szent-Anna) 137
- Szent-Anna v. Szentanna
- Szentgyörgy** (Svätý Jur, SK; Szentgyörgyensis) 229
- Szentistvánpatlak v. Závodje
- Szentjánosháza v. Hlozsa
- Szentmiklós** (Liptovský Mikuláš, SK; Liptószentmiklós, S. Nicolaus) 269
- Szepes vármegye/county** (Scepusiensis, Scepusiensis Comitatus, Scepusium, Scepusius) 9, 12, 14, 23, 26, 28, 29, 59, 61, 86, 88, 90, 105, 134, 259, 267, 276
- Szepesvár** (a.; Spišský hrad, SK; arx Scepusiensis) 105
- Széppatak v. Krivoklad
- Szerbia** (Servia) 192
- Szerém vármegye/county** 12, 13, 26, 27
- Szerémség** (Sirmium) 192, 227
- Szesztercz* (m.) 58, 60
- Szesztrcs* v. *Szesztercz* (m.)
- Szetrechow v. Szytyechó
- Szytyechó** (Setechov→Petrovice, SK; Szetrechow, Szytyechow, Visszhang) 223, 240
- Szicília** (Sicilia) 136
- Szigoth (vicus contra Urbanow penes Vagum; v. EKF Coll. XII. Sect. IV.) 242
- Szihelne** (Sihelné, SK; Szihelné) 144
- Sziklahát v. Zaszkalje
- Szilézia** (Silesia, Silesiae, Silesiacus, Silesii) 111, 136, 170, 174, 175, 178, 186, 198, 211, 219, 229, 231, 238, 239, 262, 268, 271, 283, 295, 332, 335 v. e. Felső-Szilézia
- Szkala** (Skala→Skalka nad Váhom, SK; Szkalka, Vág-sziklás) 173, 314 v. e. Szent Benedekről és Andrásról nevezett szkalkai apátság
- Szkalaújfalu** (Skalská Nová Ves→Skalka nad Váhom, SK; Nemesújfalu, Nowá-Wesz, Uj-falu, Ujfalu) 173, 314
- Szkalka* (m.) 314
- Szkalkai uradalom** (Szkalkense dominium) 208
- Szlanica** (→Námestovo, SK; *erronee* Szlatnicza) 145
- Szlatina* (monticulus) 177
- Szlatina v. Kisszlatina, Nagyszlatina
- Szlatnica v. Szlanica
- Szlavnica** (Slavnica, SK; Szalonca, Szlawnicza) 313
- Szlavónia** (Sclavonia) 12, 26
- Szlawnicza v. Szlavnica
- Szlopna** (Slopná, SK; Szolopna) 309
- Szoblahó** (Soblahov, SK; Cobolyfalu, Szoblaho, Szoblahow, Szolahov) 293, 321
- Szóblahovienses* (f. a.) 184
- Szolahov v. Szoblahó
- Szolnok** (H; Zolnokum) 328
- Szolopna v. Szlopna
- Szolya v. Sól
- Szomárowcze v. Szamáróc
- Szomolány** (Smolenice, SK; Smolenitz) 125
- Szrnatzé v. Szrnyace
- Szrnyace** (Srňacie→Dolný Kubín, SK; Szrnatzé) 136
- Szrnye v. Beckószrnye
- Szrnyé v. Beckószrnye, Trencsénszrnye
- Sztankovány** (Stankovany, SK; Stankowany) 62
- Sztara hora* (prope pagum Chizsne) 145
- Sztarowecz* (mola) 240
- Sztarý-Hrad v. Óvár
- Sztaskó** (Staškov, SK; Szanislófalva, Sztasskow) 239
- Sztránszke** (Stránske, SK; Sztránské, Sztránszké, Alsó-osztorány) 247
- Sztranyán** (Stráňavy, SK; Felsőosztorány, Sztranyani) 248
- Sztrasó** (Strážov→Žilina, SK; Őrlak, Strazow, Strázow, Strážow) 171, 243
- Sztrazow* v. *Strážov*
- Sztreczeniczenses* (f. a.) 184
- Sztrecsén** (Strečno, SK; Strechen, Sztrecsen, Sztrecsény) 235, 248, 269
- Sztrecsnai-Völgy* v. *Stretnchnianská-Dolina*
- Sztrecsnensis mons* v. *Stretnsen* (m.)
- Sztrecsnensis vallis* v. *Stretnchnianská-Dolina*
- Sztrecsnó** (a.; Strečno, SK; arx Sztrecsnensis/Sztreczenensis/Sztrecsnensis, Sztreczen, Sztrecsen, Sztrecsény, Sztrecsna, Sztrecsnense castrum, Sztrecsno, Sztrecsno) 152, 154, 162, 164, 172, 208, 211, 215–216, 237, 239, 247, 269
- Sztrecsnói uradalom** (Sztrecsényi uradalom, Sztrecsnensis/Sztrecsnensis/Sztreczenensis/Sztrecsnensis ditio/dominatio/ dynastia) 154, 164, 208, 219, 237–239, 247, 248
- Sztrecsenic** (Streženice, SK; Kebeles, Strezenice, Strezenice, Sztreczenicensis, Sztreczenics) 171, 173, 298, 312
- Sztupne** (Stupné, SK; Osztopna, Sztupné, Sztupnye, Sztupnyé) 223, 240
- Szturovecz/Sztarowecz?* 172
- Szuchahora** (Suchá Hora, SK; Suchá-Hora) 145, 146
- Szuczenses* (f. a.) 184
- Szúcsgyertyános v. Hrabóvka 1.
- Szúlov* v. *Szulyovius* (r.)
- Szuloviense castellum v. Szúlyó 2.
- Szulow, Szulowiensis v. Szúlyó 1.
- Szúlyó 1.** (p.; →Súlov-Hradná, SK; Súlyó, Szulow, Szulowiensis, Szulyow, Szúlyov, Szúlyóhradna, Szulyóvár-alja, Zulyó) 171, 175, 177, 185, 243–246 v. e. Szúlyó 2.
- Szúlyó 2.** (a.; Súlovský hrad, SK; arx Rohács/Roháts, Katalin-Vár, castellum Szuloviense) 177, 212, 227–228, 242, 243 v. e. Szúlyó 1.

- Szúlyóhradna** (→Súľov-Hradná, SK; Hradna, Hradná, Szulyóvárálja) 175, **246** v. e. Szúlyó 1.
 Szúlyov v. Szúlyó 1.
 Szulyóvárálja v. Szúlyó 1., Szúlyóhradna
Szulyovius (r.; *Szúlov*) 174, **175**
 Szulyow v. Szúlyó 1.
 Szúnyogfalu v. Szunyogzávada
 Szúnyogjaszenica v. Nagyjaszenica
Szunyogzávada (Lietavská Závadka→ Lietava, SK; Szunyog-Závadka, Szúnyogfalu) **243**
 Szutschan v. Alsószucsá
Szvedernik (Svederník, SK; Swedernik, Szedernye, Szwedernik, Szwedernjk) 172, 219, **237**
Szverepec (Sverepec, SK; Lejtős, Sverepecz) **309**
Szvinna 1. (Lietavská Svinná-Babkov, SK; Litvaszinye, Szwina) **243** v. e. Szvinna 2.
Szvinna 2. (Svinná, SK; Bercsény) **330** v. e. Szvinna 1.
 Szwedernik, Szwedernjk v. Szvedernik
 Szwina v. Szvinna 1.
 Ťapešovo v. Tyapessó
Tarcza (fl.) 259
 Tartaria v. Tatárország
Tatárország (Tartaria) 90
Tatri (montes) 59
Temes vármegye/county 12, 13, 15, 26, 27, 29
Temesi Bánság (Banat [of Temes]) 13, 27
Temesvár (Timișoara, RO) 214
Tepla (Trenčianska Teplá, SK; Hölak, Teplá) 176, 293, 306, 307, 314
Teplíc 1. (Teplička nad Váhom, SK; Teplicza, Vágtapolca) 172, **237** v. e. Teplíc 2.
Teplíc 2. (Trenčianske Teplice, SK; Teplice, Trencsénteplic) **306** v. e. Teplíc 1.
Teplinus (r.; *Teplá*) **176**
 Terchova, Terchová, Terchowa v. Tyerhova
 Terhely v. Tyerhova
 Térnádasd v. Trsztye
 Terstena v. Trsztena
 Tersztená v. Trsztena
Théba (Thebae) 124
 Thrinchinium v. Trencsén 1.
 Thurná v. Túrna
 Thúrócz, Thúróczienis Comitatus/ Provincia v. Turóc vármegye/county
 Thuroczienis Comitatus, Thurocium v. Turóc vármegye/county
Thurzófalva (Turzovka, SK; Predmjer-Kiszuczensis [vicus], Thurzovka, Thurzowka, Turzófalva, Turzowka) 174, 223, **239**
 Tibiscus v. Tisza
 Timișoara v. Temesvár
Timorác (Timoradza, SK; Timoracz, Timorazum, Timorháza) 176, 329, **334**
 Tincinium v. Trencsén 1.
Tisza (Patissus, Patyssus, Tibiscus) 61, 73, 86, 88, 188
Tiszán inneni kerület (Cistibiscan district) 12, 13, 26, 28
Tiszán túli kerület (Transtibiscan district) 12, 13, 26, 28
Tiszántúl (Transtibiscanus) 69
Tivoli (I; Tybur) 180
 Tižina v. Tizsina
Tizsina (Dolná Tižina, SK; Alsótizsény, Tižina) **237**
Tlsta-Hora (m.; *Tlsta*) **171**, 309
Tokaj (H; Tokaiensis, Tokaium) 81, 117, 222, 273, 282
Tolna vármegye/county 12, 15, 26, 29
 Topolčany, Topolcsán, Topolczan v. Nagytapolcsán
 Topos v. Alsóbrezníc
Torna vármegye/county 12, 15, 26, 29
 Tornýos v. Túrna
 Tóthalom v. Kopeck
 Tölgyesalja v. Zadubne
Törökország (Turcia) 59
 Transalpina Dacia v. Havasalföld
 Transdanubian district v. Dunán túli kerület
 Transylvania, Transylvania v. Erdély
 Transmontanus Processus, Transmountain District v. Hegyen túli járás
 Transtibiscan district v. Tiszán túli kerület
 Transtibiscanus v. Tiszántúl
Trebichava (Trebichava, SK; Trebichowa, Trebichowá) 329, **333**
Trebin (→Kochanóc→Adamovské Kochanovce, SK; Trebia) **322**
 Trenčianska Teplá v. Tepla; v. e. Dobra, Prilesz
 Trenčianska Turná v. Túrna; v. e. Hámri
 Trenčianska Závada v. Trencsénzávada
 Trenčianske Biskupice v. Biskupic 2. v. e. Bela, Bobrovník, Nozdrkóc
 Trenčianske Bohuslavice v. Bohuszlavic
 Trenčianske Jastrabie v. Jasztrabie
 Trenčianske Mitice v. Egyházasmittic, Nemesmittic, Rozsonmittic
 Trenčianske Stankovce v. Kissztankóc, Nagysztankóc; v. e. Nagykokolna, Rozvagy, Szedlicsna
 Trenčianske Teplice v. Teplíc 2.
 Trenčín v. Trencsén 1., 2.; v. e. Apátfalva, Bela, Biskupic 2., Bobrovník, Hanzlíkfalva, Isztebnik, Kiskubra, Kiszáblat, Nagyzáblat, Nagykubra, Orechó, Ribári, Zabinec, Zlatóc
Trencsén 1. (u.; Trenčín, SK; Thrinchinium, Tincinium, Trenchiniensis/ Trentiniensis civitas, Trenchinium, Trentschiniensis, Trentsin, Trentsinensis, Trentsinensis urbs, Trentsinium, Trinchinium, Trincinium, Trynchinium) 150, 156, 160, 167, 169, 170, 172, 173, 178, 187, 195, 202, 203, 205, 209, 221, 225, 227, 229, 231, 233, **248–287**, 294, 297, 299, 302–306, 309, 314, 315, 320–322, 325, 335 v. e. Trencsén 2.

- Trencsén 2.** (*a.*; Trenčiansky hrad, SK; Trenchin, Trencinium, Trentsiniensis [arx/castrum], Trentsín, Trentsínium, Trynchzinum) 195, 196, 202, 203, 244, 254, 256, 277, 288, **289–293**, 299 *v. e.* Trencsén 1.
- Trencsén vármegye/county** (Comitatus/ Provincia Trentsiniensis, Trencsén-Vármegye/county, Trentsínska-Stolitze, Trentscher Gespansschaft, Trynchzinum) 12–15, 19, 26, 28, 29, 34, 59, 62, 64, 66, 68, 77, 79, 86, 134, 135, 146, **147–335**
- Trencsénfogas *v.* Zubák
- Trencsénhosszúmező *v.* Dluha
- Trencségi uradalom** (ditio/ dominatio/ dominium/ dynastia/ Trentsén/ Trentsiniense/ Trentsiniensis, haeredia Trentsiniensia) 203, **208**, 250, 273, 288, 292, 305, 314, 320, 321, 322
- Trencsénkutas *v.* Kiskotyessó, Nagykotyessó, Nemeskotyessó
- Trencsénladány *v.* Liszica
- Trencsénpéteri *v.* Petrovic
- Trencsénpüspöki *v.* Biszkupic 2.; *v. e.* Bela
- Trencsénrákó *v.* Rakova
- Trencsénselmec *v.* Scsávník
- Trencsén-szrnye** (Horné Srnie, SK; Felsőszrnye, Szrnyé) 293, **314**
- Trencsénsztankóc *v.* Kissztankóc, Nagysztankóc
- Trencséntéplíc *v.* Teplíc 2.
- Trencséntölgyes *v.* Dubodiél
- Trencsénzávada** (Trenčianska Závada→ Nemšová, SK; Trencsénzávod, Závada) **314**
- Trentschiner Gespansschaft, Trentschinienses, Trentsínska-Stolitze, Trentsiniensis Comitatus/Provincia *v.* Trencsén vármegye/county
- Trentsén (dynastia) *v.* Trencségi uradalom
- Trentsinienses thermae* (*Trentsinienses aquae/calidae*, *Trincinenses thermae*) 176, **177–184**, 306
- Tridvori** (Turie, SK; Háromudvar, Tridvori) **247**
- Trinchinium, Trincinium *v.* Trencsén 1.
- Trincinenses thermae v. Trentsinienses thermae*
- Trnava *v.* Nagyszombat
- Trnové** (→Žilina, SK; Trnowé, Zsolnatarnó) **247**, 248
- Trstená 1. *v.* Trsztena; *v. e.* Oszada, Oszadahámri
- Trstená 2. *v.* Trsztyenna
- Trstie *v.* Trsztye
- Trstje *v.* Trsztye
- Trsztena** (Trstená, SK; Arundinopolis, Terstena, Tersztená, Trstená, Trsztená) 62, **142**, 146
- Trsztenky-Majer *v.* Trsztyenna
- Trsztye** (Trstie→Dolný Lieskov, SK; Térnádasd, Trstje) 175, **310**
- Trsztyenna** (Trstená→Rajecká Lesná, SK; Trsztenky-Majer) 246
- Trsztyennafrivald *v.* Frivald
- Trynchinium *v.* Trencsén 1.
- Trynchzinum *v.* Trencsén 2., Trencsén vármegye/county
- Tuchina** (Tuchyňa, SK; Urasági-Tuchina, Tuschina) 301, **313**
- Tuchyňa *v.* Nemestuchina, Tuchina
- Tuncsicze *v.* Tunyesic
- Tunežice *v.* Tunyesic
- Tunyesic** (Tunežice→Ladce, SK; Tuncsicze, Tunyogfalva) **309**
- Tunyogfalva *v.* Tunyesic
- Turcia *v.* Törökország
- Turdossin** (Tvrdošín, SK; Tvardoschinum, Twardoschinum, Twrdoschin, Twrdoschinum, Twrdossinum) 62, **141–142**, 146
- Turie *v.* Tridvori, Turó
- Túrirtovány *v.* Porubka
- Túrna** (Trenčianska Turná, SK; Thurná, Tornynos, Turna) 293, **321**
- Turna *v.* Túrna
- Turnenses (f. a.)* 184
- Turó** (Turie, SK; Túr, Háromudvar) **247**
- Túr, Turó
- Turóc vármegye/county** (Thuroczienis Comitatus, Thurocium, Thúrócz, Thúróczienses, Thúrócziensis Comitatus/Provincia) 9, 12, 13, 23, 26, 27, 58, 59, 62, 66, 74, 75, 79, 134, 136, 141, 146, 170–172, 184, 211–213, 215, 219, 221, 247, 248, 255, 269, 335
- Turócremete *v.* Vrickó
- Turócszentmárton** (Martin, SK; St. Márton) 335
- Turzófalva, Turzovka, Turzowka *v.* Thurzófalva
- Tuschina minor *v.* Nemestuchina
- Tuschina *v.* Tuchina
- Tvardoschinum *v.* Turdossin
- Tvrdošín *v.* Turdossin; *v. e.* Krasznahorka 1., Medvedce
- Twardoschinum *v.* Turdossin
- Twrdoschin, Twrdoschinum, Twrdossin, Twrdossinum *v.* Turdossin
- Tyapessó** (Ťapešovo, SK; Tyapessow) **144**
- Tybur *v.* Tivoli
- Tyerhova** (Terchová, SK; Terchova, Terchowa, Terhely) 62, 146, 174, **237**, 335
- Tyrnavia, Tyrnaviensis [urbs] *v.* Nagyszombat
- Udiča *v.* Kisudicsa, Nagyudicsa; *v. e.* Proszné, Upochlav
- Udicza *v.* Kisudicsa, Nagyudicsa
- Ugocsa vármegye/county** 12, 15, 26, 29
- Ugrócpodhragy** (Uhrovské Podhradie, SK; Podhradie, Zayváralja) **333**
- Ugrócz *v.* Zayugróc 1., 2.
- Ugróczáváda** (Závada pod Čiernym vrchom→Kšinná, SK; Bánzabos, Závada, Závoda) 176, 329, **333**
- Ugrocziensis vallicula* 332
- Ugrocziensis/Ugróczensis ditio/ dominatio *v.* Zayugróci uradalom
- Ugród, Ugrótz *v.* Zayugróc 2.

Uherské Hradiště *v.* Magyarhradis

Uhrócz *v.* Zayugróc 1.

Uhrovec *v.* Zayugróc 1., 2.

Uhrovské Podhradie *v.* Ugrócpodhragy

Uhrowecz *v.* Zayugróc 1.

Újajzd *v.* Ujezdó

Újbeszterce (Nová Bystrica, SK; Uj-Besztercze) **237**

Uj-Besztercze *v.* Újbeszterce

Ujezdó (Újajzd→Skalka nad Váhom, SK; Ujezdo, Vág-utas) **314**

Uj-falu *v.* Beckóújfalu, Dúlóújfalu, Szkalaújfalu

Ujfalu *v.* Szkalaújfalu

Ujheliensis *v.* Vágújhely

Uj-Hely, Uj-helyinum *v.* Kiszucaújhely

Ujhelyinum, Ujhelyinum *v.* Kiszucaújhely

Újhelymogoród *v.* Liészkovec 1.

Ujvár *v.* Érsekújvár

Ujvarinum *v.* Érsekújvár

Újvíz *v.* Cimenna

Ung vármegye/county 12, 15, 26, 29

Ungaria *v.* Magyarország

Upochlav (Upohlav→Udiča, SK; Sárosfalu, Upohláv, Upolaw) 298, **311**

Upohlav, Upohláv *v.* Upochlav

Upolaw *v.* Upochlav

Urasági-Kálnic (Kalnica, SK; Kalános, Kalnicza, Kálnicza) 185, 186, 318, **320**

Urasági-Klobusitz *v.* Felsőklobusic

Urasági-Kocsóc *v.* Felsőkocsóc

Urasági-Tuchina *v.* Tuchina

Urbanó (→Maršová-Rašov, SK; Urbanow) **242**

Ustia *v.* Usztya

Ústie nad Priehradou *v.* Usztya

Usztya (Ústie nad Priehradou→Trstená 1., SK; Ustia, Usztye) 62, 143, **145**

Usztye *v.* Usztya

Vadicsow (silva) 236

Vág (Váh; Vaganus, Vagus, Vágus) 58, 61, 62, 66, 78, 79, 136, 146, 169, 171, **172–174**, 175, 176, 178, 186, 188, 190, 192, 194, 195, 196, 208, 211–213, 215, 216, 219, 220, 223, 229, 230, 231, 233–238, 240–243, 248, 251, 252, 255, 256, 259, 268, 269, 274, 275, 277, 278, 282, 283, 285–287, 289, 294, 295, 297, 302, 304, 305, 307, 310–314, 316–325, 335

Vágagyagos *v.* Hlinik

Vágajla *v.* Besztercepodvazsje

Vágapáti *v.* Apáti

Vágaranyos *v.* Zlatóc

Vágbalázsi *v.* Oblazó

Vágbánya *v.* Bohunic

Vágbékás *v.* Zsabinec

Vágbeszterce 1. (a.; Považská Bystrica, SK; Besztercze, Beszterczinum, Besztercium, Powászká-Bisztricza,

Vágh-Besztercze) 223, 225, 229, **234**, 240–242, 310 *v. e.* Vágbeszterce 2.

Vágbeszterce 2. (a.; Považský hrad, SK; Besztercze, arx Beszterczensis, Bisztricia, Vág-Besztercze, Vágh-Besztercze, arx Vágh-Beszterczensis, Vág-Besztertzi-num) 172, 173, 175, 208, 212, **223–225**, 234, 241 *v. e.* Vágbeszterce 1.

Vágbesztercei uradalom (Beszterczensis/ Beszterczensis/ Beszterczensis/ Vágh-Beszterczensis/ Vágh-Beszterczensis ditio/ dynastia/ dominatio) **208**, 225, 229, 234, 235, 240, 241, 242, 246

Vág-Besztercze *v.* Vágbeszterce 2.

Vágbori *v.* Bori

Vágcsütörtök *v.* Csötörtök

Vágegyháza *v.* Kosztolna; *v. e.* Zarjécs 2.

Vágerdőalja *v.* Kóssapodhorje

Vágh-Beszterczensis / Vágh-Beszterczensis ditio/dominatio *v.* Vágbesztercei uradalom

Vágh-Besztercze *v.* Vágbeszterce 1., 2.

Vágh-Beszterczensis arx *v.* Vágbeszterce 2.

Vághéve *v.* Vágtepla

Vághidas *v.* Isztebnik

Vágh-Teplá *v.* Vágtepla

Vágh-Tepla *v.* Vágtepla

Vágh-Teplenses (f. a.) 184

Vágh-Ujhely, Vágh-Uj-Helinum, Vágh-Ujhelyum *v.* Vágújhely

Vágkohány *v.* Kochanóc

Vágköre *v.* Nemesokrút

Vágmélyesd *v.* Alsóhluboké, Felsőhluboké

Vágmogoród *v.* Liészkovec 2.

Vágmedec *v.* Nedeca

Vágormos *v.* Noszic

Vágpart *v.* Illavapodvázse

Vágrákó *v.* Rakolub

Vágratkó *v.* Ratkó

Vágrévfalu *v.* Révfalu

Vágsomfalu *v.* Driénove

Vágszabolcs *v.* Kiszáblat, Nagyzáblat

Vágszállás *v.* Szedlicsna

Vágsziklás *v.* Szkala

Vágtapolca *v.* Teplíc 1.

Vágtepla (Považská Teplá→Považská Bystrica, SK; Vágh-Teplá, Vághéve, Vágh-Tepla, Wázna Teplá) 172, 225, **241**, 242

Vágújfalu *v.* Beckóújfalu

Vágujheliensis *v.* Vágújhely

Vágújhely (Nové Mesto nad Váhom, SK; Ujheliensis, Vágh-Uj-Helyinum, Vágh-Ujhely, Vág-Ujhelinum, Vágh-Ujhelyum, Vágujheliensis) 170, 173, 176, 229, 325, 335 *v. e.* Révfalu

Vágus v. Vág

Vágutas *v.* Ujezdó

- Vágváralja *v.* Besztercepodhragy
 Vágzamárd *v.* Szamáróc
 Vágzsámbokrét *v.* Kiszámbokrét
 Vágzsigmondháza *v.* Orlove
 Valachia *v.* Oláhország
 Valaská Dubová *v.* Oláhdubova
 Valašské Klobouky *v.* Klobuk
Valaskabela (Valaská Belá, SK; Bela, Bélapataka) 334
Valkó vármegye/county 12, 13, 26, 27
Vapecs (m.) 172
 Varadiensis *v.* Nagyváradi
Váraljalehota (Lednická Lehota→Lednica, SK; Lednicváralja, Lehota, Lehotka) 298, 312
 Várallya *v.* Besztercepodhragy
Varin (Varín, SK; Varinium, Varinum, Varyn, Várna) 172, 174, 213, 229, 230, 235, 237, 335
 Varín *v.* Varin
 Varjad *v.* Vranje
 Várna *v.* Varin
Várpalota (H; Palota) 295, 296
 Varyn *v.* Varin
Vas vármegye/county 12, 15, 26, 29
 Vasilov *v.* Vasziló
Vasziló (Vasílov, SK; Waszilow) 144
Vászka (→Slavnica, SK; Szalonca, Waszka) 313
Vavrecska (Vavrečka, SK; Wawrecska) 143
 Velčice *v.* Velcsic
Velcsic (Velčice→Chocholná-Velčice, SK; Velcsóc, Velcsicz, Welcsicze) 322
Velcsiczenses (f. a.) 184
Velence (Venezia, I; Venetiae) 103, 184
 Veličná, Velicsna *v.* Nagyfalú
 Velká Chocholná *v.* Nagykokolna
 Velká Čierna *v.* Nagycserna
 Velká Hradná *v.* Nagyhradna
 Velká Jasnica *v.* Nagyjaszenica
 Velká Kotešová *v.* Nagykotyessó
 Velká Udiča *v.* Nagyudicsa
 Velká-Diwina *v.* Nagydivina
 Velké Bierovce *v.* Nagybiróc
 Velké Chlievany *v.* Nagyhlévény
 Velké Držkovce *v.* Alsódrskóc, Felsődrskóc; *v. e.* Csuklász
 Velké Košecké Podhradie *v.* Nagypodhragy
 Velké Ostratice *v.* Nagysztrice
 Velké Rovné *v.* Bicsarovné
 Velké Stankovce *v.* Nagysztankóc
 Velký Bysterec *v.* Nagybistertec
 Velký Kolačín *v.* Nagykolacsín
 Venetiae, Venezia *v.* Velence
Verhtepla (Vrchteplá, SK; Felsőhéve, Montana-Teplá, Wrch-Teplá) 225, 242
Verőce vármegye/county 12, 13, 26, 27
Veszele (Oravské Veselé, SK; Weselé) 144
Veszprém vármegye/county 12, 15, 26, 29
 Vetus Bisztricza *v.* Óbeszterce
 Vetusolium *v.* Zólyom
Viderna (Vydrná, SK; Vidornya, Vidrná, Widrna) 298, 311
 Vidornya *v.* Viderna
 Vidrná *v.* Viderna
 Vienna, Vienna Austriae, Viennenses [thermae], Viennensis [urbs] *v.* Bécs
 Vieska-Bezdedov *v.* Bezdedó, Viészka
Viészka (Vieska-Bezdedov→Púchov, SK; Bezdédfalva, Wieszka) 311
 Vindobona *v.* Bécs
Visegrád (H; Vissegrád Hungariae, Vissegrádum, Vissegrádum) 19, 33, 258, 261, 262, 263, 266
 Višňové *v.* Visnyove
Visnyove (Višňové, SK; Felsővisnyó, Wischnowje, Wisnyové) 171, 247
 Visolaje *v.* Viszolaj
 Vissegrád Hungariae, Vissegrádum *v.* Visegrád
Viszocsán (Vysočany, SK; Viszocsány, Wissocsan, Wissocsani) 185, 334
Viszoka (Vysoká nad Kysucou, SK; Hegyeshely, Lubezow, Lupeczow, Viskoká, Wisoká, Wysoká) 174, 223, 239
Viszolaj (Visolaje, SK; Viskolay, Viskolayensis, Viskolayum, Viskolaje, Viskolya, Viskolaje) 175, 309, 310
 Visszhang *v.* Szetyechó
Vitanova (Vitanová, SK; Witanowa, Wita nowa) 62, 145
 Vitteberga, Vittebergensis *v.* Wittenberg
Vizovice (CZ; Wissovicensis) 294
Vlára (r.) 176
 Vlčkovo *v.* Farkaska
Vöröskő (Červený Kameň, SK; Cservený-Kamen, Vörös-Kő) 301, 313, 335
 Vranie, Vranje *v.* Vranje
Vranje (Vranie→Žilina, SK; Varjad, Vranje) 219, 238
 Vrchteplá *v.* Verhtepla
Vrickó (Vrícko, SK; Turócremete, Vriczko) 246
 Vrícko *v.* Vrickó
 Vršatské Podhradie *v.* Oroszlánykőpodhragy
Vrtizsér (Vrtižer→Považská Bystrica, SK; Kisfarkasd, Vrtizér, Wrtizer, Wrtižer) 172, 225, 242
 Vrútky *v.* Alsóruttka, Felsőruttka
 Vydrná *v.* Viderna
 Vyšný Kubín *v.* Felsőkubin
 Vysočany *v.* Vízocsán
 Vysoká nad Kysucou *v.* Viskoka
Walch (alpes) 75, 133
 Waszilow *v.* Vasziló
 Waszka *v.* Vászka
 Wawrecska *v.* Vavrecska
 Wázna-Teplá *v.* Vágtepla
 Welcsicze *v.* Velcsic
 Welicsná, Weliczna *v.* Nagyfalú

- Weliká-Chocholná *v.* Nagykokolna
 Weliké Podhradie *v.* Nagypodhragy
 Welká-Cerná *v.* Nagycserna
 Welká-Hradná *v.* Nagyhradna
 Welká-Rudina *v.* Nagyrudina
 Welká-Szlatina *v.* Nagyszlatina
 Welká-Udicza *v.* Nagyudicsa
 Welká-Wes *v.* Nagyfalu
 Welké Chlewani *v.* Nagyhlévény
 Welké Osztracze *v.* Nagysztrice
 Welké-Chliewany *v.* Nagyhlévény
 Welké-Stankowcze *v.* Nagysztankóc
 Welký Biszterecz *v.* Nagybiszterec
 Welký-Kolacsín *v.* Nagykolacsín
 Weselé *v.* Veszele
Weselensis (r.) 144
 Widrna *v.* Viderna
 Wien *v.* Bécs
 Wieszka *v.* Beckóviészka, Viészka
 Wischnowje *v.* Visnyove
 Wisnyové *v.* Visnyove
 Wisoká *v.* Viskoka
 Wissegrádum *v.* Visegrád
 Wissocsan, Wissocsani *v.* Viszocsán
 Wistorkow *v.* Wrsztrkow
 Wiszolaje *v.* Viszolaj
 Witanowa, Wita nowa *v.* Vitanova
Wittenberg (D; Vitteberga, Vittebergensis, Witteberga, Wittebergensis) 67, 69, 70, 82, 122, 201
 Wratislavia *v.* Breslau
 Wratislaviae Ducatus *v.* Breslaui hercegség
 Wrch-Teplá *v.* Verhtepla
 Wrocław *v.* Breslau
Wrshatecz (pagus sub arce Oroszlánykő; cf. Oroszlánykő-podhragy) 313
 Wrschatecz *v.* Oroszlánykő (a.)
 Wrsatecz *v.* Oroszlánykő, Oroszlánykői uradalom
Wrsztrkow (in EFK *Wistorkow; cum pago Prejta coalitus*) 307
 Wrtizer, Wrtizer *v.* Vrtizsér
 Wrutka *v.* Alsóruttká, Felsőruttká
 Wysoká *v.* Viskoka
Zabidó (Zábiedovo, SK; Zábido, Záwidow) 145
 Zábido *v.* Zabidó
 Žabinec, Žabinecz *v.* Zsabinec
 Zabinecz *v.* Zsabinec
 Záblatensis, Záblath *v.* Kiszáblat, Nagyzáblat
 Záblatie *v.* Kiszáblat, Nagyzáblat
 Žabokreky *v.* Kiszámbokrét
 Zabres *v.* Zábresz
Zábresz (Zábřež→Oravská Poruba, SK; Zabres, Zábres) 139
 Zabudnye *v.* Zadubne
 Zadar *v.* Zára
Zadubne (Zádubnie→Žilina, SK; Tölgyesalja, *erronee* Zabudnye) 219
 Zádubnie *v.* Zadubne
 Zakamené, Zakammeneklin *v.* Zákamene-Klin
Zákamene-Klin (Zákamenné, SK; Zakammeneklin, Zakamené, Zákameneklin) 144
Zakopcsie (Zákopčie, SK; Dombelve, Zákopcsje) 238
 Zákopcsje, Zákopčie *v.* Zakopcsie
Zala vármegye/county 12, 15, 26, 29
 Zalužie *v.* Záluzs
Záluzs (*vicus desolatus*, SK; Zalužie) 241
 Zamarovce *v.* Szamáróc
Zára (Zadar, CR; Iadrensis) 267
Zaránd vármegye/county 12, 13, 15, 26, 27, 29
 Zarejcse *v.* Zarjécs
 Záriečie *v.* Zarjécs 1.
 Zárieč-Keblov *v.* Keblov, Zarjécs 3.
 Zárieč-Keblov *v.* Zarjécs 3.
 Zarietzie *v.* Zarjécs 2.
Zarjécs 1. (Záriečie, SK; Felsőzáros, Zarjecsie, Zarjecsium, Zarjecsje) 298, 311
Zarjécs 2. (Dolné Záriečie→Kostolná-Záriečie, SK; Alsózáros, Vágegyháza, Zarietzie) 322
Zarjécs 3. (Zárieč-Keblov→Svederník, SK; Köblös, Szedernye, Zarejcse) 175
 Záskalie *v.* Zászkal, Zaszkalje
 Zaskaliensis *v.* Zászkal
 Žaskov *v.* Zsaskó
 Zaskow *v.* Zsaskó
Zászkal (Záskalie→Dolný Kubín, SK; Zaskaliensis, Zászkalie) 129, 131
Zaszkalje (Záskalie, SK; Sziklahát) 225, 241
Zászriwiensis (fl.) 136
Závada (Zemianska Závada, SK; Nemeslak, Závoda) 310
 Závada pod Čiernym vrchom *v.* Ugróczávada
Závodje (Závodie→Žilina, SK; Szentistvánpaták, Záwodje) 243
 Závada *v.* Trencsénzávada, Ugróczávada
 Záwidow *v.* Zabidó
 Závoda *v.* Paucsínzávada, Ugróczávada
 Závodie *v.* Bobótzávodje
 Závodje *v.* Závodje
Zayugróc 1. (p.; Uhrovec, SK; Ugrócz, Uhrócz, Uhrowecz, Zay-Ugrócz) 185, 329, 333 *v. e.* Zayugróc 2.
Zayugróc 2. (a.; Uhrovec, SK; Ugrócz, Ugród, Ugrótz, Zay-Ugrócz, Zay-Ugróczum) 326, 327–329, 333 *v. e.* Zayugróc 1.
Zayugróci uradalom (Zay-Ugróczensis/ Ugrocziensis/ Ugróczensis ditio/ dominatio) 172, 208, 326, 333, 334
 Zayváralja *v.* Ugrócpodhragy

- Zázriva** (Zázrivá, SK; Zazriva, Zázriwa, Zážriwa, Zážriwá) **135–136**, 146, 237, 335
 Zazriva *v.* Zázriva
 Zážriwa, Zážriwá *v.* Zázriva
 Zbinow *v.* Zbinyó
Zbinyó (Zbyňov, SK; Zbinow, Zebény) **247**
Zbora (→Dohňany, SK; Alsózbóro) 298, **311**
 Zbyňov *v.* Zbinyó
 Zebény *v.* Zbinyó
Zelince fontes 176
 Zemanszké-Lieszkowé *v.* Nemesliéskó
 Zemanszke-Mitticze *v.* Nemesmittic
 Zemianska Dedina *v.* Nemesdedina
 Zemianska Kotešová *v.* Nemeskutyessó
 Zemianske Lieskové *v.* Nemesliéskó
 Zemianske Mitice *v.* Nemesmittic
 Zemianske Podhradie *v.* Nemespodhragy
 Zemiansky Kvašov, Zemianszky-Kwassow *v.* Nemeskvassó
Zemplén vármegye/county (provincia Zempliniensis) 12, 15, 26, 29, 134, 222
 Žilina *v.* Zsolna; *v. e.* Bánfalva, Bicslehotá, Bicsica, Brodnó, Budetin 1., Chumec, Trnové, Vranýe, Zadubne, Závodje
 Zilinensis Processes *v.* Felső járás 2.
Ziliniensis Comitatus/ provincia *v.* „Zsolna vármegye/county”
Zilinka (r.) **174**, 230, 243
 Žilinská Lehota *v.* Bicslehotá
Zipice 263
 Žitná *v.* Zsitna
 Žitná-Radiša *v.* Radissa, Zsitna
 Ziwztinum *v.* Żywiec
Zlatnó (–, SK; Zlatné; *EKF Coll. XIII. Sect. V.*) 172
Zlatóc (Zlatovce→Trenčín, SK; Vágaranyos, Zlatócz, Zlatowecz) 185, 293, **322**
 Zlatovce, Zlatowecz *v.* Zlatóc
- Zliéchó** (Zliechov, SK; Zliechow, Zsolt) 176, **308**
 Zliechov *v.* Zliéchó; *v. e.* Kósarovné
 Zliechow *v.* Zliéchó
 Zoliensis Comitatus, Zolienses *v.* Zólyom vármegye/county
 Zolnensis *v.* Zólyom, Zsolna
 Zolnokum *v.* Szolnok
Zólyom (Zvolen, SK; Vetusolium, Zolnensis) 85, 89, 282
Zólyom vármegye/county (Comitatus Zoliensis, Zolienses) 9, 12, 23, 26, 65, 144, 177
Zubák (SK; Trencsénfogás) 298, **311**, 335
Zuberec (SK; Zubercium, Zuberecz, Zubrecz) 62, 66, 67, **145**
 Zubrecz *v.* Zuberec
 Zubrica Inferior *v.* Alsózubrica
 Zubricza Superior *v.* Felsőzubrica
Zubrohlava (SK; Zubrehlawa, Zubrehlawensis) 67, **145**
 Zubrzyca Dolna *v.* Alsózubrica
 Zubrzyca Górna *v.* Felsőzubrica
 Zulyó *v.* Szúlyó 1.
 Zvolen *v.* Zólyom
Żywiec (PL; Saipuschinum, Ziwztinum) 146
Zsabinec (Žabinec→Trenčín, SK; Vágbékás, Zabinecz, Žabinecz) 173, **321–322**
Zsaskó (Žaškov, SK; Zaskow) **136**
Zsitna (Žitná→Žitná-Radiša, SK; Búzás) 329, **333**
Zsolna (Žilina, SK; Silain, Solna, Solnensis, Zilina, Zolnensis) 171–174, 191, 208, 229, **230–233**, 234, 236, 243, 247, 248, 302
Zsolna vármegye/county (Zilinensis/ Ziliniensis Comitatus/ provincia) 170, 210, 229, 230, 235
 Zsolnabánfalva *v.* Bánfalva
 Zsolnaberkes *v.* Horki
 Zsolnaerdőd *v.* Liétavapodhorjhe
 Zsolnalitva *v.* Lietava
 Zsolnatarnó *v.* Trnové
 Zsolt *v.* Zliéchó

Személynévmutató

☞

Index of personal names

A mutatóba nem vettük fel Bél Mátyás nevét. A nem valóságos személyeket *-al jelöltük.

Értelmező kiegészítéssel csak az egyelemű tételeket láttuk el. Az antik szerzők, egyházatyák és a nem valóságos személyek nem kaptak ilyen kiegészítést.

A mutatóba felvett tételek nyelvileg követik a mutatózott szöveget. Ahol egy Bél által töredékesen vagy nem megfelelő formában említett nevet magunk értelmeztünk, ott az általunk pótoló névváltozatot, illetve névelemet az illető „nemzetiségének” (a szakirodalomban elfogadott származásának, anyanyelvének, születése/tevékenysége helyszínének) megfelelő nyelvi alakban vettük fel (pl.: **Spork, Johann** [*Sporkius, Sparrius*]), kivéve az uralkodókat, akiket mindig a latin, illetve latinizált névalakjukkal szerepeltetünk (pl. **Svatoplucus** [*Swatoplucus, Suato-Plugus*], dux Moraviae).

A zárójelben közölt alternatív alakok közül a kurzívak a szövegben találhatóak, az álló betűvel szedett saját kiegészítéseink. Az alternatív (illetve azonosítás esetén eredeti) névalakok közül !-el jelöltük azokat, melyek a főalakhoz képest teljesen eltorzultak, vagy ahhoz képest hibásak. Az alternatív alakokat önálló utalóként is felvettük, ha azok már az első négy betűn belül eltérnek a főalaktól.

A középkori és kora újkori latin szerzőket meghagytuk latinizált névalakjukban, ha a szövegben csak így szerepelnek. Esetükben azonban utalót helyeztünk el az eredeti nevüknél (ha az ismert és már az első négy betűben eltér a latinizált alaktól, pl.: Bauer vide Agricola).

A nevek azonosításához használt főbb szakirodalom: ENGEL 2001, NAGY 1857–1868, SZLUHA 2007, ZSOLDOS 2011. Rövidítések: *fam.* = familia; *v.* = vide; *v. e.* = vide etiam.

(Glück László)

Mátyás Bél's name is not indicated. The fictive persons were signed with *.

Only the names consisting of one element were provided with explanatory notes. The ancient authors, the Fathers and the fictive persons were not given such notes.

The names in the index follow the text, as far as the language is concerned. If a name mentioned by Bél in a fragmented or inappropriate way is explained or completed by us, then the name or the part of the name added by us is given in the language corresponding to the „nationality” of the person (i. e. his or her origin, native language, or the place of his or her birth or activity as referred to in the literature) – e. g. **Spork, Johann** [*Sporkius, Sparrius*] –, except the monarchs' names always presented in their Latin or latinised form (e. g. **Svatoplucus** [*Swatoplucus, Suato-Plugus*], dux Moraviae). Variants given in brackets are in Italics if they occur in the text, and in normal type if they were added by ourselves. The variants (or the originals, if we identified the name) which are completely corrupted or incorrect comparing the main entry, were signed with !. The variants of names were also indicated separately on their own in the index if their first four letters were not identical with the main entry's.

The names of the Medieval and Early Modern Latine authors were left in latinised form as long as they can be read in the text only in this form. Besides we indicated their original name in the index as well if it was known and its first four letters were not identical with the main entry's. E. g. „Bauer *v.* Agricola”.

The most important reference works used for identifying the names: ENGEL 2001, NAGY 1857–1868, SZLUHA 2007, ZSOLDOS 2011. Abbreviations: *fam.* = familia; *v.* = vide; *v. e.* = vide etiam.

(László Glück)

- Aba 1.** de genere Aba (*Aba Pulcher sive Magnus*) 258
Aba 2. de genere Aba, praefectus exercitus in proelio ad Rozgony 259
 Aba genus v.:
 – Aba 1.
 – Aba 2.
 – Iohannes
 – Ladislaus
 – Omodeus
Abaffy (*Abaffii, Abaffyi*), fam. 143
Abrahamides Hrochotius, Isaacus 113, 121, 126, 232
 Abstemius, fam. v. Szulyovszky 2., fam.
Adami Pál 155, 165
Agricola, Georgius (Bauer) 177
 Akai, fam. v. Ákay, fam.
Ákay (*Akai, Akay*), fam. 238, 246
 – **Stephanus** 246
 Akay, fam. v. Ákay, fam.
 Ákos genus v.:
 – Ernye
 – Stephanus
Aladarius, pater Iacobi 259
Albertus II., dux Austriae 90, 264
Albertus III., dux Austriae 90
Albertus, dux Strelicensis 262
Albertus, rex Hungariae 138, 268
 Albertus, rex Poloniae v. Iohannes (Albertus) I.
Alexander VI., papa 107
Alexander, filius Alexandri, banus, iudex curiae 133
Alexander, rex Macedoniae 124
Althan, Adolphus (*Althanus*) 116
Amade, Stephanus (*Amade de Varkony*) 125
 – **Iuditha** 125
Ambró (*Ambro, Ambroii*), fam. 322, 323, 325
Amphión 124
Andreas II., rex Hungariae 244
Andreas III., rex Hungariae (*Andreas Venetus*) 194, 202, 260
Andreas, comes comitatus Semproniensis 245
Anna, ducissa Varsoviensis 271
Anna, regina Hungariae 91
Apaffy (*Apaffii*), fam. 143
Apicius Coelius 233
Apollo* 96
Apuleius 58
 Aragonius, Ferdinandus v. Ferdinandus I., rex Neapolis
Arnulphus, Romanorum imperator, Germaniae rex 249, 252
Árvay (*Arvay*), fam. 331
 Arvay, fam. v. Árvay, fam.
Augustinus, praepositus Olomucensis 107
Bacchus* 316
Baccius Elpidianus, Andreas 184
Bachó (*Bacho*), fam. 331
 Bacsmegeyi v. Bácsmegeyi
Bácsmegeyi, Adamus (*Bacsmegeyi, Bácsmegeyi*) 285
Bagerus, pater Stephani 259
Bajcsy (*Bajtsi*), fam. 139
 Bajtsi, fam. v. Bajcsy, fam.
Bak Borbála 21, 35
Bakócz Tamás (*Thomas archiepiscopus Strigoniensis*) 272
Balassa (*Balassa de Gyarmat, Balassii*), fam. 187, 199, 208, 212, 223, 225
 – **Emericus 1.** 223–225
 – **Emericus 2.** 208, 225
 – **Melchior** 328
 – **Paullus** 240
 – **Petrus** 120, 222
 – **Sigismundus** 223–225, 240
Balbinus, Bohuslaus (Balbín) 196, 210, 262, 263, 265, 266, 268, 270, 288, 294
Balbus, Hieronymus (Balbi) 80, 92
Balicki (*Baluszky, de Bolicz!*), fam. 68, 75
 – **Andreas** 75
 – **Iohannes** 75
 – **Nicolaus** 68, 75
 – **Procopius** 75
Balogh, Iohannes (*Baloghius*) 318
 Baluszky, fam. v. Balicki, fam.
 Bana genus v.:
 – Iacobus
 Bácsa genus v.:
 – Stephanus
Bánffy, Paullus (*filius Bani de Lindva*) 213
Bánóczy (*Bánóczii*), fam. 322
Baracska, Paullus (*Barascay, de Barachka*) 187, 202, 274, 275
Baranyai, fam. 311
Barbara, regina Hungariae 270
 Barbianus v. Belgiojoso-Barbiano, Giacomo
 Bárkalán genus v.:
 – Calanus
Bärnkopf, Ignatius 155, 165
Bársony (*Bársonyii*), fam. 320
Bartholomaeus, frater Benedicti de Italia (Deméndi) 334
 Bászty genus v.:
 – Rainoldus
Báthori, Andreas 1. 328
Báthori, Andreas 2. (*Báthorius cardinalis*) 297
Báthori, Elisabetha 81, 119
Báthori, Sigismundus (*Báthorius*) 297
Batthyány József 10, 13, 24
Batthyány, Franciscus (*Battyánius*) 116
 Bauer v. Agricola
Beatrix, regina Hungariae 299
Beatus Rhenanus (Bild von Rhinau) 126

- Bebek** (*Bebekii, Bubek, Bubekii, Bubekius*), *fam.* 187, 195, 202, 249, 266, 292
 – **Emericus** 266
 – **Georgius** 249, 263, 264, 266, 292, 299
Beckó* (*Betzko, Butzko, Buczko*) 315, 316
Bela III., rex Hungariae 244, 254
Bela IV., rex Hungariae 244, 249, 254, 255
Belák, Blažej 9, 23
Belgiojoso-Barbiano, Giacomo (*Barbianus*) 105
 Belisteczus *v.* Bieli Stecz
Benczúr József 150, 156, 157, 160, 167
Bencsik, Josephus (*Bencsikius, Benschikius*) 252, 282
Benedictus IX., papa 260
Benedictus de Italia, medicus Caroli I. et Ludovici I. regis (Deméni) 334
Benedictus, electus archiepiscopus Strigoniensis, vice-cancellarius 245
Benedictus, filius Lodán (Reviczky) 75, 133
 Benschikius *v.* Bencsik
Bercsényi Miklós (*Bertsénius, Bertsenius*) 89
 Bereges, Petrus *v.* Petrus, castellanus de Bereg
 Berenii, Berenicz?, *fam. v.* Berényi, *fam.*
Berényi (*Berenii, Berenicz?*), *fam.* 311, 312
Beroaldus Bononiensis, Philippus (Beroaldo) 58
 Bertsénius, Bertsenius *v.* Bercsényi
Beszyák, fam. 331
Bethlen (*Bethlenii, Bethlenius, Bethlemius*), *fam.* 284
 – **Alexius** 276
 – **Gabriel** 82, 86, 122, 123, 224, 280, 284
 – **Petrus** 284
 – **Stephanus** 284
 – **Wolfgangus/Wolffgangus** 275–276
 Betzko *v.* Beckó
Bichas, speculator 218
Bieli Stecz (*Belisteczus, Biely Stetz, Biely Stetz, Byeli Stecz, Byelistecz, Byeli Steczius, Stecz, Steczius, Stetzius*) 221, 250, 277–279
 Bielik de Kornicz, *fam.!* *v.* Lednicei, *fam.*
 Bild von Rhinau *v.* Beatus Rhenanus
Blaskovics (*Blaskoviczii*), *fam.* 318
Bocskai, Stephanus (*Botskaius*) 81, 85, 105, 116, 119, 200, 278, 293
Bogády (*Bogádii*), *fam.* 322, 330
 Boghko, Bogho *v.* Poděbrad, Victorinus
 Bolco *v.* Bolko
Boleslaus, dux Lignicensis et Bregensis 262
Boleslaus, dux Varsoviensis 271
Boleslaus, episcopus Vaciensis 245
 Bolicz, de, *fam. v.* Balicki, *fam.*
Bolko (*Bolco*), dux Opoliensis 262
Bolko, dux Falkenbergensis 262
Bonfinius (Antonio Bonfini) 217, 218, 244, 253, 255, 258, 259, 261, 265, 268, 269, 271, 299
Borcsiczky (*Borcsiczkyi, Borcsitzkyi, Borcsiszkyi*), *fam.* 313, 314, 320
Borius, legatus civitatis Bakabánya 115
Bornemisza, Iohannes 92, 93
Borovszky (*Borowusky*), *fam.* 321, 323
 Borsa genus *v.*:
 – Kopasz
Bosnyák, Thomas (*Bozniak*) 201
Bossányi (*Bossánii, Bossanii*), *fam.* 306, 314, 319, 325, 332
 – **Catharina** (*Catharina Szulyovszky*) 212, 228
 Botskaius *v.* Bocskai
 Bozniak *v.* Bosnyák
Branković, Vuk (*Despotes Paullus!*) 271
Bratislaus I. (*Vratislaus*), rex Bohemiae 253, 254
 Breunerii, *fam. v.* Breüner, *fam.*
Breüner (*Breunerii, Breünerus*), *fam.* 208, 289, 300, 301, 304
 – **Maria Antonia** (*Breüneria, Königseggiana*) 208, 300
 – **Sigefridus Christophorus** 300
Briccius (*Wriccius*), episcopus Csanadiensis 133
 Bubek, Bubekii, Bubekius, *fam. v.* Bebek, *fam.*
Buchholtz György 42, 43, 47, 50, 51, 55
 Buczko *v.* Beckó
Budjács (*Budjác*), *fam.* 313
Burgio, Iohannes Antonius 93
 Butzko *v.* Beckó
 Byeli Stecz, Byelistecz, Byeli Steczius *v.* Bieli Stecz
Cacus* 126
Calanus de genere Bárkalán, episcopus Quinqueecclesiensis 245
Calisius (*Calisius de Calisch*), *fam.* 247, 322, 323
 Carolus *v.* Károlyi
Carolus I., dux Münsterbergensis 111
Carolus I., rex Hungariae 68, 75, 80, 84, 90, 139, 194, 195, 202, 209, 249, 257–262, 264, 316
Carolus II., rex Hungariae (*Carolus Parvus*) 268
Carolus III., rex Hungariae (*VI.*) 78, 201, 237
Carolus IV., Romanorum imperator, Germaniae rex 249, 262, 264–266
Casimirus III., rex Poloniae 85, 249, 262, 263, 265, 266
Casimirus, dux Tessinensis 271, 272
Catharina (*Cunigunda*), regina Hungariae 249, 270
Ceres* 70
Charybdis* 173
 Chleván, *fam. v.* Nemák, *fam.*
 Chzák genus *v.* Petrus, de genere Csák
Cicero 194
Claudianus 61, 279
Cobb, Friedrich Wolfgang (*Coppius*) 86
 Cocianus *v.* Katzianer, Hans
Colo, Opitius 95
Colomannus, rex Hungariae 253, 254
 Colonicus, Colonitschius *v.* Kolonitsch

- Comoromucius *v.* Komorovski
Conradus, dux Olsnicensis 262
Constantinus I., Romanorum imperator 297
Coposchus *v.* Kopasz, de genere Borsa
Coppius *v.* Cobb, Friedrich Wolfgang
Cornelius *v.* Scipio
Corvinus *v.*:
– Hunyadi, Iohannes
– Matthias I., rex Hungariae
Crato a Kraffheim, Iohannes (Krafft) 178
Cromerus (Martin von Cromer) 209, 264, 265
Cumanus, rex Hungariae *v.* Ladislaus IV.
Cunigunda, regina Hungariae *v.* Catharina
Cyclops* 292
Czákia *v.* Csáky, Franciska
Czobor (*Czoborius, Zobor*), *fam.* 43, 51
– **Casparus** 250, 274
– **Elisabetha** 68, 76, 77, 82, 83, 113, 121, 122, 125, 226
– **Emericus** 113
– **Michael** 113, 125
– **Paullus** (*Michael!*) 223
Czwitinger *v.* Zwittingerus
Csák genus *v.*:
– Emericus
– Matthaëus
– Petrus
Csáki, Csákii, *fam. v.* Csáky, *fam.*
Csáky (*Csáki, Csákii*), *fam.* 255
– **Christina** 284
– **Emericus** 184
– **Franciska** (*Czákia*) 284
Csaplovics (*Tsaplowitzii, Szkubii*), *fam.* 139
– **János** 150, 156, 157, 160, 167
Csebk, pater Iacobi, comes 244
Cselkó (*Cselkoi*), *fam.* 310
Csetneky (*Csetnekii, Csetnekyi*), *fam.* 331
Csezmicei János *v.* Ianus Pannonius
Csibor-Vajda *v.* Stiborici Stibor
Dancs (*Donch, Donckius*), castellanus arcis Arva 75, 133
Dávid (*David de S. Peter*), *fam.* 136
– **Iohannes** (*Ioannes*) 246
David de S. Peter, *fam. v.* Dávid, *fam.*
Dedinszky (*Dedinszkii, Dedinskyi*), *fam.* 74, 143
Deméndi (*Deméndy, Deméndyi*), *fam.* 334
– *v. e.* Bartholomaeus
– *v. e.* Benedictus de Italia
– *v. e.* Nicolaus
Demetrius, filius Nicolai „Balassa” 260
Demetrius, filius Nicolai, ex cognatione Zólyomi 258
Demetrius, praefectus exercitus in proelio ad Rozgony 259
Demján, *fam.* 320
Déri Balázs 21, 35
Dersffy, Franciscus 104
Desericzky, *fam. v.* Dezsericzky, *fam.*
Despotes Paullus *v.* Branković, Vuk
Dewerdeck, Godefridus 101
Dezsericzky (*Desericzky*), *fam.* 331
Dionysius de genere Rátót, palatinus 245
Dionysius, episcopus Jaurinensis 245
Dobó (*Dobo, Doboii, fam. Doboiana*), *fam.* 288, 297
– **Franciscus** 297
Dobo, Doboii, Doboiana *fam. v.* Dobó, *fam.*
Dominicus de genere Miskolc, banus 245
Dominicus de genere Rátót 260
Donch, Donckius *v.* Dancs
Dorothea, ancilla Elisabethae Báthori 119
Doubravy, Jan Skála *z v.* Dubravius
Draskovich, Iohannes (*Draskovits, Draskovith de Trakostyán*) 68, 77
Draskovich, Nicolaus (*Draskovith*) 68, 77
Dromeus 66
Drugeth, Georgius (*Drugeth de Homonna*) 124
Drugeth, Valentinus (*de Hommona, Hommonay, Hommonayus*) 119
Dubiewicz *v.* Dubovec
Dubniczky (*Dubniczkii, Dubniczkyi, Dubnitzkii*), *fam.* 319, 320
– **Andreas** 287
Dubovec, Jan z (*Johan/Iohannes/Johannes*) (*z Dubovca, de Dubové/Dubowé/Dubiewicz/Dubovecz/Dubowcz*) 68, 76, 80, 83, 89
Dubravius (Ján Skála *z* Doubravy) 81, 107, 108, 126, 253, 268
Dudithius, Andreas (Dudith) 178
Ebergényi László (*Ebergenius*) 228
Ebrandus *v.* Everardus
Egresdy (*Egresdii*), *fam.* 313
Eleonora, regina Hungariae 280
Elisabetha, regina Hungariae, uxor Alberti 268, 294
Elisabetha, regina Hungariae, uxor Caroli I. 264, 265
Elisabetha, regina Hungariae, uxor Ludovici I. 263
Emericus de genere Csák, comes comitatus Simigiensis 133
Emericus palatinus *v.* Lackfi Imre
Erasmus Roterodamus 81, 95, 97–100, 108, 109
Erdődy (*Erdődy, Erdődy de Monyorókerék, Erdődii, Erdődyi, Erdődii*), *fam.* 68, 77, 125, 218, 318
– **Adamus Ladislaus** 77, 125
– **Antonius** 125
– **Christophorus 1.** 116, 125
– **Christophorus 2.** 125
– **Christophorus 3.** 125
– **Emericus** 125
– **Gabriel** 125
– **Gabriel Antonius** 125

- **Georgius 1.** (*Georgius senior, Georgius iunior, idem!*) 77, 125, 287
- **Georgius/György 2.** 78, 125, 128, 154, 164, 208, 216, 233
- **Iohannes** 125
- **Iosephus** 125
- **Susanna** 104
- **Thomas** 104, 116
- Erdödy, *fam. v. Erdödy, fam.*
- Ernestus**, archidux (Habsburg) 113
- Ernusz v. Hampo
- Ernye** (*Ernyei*) de genere Ákos, magister tavernicorum 133
- Esau**, comes curialis 245
- Eszterházy** (*Eszterházii, Eszterházyi, Eszterházii, Eszterházyi, fam. Eszterházia, fam.* 43, 51, 208, 212, 223, 229, 233, 318, 319, 325
- **Nicolaus 1.** 76, 233
- **Nicolaus 2.** 223
- **Paullus** 86, 216
- **Paullus Antonius** 223
- **Theresia** 216
- Eutropius** 61
- Everardus** (*Ebrandus*), episcopus Nitriensis 245
- Farkas, fam.** 331
- Felicianus** de genere Záh (*Felicianus Zachius, Felicianus Mercz*) 261
- Ferdinandus I.**, rex Hungariae 45, 54, 77, 80, 81, 89–91, 93, 97, 112, 197, 198, 202, 212, 217, 226, 227, 243, 250, 275–277, 288, 289, 292, 295, 296, 298, 317, 327, 328
- Ferdinandus I.**, rex Neapolis (*Ferdinandus Aragonius*) 299
- Ferdinandus II.**, rex Hungariae 204, 224, 233, 280, 293, 306, 317
- Ferdinandus III.**, rex Hungariae 204, 236, 293
- Fibigerus, Michael Iosephus** (*Fibiger*) 91, 95, 96, 101
- Fickó, Iohannes** (*Ficzko*) 119
- Ficzko v. Fickó
- Filipec, Iohannes** (*Iohannes episcopus, Iohannes frater Bernhardinianus*) 95, 107
- Filius Bani de Lindva, *fam.!* v. Bánffy, *fam.*
- Fitter, Iulius** 105
- Forgách, Emericus** 187, 202, 288, 290, 292
- Forgách, Franciscus** 232
- Forgách, Sigismundus** (*Forgács, Forgách de Ghymes, Forgáchius*) 105, 106, 116, 117, 120, 222
- Forgách, Sophia** 113
- Franciscus de Assisi, S.** 107
- Franciscus I.**, Romanorum imperator, Germaniae rex (*Lotharingiai Ferenc, Francis of Lorraine*) 43, 52
- Frangepán Ferenc** (*Frangepánus*) 306
- Fridericus II.**, dux Austriae 255
- Fridericus II.**, dux Lignicensis 111
- Fridericus**, dux Austriae 90
- Fuggari, *fam. v. Fugger, fam.*
- Fugger** (*Fuggeri, Fuggari, Fuggerus*), *fam.* 80, 92, 102, 111, 112
- **Anna** 104
- **Antonius** 92
- **Barbara** 111
- **Christophorus** 111
- **Georgius** 111
- **Iacobus 1.** 111
- **Iohannes Iacobus/Iacobus 2.** 80, 92, 111
- **Raymundus 1.** (*Raymondus*) 92
- **Raymundus 2.** 111
- **Regina 1.** 111
- **Regina 2.** 111
- **Susanna** 111
- **Sybilla** 111
- **Ulricus 1.** 111
- **Ulricus 2.** 104
- **Ursula** 111
- **Veronica** 111
- Fullenstein, Henricus de** 95
- Fünfkircher, Iohannes** (*a Fünffkirchen*) 104
- Garai** (*de Gara*), *fam.* 268
- Gazdowitzii, fam.** 138
- Gelebot, fam.** 309
- Gentilis**, cardinalis 260
- Georgius**, marchio Brandenburgicus 92
- Georgius**, rex Bohemiae 196, 209, 210, 215, 270, 294
- Gera, Erasmus von** (*de Geza*) 104
- Geregye genus v.:
- **Nicolaus**
- Gétzii, *fam. v. Ghyczy, fam.*
- Getzy de Ablantz Kürth, *fam. v. Ghyczy, fam.*
- Geysa I.**, rex Hungariae (*Geysa dux*) 217, 253
- Geysa II.** (*Geyza*), rex Hungariae 244
- Geysa**, princeps Hungariae 253
- Geyza II., rex Hungariae v. Geysa
- Geza, de v. Gera, von
- Ghéczii, *fam. v. Ghyczy, fam.*
- Ghilanii, *fam. v. Ghillány, fam.*
- Ghillány** (*Ghilanii, Ghylanii*), *fam.* 311, 313, 331
- Ghyczy** (*Gétzii, Ghéczii, Getzy de Ablantz Kürth*), *fam.* 314, 320
- **Franciscus** 113
- **Susanna** 46, 54, 113
- Giscra v. Jiskra, Ján
- Glatz Ferenc** 21, 35
- Globics, Iohannes** (*Globitius*) 274
- Glück László/Ladislau** 20, 35, 147
- Goldastus**, (*Melchior*) 262
- Golszky, fam.** 304
- Gorcanus, Lucas** 272
- Gosztonyi** (*Gosztonii*), *fam.* 310, 311

- Gözszy Zoltán/Zoltanus** 20, 35, 147
Gregorius de genere Monoszló, comes comitatus Castriferrei 246
 Gurcia *v.* Györke
 Gutkeled genus *v.*:
 – Ioachimus
 – Nicolaus
Györi (*Györii*), *fam.* 307
 Györii, *fam. v.* Györi, *fam.*
Györke 1. (*Gurcia*), pater Györke 2. 259
Györke 2. (*Gurcia*), filius Györke 1., occisus in proelio ad Rozgony 259
Gyulaffy, Stephanus (*Gyulaffy de Ratthót*) 113
Gyurcsányi (*Gyurcsánii*), *fam.* 247
Gyurikovits György/Georgius 42, 46, 50, 55, 150, 156, 160, 166, 167
Hajdú Gergely (*Hayda Gergel*) 86
Hajecius (Václav Hajek) 268
Halácsy, *fam.* 320
 Hamelius *v.* Hammel
Hammel, Michael (*Hamelius*) 271
Hampo, Sigismundus (Ernusz) 272
Hankius, (Martinus) 101, 104
Hansellus* 322
Hardeck (*Hardeccii*), *fam.* 90
Haskó, Iacobus (*Hasko*) 318
Hatnai (*Hatna, Hatnansky*), *fam.* 211, 216
 – Elisabetha 216
 Hayda *v.* Hajdú
 Héder genus *v.*:
 – Henricus
 – Iohannes
Hedvigis (*Hedwigis*), ducissa Tessinensis 271, 272
Hedvigis, regina Poloniae 267
Heister, Gottfried (*Heisterus*) 86, 298
Heister, Siegbert (*Heisterus*) 281, 291, 321
Helena, ancilla Elisabethae Báthori 119
Heltus, Casparus (Helth) 271
 Henelius ab Hennenfeld *v.* Hennelius
Hennelius, Nicolaus (Hanelius ab Hennenfeld) 91, 94, 95, 111, 262
Henricus de genere Héder, banus Sclavoniae 245
Henricus, dux Saganensis et Crosnensis 262
Herbord (*Hertordus*) de genere Osl, magister agazonum 246
Hercules* 124
Hermann, Andreas (*Hermannus*) 183, 306
 Hertordus *v.* Herbord
Hieronimus, malae fidei praedicator (Jeroným Pražský) 268
Hippolitus (*Hyppolitus*), castellanus arcis Arva 68, 75, 84, 133
Hocimer (*Hocimerus, Hóczimerus*) (Reviczky) 131–134
 Hóczimerus *v.* Hocimer
Hodossy (*Hódosy*), *fam.* 331
 Hódosy, *fam. v.* Hodossy, *fam.*
Homerus 110, 292
 Hommona, de, Hommonay, Hommonayus *v.* Drugeth
 Hontpázmány genus *v.*:
 – Lampertus
Horányi Elek 13, 28
Horatius 62, 308
Horeczky (*Hworeczky, Horeczkii*), *fam.* 319, 323
Horvát István 46, 55
Hrabovszky (*f. Hrabowskyana*), *fam.* 242, 314
Hunyadi, Iohannes (*de Hunyad, Corvinus*) 211, 213, 215, 269
Hunyady, Andreas
Hunyady, Ladislaus 89
Hus, Ján (*Hussus*) 268
 Hussus *v.* Hus, Ján
Huszár, Matthias (*Huszárius*) 114
Huttenus, Udalricus (von Hutten) 126
 Hworeczky, *fam. v.* Horeczky, *fam.*
Iacobus* 127
Iacobus de genere Bana, comes comitatus Nitriensis 246
Iacobus, episcopus Nitriensis 254
Iacobus, filius Aladarii, occisus in proelio ad Rozgony 259
Iacobus, filius comitis Csebk 244
Ianus Pannonius (Csezmicei János) 97
 Iaxith *v.* Jaksich Demeter
Ibrahimus Palancanus 115
Icarus* 135
 Illeshazius, *fam. v.* Illésházy, *fam.*
Illésházy (*Illésházi, Illésházii, Illésházyi, Illésházyani, Illésházius, Illésházyus, Illéshazius, Illeshazius, Illésházi, Illyésházi, Illyeshazius, fam. Illésháziana*), *fam.* 43, 51, 77, 152, 162, 187, 193, 199–205, 208, 218, 293, 298, 302, 305, 306, 310, 322
 – **Casparus** 68, 77, 125, 187, 201–204, 284, 293
 – **Catharina** 284
 – **Franciscus 1.** 201, 203, 204, 293
 – **Franciscus 2.** 201, 203, 293
 – **Franciscus 3.** 201, 293
 – **Gabriel** 187, 201, 204, 293
 – **Georgius** 187, 201, 202, 204–206, 293, 330
 – **Iosephus** 187, 199, 201, 203, 206, 284, 293, 305, 330
 – **Nicolaus 1.** (*Nicolaus senior*) 185, 187, 201, 203–206, 284, 293
 – **Nicolaus 2.** (*Nicolaus iunior*) 284
 – **Stephanus/István** 116, 118, 187, 200–204, 250, 277–280, 288, 292, 293, 329, 330
 Illésházi, *fam. v.* Illésházy, *fam.*
 Illyésházi, Illyeshazius, *fam. v.* Illésházy, *fam.*
Innocentius VIII., papa 107

- Ioachim** de genere Gutkeled, banus Sclavoniae, magister tavernicorum 133, 245
Ioannes v. Iohannes
Iob de genere Záh, episcopus Quinqueecclesiensis 133, 245
Iob, archiepiscopus Strigoniensis 245
Iohannes I. (*Ioannes*), rex Hungariae 93, 187, 197, 202, 250, 272–277, 292, 295
Iohannes V., Romanorum imperator Constantinopolitanus 266
Iohannes (Albertus) I., rex Poloniae (*Albertus*) 299, 300
Iohannes (*Ioannes*) de genere Héder, comes comitatus Semproniensis 246
Iohannes (*Ioannes*), marchio Moraviae 265
Iohannes archiepiscopus v. Kanizsai János
Iohannes Baptista, S. 102
Iohannes episcopus, frater Bernhardinianus v. Filipec János
Iohannes Sigismundus, electus rex Hungariae v. Szapolyai, Iohannes Sigismundus
Iohannes, archiepiscopus Spalatensis 133, 245
Iohannes, dux Osvicensis 262
Iohannes, dux Stinaviensis 262
Iohannes, episcopus Nitriensis 195, 249, 257
Iohannes, filius Lodán (Reviczky) 75, 133
Iohannes, filius Omodei, de genere Aba 261
Iohannes, patriarcha Alexandrinus 249, 263, 266
Iohannes, rex Bohemiae 249, 262
Iongellinus, (Casparus) 261
Iordanus, Thomas 169, 178, 180, 306
Iosephus I., rex Hungariae 291
Iosephus, S. 319
Iovis v. Iuppiter
Isabella, regina Hungariae 277
Istvánffy Miklós (*Istvánffyus, Istvanffyus, Istvánfius*) 91–93, 105, 114–116, 227, 251, 271–275, 277–279, 288–290, 295–297, 299, 318, 327, 328
Iulianus Apostata, Romanorum imperator 249, 250
Iuppiter* (*Iovis*) 96, 124
Iuvenalis 74, 87, 279
Iwanowitzius* 138
Jaccuschichiana fam. v. Jakusics, fam.
Jaksich Demeter (*Iaxith*) 271
Jakusith (*Jakusich, Jakuschith, Jakussith, Jakuschithii, Jakussithii, Jakussitzii, Jakuschitz de Orbowa, fam. Jaccuschichiana*), *fam.* 43, 51, 187, 192, 199, 208, 301
 – **Andreas** 221
 – **Emericus** 125
 – **Georgius** 304
Jeróným Pražský v. Hieronymus
Jeszenák János/Iohannes 150, 151, 157, 160, 161, 167, 255
Jeszenszky (*Jeszenszkyi*), *fam.* 313
Jiskra, Ján (*Giscra*) 269
Justh (*Justhii*), *fam.* 318
Kakas de genere Rátót, occisus in proelio ad Rozgony 259
Kalmár János 21, 35
Kán genus v.:
 – **Ladislaus** (comes)
 – **Ladislaus** (vajvoda)
 – **Nicolaus**
Kanizsai János (*Iohannes archiepiscopus*) 268
Kardos, fam. 319
Károlyi, Stephanus (*Carolius*) 277, 278
Katona, Stephanus 324
Katzianer, Hans (*Cocianus*) 274, 275, 288–290
Kazy, Franciscus (*Kazyus*) 222, 224, 232, 233
Kempelin, Engelbert/Engelbertus (*de Kempelin*) 157, 167, 218
Kende, Gabriel (*Kendi*) 86, 87
Kenisius v. Kinizsi
Kerekes Antal 150, 160
Kerekes János 150, 160
Keresztes, fam. 311
Kerthi, fam. v. Kürthy, fam.
Ketzer Menyhért (*Ketzerus*) 86
Kheberitsch Ádám 42, 47, 51, 55
Khevenhüller, Franz Christoph v. Khewenhillerus
Khewenhillerus (Franz Christoph Khevenhüller) 122
Kilian, Iohannes 225
Kincses Katalin Mária 21, 35
Kinizsi, Paullus (*Kenisius*) 300
Kistharczai, Kistharczia v. Tárcaay
Klobusiczky (*Klobusiczkyi, Klobuschiczkyi*), *fam.* 307, 313
Klucsay (*Klucsoii*), *fam.* 314
Kois (*Koisch, Koys*), *fam.* 304, 313
Kolecsányi (*Kolocsanii*), *fam.* 320
Kollarová, Ivona 21, 35
Kollonitsch, Sifridus (*Colonicus, Colonitschius*) 116
Kolocsanii, fam. v. Kolecsányi, fam.
Kolosváry, Matthias 279
Komárom, de v. Komorovski
Komorovski, Petrus (*Comoromucius, de Komárom!*) 68, 76, 269
Konstad, de, fam. v. Poděbrad, fam.
Kopasz de genere Borsa (*Coposchus*) 260
Koroda (*Korodones*), *fam.* 138
Kosztka, Barbara (*Kosztka de Szedlecz*) 90, 112, 226
Kosztka, Iohannes (*Szedliczky*) 83
Kosztka, Nicolaus (*Kosztka de Szedlecz, Kosztka de Zedlecz, Szedliczky*) 80, 83, 89, 90, 112, 226
Kosztka, Venceslaus (*Wenceslaus*) (*Kosztka Szedlenszky, Szedliczky*) 83, 89
Koys, fam. v. Kois, fam.
Kozár, fam. 243
 – **Benedictus** 274, 275

- Kozics** (*Kozicz*), *fam.* 325
Königsegg (*Königseggius*), *fam.* 300
 Königseggiana *v.* Breüner, Maria Antonia
 Kőrthy, *fam.* *v.* Kürthy, *fam.*
Köszöghii, *fam.* 319, 320
 Krafft *v.* Crato a Krafftheim
Krusith, Iohannes (*Krusithius*) 200, 202
Kubinius* 138
Kubinszki, *fam.* 45, 53
Kubinyi (*Kubinii*, *Kubinyus*, *Kubiny de Felső-Kubin*), *fam.* 45, 53, 74, 137, 138, 325
 – *v. e.* Kubinius*
 Kunstadt, de, *fam.* *v.* Poděbrad, *fam.*
Kurucarová, Jana 20, 35
Kürthy (*Kürthi*, *Körthy*, *Kerthi?*), *fam.* 311, 321, 331
Kvassay, *fam.* 310
Kvaszny, *fam.* 312
Labsánszky (*Labsinszkii*), *fam.* 318
Lackfi Imre (*Emericus palatinus*) 263, 292
Ladislaus IV., rex Hungariae (*Ladislaus Cumanus*, *Cumanus*) 131, 132, 202, 244, 245, 259, 260
Ladislaus V., rex Hungariae (*Ladislaus Posthumus*, *Ladislaus Postumus*) 202, 215, 249, 268, 294
Ladislaus de genere Kán, comes comitatus Posoniensis 133
Ladislaus de genere Kán, vajvoda Transylvanus 257
Ladislaus, filius Omodei, de genere Aba 261
Ladislaus, filius Thomae, occisus in proelio ad Rozgony 259
 Ladislaus, Ladislaus Bohemus, rex Hungariae *v.* Wenceslaus
 Ladislaus, Ladislaus Polonus, rex Hungariae *v.* Wladislaus II.
Ladislaus, rex Neapolis 267
Lampertus de genere Hontpázmány, episcopus Agriensis 133, 245
Lampertus, episcopus Nitriensis 245
Lampricht, Matthaeus 102
Lani, Elias 232
Laurentius, filius Kemény, palatinus 133
Lednicei (*Ledniczii*, *Lednicii*, de *Lednicze/Ledenicz*, *Bielik de Kornicz!*), *fam.* 288, 295
 – **Bielik** (*Bielik*, *Bielius*) 196, 288, 294
 – **Franciscus** 303
Lekár (*Lekar*, *Lekarii*), *fam.* 225
 Lekar, Lekarii, *fam.* *v.* Lekár, *fam.*
Lengyel, *fam.* 208
 – **Iohannes** 46, 54, 113
Leopoldus I., rex Hungariae (*Leopoldus Magnus*) 63, 88, 89, 192, 199, 201, 205, 206, 228, 293, 298, 301
Leopoldus III., dux Austriae 90
Lesco, dux Ratiboriensis 262
Leszka, *fam.* 331
Lipa, Henricus de 294
Lippay (*Lippaii*), *fam.* 298
Lippay, Georgius (*Lippayus*) 283
Lister, Martinus (*Listerus*) 233
Liszthy, Anna Rosina (*Lystia*) 104–105
Livius 97
Lodán (*Lowdanus*, *Lowdany de Arva*) (Reviczky) 75, 133
Lodomerius, episcopus Varadiensis 133, 245
Logus, Georgius (*G.*) 101
 Lorraine, Francis of *v.* Franciscus I., Romanorum imperator, Germaniae rex
 Lotharingiai Ferenc *v.* Franciscus I., Romanorum imperator, Germaniae rex
Lubrantius, Iohannes 272
Lucae, Fridericus 262
Lucanus 97, 193
 Lučić, Ivan *v.* Lucius
 Lucio, Giovanni *v.* Lucius
Lucius (Ivan Lučić, Giovanni Lucio) 244, 299
Ludovicus I., rex Hungariae (*Ludovicus Magnus*) 68, 75, 77, 84, 90, 195, 202, 209, 236, 249, 262–266, 292, 299, 304, 316, 334
Ludovicus II., rex Hungariae 45, 54, 77, 80, 81, 89, 91–93, 95, 192, 199, 202, 271, 273, 276
Lukácsy, *fam.* 320
Luther, Martinus (*Lutherus*) 101
Luzinszky, *fam.* 247
 Lystia (Anna Rosina) *v.* Liszthy
Macedóniai, Petrus (*Macedonius*) 328
 Madacsánii, *fam.* *v.* Madocsányi, *fam.*
Madocsányi (*Madacsánii*), *fam.* 312, 313, 330
Maecenas 95
Magyar, Benigna 300
Magyar, Blasius (*Magyarus*) 289, 299, 300, 329
Majthényi (*Majthény*, *Majtiny*, *Majtanii*, *Majthenius*), *fam.* 319, 325, 332
 – **Christophorus** 197
 Marcellus *v.* Squarcialupi, Marcello
Marcus Aurelius Antoninus (*M. Aurelius Antoninus*), Romanorum imperator 249, 251
Marczibányi (*Marczipanii*), *fam.* 323
Margareta* (*Margita*) 173
Maria, regina Hungariae (1387–1395) 77, 232, 235, 236, 249, 267, 316, 324
Maria, regina Hungariae, uxor Ludovici II. 45, 54, 77, 80, 92, 93
Marpesia* 292
Mars* 123
Marsó (*Marso*), *fam.* 323
Marsovszky (*Marsowszky*, *Marschovsky*, *fam.* *Marsowszkiana*, *Marschovskyana*), *fam.* 240, 242, 320, 321
Martialis 60
Mathaeides (*Matheidesiani*), *fam.* 135

- Matthaeus** de genere Csák, palatinus, „totius Vági dominus” (*Matthaeus Trentsiniensis/Trentsinensis/de Trentsinio*) 74, 187, 194, 195, 201, 209, 236, 249, 255–262, 290, 316
- Matthias I.**, rex Hungariae (*Matthias Corvinus, Corvinus*) 58, 59, 80, 85, 107, 133, 138, 187, 193, 196, 198, 209–211, 213, 215, 216, 218, 249, 250, 270, 271, 289, 292, 294, 299, 315, 316, 329
- Matthias II.**, rex Hungariae (*Matthias archidux*) 83, 114, 116–119, 200, 204, 220, 293
- Mattyasovszky** (*Mattyassowszky, Mattyasowszkii, Matytasovskii, Mattyasovszkyi, Mattyasovskyi, Mattjasowskyi, Mattyasoffskii, Mattjasowszkyus*), *fam.* 208, 297, 302, 311, 312, 319
- **Ladislau 1.** 89
- **Ladislau 2.** 303
- Maximilianus I.**, Romanorum imperator, Germaniae rex 101, 102, 272
- Mednyánszky** (*Mednyánszkii, Mednyánszkyi, Mednyánsky de Medgyes*), *fam.* 199, 319, 320
- **Nicolaus** 199
- **Paullus** 199
- Medveczky** (*Medveczkii, Medvedzky*), *fam.* 74, 143
- Medzihradzsky** (*Mezyhradszkyi*), *fam.* 138
- Melcsiczky**, *fam.* 323
- Meliki, Samuel** 232
- Memis**, Turcarum praefectus 114
- Mercz, Felicianus *v.* Felicianus de genere Záh
- Mérey, Sophia** 223, 224
- Mesko** (*Meskoii, Messkoii*), *fam.* 74, 128
- *v. e.* Messko*
- Messko*** 138
- Messkoii, *fam. v.* Mesko, *fam.*
- Mezyhradszkyi, *fam. v.* Medzihradzsky, *fam.*
- Michael**, comes comitatus Trentsiniensis 245, 254
- Michael**, filius Györke 1., occisus in proelio ad Rozgony 259
- Michael**, filius Jakó, comes comitatus Zoliensis 132
- Michael**, filius Petri, occisus in proelio ad Rozgony 259
- Michael**, vajvoda Transalpinus (*Michael Transalpinus*) 297
- Michovius, (Matthias)** 265
- Mikovinyi** (*Mikovinii, Mikoviny, Mikovinius*), *fam.* 323, 325
- **Sámuel** 9, 23, 43, 52
- Miller Jakab Ferdinánd** 13, 28
- Minerva*** 126
- Miskolc genus *v.*:
- **Dominicus**
- **Panyit**
- Mitticzky** (*Mitticzkkii*), *fam.* 314
- Moch *v.* Mog
- Mog** (*Moch*), palatinus 245
- Mojs** (*Moyses*), filius Mojs, magister tavernicorum reginae 246
- Molart, Iohannes** (*Molardus*) 116
- Moller Károly Ottó** (*Mollerus*) 42, 51
- Monoszló genus *v.*:
- **Gregorius**
- **Petrus**
- Moraeus *v.* Móré László
- Móré László** (*Moraeus*) 295
- Motesiczky** (*Moteschitzky, Motesitczky, Moteschitzkii, Motessiczkkii, Motesiczkyi, Moteschitzkyi, Moteschitzkyus*), *fam.* 247, 298, 309, 322
- **Paullus** 332
- Moyses, magister tavernicorum reginae *v.* Mojs
- Nádasdy, Franciscus 1.** 119
- Nádasdy, Franciscus 2.** (*Nádasdius*) 298, 306
- Nagy** (*Nagyii*), *fam.* 314, 322
- Nasyłow, *de, fam. v.* Nazilovi, *fam.*
- Naszilow/Naszyłow, *de, fam. v.* Nazilovi, *fam.*
- Nazilovi** (*de Nasyłow/Naszilow/Naszyłow*), *fam.* 325
- **Jakussius** 324, 325
- **Petrassius** 324, 325
- Nedeczky** (*Nedeczkii, de Nedecze*), *fam.* 235, 236
- **Carolus** 237
- **Emericus** 237
- **Iohannes** 236
- **Ladislau** 236
- **Petrus** 236
- Nemák** (*Chleván?*), *fam.* 331
- Neumayr, Johannes** 283
- Névedy** (*Nevedy, Nevedii*), *fam.* 320, 325
- Nevedy, Nevedii, *fam. v.* Névedy, *fam.*
- Nicolaus** de genere Geregye, vajvoda Transylvanus 133, 245
- Nicolaus** de genere Gutkeled, iudex curiae, comes de Gecske (*Cuthche*) 245
- Nicolaus** de genere Kán, episcopus Transylvanus 133
- Nicolaus** de genere Pok, magister pincernarum 246
- Nicolaus**, filius Pósa, comes Solnensis 235, 236
- Nicolaus**, frater Benedicti de Italia (Deméndi) 334
- Nicolaus**, pater Demetrii, ex cognatione Zólyomi 258
- Nimissa Mandrostus** 262
- Noszdrowiczkkii, *fam. v.* Nozdrowiczky, *fam.*
- Nozdrowiczky** (*Nozdrowiczky, Noszdrowiczkkii*), *fam.* 309, 313, 320
- Nyari *v.* Nyáry
- Nyári *v.* Nyáry
- Nyáry, Paulus** (*Nyári de Bedegh*) 207
- Nyáry, Christina** (*Nyári, Nyari*) 76, 77, 82, 122, 207, 222, 233
- Oertl, Hieronymus *v.* Ortelius
- Okolicsányi** (*Okolicsanii, Okolitsánii, Okolitsanii, Okolitsány, Okolitsany, Okolitsanius*), *fam.* 128, 131, 136
- **Emericus** 138
- **Georgius 1.** (*Georgius senior*) 131
- **Georgius 2.** 131

- **Iosephus** 138
- **Michael** 131
- Oláh, Nicolaus** (*Oláh Miklós*) 19, 33, 328
- Omodeus** (*Omodaeus*) de genere Aba 258–261
- Ordódy** (*Ordody, Ordódii*), *fam.* 238, 246, 310, 330
- Ordody, fam. v. Ordódy, fam.*
- Oroszlánykőy, Oroszlánykő de Szlopona, *fam. v. Szlopnay, fam.*
- Ország** (*Országii, Országius, Ország de Guoth*), *fam.* 138
- **Michael** 138, 213
- Ortelius** (Hieronymus Oertl) 205
- Ostrosith** (*Ostrosithii, Osztrosith, Osztrosithii, Osztrozithii, fam. Osztrozitsiana*), *fam.* 187, 192, 199, 208, 289, 300, 302, 304, 307
- **Iohannes** 187, 202
- **Matthias** 116
- Osztrosith, Osztrosithii, Osztrozithii, Osztrozitsiana fam. v. Ostrosith, fam.*
- Otlíkii, fam. v. Ottlik, fam.*
- Ottlik** (*Ottlikii, Otlíkii*), *fam.* 232, 322, 323, 331, 332
- Otto**, rex Hungariae (*Otto Bavarus*) 194, 202, 260
- Ottocarus II.**, rex Bohemiae 255
- Ovidius** 61, 67, 71, 188, 307
- Pálffy Géza** 21, 35
- Pálffy, Catharina** (*Pálffia*) 200–204, 293, 329
- Pálffy, Iohannes** (*Pálffius*) 281
- Pálffy, Maria Susanna** 125
- Pálffy, Nicolaus** (*Pálffyus, Pálffius*) 81, 114–116, 203
- Pálffy, Stephanus** (*Pálffyus*) 280
- Pallas*** 96
- Pan*** 70
- Pán**, *fam.* 211, 216
- Pancratius, fam. v. Pongrácz, fam.*
- Panyit** (*Ponich*) de genere Miskolc, banus, comes comitatus Zaladiensis 133
- Paprockius** (Bartoloměj Paprocký) 110
- Parniczki, fam. v. Párniczky, fam.*
- Párniczky** (*Parniczki*), *fam.* 136
- Paroczaai, fam. v. Paruczay, fam.*
- Parschitius, Christophorus** 87
- Paruczay** (*Paroczaai*), *fam.* 314
- Paullus**, archiepiscopus Colocensis 245
- Paullus**, banus Szörényiensis 133, 245
- Paullus**, episcopus Vesprimiensis 133, 245
- Pausanias** 66
- Pázmány, Petrus** (*Pázmán, Pazmany*) 81, 106, 120, 222
- Pekri Lajos** (*Pekrius*) 274
- Pelerdus v. Pellér*
- Pellér, Adamus** (*Pelerdus*) 297
- Perényi** (*Perény, Perénus, Perényus, Prény, Prini*), *fam.* 208
- **Franciscus** 125
- **Gabriel 1.** 327
- **Gabriel 2.** 125
- **Georgius** 125
- **Michael** 113
- **Petrus** 80, 81, 93
- **Stephanus** 113
- Pethó, Gregorius** 121
- Petrik*** 171
- Petróczy** (*Petroczy, Petrocii, Petroczii, Petróczii, Petroczius, Petróczius*), *fam.* 187, 192, 199, 208, 298
- **Paullus** 298
- **Stephanus** 86, 87, 208, 298
- Petrovicz Illés** 43, 47, 51, 55
- Petrudus**, speculator 218
- Petrus** de genere Csák, palatinus (*de genere Chzák, Petrus Trentsiniensis/de Trenchinio*) 187, 195, 202, 249, 255, 256, 258
- Petrus** de genere Monoszló, episcopus Transylvanus 245
- Petrus**, archiepiscopus Colocensis *v. Várdai Péter*
- Petrus**, castellanus de Bereg (*Petrus Bereges*) 259
- Petrus**, castellanus Sandomirensis 262
- Petrus**, episcopus Agriensis 245
- Petrus**, filius Töre, comes comitatus Poseniensis 245
- Petrus**, pater Michaelis 259
- Pfeffershofen** (*Pferffershoffen*), *fam.* 177
- Pferffershoffen, fam. v. Pfeffershofen, fam.*
- Philippus** de genere Türje, archiepiscopus Strigoniensis 133
- Philippus**, episcopus Vaciensis 133, 245
- Piccolomini, Enea Silvio v. Silvius*
- Pika, Casparus** (*Spikoius*) 87
- Piso, Iacobus** (*Posony Jakab*) 97
- Pistorius Nadanus, Iohannes** 92, 111, 265
- Plinius (senior)** 177
- Poděbrad** (*Podjebrad, de Konstad, de Kunstadt*), *fam.* 294
- **Victorinus** (*Bogho, Boghko*) 215
- Podhradszky** (*Podhradszkyi, Podhradyai, Podhragyii, de Podhradji*), *fam.* 319, 323, 325
- *v. e. Nazilovi, fam.*
- Podjebrad, fam. v. Poděbrad, fam.*
- Podmaniczky** (*Podmaniczki, Podmanitzki, Podmaniczkius, Podmaniczkyus, Podmanicius, Podmaniccius, de Podmanin, Podmaniczkyi de Lednicze*), *fam.* 170, 172, 187, 195–198, 208, 211, 241, 288, 295, 296
- **Blasius** 196, 294–296
- **Iohannes** 196, 197, 217, 295, 296
- **Michael** 197
- **Raphael** 196, 197, 217, 295, 296
- **Sara** 197, 217
- Pok genus v.:*
- **Nicolaus**
- Polius, (Nicolaus)** 101
- Pominovszky** (*Pominovskii*), *fam.* 307
- Pongrácz** (*Pancratius, Pongracii, Pongraczii, Pongráczii, Pongratzii, Pongráztii, Pongráztius, Pongrátz de S. Nico-*

- lao, Pongrátz de Sz. Miklós et Óvár, fam. Pongracziana),*
fam. 199, 207, 211, 213, 215, 230, 235, 237, 269, 318–320
- **Casparus** 215
  - **Iohannes** 215
  - **Nicolaus** 249, 269
  - *v. e. Szentmiklósi, Pancrati*
  - Ponich *v. Panyit*
  - Porubszky** (*Porubszkyi*), fam. 139
  - Pósa** (*Pousa*), pater Nicolai et Stephani comitum
Solnensium 235
  - Posony Jakab *v. Piso, Iacobus*
  - Pousa *v. Pósa*
  - Premislaus**, dux Tessinensis 271
  - Pribis** (*Pribics*), fam. 320
  - Prileszky** (*Prileszkii, Prileczkii, Prileszkyi, Prileszkyus*),
fam. 307, 311, 314, 319, 320, 323, 325
    - **Nicolaus** 324
    - **Paullus** 307, 323–325
    - Prini, fam. *v. Perényi, fam.*
    - Promnitz, Balthazar von**, (*Balthazar Promnitzius*) 111
    - Quirinus*** 124
    - Rabutin de Bussy, Jean Louis** (*Rabutin*) 285
    - Raiman, Raimanii, Raimannii, Raimanus, fam. *v.*
Rajman, fam.
    - Rainoldus** de genere Básztély, magister dapiferorum 246
    - Rajman** (*Raiman, Raimanii, Raimannii, Raimanus*), fam.
318, 322, 323
    - Rákóczi** (*Rákóczy, Rákóczii, Rákoczii, Rákóczius*), fam.
208, 297, 302, 312
      - **Franciscus 1.** 298, 306
      - **Franciscus 2.** 88, 89, 228, 250, 281, 285, 288, 291, 292,
303, 317, 321
      - **Sigismundus** 120, 222   - Rakolubszky** (*Rakolubszkyi*), fam. 320
    - Rakovszky** (*Rakowszkii*), fam. 136
    - Raphanus, Iohannes** 178
    - Ratkaius, Georgius** (*Ratkay, Rátkay*) 299
    - Rátkay *v. Ratkayus*
    - Rátót genus *v.*:
      - Dionysius
      - Dominicus
      - Kakas
      - Stephanus Porcho
    - Reisz T. Csaba** 21, 35
    - Reva, de, fam. *v. Révay, fam.*
    - Révay** (*Réva, Révai, Révaii, Révaius, de Reva, de Rewa,*
fam. Révaiana), fam. 208, 246, 318, 319, 325
      - **Franciscus** 113
      - **Gabriel** 113
      - **Michael** 113
      - **Paullus** 113
      - **Petrus** 113, 118, 196, 232, 255, 261, 280, 317   - Reviczky** (*Rewiczky, Reviczki, Rewiczki, Rewiczkyi,*
Rewiczkius, de Rewissnye, fam. Rewicziana), fam. 74,
75, 130, 131, 133, 134
      - **Andreas** 45, 53, 54, 131
      - **Benedictus** 134
      - **Iohannes 1.** 134
      - **János/Joannes/Iohannes 2.** 45, 53, 54, 131
      - **János Ferenc/Johannes Franciscus/Ioannes Francis-**
cus 42, 45–47, 50, 53–55, 75–77, 132–134
      - **Matthias** 134
      - **Sándor/Alexander** 45, 53, 54, 131
      - *v. e. Benedictus, filius Lodán*
      - *v. e. Hocimer*
      - *v. e. Iohannes, filius Lodán*
      - *v. e. Lodán*
      - Rewa, de, fam. *v. Révay, fam.*
      - Rewiczky, Rewiczki, Rewiczkyi, Rewiczkius, Rewissnye,
de, Rewicziana fam. *v. Reviczky, fam.*
      - Reyger, Carolus** 184
      - Rodolfus IV., dux Austriae *v. Rudolphus*
      - Roterodamus *v. Erasmus Roterodamus*
      - Roth, Iohannes** 95
      - Rothal, a *v. Rottal*
      - Rottal, Andreas** (*a Rothal*) 105
      - Rottal, Catharina** (*a Rothal*) 105
      - Rottal, Iohannes 1.** (*a Rothal*) 105
      - Rottal, Iohannes 2.** (*a Rothal*) 105
      - Rottal, Susanna** (*a Rothal*) 105
      - Rudnanszky, fam. *v. Rudnyánszky, fam.*
      - Rudnyánszky** (*Rudnanszky*), fam. 331
      - Rudolphus IV.** (*Rodolfus*), dux Austriae 90, 249, 264, 265
      - Rudolphus**, rex Hungariae 81, 85, 113, 116–118, 122,
199, 200, 202–204, 220, 288, 292, 293
      - Ruffinus *v. Rufinus*
      - Rufinus** (*Ruffinus*) 279
      - Rutkaii, Rutkayi, fam. *v. Ruttkay, fam.*
      - Rutsek, Aurél** 150, 160
      - Ruttkay** (*Rutkaii, Rutkayi*), fam. 320, 323
      - Sacmárius *v. Szatmári*
      - Salamon, rex Hungariae *v. Salomon*
      - Sallustius** 290
      - Salm, Niklas** (*Salmensis*) 328
      - Salomon** (*Salamon*), rex Hungariae 217, 253
      - Sámbokréthy, fam. *v. Zsámbokréty, fam.*
      - Sambucus, Iohannes** (*Zsámboky*) 126
      - Sander, Michael *v. Zanderus*
      - Sándor** (*Sándorii, Sándor de Szlawnicza*), fam. 313, 322,
331, 332
        - **Casparus** 287
        - **Franciscus** 105
        - **Paullus** 322   - Sárkány, Ambrosius** (*Sárkányius*) 272
      - Sbignetus**, praepositus Cracoviensis, cancellarius regis
Poloniae 262

- Sbitko**, castellanus Cracoviensis 262
Schäffler, Ludovicus (*Schafflerus, Schlafferus*) 88, 89
 Schafflerus *v.* Schäffler
 Schlafferus *v.* Schäffler
Schwandtner, Johann Georg 154, 164
Schwarz, Godofredus (*Schwartz*) 178
Scilla* 173
Scipio, Publius Cornelius? (*Cornelius*) 123
Seianus 87
Seneca 224, 280
 Seredius *v.* Serédy Gáspár
Serédy Gáspár (*Seredius*) 274
Serényi (*Serény, Serényii*), *fam.* 322
Sidlovicius, Christophorus (Szydłowiecki) 272
Sigismundus I., rex Poloniae 250, 271, 272
 Sigismundus, Daciae rex *v.* Valdemar IV., rex Daniae!
Sigismundus, rex Hungariae 74, 77, 85, 90, 138, 170, 195, 196, 202, 209, 216, 232, 235, 236, 249, 267, 270, 315, 316, 324, 325
 Silasius *v.* Szilasi
Silvius (Enea Silvio Piccolomini) 268
Sinapius, Iohannes 111
Sirchich (*Zirciczii, Zircziczii*), *fam.* 314, 319, 320
 Sirmienses, Sirmienses de Súlyó/Szullyó/Szúlyó/Szúlyó, *fam. v.* Szulyovszky 2., *fam.*
Skrabák (*Skrabacii*), *fam.* 131
Solymannus I., imperator Turcarum 227, 276, 328
Sommersberg, Fridericus Wilhelmus a (*Sommersbergius*) 271, 272
Somogyi, Stephanus (*Somogyius*) 250, 279
Soós István 21, 35
Spenerus, Philippus Iacobus (Spener) 80, 90, 91
 Spikoius *v.* Pika, Casparus
Spork, Johann (*Sporkius, Sparrius*) 87
Squarcialupi, Marcello (*Marcellus*) 178
Stahremberg, Martinus (*a Starenberg*) 104
 Stecz, Steczius *v.* Bieli Stecz
Stepanowszky, fam. 145
Stephanus I., rex Hungariae (*S. Stephanus*) 253, 282, 292
Stephanus IV., rex Hungariae 244
Stephanus V., rex Hungariae 255
Stephanus de genere Ákos, vicecancellarius 257
Stephanus de genere Bánca, archiepiscopus Colocensis 133, 245
Stephanus Porcho, pater Kakas, de genere Rátót 259
Stephanus, filius Bageri, occisus in proelio ad Rozgony 259
Stephanus, filius Pósa, comes Solnensis 235, 236
Sternberg, Matthaeus (*Sternbergius*) 294
 Stetzius *v.* Bieli Stecz
Steyerer, Antonius (*Steyrerus*) 90, 264, 266
Stiborici, Stibor/Stiborius (*de Stiboricz, de Stiborich, Csibor-Vajda*) 156, 167, 187, 195, 196, 202, 225, 315–317, 324, 326
Stoysa (*Stoyza*), iobagio castri Trentsiniensis 244, 254
Strasser, Ignaz Joachim von? (*Strasserus*) 285
Studena, fam. 323
 Suato-Plugus, dux Moraviae *v.* Svatoplucus
Suevus, Adamus 95
 Suhay *v.* Szuhay
Svatoplucus (*Swatoplucus, Suato-Plugus*), dux Moraviae 252, 282
 Swatoplucus, dux Moraviae *v.* Svatoplucus
 Syrmienses de Szúlyó, Syrmiensis, *fam. v.* Szulyovszky, *fam.* 2.
Szádeczky (*Szadeczky, Szádeczkii*), *fam.* 306, 310, 318
 Szadeczky, *fam. v.* Szádeczky, *fam.*
Szalaházy Tamás (*Thomas episcopus Vesprimiensis*) 93
Szapáry (*Szapárii*), *fam.* 187, 199, 208, 212, 225
Szapolyai (*Zápolii, Zapolitani, Zapolitani, de Zápolya, Zapolitanus, Zapolitanus*), *fam.* 187, 196, 202, 271, 290, 327
 – **Barbara** 250, 271, 272
 – **Iohannes Sigismundus** 276, 277, 328
 – **Stephanus** 187, 202, 250, 271, 273, 274, 289, 292
Szatmári, Georgius (*Sacmárius*) 272
Széchényi (*Szétséni, Szécsényius, Szétsénius*), *fam.* 322
 – **Georgius** 284, 289, 300
 Szécsényius, *fam. v.* Széchényi, *fam.*
 Szedliczky *v.* Kosztka
Székely, Magdalena (*Zekel*) 94
Szelepcsényi, Georgius (*Szelepcsenius, Szeleptsenius, Szeleptsénius*) 231, 232, 330
Szelestei N. László 10, 17, 25, 32
Szentiványi, Martinus (*Szentivanius*) 188, 289
Szentmiklósi, Pancratius (*de Sz. Miklós, de Szent Miklós, Pongrácz*) 213–214
Szepessy, Paullus (*Szepesi*) 86
 Szétséni, *fam. v.* Széchényi, *fam.*
 Szétsénius, *fam. v.* Széchényi, *fam.*
Szilágyi (*Szilágyii*), *fam.* 320
Szilasi, Iohannes (*Silasius*) 277, 278
Szilvay (*Szilvái, Szilvái*), *fam.* 320, 321, 323
Szirmay, Thomas 258
 Szirmensis, Szirmienses de Szúlyó, Szirmienses, *fam. v.* Szulyovszky, *fam.* 2.
 Szkubii, *fam. v.* Csaplovics, *fam.*
Szlopnay (*Szlopnayani, de Szloponya, Oroszlánykő, Oroszlánykő de Szlopona, Wrschateczky*), *fam.* 301, 304, 309
 – **Hyeronimus** 301
 – **Melchior** (*Menyhardus*) 301
Szobek, fam. 247
 Szomarowszky, *fam. v.* Zamaróczy, *fam.*
Szörényi (*Szörénii*), *fam.* 187, 199
Szuhay, Matthias (*Suhay*) 86, 87
 Szúlyó, *de, fam. v.* Szulyovszky 1., *fam.*
 Szulyó, *fam. v.* Szulyovszky 2., *fam.*

- Szulyovszky 1.** (*Szulyowszky, Szulyowszkii, Szulyowszkyi, de Szúlyó, fam. Szulyowszkiana*), *fam.* 212, 227, 243, 244, 246
- Szulyovszky 2.** (*Sirmiensis, Szirmiensis, Szirmensis, Syrmienensis, Sirmienses, Sirmienses de Szúlyó/Szúlyó/Súlyó/Szullyó, Szirmienses de Szúlyó, Syrmienenses de Szúlyó, Szulyó, Szulyowszkii, Abstemijs*), *fam.* 192, 227, 228, 238, 246, 313, 323, 331
- **Casparus 1.** 228
  - **Casparus/Gáspár 2.** 157, 167, 207, 228, 246
  - **Sebastianus** 212, 227, 243, 246
  - **Sigismundus** 212, 228
  - **Theodosius** 206, 207, 227, 228, 246
- Szulyovszky 2., Catharina v. Bossányi, Catharina
- Szunyogh** (*Szunyoghii, Szúnyoghii, Szunyogh de Jeszenicze, Szunyogh de Budethin et Jeszenicze, fam. Szunyoghiana, Zunuchus!*), *fam.* 187, 198, 208, 211, 216–219, 229, 230, 240, 318
- **Antonius** 217
  - **Casparus 1.** 193, 199, 211, 216, 217
  - **Casparus 2.** 197
  - **Elisabetha** 197
  - **Georgius** 197, 217
  - **Ioanna** 197
  - **Iohannes 1.** 197, 217
  - **Iohannes 2.** 125, 221
  - **Iohannes 3.** 68, 77–78
  - **Ladislaus** 217
  - **Michael** 197
  - **Moses 1.** 197, 217
  - **Moses 2.** 197
  - **Polixena** 197
  - **Sara** 197
  - **Solomena** 197
  - **Venceslaus** 197
  - *v. e. Zunuchus*
- Szúnyoghii, *fam.* v. Szunyogh, *fam.*
- Szydłowiecki v. Sidlovicius
- Tacitus** 190
- Tárczay, Iohannes** (*Kistharczai*) 197
- Tárczay, Catharina** (*Kistharczia*) 197
- Tarnóczii, *fam.* v. Trnkovszky, *fam.*!
- Tausz, fam.** 320
- Telekessy** (*Telekessius*) (incertus) 298
- Telekessy, Emericus** (*Telekessius*) 288, 296, 297
- Telekessy, Michael** (*Telekessi, Telekessius*) 220, 288, 296, 297
- Telekessy, Stephanus** 296, 297
- Terentius*** 250, 251, 291
- Tersztyánszky** (*Trsztyánszkyi, fam. Trsztyánszkyana*), *fam.* 304, 310
- Tertullianus** 126
- Theobaldus** (Zacharias Theobald von Schlackenwald) 268
- Thomas**, archiepiscopus Strigoniensis (tempore Matthaei de genere Csák) 249, 257, 258
- Thomas, archiepiscopus Strigoniensis v. Bakócz Tamás
- Thomas, episcopus Vesprimiensis v. Szalaházy Tamás
- Thomas**, pater Ladislai 259
- Thori, Wilhelmus** 63
- Thököly, Emericus** (*Tökölus*) 80, 86, 88, 199, 205, 228, 299, 306
- Thököly, Stephanus 1.** (*Tököly*) 221
- Thököly, Stephanus 2.** (*Tökölus, Thökölus, Tököly de Késmárk*) 68, 77, 80, 83, 84, 86, 125, 298
- Thurcus v. Török
- Thurn, Nicolaus** (*de Turri, Thuri*) 226
- Thuróczius, Thuroczius v. Thúróczy
- Thúróczy, Iohannes** (*Thúróczius, Thuróczius, Thuroczius*) 253, 255, 258, 259, 261, 265
- Thurs de Raucheneck v. Turs
- Thurzó** (*Turzo, Thurzones, Thurzoniani, Tursoniades, Thurzo de Arva, Turzo de Arva, Thurzo de Bethlenfalva/Bethlehemfalva, Thurzo a Bethlehem, Turzo de Bethlenfalva, Thurzo a Graffeneck, fam. Thurzoniana, Thursoniana*), *fam.* 43, 51, 70, 74, 76, 77, 80–82, 86, 90, 92, 105, 106, 109, 126, 177, 187, 193, 199, 206, 208, 211, 212, 220, 221, 223, 225–227, 233, 234
- **Adamus** 104, 106
  - **Alexius 1.** (*Alexander!*) 80, 91–95, 125
  - **Alexius 2.** 104, 105
  - **Anna 1.** 113
  - **Anna 2.** 125
  - **Barbara 1.** 104
  - **Barbara 2.** 125, 221
  - **Bernhardus** 104
  - **Catharina 1.** 92, 111, 112
  - **Catharina 2.** 113
  - **Catharina 3.** 125, 221
  - **Christina** 76, 77
  - **Christophorus 1.** 104
  - **Christophorus 2.** 105
  - **Elisabetha** 76
  - **Emericus** 67–70, 76, 77, 82, 84, 86, 121–125, 207, 208, 212, 220, 222, 224, 226, 233
  - **Eva** 104
  - **Franciscus 1.** 68, 76, 77, 80, 81, 89, 90, 112–114, 220, 225, 226, 233
  - **Franciscus 2.** 113
  - **Franciscus** (incertus) 239
  - **Georgius 1.** 80, 82, 90, 91, 105, 112, 125
  - **Georgius 2.** 80, 81, 91, 92, 94, 95, 102–105
  - **Georgius 3.** 125
  - **Georgius 4.** (*Georgius senior*) 81, 112
  - **Georgius 5.** 125, 126
  - **Georgius 6.** 67–69, 76, 77, 81–85, 90, 113–122, 125, 201, 204, 206–208, 211, 220–222, 226, 232, 234, 278

- **Helena** 125, 201, 204
- **Iohannes 1.** (*Iohannes Cracoviensis*) 80, 90, 91, 94, 102, 104–106, 111, 112, 125
- **Iohannes 2.** (*Ioannes*) 81, 90, 91, 94–102, 108, 109, 272
- **Iohannes 3.** 81, 91, 92, 94, 95, 100, 106, 111
- **Iohannes 4.** (*Iohannes Claudus*) 81, 112
- **Iohannes 5.** 104
- **Iuditha** (*Judith*) 125, 221
- **Magdalena 1.** 104
- **Magdalena 2.** 104
- **Maria 1.** 104
- **Maria 2.** 104
- **Martinus** 82, 125, 126
- **Michael** 81, 104–106
- **Nicolaus** 104
- **Sigismundus** 81, 112
- **Stanislaus 1.** 81, 90, 91, 94, 95, 100, 106–111, 273
- **Stanislaus 2.** 104
- **Stanislaus 3.** 81, 104–106
- **Stanislaus 4.** 104, 106
- **Susanna 1.** 104
- **Susanna 2.** 125
- **Theophilus** 80, 81, 91, 112, 125
- **Ursula** 113
- Thurzó János** 150, 160
- Tibenský, Ján** 9, 23
- Tieffenbach, Rudolphus** a 119
- Timon, Samuel** 58, 61, 62, 94, 196, 197, 215, 236, 254, 255, 257, 259–261, 266, 272, 273
- Timotheus**, episcopus Zagrabiensis 133, 245
- Tiriachich, Hortensius** (*a Tyriachich*) 104
- Titan*** 74
- Topos**, *fam.* 312
- Tóth Gergely/Gregorius** 21, 35, 39, 147
- Tökölus, Tököl de Késmárk, *fam. v. Thököl, fam.*
- Török, Valentinus** (*Thurcus, Turcus*) 274, 275
- Transalpinus, Michael *v.* Michael, vajvoda Transalpinus
- Trnkóczy** (*Trnkótzii*), *fam.* 131
- Trnkovszky** (*Tarnóczii*), *fam.* 313, 314
- Trsztjánszkyana, Trsztjánszkyi, *fam. v. Tersztjánszky, fam.*
- Tsaplowitzii, *fam. v. Csaplovics, fam.*
- Tullus Hostilius*** 290
- Turcus *v.* Török
- Turri, de *v.* Thurn
- Turs, Iohannes** (*Thurs de Raucheneck*) 80, 90
- Turs, Otto** (*Thurs*) 90
- Turso, Tursoniades, *fam. v. Thurzó, fam.*
- Turzo de Arva, Turzo de Bethlenfalva, *fam. v. Thurzó, fam.*
- Türje genus *v.*:
- Philippus
- Tyriachich, a *v.* Tiriachich
- Ugronovics** (*Ugronowicsii, Ugronowitschii*), *fam.* 313, 314
- Ujfalusi, Ujfalusii, *fam. v. Újfalussy, fam.*
- Újfalussy** (*Ujfalusi, Ujfalusii*), *fam.* 332
- **Iuditha** 328
- Urbanus V.**, papa 265
- Ursinus Velius, Casparus** 81, 95–97, 109, 110, 126
- Váczy Nagy István** 86
- Vadianus, Ioachim** (von Watt) 126
- Valdemar IV., rex Daniae** (*Sigismundus, Daciae rex!*) 265
- Valentini**, *fam.* 320
- Valentinianus**, Romanorum imperator 249, 251
- Váradi** (*Váradii*), *fam.* 318
- Várdai Péter** (*Petrus archiepiscopus Colocensis*) 58, 59, 80, 85
- Várday, Catharina** 207
- Vásárhelyi** (*Vásárhelii*), *fam.* 331
- Vass**, *fam.* 320
- Velumius, Sebastianus** 124
- Venceslaus** (*Venceslaus Bohemus, Wenceslaus, Ladislaus, Ladislaus Bohemus*), rex Hungariae 194, 195, 202, 249, 255–257, 260
- Veráncius *v.* Verancsics
- Verancsics, Antonius** (*Veráncius*) 328
- Vergilius** 67, 292
- Vernherus *v.* Wernherus
- Vesselenius *v.* Wesselényi Ferenc
- Viszkeleti de Szeptencz Ujfalu, Vizskeletius *v.* Vizkelety
- Vizkelety, Michael** (*Viszkeleti de Szeptencz Ujfalu*) 125
- Vizkelety, Paullus** (*Viszkeletius*) 318
- Vladislaus, dux Coslensis et Bitomiensis** 262
- Vladislaus, dux Tessinensis** 262
- Vojsko, Fridericus** (*Woyszko*) 125
- Vrana** (*Wrana*), *fam.* 309
- Vraslo** (*Vrazlo, Wrazlo*), iobagio castri Trentsiniensis 244, 254
- Vratislaus, rex Bohemiae *v.* Bratislaus
- Vrazlo *v.* Vraslo
- Wagnerus** (Franz Wagner) 86, 88, 89, 298, 306
- Wagnerus** (Karl Wagner) 226
- Watt, von *v.* Vadianus
- Wellmann Imre** 9, 10, 23, 24
- Wenceslaus Bohemus, rex Hungariae *v.* Venceslaus
- Wernherus, Georgius** (*Vernherus, Werner*) 178, 184
- Wesselényi** (*Wesselénii, Wesselenii, Wesselinii*), *fam.* 208, 215, 216, 219
- **Ferenc** (*Vesselenius, Wesselenius*) 306
- Winkler, Wilhelm** (*Winklerus*) 89
- Wladislaus I., rex Hungariae** (*Wladislaus Polonus*) 215, 269
- Wladislaus I., rex Poloniae** (*Wladislaus Loeticus*) 262
- Wladislaus II., rex Hungariae** (*Wladislaus Polonus*) 81, 91, 95, 103, 106–108, 112, 202, 271–273, 299
- Wladislaus II., rex Poloniae** (*Wladislaus Polonus, Ladislaus, Ladislaus Polonus*) 249, 267

- Woyszko *v.* Vojsko
 Wrana, *fam. v.* Vrana, *fam.*
 Wrazlo *v.* Vraslo
 Wriccius *v.* Briccius
 Wrschateczky, *fam. v.* Szlopnay, *fam.*
Zabláthy, Petrus (*de Zilád!*) 327
Záborszky (*Záborszki*), *fam.* 131
 Zachius, Felicianus *v.* Felicianus de genere Záh
 Záh genus *v.*:
 – Felicianus
 – Iob
 Zaii, *fam. v.* Zay, *fam.*
 Zaius, *fam. v.* Zay, *fam.*
Zaluszky (*Zaluszkyi*), *fam.* 321
Zamaróczy (*Szomarowszky*), *fam.* 321
Zanderus (Michael Sander) 109
 Zápolii, Zápolitani, Zápolitani, Zápolya, *de, fam. v.*
 Szapolyai, *fam.*
 Zapolitani, Zapolitanus, *fam. v.* Szapolyai, *fam.*
 Záreczky, *fam. v.* Zarjeczky, *fam.*
Zarjeczky (*Záreczky*), *fam.* 322
Závodszy (*Záwodszy*), *fam.* 243
Závodszy, Georgius (*Záwodszy, Záwodszy, Záwod-*
sky, Záwodszyus, Záwodszyus, Záwodszyus) 76, 81, 82,
 86, 105, 113–115, 117–123, 211, 220–224, 230, 278,
 279, 284
 Záwodszy, Záwodszyus, Záwodszy, Záwodszyus,
 Záwodszy, Záwodszyus *v.* Záwodszy
 Záwodszy, *fam. v.* Záwodszy, *fam.*
Zay (*Záy, Zaii, Zayi, Zaius, Záyus, Zaius, de Zay-*
Ugrócz), *fam.* 208, 326, 328, 329, 333
 – **Andreas 1.** 114
 – **Andreas 2.** 334
 – **Franciscus** 114, 326–329
 – **Ladislaus** 328
 – **Laurentius 1.** 114
 – **Laurentius 2.** 328
 Zayi, *fam. v.* Zay, *fam.*
 Zaius, *fam. v.* Zay, *fam.*
 Zay-Ugrócz, *de, fam. v.* Zay, *fam.*
 Záy, *fam. v.* Zay, *fam.*
 Záyus, *fam. v.* Zay, *fam.*
Zbiskó (*Zbisko*), *fam.* 306
 Zekel *v.* Székely
Zelemirii, *fam.* 297
Zichy (*Zichy de Vásonykő*), *fam.* 323
 – **Emericus** 68, 78
 – **Franciscus** 83
 Zilád, *de v.* Zabláthy!
 Zircziczii, *fam. v.* Sirchich, *fam.*
 Zircsiczii, *fam. v.* Sirchich, *fam.*
 Zitkowszkyi, *fam. v.* Zsitkóvszky, *fam.*
Zmeskal (*Zmeskalii, Zmesskalii, Zmesskallii, Zmesskal*),
fam. 128, 136, 137
 – **Hieroslavus** 136
 Zobor, *fam. v.* Czobor, *fam.*
Zoerardus, S. 257
Zoiantzkau, Thomas de 262
 Zólyomi cognatio *v.*:
 – Demetrius
 – Nicolaus
 Zrinia, Zrinus *v.* Zrínyi
Zrínyi, Barbara 104
Zrínyi, Catharina (*a Zrinio*) 112, 113
Zrínyi, Georgius (*Zriny*) 187, 202
Zrínyi, Helena (*Catharina*) (*Zrinia*) 306
Zrínyi, Nicolaus 1. (*Zrinus*) 104, 112
Zrínyi, Nicolaus 2. (*Zrinus*) 306
Zunuchus* (*Zunuchius*) 217, 218
 Zunuchus, *fam. v.* Szunyogh, *fam.*!
Zwittingerus, David (*Czwittinger*) 123
 Zsámboky *v.* Sambucus
Zsámbokrét (*Sámbokrét*), *fam.* 323
Zsitkóvszky (*Zitkowszkyi*), *fam.* 325

Terjedelem:
24,5 (A/4) ív, Caslon betűtípussal

Tördelés:
Domokos György

Kiadó:
Magyar Országos Levéltár
Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete

Felelős kiadó:
Reisz T. Csaba, a Magyar Országos Levéltár főigazgatója

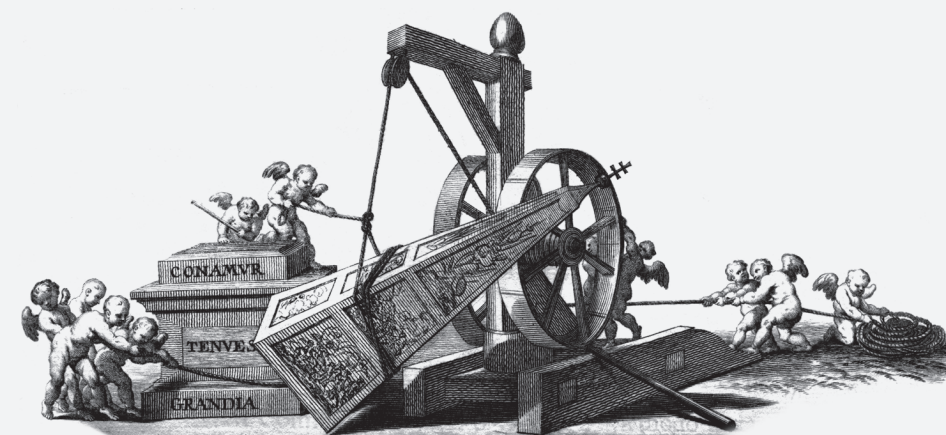
Nyomda:
Verano Kft., Budapest
felelős vezető: Marosi Attila

MATTHIAS BEL: NOTITIA HUNGARIAE NOVAE & COM. INEDIT. TOM. I.

NOTITIA
HUNGARIAE
NOVAE
HISTORICO GEOGRAPHICA
ELABORAVIT
MATTHIAS BEL.

COMITATUM INEDITORUM
TOMUS PRIMUS
IN QUO CONTINENTUR
COMITATUS ARVENSIS ET TRENTSINIENSIS